

ADELE DIRSYTĖ:

gyvenimas ir darbai

Pol. Gisyte

ADELĖ DIRSYTĖ:

gyvenimas ir darbai

Sudarė ir parengė
dr. Mindaugas Bloznelis

UDK 371.1(474.5):929 Dirsytė
Di311

Recenzavo

Dr. kun. Artūras Jagelavičius
Dr. Arūnas Streikus

Redakcinė komisija

Vysk. dr. J.Boruta
Dr. E.Neniškytė
A.Katilius

3-03-10274

03 / 10274

ISBN 9986-592-43-7

© Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2003
© Mindaugas Bloznelis, 2003

TURINYS

Apvaizdos pasiųstoji artimo meilės darbams
(Arkivysk. Sigitas Tamkevičius, SJ) 7

*The One Sent by Providence for Works of
Charity* 10

Pratarmė 13

Pirma dalis

GYVENIMAS IKI NELAISVĖS METŲ 15

Tėviškė 16

Pramislavos ūkis 16

Adelės tėvai 21

Broliai ir seserys 25

Adelės vaikystė 31

Studijos universitete Kaune 34

Profesoriai ir dėstytojai (Dr. S. Stašaitis) 35

Adelė Dirsytė – studentė ateitininkė 41

Gyvenimo sąlygos 44

Po studijų 47

Tarnautoja, mokytoja Kaune 47

Adelė Dirsytė Lietuvių katalikių moterų draugijos
darbuotoja 47

Mokytoja persikelia į Vilnių 52

Salomėjos Nėries gimnazijos mokytoja 55

Adelės Dirsytės straipsniai periodikoje 58

Marija ir Ieva 58

Aleksandra Rachmanova ir jos romanas

„Naujojo žmogaus fabrikas“ 59

Mergaitė – namų širdis 70

Lietuvos moterų religinis judėjimas 72

Motina, komunizmas ir kova su juo 73

Blaivėk, kad mintys šviesėtų 76

Kentėjimai artina prie Dievo 79

Šventosios Mortos pavyzdžiu	81
Tikrasis kovos būdas su girtavimu	84
Pasiilgau tėvelio	86
Motinoms	87
Naujos knygos	89
Išorinis draugijos pasireiškimas	90
Aldas Marcozzi	95
Mūsų draugijos veikimo bruožai	98
Padėkime jaunai motinai	100

<i>Baronaitės Gertrūdos fon Le Fort epinė kūryba</i> (Adelės Dirsytės diplominis darbas)	101
Diplominio darbo faksimilė	133

Antra dalis.

NELAISVĖS METAI	183

<i>Adelė Dirsytė MGB pinklėse</i>	184

<i>Adelės Dirsytės teismo sovietiniame saugume bylos protokolai</i>	188

<i>Sibiro lageriuose</i>	318

Vorkuta	318

Taišeto lageriai	322

Etapu į Tolimuosius Rytus	324

Kolya	327

Maldaknygė „Marija, gelbėki mus“	334

Lagerio kasdienybė	336

Liga	337

Adelės Dirsytės maldaknygės faksimilė	340

Adelės Dirsytės maldyno faksimilė	402

<i>Adelės Dirsytės laiškai</i>	421

<i>Liudijimai apie Adelę Dirsytę</i>	489

<i>Bibliografija</i>	550

<i>Asmenvardžių rodyklė</i>	567

Apvaizdos pasiųstoji artimo meilės darbams

Popiežius Jonas Paulius II 1994 m. lapkričio 10 d. apaštaliniam laiške „Trečiajam tūkstantmečiui artėjant“ įpareigojo vietines įvairių kraštų Bažnyčias rūpintis XX amžiaus tikėjimo kankiniais: „Mūsų amžiuje vėl atsirado kankinių – tai dažnai neįvardyti, beveik „nežinomi kariai“, kovoją už didį Dievo reikalą. Kiek įmanoma, jų liudijimas Bažnyčioje neturi būti prarastas“. Vadovaujantis šiuo popiežiaus Jono Pauliaus II laišku ir tikinčiųjų prašymu, buvo pradėta Adelės Dirsytės kanonizacijos byla.

Šioje knygoje, remiantis autentiškais faktais, pateikta A. Dirsytės biografija ir darbai. Vis dėlto reiktų atkreipti dėmesį į šios knygos specifiką. Kaip viena iš knygos dalių čia pateikta A. Dirsytės teisminė byla, tardymo protokolai. Naudojant šią medžiagą būtina suvokti, kad sovietinė teisinė sistema buvo skirta ne tiesos paieškai, o užsakytos užduoties vykdymui, suteikiant tam legalaus juridinio proceso pavidalą. Buvo kovojama su tikėjimu, siekiant paniekinti tiek persekijuojamuosius, tiek Katalikų Bažnyčią. Todėl negalima tardymo protokolo laikyti tiesą atspindinčiu dokumentu, nes taip klaidintume skaitytojus.

Lietuvių tauta XX amžiuje išgyveno itin reikšmingus įvykius ir išbandymus, per kuriuos patyrė ne tik daug skausmo, bet ir Apvaizdos suteiktos paguodos. 1918 m. paskelbta Lietuvos Nepriklausomybė po ilgų priespaudos metų sudarė sąlygas tautai atsibusti ir remiantis išsaugotais krikščioniškais pagrindais veržliai plėtoti ekonominį, kultūrinį ir religinį gyvenimą. Per trumpą laikotarpį katalikiška visuomenė subrendo būsimiems išbandymams. Adelės Dirsytės gyvenimo ir darbų aprašymas yra gyvas šio proceso pavyzdys.

Gimusi lietuviškame kaime, augusi katalikiškoje šeimoje, iš pat mažens apsupta meilės artimui ir pagarbos pareigai, mokykloje ir gimnazijoje, moksleivių ateitininkų būrelyje subrandino idealistinius Dievo, Tėvynės ir artimo meilės principus. Įstojusi į universiteto teologijos-filosofijos fakultetą nuosekliai rengėsi

ugdyti jaunimą, o studentų ateitininkų „Birutės“ draugovėje stengėsi ateitininkų idealus diegti praktinėje veikloje.

Mirus tėvui, dėl lėšų stokos palikusi universitetą, įsitraukė į Lietuvos katalikų moterų draugijos veiklą, organizavo konferencijas, kursus, įvairius renginius, stengdamasi kuo plačiau skleisti gyvą katalikišką bendruomeninę praktiką. Dalyvavo karitatyvinėje veikloje šelpiant neturtinguosius, rašė straipsnius katalikiškuose žurnaluose, skaitė paskaitas. Drauge baigė laikyti egzaminus, parašė diplominį darbą ir 1940 m. pradžioje gavo universiteto baigimo diplomą.

Okupacijų metais dirbo pedagoginį darbą Vilniuje, drauge su kun. A.Lipniūnu dalyvavo pati ir telkė kitus artimo meilės darbus. Antrosios sovietinės okupacijos metais liko ištikima savo pareigai žodžiu, pavyzdžiu ir darbais liudyti tikėjimą, vėliau, Apvaizdos pasiūsta, apaštalavo sovietinių lagerių pragare.

Čia atsiskleidė jos dvasiniame gyvenime išugdyta maldos ir aukos jėga, profesionali pedagogės ir visuomeninės kompetencija saugant jos aplinkoje atsidūrusius mergaites. Sunkus fizinis darbas, alkis, nuovargis nenustelbė jos pastangų padėti kitiems. Atokvėpio valandomis ji organizavo pokalbius, rengė diskusijas, sunikiai realybei kaip priešingybę iškeldama emocinį komfortą, nusi-vylimui – amžinąsias vertybes, nukreipdama mintis į tikėjimu grindžiamą viltį, Marijos globą. A.Dirsytė išmokė ir įpratino mergaites dvasinio susikaupimo, aktyvaus religinio gyvenimo.

Sovietiniuose lageriuose labai intensyviai buvo vykdoma totalinio nužmoginimo ir naikinimo politika. A.Dirsytė asmenybei išsaugoti naudojo įvairius pažinimą ir kūrybinę veiklą skatinančius būdus. Ji nesupriešino išorės ir vidaus, nesiūlė atsiriboti nuo realybės, nors ir ragino, kad žemiškumas nepavergtų, kad išliktų krikščioniškoji gyvenimo prasmė ir idealai.

Kaip patvariausią dvasinę atramą matė tikėjimo uolumu, maldos galia jungtis su Kūrėju, sutvirtėti, kad būtų apgintas dieviškumas savyje ir pasaulyje, kad savuoju pavyzdžiu būtų pabudintas tikėjimas atšalusiose širdyse.

Geriausiai A.Dirsytės mintis paliudija jos maldaknygė, parašyta lageryje, išgarsinusi Lietuvos vardą visame pasaulyje; ji amžiams išliks kaip paminklas nenugalimai Kristaus šviesai.

Už savo veiklą Adelė Dirsytė lageryje buvo nuolat persekiojama ir kankinama. Tačiau ji visada drąsindavo savo globojamas mergaites, ragindavo melstis už skriaudėjus – „juk jie nežino, ką daro“. Adelė Dirsytė negrižo į savo Tėvynę, tačiau jos maldaknygė pasklido visame pasaulyje kaip dvasinės pergalės liudytoja, o mokytojos kankinės pavyzdys visada žavės ir kels aukštyn su jos gyvenimu susipažinusius skaitytojus.

Arkivyskupas Sigitas Tamkevičius, SJ

The One Sent by Providence for Works of Charity

Pope John Paul II in his Apostolic Letter of 10 November 1994 "*Tertio Millennio Adveniente*" (On the Threshold of the Third Millennium) obligated the churches in various countries to show concern for the martyrs of the 20th century: "In our century martyrs have appeared again, [they are] often nameless, almost "unknown soldiers" who are fighting for God's great cause. As much as possible, their testimony in the Church should not be lost." In accordance with this letter of Pope John Paul II and the request of believers, the case for the canonization of Adelė Dirsyte was begun.

On the basis of authentic facts, this book presents the biography and works of Dirsyte. Nevertheless, one should note the specific character of the book. Part of the book is the judicial proceedings against Dirsyte and the records of her interrogation. When using this material one must understand that the Soviet legal system was not intended for discovering the truth, but for fulfilling the assigned task, creating the appearance of a legal judicial process. There was a war against faith, seeking to discredit both the persecuted and the Catholic Church. Therefore, one can not consider the summary of the interrogation as a document reflecting the truth, as that would mislead the reader.

In the 20th century the Lithuanian nation endured very important events and trials during which it experienced not only great pain, but also the consolation bestowed by Providence. The restoration of Lithuania's Independence in 1918, after long years of oppression, created conditions for the nation to reawaken and to develop active economic, cultural, and religious life, relying on the preserved Christian principles. During a brief period, the Catholic community matured for the forthcoming trials. The account of the life and works of Adelė Dirsyte is a living example of this process.

Born in a Lithuanian village and raised in a Catholic family, from her early childhood surrounded by love for her neighbor and respect for duty, she developed the idealistic principles of love for God, Homeland and neighbor while in primary school and high school as a member of the "Ateitininkai" (a Lithuanian Catholic organization). After enrolling in the Theology-Philosophy Faculty of the university she consistently prepared for educating youth, and as a member of the "Birutė" group in the "Ateitininkai" attempted to implement the ideals of the "Ateitininkai" in practical activities.

After the death of her father, Dirsytė had to leave the university because of the lack of money and became involved in the activities of the Society of Lithuanian Catholic Women, organizing conferences, courses, and other events, which would help disseminate as widely as possible the practice of an active Catholic community. She participated in charity activities helping the poor, wrote articles for Catholic journals, and delivered lectures. Simultaneously, she successfully passed examinations, wrote a diploma work, and at the beginning of 1940 received a university diploma.

During the years of occupation she worked as a teacher in Vilnius and together with Rev. Alfonsas Lipniūnas actively participated and organized others for works of charity. During the second Soviet occupation she remained loyal to her duty by word, example and deed to witness the faith. Later, sent by Providence, she carried out apostolic work in the hell of Soviet labor camps.

Here the power of prayer and sacrifice developed in her spiritual life, her competence as a professional teacher and social activist was revealed in protecting the girls with whom she had contact. Hard physical work, hunger, and fatigue did not subdue her efforts to help others. In the hours of respite, she organized talks, arranged discussions, presenting emotional comfort as a counterweight to the difficult real situation and eternal values in place of despair, directing thoughts to faith-based hope and patronage of Mary. Dirsytė taught and trained the girls to spiritual concentration and active religious life.

The policy of total dehumanization and annihilation was carried out very intensively in Soviet labor camps. To preserve her personality Dirsytė used various methods for stimulating knowledge and creative activities. She did not see a conflict between the external and internal, did not propose withdrawal from reality, but sought that material cares not enslave, and the meaning and ideals of Christian life remain strong.

She considered unity with the Creator through the zeal of faith and the power of prayer as the strongest spiritual support, to become stronger to defend the divinity in oneself and the world, so that the example of faith would reawaken hearts which had become cold.

The prayer book, which she wrote in the labor camp and which later made known the name of Lithuania throughout the world, is the best testimony of her thoughts. It will remain for ages as a monument to the invincible light of Christ.

Because of her activities in the camp Dirsytė was frequently persecuted and tortured. Nevertheless, she always encouraged the girls under her patronage, urged them to pray for their tormentors – “as they do not know what they are doing.” Adelė Dirsytė never returned to her Homeland, but her prayer book spread throughout the world as a testimony of spiritual victory, and the example of a teacher-martyr will always fascinate and elevate the readers who become familiar with her life.

Archbishop Sigitas Tamkevičius, SJ

P r a t a r m ė

Ši dokumentais ir faktais pagrįsta knyga apie tragiško likimo lietuvių mokytoją Adelę Dirsytę parodo, kaip Lietuvoje sovietiniai okupantai vykdė genocidą – klastojo faktus, kurdė bylas, teisė ir trėmė šviesiausius mūsų tautos žmones. Iš knygos puslapių matyti, kad nekaltai nuteistųjų tragizmas jų nepalaužė, kalėjimuose ir lageriuose patiriamos skriaudos ir pažeminimai nesugniuždė jų dvasios. Jie neprarado žmogiškumo, aplinkiniams skleidė tikėjimą ir viltį.

Knyga yra daugelio žmonių triūso vaisius. Prie jos rengimo prisidėjo ir tie, kuriuos su Adele Dirsyte siejo kraujo ar dvasinės giminystės, ir bendrų studijų ar darbo draugai, ir kalėjime ar lageryje kalėję kaliniai. Ypač daug medžiagos sukaupė A.Dirsytės globotinis, jos sesers Kotrynos sūnus, pedagogas ir geografas Stasys Ivanauskas. Jo rūpesčiu surinkta medžiaga apie Dirsytės (Prasmislavos) vienkiemį, apie A.Dirsytės tėvus, seseris, brolius, jos vasaros atostogų dienas tėviškėje. Tai buvo pagrindinis šaltinis rašant skyrių apie Adelės vaikystę ir mokyklos metus.

Stasio Ivanausko rūpesčiu ir tarpininkavimu buvo surasti A.Dirsytės rašyti laišakai; taip pat užmegzti kontaktai su kitais A.Dirsytei artimais žmonėmis: A.Dirsytės sesers Agnietės Skinulienės vaikais ir vaikaičiais, ypač su Aušrine Valevičiene, Laima Skinulyte ir kt., kurios išsaugojo daug A.Dirsytės nuotraukų, pateikiamų ir šioje knygoje. Be to, Stasys Ivanauskas padėjo užmegzti ryšius su A.Dirsytės brolio Stasio šeimos nariais, gauti iš jų turimas nuotraukas ir Adelės siųstus įvairiais adresais laiškus.

Vilniaus pedagoginio universiteto Edukologijos katedros vedėjas dr. S.Stašaitis parašė skyrių apie anuometinį VDU Teologijos-filosofijos fakultetą. Ši studija padės geriau suvokti to meto akademinę aplinką.

Medžiagą apie A.Dirsytės kaip ateitininkės veiklą „Birutės“ draugovėje Lietuvos valstybės centriname archyve surado Dalia Malinauskaitė, Rytis Remkauskas ir Virginija Malinauskienė.

Adelės paveikslą savo atsiminimais pagyvino ir jos kolegė bei draugė ateitininkų veikloje Elena Litvinaitė-Baubienė.

Domas Akstinas parengė A.Dirsytės laiškų iš lagerio rinkinį „Jūs manieji“ ir faksimilinį A.Dirsytės maldaknygės „Marija, gelbėk mus“ leidimą (išleido „Atminties“ leidykla Kaune). Ši medžiaga panaudota ir šioje knygoje.

Visu knygos rengimu rūpinosi dr. Mindaugas Bloznelis. Knyga suskirstyta į dvi dalis. Pirmoji dalis apima Adelės Dirsytės gyvenimą iki nelaisvės metų. Tai jos tėviškė, šeima, vaikystė, mokslo metai. Į šią dalį įtraukti A.Dirsytės rašyti straipsniai periodinėje spaudoje, jos diplominis darbas. Šios dalies tekstą, naudodamasis S.Ivanausko medžiaga, parašė M.Bloznelis.

Antroji dalis apima A.Dirsytės gyvenimą nuo suėmimo iki mirties. Čia įeina jos bylos protokolai, pasakojimas apie gyvenimą lageriuose, jos ligą ir paskutines dienas. Šioje dalyje spausdinami taip pat A.Dirsytės laišakai ir su ja kalėjusių kalinių liudijimai. Komentarai laiškam parengė M.Bloznelis. Lietuvių politinių kalinių bendrijos „Kolyma“ narės Aleksandra Baranauskaitė ir Zina Viščiūtė išsaugojo ir parsivežė į Lietuvą A.Dirsytės lageryje joms rašytus laiškus ir kitus tekstus. Aldona Pakštytė 1990 m. pirmoji paskelbė medžiagą apie A.Dirsytę; tai irgi drauge su kitais liudijimais panaudota šioje knygoje.

1996 m. „Kolymos“ bendrijos suvažiavime Rumšiškėse nutarta kreiptis į Kauno arkivyskupijos kuriją ir prašyti pradėti A.Dirsytės kanonizacijos bylą. Tad drauge su ja lageryje vargusiųjų liudijimai tapo itin svarbus šaltinis susipažinti su A.Dirsytės tauriu katalikės paveikslu, parodyti jos įtaką aplinkiniams, ypač jaunuo-menei, ugdant ištvermę ir pasitikėjimą Dievu.

Knygoje pateikiamas ir Kolymos lageriuose kalėjusio Leono Juškevičiaus sukurtas A.Dirsytės portretas Berlogo kalinės drabužiais.

Pranutės Čebelytės sesers duktė Sigita Dainiūtė-Tamašauskienė pateikė medžiagą apie tetą, kuriai, mūsų manymu, dedikuota A.Dirsytės maldaknygė.

Knygos pabaigoje yra Adelės Ubeikaitės sudaryta pačios A.Dirsytės ir apie ją publikacijų Lietuvos ir užsienio spaudoje bibliografija.

Dr. Mindaugas Bloznelis

Pirma dalis

GYVENIMAS IKI NELAISVĖS METŲ

T Ė V I Š K Ė

Pramislavos ūkis

Adelės Dirsytės tėvas Antanas Dirsė, susitaupęs pinigų, nusipirko 30 hektarų žemės Nevėžio žemumoje, pusiaukelėje tarp Šėtos ir Kėdainių, prie senojo vieškelio vingio. Žemės sklypas yra tarp Aukštųjų Kaplių ir Daukainių kaimų, Šėtos parapijos (parapijų riba jau daugelį metų nesikeičia) pakraštyje. Pramislavos vienkiemio žemė – Šėtos valsčiaus (pagal nepriklausomos Lietuvos administracinį suskirstymą šioje vietovėje bažnytinis ir valstybinis suskirstymas sutampa) pakraštyje, Kėdainių apskrityje. Mažo upelio ištaka iš dalies riboja Pramislavos žemę nuo Kėdainių valsčiaus. Pavasarį upelis patvinsta. Po didesnio lietaus poplūdziai būna ir vasarą, ir rudenį, kaip ir visos Nevėžio žemumos upių. Kitoje vieškelio pusėje už puskilometro jis įteka į Obelį (Nevėžio intaką). Anuo metu Obelis buvo patvenkta – senovinis vandens malūnas, nedidelis, bet gilokas tvenkinys. Buvo pasakojama, kad jame kai kas ir nuskęsdavo. Maudytis į Obelį ateidavo pavakariais po darbo ir Dirsių šeimos nariai.

Antanas Dirsė ir Agota Ragaišytė-Dirsiene Pramislavoje toliau nuo vieškelio 1904 m. pasistatė gyvenamąjį namą – aukštaičių tipo dviejų galų gryčią. Sodyba buvo kuriama lėtai. Klėtį su ratine surentė tik 1914 m. Atokiau 1920 m. pasistatė didelį klojimą. Šalia jo apvaliu stogu maniežas (arklinei kuliamaiai). Rytinėje pusėje – daržinė dobilams, baigta 1925 m. Gryčia ir klėtis apdengta skarda 1933 m. – jų stogai iš tolo švietė. Mūrinis tvartas, pastatytas 1939 m., tebestovi ir dabar, atlaikęs visas pokario negandas.

Sodyba apželdinta klevais, akacijų gyvatvore, alyvų („bezdu“) krūmais, vaiskrūmiais, vyšniomis, obelimis. Prie gryčios ir klėties – jaukus kiemas, pietų pusėje – nemažas jaunas sodas. Prie daržinės augo topoliai, šalia – dar vienas negilus šulinys gyvuliams girdyti.

Pramislavos vienkiemyje dabar nuošaliau nuo senojo dulkėto vieškelio pilkuoja stambus ūkinis pastatas, toliau nuo jo – vienišas klevas. Vingiuotu, duobėtu lauko keliuku priartėjus prie bu-

vosios sodybos likučių matyti buvusios gryčios akmeniniai pamatai, betoninis šulinys, tartum sargybinis vienas klevas (šiaurinėje pusėje). Nebėra beržynėlio ir miškelio, kurio pakraštyje kadaise žaliavo ąžuolas. Toks dabar Dirsynės vienkiemis. Dirsyne buvo pavadintas Lietuvos nepriklausomybės metais, nes įkurtas Antano Dirsės šeimos. Jame gyveno 13 žmonių.

Sodybvietė, sovietmečiu buvusi paversta kaimo sąvartynu, dabar atkuriamą. Daug darbo ir lėšų įdėjo ją tvarkydami Irena Liubkevičienė (Adelės brolio duktė) su vyru Juozu Liubkevičiumi. Dalis sodybos sklypo apsodinta medeliais ir vaiskrūmiais.

Pramislavos vienkiemio žemės plane (1908 m.) nurodoma: ariamosios žemės – 17,5 ha, šienaujamųjų pievų – 3,3 ha, miško – 6,5 ha, apie 1 ha užėmė pelkė ir keliai, ir $\frac{1}{2}$ ha priesodybinis sklypas. Visas žemės sklypas – 30 hektarų.

Antano ir Agotos Dirsių šeima ūkį tvarkė išmintingai. Abu būdami darbštūs lenkė prie darbo ir savo šeimos narius. Ariamosios žemės ir šienaujamųjų pievų plotą didino iškirsdami krūmus ir sausindami laukus. Šiauriau nuo sodybos pasiliko mažą beržynėlį, tarytum salą, apsuptą durpynėlio buvusios pelkės vietoje.

Pietų pusėje buvo užveistas nemažas sodas, daugiausiai įvairių rūšių obelys. Nors šeimyna buvo nemaža, obuolių užtekdavo iki pavasario.

Atokiau nuo sodybos rytinėje pusėje žaliavo nedidelis miškelis. Tarp beržų, drebulių, uosių ir ąžuoliukų grybaudavo. Palaukėje kerojo perkūnijos kirčių rievėmis sužymėtas stambus ąžuolas. Antanas ir jo sūnus miškelį taupė, malkas ir rąstus pirkosi, kirto tik sausuolius ar vėtros nulaužtus medžius.

Pamiškėje stovėjo jauja linams apdoroti, šalia jos – iškasta kūdra. Jauja buvo naudojama kaip pirtis. Tačiau vienais metais prieš pat Kalėdas suliepsnojo ir sudegė.

Buvo palikta pieva ganiavai. Su sodyba ją jungė lauko kelias, iš abiejų pusių kartimis aptvertas gyvuliams išvaryti ir parginti.

Už miškelio esantis laukas buvo vadinamas Viktine (pagal buvusios savininkės vardą). Antanas Dirsė jį nupirko, ir Pramislavos žemės ūkio plotas padidėjo iki 34 hektarų.

Ūkyje buvo 4 arkliai, kumeliukas. Laikomos 8–9 melžiamos karvės (juodmargės), pora telyčių, jautis, kelios avys (1937–1939 m.).

Kurį laiką karvės buvo ganomos, vėliau pririšamos – perkeliamos dobilienoje. Karvės buvo pieningos, veislinės iš Vakarų Europos, berods Danijos. Vienu metu bulius ir kai kurios karvės buvo be ragų. Sunkiau jas būdavo pririšti. Beragės, kažkodėl vadinamos „blundėmis“, gerokai kentėdavo nuo raguotųjų.

Ūkyje buvo auginamos kiaulės ir bekonai. Pastatyta atskira kiaulidė. Pastačius mūrinį tvartą, kiaulidė ir senasis medinis tvartas, stovėję pietvakarinėje sodybos pusėje, buvo nugriauti. Naujasis tvartas pastatytas šiauriau, – kad musės mažiau plūstų gryčion.

Buvo auginami javai (rugiai, kviečiai, miežiai), avižos darbymečiui arkliams stipriau pašerti, plotai vikių – žolių ir avižų mišinio pašarui, nedidelis žirnių laukas. Laukus gerai patrėšdavo mėšlu. Derlingumui padidinti pirkosi mineralinių trąšų (superfosfato, salietros). Turėdavo prekinių grūdų. Pieną kasdien veždavo į Aukštųjų Kaplių pieninę. Nugriebtą pieną parsiveždavo pašams ir kiaulėms šerti. Paskutiniaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais Pramislavos ūkis jau specializavosi pieno ir mėsos gyvulininkystės kryptimi.

Dirsių šeimyna sukūrė produktyvų ir intensyvų ūkį, pagrįstą šeimos narių darbu. Dirbdavo visi, suaugę ir vaikai. Paprastai samdydavo vieną darbininką ar samdinę. Kai kuriais metais abu. Vasaros atostogų metu čia savo jėgas išbandydavo ir grūdindavosi ir vaikaičiai (ganė karves, akėjo, arė, padėjo melžti karves, kirto, kulė javus).

Buvo laikomi pūdymai – žiemkenčių sėjai. Dirvą vasarą reikėjo sukultivuoti. Pasikinkę du arklius „drapakavo“. Labai sunku būdavo karštomis vasaros dienomis. Nuo karščio ir vabzdžių arkliai pakinktuose susipainiodavo. Dėl to tekdavo pavargti. Maloniausia buvo arkliniu grėbliu važinėti laukuose, rinkti javų pabiras, šieno likučius.

Pramislavoje buvo naudojamos modernesnės žemės ūkio mašinos: kultivatoriai, arklinė šienpjovė, javų kertamoji, naujoviški plūgai. Buvo pasitariama su agronomu, taikomos naujovės iš periodinės spaudos („Ūkininko patarėjo“). Ūkio buhalteriją tvarkė Jonas Dirsė. Šiai apskaitai žurnalų davė Šėtos agronomas. Jis NSU markės motociklu atvažiuodavo Pramislavon. Kai 1939 m. buvo

pastatytas naujas mūrinis tvartas ir įrengta srutų duobė prie jo, ūkis buvo premijuotas dviem šimtais litų. Anuomet tai buvo nemaži pinigai. Pradėta auginti pomidorus (savo šeimos reikmėms). Daržovių užaugindavo sodybos darže, sudarydavo atsargų ir žiemai.

Mokslo metų pradžioje vaikaičius Stasį ir Antaną išleisdavo gimnazijon mokytis. Tada samdydavo piemenį (pradėjus gyvulių rišti, ganyti nebereikėjo).

Vis dėlto labai daug ūkio darbų buvo atliekama rankomis. Bulvių sodinimas ir kasimas, pašarinių runkelių laistymas, ravėjimas, kiaulių šėrimas, karvių melžimas ir priežiūra, o dar arkliai, vištos.

Arčiau naujojo tvarto buvo kasamas trečias šulinys. Tačiau iškasus devynis metrus ir neaptikus vandeningo sluoksnio, gilesnės paieškos atsisakyta. Be to, artėjo frontas. Šiame šulinyje buvo slepiami kumpiai, lašiniai (sukabinti), sudėti maišai su valcuotais ir kvietiniais miltais. Be abejo, šulinys buvo uždengtas, apmestas skiedromis ir šiukšlėmis. 1944 m. vasarą traukdamiesi vienkiemyje buvo apsistoję vokiečiai, bet slėpinio turinys išliko saugus. Vokiečiai buvo įsitaisę aukštai po tvarto stogu, iš kur prasiplėšę plyšį stebėjo apylinkes. Kiti prie vakarinės sienos pasistatė radijo siųstuvą, perdavinėjo duomenis artileristams. Virš sodybos švilpdami skriejo sviediniai. Per klaidą vienas sviedinys pataikė į kaimyno kiemą ir mirtinai sužeidė berods 2 ar 3 vokiečių kareivius. Juos patys vokiečiai palaidojo miškelio pakraštyje. Vakare stebėtojai vokiečiai pasitraukė, tačiau po nakties atvyko kiti ir atsivežė sunkiosios artilerijos pabūklą. Iš jo iššovė porą kartų. Šalia buvusi obelis liko be lapų, sužvangėjo gryčios langai. Po to jie pasitraukė link Kėdainių, užminavę vieškelį...

Prieš fronto linijos priartėjimą į jaukią Pramislavos sodybą buvo atvykęs „ukrainiečių“ dalinys vokiečių pėstininkų uniforma. Dvi ar tris dienas jie rinko iš apylinkių žmonių arklius ir išsivare juos vakarų (Kėdainių) link. Savus arklius dirsiniai buvo paslėpę kaimyno krūmyne (už gero puskilometro). Reikėdavo juos pašerti, kad nepradėtų žvengti. Arklius išsaugojo, vokiečiai nerado. Panašiai buvo saugomi ir galvijai. Traukdamiesi vokiečiai rinko apylinkės vyrus ir varėsi vieškelio. Išvartieji vyrai prie upelių ir ra-

guvose kirtu krūmus, kad sovietų žvalgams būtų sunkiau prasiškerbti. Kotryna patarė vaikams nesirodyti, pasislėpti. Kai pastebėdavo svetimą – atėjūną, moterys sužvangindavo kibirais. Taip išsaugojo vienkiemio vyrus.

Vieną naktį baisiai birzgė motorai, švilpė kulkos. Ankstyvą rytmetį pasirodė sovietų kareivis, prikėlė Agotą (senele) iš vaikų iškastos slėptuvės.

1935 m. Antanui Dirsei mirus, Dirsiai buvo nusprendę Pramislavos žemės į mažesnius sklypus nesidalyti, dirbti ir gyventi kartu. Dėl tokio nutarimo sovietai, okupavę Lietuvą, „buožėmis“ apšaukė juos visus, nors ir pūslėtomis rankomis.

Sovietų valdžios įsakymu žemės sklypas buvo išmatuotas. Matavo jaunas Kėdainių mokyklos auklėtinis kultūrtechnikas „apėjimo“ būdu. Paliko 30 ha – atėmė Viktinę ir atrėžė dalį taip branginamo miškelio. Nusavintą žemę atidavė tarybiniam naujakuriui. Ūkį valdyti broliai buvo patikėję jauniausiajam – Stasiui Dirsei. Jis vieną ankstyvą rytą sudaręs talką iš nusavinto miško sklypo iškirtu visus medžius ir suvilko į savo žemę. Kilo triukšmas. Užpultas Stasys gynėsi: „Paėmėte žemę, aš ją palikau, kas ant žemės – paėmiau“. Sovietų valdžios atstovai nesuvokė, kaip pasielgti. Taip ir baigėsi, tik miškelis jau sumažėjo.

Palyginus 1908 ir 1940 metų matavimų duomenis, matyti, kad dalis miškelio žemės buvo atrėžta dėl matavimo netikslumo.

Šėtos valsčiaus Pramislavos vienkiemio ūkinėje knygoje 1945 m. įrašyta: 2 arkliai, 2 karvės, 1 bulius, 1 telyčia, 4 kiaulės, 2 avys, 2 vištos. Žemės ūkio inventorių: 1 vienvagis plūgas, 1 geležinės akėčios, 1 arklinis grėblys, 1 javų kertamoji, 1 vėtyklė. Stasio Dirsės šeimos narių sąrašas: Stasys Dirsė, Bronė Dirsienė (žmona), Irena Dirsytė, gim. 1943 m., – duktė, Kęstutis Dirsė, gim. 1948 m., – sūnus, Agota Dirsienė, gim. 1864 m., – motina, Juozas Dirsė, gim. 1896 m., – brolis. Archyvo pažymėjime išvardyti pastatai, trobesiai (tas pats dokumentas).

Sovietų valdžios atstovai ūkį apdėjo nepakeliamais mokesčiais. Atsisakius juos mokėti, ūkis nusavintas. Visi anksčiau minėti Stasio Dirsės šeimos nariai 1945 metų vasarą iš Pramislavos buvo išvaryti. Pasiliko gyventi tik ligonis Juozas Dirsė.

Antanas Dirsė buvo kilęs iš Petraičių kaimo Šėtos parapijoje, gimęs 1860 m. Pirkęs Pramislavą čia išgyveno iki 75 metų, mirė širdies liga. Agota Ragaišytė-Dirsienė gimė 1864 m., užaugo Žemųjų Kaplių kaime.

A.Dirsės nupirkto Pramislavos žemės sklypo žemės savininkas anksčiau buvo Stanislas Gintautas, Sigismundo sūnus. Plane dabartinio vienkiemio vietoje pažymėti 3 pastatai. Taigi Antanas Dirsė nupirkęs žemę jau turėjo pastogę šeimai.

Antanas su Agota užaugino šešis vaikus: tris sūnus ir tris dukteris: Juozą, Kotryną, Agnietę, Joną, Stasį ir Adelę. Tėvai, abu būdami labai darbštūs, pratino prie darbo ir savo vaikus. Po darbo dienos jo vadovaujama šeima suklaupdavo vakarinei maldai, gegužės litanijai.

Tėvas Antanas buvo neaukšto ūgio, smulkaus sudėjimo vyras. Jis rikiuodavo darbus, pasakydavo kurį lauką arti, akėti. Kartais pasitardavo su kitais. Pats daug dirbo, abiem rankom sėdavo javus. Visi pakludavo tėvo valiai.

Anūkas Stasys, dar vaikas būdamas, žavėjosi, kai senelis su savo sūnumis Juozu ir Stasiu apšarmojuisiais ir įraudusiais veidais, snieguotais kailiniais (ant jų dar sermėgos) grįždavo iš miško su medienos prikrautomis šlajomis. Šaltą žiemos dieną įžengdavo gryčion tartum milžinai. Jie primindavo šiaurės keliautojus, prisimena Stasys Ivanauskas.

Antanas leido į mokslus Adelę, Joną, Agnietę. Jauniausias sūnus mokyti nenorėjo. Dėl to suaugęs ir atitarnavęs Lietuvos kariuomenės geležinkelininkų dalyje gailėjosi, kad jaunystėje nesimokė. Vyriausioji duktė Kotryna (S.Ivanausko motina) labai norėjo mokyti, „nors siuvėja“, – sakydavo. Tačiau jai teko sunki dalia – dirbti ūkyje, padėti auginti jauniausius brolius ir seseris, taigi ir Adelę, o vėliau – savo sūnus. Jie prisimena plakamo dalgio garsus, kurie aidu atsiliepdavo klojime, beržynėlyje. Visa tai buvo šienapjūtės pradžioje. Plakdamas dalgį pjovėjas stebėjo, kaip tįsta plienas, plaktuku mušamas kuo siauriausiu ašmenų pakraščiu. Dalgio plakimas – kruopštus darbas. Mokėjo plakti Juozas ir Stasys.

Vaikams aštraus dalgio neduodavo. O berniukams labai norėjosi šienauti. Kartą, nusikabinęs senelio dalgį, Stasys pabandė šienauti dobiliukus. Smaigalys smigo į žemę, nesisėkė... Čia pat ir numetė. Senelis klausia, kur dalgelis, ir nesulaukęs greito atsakymo, nubaudė vaiką – porą kartų sušėrė pančiuku tardamas: „Daiktą reikia padėti į vietą“. Tokia tvarkos pamoka buvo vienintelė, prisimena Stasys Ivanauskas.

Su arkline kuliamąja visą žiemą kuldavo javus. Kai vaikai paugdavo, padėdavo ir motina. Paskui tekdavo grūdus atskirti nuo pelų su „arpa“ ir piktžolių sėklas – su „fuchteliu“, t.y. rankomis sukamomis vėtyklėmis.

Klėties aruoduose visada būdavo grūdų. Veždavo malūnan, turgun. Atvykusiems supirkėjams retai kada parduodavo, nes jie siūlydavo per mažą kainą. Klėtyje buvo laikomi ir šviežios duonos kepalai. Jų būdavo aštuoni, devyni.

Užeidavo kartais elgetos. Senelė atriekdavo abišalės storą riekę, dar duodavo pavalgyti. Priimdavo ir nakvynėn, tik pareikalaudavo paso, kurį grąžindavo iš ryto, atsargumo dėlei.

Senelis savo vaikaitį mokė joti su arkliu. Reikėdavo nuvesti arklį ganyklon ir pririšti. Kieme senelis užkelia ant arklio, tardamas: „Laikyk pavadėlį“.

Senelė protestuoja: „Nukris gi vaikas“. Arklys, pamatęs, koks čia raitelis, pasileidžia risčia, pasispardo ir, žinoma, numeta ant pievos. Taip senelis ugdė drąsą, pratino būti ryžtingą.

Antanas Dirsė priimdavo Šėtos parapijos kalėdojančius bažnyčios tarnus ir jiems atseikėdavo grūdų (auką) bažnyčiai išlaikyti. Kalėdojančio kunigo laukdavo visa šeima. Sutvarkydavo kambarius, iššluodavo kiemą, visi tvarkingai pasipuošdavo, vaikai pakartodavo katekizmą. Tokiuose kunigo priėmimuose dalyvaudavo ir Adelė. Kartą studentė linksmai šnekino svečią. Buvo visiems jauku. Vaikus vaišino riešutais ir saldainiais.

Antanas mirė netikėtai. 1935 m. balandžio 6 d. ankstyvą rytą Agota jau iš tolo pastebėjo: vežimą iš pieninės vadelioja kaimynas, – parvežė jau mirusį Antaną. Kotryna sustabdė laikrodžio švytuoklę, uždengė veidrodį. Iš Kauno atvažiavo studentė Ada. Susirinko giminės, kaimynai, giedojo giesmes, kalbėjo rąžinį. Per laidotuves pirmą kartą Pramislavoje padėjo ant stalo pusbuteliuką

degtinės kaimynams ir giedotojams pavaišinti. Antanas buvo blaivininkas. Palaidojo jį Šėtos kapinėse pagal visas katalikų apeigas.

Sūnūs ir dukterys apgailestavo, kad tėvas nepadalijo turto – nepasakė, kam ką palieka. Pasitarę nusprendė – žemės nesidalyti, dirbti ir gyventi kartu. Ūkiui vadovauti įgaliojo jauniausią brolį Stasį.

Adelės motina Agota buvo gero būdo, kantri ir labai darbšti, kilusi iš Žemųjų Kaplių kaimo. Agota Ragaišytė-Dirsienė buvo stambi moteris, visa galva aukštesnė už savo vyrą. Ji daug šnekėdavo, kurį darbą numatydavo padaryti, – pasakodavo balsu, garsiai galvodavo. Mokėdavo ir susikaupti (pavyzdžiui, kai kepdavo duoną ir darydavo kepalus, kuriuos su liže šaudavo į duonkepį. Kepalai būdavo gražūs, vienodo dydžio. Vaikų džiaugsmui likdavo pagrandukas).

Su vyru dažnai pasiginčydavo ir piktokai, jam priekaištaudavo.

Antanas dažniausiai atsakydavo „Kalbi bile kalbėti“. Agota iš vyrų išreikalaudavo, ką reikia namuose padaryti – užtvarą ar kokią įnagį pataisyti, daržą aparti...

Agota ir pasenusi prisimindavo savo vargingą jaunystę (ištekėjo būdama 18 metų), vaizdingai pasakodavo apie sunkiausius darbus: krūmų kirtimą, rugiapjūtę, linų rovimą, bulviakasį, vaikų augimą...

Savo dukteris Agota išmokė gražiai austi. Vienkiemyje buvo atliekama visa lino apdorojimo technologija – linus rové, mirkė, mynė, šukavo, verpė, paskui audė ir audeklus balino saulėje. Patiesti drobes saulėje ant pievos ir juos vakare suvynioti būdavo vaikų darbas.

Šaltuoju metų laiku gryčioje stovėjo medinės audimo staklės („varstotas“). Ausdavo Agota, vyriausioji duktė Kotryna ir Agnietė. Audė drobes, rankšluosčius, margas spalvotas lovatieses, vilnonius audinius – milinėms, pakulinius – maišams.

Ant dailių rankšluosčių, staltiesių išsiuvinėdavo raudonas didžiausias raides „A.D.“ Šie buvo tinkami Agnietei Dirsytei, Adelei Dirsytei, Agotai Dirsienei, Adomui Dirsei (Antano broliui). Apgalvota ir praktiška. Vienas toks rankšluostis su inicialais „A.D.“ yra išlikęs. Austi nemokėjo tik jauniausioji Adelė.

Agota virdavo valgyti. Ji griežtai laikydavosi pasninko dienų. Sauso pasninko buvo laikomasi Didžiojo penktadienio ir Kūčių dienomis. Tada valgiai buvo be pieno. Per gavėnią ir adventą pasninkai būdavo dažnesni negu kitomis dienomis.

Agota mokėjo iškepti labai skanią ruginę duoną ir miežinį ragaišį (pati Ragaišytė!). Įsimintinas avižienis kisielius – Kūčių valgis. Ji virdavo atvirame lauke. Reikėdavo ilgai maišyti, kad neprišviltų. Kai lauke dargana, lietaus lašai krisdavo už apykaklės, dūmai grauždavo akis. Šis darbas tekdavo berniukui – tai kantrybės ugdymas, o rezultatas – neskanus valgis, kurį suaugę taip vertino.

Kai nepavykdavo skaniai išvirti ar valgis prisvildavo, Agota prie stalo maišydama tardavo: „Galima valgyti“. Jaunesnieji šyp-teldavo, bet garsiai nepeikdavo. Tėvams rodė pagarbą. Prie stalo kiekvienas turėjo savo vietą. Tėvas – gale stalo.

Už pramuštgalviškas išdaigas senelė vaikiaičių labai piktai ne-bardavo, nors tikrai būdavo už ką. Kartą jie išmokė aviną badytis. Šis įsibėgėjęs kad smogs ragais senelei iš užpakalio. O ji nešė du pilnus kibirus. Pargriuvo. Tada gerokai pyktelėjo.

Darbavęsi visą savaitgalį, sekmadienį visi švėsdavo.

Seserėnas Antanas Ivanauskas prisimena: „Su savo mama ir broliu Stasiu Aduťe gražiais karučiais („brička“) sekmadieniais ir per šventes važiuodavo į Šėtos bažnyčią. Kai būdavo vietos, ir mane paveždavo“. Šėtoje po pamaldų Adelė aplankydavo tėvo seserį, kurią visi švelniai „Mariuke“ vadindavo. Juodvi pasikalbė-davo, dažniausiai religinėmis temomis. Agota lankydavo savo se-serį, nuveždavo lauktuvių.

Adelė labai gerbė savo mamą. Viename sveikinime ji rašė: „Brangioji Motule! Motinos dieną vaikai savo motinoms dovanas perka. Aš negaliu nieko dovanoti Tau, Brangioji Mamyte. Bet už-tat prašysiu Dievulio, kad jis Tau sveikatą suteiktų ir šios žemės varguose paguostų“. Šis studentės sveikinimas užrašytas ant Švč. Jėzaus Širdies paveikslėlio. Pasveikinti mamos nepamiršdavo ji net būdama lageriuose.

Darbštūs ir dori Adelės tėvai – Antanas ir Agota užaugino, kaip minėta, tris sūnus ir tris dukteris: Juozą, Kotryną, Stasį, Adelę, Agnietę ir Joną.

Vyriausias Adelės brolis Juozas Dirsė (1895–1949?) buvo priverstas dalyvauti Pirmajame pasauliniame kare kulkosvaidininku. Kariavo rusų–turkų fronte, buvo kontūzytas. Per revoliucijas iš labai toli namo pėsčias parėjo. Liko užsidares, su artimaisiais mažai bendravo, bijojo – nepasitikėjo. Juozas uoliai darbavosi ūkyje, turėjo porą avilių bičių, bandė auginti pipirus. Tėvui mirus, atsitvėrė dalį gryčios, sienoje išsikirto atskirą įėjimą. Tapo dar atsargesnis. Juozas buvo nagingas, gebėjo dirbti kubilus, medpažius, pakinktus arkliams. Ūkyje buvo darbštus ir sąžiningas darbininkas. Rūpinosi ūkio veikla (geru žemės įdirbimu, derliaus nuėmimu). Kai vieną karštą vasaros dieną seserėnui gimnazistui Stasiui Ivanauskui buvo patikėta suarti lauką, dviejų arklių traukiamas plūgas vietomis iškrypdavo iš vagos. Reikėjo vis atgal atitraukti plūgą ir arklius. Tai buvo bene pirmasis jo didesnio sklypo arimas. Juozas apėjo lauką ir tuo metu ūkiui vadovavusiam savo broliui Stasiui pasakė: „Jeigu taip arsime – duonos neturėsime“.

Kai Stasys nupirko javų kertamąją, visi džiaugėsi, išėjo pasižiūrėti, kaip su ja dirbama. Arklių traukiama mašina nukirsdavo rugių pėdo apimtį, belikdavo tik surišti. Juozas pasipiktino, kad išbarstoma per daug pilnų varpų.

Kartą nuo saito atitrūko bulius ir kieme pradėjo badyti Juozą, parvertė jį ir ragais pradėjo ridenti. Stasys buvo vyriausias Kotrynos vaikas. Nukabino nuo akėčių „branktą“, smogė buliui į paskutines kojas. Šis atsukęs nubėgo į šalį, į burokus. Nukentėjusiam Juozui susidarė įspūdis, kad ant jo buvo varomas galvijas. Nors vaikai jį apgynė, tačiau Juozo pasitikėjimas dar sumažėjo. Juozui buvo sužeistas rankos riešas, bet gydytojo atsisakė.

Kitą kartą Stasys patikėjo seserėnui išvalyti jo revolverį. Šovinių, žinoma, nedavė. Netoliese buvo dėdė Juozas. Kai atsitiktinai į jį seserėnas nukreipė vamzdį, staigiai puolė vytis. Tik kojos iš-

gelbėjo. Būtų ir ginklą atėmęs, ir gerokai prilupęs. Neatsargus poelgis su fronto dalyviu galėjo baigtis liūdnai. Šis neapgalvotas veiksmas, be abejoj, seserėno santykių su dėde Juozu nepagerino.

Vyriausia iš seserų Kotryna Dirsytė-Ivanauskienė (1898–1977) labai artimai bendravo su Adele, kuri jausmingai pasakodavo jai savo išpūdžius iš Kauno ir kelionių su paskaitomis po Lietuvą. Kotrynai teko bene sunkiausia dalia. Jos vyrui Aleksui praskolinus žemę bankui ir išvykus Urugvajun, Kotrynai teko grįžti su dviem mažais vaikais tėviškėn, o savo žemę išnuomoti, paskui daug metų teistis su vyro seserimis dėl žemės dalybų. Net keturis kartus Kotryna keitė gyvenamąją vietą. Dirbdama Pramislavoje ir kitur, buvo rūpestinga ir atsidavusi savo sūnams motina. Abu juos išmokslino. Sūnui studentui laiške primindavo: „Neiškrypk iš doros kelio“, o išleisdama ar aplankydamą laišku vis primindavo: „Kasdien sukalbėk nors po vieną *Sveika, Marija...*“ Vienas sūnus tapo inžinieriumi, kitas – mokytoju, vadovėlių mokyklai auditoriumi. Adelė vis patardavo seseriai auklėjimo ir pasauležiūros bei tikybos klausimais. Ji aiškindavo lietuvių kalbos taisykles, Lietuvos istoriją, ugdė knygų skaitymo pomėgį.

Labai artimai Adelė bendravo su broliu Jonu (1901?–1940). Tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje Jonas tapo invalidu. Vaikščiodavo tik pasiramsčiuodamas lazda, vėliau – ramentais. Kurį laiką Kaune jis dirbo tarnautoju ir rėmė Adelės studijas.

Jonas buvo apsiskaitęs, plataus akiračio žmogus. Būdamas invalidas jis ketino iš Kauno grįžti tėviškėn ir čia, Pramislavoje, apsigyventi. Jo rūpesčiu buvo remontuojamas vakarinis gryčios galas, vadinamas „stancija“. Remontą vykdė jauniausias brolis Stasys. Jonas laiškais patarinėjo, ką ir kaip atlikti, tačiau pasitikėjo brolio praktine patirtimi, sumanumu ir iniciatyva. Buvo įdėtos naujos grindys, lubos, ištinkuotos, aliejiniiais dažais nudažytos sienos. Šis gražiausias kambarys tapo seklyčia. Virš komodos kabėjo Žalgirio mūšio paveikslo kopija.

Jonui apsigyvenus Pramislavoje 1933 m. prie klėties buvo pastatytas žaibolaidis, aukštai iškelta radijo antena, patvoriu eile pasodintos akacijos, iškastas šulinys betoniniais rentiniais, kieme ir

po alyvų krūmais (iš pietų pusės) pastatyti, kaip statomi parkuose, suolai, staliukas. Pradėta auginti pomidorus.

Gyvendamas kaime Jonas platino katalikišką spaudą. Turėjo daug grožinės, religinės, ūkinės tematikos literatūros. Prenumeravo „XX amžių“, „Ūkininko patarėją“, „Naująją romuvą“, „Gimtąją kalbą“. Gaudavo valstybės pensiją. Kai kada apmokėdavo už gimnazijoje besimokančių Kotrynos sūnų mokslą.

Aplinkiniai gyventojai irgi kreipdavosi patarimų. Jonas parašydavo prašymus, prireikus patardavo, kur ir į ką kreiptis. Atsidėkodami jie užsiprenumeruodavo laikraščių sau ir savo vaikams. „Eini pas Joną Dirse su reikalais – turėk pinigų laikraščiu“, – sakydavo kaimynai. Jonas rašė labai gražiai ir aiškiai. Jo braižas priminė dailįraštį, buvo lengvai skaitomas. Jonas mokė ir sesers Kotrynos Stasį. Stasys tik nusiplovęs rankas ir tvarkingai apsirengęs ateidavo pas dėdę Joną lietuvių kalbos diktanto rašyti, aritmetikos uždavinių spręsti ar šaškėmis pažaisti. Jonas parengė jį stojamiesiems egzaminams į Šėtos progimnaziją. Kai ją sėkmingai baigė – premijavo dviračiu. Sesei labai dažnai parnešdavo iš Kaplių pašto laikraščius, žurnalus, laiškus ir banderoles. Paštas buvo už poros kilometrų nuo vienkiemio – seniūnijoje.

Jonas turėjo ūkinės veiklos žurnalą, jame žymėjo pajamas ir išlaidas. Jis dažnai konsultuodavosi su Šėtos agronomu; šis atvažiuodavo į vienkiemį motociklu.

Vienkiemio pavadinimą Jonas pasirinko pakeisti, teigdamas, jog žodis „Pramislava“ nelietuviškos kilmės. Su visais pasitarė, kad vietovardis Dirsynė būtų tinkamiausias. Tačiau nespėjo įsitvirtinti. Sovietmečiu išleistuose žinyuose liko senasis pavadinimas „Pramislava – viensėdis, vienkiemis“.

Šnekamojoje kalboje Jonas pratino visus Pramislavos vienkiemio gyventojus kalbėti taisyklinga lietuvių kalba, nevartoti barbarizmų (*kleckai, zacirka*). Vienkiemio kaimynystėje – Daukainių kaime žmonės kalbėjo lenkišku žargonu, nors mokėjo ir lietuviškai. Kadangi skaitė „Gimtąją kalbą“, Jonas Dirsė pasiūlydavo svetimžodžių pakaitalus, kantriai taisydavo kalbantįjį, nepykėdavo, bet ir vėl primindavo, kaip reikia sakyti.

Jonas buvo tvirtos valios, laikėsi duoto žodžio. Kartą su vienkiemio darbuotoja susilažino: „Jeigu tu nekalbėsi, aš nevalgy-

siu“, – ištarė Jonas. Moteriškė iššūkį priėmė, beveik dvi paras abu laikėsi susitarimo. Tačiau kieme, prie šulinio pasipainiojo kumelė – anoji užmiršusi gyvulį išbaidė vienu sakiniu. Išgirdo Jonas ir visu balsu sušuko: „Neškit valgyt!..“

Kartą Jonas perskaitė laikraštyje, kad kai tvarte groja muzika, karvės duoda daugiau pieno. Tada šyptelėjusi Kotryna tarė: „Pirma sau nusipirk radiją, paskui karvėms“. Tuo metu namie turėjo tik detektorinį radiją, klausytis galėjo tik su ausinėmis.

Sesuo Agnietė Dirsytė-Skinulienė (1906–1965) mokėsi Kėdainių gimnazijoje. Ištekėjo už darbštaus, doro ir išmintingo ūkininko Juozo Skinulio, kuris savo naujai įkurtoje sodyboje užaugino ir išmokslino 4 vaikus: Liuciją, Bernardą Algimantą (abu mokytojai), Genutę (tarnautoja) – šie trys jau mirę. Dabar gyvena jauniausias sūnus Vilius Skinulis, technikas elektrikas, dirba Kėdainių vandentiekio tarnyboje. Jis yra kūrybingas, veiklus, darbštus. Savo tėvo medinį namą iš pagrindų pakeitė į mūrinį. Skinulių sodyba arti Kėdainių, buvusiam Paobelio kaime (dabar Pramonės gatvė 5). Čia lankydama gimnaziją gyveno ir Adelė. Skinuliai iš šios sodybos siuntė laiškus ir siuntinius Adelei į lagerius. Juozas Skinulis siuntė Gediminą Daugėlą į Vorkutos lagerį, kad surastų galimybę bent šiek tiek palengvinti Adelės buitį. Prižiūrėtojai vadinėsi lietuviškais lašiniais, degtine ir mulkino atvykėlį. Net pasimatyti su Adele jam nepavyko.

Juozas Skinulis vaikystėje draugavo su Jonu Dirse. Geraį pažino ir Adelę. Apie Dirsės buvo labai geros nuomonės. Agnietės ir Juozo vaikai po kelias dienas viešėdavo Dirsynėje. „Reikia, kad mūsų vaikai būtų pažįstami su savo giminaičiais, bendrautų ir vieni kitiems padėtų...“ – sakydavo Juozas. Viešėdami Dirsynėje skinuliukai, būdami smalsūs, įkyrėdavo Adelei, mat ji pratino juos prie darbo, lavino.

Kotrynos sūnūs Antanas ir Stasys irgi gyveno pas Skinulius, kai lankė Kėdainių gimnaziją, įgijo daug gyvenimo patirtimi pagrįstos išminties iš Juozo ir Agnietės. Apie šių gerų žmonių savybes Adelė prisimindavo ir būdama toli nuo Lietuvos.

Agnietės ir Juozo sodyboje prisiglaudė iš Pramislavos vienkio sovietmečiu išvartyta Adelės mama Agota. Po labai sunkios li-

gos čia ji ir mirė 1947 metais. Juozo Skinulio rūpesčiu palaidota Šėtos kapinėse, greta savo vyro.

Paobelyje kurį laiką gyveno ir dirbo Agnietės sesuo Kotryna ir sūnus Antanas, tada Kėdainių gimnazijos vidurinės mokyklos mokinys. Kai jis buvo labai susirgęs, Juozas negailėjo lėšų Antano gydymui Kaune.

Adelė daug laiškų parašė Agnietei ir skinuliukams – Algiui studentui, vėliau fizikos mokytojui, Liucei ir Genutei. Dalis išlikusių laiškų publikuota (A.Dirsytė, *Jūs manieji*, Kaunas: Atmintis, 2000). Laiškuose yra daug gerų minčių, patarimų, kaip būti ištiki-
miems tėvų tikėjimui, naudingiems savo Tėvynei.

Agnietė mirė 1965 m. po sunkios ligos. Po trejų metų ir Juozas Skinulis paliko šį pasaulį (1968). Abu palaidoti Kėdainių kapinėse. Abu daug nuveikę, ramaus būdo, abu sąžiningi, uolūs katalikai, Lietuvos patriotai, darbštūs ir apgalvotai tvarkę savo ūkį. Turėjo 14 ha žemės. Labai daug padėjo savo artimiesiems, sesers Kotrynos sūnams, mokytojai Adelei.

Jauniausias brolis Stasys (1911–1971) buvo energingas, veiklus. Jaunystėje mokytis nenorėjo, nors tėvai ir leido, dėl to vėliau labai gailėjosi. Po tėvo mirties jam broliai patikėjo ūkio tvarkymą. Stasys sumaniai stengėsi ūkininkauti, pirkdavo mineralinių trąšų, įsigijo javų kertamąją, šienpjovę, kultivatorių, pasitardavo su agronomu. Už sрутų duobės įrengimą buvo premijuotas. Pastatė mūrinį tvartą, gale jo – daržinę. Statė tvirtai, pats savo rankomis betonavo, meistrus stogdengius samdė. Stogas buvo uždengtas medienos skiedromis.

Nuo 1935 m. spalio 18 d. Stasys Dirsė priklausė Lietuvos šaulių sąjungai (nario liudijimas Nr. 92683). Turėjo Šaulių sąjungos uniforminę kepurę. Stasys dalyvaudavo tautinėse šventėse. Prenumeruodavo LŠS žurnalą „Trimitą“.

Jis vedė kaimyno dukterį Bronę Slavinskaitę, kuri buvo kilusi iš lenkiškai kalbančios šeimos. Kai buvo renkami vaikams vardai, Kotryna ir kiti patriotiškai nusiteikę Pramislavos gyventojai siūlė pakrikštyti lietuviškais vardais. Anuo metu metrikus rašė bažnyčioje, prie „pagoniškų“ vardų krikšto metu pridurdavo šventojo vardą. Taigi – Irena Birutė Dirsytė, Silvestras Kęstutis Dirsė, abu

augo Pramislavos vienkiemyje. Tadas gimė Kaune. Dabar jie visi gyvena Kaune.

Vienkiemio saulėlydis prasidėjo, kai ginkluota vyrų gauja 1944 metų vasaros naktį (vokiečiams pasitraukus, o sovietams dar neatėjus) jį apiplėšė. Jie Dirsynės gyventojus uždarė kambaryje, pagrasino sušaudysią. Šautuvais ir kitaip ginkluoti plėšikai pasikinė porą arklių, susikrovė vežiman ką tik rado vertingo (baterinį radiją, drabužius, audinius, lašinius) ir skubiai išsivežė. Paryčiais arkliai su tuščiu vežimu grįžo be vežėjo.

Stasys su žmona Brone, dviem mažais vaikais ir senute motina Agota sovietų buvo išvaryti iš namų kaip stovai. Atimti klėties raktai ir nieko neleista pasiimti. „Išėjome kaip po gaisro“, – pasakojo Bronė. Tikriausiai Apvaizda taip apsaugojo šio vienkiemio gyventojus nuo Sibiro tremties.

Kotrynai Ivanauskienei, kaip atskiros šeimos narei, buvo leista pasiimti savo daiktus. Pirmiausia ji gelbėjo knygas, fotografijas, sieninį laikrodį. Su motina Agota ir sūnumi Antanu ji persikėlė pas Agnietę ir Juozą.

Vienkiemyje liko gyventi tik Adelės brolis Juozas. Apsigyveno vienkiemyje ir sovietiniai „naujakuriai“. Juozui kurį laiką valgyt atnešdavo Bronė ir jos duktė Irena. Tik jas Juozas įsileisdavo į savo būstą. Naujakuriai gąsdindavo ir erzindavo Juozą. Jis labai bijojo žmonių, kartais ir Irenos neįsileisdavo. Kartais jį aplankydavo sesuo Kotryna. Atplėštas nuo žemės ir artimųjų Juozas labai sielvartavo, mažai valgė ir ne laiku numirė. Jam mirus išsikėlė ir naujakuriai. Negyvenamas vienkiemis buvo sunaikintas. Visas negandas atlaikė tik mūrinis tvartas.

Stasys Dirsė su šeima glaudėsi pas savo gimines (Žemuosiuose Kapliuose). Vėliau (1951 m.) tapė maišus Marijampolės cukraus fabrike. Tapo vairuotoju (1953 m.), apsigyveno Kaune, Šančiuose. Po sunkios ir labai skausmingos ligos Stasys mirė. Palaidotas Kaune, Panemunėje, greta ir jo bendravargė Bronė Dirsienė (1913–1996 m.).

Pramislavos vienkiemyje (Dirsynėje) gyveno 13 žmonių. Iš čia išnešti trys karstai. Šėtos kapinėse palaidoti: Antanas, Agota, jų sūnūs Jonas ir Juozas. Ant paminklo kryžiaus užrašas: „Viešpatie,

šaukei ir mes atėjome. Liepk amžinai likti su Tavimi. Dirsių šeima, 1935 – šventieji metai“. Rausvo granito kryžių ir epitafiją inicijavo Jonas. Jubiliejiniais 2000 metais kapavietė aptverta metaline tvorele. Ją suprojektavo ir sumontavo Dalius Skinulis (Juožo vaikaitis). Ant kapų pastatė Vilius ir Alius Skinuliai.

Adelė Dirsytė mirė 1955 m. rugsėjo 26 d. toli nuo tėvynės – Chabarovsko kalėjimo ligoninėje. Jos kapas nežinomas. Mokytojos, politinės kalinės ir kankinės atminimui Kėdainių Šv.Juozapo bažnyčios šventoriuje giminių, buvusių mokinių ir bendravargių lėšomis gimimo 90-ųjų metinių proga 1999 m. pastatytas koplytstulpis. Medinė ažuolo skulptūra vaizduoja Švenčiausiąją Motiną su užrašu: „Adelei Dirsytei (1909–1955), Sibiro tremtinių maldaknygės autorei“. Ažuolo kryžių padarė rūpestingas ir kuklus meistras V.Remeikis, pašventino dekanas kun. Sigitas Bitkauskas. Ceremonijoje dalyvavo Magadane kartu su ja vargusios lietuvių, mokytojos Danutės Muzikevičienės vadovaujamas choras.

Adelės vaikystė

Gražiame Pramislavos vienkiemyje Agotos ir Antano Dirsių šeimoje 1909 m. balandžio 15 d. gimė mergaitė. Ją Šėtos parapijos bažnyčioje pakrikštijo Adelės vardu. Namie ją švelniai vadino Adute. Tuo metu vyriausiajai Adutės sėsei Katriutei buvo jau dešimt metų. Jai teko našta padėti auginti jaunėlę. Agnietei tuo metu buvo treji.

Iš šio vienkiemio Adutė 1917 m. (būdama aštuonerių) pradėjo lankyti Aukštųjų Kaplių pradžios mokyklą. Iki mokyklos buvo kiek du kilometrai. Tik porą metų mokėsi pradinėje mokykloje. Jau 1919 m. Adutė įstojo į Šėtos progimnaziją. Mokiniams už mokslą teko mokėti po 200 auksinų. Adutė Šėtoje mokėsi penkerius metus. Kėdainių gimnazijon priimta 1925 m. sausio 10 d. išlaikiusi egzaminus (duomenys čia ir toliau – iš Kėdainių gimnazijos Adelės Dirsytės atestato Nr. 330) į penktą klasę. Lankydama mokyklą Šėtoje, gyveno pas tėvo seserį Mariją Dirsytę, kurią giminės vadino „Mariuke“. Tuo metu Adutė galėdavo sugrįžti Pramislavon tik sekma-

dieniais ir atostogų metu. Savo tetai 1953 m. sausio 26 d. iš Magadano Adelė rašė: „Atsimenat, Teta, kai vaikystės dienose liejau ašaras, kad negalėdavau būti namie...“ Suprantama, ne gimtinėje, Pramislavoje (8 km nuo Šėtos).

Teigiamą poveikį Adelės charakteriui, jos pasiryžimui tarnauti žmonėms turėjo ir mokslo metai Šėtos progimnazijoje. Čia ją mokė patyrę mokytojai – vienas iš šios progimnazijos steigėjų, kunigas ir žinomas poetas Jurgis Tilvytis, vikaras, būsimasis Prisikėlimo bažnyčios Kaune statytojas Feliksas Kapočius, direktorius Jonas Masiūnas, mokytojai Jadvyga Tilvytytė, Stasys Jauniškis, Uršulė Braškaitė, Jadvyga Sveteckienė, Jonas Miežlaiškis, Paulina Zajauskaitė ir Stanislovas Stašaitis.

Ano meto moksleivių nuotaikas rodo Adelės klasės draugės Agnietės Stašaitytės įrašai dienoraštyje. Solidaus amžiaus sulaukusi Adelės bendraamžė rašė: „Tuo laiku jau pradėjome svarstyti apie tolesnį gyvenimo kelią. Šventadienių popiečiais su drauge, kuri gyveno kitame kaime, vaikščiojome po tėviškės parapijos kapines, kalbėdavom, svajodavom, svarstydavom, kurdavom ateities planus, kaip gyventi ir kur, kad gyvenimas būtų prasmingesnis, naudingas kitiems ir kad pačios būtume geresnės. Kai tik būdavo galimybė, visada eidavom į bažnyčią“.

Kėdainių gimnazijoje Adelė buvo labai gero elgesio, darbšti, tvarkinga mokinė. Ji baigė „visą 8 klasių aukštesniosios mokyklos kursą su privalomu lotynų kalbos dėstymu“. Atestatas išduotas 1928 m. birželio 20 d. Einamųjų dalykų mokėjimas įvertintas taip: labai gerai – tikybos, istorijos ir visuomeninio mokslo, filosofijos ir propedeutikos, dailyraščio (II klasėje), kūno kultūros; gerai – lietuvių kalbos ir literatūros, matematikos, fizikos, paišybos; patenkinamai – vokiečių, anglų, lotynų kalbos, geografijos (IV klasėje), gamtos mokslo ir higienos (VII klasėje), muzikos ir dainavimo, darbelių.

Gimnazijoje dalyvavo moksleivių ateitininkų veikloje. Tuo metu Kėdainių gimnazijos direktorius buvo G.Seliava, mokinių gerbiamas matematikas; mokytojavo V.Ragauskas, J.Paukštelis, K.Vaitkevičius, A.Tylenis, A.Karazytė ir kt. pedagogai. Atestatą pasirašė penkiolika.

Besimokydama Kėdainių gimnazijoje gyveno pas savo seserį Agnietę Skinulienę Paobelio kaime (2 km nuo Kėdainių miesto centro, sodyboje ant aukšto Obelies kranto). Agnietė buvo ištėkėjusi už šviesaus ir plataus akiračio ūkininko Juozo Skinulio. Į Prasmislavą Adelę sugrįždavo per šventes ir atostogas (iki tėviškės 10 kilometrų).

Šviesūs vaikystės prisiminimai, gėlių darželis, beržynėlis, miškelis, tėvų, brolių ir seserų nuoširdumas ir globa įskiepijo tėviškės ilgesį visam Adelės gyvenimui. Ji labai brangino tėviškės ir tėvų atminimą. Vėliau, būdama toli nuo Lietuvos, lageryje, laiške seserėną Algį švelniai barė už abejones dėl gimtinės svarbos.

STUDIJOS UNIVERSITETE KAUNE

Šėtos progimnazijos ir Kėdainių gimnazijos auklėtinė Adelė Dirsytė į Lietuvos (nuo 1930 m. vadinamą Vytauto Didžiojo) universitetą Kaune įstojo 1928 m.¹

„Jo Magnificencijai Lietuvos Universiteto Ponui Rektoriui. Adelės Dirsytės, Kėdainių valstybinės gimnazijos abiturientės, prašymas. Šiuo turiu garbės prašyti Poną Rektorių priimti mane tikrąja studente į Lietuvos Universitetą, Teologijos-Filosofijos Fakulteto Filosofijos skyrių. Priedas: Kėdainių gimnazijos atestatas. Liet. Banko kvitas ir 3 fotografijos. A.Dirsytė (parašas). Kaunas, 1928 m. liepos mėn. 14 d.“

Toks buvo prašymo turinys ir tokia rezoliucija: „Priimti, 1928.VIII.30. Dekanas B.Čėsnyš“ (parašas). Prašymo apačioje – A.Dirsytės nuotrauka.

1928 m. Kauno universitetas pradėjo šeštuosius savo akademinio darbo mokslo metus, todėl jame šalia Vakarų Europos ir Rusijos universitetų auklėtinių jau dirbo ir keletas to paties universiteto auklėtinių – jaunų dėstytojų. Tokia mokomojo personalo sudėtis buvo ir Teologijos-filosofijos fakultete, į kurį buvo priimta Adelė Dirsytė. Šiame fakultete ji pasirinko Filosofijos skyrių. Jos pagrindinė šio skyriaus studijų šaka buvo vokiečių kalba ir literatūra, o šalutinės šakos – lietuvių kalba ir literatūra bei pedagogika ir psichologija². Per aštuonis studijų semestrus Adelė Dirsytė turėjo išklausti trisdešimt dviejų akademinų kursų paskaitas ir atlikti penkių studijuojamų dalykų pratybas³. Iš pasirinktos pagrindinės specialybės – vokiečių kalbos ir literatūros jai teko išklausti dešimt kursų ir išlaikyti šių dalykų egzaminus bei atlikti germanistikos pratybas.

¹ Lietuvos valstybės centrinis archyvas (toliau – LCVA), f. 361, ap. 7, b. 807, l. 1, 48–49.

² Ten pat, l. 1, 15, 18.

³ Ten pat, l. 15.

*Profesoriai ir dėstytojai**

Pagrindinis jos germanistikos specialybės kursų dėstytojas buvo profesorius Juozas Eretas (Ehret, 1896–1984). Prof. J.Eretas mums gerai žinomas ne tik kaip vokiečių kalbos ir literatūros specialistas, bet ir kaip publicistas bei visuomenės veikėjas. Jis studijavo Šveicarijos Fribūro (Friboury), Bazelio ir Lozanos universitetuose. 1918 m. Lozanos universitete apgynė filosofijos daktaro disertaciją. Fribūro universitete J.Eretas susipažino su ten studijavusiais lietuviais studentais, susidomėjo Lietuva ir nuo 1918 m. įsitraukė į diplomatinį darbą lietuvių įstaigose – pradžioje Šveicarijoje, o nuo 1919 m. – Kaune. Čia jis įstojo į Krikščionių demokratų partiją, buvo išrinktas į II Lietuvos Seimą, buvo vienas iš Lietuvos pavasarininkų vadų. 1922–1940 m. Lietuvos universitete Kaune dirbo vokiečių kalbos ir literatūros bei visuotinės literatūros profesoriumi, buvo kelių knygų apie Lietuvą ir vokiečių literatūrą autorius⁴.

A. Dirsytei profesorius J.Eretas dėstė germanistikos įvadą, vokiečių kalbos gramatiką (kalbos semantiką, morfologiją, fonetiką, sintaksę ir kt.) ir skaitė platų vokiečių literatūros istorijos kursą nuo I iki VII semestro. Jo vadovaujama Adelė atliko ir germanistikos pratybas, mokėsi vokiečių kalbos ir literatūros metodikos⁵. VIII semestre vokiečių kalbos kursą A.Dirsytei dėstė Šveicarijos Fribūro universiteto auklėtinis, filosofijos daktaras germanistas Gottliebas Studerus (1889–1972), kuris 1924–1939 m. dirbo Lietuvos universiteto germanų kalbų ir literatūros katedros lektoriumi. Jis parašė ir išleido seriją vokiečių kalbos vadovėlių vidurinėms mokykloms ir mokslinių darbų vokiečių kalbos klausimais⁶.

Visi germanistikos kursų egzaminai, kuriuos laikė studentė Adelė Dirsytė, buvo įvertinti gerai (ketvertais)⁷.

Šalutinės – lietuvių kalbos ir literatūros specialybės – A.Dirsytė išklaušė septynis kursus ir atliko lietuvių kalbos ir lietuvių lite-

* Šį skyrelį parašė Vilniaus pedagoginio universiteto docentas dr. Stanislovas Stašaitis.

⁴ Lietuvių enciklopedija (toliau – LE), t. 5, Boston, 1955, p. 20–21.

⁵ LCVA, f. 631, ap. 7, b. 4807, l. 49–60.

⁶ LE, t. 29, Boston, 1963, p. 79.

⁷ LCVA, f. 391, ap. 7, b. 1192, l. 15.

ratūros pratybas⁸. Lietuvių kalbos bendrąjį kursą per keturis semestrus (III–VI) dėstė žinomas kalbininkas Juozas Balčikonis (1885–1969). 1911 m. Peterburgo universitete jis baigė slavų filologijos specialybės studijas ir 1913–1924 m. mokytojavo įvairiose Lietuvos, taip pat Voronežo lietuvių mokyklose. Savo moksliniais darbais, tautosakos ir grožinės literatūros vertimais prisidėjo prie lietuvių literatūrinės kalbos norminimo ir tobulinimo. 1924–1931 m. J. Balčikonis dirbo Lietuvos universitete Kaune docentu, o po to tapo „Lietuvių kalbos žodyno“ vyriausiuoju redaktoriumi⁹. VI ir VII semestre J. Balčikonis A. Dirsytės kursui dėstė lietuvių literatūros bei kalbos ir literatūros metodikos kursus.

Baltų kalbos įvadą, lietuvių kalbos istoriją, lietuvių kalbos gramatiką, tarmes ir kai kuriuos kitus kalbos kursus A. Dirsytei dėstė to paties universiteto auklėtinis kalbininkas Antanas Salys (1902–1972), kurio specializacija buvo lietuvių kalba ir lyginamoji kalbotyra. 1925–1929 m. baltistikos, slavistikos ir lyginamosios kalbotyros klausimus A. Salys studijavo Leipcigo universitete, 1929 m. nagrinėjo eksperimentinę fonetiką Hamburge ir ten gavo mokslinį daktaro laipsnį. 1930–1940 m. jis dirbo docentu Vytauto Didžiojo universitete Kaune¹⁰. Jo vadovaujama A. Dirsytė atliko ir lietuvių kalbos pratybas.

Platų lietuvių literatūros istorijos kursą I–V semestre ir naujosios lietuvių literatūros kursą A. Dirsytei dėstė Vincas Mykolaitis-Putinas (1893–1967), lietuvių rašytojas, Peterburgo dvasinės akademijos, Fribūro ir Miuncheno universitetų auklėtinis, filosofijos mokslų daktaras. Gavęs daktaro laipsnį, V. Mykolaitis Miuncheno universitete rengėsi profesūrai: studijavo literatūros ir meno problemas. 1923–1940 m. jis Lietuvos universitete Kaune dėstė literatūros ir estetikos kursus. A. Dirsytei jo skaitomų literatūros pasakaitų bene daugiausiai teko klausytis. 1929 m. prof. V. Mykolaičiui perėjus iš Teologijos-filosofijos į Humanitarinių mokslų fakultetą ir A. Dirsytei uždelsus egzaminų laikymą, dalį V. Mykolaičio skaitytų kursų egzaminų teko laikyti pas Juozą Brazaitį-Ambrazevi-

⁸ Ten pat, l. 15.

⁹ LE, t. 2, Boston, 1954, p. 80; Lietuviškoji tarybinė enciklopedija, t. 1, Vilnius, 1976, p. 584.

¹⁰ LE, t. 26, Boston, 1961, p. 353–354.

čių. J.Brazaitis buvo baigęs studijas Kauno universiteto Teologijos-filosofijos fakultete, o 1931–1932 m. literatūrą studijavo Bonos universitete Vokietijoje. Nuo 1927 m. jis pradėjo dirbti Lietuvos universitete Kaune lietuvių literatūros ir tautosakos vyresniuoju asistentu, o nuo 1934 m. – Teologijos-filosofijos fakultete neetatiniu lektoriumi¹¹. A.Dirsytė pas J.Brazaitį 1934 m. gerai išlaikė dviejų lietuvių tautosakos kursų ir literatūros teorijos egzaminus.

VII–VIII semestre A. Dirsytė lietuvių literatūros kurso paskaitų klausė ir dalyvavo docento Jono Griniaus (1902–1980) vadovaujamame proseminare. J.Grinius irgi 1926 m. baigė tą patį Teologijos-filosofijos fakultetą, paskui Grenoblio ir Paryžiaus universitetuose studijavo prancūzų kalbą, literatūrą ir meno istoriją. 1928 m. Lietuvos universitete už disertaciją „O.V.Milašius – poetas“ gavo literatūros daktaro laipsnį ir 1929–1940 m. Teologijos-filosofijos fakultete docento teisėmis dėstė literatūrą, estetiką bei meno istoriją, buvo aktyvus Pavasarininkų, o nuo 1929 m. ir Lietuvos katalikų vyrų sąjungos narys bei pastarosios organizacijos vadovas¹².

VIII semestre A.Dirsytei lietuvių literatūros paskaitas skaitė ir lietuvių tautos atgimimo dainius, „Pavasario balsų“ autorius, Petrapilio dvasinės akademijos auklėtinis ir buvęs to paties universiteto profesorius Jonas Mačiulis-Maironis (1862–1932). Maironis buvo išrinktas Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto moralinės teologijos profesoriumi ir skaitė lietuvių literatūros bei visuotinės literatūros kursus. Jis studentams imponavo dėstyimo aiškumu ir paprastumu¹³. Maironio-Mačiulio parašas išlikęs A.Dirsytės studijų knygelėje¹⁴.

Iš pedagogikos-psichologijos specializacijos dalykų Adelė Dirsytė išklausė ir išlaikė penkių dėstomų dalykų egzaminus gerais ir labai gerais pažymiais ir atliko psichologijos pratybų užduotis¹⁵. I–III semestre A.Dirsytė išklausė Petrapilio dvasinės akademijos, Belgijos Liuveno ir Strasbūro universitetų auklėtinio, filo-

¹¹ LE, t. 3, Boston, 1954, p. 215.

¹² LE, t. 7, Boston, 1956, p. 507–508.

¹³ LE, t. 17, Boston, 1959, p. 111–113.

¹⁴ LCVA, f. 631, ap. 7, b. 4807, l. 62.

¹⁵ Ten pat, f. 391, ap. 7, b. 1192, l. 15.

sofijos daktaro profesoriaus, nuo 1926 m. titulinio vyskupo Mečislovo Reinio (1884–1953) psichologijos kursą. M.Reinys savo pedagoginį darbą pradėjo 1916 m. Vilniaus kunigų seminarijoje ir nuo 1922 m. Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakultete dėstė psichologiją. M.Reinys buvo gerai žinomas visuomenės veikėjas (Vilniui vaduoti sąjungos vykdomojo komiteto narys, „Pavasario“ sąjungos globėjas, Ateitininkų federacijos tarybos narys), produktyvus daugelio žurnalų ir laikraščių – „Logos“, „Soter“ ir kitų – bendradarbis, knygų „Rasizmo problema“, „Sielos sąvoka mūsų laikų psichologijoje“, „Psichologijos santykis su pedagogika“ ir kitų autorius. Prof. M. Reinys taip pat vadovavo psichologijos kurso pratyboms ir IV semestre dėstė pedagoginę psichologiją¹⁶. Pedagogikos istoriją I–II semestre A.Dirsytės kursui dėstė Maskvos universiteto auklėtinis, mokslininkas enciklopedininkas, visuomenės veikėjas, Lietuvos Nepriklausomybės akto signataras profesorius Pranas Dovydaitis (1886–1942). Nuo 1922 m. jis dirbo Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto profesoriumi; be pedagogikos istorijos, čia jis studentams skaitė religijos istorijos ir filosofijos kursus. 1925 m. buvo išrinktas atkurtos Ateitininkų organizacijos pirmuoju vyriausiuoju vadu, 1918 m. įsteigė ir leido pedagoginį žurnalą „Lietuvos mokykla“, vėliau žurnalus „Kosmos“, „Logos“, „Soter“, išleido daug knygų religijos ir kultūros klausimais¹⁷. I semestre didaktikos ir III–IV bei VIII semestru pedagogikos kursus skaitė profesorius Stasys Šalkauskis (1886–1941). Jis 1911 m. Maskvos universitete baigė teisės studijas, vėliau Fribūro universitete Šveicarijoje studijavo filosofiją. 1920 m. šiame universitete įgijo filosofijos daktaro laipsnį. Grįžęs į Lietuvą, S. Šalkauskis išitraukė į akademinį darbą: dėstė Aukštuosiuose kursuose Kaune, o nuo 1922 m. tapo Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto profesoriumi, pedagogikos ir jos istorijos katedros vedėju. Universitete jis skaitė bendrąją mokslinio darbo metodiką, filosofijos įvadą, kultūros filosofiją, logiką, estetiką, pedagogiką¹⁸. Adelei Dirsytei, šalutine specializacija pasirinkusiai pedagogiką ir psichologiją, iš prof. S. Šalkauskio skaitomų

¹⁶ Ten pat, f. 631, ap. 7, b. 4807, l. 49–51.

¹⁷ LE, t. 2, Boston, 1954, p. 80.

¹⁸ LE, t. 29, Boston, 1963, p. 321–325.

kursų III, IV ir VIII semestre teko studijuoti didžiausios apimties pedagogiką. III–VI semestre greta bendrosios pedagogikos kurso šios specializacijos studentai atliko ir eksperimentinės pedagogikos bei psichologijos pratybas. Šiuos kursus A.Dirsytei teko studijuoti pas Maskvos, vėliau Miuncheno universiteto auklėtinį Antaną Gylį (1894–1966). Jis minėtuose universitetuose buvo studijavęs mediciną ir filosofiją. 1921 m. A.Gyls įgijo filosofijos daktaro laipsnį. Nuo 1924 m. jis dirbo Lietuvos universitete Teologijos-filosofijos fakultete docentu. Be to, jis bendradarbiavo periodikos leidiniuose „Kosmos“, „Židinyje“, „Sargyboje“ ir kituose¹⁹.

Etikos kursą V–VI semestre pasirinktos specializacijos studentams dėstė Ignas Malinauskas (Malėnas; 1900–1980). Šis pedagogas 1923 m. buvo baigęs Leipcigo mokytojų seminariją, o 1929 m. – Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto pedagogikos ir psichologijos studijas. 1932–1933 m. vaiko psichologijos ir mokyklinės pedagogikos žinias jis tobulino Hamburgo universitete. Pedagoginį darbą I. Malinauskas pradėjo Kauno „Saulės“, vėliau Simono Daukanto mokytojų seminarijose. 1935 m. jis pradėjo dirbti Vytauto Didžiojo universitete ir bendradarbiavo žurnaluose „Lietuvos mokykla“, „Švietimo darbas“, „Židinyš“, „XX amžius“ ir kituose, buvo kelių vadovėlių bendraautoris²⁰.

Šalia pasirinktų specialybių Adelė Dirsytė turėjo studijuoti ir kai kuriuos gretimus dalykus. II–III semestre lotynų autorių kūrinį ji studijavo vadovaujama klasikinės filologijos specialisto, patyrusio pedagogo Merkelio Račkausko (1885–1968). 1904–1906 m. jis buvo studijavęs Peterburge teisę, o 1910 m. baigė Odesos klasikinės filologijos specialybę. 1927–1940 m. M.Račkauskas dirbo Švietimo ministerijos mokyklų inspektoriumi ir Kauno universiteto docentu. Jis buvo žinomas romėnų autorių G.J.Cezario, T.Livijaus, Horacijaus, graikų Platono, Sokrato ir kitų antikos rašytojų vertėjas į lietuvių kalbą, graikų kalbos gramatikos, romėnų literatūros chrestomatijos, lotynų kalbos vadovėlių autorius²¹.

¹⁹ LE, t. 7, Boston, 1956, p. 232.

²⁰ LE, t. 17, Boston, 1959, p. 180, 181; JAV lietuviai, Vilnius, 1998, p. 617–618.

²¹ LE, t. 24, p. 325–326; Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija, t. 3, Vilnius, 1971, p. 11–12.

I–IV semestre Lietuvos istorijos kursą A.Dirsytės studijų metais skaitė Petrapilio dvasinės akademijos auklėtinis, teologijos kandidatas, Kauno metropolijos kapitulos kanauninkas, Lietuvos ir Bažnyčios istorijos knygų autorius profesorius Antanas Alekna (1872–1930). Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakultete jis dėstė Lietuvos istoriją, visuotinę ir Bažnyčios istoriją, Lietuvos istorinę geografiją ir bibliografiją²². Tačiau IV semestro Lietuvos istorijos egzaminą 1931 m. A.Dirsytė laikė pas profesorių Joną Totoraitį (1872–1941)²³, nes prof. A.Alekna jau buvo miręs. Kunigas marijonas J.Totoraitis buvo mokėsis Seinų kunigų seminarijoje, o ją baigęs išvyko į Fribūro universitetą Šveicarijoje, kur studijavo istoriją, klasikines, prancūzų kalbas ir filosofiją. 1904 m. Fribūro universitete jis apgynė disertaciją apie Mindaugo laikų Lietuvą. 1905 m. J.Totoraitis dalyvavo Didžiajame Vilniaus Seime, daug rašė į lietuviškus laikraščius, buvo mokyklinių vidurinių amžių ir naujųjų laikų istorijos vadovėlių, monografijos „Sūduvos Suvalkijos istorijos“ ir kitų knygų autorius. Pedagoginį darbą J.Totoraitis dirbo Marijampolės „Žiburio“, marijonų gimnazijose, vėliau buvo Marijonų kunigų seminarijos rektorius. 1923–1937 m. Teologijos-filosofijos fakultete profesorius dėstė Lietuvos istoriją, istorijos metodologiją, paleografiją, naujųjų amžių istoriją²⁴. Adelė Dirsytė III–IV semestre išklaušė profesoriaus J.Totoraičio naujųjų amžių istorijos kursą²⁵. VI semestre klaušė docento Prano Penkausko (1889–1950) vokiečių tautos istorijos paskaitų. Prelatas P.Penkauskas 1914 m. buvo baigęs Petrapilio dvasinę akademiją ir gavęs teologijos magistro laipsnį. 1922–1923 m. studijas tęsė Miuncheno universitete, o 1923 m. paskirtas Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto Viduramžių Bažnyčios istorijos katedros vedėju. Jis dėstė Bažnyčios istoriją, vidurinių amžių istoriją, istorijos dėstymo metodiką ir kitus kursus. P.Penkauskas knygų „Mūsų jaunuomenės idealai“, „Lietuvių tautos dvasia istorijos šviesoje“, vadovėlių „Šventoji Senojo ir Naujojo įstatymo istorija“, Lietuvos istorijos vadovėlio IV skyriui ir kitų darbų autorius²⁶.

²² LE, t. 1, Boston, 1953, p. 92–93.

²³ LCVA, f. 631, ap. 7, b. 4807, l. 54–55.

²⁴ LE, t. 31, Boston, 1964, p. 341–342.

²⁵ LCVA, f. 631, ap. 7, b. 4807, l. 53–54, 55–56.

²⁶ LE, Boston, 1960, t. 22, p. 276.

Apžvelgtoji Adelės Dirsytės studijų metais Lietuvos, nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto dėstytojų charakteristika rodo, kad jame dirbo aukšto universitetinio išsilavinimo, plačios erudicijos ir aktyvios mokslinės bei visuomeninės veiklos dėstytojai. Jie gebėjo gerai parengti studentus dalykiškai ir brandinti jų tautinę bei religinę savimonę. Tą puikiai atskleidžia ir tolesnis Adelės Dirsytės gyvenimo kelias, jos dvasinė tvirtybė sunkiaisiais Sibiro tremties metais. Adelės Dirsytės tautinės bei religines nuostatas formavo ir jos pačios ketverių metų darbas studentų ateitininkų veikloje²⁷.

Adelė Dirsytė – studentė ateitininkė

Studijuodama universitete Adelė Dirsytė dalyvavo studentų ateitininkų „Birutės“ draugovės veikloje. „Birutės“ draugovė įsikūrė 1928 m. sausio mėnesį. Joje daugiausiai būrėsi Teologijos-filosofijos fakulteto studentės, kurios, vadovaudamosi eucharistiniais ir abstinentiškais pagrindais, dirbo gailestingumo darbu²⁸.

Šios draugovės tikslas buvo rengti savo nares tapti aktyviomis, besirūpinančiomis bendra visuomenės geroje katalikėmis, karštomis lietuviomis patriotėmis ir geromis savo profesijos specialistėmis. Be to, ji užsibrėžė siekti ir specialaus tikslo – rengtis aktyviai kovai dėl krikščioniškų idealų visuomenėje ir šeimoje, remiantis eucharistine praktika ir abstinencijos idėja, gailestingais darbais ir dorais papročiais – padorios elgsenos plėtra.

„Birutės“ draugovės šūkis: *Fides, Spes, Caritas* – Tikėjimas, Viltis ir Meilė. Pagal draugovės veiklos programą buvo įsipareigota:

- 1) tapti tikrai sąmoningomis ir aktyviomis katalikėmis,
- 2) tvirtai mylėti savo tautą ir tėvynę,
- 3) ugdyti tikrą moteriškumą ir būti inteligentės moters pavyzdžiu,
- 4) aktyviai dalyvauti visuomenės kultūros gyvenime,
- 5) diegti visuomenėje Kristaus artimo meilės įsakymą skleidžiant krikščionišką meilės šviesą ir šilumą darbo ir vargo žmonėms,

²⁷ LCVA, f. 391, ap. 7, b. 1192, l. 6.

²⁸ *Židinys*, 1928, Nr. 3, p. 233.

6) skleisti abstinencijos idėją Lietuvos visuomenei, o ypač vaikams ir moterims,

7) dirbti karitatyvinį darbą,

8) kovoti su nepadoriomis drabužių madomis, nepadoriais linksminimosi būdais ir nepadoriais papročiais²⁹.

Iš pradžių draugovės narės susibūrė į visuomenininkų ir gailėstingųjų darbų būrelius. Dalis *Jaunimo būrelio* visuomenininkų rūpinosi moksleivių ateitininkų ir kitų katalikiškų jaunimo organizacijų veikla. Kita būrelio dalis – Angelo Sargo grupė rūpinosi mažaisiais – skiepijo jiems krikščioniškuosius, taip pat abstinencijos idealus. *Gailėstingųjų darbų būrelis* rūpinosi žmogaus gyvenimo morale. Būrelio šūkis: *Sekant Kristumi, ieškoti to, kas pražuvę*. Būrelis ketino surengti apaštalavimo kursus ir plėsti veiklą.

„Birutės“ draugovės valdybą sudarė 5 narės: pirmininkė K.Jonkaitytė, vicepirmininkė A.Barštytė, sekretorė Lukošiuotė, išdininkė Krasauskaitė ir kronikos vedėja (vėliau vadinama archyvarė) – Mikalauskaitė.

Revizijos komisijoje buvo trys: A.Dragūnaitė, A.Sereikytė, M.Valuckaitė. *Gailėstingųjų darbų būreliui* vadovavo A.Barštytė, M.Valuckaitė, J.Rimaitė. Visuomenininkų – A.Dragūnaitė, B.Čižauskaitė.

Iš viso naujai įsisteigusioje „Birutės“ draugovėje buvo 18 narių³⁰.

Adelė Dirsytė universitete pradėjo studijuoti 1928 m., t.y. pirmaisiais „Birutės“ įsikūrimo metais. Tais pačiais mokslo metais ji ir įstojo į „Birutės“ draugovę; spalio mėnesį buvo priimta kandidatė, o 1929 m. kovo mėn. – tikrąja nare.

1929 m. m. pradžioje „Birutės“ draugovėje vyko du susirinkimai. Viename jų buvo renkama nauja valdyba, pirmininke išrinkta A.Sereikytė. Spalio 9 d. draugovės narės dalyvavo Mišiose Prisikėlimo bažnyčioje, priėmė Šv.Komuniją, o vakare surengė arbatėlę, aptarė tolesnio draugovės gyvavimo klausimus³¹.

Gruodžio 15 d. „Birutės“ draugovė surengė „XX amžiaus inteligentų šeimos“ teismą. Kaltinimai buvo moraliniai, tautiniai ir

²⁹ *Naujoji vaidilutė*, 1928, Nr. 3, p. 95.

³⁰ Ten pat.

³¹ *Naujoji vaidilutė*, 1929, Nr. 7–9, p. 182.

ekonominiai. Teisėjai – prof. A.Rēmeris, kun. prof. Čėsnyš, M.Galdikienė. Kaltintojai – prof. Pr.Dovydaitis, Mašiotienė, Šalčiuvienė. Gynėjai: dr. Kalvaitytė, dr. Karvelis ir J.Keliuotis. Liudytojai buvo „Birutės“ draugovės ir kiti studentai. Šis renginys „Židinio“ kronikoje³² apibūdintas kaip kvalifikuotos diskusijos.

1931 m. nuotraukoje, kur nusifotografavusi „Birutės“ draugovės valdyba, matome ir valdybos narę archyvarę, arba metraštininkę, Adelę Dirsytę. Tais metais buvo švenčiamos „Birutės“ draugovės trejų metų veikimo sukaktuvės. Vasario 14 d. buvo surengta jauki arbatėlė „Ateities“ kooperacinėje valgykloje – Ateitininkų rūmuose. Čia apsilankė Pr. Dovydaitis ir kiti profesoriai. Per trejus metus „Birutės“ draugovė virto glaudžiu, drausmingu, energingu ir darbščiu studentų būriu, savo veikimą kreipiančiu ne tik į saviuoklą, bet ir į visuomeninį gyvenimą³³.

Metų pabaigoje „Birutės“ draugovės susirinkime buvo priimta 11 kandidatų ir išrinkta nauja draugovės valdyba. A.Dirsytė išrinkta archyvarė.

1931 m. lapkričio 30 d. „Birutės“ draugovė universiteto didžiojoje salėje surengė didžiųjų praeities motinų jubilaičių – Šv.Monikos ir kunigaikštienės Birutės – minėjimą. Referatą apie Šv.Moniką skaitė birutietė B.Saladžiūtė, apie kunigaikštienę Birutę – A.Seireikytė.

1932 m. lapkričio 26 d. „Birutės“ draugovės susirinkime-arbatėlėje dalyvavo nemažai svečių, buvo priimta 10 naujų narių – kandidatų³⁴. Gruodžio mėnesį „Birutės“ draugovės rūpesčiu buvo surengtos rekolekcijos studentams. Po Naujųjų metų, 1933 m. sausio 12 d., „Birutės“ draugovė surengė išleistuvių arbatėlę savo vyresniajai narei O.Norušytei, išvykstančiai į Vieną – į doktorantūrą.

Gegužės 24 d. vyko kun. Grauslio vadovaujama konferencija, o kitą dieną – iškilmingas posėdis. Čia vėliavos mamai M.Galdikienei įteikta draugovės uniforminė kepuraitė, o vėliavos kūmui ir draugovės tėvui prof. Pranui Dovydaičiui – adresas³⁵. Tais metais draugovės narių jau 30.

³² *Židinyš*, 1930, Nr. 3, p. 275.

³³ *Naujoji vaidilutė*, 1931, Nr. 2, p. 93.

³⁴ *Naujoji vaidilutė*, 1932, Nr. 12, p. 493.

³⁵ *Naujoji vaidilutė*, 1933, Nr. 5–6, p. 248.

Ankstesniame skyrelyje matėme, kad Adelė Dirsytė buvo gera studentė ir aktyvi visuomenininkė. O kaip jai sekėsi gyventi buityje?

Kaune ji nuomoja kambarį. Studentę remia tėvas. Ją globoja, remia ir brolis Jonas, kurį laiką dirbęs tarnautoju. Kartais jis ir pabara sesutę, ir griežtokai pasikalba.

Adelė ir Jonas laikėsi nerašytos inteligentų taisyklės: išsimokslinai pats – padėk šviestis kitiems. Abu jie rūpinosi sesers Kotrynos sūnų Stasiuko ir Antanuko mokymu ir auklėjimu.

Antanas ir Stasys jau vaikystėje sulaukdavo Adelės dėmesio. Stasiukui dar tik įpusėjus ketvirtuosius metus ji padovanojo savo abiturientės nuotrauką: *Atminimui Stasiukui – nuo Adelės. Kaunas, 1929.IV.26*. Ši nuotrauka buvo ir dėdės Jono albume.

Pramislavon juodu su Jonu važiuoja traukiniu. Kėdainių geležinkelio stotyje paprastai juos pasitinka kas nors iš namiškių ir arkliais veža į vienkiemį. Ji ir Jonas – labai laukiami svečiai. Dideliame lagamine atveža dovanėlių ne tik vaikams, bet ir suaugusiems. Antanukui kartą padovanojo „Murziuko dienoraštį“. Studentė mokydavo puošti eglutę Jono nupirktais žaisliukais. Pirmiausiai susirinkę prie eglutės visi vienkiemio gyventojai sugiedodavo kalėdinę giesmę *Gul šiandieną...*, o paskui Adelė skatindavo deklamuoti eilėraščius, skaityti savo kūrinėlius, parašytus į vienkiemio laikraštėlį, kurį leido patys. Deklamuodavo ir pati – jausmingai, įraudusi – „Ant marių kranto, Palangos miestelyje, yr aukštas kalnas, Birute vadintas...“ Patikdavo klausytojams ir anas, ir „Tupi šarka ant tvoros...“, ir kiti. Po to žaidimai: žiedo dalijimas, paslėpto daikto ieškojimas... Dėdė Jonas išmokė žaisti šaškėmis; šį žaidimą mėgo ir Juozas, ir Stasys.

Adelė buvo linksma ir gyva. Mokėjo gražiai išdykauoti ir žaisti judrius žaidimus. Kai į Pramislavą atvykdavo seserėnai Skinulikai, Adelė organizuodavo žaidimus kieme, kambaryje ir pati žaidavo su vaikais šiame dideliame būryje. Mokėdavo ir pabarti šmaikščiu žodžiu – už netvarką, apsileidimą ir vyresniųjų prašymo nevykdymą. Kartais vaikai pradėdavo Adutės vengti. Stasys Ivanauskas atsimena, kad supykęs imdavo nesikalbėti. Adelė, tai

prisiminusi, jau vėliau rašė: „Stasiuk, kai ims noras pykti, neklausyk, nusispjauk, nusišypsok, pasakyk: „Pykti, aš tavęs nebijau, aš tavęs neklausysiu, darysiu taip, kad patikčiau mažam, gražučiam Jėzui, kuriam šviečia padangių žvaigždynai“. Šis užrašas išlikęs ant mažo formato gražaus paveikslėlio, kur vaizduojama Švč. Marija su Kūdikiu, Šv. Juozapas, du angeliukai.

„Kai man buvo penkeri ar šešeri metai, vieną kartą ant jos buvau labai supykęs. Mat už bulvių mindymą ji mane pastatė už tvoros į dilgėles. Nors ir buvau įspėtas, kad blogai darau, bet neklausiau. Už tai buvau nubaustas“, – prisimena dabar jau žilo plauko sulaukęs inžinierius Antanas Ivanauskas, atlikęs anuo metu tradicinę liaudies bausmę.

Sesei Kotrynai Adelė su entuziazmu pasakodavo įspūdžius iš Kauno. Apie studijų idomybes, profesorių J.Eretą, paskaitose girdėtas mintis, atsitikimus iš kelionių po Lietuvą. Kotryna buvo įdėmi klausytoja ir pašnekovė. Kartais ir vaikai įsitraukdavo. Daug kalbėdavo ir diskutuodavo su broliu Jonu.

Per vasaros atostogas Adelė dirbdavo ūkyje įvairius darbus – ravėjo runkelius, laistė daržoves, salietravo, grėbė šieną... Nors atrodė silpnesnė už savo seseris ir brolius, bet dirbdavo neraginama ir nepavargdama.

Kiekvieną kartą būdama Šėtoje aplankydavo savo tetą – tėvo seserį – Mariją Dirsytę – Mariukę. Kalbėdavosi religijos klausimais, pasakodavo įspūdžius iš Kauno, kartais dalydavosi mintimis apie knygose aprašytus šventųjų gyvenimus. Vaišindavosi arbata, o išeidama nepastebimai palikdavo voką ant stalo...

Adelei ir jos broliui, Lietuvos kariuomenės invalidui Jonui buvo paduodami ploniausi namuose austi lininiai rankšluosčiai. Ant stalo valgiai tokie patys, bet daugiau lėkščių negu kitiems šeimynos nariams. Niekas dėl to nesipiktino, nes vienkiemyje mokytieji šeimoms nariai buvo gerbiami. Adelės studijos Vytauto Didžiojo universitete truko ilgai. 1932 m. iš universiteto išėjo negavusi diplomo. Jau buvo išklausiusi germanistikos, lituanistikos ir pedagogikos bei psichologijos šakų dalykus. Tačiau tėvui mirus gyvenimo sąlygos tiek pablogėjo, kad buvo priversta ieškotis darbo. Užtrukus studijoms Agota stebėjosi: „Ką jau ten taip ilgai reikia mokytis?“

Adelė mėgo skaityti. Vokiečių kalba skaitė Šilerį, originalo kalba, gotišku šriftu – Gėtę. (Dalį jos ir brolio knygų Kotrynai ir gi-

minaičiams pavyko išsaugoti.) Turėjo šmaikštų liežuvį, kalbėdavo žodinga ir vaizdžia kalba.

Adelė buvo elegantiška mergina. Rengėsi kukliai, tvarkingai. Avėjo dailią, bet ne visada patogią avalynę. Dėvėdavo nedideles dailias skrybėlaites, bet brangino ir savo studentišką kepuraitę. Išlikusios nuotraukos rodo, kad su studentiška kepuraite keliavo po Lietuvos pajūrį. Nuotraukų užrašai: *Ant Ievos kalno prie vokiečių nulaūžto Nepriklausomybės ažuolo su šefu Skripaičiu ir p. Viesulu*. Juodkrantė, 1933.VII.3; *Nidos kopos – Lietuvos sachara. Mes aukštai, o Gasparas mus knipsuoja*. Nidos kopos, 1933.VII.1. Dar viena: *Mes užkopėm ant Birutės kalno Palangoj*. Šioje knygoje yra keletas tų keilionių nuotraukų su autentiškais A.Dirsytės užrašais.

Studijų metu nuomojamame kambaryje gyveno ne viena: *Prisimink kartu su Tavimi gyvenusią beždžionkę* (Fotoatvirukas, 1934.XI.1).

Gyvendama Kaune Ada pasveikindavo artimuosius vardo dienos, švenčių proga. Sveikindavo ir drauges.

Kadangi dėl sunkių materialinių sąlygų Adelė nepajėgė per ketverius mokslo metus užbaigti visos studijų programos ir jai reikėjo rūpintis pragyvenimu³⁶, tai paskutiniuosius studijuojamų dalykų egzaminus ji išlaikė tik 1937–1938 metais³⁷.

Iš 32 egzaminų, kuriuos jai teko laikyti, penki dalykai (psichologija, estetika, pedagogika, pedagoginė psichologija ir kultūros filosofija) buvo įvertinti labai gerai, trys dalykai (lietuvių kalbos bendrinis kursas, lietuvių literatūros istorija ir lietuvių kalbos dialektologija) įvertinti patenkinamai, o kiti dvidešimt keturi dalykai įvertinti gerai³⁸. Diplominį darbą „Die epische Dichtung der Freien Gertrud von Le Fort“ A.Dirsytė apgynė 1940 m. Darbas įvertintas geru pažymiu. 1940 m. birželio 4 d. posėdyje Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto taryba pripažino Adelei Dirsytei aukštojo mokslo baigimo diplomą su pažymiu gerai (4), išdavė jai baigimo diplomą ir pažymėjimą apie išlaikytus egzaminus bei atliktas pratybas³⁹. Adelė Dirsytė tapo diplomuota Lietuvos mokytoja.

³⁶ LCVA, f. 391, ap. 7, b. 1199. L. 13, 18.

³⁷ Ten pat, l. 50, 53.

³⁸ Ten pat, f. 391, ap. 1192, l. 15.

³⁹ Ten pat, l. 15.

PO STUDIJŲ

Tarnautoja, mokytoja Kaune

1935 m., nutraukusi studijas, Adelė įsidarbino Lietuvos katalikių moterų draugijos Centro valdyboje. Dirbdama ji išlaikė reikiamus universiteto egzaminus ir 1937 m. įgijo teisę gauti diplominio darbo užduotį. Drauge ji bendradarbiavo katalikų spaudoje: rašė straipsnius į žurnalus „Naujoji vaidilutė“, „Moteris“. Išspausdintas ir vienas jos eilėraštis. Žinant Adelės literatūrinius gebėjimus, galima neabejoti, jog ji parašė ir daugiau eilėraščių, tik jų nedaug neišliko.

Adelės veiklą Lietuvos katalikių moterų draugijoje konkrečiai nusako jos pateikiama kronika „Moters“ žurnale. 1938 m. trumpą laiką A. Dirsytė dėstė lietuvių kalbą Kauno „Saulės“ gimnazijos ketvirtoje klasėje. Tačiau pagrindinis jos darbas buvo Lietuvos katalikių draugijoje. Čia organizavo knygų leidybą, įvairius kursus. Tai rodo užrašas ant sėsei Agnietei dovanotos V. Brizgio knygos „Kelias į laimingą šeimą“¹: *Brangiajai Agnutei, Šv. Kalėdų proga ir padėka už dalyvavimą 1938 m. organizaciniuose kursuose. Kėdainiai, 1938.XII.20.*

Adelė Dirsytė Lietuvos katalikių moterų draugijos darbuotoja

1938 m. A. Dirsytė tampa viena pagrindinių Lietuvos katalikių moterų draugijos (LKMD) praktinės veiklos organizatorių.

Draugijos struktūros žemiausia grandis buvo skyriai. Juos jungė rajonai, regionai ir Centro valdyba. A. Dirsytė privalėjo organizuoti įvairius draugijos renginius.

1937 m. gruodžio 19 d. vykusioje Suvalkų Kalvarijos rajono konferencijoje ir trijų dienų KVC kursuose dalyvauja LKMD Cen-

¹ V. Brizgys ir kt., *Kelias į laimingą šeimą*, Kaunas: Lietuvos katalikių moterų draugijos leidinys 10, 1939.

tro valdybos atstovė Z.Rimkutė ir A.Dirsytė. Kursuose daugiausia buvo nagrinėjama doros, tikėjimo, auklėjimo, visuomeniniai klausimai, susipažinta su komunizmo pavojumi Lietuvai.

1938 m. sausio 9 d. A.Dirsytė dalyvauja Biržuose vykusioje LKMD rajono konferencijoje, kurios vakare buvo suvaidinta pjesė. Dalyvavo gausus žmonių būrys.

Tą patį mėnesį Adelė Dirsytė skaito paskaitą Aukštojoje Paneunėje, o vasario mėnesį dalyvauja LKMD konferencijoje Kražiuose ir vienos dienos auklėjimo kursuose Kražiuose. Renginyje dalyvavo daug žmonių. Vasario 20 d. A.Dirsytė kaip Centro valdybos atstovė dalyvauja LKMD Rokiškio rajono konferencijoje, skaito paskaitą.

Kovo 6 d. Raudondvaryje skaito paskaitą „Moteris auklėtoja“. Ji džiaugiasi glaudžiu LKMD skyriaus bendravimu su pavasarininkais, buriančiais katalikišką jaunimą, aptaria jubiliejinės konferencijos klausimus.

Balandžio 24 d. ji vyksta į Skarulius, kur organizuojamas naujas LKMD skyrius, skaito paskaitą ir kaip Centro valdybos atstovė surengia steigiamąjį susirinkimą, skyriaus valdybos rinkimus.

Minint Motinos dieną Lyduvėnuose, A.Dirsytė kalba apie motinystės kilnumą, nurodo didžiųjų žmonių požiūrį į motinas. Gegužės 2 d. ji Šiluvoje padeda žiedų Motinų Motinai.

1938 m. gegužės 8 d. A.Dirsytė kaip Centro valdybos atstovė dalyvauja LKMD Kėdainių rajono vėliavos šventinimo šventėje, skaito paskaitą ir ragina rajono valdybą įsiklausyti į Bažnyčios balsą, surengti bent dvejas pusiau uždaras rekolekcijas, o jaunoms moterims – kas mėnesį katechetines paskaitas.

Birželio 11 d. kaip Centro valdybos atstovė A.Dirsytė skaito paskaitą ideologiniuose kursuose Joniškyje, o kitą dieną dalyvauja LKMD rajono konferencijoje. Čia ji skaito pranešimą „Jaunųjų motinų organizavimas“.

Liepos 31 d. A.Dirsytė kaip Centro valdybos atstovė sveikina Pilviškių skyriaus motinų šventę ir šeiminingų dieną, skaito paskaitą „Lietuvė namų kultūros kėlime“, pabrėždama, kad reikia rasti laiko vaikų auklėjimui, savišvietai, siekti ekonominio savarankiškumo.

Rugpjūčio 14 d. A.Dirsytė dalyvauja metinėje šventėje ir šeiminkinių dienoje Kučiūnuose, sveikina ir džiaugiasi darniu skyriaus moterų bendravimu su pavasarininkais.

Rugsėjo 3–4 d. Telšiuose vyksta LKMD organizaciniai kursai, kur tarp 3 centro atstovų ir A.Dirsytė. Kursus sveikino vysk. J.Staugaitis, iškęlęs moters svarbą religiniame gyvenime.

Spalio 20–21 d.vyksta organizaciniai kursai Linkuvoje, kur moterys mokosi, kaip sureikšminti, padaryti kilnesnį sukasdienėjusį gyvenimą. Kursams vadovavo Panevėžio regiono instruktorė St.Apanavičiūtė ir Centro valdybos atstovė A.Dirsytė.

Spalio 21–23 d. lektorė A.Dirsytė skaito 20 valandų paskaitų kursą Kražių rajono organizaciniuose kursuose. Vėliau LKMD rajono konferencijoje skaito praktinę paskaitą apie jaunųjų motinų organizavimą.

Lapkričio 5–6 d.vyksta Vilkaviškio LKMD rajono organizaciniai kursai, kur dalyvauja vienuolikos skyrių kursantai. Lapkričio 6 d. konferencijoje dalyvauja ir vysk. M.Reinys. Garbės prezidiume šalia kitų ir Centro valdybos atstovė A.Dirsytė.

Gruodžio 9–10 d. organizaciniai kursai Mažeikiuose. Viena iš kursų lektorių – Centro valdybos atstovė A.Dirsytė. Ji padeda surengti mokomuosius susirinkimus, iškilmingus posėdžius.

1938 m. gruodžio 16 d. Panevėžyje vyksta regioninė LKMD konferencija. Garbės prezidiume greta vysk. K.Paltaroko – Centro valdybos atstovė. Konferencijoje paskaitą skaito ir A.Dirsytė. Išrinkta regiono valdyba, priimta rezoliucijų. Vieną pateikia Stefanija Ladygienė – ragina veltui teikti antidifteritinį serumą kaimo vaikams.

Gruodžio 18–20 d. vyksta LKMD Kėdainių rajono kursai, kuriems vadovavo rajono dvasios vadas kun. A.Račiūnas ir A.Dirsytė. Kursus baigė ir gavo pažymėjimus Surviliškio, Šėtos, Pociūnėlių, Pernaravos ir Kėdainių Šv. Jurgio skyrių delegatės.

Gruodžio 26 d. A.Dirsytė kaip LKMD Centro valdybos atstovė dalyvauja Šėtos skyriaus susirinkime ir šio skyriaus surengtoje Naujųjų metų sutikimo eglutėje. Aplink – visų katalikų organizacijų nariai.

1939 m. sausio 7–8 d. A.Dirsytė drauge su klieriku Skirka vadovavo LKMD Prienų rajono organizaciniams kursams. A.Dirsytė

sako įvadinį žodį ir skaito pirmą paskaitą. Buvo apie 40 kursantų, iš jų 25 išlaikę egzaminus gauna kursų baigimo pažymėjimus.

Vasario 12–13 d. A.Dirsytė surengia kursus LKMD Rietavo rajone.

Vasario 23–25 d. vadovauja kursams naujai įkurtame LKMD Jiezno rajone, kur dalyvauja 35 kursantai iš Jiezno, Nemajūnų, Butrimonių, Stakliškių ir Aukštadvario.

Balandžio mėnesį, antrąją Velykų dieną, Šėtos skyriuje pašventinama skyriaus vėliava. Vėliavos krikštatėviai – kun. V.Cukuras ir LKMD Centro valdybos atstovė A.Dirsytė; ji taip pat skaito paskaitą apie jaunųjų motinų organizavimą.

Gegužės mėnesio pradžioje, Motinos dienos išvakarėse, A.Dirsytė dalyvauja pagerbiant mirusias motinas Bagotosios kapinėse, o sekmadienį skaito pranešimą „Moteris – tautos gelbėtoja“ Bagotosios LKMD skyriaus susirinkime. Čia suvaidinta drama „Taurioji Genovaitė“

Gegužės 21 d. A.Dirsytė skaito paskaitą „Moteris ir taika“ LKMD Šančių skyriaus Globėjos Švč. Mergelės Nuolatinės Pagalbos šventėje.

1939 m. per Sekmines vykusiame Katalikių organizacijos sąjungos (KOS) suvažiavime Kaune A.Dirsytė dirba prezidiumo sekretoriате.

Liepos 2 d. A.Dirsytė kaip LKMD Centro valdybos atstovė sveikina LKMD Notėnų skyrių 15-os metų sukaktuvių proga ir skaito paskaitą „Mūsų ateities gairės“.

Pasikeitus žurnalo „Moteris“ redaktorei, šiek tiek pasikeičia ir žurnalo tematika. Tam tikrą laiką buvo išnykęs skyrelis „Iš mūsų veiklos“, tad labai sumažėja duomenų apie A.Dirsytės organizacinę veiklą.

Rugpjūčio 13 d. A.Dirsytė dalyvauja LKMD Krakių rajono šeiminkinių šventėje, sveikina susirinkusias šeiminkines, skaito paskaitą „Tobulinkime namų ūkio kultūrą“.

Gruodžio 2 d. A.Dirsytė dalyvauja LKMD Karmelitų skyriaus susirinkime.

Gruodžio 30–31 d. A.Dirsytė dalyvauja LKMD Prienų rajono kursuose ir skaito paskaitą „Dabartiniai motinos uždaviniai“. Pranešimus apie veiklą pateikia Prienų, Garliavos, Pakuonio, Šilavoto, Išlaužo skyriai.

1940 m. sausio 21–23 d. A.Dirsytė dalyvauja ir skaito pranešimus LKMD Šėtos skyriaus suorganizuotuose auklėjimo kursuose.

Tų pačių 1940 metų kovo mėnesį žurnale „Moteris“ randame užuojautą LKM Draugijos reikalų vedėjai Adelei Dirsytei dėl brolio mirties.

Taigi A.Dirsytė jau administruoja organizaciją, nors drauge aktyviai dalyvauja ir organizacinėje veikloje.

Vasario 11 d. A.Dirsytė kaip LKMD Centro valdybos atstovė dalyvauja Karmelitų skyriaus susirinkime svarstant jų veikimo planus.

Vasario 18 d. A.Dirsytė LKMD susirinkime Aukštojoje Paneemunėje skaito paskaitą „Organizuotos sesės gražus elgesys – Draugijos garbė“.

Vasario 24–25 d. Kuršėnuose surengiami LKMD rajono organizaciniai kursai, kur A.Dirsytė skaito paskaitą „Organizuota katalikė gyvenime“.

1940 m. gegužės 12–13 dienomis LKMD konferencijoje Vilniuje A.Dirsytė skaito pranešimą „Draugijos veikimo apyskaita“.

Nepaisant dažnų išvykų ir LKMD reikalų vedėjos pareigų, A.Dirsytė neužmeta mokslo – ji baigia rašyti diplominį darbą, „Die epische Dichtung der Freiin Gertrud von Le Fort“, kurį Teologijos-filosofijos fakulteto taryba 1940 m. birželio 4 d. posėdyje įvertina ir patvirtina A.Dirsytės aukštojo mokslo baigimo diplomą.

1940 m. birželio viduryje Lietuvą okupuoja sovietinė kariuomenė. Katalikiškų organizacijų veikla nutraukiama, nutrūksta ir žurnalo „Moteris“ leidyba. Taip baigėsi A.Dirsytės kaip reikalų vedėjos darbas.

Turėdama aukštojo mokslo baigimo diplomą, A.Dirsytė ieško darbo švietimo sistemoje. (Kur yra Adelės Dirsytės universiteto baigimo diplomo originalas, lieka neįminta mįslė. Adelės seserėnas teigia jį matęs Pramislavoje, susuktą į tūtą. „Atrodo diplomai buvo saugomas su dėdės Jono knygomis, jo spintoje Pramislavoje“, – sako Stasys Ivanauskas. Tėra išlikęs Kauno notaro patvirtintas pažymėjimo nuorašas.)

Mokytoja persikelia į Vilnių

1940 m. A.Dirsytė persikelia į Vilnių ir pradeda dirbti mokytoja mergaičių gimnazijoje, o 1942–1944 m. – Vilniaus 2-ojoje valstybinėje vidurinėje amatų mokykloje. Čia berniukai ir mergaitės mokėsi siuvimo amato ir bendrojo lavinimo dalykų.

Dirsytė gerai mokėjo vokiečių kalbą. Okupantai vokiečiai 1941m. vasarą išvadavo lietuvius nuo sovietinės okupacinės valdžios, žmonių vežimo traukiniais į Sibirą. A.Dirsytė buvo nusiteikusi rašyti ar išversti fiurerio biografiją. Vilniaus mieste buvo išplatintas plakatas su užrašu: „Hitleris išvaduojojas“. Tačiau, kai vieną vakarą vokiečių kareiviai pradėjo pas ją veržtis pro langą kaip pas panelę, ji labai supyko. Sėkmingai apsigynusi, ano sumanymo atsisakė. Vėliau tuo savo „prablaivėjimu“ buvo patenkinta. Apie tai Adelė pasakojo savo seseriai Katriutei ir seserėnui Stasiui Ivanauskui.

1942 m. žiemą, motinos Kotrynos rūpesčiu ir Adelės pakvietimas, Stasys Ivanauskas įstojo į Vilniaus universiteto Chemijos fakultetą (hospitantu). Apsigyveno pas Adelę. Ji nuomojo du kambarius Kankinių gatvėje (dabar Liepkalnio). Adelės kambaryje stovėjo lova (visada baltai užklota), spintelė, kėdė, staliukas, ant sienos Šv.Teresės ir Šv.Jono Bosko paveikslėliai.

Šventadieniais ir net šiokiadieniais abu eidavo į bažnyčią (Aušros Vartų, Šv.Mikalojaus, Katedrą – Šv.Kazimiero koplyčią, Šv.Ignoto, Šv.Rapolo, Šv.Kotrynos). Adelė dažnai eidavo šv.Komunijos, paragindavo ir Stasį. Ypač įspūdingi tuomet buvo kun. Alfonso Lipniūno pamokslai Šv.Jono bažnyčioje. Kai vokiečių okupacinė valdžia priekaištavo, kad bažnyčioje giedamos nereliginės giesmės, Lietuvos himno eilutė „Tegul saulė Lietuvoj tamsumas pašalina“ buvo paredaguota: „Tegul Dievas Lietuvoj tamsumas pašalina“. Kunigo A.Lipniūno pamokslai veikė klausytojų mąstymą ir patriotinius jausmus. Jo pamokslų klausytis mėgo ir A.Dirsytė.

Vilniaus 2-oji valstybinė vidurinė amatų mokykla buvo įsikūrusi Jogailos g. 2, dideliame pastate, dviejuose viršutiniuose aukštuose. Apatiniame aukšte buvo parduotuvė, prie kurios kabojo užrašas „Lėjimas tik vokiečiams“. Amatų mokykloje iš įvairių

vietovių suvažiaavę berniukai ir mergaitės mokėsi siuvimo, taip pat bendrojo lavinimo dalykų.

„Mūsų klasėje mokėsi daugiau kaip 20 mergaičių, beveik visos iš kaimo. Vokiečių kalbą dėstė mokytoja Adelė Dirsytė. Ji buvo mūsų klasės auklėtoja“, – prisimena jos mokinės Vlada Balevičiūtė ir Juzė Miliauskaitė. – „Mokytojai rūpėjo ne tik išmokyti vokiečių kalbos. Labiausiai jai rūpėjo mūsų dvasinis brendimas. Kartu eidavome į bažnyčią. Visose rekolekcijose dalyvavo ir mūsų auklėtoja. Tam mes buvome ruošiamos per klasės auklėjimo valandėles. Gražiai ir įtaigiai ji skaitydavo mums Šv.Teresėlės gyvenimo istoriją, Marijos Pečkauskaitės raštus, stengėsi plėsti mūsų akiratį. Rūpinosi, kad mes pamatytume kuo daugiau spektaklių. Lankėmės Vilniaus universiteto observatorijoje.

Mokytoja stengėsi išaiškinti visokius gyvenimo subtilumus, kad augtume apsišvietusios katalikės ir tėvynės patriotės“.

Kaip reiklia, bet švelnią mokytoją ją prisimena ir iš Barčių k., Varėnos valsč. kilusi Marytė Kisieliūtė: „Mokytoja buvo griežta, bet simpatiška, kukli, tvarkinga. Plaukai tamsūs, lygiai sušukuoti. Kasa susukta. Žaliai margo atlaso palaidinė, juodas sijonas jai labai tiko, buvo graži“.

Ji prisiminė ir kelionę į Kalvarijas – Kryžiaus kelią. Organizavo kapelionas, dalyvavo ir Adelė Dirsytė.

Kai žuvo Lietuvos prezidentas A.Smetona, mokinės ir mokytojos ėjo į Katedrą gedulinių pamaldų. Gera prisimena, kaip apie jį pasakojo A.Dirsytė. Mokinės žinojo, kad mokytoja A.Dirsytė bendravo su mokytoja St.Ladygiene. M.Kisieliūtė su drauge keletą kartų buvo St. Ladygienės bute, padėdavo ruošti maisto produktų paketus labdarai. Abi mokines taip pat pavaišindavo – tai buvo didelė parama karo metais.

Mokytoją prisimena ir kitos mokinės. Toks glaudus ryšys su mokinėmis buvo nusipelnytas A.Dirsytės pastangomis. Tai rodo, sakysim, pranešimo 1942 m. Motinos dieniui juodraštis; jis atskleidžia, kaip stropiai ir visapusiškai A.Dirsytė rengė medžiagą.

Artėjo antroji sovietinė okupacija. Sovietų lėktuvai bombarduoja Vilnių. Naktis, šviesos užgesintos, langai užtemdyti. Stasys su Adele stovi prie sienos, susikibę rankomis. Po kiekvieno bom-

bos sprogimo teta Stasį ramina, nors pati dreba. Šeimininkė lenkė juos apskundžia, kad šviesos signalu mokytoja bandžiusi „orientuoti“ lėktuvus. Vietinė savivalda į tai nereaguoja. Per šį bombardavimą žuvo Šv. Mikalojaus bažnyčios klebonas kun. Čibiras.

Pažįstami pasiūlo Adelei pasaugoti butą su visais baldais. Jie persikelia gyventi į Tiltą gatvę. Gyvena labai patogiai, be pašalinių. Stasys mokosi. Kartą, menkai tepasiruošęs, nuėjo pas prof. K.Daukšą laikyti chemijos egzamino. Norėjo padaryti tetai „staigmeną“. Tačiau išlaikė tik patenkinamai; už tai Adelė jį paparė.

Vokiečiams uždarius universitetą, Stasys pradėjo dirbti ūkio vedėju amatų mokykloje. Pro IV–V aukšto langus buvo matyti, kaip vokiečių žandarmerija tikrindavo gatvėje dokumentus – „medžiojo“ vyrus į Reichą. Jis irgi buvo šaukiamojam amžiaus... Reikėjo apdairiai saugotis.

Stasį teta įtikino vakarais lankyti mašinraščio kursus suaugusiesiems lavintis skirtame institute. Jis kursus sėkmingai baigė. Institutas veikė nelegaliai, buvo galima įeiti „iš kiemo“, atlikti laboratorinius darbus, konsultuotis, laikyti egzaminus. Tik neilgai.

1944 m. vasario pabaigoje Adelė su Stasiu persikėlė gyventi į Trakų gatvę (dabartinės A.Mickevičiaus bibliotekos pastate). III aukšte, Stefanijos Ladygienės bute, išsinuomojo vieną kambarį. S.Ladygienė dirbo amatų mokykloje, dėstė aritmetiką. Su Adele diskutuodavo dažniausiai rimtais pasaulėžiūros klausimais.

Drauge su S.Ladygiene, jos vaikais, gyveno ir S.Ladygienės slepiama ir globojama žydaitė Irena Veisaitė.

„Mane gyvenimas suvedė su mokytoja Adele Dirsyte nacių okupacijos metais, – pasakoja Irena Veisaitė. – Aš, kaip pabėgusi iš Kauno geto žydų tautybės mergaitė, radau antrus namus Stefanijos Ladygienės šeimoje. Gyvenome viename bute su panele Dirsyte (taip mes ją vadindavome).

Prisimenu ją dėvint visada tą patį tamsios plytinės spalvos megztą kostiumėlį, neilga kasytė būdavo gražiai susukta prie kaklo. Panelė Dirsytė buvo tvarkinga iš išorės ir iš vidaus, labai kukli, atidi aplinkiniams, mandagi, užjaučianti... Ji nepraleisdavo pamaldų, nei rytinių, nei vakarinių, dažnai ir mane pasikviesdavo į Šv. Mikalojaus bažnyčią...”

Sovietų kariuomenei artėjant prie Vilniaus, Stasys Ivanauskas išvyko į Dirsynę. Adelė liko Vilniuje. Čia ji išgyveno gatvių kautynių pavojų, maisto ir vandens stygių. 1944 m. rugsėjo 16 d. Adelė Dirsytė skiriama buvusios kunigaikštienės Birutės, o sovietų valdžiai atėjus pervadintos į Salomėjos Nėries vidurinę mokyklą vokiečių kalbos mokytoja. Iš buvusių trijų lygiagrečių klasių likusių mokinių buvo sudaryta viena didelė 48 mokinių klasė, kurios auklėtoja buvo paskirta Adelė Dirsytė.

„1944 m. rudenį subombarduotų namų griuvėsiais užverstomis gatvėmisėjau į paskutinę gimnazijos klasę, – prisimena M.Kibirkštienė. – Auklėtoja paskyrė vokiečių kalbos mokytoją... Tvarakaraštyje nėra tikybos pamokų. Jos vyksta greta esančios bažnyčios salėje. Tuo pasirūpino auklėtoja“.

„Dabar, praėjus daugeliui metų, susimąstau, kuo mokines patraukė pedagogė, – rašo buvusi mokinė B.Poškutė. – Matyt, tai buvo vidinis sielos grožis, patraukęs mūsų jaunas sielas į save... Dvasingumas labai glaudžiai siejo klasės kolektyvą. Auklėtoja netiesiogiai sugebėjo įteigti religiją, maldingumą – visos lankėme pamaldas bažnyčioje“.

Mergaitės nutarė švęsti Visų Šventųjų dieną, lapkričio pirmąją. Visos neatėjo į klasę. Po poros dienų pasirodė saugumiečiai. Prasidėjo tardymai. Auklėtoją išlaikė iki vidurnakčio.

A.Dirsytė išsikvietė tęsti studijų globotinį Stasį. Jos rūpesčiu jis vėl įregistruojamas Vilniuje. Kad išvengtų armijos, tuometinio Liaudies universiteto direktoriaus J.Stabinio pastangomis S.Ivanauskas įdarbinamas buhalteriu šiame universitete.

Čia direktoriaus pavaduotoja dirbo Adelė Dirsytė, dėstė vokiečių kalbą suaugusiesiems. Buvusi A.Dirsytės mokinė A.Ubeikaitė, 1944 m. rudenį grįždama iš Vilniaus universiteto jau su studentės pažymėjimu, sutiko mokytoją, kuri nuoširdžiai klausinėjo, ką ruošiasi veikti po paskaitų, kokia materialinė padėtis. Kai Ubeikaitė pasigyrė savo vieninteliu turtu – duonos kortele, A.Dirsytė pakvietė ją dirbti Liaudies universitete sekretore. A.Ubeikaitė prisimena, kad, pradėdant mokslo metus Liaudies universitete, di-

rektorius J.Stabinis kreipėsi į susirinkusius ir pasakė, jog dabar negalima vadintis ponais, poniomis ar panelėmis, tai jaunimas vadinasis draugiukais. Tai visiems patiko, ir šis terminas prigijo.

Direktoriaus pavaduotoja A.Dirsytė palinkėjo sėkmės darbe – svarbiausia išmokti visu kuo dalytis, nepalūžti moraliai, vienas kitam padėti sunkiomis to meto sąlygomis. Šie žodžiai pataikė į pačią širdį, gal todėl, kad iš širdies jie buvo ir pasakyti, – priduria A.Ubeikaitė.

Nors ir labai užsiėmusi, A.Dirsytė rasdavo laiko bendriems Liaudies universiteto klausytojų pokalbiams – paskaitoms, kur aptariamos moralės, tautiškumo, išorinio ir vidinio grožio temos.

Nors laikai buvo neramūs, nepalankūs bendrauti, tačiau auklėtoja rado kelią į mergaičių širdis, įgijo jų pasitikėjimą.

„Buvom tikinčios, kiekvieną sekmadienį matydavome auklėtoją Šv.Mikalojaus bažnyčioje, – rašo Aldona Bielinytė, – ir palengva užsimezgė su ja artimesni ryšiai. Auklėtoja pakvietė mus į ateitininkų susirinkimą <...> Įsitraukėme į ateitininkų veiklą. Kiekviena gavome konkrečias užduotis. Aš su drauge globojome dvi šeimas. Trims senutėms invalidėms atnešdavome iš parduotuvės pagal talonus maisto produktų, pjovėm ir kapojom malkas, sutvarkydavome jų skurdų būstą, prinešdavome vandens porai dienų. Kita šeima – tai našlė su penkiais berniukais nuo vienerių iki penkerių metų. Mes rinkome auksas tai gausiai šeimai paremti, o vieną vaiką parsivedžiau į savo namus, kad tai moteriai būtų lengviau išmaitinti likusius keturis“².

Vokiečių kalbos mokytoja buvo gana reikli, tačiau sugebėdavo paskatinti geriau mokytis vadovaujantis vidinėmis paskatomis. Ypač daug dėmesio ji skyrė auklėjimo pamokoms. Jos auklėtinės prisimena įdomias paskaitas, kurias skaitė jos kviečiami specialistai. Auklėtoja aiškino, jog, palikusios mokyklą, kursime savo šeimas. Tam reikia pasirengti. Nenorėdama kalbėti tik knygyne patirtimi, ji pakvietė ištekęsiją moterį, kuri labai įdomiai kalbėjo apie šeimos kūrimą, gyvenimą šeimoje.

Baigiamojoje klasėje mergaitės rūpinasi egzaminais, išleistuvėmis, na ir drabužiais – dauguma negalėjo įsigyti išieginės sukne-

² Žr. sk. „Liudijimai apie Adelę Dirsytę“, p 489.

lės, o uniformos sudėvėtos, išaugtos. Auklėtoja pasiūlo visoms apsilvilti tautiniais drabužiais, pažada padėti juos pasiskolinti. Ir tikrai – į pamaldas Aušros Vartų koplyčioje susirenka visos tautiniais drabužiais.

Gimnazijoje buvo tradicija, kad auklėtoja dovanoja abiturientei rožės žiedą. 1945 m. gėlių nedaug, brangios. Auklėtoja randa išseitį – drauge su atestatu dovanoja kiekvienai po erškėtrožės žiedą. Ir dabar prisimenu labai gražią auklėtojos atsisveikinimo kalbą. Mūsų „karo vaikų“, dalį ji palygino su gražuolės rožės lepumu ir erškėtrožės ištverme, – pasakoja jos buvusi auklėtinė M.Kibirkštienė.

„Išvadavus“ Vilnių okupantams, S.Ladygienės bute įsikūrė „Odų sąjunga“ („Kožsojuz“). Ši įstaiga užėmė beveik visą butą, jai palikusi tik vieną kambarį. Atėmė kambarį ir iš A.Dirsytės. Dar viename gyveno Česlovas Mačys – Lietuvos geležinkelių tarnautojas, kuris vėliau, A.Dirsytės prikalbintas, tapo rūpestingu vakarinės mokyklos matematikos mokytoju. Adelė įsikūrė kambaryje be langų (seniau buvusiam rentgeno kabinetui). Čia buvo jos knygos, lova, staliukas, spinta. Jai reikėdavo peržengti Č.Mačio kambario slenkstį. Stasį į savo kambarį priėmė Č.Mačys. Sugyveno jie labai draugiškai. S.Ladygienės kambaryje buvo leidžiamas sienlaikraštis „Kolpuodas“ (kolchozinis puodas), vėliau – „Raudonasis užpečkis“ (buvo pakabintas prie krosnies). Jame buvo šmaikščiai pasišaipoma iš okupacinės sovietinės tvarkos ir veiklos.

ADELĖS DIRSYTĖS STRAIPSNIAI PERIODIKOJE*

Naujoji vaidilutė,
1935, Nr. 2, p. 71–72

MARIJA IR IEVA

Du kontrastai – nepasitenkinimas ir „amžinas moteriškumas“, horizontalumas ir vertikalumas.

Abiejų vardų etimologija hebrajiška. Ieva (*Chawwah*) reiškia gyvenimą, visų gyvųjų motiną; Marijos vardas (*Marijam*) komentuojamas įvairiai. Surinkta šešiasdešimt prasmų. Tarp kitų sakoma, kad Ji yra Apšvietėja.

Kartą panoro Ieva daugiau, negu Kūrėjas jai leido, ir tas jos išdidumas atnešė į pasaulį nuodėmę, į sielą – disharmoniją, į gyvenimą – vargą. Ji atskyrė dangų nuo žemės. Ir tuo pirmieji žmonės suardė buvusią harmoniją. Bet neaprašomas Dievo gailestingumas ir meilė leidžia vėl mergaitei atnešti į gyvenimą Šviesą, kuri nušviečia kelią į dangų. Ji – Marija – visa graži, gražiosios meilės Motina. Šventajame Rašte randame dešimt ją charakterizuojančių žymių – skaistybė, išmintis, nusižeminimas, tikėjimas, pamaldumas, klusnumas, neturtas, kantrybė, gailestingumas, užuojauta. Ar yra dar kas moteriškesnio? Ieva – revoliucionierė, nusikalsta nepaklusnumu, tuo tarpu Marija – tylaus paklusnumo atstovė – „Štai aš, Viešpaties tarnaitė“.

Ievos nepasitenkinimas įvairiais niuansais pasiekė mūsų laikus. Kas vargina šių laikų moterį? Ji per daug pasineria į savo prigimtį kultivavimą ir pakliūva į dvasinę vergovę. Kaip labai įėjo į madą keisti savo prigimtį! Keistas noras apėmė moterį panėšėti į vieną bendrą modelį. Tai klaidingas grožio supratimas. Juk grožis ten, kur yra įvairumas, o pudra, akių gadinimas dėl žvilgesio, plonos linijos išlaikymas, maži batukai, tam tikros rūbų mados naikina individualumo žymes. Liūdnai charakterizuoja šiuos reiškinius prof. Šalkauskis: „Vergavimas visuomenės aplinkumos už-“

* Taisyta straipsnių rašyba ir skyryba; šiek tiek taisyta ir kalba.

gaidoms ne tik falsifikuoja žmogaus asmenybę, bet ir apskritai nuasmenina žmogiškąjį individą, atimdamas nuo jo tikros savo vertės pajautimą ir darydamas jį tokiu būdu negarbingą būtybę“. O kas užvaldo tokios moters sielą? Ten nuobodumas, noras valdyti, pasirodyti, suvyriškėjimas ir įvairus fariziejiskumas.

Marija – dvasios indas. Kas pažįsta Švč. Mergele, tas randa kelią į Jos Sūnų, randa meilę, kurios nei kentėjimai, nei pažemini- mai, nei nepasitenkinimai nesunaikina, tas randa dvasinę laisvę nepriklausyti nuo aplinkumos. Tam pripildo sielą tikėjimo gražu- mas ir platumas, sunaikina nuobodumą, tuštumą. Marija sudvasi- no darbą, sudvasino vyro ir moters santykius.

Marijos nuopelnas, kaip teigia Carlyle, kad moteris yra auk- štesniųjų dalykų simbolis.

Ryškiausiai skirtumą tarp Ievos ir Marijos išreiškia Fr. W. Foer- steris: „Vyro išsiilgimas Ievos yra prigimtis; išsiilgimas Marijos yra kultūra ir kartu prigimties saugojimas nuo nenatūralumo<...> juo daugiau vyras pažįsta Ievą, juo labiau jis ilgisi Marijos; juo daugiau savy nešioja besitruncančių ir besidaužančių norų, juo labiau jam reikalingas apsivalymas ir papildymas, igyjamas per nužeminto ir ramaus gerumo jėgą“.

Pasiilgusi ir mūsų tauta tokios Marijos, žengiančios kultūros keliais ir rodančios žmonėms naujus horizontus!

Naujoji vaidilutė,
1936, Nr. 4, p. 161–169

ALEKSANDRA RACHMANOVA IR JOS ROMANAS „NAUJOJO ŽMOGAUS FABRIKAS“

Pasaulio literatūros istorijoje moteris buvo tik svečias. Dabar si- tuacija keičiasi. Moteris pradeda, kaip visose srityse, taip ir čia, vis dažniau ir dažniau iškilti viešumon. Džiaugiuos, kad čia galiu kalbėti apie rašytoją Aleksandrą Rachmanovą, kuri vis dėlto išėjo viešumon ir spėjo taip greit laimėti daugelio širdžių prielankumą.

Vaikystė. Alia – Rusijos vaikas. 1898 m. liepos 27 d. išvydo ji pasaulį. Apie savo tėviškę tiek tepasako, kad ji – dulkėtas miestas.

Jos tėvas – gydytojas, kuris jos, rašytojos, talentui bręsti daug padėjo. Rachmanovų šeima nedidelė, tik trys mergaitės: Alia, Irina ir keistoji Nataša, kuri, be savo rankų ir plaukų, pasauly daugiau nieko nemylėjo. Alia buvo vyriausioji ir mylimiausioji tėvų duktė. Savo vaikystę praleido labai gražioje aplinkoje. Per didžiąsias šventes, ypač per Kalėdas, Velykas ir kiekvieną vasarą, Rachmanovai su vaikais važiuodavo pas Alios senelius į Uralą arba į Krymo ir Kaukazo kurortus. Pas senelius susirinkdavo daug giminių. Tai buvo linksmas laikas, ekskursijos, pasakos, nuotykių su totoriais, Kalėdų eglutės su eilėraščių deklamavimu, žaidimai su sesėmis ir ypač su pusbroliu Tolia teikdavo jai daug džiaugsmo.

Skaityti ir rašyti Alia pradėjo anksti. Vos šešerių metų mergaitė didelėmis raidėmis užrašinėdavo savo išgyvenimus. Ji sakosi, kad būdama septynerių metų gaudavo iš tėvo jau Gogolio „Mirusiųjų sielas“ skaityti, o kai turėjo dešimtį metų, buvo perskaičiusi visus Gogolio, Turgenevo, Tolstojaus, Lermontovo, Puškino veikalus, Evangelijas ir daug šventųjų gyvenimų.

Mokslo ir studijų metai. Apie Alios gimnazijos laiką duomenų nedaug turime. Ši laimingą laikotarpį ji aprašo knygoje „Geheimnisse um Tataren und Götzen“. Jos laikais mokyklos drausmė buvo labai griežta, kartais net juokinga. Tą gerai pavaizduos Aleksandrai padaryti priekaištai dėl jos uniformos: „Jūs turite namo eiti, nes jūsų uniformos apykaklė puse centimetro, rankogaliai daugiau kaip dviem centimetrais ilgesni, o prijuostė šešiais, sijonas keturiais centimetrais trumpesni, ir prijuostė vietoj vieno įsiuvo turi du. Eikite tuoj į vestibulį, nusipieškite mastelį ir kol jūsų uniforma neatitiks taisyklių, nesirodykite gimnazijoje!“¹

Čia duoda ji ir kelis juokingus mokytojų tipus. Geometriją dėstė Dimitrijus Nikolajevičius. Jis pamokose daugiau kalbėdavo apie savo šeimą negu apie geometriją. Mokiniai puikiai žinojo visų vaikų gimimo dienas ir visi iš geometrijos penketukus turėjo.

Mokyklos darbas Aliai nesunkus. Labiausiai jai patikdavo literatūros istorija. Mokinės prašydavo joms rašomuosius darbus parašyti, o Alia ir sukdavo jų dažnai dešimtį ir daugiau. Svarbiausia, kad ji atspėdavo kiekvienos draugės individualybę.

¹ R.A.[A.Rachmanova] (toliau – R.A.), *Geheimnisse um Tataren und Götzen*, Salzburg², 1932, p. 112.

Su svetimomis kalbomis turėdavo daugiau darbo. Pati sakosi: „...Kalbos yra mano kryžius. Nors pažymius turiu visados gerus, bet tas kaštuoja man daug vargo, aš jokio talento joms neturiu“².

O vis dėlto Alia buvo labai gabi. Aukso medalį gavo, kai baigė gimnaziją ir tik 17 metų būdama. Ar ji tada buvo laiminga? Nors turtinga, jauna, gabi ir graži buvo, vis dėlto savo jausmus kartą taip išreiškė: „Aš esu nelaiminga, nes per daug laiminga. Aš turiu viską, visi mano norai išsipildė, visi mane myli ir aš visus myliu; viską, ką aš turiu, gavau veltui. Taip pat mano gabumai nieko man nekaštavo... Bet niekas nedaro man džiaugsmo. Aš noriu rūpesčių, skausmų, kovų! Aš noriu vargo, trūkumų, taip, noriu net žmonių neapykantos. O tada noriu pati išsikovoti, noriu savo nuosavomis rankomis gyvenimą kurti, tik tada būsiu laiminga!“

Tikrai, jos norai išsipildys. Greit prasidės revoliucija, kuri privers ją vargti ir rūpintis³.

1916 m. Alia pradėjo studijuoti. Ji lankė Istorijos-filologijos fakultetą. Studijų pradžia liūdna. Ji sako: „Buvo filosofijos įvado paskaita. Profesorius kalbėjo rusiškai, bet sąvokos, kurias jis var-tojo, buvo man svetimos. Jis kalbėjo taip greit ir monotoniškai, kad aš nieko negalėjau suprasti. Paslapčiomis apžiūrėjau savo kaimynus: jie visi sėdėjo su išmintingais veidais, tai yra jie galėjo sekti ir tik aš viena esu tokia kvaila. Juo ilgiau tai tęsėsi, tuo ne-maloniau man buvo ir aš tuoj pradėjau, tikra to žodžio prasme, nuobodžiauti... O tas mane visai prislėgė“⁴.

Vėliau su studijomis buvo daug geriau. 1918 metais ji išlaikė 14 egzaminų, be to, lankė dar aštuonis seminarus. Darbo sąlygas turėjo nepavydėtinas: žiauri revoliucija, sužadėtinio mirtis, vargi-nanti kelionė į Sibirą, grįžimas, šiltinės liga, trūkumas reikalin-giausių dalykų – maisto, knygų, rašalo – ją labai vargindavo. Vis dėlto 1921 m. ji baigė egzaminus ir tais pat metais ištekojo už aus-tro, kurį savo dienorašty vadina Otmaru Vagneriu (jis – Arnulf von Hoyer). Vagneris buvo karo belaisvis. Jis pasiliko Rusijoje dėl Alios, čia studijavo ir pagaliau profesoriavo. Nepaisant neramu-mų, Alia buvo laiminga, bet, deja, neilgai, nes Vagnerį greit atlei-

² Ten pat, p. 123.

³ R.A., *Studenten, Liebe, Tscheka und Tod*, Salzburg¹³, 1931, p. 10.

⁴ Ten pat, p. 28.

do be jokių motyvų iš pareigų ir ištrėmė iš Rusijos. Alia su skaudama širdimi aprašo tą ištrėmimą: „Daug rūpesčių savo gyvenime turėjau, daug sunkių valandų ištveriau, bet šios minutės atrodo man per sunkios, kad aš jas galėčiau iškęsti. Mūsų ištrėmimas pasirodė man kaip neapsakomas neteisingumas, o kad aš savo tėvynę, savo tėvus, savo tylų gyvenimą ir savo mokslo darbą dabar, tučtuoj palikti turėjau, ta mintis pasirodė man nepakeliama...“⁵

Otakringo pienininkė. 1925 metais Alia su savo vyru ir mažuoju Jurka jau Vienoje. Taigi Vagneris savo tėvynėje. Kokia tragedija! Aristokratiškoji šeima didmiesty be jokių turtų ir su bereikšmiais dokumentais. Veterinaras jiems davė tokį patarimą: „Susidėkite savo daiktus ir grįžkite į Rusiją, kol jūsų viza galioja. Darbo jūs čia jokio nerasite“⁶. Bet ar galima tremtiniams? Jie ieško darbo, bet niekur ničnieko negali surasti. Alia siunčia vienai redakcijai pasakojimą iš rusų gyvenimo. Atsakymas: „...gerai parašytas, bet – zu schwer“. Kas toliau? Vagneris serga, Jurka serga, o visas jų turtas – 43 šilingai. O kaip jie džiaugėsi, kai gavo iš Rusijos kolegų ir savo tėvų 789 šilingus. Vėliau Vagneriui paskolino jo draugas pinigų ir jie nusipirko Otakringe, Vienos kvartale, krautuvėlę. Čia daugiau kaip metus vargo Alia. Užsienietei, kuri nemokėjo Vienos tarmės, kuri ilgėjosi tėvynės, buvo nepaprastai sunku. Bet užtat jos vyras galėjo studijuoti. 1927 metais Vagneris išlaikė egzaminus ir gavo mokytojo vietą Zalcburge. Po didelių vargų ji rašo: „Mano Dieve, kaip gražu gyventi. Kaip laiminga aš tuo, ką pasiekiau. Pagaliau savo sielai atradau ramybę, nes aš turiu mylimąjį, esu motina ir galiu reguliariam darbui atsidėti, kuris dvasiai kažką duoda“⁷.

Dabar Alia yra vaikų psichologijos docentė Zalcburge.

Svarbiausi charakterio bruožai. Jos troškimas išreikštas žodžiais: „Tris uždavinius sau iškėliau – motina noriu būti, šeimininke noriu būti ir dar noriu mokslui dirbti“⁸.

Žmonių meilė. Dar mažytė Alia, bet jau gailestinga. Ji kovoja su būriu išdykėlių, kurie nori kačiuką prigirdyti. Lokys perkanda

⁵ R.A., *Ehen im rotten Sturm*, Salzburg, 1932, p. 360.

⁶ R.A., *Milchfrau in Ottakring*, Salzburg, 1933, p. 13.

⁷ Ten pat, p. 331.

⁸ R.A., *Ehen im rotten Sturm*, Salzburg, 1932, p. 218.

tam kačiukui galvą, ji apverkia ir palaidoja jį. Alia nešasi namo sužeistą erelį, kad miške nežūtų. Kartą pusbrolis Tolia įžeidė tar-naitę. Alia apkabino ją, pabučiavo ir prižadėjo visados ginti.

Aleksandra sugebėjo net mažai pažįstamų žmonių širdies du-reles atrakinti. Ji kiekvieno žmogaus sieloj mato lakštingalą, ku-riai tik giedoti reikia leisti.

Jos siela aristokratiška. Ji savo nuotaikų gera šeimnininkė, niekad nepasisakydavo savo lūdesio, nesiskųsdavo vienatvė, nors lovos pagalvė kartais daug karčių ašarų sugerdavo. Ji sako: „Svarbiausia yra įtikinti žmones, kad viskas einasi gerai. Juk bitės gelia noriai veidą, kuris nuo ašarų drėgnas; užtat mano veidas rodo tik šypse-ną“⁹. Tą jos motina patvirtina: „Ak, dėl Alios aš visai rami, ji niekad nežus. Ar matėt jūs ją kada nors liūdną?“¹⁰

Ji visados stengėsi gerai sugyventi su visais žmonėmis. Žmo-gaus nustoti buvo jai skaudžiau negu kliento.

Vaikus ji ypač mylėjo. Jei laiko turėdavo, kalbėdavos su jais, sekdamo jiems pasakas. Bet visą savo širdį paaukojo savo vyrui ir sūneliui Jurkai: „...visą mokslą atiduočiau už vienintelį nusišyp-sojimą savo vaikučio“.

Alia meilės esmę suprato: „Žinai, mano miela, padaryti, kad tave koks nors svetimas vyras įsimylėtų, yra nesunku, bet tu pa-darai, kad tavo pačios vyras tave kasdien iš naujo įsimyli ir net diena iš dienos vienu laipsniu daugiau“¹¹. Taip kartą sakė jai jos vyras.

Optimizmas. Alios tėvai ir seneliai buvo turtingi. Taigi Alia tu-rėjo visko, ko tik jos siela troško. Pati buvo linksma, gabi ir sveika. Ji domėjosi žmonių vargais, buvo prisirišusi prie savo tėviškės, prie rusiškų papročių. Bet revoliucija viską sunaikino. Pirmiau puošnus Rachmanovų butas, dabar tik kertelė vagone, kur jai kar-tą net plaukai prie sienos prišalo. Egzaminams ruoštis galėdavo tik stoty, nes namie ir šalta, ir tamsu. Revoliucija sunaikino jos se-nelius, dėdę ir net sužadėtinį, pagaliau ir iš tėvynės ištrėmė. Vie-noje universitetą baigusi moteris – tik pienininkė ir skalbinių plo-vėja. Bet visi šie sunkumai jos nesužlugdė. Ji niekad visiškai ne-

⁹ R.A., *Milchfrau in Ottakring*, Salzburg, 1933, p. 195.

¹⁰ R.A., *Ehen im rotten Sturm*, Salzburg, 1932, p. 227.

¹¹ Ten pat, p. 344.

nusiminė. Gamta, šeima, dienoraštis, religija duodavo jai stiprybės sunkiomis valandomis. Jos optimizmas truputį panašus į vyskupo Kepplerio optimizmą.

Pamėgimas užrašinėti savo išgyvenimus. Kad Alia šiandien žymi rašytoja, jos tėvas daug čia nusipelnė. Ji dabar noriai prisimena tėvo nuomonę apie rašytojo pašaukimą: „Poetas pirmiausia turi būti skaistus žmogus, jis imdamas plunksną turi visados save klausyti, ar jis tuo, ką rašo, savo skaitytojo sielos neteršia“¹². Toj srity jos tėvas visados griežtas. Kartą jai labai gerai pasisekė rašinys „Turgenevo moterys“. Tada ji sakė savo tėvui, kad turi didelį talentą. Tėvas atsakė piktai: „Koks gali būti tavo talentas, jei nieko nedirbai, nieko neišgyvenai, nieko neiškentei?“¹³

Jaunutė pradėjo rašinėti eilėraščius, bet susipažinusi su Vagneriu daugiau neberašė.

Ji kūrė ir noveles. Ypač viena, kurią jos tėvas savo leidžiamame laikraštyje išspausdino, turėjo didelį pasisekimą.

Dabar su dideliu susidomėjimu skaitomi jos dienoraščiai ir romanai „Die Fabrik des neuen Menschen“.

Kartą Vagneriui jo draugas pasiūlė parašyti ką nors iš karo belaisvių gyvenimo Rusijoje. Sutartas laikas atėjo, o jis dar nieko neparasė. Tada jiems kilo mintis pasiūlyti Alios dienoraštį. Alia ilgai abejojo, svarstė, bet pagaliau sutiko, tada jos vyras viską išvertė į vokiečių kalbą.

Jos dienoraščio išleista keturios knygos: „Geheimnisse um Tataren und Götzen“ (1932) ir trilogija: „Studenten, Liebe, Tscheka und Tod“ (1931), „Ehen im roten Sturm“ (1932) ir „Milchfrau in Ottakring“ (1933).

Knygoje „Geheimnisse um Tataren und Götzen“ pasakojama apie autorės vaikystės ir gimnazijos laikus: čia matome jos išgyvenimus pas senelius Urale, įspūdžius, susitikus su totoriais. Ji pažįsta keistus žmones, kurie tiki į kinų dievus, mato, kaip kinas išskaudamo danties kirmėlytes traukia. Iš gimnazijos laikų pateikia kelis keistus ir įdomius mokytojų ir mokinių charakterius.

Dėl lengvo stiliaus, dėl įdomaus turinio knyga yra skaitytina.

¹² R.A., Wie es zu meinen Tagebüchern kam, *Schönere Zukunft*, Wien, 1933, Nr. 13/14, p. 357.

¹³ Ten pat.

Dienoraščiuose „Studenten, Liebe, Tscheka und Tod“ ir „Ehen im roten Sturm“ autorė pavaizduoja savo gyvenimą studijų metu ir duoda revoliucijos vaizdą, kiek ši palietė universitetą, šeimą ir buržuaziją. Pradžioje Alia revoliucijos nesuprato: „Revoliucija man reiškė karo galą, ligoninių, kareivių kančių galą; revoliucija man reiškė galą areštų, ištrėmimų, bado ir nelaimių“¹⁴.

„Milchfrau in Ottakring“ aprašo savo gyvenimą Vienoj po ištrėmimo iš tėvynės, iki 1930 metų. Tais pat metais ji džiaugsmingai baigė savo trilogiją žodžiais: „Priimk, o Dieve, šiandien mano dėkingumą už viską, ką Tu man šiame gyvenime dovanojai, už karčias skausmo valandas, kurios mane pamokė džiaugsmą mylėti, ir už džiaugsmo valandas, kurios mano sielą šviesią ir tvirtą padarė...“

O aš, aš esu viską viską radusi!¹⁵

Autorė savo gyvenimą nuoširdžiai ir atvirai aprašo. Ji mums atrodo kaip gražiausias romano herojus. Jos turtinga asmenybė, tikri faktai, kurie parodo Rusijos gyvenimą revoliucijos metu, lengvas stilius daro trilogiją įdomią ir labai vertingą. Užtat nenuostabu, kad ji yra jau į daugelį svetimų kalbų išversta ir išleista net po keletą kartų. Reikia džiaugtis, kad lietuvių kalba ją taip pat turime.

Silpnosios trilogijos ypatybės – autorės ne visados griežtas minčių formulavimas ir jų kartojimas.

Kad jos talentas geriau atsiskleistų, susipažinkime su jos vienuinteliu neseniai pasirodžiusiu romanu „Naujojo žmogaus fabrikas“.

Romane pavaizduota darbo komuna GPU, kur komunistas Vladimirovas iškelia sau uždavinį žmogžudžius, vagis, paleistuvius išauklėti komunistiškos pasaulėžiūros proletarais. Apskritai romano tikslas – nušviesti dabartinį Rusijos gyvenimą. Rašytoja rodo žemą moralę komunistiškai nusistačiusio žmogaus ir ieško priemonių jį gelbėti.

Centriniai romano veikėjai yra Tania ir Vladimirovas. Tania – neturtinga studentė, kuri turi rūpintis pragyvenimu. Ji tarnavo įstaigoj, kur Vladimirovas buvo jos viršininkas. Tania pradėjo jausti, kad Vladimirovas jai kažkuo artimas, Vladimirovui ji taip

¹⁴ R.A., *Studenten, Liebe, Tscheka und Tod*, Salzburg¹³, 1931, p. 126.

¹⁵ R.A., *Milchfrau in Ottakring*, Salzburg, 1933, p. 332.

pat patiko. Kartą Vladimirovas buvo girtas ir pasielgė su ja labai žiauriai. Tanios sieloj kilo maištas. Ji nebežinojo, kaip elgtis, norėjo net jį užmušti, bet suprato, kad tuo būdu nieko nelaimės. Taigi pasiryžo kantriai ir tyliai eiti jai Aukščiausiojo skirtu keliu. Vladimirovas laukė jos priekaištų. Jo kaltė, jos tylumas ir rūpestingas darbas nedavė jam ramybės. Jis ryžosi ją vesti, bet Tania dabar nesutiko. Ji pasigailėjimo nenorėjo. Vladimirovas nustojo sielos pusiausvyros, ieškojo paguodos pas burtininkę, pagaliau labai susirgo. Dabar Tania pajuto, kad be Vladimirovo jos gyvenimas tuščias, skurdus. Ji ryžosi jį gelbėti, pradėjo slaugyti, o visiškai sveikatai pablogėjus, pažada būti jo žmona. Jis pasveiksta ir veda Tanią. Jo tikslas – jai komunistišką dvasią įskiepyti, o Tania nori jį krikščionybei, gėriui laimėti. Iš tikrųjų po didelių vargų Tania savo išmintingumu, savo nepalaužiama valia ir pasiaukojančia širdimi nugali Vladimirovą, kuris prisipažįsta: „Tania, tu... tu visuose frontuose laimėjai“.

Laiko dvasiai geriau nušviesti rašytoja duoda dar keletą epizodų, pvz., pasakoja apie profesoriaus Vladimirovičiaus ir Anos Ivanovnos šeimos įvykius. Ana buvo darbšti, rūpestinga, bet nemokyta ir negraži moteris. Profesorius pasirinko ją žmona dėl jos gerumo, bet vėliau paliko ją su šeima, o pats pasisuko į laisvą komunistišką meilės kelią. Borisas Pavlovičius, kurio pašaukimas – tik vedybos, pražudo artistę Niną Aleksandrovną, kuri jį nuoširdžiai mylėjo. Be to, rašytoja pasakoja apie „Gottes Lonte“ sektą. Ši sekta moko žmones Dievą pažinti ir rodo, kad žmogaus vien materialinė pasaulėžiūra negali patenkinti. Šie atskiri epizodai rodo, koks sunkus tokioje atmosferoje Tanios kelias.

Veikalo kompozicija. „Meilė yra kantri, gailestinga, meilė uždenigia viską, tikisi visko, pakelia viską. Meilė niekad nesiliauja“. Šiuo romaną aiškinančiu *motto* pradeda rašytoja savo veikalą.

Romano pradžioje duoda simbolišką paralelę tarp Tanios ir gamtos. Tania nerami, nujaučia nelaimę. Gamta taip pat: upė patvinus, drumzlinas vanduo užliejo šalį, bangos dūksta. Tanios žvilgsnis apsistoja prie žolelių, kurios priešinasi srovei. Žolelių srovė nepalaužia. Tos silpnos žolelės simbolizuoja Tanią, kuri prieš komunizmo srovę kovos, ji išeis laimėtoja. Toliau sutinka-

me Tanią įstaigoj, kur ji netenka nekaltybės. Čia romano veiksmo pradžia. Po to autorė piešia dvasinę būseną pakaitomis Tanios ir Vladimirovo, o paraleliai duoda kelis kitus įvykius, kad laiko dvasia būtų aiškesnė.

Kaip romano pradžioje, taip ir gale sutinkame Tanią. Ji po ilgų kovų laimi Vladimirovą. Jis nesugebėjo išsaugoti „Naujojo žmogaus fabriko“ nuo sektantų, o dėl jų jis areštuotas.

Kaip vaizduoja Rachmanova gamtą? Savo gamtos pamėgimą, savo į ją įsijautimą dienorašty ji taip išreiškė: „Gamta mano gyvenime atliko ypač didelį vaidmenį. Aš nuo seniai įpratau gamtoje ir su gamta gyventi... Aš įpratau kiekvienos dienos nuotaiką sugauti, aš įpratau tolimą dangų virš savęs ir plačią upę prieš savo akis turėti. Aš įsivaizdavau galinti atskirti ažuolo garsą nuo beržo. Taip, man atrodė, lyg kiekviena gėlė savo nuosavą, visai tikrą melodiją turėtų“¹⁶.

Savo romane autorė neduoda ilgų gamtos vaizdų. Ji pasitenkina tik keliomis trumpomis eilutėmis. Jos gamta beveik visados derinasi su žmogaus nuotaika, nors pasitaiko ir kontrastingų sugretinimų.

Romane daug asmenų. Svarbiausi – Tania ir komunistas Vladimirovas. Studentė Tamara įdomi dėl savo auklėjimo. Gydytojas Krasnovas yra atstovas nesugebančiųjų savo įsitikinimų skelbti. Rašytojas Kuznecovas įdomus savo drąsa ir priešinimusi blogiui.

Tania visai panaši į pačią autorę. Ji gailestinga, globoja vargšą Niurką, bara žuvis mušančius kareivius. Jos nuomone, kiekvienas žmogus nešioja savy dieviškąją kibirkstėlę. Muzika, vaikystės dienų prisiminimai, tikėjimas duoda jai stiprybės sunkiomis valandomis. Ji visados darbšti. Meilei svarbiausia pasiaukojimas ir Taniai, ir Rachmanovai. Tania sako: „... meilė yra begalinis, nenutraukiamas darbas žmogui, kurį myli, visiškas užmiršimas savęs, atsisakymas savo asmenybės, kryžius, po kurio našta reikia žemai nusilenkti, jei norima jį iki galo nešti“¹⁷. Rachmanovai: „Žmona ir motina būti, vadinasi, savęs visiškai išsižadėti, savo norus ir sva-

¹⁶ R.A., *Milchfrau in Ottakring*, Salzburg, 1932, p. 135.

¹⁷ R.A., *Fabrik des neuen Menschen*, Salzburg, 1935, p. 398.

jones visai atidėti“¹⁸. Tania buvo maloni, pasiaukojanti, bet ir griežta. Jos griežtumas pasirodė, kai ji gynė savo kūdikio teises.

Be Tanios Rachmanovos, yra ir daugiau personažų, kurie romane ir dienorašty tie patys, būtent profesorius Vladimirovičius su Ana Ivanovna romane ir profesorius Georgas Aleksandrovičius su Jekaterina Pavlovna dienorašty „Ehen im roten Sturm“.

Komunistas Vladimirovas buvo darbo komunos GPU, arba „Naujojo žmogaus fabriko“, viršininkas. Jis tą draugiją pats įkūrė ir norėjo parodyti, kad visi nusikaltėliai tik dėl blogų sąlygų atsi-randa. Pakanka jiems sudaryti žmogiškas sąlygas, išmokyti dar-bo, jais pasitikėti ir jie bus geri ir naudingi. Vladimirovas buvo la-bai uolus komunistas: daug skaitė savo pasaulėžiūros knygų, daug skaitė paskaitų savo draugijoje, bet ką laimėjo? Komunistas Pusankovas, kurį Vladimirovas daugiausia vertino, pabėgo. Pabė-gimo priežastis: „Bėgu, nes nuobodu“. Pagaliau įsitikino, kad va-gys, niekšai, klastotojai pasilieka ir komunistiškas idealas neįgy-vendinamas.

Asmeniškam gyvenime buvo dažnai piktas, menkas ponas sa-vo nuotaikų ir griežtas.

Gydytojas Krasnovas parodo visiškos laisvės vaisius seksuali-nėje srityje. Pagal jį 81% jo pacientų serga lytinėmis ligomis. Jis tuo reikalu rašė knygą. Kartą ta tema skaitė „Naujojo žmogaus fabri-ke“ paskaitą. Areštuotas. Kalėjimo kančios jam per sunkios. Norė-jo sau pasilengvinti, įkliudė kelis nekaltus žmones ir pats žuvo.

Visai kitoks romanų rašytojas Kuznecovas. Jis, kaip ir daktar-as, dėl to susmukimo kaltina vyrus: „Niekados dar jokioj istori-jos epochoj nebuvo vyras taip nužeminęs moters, kaip dabar. Jis užliūliuoja ją gražiais žodžiais. Ji turi padėti valstybę kurti, sako, bet tikrovėj jis ją pažemino iš auklėtojos ir kūrėjos iki visiškos gei-dulių patenkinimo priemonės¹⁹. Įdomus jo pasikalbėjimas su teis-mo tardytoju. Kuznecovas mirties nebijo. Jo paties sukurtoji reli-gija žada jam geresnį gyvenimą. Žinoma, ir jis apkaltintas ir nu-baustas.

Tamara įdomi dėl savo auklėjimo. Jos tėvas – meno garbinto-jas. Jo auklėjimo principas: „Mano duktė turi būti mano meno

¹⁸ R.A., *Ehen im rotten Sturm*, Salzburg, 1932, p. 226.

¹⁹ R.A., *Fabrik des neuen Menschen*, Salzburg, 1935, p. 108.

veikalas, taip užbaigtas meno veikalas, kokio dar galbūt joks menininkas nesukūrė”²⁰. Veltui pastangos. Tamara prieš tėvo norą įsimyli keistuolį studentą ir palieka tėvų namus. Po kurio laiko persiskiria, įsimyli profesorių Orlovą. Ilgesys, gyvenimo rūpesčiai išvagoja raukšlėmis veidą. Šis įvykis ją taip sujaudino, kad ji neteko proto. Grožiui auklėta, netenka grožio ir pati sunyksta. Nelabai tikėtina, kad Tamara, dar sveika būdama, kalbasi su savo mylimuoju profesorium, nepažįsta jo ir išpasakoja jam savo jausmus.

Apie Rachmanovos stilių kalbėti negalima, nes originalo mes neturime. Taigi tuo atveju iškelkime ryškiausias vertimo stiliaus savybes, kurios, reikia manyti, ir originalui tinka.

Vyraujančios stiliaus priemonės yra pakartojimas ir retoriškas klausimas.

1) Kartojama tas pats žodis: „Überall wird geredet, geredet, geredet!“

2) Kartojama ta pati sakinio dalis: „Das war Liebe! Das war die Liebe, die sie rief...“

3) Kartojama tas pats žodis naujuose sakiniuose: „Niemand ihm so in seine Augen blicken dürfen, wie er in die ihren? Niemand sollten sich ihre Lippen berühren; niemand sollte sie sich an ihn schmiegen dürfen, fest, ganz fest? Nein, niemals!“

4) Kartojimas sujungiamas su žodžių žaidimu: „Das ganze Leben! Welches Glück! Ein ganzes Leben! Welch unendliches Glück!..“

5) Kartais žodžiai kontrastiškai sudedami: „Mit leisen Schritten schlich sie durch die Gassen und blickte mit ihrem dunklen Auge in die Fenster der Menschen der jungen und der alten, der glücklichen und der unglücklichen. Freude und Trauer deckte sie...“

6) Labai mėgstama retoriški klausimai, kurių vienas po kito net keliolika eina: „Was ist aus ihr in diesen Jahren geworden? Wer sie heiratet? Wer war ihr Mann? Wo wohnt sie? Und warum dieser Ausdruck von Leid in ihrem Gesichte?...“

7) Romane epitetų nedaug. Jie dažniausiai paprasti ir sudėtiniai optiškos prigimties būdvardžiai: *dunkelbraune Flut, hellblauer*

²⁰ Ten pat, p. 49.

Himmel, zitternde Luft, schäumende Wogen... Trilogijoje jie kartais vartojami be saiko: „diese halte, reine, frische, würzige Luft“.

*Naujoji vaidilutė, 1938,
Nr. 3, p. 171–172*

MERGAITĖ – NAMŲ ŠIRDIS

*Jaunyste, tu skrisk į aukštybę,
akim viršiausio idealo
žmonijos visą daugybę nuo galo per-
verk iki galo.*

Ad. Mickevičius

Gimnazija – jaunatvės laikai. Ten nér sienų, nér ribų. Kas užstos ten proto žirgui kelius, kas sulaikys ten į tolius ir aukštumas šaunančius žvilgsnius, kas suvaldys širdies jausmų didybes? Kas, o kas? Juk ten visi pašaukti tik jaunatvei tarnauti, tik džiaugsmui padidinti.

*Be dvasios, be širdies – tai griaučių tautos;
paduok, jaunyste, man sparnus!
Per negyvuosius skrisiu skliautus
vilionių rojun – į sritis,
kur karštis daro stebuklus,
naujųbių barsto gėlėmis
ir puošia aukso varsomis.*

Ad. Mickevičius

Kas be dvasios, be širdies, kas jaunatvei nemoka auginti sparnų, kas neturi karščio mokslui, kas nepažįsta valios ir širdies stebuklų – tenezengia į mergaičių moksleivių eiles, nes šios mergaitės turi pašventinti Lietuvos vardą, jos turi tėvynės veidui šypseną suteikti.

Tauri mergaitė, gėlės, žvaigždės, paukščių garsai – juk grožio, džiaugsmo stygos didingos gamtos simfonijos. Kas atsakys, ką

reiškia skaistybę, amžiną Grožį ir Gėrį pamilusi mergaitė mūsų vos atbudusiai tėvynei, mūsų beirstančiai šeimai, mūsų dažnam kelio nežinančiam jaunuoliui. Klausiu? O didingumas, o kilnybė! Tik tokios tavęs laukia kaimo gryčia, tik tokios tavęs laukia tėtis, mama, ilgisi sesutė, broliukas. Mergaite, kilni mergaite, parvežk iš gimnazijos miesto į gimtąją pirkią jaunatvės karščio, parvežk šventumo, parvežk tyro juoko! Juk tik tam tėtis, mama ir visi tavo namai dėl tavęs vargsta. Mergaite, skubėk pas juos, tavęs išsiilgiusius, pas juos, dar nepažinusius meilės stebuklą. O kaip mylės tave mama, kaip švelniai prie tavęs glausis sesuo. Tau bus lengva, bus gera pas juos. Duoti juk tavo dalia. O tu daug, o tiek daug turi. Tau viskas gimnazijos mieste atdara, arti ir papiginta: tau artimas kelias prie didžiausių, šviesiausių asmenybių, tave kasdien tyliai moko meilingiausias mokytojų Viešpats Jėzus savo Bažnyčioje, tau tarnavo su visa galia tavo auklėtojai, tau atdara gražiausioji gamtos knyga, kuri tave džiugino, dailino. Tu dažnai kartojai Salomėjos Nėries žodžius:

*Kur gėlynai žydi – ten ir aš,
Kur drugeliai – ten ir aš,
Kur einu – margi drugeliai mane lydi,
Kur sustoju – man lelijos baltos žydi.*

Gamta ir meno mūzos išmokė tave gracijos, Bažnyčia ir gimnazija papildė tavo širdį išminties lobiais. Taigi kiekviena proga, kai tik būsi namuos, dailink, išmintimi šviesk ir valyk savo gimtinę trobą. Darbui giesmę darbu sugiedok, savo elgesiu ir menais pasakyk, kad džiugiausia, visų įdomiausia naujiena yra Kristaus Evangelija, įdainuok ir įkalbėk Vilniaus ilgesį savo artimiesiems.

Tikiu. Tu savo pareigą kilniai atliksi. Tu atversi savo trobos duris, tu parodysi savo sesei, broliui vieškelius į meilės karalystę, tu... net palydėsi juos pas Meilės Žmogų ir Dievą – Eucharistinį Jėzų. Juk tavo pašaukimas – mylėti, o meilė nežino kliūčių.

LIETUVOS MOTERŲ RELIGINIS JUDĖJIMAS*

Kokia graži mintis sušvytėjo seserims pranciškonėms pastatyti uždarams rekolekcijoms namus, nes tik ten galima užmiršti kasdieną, ramiai pailsėti prie Viešpaties kojų, susikaupti ir dvasia atgimti. Kas kartą ten buvo, tas iš visos širdies dėkos Viešpačiui už seselių pastangas, už savo ir savo sesių bei brolių atgimimą.

Lietuvoj uždarų kolekčių svarbą pirmosios pajuto mokytojos. Juk kam gi daugiausia reikia išminties, tyrumo, jei ne mokytojai? O kad visi tą suprastų! Visi skubėtų prie pedagogiškiausio ir sakingiausio mokytojų Mokytojo, jau prieš trejetą metų jų pėdomis paseka studentės. Pirmiau Pažaislyje, šimet pranciškonų namuos stiprinas, gaivinas ir ateities darbams ruošias. Bet ypač sukruto L. K. Moterų draugija. Per tokį trumpą laiką suruošdamos net trejetą uždarų rekolekcijų. Pirmąsias 1937 m. lapkričio pabaigoj ir gruodžio pradžioj – skyrių vadėms, antrąsias – konferencijos dalyvėms, trečiąsias – šviesuolėms vadovėms. Rekolektančių skaičius visada buvo didelis, per antrąsias – net per didelis. Reikia pabrėžti, kad jomis ypač inteligentės domėjosi. Paskutinės rekolekcijos, nepaprastai turiningai vestos kun. Alf. Grauslio, įvyko š.m. balandžio 2 dienos vakare ir baigėsi 5 d. rytą. Rekolekcijų vadovas pakvietė į sunkų ir didį sielos darbą Šv. Bernardo žodžiais, kad įeitumėm į jas su visa siela ir pasiliktumėm visiškai vienos. Tyla ir klusnumas visuos namuos. Klausėm varpelio, kad nekliudytumėm vienos kitoms. Iš klausėm dešimties konferencijų. Šiandien jau darbe ir namie nėra jokio noro kalbėti ir didelė baimė suardyti kito ramybę. Taip norėtus dar ilgiau klausyti, stiprėti, baisu kasdienybės, pilkumo. Betgi mus šaukia pareigos, džiaugsmo nepažinusios sielos laukia mūs. Mes pasiryžom siekti džiaugsmingo šventumo, dirbdamos paprastus darbus kaip ypatingus, išnaudodamos tik dabarties valandėlę; mes skubėsime pas Viešpatį, kad

* Baigusių aukštąjį mokslą Moterų S-gos visuotinis metinis narių susirinkimas įvyko kovo 3 d. Skaityti pranešimai apie S-gos veiklą ir ateities darbus, išrinkta nauja valdyba, į kurią įeina: A. Gustaitytė-Šalčiuvienė (pirmininkė), M. Galdikienė, M. Garolienė, E. Kripienė, S. Paužolytė, E. Treiderytė ir J. Žukaitė.

mums nereikėtų daug apie Jį kalbėti, bet kad Jis pats per mus kalbėtų; mes stengsimės iš visų jėgų išaugti virš aplinkumos, nes viršūnės vilioja; mes aukosim laiką vis labiau Tiesai pažinti, meilės darbams, nes Kristus aukojos. Jis kentėjo, buvo palaidotas, bet ir kėlėsi. Tuo tikėdamos nesisielosim, kad mūsų mintys bus laidojamos ir be vaisiaus, nes mums paaiškėjo, kad gera sėkla nežūna. Lai būna mūsų gyvenimas malonus kvapas mūsų aplinkai!

Moteris, 1938, Nr. 1, p. 8–9

MOTINA, KOMUNIZMAS IR KOVA SU JUO

Tavo galioje pasivadinti iš nežinios angelų Dievui [garbinti]

Motina – šeimos širdis, ji vaikų draugė ir mokytoja, ji vyro pagalbininkė, ji jo angelas sargas. Mūsų motinėlės dažnai nejaučia savo vertės. Motute, kodėl nesidžiaugi savo didingumu? Tik pagalvok ir panorėk. Tvirtai ir iš visos širdies panorėk, o pamatysi, kaip viskas vyksta pagal tavo norą. Juk tu nešioji kilnųjį kunigą, inžinierių, laukų artoją, tu vedžiojies už rankutės profesorių, vyskupą ir net patį popiežių. Juk tavo galioj pasivadinti iš nežinios vaikelių – angelų garbinti Tėvą danguje. O atsiminus Dievo Motiną Mariją reik nutilti ir pulti ant kelių. Ar galima atsistebėti tuo begaliniu moteriškės išaukštinimu. Reikia tirpti iš džiaugsmo ir dėkoti Viešpačiui, kad Jis tiek brangių dalykų mums patikėjo. O mes? Mes dažnai taip niekingai užkasame savo talentus ir lyg didžiausios vargšės vegetuojame, niekingai ir tuščiai gyvename. Nesistebėkim užtat, kad mūsų draugai dėl to mus niekina. Tą tikrai užsitarnaujame dėl savo didybės paniekinimo, dėl savo nerūpestingumo. Moteris, tiek širdies turtų turėdama, turi tik duoti, o ne elgetiškai laukti, o ne tiesti rankas į niekingus žvilgučius.

*Kilni ir išmintinga mergaitė gali savo sužadėtinį
visokioms dorybėms palenkti*

Tiesa, būtų klaida, jei jau jaunutė mergaitė manytų, kad ji turi tokius didelius talentus, tiek širdies turtų iš Viešpaties lobyno, kad jai nieko nereikia daugiau daryti, o tik svajoti, kad iš už jūrų marių, iš už tamsiųjų girių atjoja jos trokšdamas gražus karalaitis. Tai būtų klaida, didelė klaida. Jau maža mergaitė turi žinoti, kad jai daug duota gabumų užuomazgoj, bet ji turi juos išlavinti, ji turi moteriškumą jautrinti, turi siekti savo asmenybės tobulumo, turi išmokti gražiai ir išmintingai garbinti Dievą. Kilni, drąsi ir išmintinga mergaitė savo sužadėtinį gali visokioms dorybėms palenkti.

Kas yra tas moteriškumas?

O kas tas moteriškumas? Kas asmenybė? „Moteriškumas – tai pagarba, švelnumas, tvarka, meilė, aukojimasis, savęs atsižadėjimas. Chamiškumas – tai panieka, įžūlumas, chaosas, neapykanta, egoizmas“, – rašo M. Pečkauskaitė. Asmenybę kun. Alf. Sušinskas taip nusako: „Tik valios, darbo, artimo meilės ir tvirtų principų žmogus yra asmenybė, kilni asmenybė“. Taigi tik moteriškas savybės lavindamos ir asmenybės siekdamos dvasia turtingos tapsime. Be darbo, be aukos yra viskas tik griuvėsiai, bjauriu chamizmu dvokią. Jei mūsų kiekviena močiutė žinotų, kad jos gyvenimo tikslas yra dangus, kad ji, čia, žemėj, turi tik tarnauti artimui ir kilniai tiesai, bet išmintingai tarnauti, kaip tarnavimą suprato pats Didysis Mokytojas – mums niekas, o niekas nebūtų baisu.

Kas atidaro duris komunizmui?

Bet kai tarp mūsų tiek daug linguonėlių nendrių, užtat mums komunizmas taip siaubingai pavojingas. Juk daugelio mūsų tikėjimo tiesos tokios silpnos, daugelis neturi jokio bažnytinio patriotizmo, daugelis mūsų neturi jokio supratimo apie tautos reikalus, o kiek mūsiškių nejaučia šeimos šventumo, kokia daugybė mūsų neturi jokios nuovokos dėl asmenybės klausimų – meilė, pasiaukoji-

mas yra taip suprastėje, taip išgesę. Ambicijos, pykčiai, apkalbos, nekantrumas apniaukė mūsų gražiąsias mintis. Taip. Mes atidarėme vartus komunizmui į mūsų šventoves, į mūsų šeimos židinius, į mūsų pačių širdis. Komunizmo agentai, lyg nekalčiausi avinėliai, sėlina ten, kur nepasitenkinimas, kur tamsa. Jie tyliai, kartais švelniai, kartais pilni tulžies, bet visada uolūs ir energingi, žadėdami gerą gyvenimą, žadėdami darbo žmogų išaukštinti, skverbiasi į mūsų tarpą. Jie stačiokiškai religijos nepuola, bet užtat visu smarkumu juodina jos skelbėjus. Juk pamatus sugriovus, namas nebestovės. Jie tą puikiai žino. O kaip skaudu žiūrėti, kad ir mūsiškiai vienas sąmoningiau, kitas ne taip sąmoningai tame darbe jiems padeda. Mat daugelis mūsiškių ieško, rankioja kunigų, savo mokytojų ir kitų aukštesnėse vietose esančių būtas ir nebūtas klaidas, dėmes. Bėga ir skuba su tomis naujienomis, platina ir skleidžia jas. O kokie jie skurdžiai! Jie nejaučia, kad savo šventoves tuo griaua, šaldo tokį menką tikėjimą ir griaua pasitikėjimą vadais.

Komunizmas – religijos gudrus priešas. Jis rauna su šaknimis bet kokią religiją. Komunistui gyvenimas tik žemėj, jis visiems kalba apie rojusį įkūrimą. Dangus, siela – jiems beprotystė, pasaka.

Komunizmas kovoja ir prieš tautiškumą. Jie nori visą pasaulį užkariauti, jie nori iškelti tik vieną luomą – proletariatą, jie nori visus sujungti po antikristo vėliava.

Šeimos vieningumo, šventumo komunizmui nėra. Tai prietaras, buržujų prasimanymas. Aistros patenkinimas jiems didelis dalykas. Mergaitės skaistumas komunistui niekniekis, tai gurkšnys vandens. Aistrų kūryje atsiradęs vaikelis – nuskuręs prieglaudos benamis. Iš tokių benamių ir kitokių nusikaltėlių susikūrė Sovietuose „socialinių artimųjų“ klasė. Tai kriminalistų klasė. Tiesa, dabar jau mato komunistų vyriausybė, kad šeimos sugriovimas tautai yra pavojingas. Pradedą rūpintis šiuos dalykus pakreipti kita plotme.

Lietuve motinėle, kuri išsaugojai anais laikais ir tikėjimą, ir lietuvišką žodį, pamatyk ir pajusk komunizmo pavojų. Ypač šįmet būdėk, nes šie metai sovietų paskelbti bedievybės platinimo metais.

Šeimos motutė geriausiai padarys, jei komunizmui paskelbs kovą. Tas kelias yra savęs, savo šeimos ir savo aplinkumos atnaujinimas ir darbas, darbas ir tik darbas. Kad nereikėtų bėgti ir glaustis prie to, kas pažadės mums duonos plutą.

Bažnyčioje, mokykloje, skaityba ir dorybių praktikavimu atnaujinsime save.

Mūsų šeimos gyvenime tvarkingumas, jos gražus klestėjimas ir mūsų kilnios asmenybės veiks ir kels mūsų aplinkumą, nes gražus žodis, doras elgesys niekad nežūna, bet lyg bangos sklinda vis tolyn ir tolyn.

Savo šeimas darykime jaukais, įdomiais lizdeliais, židiniaais. Čia turi būti skaityba, dainos, giesmės, bendros maldos, eglutės, Betliejai, Velykų minėjimai, deklamacijos, pasakojimai, vaidinimai, mirusiųjų širdingi minėjimai, savo šeimos kapų rūpestingas lankymas ir puošimas. O kad tai pasidarytų, mes visur kartu – gyvenime ir mirtyje. Iš tokios kūrybiškai turtingos šeimos niekas nebėgs. Tada kiekvienas vaikelis galės su jaunu poetu B.Brazdžioniu prašyti Kūrėją:

*Sakyk, mamyte, pasaką ilgiausią
Ir niekur nuo ratelio, niekur nenueik tu,
O aš gražiai Dievulį paprašysiu, pamaldausiu,
Kad tavo siūlas niekad nesibaigtų.*

Tada mes su D. Lipčiūte klausime: „Tik vieno klausiu, kodėl ir mamos miršta, ar nepasakysi?“

Moteris, 1938, Nr. 2, p. 17–18

BLAIVĖK, KAD MINTYS ŠVIESĖTŲ

Ūkanos blaivosi

„Tikrasis motiniškumas yra didesnis net už meilę savo kūdikiui – jis norėtų išgydyti viso pasaulio žaizdas“ (J. Nainienė).

Man smagu, kad šias mano kelias mintis išgirs 40 000 Lietuvos motinėlių. Šie tūkstančiai būtinai turi išgirsti, nes jie klauso mūsų Draugijos Centro valdybos pulso, o Centro valdybos pirmininkė, prašoma L. K. Blaivybės draugijos, įgaliojo mane klausytis, suprasti ir perlieti į mūsų tokios gausios Draugijos narių širdis Blaivybės draugijos skleidžiamas idėjas.

L. K. Blaivybės draugijos judėjimas paskutiniu laiku buvo lyg apmiręs, truputį nublukęs ir dėl kai kurių nesusipratimų net daugelį šiurpulingai papurtė. Tiek jau to. Ūkanos blaivosi. Didelis džiaugsmas, kad šios Draugijos priešakyje atsistojo jaunas, daug žadantis, didelių užsimojimų kun. P. Lažinskas. Reikia tikėtis, kad Draugija, pagelbima prityrusio vaisių sulčių propaguotojo agr. J. Valatkos, gražiai suklestės.

Neregima vyno dvasia, jei tu neturi vardo...

Mylimos motutės, ką mes privalome krašto blaivinimo tarnyboje? Blaivybės mintys tikrai niekam nėra taip arti prie širdies, kaip mums. Juk kieno dažniausiai akys ašaromis apšoksta, kieno dažniausiai veidai rasoja? Motute brangioji, juk tik tavo. Tavo, kuri pasiryžai gydyti pasaulio žaizdas. Žaizdas gydyti tikrai tavo pareiga, nes tu – meilė ir tavo kerštas yra tik meilė. Motute, geroji Motinėle, tik būk švelni ten, kur liga, kur sopa, kur žaizdos. Juk daug kartų girdėjai Šv. Pranciškaus Saleziečio pasakymą: „Su viena lėkšte medaus pagausi daug daugiau mūsų kaip su visa statine raugo“. Patikėkim juo.

Rūkymo, girtavimo yda yra valios silpnumas. Ir svaiginimosi aistra taip lengvai išauginama, o kaip sunkiai naikinama. Šventasis Raštas, Bažnyčios Tėvai ragina kovoti su šiuo pamėgimu: „... nes vynas daugelį pražudė“, „...tikintieji, kurie pasiduoda šiai girtavimo ydai, duoda papiktinimą nekatalikams... Todėl tegul padaro kunigai ką tik begali., kad pašalintų girtavimo ydą iš Kristaus avidės“, – sako popiežius Leonas XIII. O, kaip baisiai pasako didysis anglų rašytojas Šekspyras apie svaigiuosius gėrimus: „O tu, neregima vyno dvasia, jei tu neturi vardo, iš kurio galima būtų tave pažinti, tai pavadinsiu tave velniu“. Nesakysiu, kad per smarkiai pasakė rašytojas. Juk girtuokliai sunaikina savo, savo

žmonos, savo vaikučių sveikatą, turtus, džiaugsmą ir visokeriopą laimę. Iš gražaus šeimos lizdelio belieka tik griuvėsiai. Per girtybės duris įžengęs, dažniausiai ir toliau žengia. Argi ne tarp girtuoklių keiksmų, pykčių, žudynės bei paleistuvystės? Ir kam iš to džiaugtis – jam, Dievui, tėvynei? Jis pajuokiamas už savo žmoniškumo paniekinimą, tėvynė netenka rimto darbininko, Dievas – savo sūnaus, kurį brangiai atpirko ir begal išaukštino.

Kasdien prageria 70 000 litų

Lietuvoje svaigiesiems gėrimams išleidžiama kasmet apie 15 milijonų litų. Arba vėl – „Panevėžio degtinės pilstytuvė degtine aprūpina Panevėžio, Utenos, Šiaulių, Tauragės, Rokiškio, Biržų ir iš dalies Ukmergės ir Zarasų apskritys. Ir šios septynios apskritys per dieną išgeria 24 600 pusbonkių ir 68 000 literių (0,75 talpos)!.. Skaitant pinigais, kasdien prageriama apie 70 000 Lt“, – rašo 1938 m. „Sargyba“. Kokia milžiniška suma tik svaiginimuisi, savęs nuodijimui, laiko eikvojimui. Kad ji būtų panaudota alkiui pasotinti, švietimui kelti! Kiek širdžių būtų džiaugsmu suplazdėję, kiek pamaldžių atodūsių kiltų į dangų darbščioms rankoms! O dabar? Dabar tik kankynė, ašaros, keiksmų ir sužvėrėjusių žmonių pavidalai, dažnai bauginą praeivius.

Vytautas Didysis gėrė tik vandenį

Ypač šiais mūsų didžiųjų Jubiliejų metais stokime į darbą. Kaip sugebame, paminėkime š.m. nuo sausio 30 d. iki vasario 6 d. blaivybės savaitę. Pasekime didžiųjų vyrų pėdomis – Fordo stalo alkoholis dar niekad nėra matęs. [...] Suomijos prezidentas P. Kalio – abstinentas. Ir kokia džiugi žinia, kad „Per visą gyvenimą Vytautas Didysis gėrė tik vandenį. Jis taip taupo savo laiką, jog jam nežūva nė viena valandėlė“, – rašo apie jį istorikas Dluogošas. Taigi tegul niekas nedrįsta savęs vadinti tėvynės mylėtoju, jei jis svaiginasi, jei jam laikas nebrangus.

Yra toks pasakymas – „Tuščiomis galvomis žmonės dažnai turi labai pilnus pilvus“. Ir ką gi mes galime iš tokių skurdžių norėti? Bet atsiminkime: „Moteris savo kilnia siela ir širdies šiluma praneša vyrą. Vyrai, valdydami pasaulį, sušaldė širdis ir nuskurdino sielas. Tad laikas prabilti moteriai. Šiandien jai žodis priklauso“, – rašo kun. M.Krupavičius. Pasinaudokime. Sudarykime sąlygas visokiems „litronams“ pranykti nuo stalo. Šalinkime nuo stalo troškulį žadinančius valgius, jų vieton dėkim įvairius daržovių gaminius. Pradėkime puošti stalus giromis ir vaisių sultimis, kurios užsienyje taip mėgstamos ir vartojamos. Sugalvokime kitokių linksminimosi būdų, sudarykime svečiams jaukumą dainomis, pasakojimais, įvairiais žaidimais, o ne tik valgiais ir gėrimais, kurie dažnai mūsų svečių žemu padarėliu padaro. Kaip paika gerti nuodus ir sveikatos linkėti. Ir kas baisiausia, kad žmonėms tas labai patinka.

Niekad nedainuokime dainų, kurios išgarbina „arielkėlę“, alutį. Jos sugalvotos smuklininkų patraukti žmones prie girtavimo. Sugalvokime dainas, niekinančias tą skystimėlį ir tabako čiulptuką.

Blaivybės draugija žada surengti blaivinimo, bealkoholinės virtuvės kursus. Šios progos nepraleiskime, nes krašto blaivinimo pasisiekimai kol kas mūsų rankose.

Tad į darbą! Prašykime pasisiekimo didžiojo pedagogo Foersterio žodžiais: „Viešpatie, padaryk mane geresnę, kad jį Tau sulaikyčiau ir laimėčiau“.

Moteris, 1938, Nr. 8, p. 126

KENTĖJIMAI ARTINA PRIE DIEVO

Ak laime, o džiaugsme, kaip nepaprastai mes trokštam, kaip ieškom tavęs! Kodėl mus taip masini, kam taip trauki, vilioji? Kur tu? Atsakyk! Ar tu mamonoj, ar garbėje, ar mergaitės nusišypsojime, jos graciwoje, argi tu vyro jėgoj? Kodėl daugelis paskui tuos

pavidalus taip skuba, užmiršdami ir miegą, ir vargą? Nejaugi jie tave ten mato ir pagauna?!

Ne! Jie nieko ten nepamatė. Jie veltui gaišo ir bėgiojo. O Laimė, o amžinasis Džiaugsme, kaip sunku Tave surasti, kaip nelengva Tave pamatyti! Kam pasislėpei už taip bauginančio rūbo? Argi Tavo rūbas – ne kančia ir vargas, argi ne ji „išmintingieji ir modernieji“ spjaudo? Taip! Tu nužengei tik dėl mūsų, tik mus mylėdamas iš dangaus,ėjai į Kalvarijos kalną klupdamas, o kalno viršūnėje buvai spygliais apvainikuotas. Bet po to Tu įžengei į amžinąją garbę, įžengei mums vietų parengti. „Juk kiekvienas džiaugsmas nori amžinybės, nori ilgos ilgos amžinybės“, – šaukė Nietzsche. Taip! Kalvarijos Kryžius yra mūsų švyturys į amžinąją Laimę, į džiaugsmo Saulę. „Prisiartinkite prie jo ir būsite apšviesti“, – kalba psalmininkas. Ir tikrai: „Kai Tavęs, savo Dievo, ieškojau, laimingo gyvenimo ieškojau... tai yra laimingas gyvenimas džiaugtis Tavimi, prie Tavęs, dėl Tavęs... tai yra laimingas gyvenimas ir nėra kito... kad ir kažin kur kreiptųsi žmogaus siela, visur kitur be Tavęs ras vien skausmą“, – tvirtina Šv. Augustinas. Šv. Augustinas mano, kad visur kitur be Tavęs ras žmogus vien skausmą, bet argi skausmas toks skausmingas? Jis toks. Bet kodėl šventieji, visko išsižadėję, taip mokėjo džiaugtis, kaip nė vienas turtingiausias šios žemės vaikas? Kodėl jie galėjo kalbėti apie gerąjį skausmą, kodėl jiems atrodė, kad ligonio lova arčiausiai dangaus, kodėl Hildegarda samprotavo, kad Kristus negyvena sveikuose ir stipriuose kūnuose, nes tie kūnai, nieko nekentėdami, per daug yra įaugę į žemę ir dažniausiai per daug žemiškai jaučia; kodėl Margarita Marija Alacoque dejavo, kad ji per mažai kenčia? Šventieji, tos gražiausios žemės gėlės, išaugusios kryžiaus pavėsyje, paliestos didžiausios Meilės, nežino jokių kliūčių, nežino ribų, tik būgštauja, kad per mažai kenčia. Jeigu galima nerimti, vargti dėl mamonos, dėl akimirkos garbės, tai kas gali būti negalima tam, kas pažino Amžinąją Meilę? Argi ne iš to paties šaltinio gėrė Tomas Kempietis ir kitus ragino gaivintis? Tikra Jėzaus meilė duoda noro atlikti didelius darbus ir pažadina vis didesnės tobulybės troškimą.

„Kaip mane Tėvas mylėjo, taip ir aš jus mylėjau“ (Jn 15,9), „tariau savo mylimiesiems, kurių tačiau nesiunčiau į laikinąsias link-

smybes, bet į didžią kovą; siunčiau ne dėl garbės, bet dėl paniekinimų; ne poilsiui, bet gausių vaisių kantriai rinkti“, – pridėdą T. Kempietis. O mes! Ar neskubėsime į Kalvarijos kalną, kad sulauktumėm amžinųjų Velykų?

Moteris, 1938, Nr. 12, p. 212–213

ŠVENTOSIOS MORTOS PAVYZDŽIU

Šeimininkų globėja

Kiekviena motina kartu yra ir šeimininkė. Todėl gerai, kad mūsų Draugijoje yra Šeimininkų sekcija. Šeimininkų sekcijos Centro komitetas visu uolumu rūpinasi, kad šeimininkės darbas būtų tobulinamas ir labiau vertinamas, kad šeimininkės rūpesčiai būtų sudvasinti, sukilninti. Tam tikslui pasirinkta globėja vaišingoji Šv. Morta, kurios šventė esti liepos mėn. 29 d. Taigi vėta pažiūrėti į šios šventosios gyvenimą ir jos charakterį.

Apie Šv. Mortą žinių gauname tik iš Jono ir Luko Evangelijų ir padavimų. Šventoji gyveno nedideliām miestely Betanijoje su savo jaunesne sesute Marija ir broliu Lozorium. Šis miestukas visai netoli nuo Jeruzalės; Betanijos vardas istorijoje tik dėl to minimas, kad ten gyveno trijų skaisčių sielų šeima, kurią dažnai lankydamo jų bičiulis, geriausias visų šeimų draugas, pats Jėzus Kristus. Jauku toje šeimoje, apie kurią Šventasis Raštas sako: „Jėzus mylėjo Mortą, jos seserį Mariją ir Lozorį“. Jeigu Kristus juos mylėjo, jie visi buvo geri, ir patys vieni kitus mylėjo, o kur yra meilė, ten visko pakanka, ten nieko nestokojama. Taip pat juk ir mūsų šeimas gali lankyti Jėzus, nes argi kas nors iš mūsų negali mylėti?

Kristus vertino kiekvieną darbą

Morta, kaip vyresnioji, buvo šių meilės namų šeimininkė. Ji kruopšti, rūpestinga, skubanti, vaišinga ir maloni savo svečiams. Štai Mortos ir Marijos namus aplanko Jėzus. Jos abi nori parodyti Jam savo meilę. Marija atsisėdą prie Viešpaties kojų ir

klauso Jo žodžių, o Morta bėgioja, norėdama Jam geresnes vaisės paruošti. Kad būtų viskas kuo geriausia ir kad greičiau viską atliktų, ji kreipiasi į Mokytoją: „Viešpatie, Tau nerūpi, kad mano sesuo palieka tarnauti mane vieną? Sakyk jai, kad ji man padėtų“. Viešpats jai atsako: „Morta, Morta, sielojiesi ir esi susirūpinusi daugeliu dalykų, o reikia tik vieno. Marija išsirinko geresnę dalį, kuri nebus iš jos atimta“. Kristus nesako, kad Mortos darbas prastesnis ir nereikalingas, bet Jis ją tik įspėja, kad ji, besirūpindama kūno maistu, neužmirštų sielos valgio. Jis jai primena, kad ir jos pirmoji tarnyba turi būti Dievui.

Šitas Kristaus priminimas – per daug nesusirūpinti vien smulkiais kasdieniniais gyvenimo dalykais – anaipatol dar nerodo, kad mes į bet kokią darbą turime visai lengvai žiūrėti. Juk Kristus, atsilankydamas į paprastų darbininkų šeimą, tuo pagerbė patį darbą. Be to, mus ir Bažnyčia moko, kad daugeliu atvejų darbas yra malda; tik, žinoma, tada, kai kiekvienas, kad ir menkas darbelis, yra Dievui aukojamas, kai dirbama iš Dievo ir artimo meilės.

Dėl laikinų dalykų neužmirškim amžinųjų

Bet Kristus tuo pasakymu nuginkluoja taip pat visus tuos, kurie maldai skirtą laiką vadina tik laiko eikvojimu, kurie, pvz., apie kontempliacijos vienuolynus kalba kaip apie dykaduonių susibūrimą. Nesimeldimas yra apgaudinėjimas savęs, yra įsikalbėjimas, kad aš nė nuo ko nepriklausau ir visko man užtenka.

Šv. Mortos asmeny matome uolią ir rūpestingą šeimininę. Sekdamos ja būsimė malonios ir vaišingos, tik, žinoma, tenka atsiminti jai duotą įspėjimą, kad viskas tarnautų sielai. Reikia budėti, kad mūsų kasdieniniai rūpesčiai, darbai neprirakintų mūsų prie žemės taip, kad užmirštume amžinuosius dalykus. Mūsų veiksmai, žodžiai, net veido išraiška, net balso tonas turėtų būti dvasios kupini, ir jie gražiai kalbėtų apie mumyse gyventį Dievą. Sakoma, kad Morta savo pavyzdžiu pakvietė savo seserį Mariją pas Kristų. O mums ar daug reikia, kad išmoktume pakviesti savo artimuosius ne tik prie savo, bet ir prie Viešpaties stalo?

Trumpai pasvarstę turėsime pripažinti, kad kiekviena šeimininė turi didelę įtaką savo namuose, bet ar visada ji tą savo įtaką

panaudoja geram? Kiekvienuose namuose ypač vasarą dažnai esti įvairių susiejimų, pramogų, vaišių ir pan. Tad ar tose pramogose skambės gražios dainos, ar girtaujančių urzguliavimai, ar bus padorios šnekos, padorūs žaidimai, ar šlykštūs ir nepadori pasikalbėjimai, – tai vis dažnai priklauso nuo namų tvarkytojos, nuo šeimininkės. Taigi kūrimas blaivių, dorų papročių mūsų susirinkimuose, vaišėse ir pasilinksminimuose, – tai bus kvietimas Kristaus į mūsų tarpą – į mūsų namus, prie mūsų stalo.

Gyvas tikėjimas mirusius prikelia

Taip pat nepaprastai gražus Mortos bruožas yra jos gyvas tikėjimas Kristaus dieviškumu. Vėl mes matome Jėzų Mortos ir Marijos namuose. Jis buvo pakviestas aplankyti savo sergančio bičiulio – Lozoriaus. Bet kai Jis atėjo, Lozorius buvo jau keturios dienos karste. Morta pasitinka Kristų žodžiais: „Viešpatie, kad būtų man čia buvęs, mano brolis nebūtų miręs“. Mes gi dažnai susvyruojame prie pirmo nepasisekimo, prie menkos nelaimės. Kai ištinka mus koks vargas, mes, vieną kitą poterėlį sumetę, laukiame, kad viskas nuslinktų į šalį, o jei tuojau taip neįvyksta, mes tuoj nustojame pasitikėti Dievu ir siūbuojame lyg gležnos nendrės. O daug džiaugsmo, daug giedros turėtų mūsų gyvenimas, kad kuo dažniau, kiekvienos nelaimės akivaizdoje galėtume tvirtai su pasitikėjimu tarti: „Viešpatie, kad būtų man čia buvęs, nebūtų taip įvykę“, arba: „Jei Tu būsi čia, taip neįvyks“.

Taigi ieškojimas ir siekimas tikėjimo tiesos mūsų visus darbus, visą gyvenimą suprasmina. Daug kartų tenka į kitų sielas prakalbėti ir Šv. Mortos žodžiais: „Mokytojas čia ir tave šaukia“. Daug tad tam reikia išminties ir sumanumo, kurio gali teikti šviesus ir gyvas tikėjimas.

Manoma, kad Šv. Mortaėjo su kitomis moterimis paskui Kristų į Kalvarijos kalną, o vėliau, padavimas sako, Lozorius su seserimis buvo susodinti į laivelį be irklų ir pastumti į atvirą jūrą. Apvaizdos vairuojamas laivelis pasiekė pietų Prancūziją, kur jie laimingai išlipę nuvyko į Marsiliją ir čia pasiliko iki mirties.

TIKRASIS KOVOS BŪDAS SU GIRTAVIMU

Kiekvienam žmogui Dievas paskyrė pareigas, uždavinius, kuriuos jis gyvenime turi atlikti. Vyro uždaviniai ir darbai yra labiau už šeimos ribų.

Visai kas kita yra moteriai. Tikrai. Jos gyvenimo uždavinys yra toks pat reikšmingas kaip ir vyro. Bet, vykdydama savo uždavinius, ji beveik visada dirba tyliai ir slaptoje. Atrodo, kad Dievas ją paskyrė dirbti mažame savo šeimos būrelyje. Nedaug žmonių jos darbą tinkamai įvertina. Tačiau nepaprasta jos įtaka ne tik vyrui ir vaikams, bet per juos ir visai tautai. Ar neteisingai pasakyta: „Kyla ir žūna tautos su savo moterimis“. Kiekviena moteris turi gerai žinoti, kad žmonijos garbė įdėta į jos rankas, kad ji su ja kyla arba krinta.

Jeigu norima pavojaus išvengti, reikia jį pažinti. Alkoholio klausimas šiandie visoms kultūringoms tautoms labai svarbus. Nesaikingumo pavojai apėmė jaunus žmones miestuose ir kaimuose taip stipriai, kad kiekviena moteris bei motina pažįsta alkoholio pavojus kūno ir sielos sveikatai, žino jo žalą šeimai ir visai tautai. Jaunos mergaitės turėtų suprasti abstinencijos vertę. Juk nepakanka su pasibjaurėjimu pažiūrėti į girtuoklį, neužtenka žinoti, kad šen bei ten gyvena ir kenčia girtuoklio šeima ir alksta vargšai vaikai.

Laukimo ir maitinimo mėnesiais kiekvienas alkoholio lašelis vaikui – nuodai

Mes visi žinome, kad šeima yra valstybės narvelis. Jei ši yra sveika, sveikas ir visas valstybės organizmas. Koks didelis būtų laimėjimas tautos sveikatai ir papročiams, jei kiekviena moteris apsaugotų savo šeimą nuo alkoholio! Žinoma, tai yra labai sunku. Bet kiekvienos motinos pareiga savo vaikučius auklėti be alkoholio nuodų. Šitą uždavinį lai kiekviena pajunta pajutusi vaiko gyvybės pulsą. Per laukimo ir maitinimo mėnesius kiekvienas lašelis alkoholio, kurį motina išgeria, yra vaikui nuodai. Todėl šalin

su „maistingais“ alumis, „stiprinančiu“ vyneliu ir „žadinančiais“ likeriais! Prityręs ir žymus kunigas Kneippas jau prieš 40 metų sakė: „Aš visiškai draudžiu maitinančioms motinoms svaigiuosius gėrimus, nes jie neturi kraują stiprinančių medžiagų, o tik alkoholinius nuodus“. Kiek daug vaikų ir net vaikų vaikų turi atgailauti ir kentėti vien tik dėl to, kad jų motina nėštumo ir maitinimo laiku vartojo alkoholį.

Mokykime vaikus linksmintis be svaigalų

Taip pat labai svarbu, kad vaikas iš anksto pažintų, jog alkoholis nėra džiaugsmo skleidejas, o priešingai, galima daug gražiau ir džiaugsmingiau šventes be alkoholio švęsti. Ar jau mokame gaminti vaisių sultis? Lai niekad jų nestinga ant svečių stalo, lai būna jų pakankamai, kai švenčiate šeimos šventes, Pirmosios Šv. Komunijos, vardinių, gimimo dienas ir kt. Įdėkite kelionėn savo vaikams vaisių sulčių; pavaišinkite, kai jie pavargę namo grįžta. Taip suprantamas bus jiems alkoholio vengimas. Jie žiūrės į alkoholį, kuris dažnai neatskiriamai susijungęs su nuodingu nikotinu, ne kitaip kaip į nuodus, kurie tik gydytojo rankai priklauso. Augantiems vaikams nevenkime nušviesti alkoholio žalingumo, nes žinojimas yra jėga. Planingi ir protingi pamokymai yra tik tada naudingi, kai tavo vaikai turi jėgos kovoti su blogais papročiais. Gerai, kad vaikai alkoholio vengtų įsitikinę, o ne tik kad motina taip darė.

Protinga motina, saugodama vaikus, savo pavyzdžiu darys įtaką ir savo vyrui. Vyrams, mėgstantiems taurelę, dažniausiai patinka negeriančios žmonos. Žinoma, dažnai dėl išskaičiavimų. Bet jeigu žmona supranta vyrui padaryti namus jaukius, jeigu ji vietoj pamokslų pavaišins kokia gira (kurių galima įvairiausių padaryti), jei ji sugeba skaniai valgi pagaminti, ji daug laimės. Jeigu ji ypač gudri, tai pasikvies jį ir jo draugus į namus, kad vyras vis mažiau turėtų noro užsukti į karčemą.

Tegul žmona pasirūpina, kad vyras pasiskaitytų ir savo vaikams paskaitytų apie alkoholio pavojus. Te įbruka žmona jam rankosna brošiūras, laikraščius alkoholiniais klausimais ir te gudriai jais sudomina.

Be savo šeimos, kiekviena moteris tesusirūpina veikti savo aplinką: gimines, pažįstamus ir kaimynus.

Moteris, 1938, Nr. 22, p. 362

PASIILGAU TÈVELIO
(Vėlinių dienos atodūsiai)

Jau ketveri metai gryčios durų nebevarstai, jau ketveri metai nesutinki manęs ant kiemo, grįžtančios iš didžio miesto. Jau ketveri metai nieks nebekalba apie mano dalį, nieks taip toli nepalydi, nieks iš taip toli nepasitinka.

Tėveli, pasiilgau Tavęs! Ak, tie ketveri metai be Tavęs! Ketveri metai be mylimo tėvelio, be džiaugsmu spindinčių akių...

O Viešpatie, kad nors tą Vėlinių naktį leistum mums ant kiemo susitikti!

Brangusis Dieve, tylos karalija auksiniuose rudens lapuose man nebaisi. Viešpatie, aš pasiilgau tėvelio, pasiilgau jo balso, jo susirūpinusių, mane mylinčių akių. Man neliūdna žvakių šviesoj, bet man ilgu... aš pavargau... aš viena... Noriu suklupti prie tėvelio, noriu paverkti, pasiguosti... Juk taip pasiilgau tėvelio! Mano tėvelis nepasakė man paskutinio žodžio, nepalaimino manęs, užsimerkė nepažvelgęs į mane... Ak, jis net nepažiūrėjo į mane paskutinį kartą!

Tėveli, kokia liūdna dabar mūsų gryčia! Liūdna, nes Tavęs nėra. O liūdna joje kasdien, liūdna Velykose, liūdna Sekminėse, nepaprastai Kalėdose su eglute, bet be Tavęs. Liūdna kasdien... Niekas mums darbų nebeskirto, niekas prie suolo nebeklūpo, niekas garsiai rytą vakarą poterėlių nebekalba. Jau po vakaro maldos mes garsiai klegam, juokiamės gal iš neramumo, o gal užmiršę Tavo norą. Juk ketveri metai nebematom Tavęs vidudieniais be kepurės, viltingom akim, rimtai, garsiai kalbančio „Viešpaties Angelas“, jau ketveri metai nebematom Tavęs, darančio kryžiaus ženklą lydint mane į didžiulį miestą. Ak, Viešpatie, ketveri metai be tėvelio!

Jau gęsta mano atsinešta žvakė, jau tiek mažai žmonių, jau baigia blėsti visos šviesos. Ak, sunku... sunku...

Amžinąjį atilsį duok Tėveliui, Viešpatie! Tegul jis ilsis, tegul jis džiaugias, tegul jis miega...

Moteris, 1938, Nr. 23, p. 380

MOTINOMS

Kalėdų dovanos vaikams

Kalėdos – nepaprasta šventė. Vieniems ji labiau miela, kitiems mažiau. Ūkininkams dėl atsiskaitymo su šeimyna, su šeimos pagalbinkais dažnam vien dėl to Kalėdos apkarsta. Bet nėra vaikelio, kuris tėvų meilės prieglobsty auga, kad Kalėdų šventės jo nedžiugintų, kad jis dar prieš mėnesį ar net ištisą pusmetį nepradėtų jų laukti. Juk Kalėdos tikrai vaikučių šventė – Kristus Kūdikelis, angelėliai, tvartelis, avinukai, o kaip miela viskas vaiko širdžiai. Vaikučiams artimesnės ir suprantamesnės minties Bažnyčia kitais metų laikais niekad neduoda. Ir kaip nuostabiai vaikučiai veržiasi ir su ašaromis maldauja mamytės, kad leistų Kalėdose bažnyčionį piemenėlių Mišias, o tėtyčio, – kad vežtų juos.

Labai gražu, kad tėveliai savo vaikučiams nepaprastai mielos šventės įspūdžius dar sustiprina ir daro juos amžinai neišnykstančius. Juk kaip gražiai prisimena suaugę žmonės savo tėviškės namų švenčių tradicijas, kurios tikrai sunkiomis valandomis juos palaiko, teikia jiems stiprybės.

Ruoškime savo vaikučiams Kalėdų eglutes, prakartėles, prajuokinkim juos Kalėdų seneliais, nupirkim gražesnę rūbelį, bet neužmirškime, kad gražiausia ir naudingiausia jiems dovana bus vaikų laikraštėlis, vaikui pritaikyta knygelė. Jeigu mes nepratiršime vaikučio iš mažens susidraugauti su tikriausiu ir išmintingiausiu draugu – katalikiškąja spauda, nebus mūsų vaikučiai laimingi. Dažniausiai būna, kad jeigu ko nemėgstam iš mažens, nemėgstame, nemylime ir suaugę. O be spaudos meilės žmogaus siela skurs<...> Daugelis net prasilavinusių žmonių kartais išsitaria, kad man nuobodu, neturiu ką veikti, per daug gyvenimas

tuščias. Tikrai jie verti pasigailėjimo, jie nepažįsta skaitymo laimės. Kas pamėgo knygą, tas laimingas, tas nenuobodžiaus, tas tik ieškos progos pabėgti iš nuobodžios kompanijos, kur tik niekiniai, tuščiai leidžiamas laikas, nes jį trauks didieji rašytojai, idomūs žymiųjų žmonių žygiai, išradimai, nepaprasti dvasios polinkiai. Taigi kas geroje knygoje rado savo draugą – tas išgelbėtas.

Tad nepaisydamos įvairiausių sunkumų pirkim vaikams knyges, prenumeruokim laikraščius. Spauda praturtins vaikų žinias, mokys juos ir tėvelius labiau mylėti. Tie keli išleisti centai grįš su gražiais procentais.

Mažiems vaikučiams geriausiai tiktų tėvų marijonų leidžiamas „Šaltinėlis“. Kaina visiems metams pusantro lito, o jei surastų kas 10 egzempliorių – vienas litas. Užsiprenumeruoti galima Kaune, Laisvės alėja 61, arba Marijampolėje.

Pradžios mokyklos mokiniams, ypač angelaičiams, būtina skaityti „Žvaigždutę“. Jos kaina metams 2 Lt, o kas prenumeruos 10 egzempliorių – pusantro. „Žvaigždutės“ adresas: Kaunas, Vilniaus g. 22. Šis laikraštėlis labai mėgstamas vaikučių, išeina du kartus per mėnesį.

Taip pat labai tinkama vaikučiams „Kregždutė“. Eina kas mėnuo, adresas – Kėdainiai.

Vidurinių mokyklų mokiniams labai tinka „Ateities spinduliai“.

Rekomenduojamos vaikučiams knygos: S.Tijunaičio „Mūsų pasakos“, kaina 1,50 Lt. Jos gražios. Labai visiems vaikučiams patinka J.Svensono „Ką Nonis pasakoja“. Mato Grigonio „Gėlių kalba“ – 50 ct. Tinka mergaitėms.

Vaikučiams labai patinka eiliuotoji kalba. Iš tos srities labai vykę knygelės: Vytės Nemunėlio „Algirdukas Pupuliukas ir Kazytė jo sesytė“. Knygutė gražiai paveiksluota, kaina 1,50 Lt. K.Papečio „Vėjo malūnas“ – 1,50 Lt. Aldonos Kazanavičienės „Pavasario pumpurėliai“ – 1,20 Lt ir kt.

Todėl, Mamytės, nepalikite savo vaikučių per Šv. Kalėdas be knygutės: juk kiek bus jiems ir jums džiaugsmo, kai jie žiūrės paveikslukus, skaitys, knygelių prajuokinti – juoksis.

Sušinskas Alfonsas, Maršas jaunystei. Knyga jauniems jaunuoju gyvenimo keliu. Kaunas: Sakalas, 1937. Kaina 2,50 Lt.

Kas iš moksleivių nepažįsta kun. Alf. Sušinsko? Jei jo nematė, tai tikrai kiekvienas skaitė su paraudusiu veidu, su žvilgančiomis akimis, su pakilusia nuotaika jo straipsnius „Ateityje“, „Ateities spinduliuose“ ir kitur. Aš pati, pamačiusi minėtus laikraščius, smalsiai griebiu ir sklaidau jų puslapius, ieškodama pavardės. Ją radus, kaip sunku būti mandagiai su svečiu ar viešnia. Juk negali akių atitraukti nuo tų gyvybe dvelkiančių, į padanges kviečiančių minčių.

O koks nepaprastas džiaugsmas sulaukus jo knygos „Maršas jaunystei“. Ši knyga tinka visiems, o ypač tiems, kurie nori amžiams nepasenti, kurie jaučia, kad laike jie nesenėja, o jaunėja, nes artėja prie gyvybės versmės, prie Viešpačių Viešpaties. Kas kas, bet jaunas idealistas moksleivis tos knygos niekada nebloks į kampa. Jei tik jis ją gaus, jis skaitys ją daug daug kartų, nes ji jo krauju parašyta, ji jo sielą taip išlukštėna ir pasiūlo jai gražiausius vaistus į aukštumas, į mokslo viršūnes, į asmenybę ir palydi ją į gėrio, grožio ir išminties karalystę.

Visi straipsneliai tokie poetiški, tokie patrauklūs, visur žvilga poezijos perlai. Perskaitys kurie kad ir šį autoriaus troškimą: „Tekeliauja ši knyga į miesto triukšmą, į asfalto gatves, teplūsta į kaimo lūšną, kartu su saulės spindulėliu teįsisiskverbia į vidų ir čia nors trumpą akimirsnį džiaugsmu tepabūna.“

Tepasiekia šios knygos žiedai žiedeliai tiek linksmas gyvenimo širdis, tiek liūdnas, nežinios prislėgtas, kryžkeliuose sustojusias, kur pasukti nebežinančias, nebedrįstančias, suklupusias...”

O kaip mes atsidėkosime tam mūsų Foersteriui, tam mūsų dr. Tihamer Tothui?

Mes visos, kurios tik paimsime jo „Maršą jaunystei“ į savo rankas, nors trumpai atsidusim už jį ir jo motinėle, kuriai jis skiria savo knygą. Kokia laiminga ta jo motutė, kuri davė tokį garbingą kunigą mūsų brangiajai tėvynei.

Tenelieka nė vienos „Moters“ skaitytojos, kuri nepadovanotų savo jaunajai dukrelei bei sūneliui šios taip vertingos knygelės.

IŠORINIS DRAUGIJOS PASIREIŠKIMAS

Iki šiol ypač buvo stiprinamas L.K. Moterų draugijos turinys arba, kitais žodžiais tariant, ideologinis susipratimas. Iš to mes turime labai gražių pasekmių: juk šimtai provincijos skyrių yra sėkmingai vadovaujami jokio mokslo nėjusių kaimo moterų. L.K. Mot. dr-jos narių armija diena po dienos auga. Be to, vidinio kultūringumo paūgėjimą aiškiai rodo ir per kelerius paskutinius metus labai padidėjęs „Moters“ skaitytojų skaičius ir talkininkų – platintojų eilės ir t.t.

Tad dabar, rodos, bus atėjęs laikas labiau susirūpinti tvarkingesniu, drausmingesniu veikimu, nes nauji, didelių judėjimų laikai reikalauja ir iš mūsų ne tik turiningo veikimo, bet ir gražesnių išorinių formų. Kitaip mūsų judėjimas gali tapti nublukęs, nepastebimas, nesimpatingas.

Gražiai sako Fiedleris, kad be tvarkos ir drausmės apaštalavimo darbas neįmanomas. O Šv. Augustinas tvirtina, kad tvarka veda į Dievą. Taigi vadovaudamosi didžiųjų asmenybių mintimis stiprinkime ir vidinį, ir išorinį veikimą.

Mums visai aišku, kad daugelį vien gražus pasirodymas, graži išorė sužavi ir patraukia. Ir iš viso – moterims labai tinka rūpintis ir grožio dalykais. Juk kiekviena moteris turi būti gražiosios gyvenimo dalies kūrėja. Grožis, tvarkingumas turi būti jos charakterio, jos būdo savybės.

Išorinis drausmingumas bei tvarka padarys mūsų veikimą dar sėkmingesnį, dar našesnį. Tada žymiai palengvės mums ir jaunųjų motinų organizavimas, nes jaunasias kaip tik grožis ir tvarka vilioja. O jaunųjų subūrimas prie mūsų vėliavos yra mūsų didžiausias noras ir troškimas.

Taigi būtinai reikia atkreipti dėmesį į išorines formas. Tačiau tas visiškai nereiškia, kad galima apleisti, užmiršti dvasios tobulinimosi reikalus ir rūpintis vien tik gražiais pasirodymais.

Ši paskutinė neigiamybė dažnai ir pastebima tais atvejais, kai imame rūpintis gražesniu išoriniu pasirodymu. Pavyzdžiui, šventes, konferencijas rengiant pasitaiko taip, kad dėl svečių, dėl vaka-

ro, dėl prašmatnesnių vaisių ruošimo nebeįmanoma net šv. Mišių išklausti. Arba dėl gražaus pasirodymo visiškai užmirštas punktualumas ir net taurus žmoniškumas, nes, pvz., leidžiama sau piktai išsibarti, išsiplūsti ir pan. Tad vietoj triumfališko pasirodymo išeina dvasios sumenkėjimo pavaizdavimas. Aišku, kad tai ne tik nekatalikiška, bet ir netauru, negražu. Žinoma, čia aptariamieji pavyzdžiai yra labai reti, bet vis dėlto jų pasitaiko. O kadangi pikti diegai yra daug gajesni už gerus, tad juos reikia rauti, naikinti, kol jų mažai.

Taigi, trumpai tariant, visas veikimas, visi veiksmai, ar jie išoriniai, ar vidiniai, turi spinduliuoti katalikiška dvasia. Katalikiškai gražiausiai atrodys, kai dvasios kilnumas bus suderintas su tvarkingu, drausmingu išoriniu pasireiškimu.

Kur ką darysime, kokią mums pavestą pareigą atlikinėsime – darykime su atsidėjimu, su meile. Tegul kiti, matydami mus dirbančias, ne tik nuveiktais darbais, bet ir mumis pačiomis, mūsų Draugija, mūsų gražiomis pastangomis galėtų gėrėtis. Tegul jau tik mūsų pasirodymas, mūsų drausmingumas žodžiuose, judesiuose, laikysenoj kitus drausmina, kelia, skatina siekti aukštumų, kviečia aukotis.

Nuoširdžiai, su meile dirbdamos visai nedrebėjime dėl įsivaizduoto nepasisekimo. Nereikia abejonių! Mylinčioms širdims viskas yra galima. Su meile drąsiai pirmyn! Tikrai nevykęs nusižeminimas, kas nesiima jokios organizacinės pareigos vien dėl įsikalbėto „negaliu“. Tai nesveikas, „kuprotas“ nusižeminimas, kuris vytinas iš mūsų tarpo. Kiek turi talentų, tiek leisk į apyvartą, užkasti nė vieno nereikia.

Iš tiesų, kas turėdamas gabumų, talentų jų nepanaudoja geriems darbams, tai yra stačiai nusikaltimas ir artimui, ir Dievui.

Mažiau kalbų – daugiau darbų! Mes dažnai ne tiek dirbdamos privargstam, kiek kalbėdamos ir nusikalbėdamos. Su bereikalingomis kalbomis dažnai taip įgrystame kitiems, taip įžeidžiam kitus, kad ir savo darbo nuotaiką sugriauname, ir kitus nuo savęs bei organizacinio darbo atstumiamo. Taigi reiktų įsidėmėti, kad nors ne visada, bet dažniausiai „tyla – gera byla“.

Ypač vengtina neigiamai kalbėti narėms viena ant kitos, taip pat apie savo artimuosius organizacinio darbo talkininkus(-es).

Bent jau neieškokime apkalbų siūlo galo. Stenkimės būti dvasios aristokratėmis – nesigilinkime į paleistus plepalus ir nekreipkime dėmesio į apkalbas. Juk yra daug naudingų, vertingesnių darbų, todėl gaila gaišinti laiką menkavertėms smulkmenoms, o ypač tuščioms kalboms.

Jeigu mes šių dalykų nepaisysime – visas mūsų išorinis pasirodymas bus kad ir gražus, spalvotas, bet tuščiaviduris žiedas.

Tad šiuo straipsneliu pradėdamos, stengsimės iškelti visus tuos dalykus, kurie apima išorinį Draugijos pasireiškimą. Čia bus kalbama apie vėliavos laikyseną bei jos gerbimą, apie pasirengimą šventėms, konferencijoms, apie mūsų eisenas, gedulo procesijas, apie Dr-jos ženklelio nešiojimą ir kt.

Moteris, 1939, p. 35

IŠORINIS DRAUGIJOS PASIREIŠKIMAS

(Tąsa iš 2 Nr.)

Kiekvienas skyrius kasmet rengia daugiau ar mažiau švenčių, iškilmų – tai metinės šventės, Draugijos, skyrių globėjų dienos, šeimininkių, motinos dienos ir t.t. Rajonai rengia konferencijas, kongresėlius. Gražiai organizuotos šventės – girtinas dalykas. Šventes ruošdamos, tiesa, pavargstam, bet pasisėkusios šventės dvasia ilgai ilgai gyvename ir alsuojame. Be to, šventėmis palinksiname, pradžiuginame kitus, išreklamuojame mūsų veikimą, drauge užmetame tinklą sugauti naujų darbininkių, naujų jėgų. Svarbu tik, kad šventė pasisektų.

Kartais šventės, konferencijos nepasiseka arba praeina blankiai vien dėl nesugebėjimo jas organizuoti. Labai negerai, kai didelės šventės ruošimo rūpesčiai užgula vieną žmogų, pvz., dažniausiai pirmininkę. Pirmininkė bloga organizatorė, jeigu ji tikrai imasi pati viena visų darbų, o nesistengia tam darbui mobilizuoti viso skyriaus ar rajono jėgų. Pirmininkė yra ne tam, kad daugiausia dirbtų, bet tam, kad daugiausia planuotų, kad daugiausia galvotų, kad galėtų gerai darbus paskirstyti.

Nutarus ruošti šventę, pirmas ir didžiausias rūpestis – pasiskirstymas darbais. Išsirinkime keletą komisijų – bažnyčios puošėjų, salės tvarkytojų, svečių sutikėjų ir kitas. Komisijų gausumas pareis nuo šventės masto, nuo jos pobūdžio. Narės tikrai bus labiau švente patenkintos, daugiau turės širdies džiaugsmo, kai bus įdėjusios į šventės ruošimą savo darbo, savo minčių, savo rūpesčių. Čia turės progos parodyti savo sugebėjimus. Juk pavestas, nevirsijantis jėgų darbas joms bus širdies, garbės reikalas. Jos su malonumu ir susikaupusios jį atliks. Narės turėtų sutikti tų darbų imtis – tai organizacinė pareiga. Tai privalėtų laikyti sau garbe, kad jos yra kviečiamos, kad jomis pasitikima.

Be kitų dalykų, reikia pasirūpinti bažnyčių puošimu, ypač per šventes. Labai gražu, kad įėjęs bažnyčion pajunti, jog ši diena yra katalikių moterų. Kaip puošti – kiekvieno skyriaus, kiekvieno rajono laisva kūryba. Tik ypač per savo šventes puoškime Švč. M.Marijos altorius, nes ji mūsų Draugijos Globėja.

Gražus paprotys, kur katalikiškos organizacijos pasidalija altoariais ir nuolat rūpinasi jų puošimu. Būtų gerai, kad ir tarp mūsų tas paprotys prigytų. Tada mūsų bažnyčios būtų švaresnės, jaunesnės ir puošnesnės.

Savo šventėms puoškime ir gražiai sutvarkykime sales. Salės puošimu reikia pasirūpinti iš anksto, o ne šluoti, bėgioti, puošti, kai jau viešnios ir svečiai pradeda rinktis.

Norėdamos tinkamai sutvarkyti salę, turime žinoti, kuriam tikslui renkamės. Juk visiškai kitaip reikia sutvarkyti salę kursams ir vėl kitaip – metinei šventei, konferencijai. Iš tiesų kartais kursų minties supratimas matyti jau iš salės paruošimo. Vienas rajonas, ruošdamasis kursams, puošė salę rūtų vainikais, statė scenoj gražiai uždengtus, gėlėmis papuoštus stalus, rūpinosi vakaru, scenos dekoracijomis ir t.t. O kursų nustatytu laiku niekaip nebuvo galima pradėti – ėjo paruošiamieji darbai. Iš tiesų kursams tų dalykų visai nereikėjo. Kursai yra darbo dienos, ir salė turi būti darbo nuotaikai pritaikyta. Kursančių paprastai nebūna labai daug. Tad scenoj nereikia stalų statyti, geriausia, kad stalas tuo atveju būtų arčiausiai klausytojų. Gerai, kad salėj kursų metu būtų lenta, krieda, šluostukas lentai valyti ir visi tie daiktai, kurie prisidėtų prie darbo sėkmės. Kursančių linksminti vakarais neverta, nes vakaras

nesiderina su kursų dvasia. Vakaro rengėjos negali dalyvauti kursuose, nuostolis – nepasinaudojama proga šviestis. Pačios klausytojos irgi pavargsta nuo įtempto darbo kursuose. Be to, dar ir namie gauna darbo. Taigi per kursų dienas turi būti visos mintys tik kursams skirtos, o neišblaškytos įvairiems reikalams. Daug gaudys – mažai pagausi.

Kai ruošiamės metinėms šventėms, konferencijoms, tada išpuoškime sales. Ir čia parodykime savo sugebėjimus. Gerai, kad skyriai turėtų Draugijos Globėjos Švč. M. Marijos Nuolatinės Pagalbos paveikslus ir švenčių metu jais padabintų sales. Kai kurie rajonai, skyriai jau labai vykusiai pasirūpina salės paveikslų papuošimu – tai girtinas dalykas.

Pasirūpinkime taip pat iš anksto stalais, juos gražiai uždenkime. Labai tiks ir mums garbė bus, jei savo stalus puošime savo darbo gaminiais. Juk mes tiek turime įvairiaspalvių užtiesalų, staltiesių. Galėtumėm kiekviename susirinkime vis naujai uždangstyti stalus. Mums garbės neteikia nei gobelenai, nei aksoimai, nei kitokie pirktiniai. Mūsų pačių rankų darbai yra mūsų džiaugsmas, mūsų tautinis pasididžiavimas. Kai kurios sesės mano, kad būtina stalus dengti vien baltais užtiesalais. Ne. Galima ir spalvotais. Tik gražu būtų, kad staltiesių spalvos būtų derinamos. Jeigu žiedų laikas – gražus papuošalas kelios gėlės, neaukštuose indeliuose pastatytos, ypač ant garbės prezidiumo stalo. Garbės prezidiumui stalą statykime didesnį, puošnesnį.

Jei tas nesudarytų sunkumų, pastatykime specialų staliuką prelegentei – paskaitininkei. Prelegentui daug patogiau, kai nereikia bijoti, kad savo kaimynų nebaksnotų, kad galėtų laisvai ranką pakelti, pajudinti.

Salę puošia, ją tvarko pačios sesės. Labai negražu, kai narės renkasi, šnekučiuojasi, juokauja, kartais net dainuoja, o dvasios vadovas sušilęs bėgioja, kilnoja, net nešioja stalus, tiesia staltieses, deda gėles. Savo šventėse – mes šeimininkės, o kiti – viešnios, svečiai. Taigi ir šeimininkaukime, viską pačios tvarkydamos.

Būna ir taip, kad narės nesijaučia, jog renkasi į savo šventę – laukia prašomos, maldaujamos net atsisėsti. Tai negerai. Savo šventėje neslankiokime pakampėmis, nelaukime kvietimo. Yra vietų – sėdamės, nėra – stovime, dalijamės vietomis, viešnioms,

svečiams užleidžiamie. Mes kartais būname per daug drąsios – užsėdame visas vietas ir nebeišmaldausi užleisti kitiems, ypač per vakarus; pradėjus kalbėti, nesustabdysi, keliamas didžiausias triukšmas; arba per daug vergiškai nusižeminusios – nepriprašysi atsistėti, ypač į pirmas vietas, jos lieka tuščios, nes manoma – mes nevertos. Tie kraštutiniai nesveika, nekultūringa. Reikia stengtis laikytis aukso vidurio – nebūkime nei įžūliai drąsios, nei per daug nusižeminusios.

Moteris, 1939, Nr. 16, p. 229

ALDAS MARCOZZI
1914–1928

Pas tėvelius

1914 metai buvo pilni nerimo, abejonių, net kruvinais metais vadinami. Juk pradžia Didžiojo karo, karo, kuris sunaikins milijonus gyvybių, daugelį palauš dvasia ir kūnu, daugelį paliks be duonos ir be širdies džiaugsmo. Anie neramūs metai yra panašūs į mūsų laikus – ir mes abejojam, ir mes neramiai kažko laukiam.

Tais tad nelaimingais metais Milane išvysta pasaulio šviesą Aldutis. Jo motina – didžios dvasios Moteris ir tais liūdesio laikais nepasiduoda nevilčiai, ji žino savo pareigas ir bretoniškai tiki Aukščiausiojo pagalba. Jos Aldučio pirmas išmoktas žodis – Marija, Dievo Motina. Aldučio motina jam sakydavo: „Alduti, tebūnie tavo pirmasis žodis – Marija, nes Marija yra galingiausia Dievo Motina. Šaukis, Alduti, pirmiausia Marijos, nes ji geriausiai galės tau padėti. Mylėk, Alduti, Mariją dar labiau už mane, nes Marija tave labiau myli!“ Ir Aldutis daug kartų šokdavo iš lovos, bučiuodavo Marijos paveikslą ir sakydavo: „Marija, aš būsiu geras!“

Laiminga Aldučio mama, nes sugebėjo jį auginti gyvu tikėjimu, jam įskiepijo pareigos šventumą. Todėl jis viską dirbo dėl Dievo ir paprasti darbai virto nepaprastais, o pats buvo tėvų ir mokytojų džiaugsmas, kartais net kunigams ir vienuoliams įspėjimas geriau atlikti savo pareigas.

Jo mamytė gera, meili, bet protingai, tėvelis rimtas, bet nerūstus. Aldutis buvo auklėjamas ne rykšte, bet Dievo baime. Jam didelė bausmė buvo matyti dėl jo susirūpinusią savo mamytę, kurios truputį suraukta kakta, liūdnos akys, jos tyla jį įspėdavo ir kankindavo.

Aldutis norėdavo, kad kiti džiaugtųsi. Jis rinkdavo gėles Marijos paveikslui papuošti, pradžiuginti močiutei bei tėveliams, jis dėl jų džiaugsmo dažnai išsižadėdavo vaisių ir skanumynų. Jam buvo nenuobodu su savo močiute pinti Marijai rožių vainikus, lankyti Švenčiausiąjį Sakramentą. Jis savo močiutę labai mylėjo, o jos stipri valia jį augino ir grūdino.

Nemanykim, kad Aldutis buvo paniurėlis, nuo visų atsiskyres. Ne! Jis – gyvas sidabras, nuo jo vieno skambėdavo tėvų gryčia, seneliai laukdavo jo kaip didžiausio svečio, draugai – linksmiausio žaidimų išradėjo. Aldutis nepaprastai mėgo gėles, kalnus, žvaigždes, jūrą, kareivius. Šautuviukai, šarvai ir dirbtiniai kareivėliai – jo mėgstamiausi žaislai. Jis linksmas, amžinai besišypsantis. Per savo keturiolika gyvenimo metų jis laimėjo 15 medalių ne tik už stropumą moksle, bet ir už dainavimą, plaukiojimą ir kitokį sportą.

Pareigos tarnyboje

Jokios pramogos, jokie pasilinksminimai jo nesuviliodavo, kol neišmokdavo pamokų. Tėvai kartais net sudrausdavo, prašydavo, kad jis ilgiau pažaistų, o Aldutis dažnai jų klausdavo, ar jie patenkinti jo darbais. Jis dažnai kartodavo sau ir savo mamytei: „Aš mokysiuos, stengsiuos pasiekti aukščiausią laipsnį klasėje dėl Dievo, nes Jam atstovauja tėveliai ir mokytojai“. Todėl nenuostabu, kad jis buvo pirmasis mokinyss, mokytojų labai mylimas, draugų gerbiamas.

Klasėje Aldutis – atidus, tylus, visur mėgstantis švarą ir tvarką. Jo draugai net stebėdavos, iš kur jis ima savitvardai jėgų. Bet kai jį Dievas ir paklusnybė šaukė, – jis visados turėjo jėgų.

Labai mylėjo savo mokslo draugus, stengdavosi pirmas jiems pagelbėti, bet uždavinių nusirašyti neduodavo, nes tinginių nemėgo. Šiaip visados su draugais buvo linksmas, norėdavo aukotis kitų labui.

Agota Ragaišytė-Dirsiienė,
Adelės mama

Antanas Dirsė,
Adelės tėvas

Dirsių troba Pramislavoje

Aukštųjų Kaplių pradinė
mokykla.
Adelė Dirsytė – antroje
eilėje trečia iš kairės.
(Iš Aurelijos Saldytės albumo)

Šėtos progimnazija.
Adelė Dirsytė – viršutinėje eilėje antra iš kairės. Greta – sesuo Agnietė

Adelė Dirsyte abiturientė,
1928.VI.20

Adelė Dirsyte Kėdainiuose,
1928.V.27.
Iš kairės: Stasys Dirse, Agnietė ir
Adelė Dirsytes

Kėdainių gimnaziją baigiant.
Adelė Dirsyte – trečioje eilėje trečia iš dešinės

Adelė Dirsytė, Kaunas, 1931.X.18

Studentė Kaune, 1929.IX.15

Adelė su broliu Jonu Kaune

„Jaunųjų klubas“.
Kaunas, Tolstojaus 6,
1931.V.31

Adelė su broliu Jonu,
Kaunas, 1929.IX.15

Adelė studentė Kaune su broliu
Jonu,
1930.IV.6

Einant į prof. J.Ereto paskaitą,
1931.V.3.
(Nuotr. J.Januševičiaus)

Studentų ateitininkių 1931–1932 m. „Birutės“ draugovės valdyba:
 Petrutė R. – pirmininkė, Helė – sekretorė, Petrutė G. – vicepirmininkė,
 Magdutė – išdininkė, Adelė – archyvarė (antroje eilėje pirma iš kairės)

Studentų ateitininkių „Birutės“ draugovės literačių būrelis
 po Dievo Kūno procesijos, Kaunas, 1931.VI.13.
 Adelė Dirsytė – viršutinėje eilėje pirma iš dešinės

„Birutės“ draugovė, 1931.VI.12.
 Adelė Dirsytė – viršutinėje eilėje antra iš dešinės

Studentų ateitininkų „Birutės“ draugovė su vėliava
 prie Ateitininkų rūmų. Viduryje – prof. Pr. Dovydaitis.
 Adelė Dirsytė – viršutinėje eilėje antra iš dešinės

VDU studentai pas Martyną Jankų, 1933.VI.29.
 Adelė Dirsytė – pirmoje eilėje trečia iš kairės

Pelkininkuose pas p. Jurkaičio dukrą išgėrę pieno, Rusnė, 1933.VI.30

Ant kopų ratu sustoję, Nida, 1933.VII.1

Pervalkoje su žvejuku Bastiku, kuris nuvežė į Juodkrantę, Neringa, 1933.VII.2.
Adelė Dirsytė – viduryje

Adelè su mama

Adelè su tèveliu

Brolis Stasys ir Adelė su mama
Pramislavoje, 1935

Žolinių dieną prie gonkelio: mama,
Stasė Verikaitė, Jonas, Adelė,
Stasys Dirsės. Pramislava, 1935.
(Nuotr. Br.Bainoravičiaus)

Adelės sesuo Agnietė Skinulienė
su vyru Juozu

Adelės sesuo Kotryna
Ivanauskienė su vaikais Stasiu ir
Antanuku prie klėties. Pramislava,
1933.V.20

Adelė su broliais Jonu (kairėje) ir Stasiu

Adelės tėvo Antano Dirsės laidotuvės Šėtoje.
Prie karsto stovi mama, jos sesuo Kotryna, Agnietė ir Adelė, 1935

E. Litvinaitės vestuvės, kuriose A. Dirsytė drauge su A. Maceina buvo liudytojai. Iš kairės: E. Litvinaitė, t. Kipas, SJ, Kazys Bauba

Adelė Dirsytė
su Stasiu Ivanausku
Kaune,
1939.XII.31

Brolio Jono laidotuvės Šėtoje, 1940 m. vasario mėn.

Auklėjimo kursų Kražiuose dalyvės, 1938.II.28
A. Dirsytė antroje iš apačios eilėje, ketvirta iš kairės

LKMD moterų konferencijoje.
A. Dirsytė pirmoje eilėje trečia iš kairės

LKMD Kauno rajono konferencija.
Darbo prezidiume (kairėje) S.Šataitė, P.Vaičiškauskytė. Kalba A.Dirsytė

LKMD renginio dalyvės Šėtoje. A.Dirsytė – trečioje eilėje trečia iš kairės

Adelė Dirsytė su globotiniu
studentu Stasiu Ivanausku
Vilniuje, 1943

Vilniaus II amatų mokyklos mokinės
1941–1942 m.m. su auklėtoja A.Dirsytė

Vilniaus 2-osios mergaičių gimnazijos paskutinės klasės mokinės su
mokytojais po abitūros egzaminų 1945 m. pavasarį.
A.Dirsytė – antroje eilėje

Taip po keturiolikos metų užrašyta jo antkapys. Ir ne be reikalo. Draugai jį laikė šventu. Vienas iš jų rašė: „Mūsų klasė prarado savo gražiausią perlą, kai jo nebėra, man rodos, visko trūksta“. Visi jo gailėjos. Nėra žodžių išsakyti tėvelių skausmui. Juk nuo jų pa-bėgo nuostabus vienturtis. Gailėjosi jo ir mokytojai, kurie di-džiuodavosi turėdami jį savo klasėje. Vienas prisipažįsta, kad „negalėjo užklupti jo su kokia nors klaida“.

Apie Aldo gyvenimą rašoma knygoje, laikraščiuose. Knygos tiesiog išgraibstomos. Išdalyta net toli už Italijos tūkstančiai pa-veikslių su jo fotografijomis, kai kas sako, kad prie jo kapo įvyksta nuostabūs dalykai. Visi gėrėsi, visi žavisi, kad ir mūsų sunkūs laikai duoda žymių asmenybių.

Greit pasirodys apie šį nuostabų berniuką Jono Astrausko knyga lietuvių kalba. Ir mes galėsime juo gėrėtis, o mūsų moks-leiviai jo išmintimi pasekti.

Moteris, 1939, Nr. 23, p. 314

* * *

*Kur šauki mus, Viešpatie,
Kur mes turime eiti?
Tiek kelių, vieškelį, takelių –
Kur, o kur mano kelias?*

*O didysis skausme,
O skaudi vienatvė –
Aš išeinu, aš klumpu,
Viešpatie, gelbėk mane!*

*Tavo žvilgsny mano jėgos,
Tavo širdy mano džiaugsmas –
Mano kelias, mano vieškelis
Pas Tave, o Viešpatie meilingas!*

MŪSŲ DRAUGIJOS VEIKIMO BRUOŽAI

Čia norima išskelti keletą minčių iš mūsų Draugijos programos, kad vadovėms būtų lengviau nustatyti veikimo planus. Veikimo planus pradžioj metų turi sudaryti kiekvienas skyrius. Liūdna, kad dar yra skyrių be jokių veikimo planų.

Mūsų Draugijos programa yra tokia plati, kaip platus pats gyvenimas. Ji apima visas gyvenimo sritis, ji ruošia žmogų pilnutiniam gyvenimui, be jos neaišku, ko mes siekiame.

Kurdamos veikimo planus neapleiskime šių sričių.

I. Religinė, dorinė, ideologinė sritis

Religija – mūsų gyvenimo pamatas. Yra sakoma, kol tikime – esame stiprūs ir laisvi. Visos organizuotai stenkimės ir toliau išlaikyti šventosios Lietuvos, Marijos žemės, vardą.

Priemonės religiškai sąmonėti: 1) religinių knygų bei laikraščių skaitymas, kasdieninis mąstymas; 2) religinio turinio paskaitos, pamokslai, Šventojo Rašto aiškinimas; 3) uždaros ir pusiau uždaros rekolekcijos; 4) katechetiniai kursai, religiniai pašnekesiai; 5) šeimų šv. Komunija; 6) mirusiųjų minėjimas; 7) didžiųjų asmenybių sukaktuvių minėjimas; 8) Draugijos švenčių šventimas. Draugijos šventės yra: a) Šv. Šeimos – pirmasis sekmadienis po Trijų Karalių; b) Motinos diena – pirmasis gegužės mėnesio sekmadienis; c) Draugijos Globėjos šventė – Švč. M. Marijos Nuolatinės Pagalbos – gegužės 24 d.; d) Marijos Motinystės diena – spalio 11 d.; e) Kristaus Karaliaus – spalio mėn. paskutinis sekmadienis; f) Šv. Mortos – šeiminingųjų globėjos diena – liepos 29 d.; g) skyriaus pasirinktos globėjos diena; 9) religinių papročių palaikymas – gegužės, birželio, spalio mėn. pamaldos, Kryžiaus dienos; 10) Pasiaukojimas Švč. Jėzaus Širdžiai ir Marijos Globai; 11) savo Bažnyčių laikyti padėk; 12) eucharistininkų sekcijos. Be to, visos šventės, visi susirinkimai pradedami ir baigiami malda. Mūsų maldos popiežiaus Pijaus XI apdovanotos atlaidais.

II. Socialinė, labdarybės sritis

Kiekvienas skyrius, kiekviena sesė privalo dirbti artimo meilės darbus. Yra sakoma, kad buvo laikai, kai Romoje ir Konstantinopolyje visiškai nebuvo vargšų. Vargšų gausumas rodo mūsų neįautrumą artimui. Mūsų pareiga daryti, kad tarp katalikų būtų jauku gyventi. Skubėkite ten, kur ašaros, skurdas.

Priemonės: 1) neturtingų motinų ir vaikų globa, šelpimas; 2) ligonių, vargšų lankymas, šelpimas; 3) tarnų ir piemenukų globa, piemenukų dienos rengimas; 4) senukų gerbimas, senukų dienos organizavimas; 5) Motinų tarybos; 6) pagalba Šv. Vincento à Paulo draugijai; 7) Tėvo diena; 8) Vaikučių Pirmosios šv. Komunijos dienos rengimas; 9) mirusiųjų laidojimas; 10) šelpimas neturtingų moksleivių.

III. Svetimasis, auklėjimas, praktiškas veikimas

Kad pagerėtų mūsų gyvenimas, reikia mums žinių, reikia galingų pastangų, noro, užsidegimo.

Priemonės: 1) dalyvavimas suvažiavimuose, konferencijose; 2) kursai – organizaciniai, auklėjimo, šeiminingumo, higienos – švaros, sveikatos; 3) konkursai – daržo, stalo, virimo; 4) teismai – auklėtojos, šeiminingės, vadovės; 5) ekskursijos – į ūkio mokyklas, fabrikus, religines šventes, į kitus skyrius; 6) Šeiminingų diena; 7) savo pramonės, prekybos, amatininkų, mokyklų palaikymas bei rėmimas; 8) katalikiškos spaudos skaitymas bei platinimas; 9) Motinos knygynėliai; 10) turiningi vakarai, pavyzdingos gegužinės.

IV. Tautinė sritis

Mūsų tautinis susipratimas nėra didelis. Daugelis neskiria tautybės nuo religijos, daug kam valstybinis turtas nebrangus.

Priemonės: 1) susipažinimas su tautos reikalais; 2) dalyvavimas tautinėse šventėse; 3) pažinimas savo tautos istorijos, bent svarbesnių įvykių ir vadovų; 4) pažinimas žymesnių geografinių vietovių, šimtmet ypač Vilniaus; 5) tautinių papročių palaikymas; 6) aukos kariuomenei.

Veikimo planą gerai suskirstyti pagal išvardytas sritis arba nustatyti, ką dirbsime kas mėnuo, kas trys mėnesiai.

PADEKIME JAUNAI MOTINAI

Šiandien dažnas klausia, kodėl patrankos sudrumstė tylą, kodėl kraujas nudažė žemę ir gaisrų liepsnos nušvietė horizontus? Kodėl daug akių pasruvo ašaromis, daug širdžių skausmu suvaitojo?! Tos didžiosios pasaulio audros pakilo ne iš karto. Jau seniai daug neapykantos liepsnelių žėravo mūsų mažose valstybėlėse – šeimose. O kiek šeimose ir tarp kaimynų neapykantos, barnių, nesutikimų, kiek apkalbų ir šmeižtų! Kaip dažnai teisman stoja brolis prieš broį. Juk kokios šeimos – tokios tautos ir valstybės. Karas, tas baisiausias žmonijos siaubas, rodo, kad mūsų šeimoms reikia naujų kelių, naujų minčių, naujų pastangų.

Jeigu arčiau pasižiūrėsime į naujai besikuriančias šeimas, bus liūdna. Daugelis naujųjų šeimų dūsta klaidingų pažiūrų tvanke, nes jos nori „moderniškais“ keliais gyveniman žengti. Gausios šeimos ar mergaitės gimimas šeimoje dažnai laikomas nelaime, o kartais vaiko auklėjimu daug mažiau rūpinamasi negu turtu ir t.t. Tos pažiūros rodo, kad mūsų šeimų židiniuose išblėso tikėjimo ir taurumo ugnis. Gražūs buvo laikai, kai atsirasdavo tokių žmonių kaip Leonidas, kuris klaupdavosi prie savo sūnelio Origeno lopšio ir meldavosi: „Garbinu Šv. Dvasią, kuri yra vaike“. Pajuskinge daugiau meilės nekaltai kūdikėlio sielai, o mums patiems bus lengviau, tėvynei ir dangui linksmiau.

Mūsų rašytojas Vydūnas sako: „Jau laikas žinoti, kad tauta sveiksta ir taureja tik per savo Moteris“. Mes norim sveikos, taurios ir laisvos tautos. Tauta liks tokia, jei jos moterys bus doros ir tikėjimas tvirtas. „Viena yra tikra, kad žmonijos atgimimas, Dievo karalystės atėjimas tegali įvykti per moterį“, – sako M. Pečkauskaitė.

Suprasdamos moters auklėtojos jėgą, norime jai padėti kilniai išlikti, norime sudaryti jai sąlygas įgyti daugiau reikalingų žinių, todėl stengiamės jas organizuoti į jaunųjų motinų būrelius. Būreliuose mes kartu šviesimės, mokysimės, melsimės ir ryšimės save ir savo šeimas atnaujinti.

„Kur du stos, visados daug daugiau padarys“, – mūsų didžio darbininko A. Jakšto žodžiais kviečiame visus jaunųjų jėgų mobilizacijon.

Kauno Vytauto Didžiojo Universitetas
Teologijos-Filosofijos fakultetas

BARONAITĖS GERTRŪDOS FON LE FORT
(GERTRUD VON LE FORT)
EPINĖ KŪRYBA

Adelės Dirsytės

Diplominis darbas*

Kaunas, 1940

* Vertė Danguolė Teresėlė Šniūrevičienė.

Ižanga

Bendros pastabos apie jos kūrybą

Dėstymas

I. Autobiografiniai apsakymai

1. Autobiografinis elementas knygoje „Aukos liepsna“,
2. Autobiografinis elementas traktate „Priesakai“.

II. Istorinis epas

1. Novelė „Paskutinė ant ešafoto“
 - a) Turinio atpasakojimas
 - b) Pagrindinė mintis
 - c) Architechtonika
 - d) Fonas
 - e) Novelės trūkumai
2. Romanas „Popiežius iš geto“
 - a) Romano turinys
 - b) Knygos kompozicija
 - c) Svarbiausieji kūrinio charakteriai
3. Legenda „Vaiko karalyste“
 - a) Turinio atpasakojimas
 - b) Svarbiausios mintys ir charakteriai
 - c) Legendos kompozicija

III. Filosofinis epas

1. Pagrindinės romano „Veronikos skarelė“ mintys
 - a) Pagonybės atstovai – senelė ir rašytojas Encijus
 - b) Tetos Edelgartos paveikslas ir ideologija
 - c) Katalikiška pasaulėžiūra – Zanetos personažas
 - d) Gailestingumo Malonės personažas
2. Romano kompozicija

IV. Epinių Gertrūdos von Le Fort kūrinų stilius

Išvados

Bendros pastabos apie baronaitės Gertrūdos von Le Fort epinę kūrybą

Bibliografija

Bendros pastabos apie Le Fort kūrybą

Baronaitės Gertrūdos fon Le Fort (Gertrud von Le Fort) kūryba šiandien ypač stebina katalikiškąjį pasaulį, nes jos religinės idėjos susipynusios su jausmais ir kovomis. Skaitydamas jos kūrinius jauti, jog juos ji parašė savo širdies krauju; jauti juose tiesos ilgesį ir dėkingumą Visagaliui už atrastą kelią.

Ši kovotoja dėl tiesos yra kilusi iš frankų hugenotų šeimos. Šiandien jai 63 metai (gimė 1876. 10. 11), ji gyvena Bavarijoje, Konradshöhe-Bajerbruno (*Konradshöhe-Baierbrunn*) pilyje.

Tai, ką ji sukūrė prieš ateidama į Katalikų Bažnyčią, liko beveik nežinoma ir šiandien sunkiai prieinama. Iš to laiko mes galime paminėti tik jos pirmąjį romaną „Moteris“ (*Die Frau*), trumpą ankstyvojo periodo apsakymą „Dvasiaregys“ (*Der Spökenkieker*) ir kelis eilėraščius apie Didįjį karą. Be to, ji išleido savo mokytojo Ernsto Troeltocho, Berlyno protestantų teologo, dogmatikos pasakaitas.

Jau konvertitė Gertrūda dovanojo mums šiuos katalikiška dvasia parašytus kūrinius:

1. 1924 metais pasirodė pirmoji katalikiška knyga „Himnai Bažnyčiai“ (*Hymnen an die Kirche*), išleista penkis kartus. Perspausdintas leidinys (1929 m.) yra papildytas keliais kūrinių. Dabar mes jau turime šeštąjį leidimą (1933 m.). „Himnai Bažnyčiai“ išversti į olandų, prancūzų ir anglų kalbas.

2. 1928 metais išėjo knyga „Veronikos skarelė“ (*Das Schweisstuch der Veronika*). Vydemanas (Wiedemann) savo straipsnyje „Gertrūda fon Le Fort ir jos religinė misija“ (*Gertrud von Le Fort und ihr religiöser Auftrag*)²¹ teigia, kad ši knyga mūsų rašytoją išgarsino katalikiškojoje Vokietijoje bei literatūriniuose sluoksniuose. Ir ši knyga, be jau minėtų, yra išversta į italų, lenkų ir čekų kalbas.

3. Knyga „Popiežius iš geto“ (*Der Papst aus dem Ghetto*) buvo išspausdinta 1930 metais ir netrukus pasirodė anglų, prancūzų ir vengrų kalbomis.

²¹ *Schönere Zukunft*, 1936 m. spalio–1937 m. pirmoji kovo mėnesio pusė.

4. 1931 metais poetė dovanojo mums novelę „Paskutinė ant ešafoto“ (*Die Letzte am Schafott*), kurią jau turime išleistą angliškai, prancūziškai ir olandiškai.

5. 1933 metais ji išleido „Himnus Vokietijai“ (*Hymnen an Deutschland*).

6. 1933 metais buvo išspausdinta legenda „Vaiko karalystė“ (*Das Reich des Kindes*). Tai tik rengiamo veikalo „Trys karūnos – Vokietijos imperijos legenda“ (*Die drei Kronen – Legende der deutschen Kaiserzeit*) įžanga: 1. Corona argentea – vokiškoji karūna, Saksonijos imperatorių legenda, 2. Corona ferrata – lombardiškoji karūna, Salijos imperatorių legenda ir 3. Corona aurea – Romos karūna, Hohenštaufenių imperatorių legenda.

Be to, rašoma novelė apie mistikę Mechtildą Magdeburgietę.

7. Turime dar ir filosofinį 1934 metais išleistą veikalą „Amžinoji moteris“ (*Die ewige Frau*).

8. 1938 metais išleidžiama apysaka „Aukos liepsna“ (*Die Opferlamme*). 54 puslapiuose ji aprašo savo asmeniškų išgyvenimus.

Visas jos knygas, išskyrus „Aukos liepsną“ ir „Magdeburgiškas vestuves“, išleido Kiozelio ir Pušteto leidykla (*Kösel- und Pustetverlag*) Miunchene. „Aukos liepsną“ ir „Magdeburgiškas vestuves“ išspausdino Leipcigo Inzelio leidykla (*Inselverlag in Leipzig*).

Baronaitės Gertrūdos fon Le Fort pasaulėžiūra dalija jos kūrybą į dvi dalis: ikikatalikiškojo periodo, arba pirmųjų kūrybos žingsnių, ir katalikiškoji poezija. Savo katalikiškos pakraipos kūriniais ji yra žinoma ir garsi trijose – lyrinėje, epinėje ir filosofinėje – srityse.

Mano darbe nagrinėjama katalikiškoji epika.

Lyrikos srityje mūsų rašytoja pasireiškia „Himnais Vokietijai“ ir „Himnais Bažnyčiai“.

72 puslapių knygoje „Himnai Bažnyčiai“ poetė aprašo didžiulės žmogaus (tiksliau –jos pačios) pastangas pažinti Dievą, arba žmogaus sielos troškimą, kad Dievas apsireikštų savo Bažnyčioje. Ieškančioji nusiramina tik savo Tėvo Namuose, Malonės namuose, tik ten ji randa pasitenkinimą ir išaukštinimą:

„Motin, ant Tavo rankų dedu aš savo galvą...”²²

„Tegu joks skausmas neatima, jokia gėda ir net mirtis
tegu neišplėšia Tavęs iš mano glėbio...”²³

Šiuose himnuose ji gieda apie Bažnyčios galią, grožį ir amžinumą bei nurodo šio pasaulio dvasios menkumą. „Himnuose Bažnyčiai“ vaizduojama, kaip žmogus iš niekur perkeliamas į Malonės pilnatvę; ji ragina ir nuramina ieškančiuosius, bet perspėja apsileidėlius.

Šreifogelis (*Schreivogel*) apie šiuos himnus rašo: „Tikriausiai nėra kito tokio kūrinio, kuriame meilės Bažnyčiai paslaptis būtų tapusi tokiu įstabiu poetiniu palyginimu, dalyku, esančiu jau anapus suvokimo ir sąvokų, pilnu magijos... viskas pavaizduota su tokia ideologine jėga, kad pagarba religiniam jausmui įgyja didžiausią estetinę žavesį”²⁴.

„Himnai Bažnyčiai“ yra psalmių formos, ilgų ritminių eilučių, papuošti daugeliu gražių palyginimų.

„Himnuose Bažnyčiai“ ji sako, kad visos tautos ieško „Savo Kūrėjo nurodyto kelio“, ir aprašo savosios tėvynės likimą:

„Iki žvaigždžių žibintų
Šviečia tau tavo Angelo ranka,
Į tamsias vandenų gelmes
Ji taip pat tave panardina”²⁵.
“O tu, tokią šviesą užvaldžiusi tauta,
Gyveni vis dar tamsybėse,
Tarsi ištikta žiauraus likimo”²⁶.

Vokietija tarp visų tautų atrodo jai galingiausia, tačiau, nepaisant to, jos likime yra daug tamsių Išganytojo dyglių.

Giriamosiose giesmėse Vokietijai ji išvelgia misijinę savo tautos paskirtį, parengia savo misijinių minčių kelią ir reikalauja juo eiti:

²² *Hymnen an die Kirche*, p. 14.

²³ Ten pat, p. 32.

²⁴ *Schönere Zukunft*, Nr. 5, 1936 lapkritis, p. 117.

²⁵ *Hymnen an Deutschland*, p. 12.

²⁶ Ten pat, p. 12.

„Tik meilė padaro tave tauta,
Tik Malonė paverčia tave „karalyste“
Ir tik Tikėjimo Danguje tu išgarsėsi
Tarsi vaivorykštė,
Septyniais ašarų upeliais,
Septyniskart nuplaunanti
Taikos ir ramybės vartus²⁷.
Puoškis, Vokietija, puoškis,
Kaip žvaigždė prieblandoje dabinas,
Rengdamasi paskelbti rytą“²⁸.

Jos patriotinės mintys kupinos tikėjimo; jos nuomone, Vokietijos tautos paskirtis gali būti tik krikščioniškoji religinė misija:

„Kristau, mylintis Karaliau,
Aš Tau perduodu tautų
Sostą ir ašaras –
Ateik, Ramybe, į žemę“²⁹.

Visi himnų ritmai vaizdingi, kupini Dievo meilės ir tvirto tikėjimo savosios tautos pajėgumu atgimti.

Trumpai tariant, jos lyrinė poezija tiek turiniu, tiek stiliaus priemonėmis yra labai įdomi ir vertinga. Jos lyrikoje iškelti motyvai yra svarbiausias visos jos kūrybos objektas. Rašytoja kartoja juos ir savo epiniuose kūriniuose.

Dabar atkreipkime dėmesį į filosofines poetės Le Fort idėjas. Šioje srityje ji nagrinėja tik vieną klausimą – moters paskirtį.

Mintys apie moters esmę ir paskirtį pateiktos 157 puslapių knygoje „Amžinoji moteris“, kurią poetė padalija į tris dalis: amžinoji moteris, moteris laike ir nepriklausoma nuo laiko moteris.

Moters reikšmę ji aiškina, remdamasi jos simboliu. Immakulata – tai amžinoji moteris, dar nenupuolusio žmogaus pirmtakas, joje ji mato moteriškumo simbolį: „...tik joje įsikūnijo metafizinė moters paslaptis, kaip tik todėl tapdama apčiuopiama“³⁰. Tik „Fiat“, tik „ancilla Domini“ yra moters slėpinys ir esmė: „...la-

²⁷ Ten pat, p. 46.

²⁸ Ten pat, p. 47.

²⁹ Ten pat, p. 51.

³⁰ *Die ewige Frau*, p. 14.

biausiai moteris pačia savimi yra tuomet, kai nebėra ji pati, o atsidavusi kitam“³¹. Ji iškelia mintį, kad šydas yra žemiškojo moteriškumo simbolis.

Skyriuje „Moteris laike“ Gertrūda fon Le Fort kalba apie moters reikšmę visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime. Ji nurodo tris amžinai vertingas moters gyvenimo formas: *mater*, *virgo* ir *sponsa*. Rašytoja pabrėžia, kad kiekviena iš šių trijų formų reiškia viso moters gyvenimo pilnatvę. Pavyzdžiais ji paaiškina visų trijų formų svarbą, moters gyvenimo visuotinumą ir nurodo priežastis, kodėl šiandien vyrauja tik *mater*. Ji taip pat nurodo, kad moters genialumas atsiskleidžia tik religinėje srityje ir šis genialumas yra charizmatinio pobūdžio. Tik tokia moteris yra tikra vyro bendražygė ir kultūros skleidėja, kitais atvejais ji yra dieviškosios minties naikintoja.

„Amžinosios moters“ pavadinimu apibrėžiama motinos sąvoka: „...motina yra žemiškosios begalybės paveikslas...“³² Rašytoja sako, kad „ne kiekviena moteris, pagimdžiusi vaiką, jau yra motina“³³. „Juk būti motina, turėti motinišką jausmą – reiškia užtarti bejėgius, atsigręžti į visus mažuosius ir silpnuosius žemėje, mylėti juos ir padėti jiems...“³⁴ Čia kalbama apie dvasinę motinystę. Be to, motiniška moteris globoja ir saugo dvasines vertybes: „...motina, mokanti savo vaiką pirmųjų kalbos garsų ir tarsi išventinanti jį visam gyvenimui į gimtąją kalbą, dainuojanti jam pirmąsias savosios liaudies dainas, pasakojanti jos pasakas, įdiegia į vaiko gyvenimą lemiamą kultūros faktorių, nuo pat ankstyvųjų dienų lemiantį jo dvasinį gyvenimą“³⁵.

Šia knyga supažindina mus Le Fort su pačia moters esme: Amžinoji Moteris yra Švč. Marija, kiekvienos moters pavyzdys, moteris laike – *virgo* ir *sponsa*, vyro bendražygė kultūros sferoje, ir nepriklausoma nuo laiko moteris, dvasinė ir kūniškoji motina, dvasinių vertybių saugotoja. Epiniuose rašytojos kūrinuose moteris dažnai yra pagrindinės veikėjos.

Tai būtų ir visos pastabos apie Gertrūdą fon Le Fort lyrinius ir filosofinius kūrinius. Dabar panagrinėkime jos epinę kūrybą.

³¹ Ten pat, p. 18.

³² Ten pat, p. 100.

³³ Ten pat, p. 112.

³⁴ Ten pat, p. 114.

³⁵ Ten pat, p. 129.

I. AUTOBIOGRAFINIAI APSAKYMAI

Autobiografiniai rašytojos kūriniai – tai maža knygelė „Aukos liepsna“ (*Die Opferflamme*) ir trylikos puslapių traktatas „Priesakai“ (*Vermächtnisse*) knygoje „Tėvų namai“ (*Mein Elternhaus*). Šie apsakymai iš jos gyvenimo labai poetiški ir padeda geriau susipažinti su visa jos kūryba.

1. Autobiografinis elementas knygoje „Aukos liepsna“

Šioje knygelėje rašytoja pasakoja apie savo pačios išgyvenimus Romoje, Šveicarijoje ir savo tėvynėje po tėvo mirties. Į Romą ji vyko, būdama aštuoniolikos metų mergaitė, kartu su motina ir trimis seserimis. Romoje įvyko keistas susitikimas su nepažįstamuoju, labai panašiu į jos mirusį tėvą. Ji bijojo su juo susitikti ir bandė pasislėpti nuo jo bažnyčioje. Jis nusekė paskui ją į bažnyčią ir prakalbino: „Vaikeli, atleiskit man, kad taip elgiuosi. Jūs labai panaši į mano už viską labiau mylėtą mirusią moterį, jūs nepaprastai į ją panaši“³⁶. „Angelina, dėkoju tau!“³⁷ Šis susitikimas ir nepažįstamojo kalbos ją labai sukrėtė.

Po motinos mirties ji išvyko į Romą. Šveicarijoje ji aplankė sergančią pažįstamą. Ligoninėje, kur ji gulėjo, ji sutiko rašytoją, kuriam ji priminė jo mylimąją. Jis paprašė ją perskaityti kūrinį apie jo mylimąją. Nelaimingajam rašytojui šis susitikimas suteikė daug džiaugsmo. Abu šie atsitikimai rodo, kad aukos idėja Gertrūdos širdžiai buvo labai artima: „... iš esmės dukart buvau pašaukta tik prikelti mirusiuosius į gyvenimą“³⁸.

2. Autobiografinis elementas traktate „Priesakai“

Iš šio traktato matyti, kad mūsų rašytojos tėvas buvo prūsų karininkas iš Meklenburgo. Dėl jo tarnybos šeima neturėjo nuolatinės gyvenamosios vietos.

Gertrūda pabrėžia, kad tėvas anksti perteikė savo vaikams didžiąsias religijos ir meilės tėvynei vertybes. Ji išgirdo daug jo pa-

³⁶ *Die Opferflamme*, p. 9.

³⁷ Ten pat, p. 10.

³⁸ Ten pat, p. 53.

sakojimų apie karą ir garsiuosius kunigaikščius bei generolus. Gertrūda klausėsi ir istorijų iš religinių karų periodo, apie Kalviną, kurio mokymas paveikė ir Le Fortų giminę; ji klausinėjo tėvą apie Prancūzijos revoliuciją, kurios metu trys Le Fortai buvo Liudviko XVI karininkai. Šeimos dokumentai rodo, kad Le Fortų giminė buvo senosios imperijos baronai. Be to, jos tėvas buvo religingas ir mėgo filosofijos kūrinis.

Jos motina kilusi iš Viurcburgo. Ji buvo genialiojo spausdinimo mašinos bendraišradėjo duktė. Ją nepaprastai mylėjo jos vaikai, o savo meniniais gabumais ji žavėjo visą šeimą. Jos motina buvo gailestinga, religinga, mėgo religinius eilėraščius, Šventąjį Raštą ir „Kristaus sekimą“.

Gertrūdos tėvai su savo vaikais dažniau gyveno kaime nei mieste. Tačiau kaimo gyvenimas jos kūriniuose nepaliko jokio pėdsako. O apsilankymas ir gyvenimas Romoje rašytojos kūrybai turėjo labai didelę reikšmę. Roma buvo dviejų jos knygų fonas. „Priesakai“ rodo, kad mūsų rašytoja savo palinkimą į filosofiją, religiją ir istoriją paveldėjo iš savo tėvų. Jos meilė šiems dalykams labai aiškiai matyti jos kūryboje.

II. ISTORINIS EPAS

Jam priklauso knygos, kuriose arba veikia istorinės asmenybės, arba aprašomi istoriniai įvykiai, arba jų fonas istorinis. Tai – „Paskutinė ant ešafoto“, „Popiežius iš geto“, „Vaiko karalystė“ ir „Magdeburgiškos vestuvės“.

1. Novelė „Paskutinė ant ešafoto“

a. Turinio atpasakojimas

Šią temą rašytoja paėmė iš neįprastos aplinkos. Visą veiksmą ir personažus ji vaizduoja Prancūzijos revoliucijos fone. Pagrindinė mintis sukasi apie karmelitę Blanšą de la Fors (Blanche de la Force). Panikos apimta jos motina pagimdė ją per anksti ir netrukus išėjo iš šio pasaulio. Blanša kilusi iš aristokratų šeimos. Iš jos ji nepaveldėjo nieko kito, tik baimę. Jos tėvas buvo ateistas. Tačiau

šiuo atžvilgiu jis nebuvo nuoseklus. Blanšos pamotė madam de Šalė (Chalais) stengėsi auklėti ją religingai. Savo pamotės reikala-
vimu, būdama šešiolikos metų, Blanša įstojo į Karmelitų vienuo-
lyną. Kartu su kitomis seserimis ji ten stengėsi įveikti savo baimę.
Kai visos karmelitės rengėsi aukos kankinystei ir per šv. Mišias at-
liko paskutinį pasiaukojimo aktą, Blanša pabėgo iš vienuolyno ir
metėsi į siautėjančių masių chaosą. Tačiau, nepaisydama savo bai-
mės, iki paskutinės akimirkos ji liko ištikima savo tikėjimui. Pa-
baigoje ji nugalėjo savo baimę ir giedodama sutiko Mirties angelą.

b. Pagrindinės novelės idėjos

Novelėje „Paskutinė ant ešafoto“ rašytoja iškelia baimės pro-
blemą ir pabrėžia Šventojo Rašto žodžius: „...Dievo silpnybė ga-
lingesnė už žmones“ (1 Kor 1,25). Šioje knygoje rašytoja parodo,
kad žmogus, Dievo Malonės padedamas ir gerai auklėjamas, gali
nugalėti savo psichofizinę prigimtį ir pasiekti aukščiausių aukštu-
mų. Taip ji parodo ir paties silpniausio žmogaus orumą bei grožį.
Jai atrodo, kad vien tik žmogaus jėgos yra per silpnos: „Žmogiš-
koji būtybė pati viena nieko negali, nieko vertas ir žmogiškasis
grožis, kuriuo mes kažkada – prieš revoliuciją – kartu žavėjo-
mės“³⁹.

Šioje novelėje autorė kartu iškėlė ir šalutinę mintį – vienuoly-
no kaip auklėjamosios įstaigos vertę. Kompjeno karmelitės visą šį
baisų laiką buvo entuziastingai nusiteikusios ir pasirengusios pa-
tiems blogiausiems dalykams. Be Blanšos, niekas čia nėra apimtas
baimės: „Brangioji mama! Pasveikinkite mane ir mus! Pasveikin-
kite šią šalį ir jos sostą! Jo Didenybė nori mus padaryti atgailos
įrankiu, apie tai mes net svajoti nedrįsime: man grasinama kanki-
nyste!“⁴⁰

Vienuolės paaukojo Visagaliui savo gerą valią, o tėvynei atida-
vė didžiausias savo širdžių atnašas: „Prancūziją išgelbės ne politi-
kų uolumas, bet jai pasiaukojusių sielų maldos ir aukos: šiandien
išmušė didžioji Karmelio valanda“⁴¹.

³⁹ *Die Letzte am Schafott*, p. 133.

⁴⁰ Ten pat, p. 54.

⁴¹ Ten pat, p. 59–60.

Trečioji šios knygos mintis yra pati auklėjimo idėja. Knygos pradžioje autorė pabrėžia šią mintį: „Savo laiške man, brangioji drauge, jūs teisingai iškeliate nepaprastą stiprybę...“⁴² Mus džiugina Blanšos personažas, kuri nuolat stengiasi nugalėti savo baimę, iš pradžių jos bergždžios pastangos, o vėliau – sėkmė, mus džiugina entuziastingas Marijos de L’Incarnation nusiteikimas baisingiausiomis valandomis, nuostabu stebėti dvasinę vyresniosios Madam Lidoinos rimtį. Jaudinantis yra ir epizodas apie panelę fon Sonbruel, kuri miršta už savo tėvą. Labiausiai mus sukrečia karmeličių, su giesme žengiančių ant ešafoto, pasiaukojimo scena.

Ketvirtoji mintis – Blanšos silpnumas simbolizuoja visos Prancūzijos silpnumą revoliucijos laikotarpiu. „Ar ši mergaitė šią valandą – tai ne pati iškankinta Prancūzija, kurią privertė išgerti savo pačios vaikų kraują?“⁴³ Revoliucionierių minia kankino silpną mergaitę, nužudė geriausius, stiprios valios žmones, iškankino savo vargšę šalį. Blanša buvo silpna kaip ir pati Prancūzija.

Fone pavaizduota revoliucija įtikina mus, kad revoliucijos metu įvesta reforma kainuoja per daug ir neduoda nieko gero.

c. Novelės architektonika

Visą novelę Gertrūda fon Le Fort pateikia kaip pono fon Vilerojaus (von Villeroi) pasakojimą emigrantei, jo gerai draugei. Ponas Vilerojus sako kai kuriuos įvykius pats matęs, kai ką išgirdęs iš novicių auklėtojos Marijos de L’Incarnation, o kai ką perskaitęs vienuolyno vyresniosios Madam Lidoinos užrašuose.

Rašytoja novelę pradeda pono Vilerojaus pokalbiu su savo drauge. Vėliau ji mus supažindina su herojės tėvais ir su nelaimingu Blanšos paveldu. Čia prasideda novelės intriga. Paskui rašytoja aprašo revoliucijos plėtimąsi ir trimis epizodais pavaizduoja Blanšos padėtį karmeličių vienuolyne.

Pirmas epizodas – Blanša noviciate. Šiuo metu ją globoja novicių auklėtoja Marija de L’Incarnation. Ji imasi geriausių priemonių savo auklėtinės baimingumui įveikti, tačiau jai nesiseka. Blanša negali suprasti, kaip Dievas tokiai gerai vyresniajai kaip Kroisė

⁴² Ten pat, p. 7.

⁴³ Ten pat, p. 104.

(Croissy) galėjo leisti mirti tokia baisia mirtimi. Postulantūros laiku ji manė panašiai kaip ir jos tėvas, kad gyvenimas vienuolyne yra daug saugesnis nei išoriniame pasaulyje. Novicių auklėtoja taip apibūdino tuometinę jos būseną: „Šis vargšas vaikas jaudina mane, nes ji iš tikrųjų tarsi paukštelis Karmelio sienose susisuko sau lizdelį!.. Yra tūkstančiai tokių pamaldžių vaikų, šimtai tokių mažų liepsnelių. Kasdien dega jų nesuskaitoma galybė prie altorių Paryžiuje, tačiau ir nesuskaitomą jų galybę užpučia gyvenimo audros. Tokių liepsnelių niekas neperkelia į Karmelį!“⁴⁴

Antrame epizode apie Blanšą kalbama kaip apie novicę. Po įvilktuvių ji buvo be galo patenkinta ir linksma. Tačiau vieno vyriausybės komisijos vizito metu Blanšą ištiko baimės priepuolis. Vienuolyno taryba nutarė, kad tai nervinis šokas.

Netrukus buvo pranešta, kad vyriausybė uždraudė ne tik stojimą į vienuolyną, bet ir novicių įvilktuves bei duoti amžinuosius įžadus. O Blanšą ištiko nelaimė – iš jos rankų iškrito Mažojo Karaliaus statulėlė, nudužo jos galvutė. Dabar novicių auklėtoja ėmė galvoti, kad jai trūksta geros valios, ir pranešė priorei. Bet priorė dėl savo gailestingumo leido Blanšai likti vienuolyne, kol ji pati iš jo pasitrauks iššventinimo akto metu. Tai trečiasis novelės epizodas.

Kulminacija ir intrigos atomazga – didvyriška Blanšos laikyseną ir kraupi mirtis Revoliucijos aikštėje.

Tarp šių epizodų rašytoja įkomponuoja ir kitus – tai epizodai su Marija de L'Incarnation, priore Lidoina ir didvyriškąja panele fon Sombroil ir t.t.

Novelės pabaigoje, kaip ir pradžioje, – pono Vilerojaus pokalbis su savo drauge.

Visa novelė parašyta pasakojimo forma. Svarbiausiose vietose įvedami dialogai.

Svarbiausia rašytojos meninė priemonė – kontrastas. Kompjono vienuolyną ji vaizduoja kaip charakterių mokyklą, kurioje visos vienuolės yra individualybės. Šią taikos ir ramybės salą ji perkelia į revoliucijos chaosą, kur viešpatauja beveidė ir paniekos kupina minia.

⁴⁴ Ten pat, p. 38.

Pagrindiniai novelės personažai pavaizduoti taip pat naudojan-
tis kontrastais. Blanša de La Fors yra silpna, baikšti ir bevalė. Ji bijo
mirties, nepaisant to, ji turi mirti. Marija de L'Incarnation stipri ir
drąsi, ji trokšta kankinės mirties, tačiau turi viena išlikti gyva.

d. Novelės fonas

Novelės fonu mūsų rašytoja pasirinko Paryžių Prancūzijos re-
voliucijos metu. Ji pateikia labai įdomų ir gražų perversmo pa-
veikslą: „Čia nieko daugiau neliko, tik vieniša, laukinė, savosios
mirties baimės sugniuždyta žmogiška pabaisa: iš, atrodo, taip
tvirto ir įsišaknijusio įpročio išsiveržęs, visada visų dalykų fone
snaudžiantis chaosas“⁴⁵. T. Kampmanas (Kampmann) paaiškina ir
užbaigia šį apibrėžimą: „Revoliucija yra baimė. Tai baimė žmo-
gaus, kuriam iš po kojų slysta jo įprasto pasaulio žemė, arba bai-
mė žmogaus, kuris jaučiasi iš savo įprastos tvarkos išstumtas į di-
džiausią nežinomybę“⁴⁶.

Jos novelės fonas yra vis labiau besiplečianti revoliucija. Rašy-
toja parodo mums vis labiau augantį revoliucionierių godulį, Baž-
nyčios persekiojimą ir niekinimą, pagaliau baisų chaosą su ta
nuožmia neapykanta ir nuolatinėmis žudynėmis.

Revoliucijos pagrindas – chaosas ir baimė. Blanšos sieloje taip
pat nėra stiprumo ir tvirtybės: „Jos baimė pilna chaotiškumo“.

Šis fonas aiškiai iškelia pagrindinę kūrinio idėją.

e. Neigiamas novelės bruožas

Neigiamas novelės bruožas yra dažnas subjektyvių pastabų
vartojimas, o pono Vilerojaus filosofavimas ir pastabos labai įkyri,
pavyzdžiui: „Šios jūsų taip labai nekenčiamos – o, mano mieloji,
mes išmokome vėl ją gerbti“⁴⁷; „Tik prisiminkit, mieloji, šiuos ko-
ridorius, kurie buvo pripratę prie begarsių moteriškų sandalų!“⁴⁸;
„Ar pastebite, mano drauge, čia tą nedidelį pasikeitimą – nuo

⁴⁵ Ten pat, p. 13.

⁴⁶ T. Kampmann, *Gertrud von le Fort*, p. 35–36.

⁴⁷ *Die Letzte am Schafott*, p. 85.

⁴⁸ Ten pat, p. 45.

drovaus ketinimo iki atviro noro? O dabar, mielioti, manau, jau jums suprantamas madam Lidoinos nepaslankumas ir jos dukters entuziazmas“⁴⁹.

2. Romanas „Popiežius iš geto“

a. *Romano turinys*

Pagrindinė romano mintis yra Kristaus karalystės žemėje pa-vaizdavimas po Kristaus mirties. Tai – kovojančios Bažnyčios istorija. Rašytoja vaizduoja ją judaizmo ir pagonybės apsuptyje. Į sceną ji išveda ne tik atskirus asmenis, bet ir minias, atstovaujančias šioms tautoms ir jų pasaulėžiūrai.

To meto romiečiai persekiojo žydus, manydami juos esant kaltus dėl žemės drebėjimo. Dėl to jie būdavo apmėtomi akmenimis, stumdomi ir niekinami. Rašytoja vaizduoja žydo Chanoko ben Ezra šeimos, kurią išgelbėjo popiežius procesijos metu, gyvenimą. Chanokas ben Ezra visai rodė savo dėkingumą popiežiui ir taip jo šeima rado kelią į Bažnyčią. Ši šeima nusprendė atkeršyti Bažnyčiai už savo tautos persekiojimą, ją sunaikinti ir parodyti savo galią. Tam ji metė visus savo sugebėjimus, paaukojo visus savo džiaugsmus ir turtus. Petras Leonas, Chanoko ben Ezros vaikaitis, tam tikslui pasiekti net pasikrikštijo ir išsiskyrė su savo mylima žmona. Jis buvo labai gudrus ir puikiai sugebėjo nuslėpti savo keršto planą. Jis apsimetė esąs labai geras krikščionis ir sąžiningas vadas, o slapta rengėsi kerštui. Senoji Rachelė nuolat pasakojo savo sūnui, jaunajam Petrui Leonui, apie jo tautos nelaimę. Jai pavyko sugraudinti krikščionis, persekiojusių Izraelio tautą: „Kai dabar eilė dalyti duoną ateidavo mažajam Petrui Leonui, jis pirmiausia duodavo jos žydų vaikams“⁵⁰. Nuo vienos pakopos ant kitos jis kilo hierarchijos laiptais, kol pagaliau tapo popiežiumi. Dabar pasirodė jo didieji keršto planai. Jaunasis Petras Leonas tapo didžiosios schizmos priežastimi.

⁴⁹ Ten pat, p. 63.

⁵⁰ *Der Papst aus dem Ghetto*, p. 70.

Romoje, abiejuose Tiberio upės krantuose, buvo išsidėstęs mažas žydų miestelis. Tai buvo getas, iš kurio kilo šis schizminis popiežius Anakletas II.

Šiame gete Mirjama, jaunojo Petro Leono motina, kūrė planus grąžinti sūnų į judaizmą. Mirjamos duktė, šviesiaplaukė Trofėja pagal pranašystę turėjo tapti savo brolio gelbėtoja ir Bažnyčios keršytoja. Tačiau Mirjamos viltys neišsipildė. Trofėja žuvo nuo Frangipanio kardo, Mirjamos sūnus negrižo, o ji pati mirė iš sielvarto gatvėje. Žydų pasaulėžiūros beviltiškumą gerai pavaizduoja T. Kampmanas: „Iki šio pasaulio pabaigos stovės ši sinagoga nuleista galva, užmerktomis akimis ir daugkart perlaužta ietimi“⁵¹. „Ak, rabi Elchananai, aš nebematau karūnos ir sparnų. Ap link mane tvyro vien naktis“⁵². Trofėjos aklumas ir šie žodžiai apie naktį simboliškai nusako žydų pasaulėžiūrą.

Tuo laiku Kristaus Bažnyčios globėjas buvo nepilnametis ir jam atstovavo Romos vadai. Ypač išsiskyrė vado Frangipanio šeima. Tai buvo nepamaldūs, pasaulietiški valdovai, siekiantys tik savo naudos. Kartais jie stodavo Petro Leono (su žydais) pusėn, nes jis buvo turtingas ir galingas, o kartais kovodavo prieš jį tai kardais, tai gyvatėmis, t.y. paskleisdavo tarp gyventojų gandus. Tarp šių partijų buvo Kristaus Bažnyčia. Ji taip pat dalyvavo šviesaus kraujo su tamsiuoju kovoje, buvo atsargi, gailestinga, tačiau kovojo ir dėl savo tikslų. „Šventasis Tėve, dabar suprantu, kad Kristaus Bažnyčia yra ne iš šio pasaulio, nes matau, kad žvejojame tik tarp pagonių ir žydų, todėl niekas negali suprasti, ką mes turime omeny“. Šventasis Tėvas: „Taip, mano broli, kaip tik dėl jų Kristus ir mirė!“⁵³ Tai popiežiaus Paskalio II žodžiai. Popiežius kalbėjo su šiuo žydu ir tuo laiku, kai Bažnyčios kasa buvo visai tuščia: „Chanokai, tu turi dėkingą sielą, o tai labai retas dalykas žemėje. Tegu man Dievas padeda mano sunkioje tarnyboje, man būtų buvę daug maloniau, jei tu būtum padovanojęs savo sielą, o ne šį pinigų kapšą“⁵⁴.

⁵¹ T.Kampmann, *Gertrud von le Fort*, p. 21.

⁵² *Der Papst aus dem Ghetto*, p. 273.

⁵³ Ten pat, p. 205.

⁵⁴ Ten pat, p. 15.

Nepaisydami didelių pavojų, popiežiai kovojo su simonija ir investitūra. Visą popiežių istoriją galima apibendrinti šiais Grigaliaus VII žodžiais: „Aš mėgau teisingumą ir nekenčiau netiesos, todėl mirštu tremtyje“. Tačiau jis galėjo pasakyti: „todėl ant savo galvos nešioju savo Viešpaties erškėčių vainiką“⁵⁵.

Šventojo Tėvo Paskalio II žodžiai „Teisingumas yra tik pragarė; danguje yra Malonė, o žemėje – kryžius“ palaikė Bažnyčios atstovus ir liūdniausiu didžiosios schizmos metu. Jie žinojo, kad didžiausia pasaulio nelaimė ateityje virs begaliniu džiaugsmu. „O felix culpa“⁵⁶.

b. Romano kompozicija

Romano pradžioje rašytoja parodo tuometinę žydų, Romos vadų ir Šventosios Bažnyčios padėtį. Vėliau imasi romano veiksmo. Veiksmo ekspozicija – tai žydo Petro Leono atsivertimo ir krikšto aprašymas. Paskui ji pakaitomis rašo apie žydų miestą ant Tiberio kranto, apie vadus, popiežius ir jų kovą už tiesą. Apibūdinama ir tuometinė politinė padėtis. Veiksmo kulminacija yra Trofėjos mirtis ir jaunojo Petro Leono pasiryžimas toliau siekti savo tikslo.

Laiko ir vietos koloritas bei daugelis romano veikėjų yra istoriniai XII amžiaus asmenys ir reiškiniai.

Visas veiksmas vyksta Amžinajame Mieste: „O Roma! Kadaise tu buvai šios žemės galva ir karūna, o dabar esi laukinių barbarų ir godžių pinigų keitėjų grobis! O mes norime būti tavo laimikiu: karaliene Roma, motina Roma, sužadėtine Roma! Roma, neturinti numirti, leisk mums už tave mirti, leisk mums dėl tavęs gyventi!“⁵⁷

Vaizduodama epochą, ji aprašo žydų persekiojimą, popiežių kovą su investitūra ir simonija bei žiauriuosius Kryžiaus žygius. Labai vykusį jos Jeruzalės apraudojimo sceną.

Charakteristikų ir aprašymų priemonės – palyginimai, simboliai, kontrastai ir detalės, pavyzdžiui: „Rabio Elchanano nosis, sa-

⁵⁵ Ten pat, p. 392.

⁵⁶ Ten pat, p. 35.

⁵⁷ Ten pat, p.177.

kėmė mes, buvo panaši į taurų kardą iš Damasko, tuo tarpu atvykėlio nosis priminė aštrų maitvanagio snapą. Rabio Elchanano veidas buvo išvagotas tarsi mūšio laukas, o to svetimtaučio – lyg surausta baudmės vykdymo vieta. Rabio Elchanano akys švietė tarsi du gėstantys fakelai, atvykėlio akys liepsnojo it smala...⁵⁸

Svarbiausias vietas ji aprašo lyriškai ir kartais pabrėžia jas dialogu⁵⁹.

Šiame romane labai daug nereikalingų smulkmenų, kurios trukdo dėstymui ir veiksmo vienei (pavyzdys – ⁶⁰).

Yra ir psichologiškai nepagrįstų smulkmenų. pavyzdžiui, dažnas abiejų Frangipanių verkimas: „Į tai Cenzijus ir Leonas atsakė: „Jakoba, mes juk negalime meluoti“. Ji: „O kaip tik jūs turėtumėte išduoti Romą“. Taigi jie abu ėmė gaudžiai verkti...“⁶¹.

c. Pagrindiniai kūrinio charakteriai

Rašytoja į romaną įveda daug veikėjų. Tačiau kūrinio pagrindas – ne pavienių charakterių reikšmė, o atskirų grupių ir luomų pasaulėžiūra. Romane išskiriame tris luomus su jų pažiūromis, būtent judėjus, pagonis ir katalikus.

Judaizmo ideologiją vienodai stipriai išreiškia beveik visi veikėjai. Beviltiškumas juos apima labai retai. Mirjama ir Rachelė tvirtai tiki savo ideologija ir laukia Mesijo. Mirjama – labai simpatiškas, vykusiai atskleistas personažas. Labai gražios romano vietos yra Mirjamos auklėjimo ir maldų scenos. Ji moko savo aklą dukterį Dovydo psalmių, savo tautos istorijos ir dainų. Mirjamos charakteriu rašytoja parodo mums motinos, kurios sūnus pražuvo, kančias.

Kitas žydų bruožas – nepaisydami jokių kliūčių, remdamiesi savo istorija, jie stengiasi pasiekti savo tikslą. Tokios yra abi Pjer Leonis, Rachelė ir Mirjama. Mirjama guodžiasi: „Nepaisydama visko, aš visada glaudžiuosi prie Tavęs, nes Tu laikai mano dešinę

⁵⁸ Ten pat, p.269.

⁵⁹ Ten pat, p. 315.

⁶⁰ Ten pat, p. 263.

⁶¹ Ten pat, p. 256.

ranką. Juk mano kūnas ir siela greitai sunyks, o Tu visada liksi Dievas“⁶².

Silpnavalius pagonis įkūnija Johanas, Leonas, Cenzijus Frangipaniai ir gudri kaip gyvatė Jakoba.

Kovojančiai Bažnyčiai atstovauja Šventieji Tėvai, kardinolai ir pranašė ponja Zuzo.

Labiausiai pavykę šio romano veikėjai yra senasis Pjeras Leonis, Mirjama ir Trofėja.

3. Legenda „Vaiko karalystė“

a. Turinio atpasakojimas

Paskutinytis Karolingas Karolis Trečiasis buvo nuverstas nuo sosto. Jo vietą užėmė Arnulfas Karantanietis, vedęs žmoną Ūtą. Pagal pranašystę Arnulfą nuo sosto nuversiąs jo sūnus. Todėl jis bijojo savo šeimos. Gimus sūnui, jis neteko jėgų ir greitai mirė. Po karaliaus Arnulfo mirties suaugusieji ginčijosi dėl globos ir leido, kad karalystę sunaikintų hunai. Netrukus mirė ir Arnulfo sūnus. Vėliau valdė Konradas, kurį palaimino Ūta.

b. Svarbiausios idėjos ir personažai

Karolio III, vadinamo Storuoju, personažas rodo, kad tik geros valios nepakanka karalystei valdyti. Karolis III buvo geraširdis ir nesavanaudis žmogus, bet neturėjo energijos: „Aš pasirengęs atiduoti sostą...“ Erckancleris: „Viešpatie, jums nereikėtų atsisakyti sosto, geriau jau tegu jus nuverčia, tuomet šios valandos prakeikimas kris ant markgrafo, o ne ant jūsų“. Kaizeris: „Bet aš nenoriu, kad jis kristų ant markgrafo! Jo rankos turi likti švarios, kad galėtų išgelbėti karalystę!“⁶³ Karolis III įkūnija bevališkumą ir silpnumą.

Visai kitoks yra Arnulfas Karantanietis. Jis buvo ryžtingas ir pasitikėjo savo protu. Todėl jis nei dieną, nei naktį nesiskyrė su savo kalaviju: „Karalius Arnulfas buvo didysis Kalavijo karalius“⁶⁴. Karaliaus Arnulfo racionalizmas neturėjo tvirto pagrindo.

⁶² Ten pat, p. 386.

⁶³ *Der Reich des Kindes*, p. 8.

⁶⁴ Ten pat, p. 32.

Baisus sapnas ir nieko gero jam nežadanti pranašystė suparalyžiavo jo jėgas.

Legendinė Ūtos figūra įkūnija moters idealą. Gerosios moters savybės, iškeltos knygoje „Amžinoji moteris“, būdingos ir Ūtai. Ji pamaldi, valinga, gailestinga, uoli ir tyli. Ji buvo vyro bendražygė valdant karalystę. Ūtos personažas rodo, kad karalienė turi būti karalystės motina; ji turi duoti gerą pavyzdį: „Karalienė, aš jau sakiau, kad jūs turėtumėte tapti visų mūsų karalių motina“⁶⁵.

Šis kūrinys atspindi ir didelę rašytojos meilę savo tėvynei. Ji lygina savo karalystės būvį su Kristaus gyvenimu. Trumpa ištrauka: „Mūsų Išganytojas Jėzus Kristus juk gimė žmonijai, taigi Jis gimė pažemintas, slapta ir vidurnaktį; ir viskas, kas žemėje priklauso Jo karalystei – tegu ji būna pašlovinta, – gimė panašus į Jį. Tokia gimė ir Vokiečių karalystė, tautą vadinama Šventąja imperija. Ji bus pagimdyta iš naujo, atėjus laikui, kada Dievas panorės. Taip nustatė Jo Amžinasis Gailestingumas“⁶⁶.

c. Legendos kompozicija

Šios legendos ir romano „Popiežius iš geto“ objektai yra istoriški ir vienas kitam giminiški. „Popiežiuje iš geto“ veiksmas vyksta bažnytinėje aplinkoje, o čia – Karolingų laikų imperijoje. Karaliai Karolis Storasis ir Arnulfas Karantanielis yra istorinės asmenybės. Karalienė Ūta yra tipiškas vokiečių karžygių legendų motinų vardas.

Poetinius elementus rašytoja susieja chronologiškai ir dalykiškai. Kūrinio pobūdį ji pabrėžia legendiniais elementais, naudojasi posakiais iš Šventojo Rašto, be to, įveda mistinius personažus – pranašę Glismuadą ir dainininką iš Anapus.

4. Apysaka „Magdeburgiškos vestuvės“

a. Turinio atpasakojimas

Romano tema yra sužadėtinių poros Viligio Alemano ir Erdmutos Pliogen išgyvenimai. Skyriuje, kuriame aprašomas mer-

⁶⁵ Ten pat, p. 55.

⁶⁶ Ten pat, p. 3.

gvakaris, pasakojama apie sužadėtinių pasiruošimus vestuvėms, mergvakario papročius ir protestantiškąjį Magdeburgą, kur pamokslininkas daktaras Reinhartas Bakė rūpinasi tikinčiais. Magdeburgiečiai kovoja dėl miesto laisvės ir tikėjimo. Švedai protestantai įsiveržė į miestą. Gyventojai turi pasirinkti arba tikėjimą, arba karalystę. Viligis Alemanas išskuba iš bažnyčios pas imperatoriaus papistus pasitarti. Erdmuta dėl jo elgesio buvo pažeminta ir vietoj „meilė viską nugali“ pasakė „išdidumas viską nugali“. Protestantiskasis Magdeburgas nutaria kovoti dėl laisvės ir tikėjimo.

Skyriuje „Garbės šokis“ vaizduojamas maištaujantis Magdeburgas. Viligis grįžta nuo generalisimo, o magdeburgiečiai nebesileidžia jo į miestą. Viligis ilgisi savo sužadėtinės. Viena sargė jam pasako, kad vestuviniai rūbais apsirengusi Erdmuta šoka rotušėje. Viligis myli savo sužadėtinę ir įsiveržia į rotušę. Bet jis sumušamas, kentėdamas didelius skausmus palieka miestą ir vėl skuba pas generalisimą.

Skyriuje „Jaunosios menė“ – po daugelio kovų triumfuojantis Magdeburgas vėl generalisimo rankose. Viligis išneša Erdmutą iš degančio namo, o Bakė juos sutuokia.

b. Idėjos

Šioje knygoje parodomos protestantizmo kovos su katalikybe. Magdeburgiečiai buvo protestantai ir kovojo dėl laisvės ir savo tikėjimo. Miestą užkariauja katalikai, pagrindinis protestantų kovotojas apsigalvoja ir pasako: „O dabar viskas pasikeičia: neišmatuojamos bendros kaltės vieta krikščionybę amžinai skyrė, o dabar sugriautas Magdeburgas tarsi Golgotos kalva suvienijo visus krikščionis: „crucifixus etiam pro nobis: sub Pontio Pilato passus et sepultus est“⁶⁷.

Antroji rašytojos idėja – meilės problema. Tikrosios meilės užgesino jokios kliūtys. Ši problema vaizduojama per Viligio ir Erdmutos santykius.

Meilės problema nagrinėjama kartu su paniekintos meilės problema. Paniekinta meilė, ypač moterų, trokšta keršto. Tačiau tikrai mylinti moteris yra savo vyro atgaiva ir stiprintoja, pavyzdžiui, ponia Bakė ir panelė Erdmuta.

⁶⁷ *Die Magdeburgische Hochzeit*, p. 345.

Knygoje iš viso šešiasdešimt epizodų. Kiekvienas epizodas aiškiai atskirtas nuo kito.

Šio kūrinio temą rašytoja paėmė iš Trisdešimties metų karo. Beveik visas veiksmas vyksta Magdeburge. Rašytoja aprašo kovas dėl laisvės ir tikėjimo, taip pat dvasinę sužadėtinių Viligio ir Erdmutos būseną. Abu šiuos reiškinius ji nuolat parodo lygiagrečiai ir palygindama.

Apibūdindama epochą, Le Fort aprašo įvairius Magdeburgo papročius, pavyzdžiui, mergvakarį, Magdeburgo jaunosios kraitį, Magdeburgo laikrodį, skambinantį vaikui gimus ir mirštantiems gyventojams.

Kūrinyje yra mistinių elementų, pavyzdžiui, pastorius Bakė girdi bažnyčioje keistą balsą, prieš miesto nelaimę katedroje užgęsta visi žibintai, iš turguje priešais rotušę esančių akmenų sunkiasi kraujo lašai, aprašomas reikšmingas Erdmutos sapnas.

Bendrą nuotaiką nuolat pabrėžia trumpi gamtos aprašymai.

Svarbiausios apysakos vietos akcentuojamos dialogais ir alegorijomis; be to, rašytoja čia dar įveda lyrinius monologus ir žodžių pakartojimus. Šioje knygoje yra ir vienas dramatinis epizodas – Viligio įsiveržimas į rotušę, kur jo sužadėtinė šoka su kitais.

III. FILOSOFINIS EPAS

Filosofas yra tiesos ieškotojas. Knygoje „Veronikos skarelė“ jos veikėja ieško teisybės.

1. Pagrindinės romano idėjos

Svarbiausia knygos idėja yra Pašvenčiamosios Malonės veikimas, be to, Veronika čia parodoma kaip tiesos ieškotoja. Rašytoja lygiagrečiai vaizduoja moderniųjų pagonių atstovus senelę ir poetą Enciją, paviršutinišką krikščionę tetą Edelgartą ir tikrą katalikę Žanetą. Minėti veikėjai atstovauja jų pasaulėžiūroms.

Senelės pasaulis parodytas su didele simpatija. T.Kampmanas rašo: „Ši senelė taip apgaubta nuostabiai pakilios kalbos blizgesio, kad galima sakyti, jog naujojoje vokiečių literatūroje nėra kito personažo, taip šlovingai reprezentuojančio moderniąją pagonybę“⁶⁸.

Senelė visą savo gyvenimą pabrėžia individualizmo vertę: „Visumą mes turime tik per atskiro individo tobulybę“, arba – „Pradžioje buvo didelio ir tauraus žmogaus karalystė“⁶⁹.

Tai jos ilgesys, ideologija ir teisingas kelias tapti asmenybe. Jos patrauklumas – tai jos gerosios savybės, kurias ji maksimaliai ištobulino. Jos gyvenimo tikslas buvo menas ir jos pačios asmenybė. Ji nuolat gilinosi į meną, visiškai į jį pasinėrė, atidavė jam visą meilę ir visą gyvenimą. To paties ji nuolat mokė kitus, ypač savo numylėtinę Veroniką: „Vaikeli, kur tu eitum – eik iki galo“⁷⁰.

Jos pastangos davė jai gerą išsilavinimą ir gerą meninį skonį. Ją lankė ir mylėjo mokslininkai bei menininkai: „Apskritai tik per bendrus pasivaikščiojimus po Romą pasidarė aišku, kokia nuostabi moteris iš tikrųjų buvo mano senelė. Sukaulėję archeologai šalia jos atgydavo ir tarsi saulėje šildėsi jos šypsenoje. Niurgzliai prižiūrėtojai kantriai laukdavo, jei būdavo uždelsiamas galerijos uždarymo laikas; o stambūs ir smulkūs plėšikai elgetos, tykodavę atvykėlių prie ispaniškų laiptų (šių nuostabių laiptų iš jūros putų ir muzikos), mano senelei su jais juokaujant, pavirsdavo į manieringus kavalierius ir dėl jos malonių žodžių nebekišdavo mums savo pasibaisėtinų atvirukų ir mozaikų. Taip, esu įsitikinusi, kad mes blogai pagarsėjusiame „sendaikčių turguje“, kur visi svetimtaučiai būdavo žiauriai apgaunami, beveik dovanai įsigijome gražiausių ir senoviškiausių daiktų, ne todėl, kad norėjome pirkti, bet kad tie plėšikai prekeiviai patys džiaugėsi, galėdami ką nors parduoti mano senelei“⁷¹.

Senelė – stipri ir aristokratiška asmenybė. T.Kampmanas tai taip pat teigia: „aristokratė iki panagių, jai atskirybė yra viskas, ji – labai stipri asmenybė“⁷².

⁶⁸ T. Kampmann, *Gertrud von le Fort*, p.[?]

⁶⁹ *Das Schweißtuch der Veronika*, p. 73 ir 23.

⁷⁰ Ten pat, p.296.

⁷¹ Ten pat, p. 20–21.

⁷² T. Kampmann, *Gertrud von le Fort*, p.[?]

Poetas Encijus ir Veronika pavydėjo vienas kitam ir rungėsi dėl jos meilės bei simpatijos.

Senelės užuojauta ir meilė žmonėms pasiekė aukščiausią laipsnį. Tam įrodyti pakanka epizodo apie jos meilę poeto tėvui. Senelė jautė didelį prielankumą ir meilę šiam vedusiam vyrui. Ji žinojo, kad jos meilė sunaikintų kitą gyvenimą, ir atsisakė to jausmo. Jos ideologijoje tokia auka buvo lygi stebuklui.

Tačiau šis turtingas gyvenimas negalėjo atsakyti į svarbiausius gyvenimo klausimus, nes ji savo ideologiją grindė gamtiniu pamatu. Paskutinę gyvenimo valandą savo žvilgsnį ji nukreipė į panteoną, meno simbolį. Ji mirė ir nepastebėjo, kad kryžius (pasaulio Išganymas) jau seniai ant jo buvo pastatytas. Tik todėl ji išėjo į nežinomybės tamsą, ir tai yra jos ideologijos silpnoji pusė. Trumpai ir tiksliai Kampmanas apibendrina jos gyvenimo principus: „Jos gyvenimo principas yra formos principas“⁷³. Arba E.Pšyvara (*Przywara*), SJ: „Senelė įkūnija nepaprastą kūrinijoje užsidariusios antikinės amžinosios Romos (*Roma aeterna*) didybę, o Steponas Georgė vadino ją mūsų laikų pagone“⁷⁴.

Senelės pasaulėžiūra yra ideologija, besiremianti tik šiuo pasauliu.

Poeto Encijaus ideologija buvo tik pagonybės niuansas. Senelė visada buvo kupina ramybės ir niekuomet nepažinojo ilgesio. Kiek kitoks buvo Encijus, nors abu turėjo daug bendro. Jis dažnai jautė nerimą, kažko ilgėjosi ir buvo sutrikęs: „Dieve, tikrai šis visų apleidimo jausmas yra labai keistas“⁷⁵. Jis norėjo, kad gyvenamu laiku būtų atsiradusi religija. Krikščionybei jis jautė tam tikrą antipatiją. Gerai senelės ir Encijaus religinę būseną nusako T. Kampmanas: „Senelė neįstengia tikėti, Encijus negali klūpėti“⁷⁶. Jam tiško pravardė „Karalius“, nes neturėjo nuolankumo.

b. Tetos Edelgartos paveikslas ir ideologija

Teta Edelgarta buvo senelės duktė. Lankydamosi Romoje, ji pirmą kartą atėjo į bažnyčią ir gavo ten nepaprastą malonę. Ji ne-

⁷³ Ten pat, p.10.

⁷⁴ *Schönere Zukunft*, 1936/1937.

⁷⁵ *Das Schweisstuch der Veronika*, p. 155.

⁷⁶ T.Kampmann, *Gertrud von le Fort*, p.13.

nuginčijamai pajuto neapsakomą Dievo Meilę ir Kristaus Bažnyčios šventumą. Už šią malonę Dievas pareikalavo iš jos visiško atsidavimo. Tačiau ji bijojo šios aukos: „Aš niekada iki galo Dievui neatsidaviau... Ne charakteriu ir sugebėjimais, ne dėl žmonių nuomonės, bet nenorėdama netekti savojo vidinio Aš“⁷⁷. Tokia būseną sukėlė katastrofą jos būtyje. Ji neteko ramybės, užsidarė savyje ir pasidarė labai nemalonus žmogus savo aplinkiniams. Dėl to ji išsiskyrė ir su savo sužadėtiniu. Tik dėl jos užkietėjimo jaunoji Veronika turėjo taip ilgai klaidžioti nepažindama Dievo, tik dėl to ji gavo nervinį šoką, o po to nekenė visko, kas siejosi su Dievu ir Bažnyčia. Jos širdis visą laiką nerimo. Ji kreipėsi į gydytojus, norėdama atsikratyti to nerimo. Tik jau į Bažnyčią atėjusios Veronikos malda ir gražus pavyzdys padėjo tetai Edelgartai susigrąžinti prarastą malonę. Jos pamaldumas ir religinis gyvenimas neturėjo tvirto pagrindo, nors ji meldėsi, pasninkavo ir nešiojo senamadiškus drabužius; jos pamaldumas vengė aukos.

Tai jau kita *Roma aeterna* ideologija. Apie šią Romą E. Pšyvara, SJ, sako: „tetos Edelgartos asmenyje *Roma aeterna* laikosi eschatologinės būtinos religijos, tačiau atmėta aukos *experimentum crucis* regimų sakramentų Bažnyčioje ir taip beatodairiškai atsisako Dievo...“⁷⁸

Šis personažas įkūnija gailestingosios Malonės pergalę.

c. Katalikų pasaulėžiūra, perteikta Žanetos paveikslu

Anksčiau Žaneta buvo Veronikos auklė, o paskui tapo senelės ir tetos Edelgartos padėjėja namų ūkyje. Jos santuoka su talentingu, bet visiškai bevaliu vyru atnešė jai didelę nelaimę. Visą gyvenimą ji turėjo tarnauti, o kartais pasirūpinti ir savo vyru. Už tai dažnai ją barė senelė. Tačiau ji nekreipė dėmesio nei į smerkimą, nei į savo vyro menkumą, bet visą laiką rūpinosi juo ir jo reikalais. Žaneta buvo visiems švelni ir stropi. Jai užteko drąsos pasakyti teisybę ir savo poniai: „Ar buvau per griežta, Žaneta?“ – paklausė senelė, kai vėl užsidarė durys. Žaneta pakėlė į ją savo susi-

⁷⁷ *Das Schweisstuch der Veronika*, p. 340.

⁷⁸ A. Wiedemann, Gertrud von le Fort und ihr religiöser Auftrag, *Schönere Zukunft*, 1936–1937 I pusė.

raukšlėjusį veidelį su skaidriomis akimis, jos stovėjo viena prieš kitą, didelė ir maža. – „Taip“, – atsakė ji ramiai, ir jos žvilgsnis tar- si bylojo: manęs paklausė, todėl turiu tai pasakyti“⁷⁹.

Apie šį charakterį T.Kampmanas labai teisingai sako: „Šiai mo- teriai antgamtiškai dalykai yra natūralūs“, nes ji tiek teoriškai, tiek praktiškai buvo nuolankios ir mylinčios krikščionės pavyzdys.

d. Gailestingumo malonės paveikslas

Veronikos paveikslu rašytoja realizuoja pagrindinę knygos idėją. Tarp minėtų pasaulėžiūrų ji pastatė jauną merginą, pasako- jančią romaną pirmuoju asmeniu. Veronika buvo kilusi iš Vokietii- jos ir gyveno su savo senele ir jos dukteria Edelgarta. Ji mylėjo sa- vo karališkąją senelę ir daug kartų su ja išskylavo. Veronika net ne- kentė poeto Encijaus, kuris galėdavo kalbėtis su ja dvasinėmis te- momis ir dėl to, Veronikos nuomone, laimėjo senelės simpatiją. Iš šių asmenų ji labai gerai susipažino su pagonybės mąstysena.

Su teta Edelgarta jos santykiai buvo visiškai kitokie. Kartais Veronikai ji patiko, lankydavo su ja bažnyčias ir vienuolynus, bet kartais ji smerkė tetą ir ją nervino: „Teta Edelgarta, pasakiau jai tiesiai, niekada tu manęs neatversi į savo tikėjimą, nes aš jo ne- kenčiu ir bjauriuosi. O kai tu tiek daug už mane meldiesi, tai aš tik panorstu tikėti tuo, kuo tiki senelė ir Encijus. Ir dėl to kalti ne jie, o tik tu. Tu būsi kalta, jei aš netapsiu krikščione, niekas dau- giau“⁸⁰.

Didžiąją savaitę jai pasitaikė proga aplankyti įvairias bažny- čias, dalyvauti gražiose bažnytinėse ceremonijose ir klausytis šir- dį jaudinančių giesmių. Tai jai padarė didelį įspūdį. Po senelės mirties kartą ji nuo audros pasislėpė vienoje katalikų bažnyčioje. Čia įvyko stebuklas – ji staiga pajuto Dievo malonę. Nuo to laiko ji pradėjo mokytis katalikų tikėjimo tiesų pas tėvą Angelą, priėmė krikštą ir tapo gera krikščione. Netrukus atsivertė ir teta Edelgar- ta; ji po kelių dienų mirė. Po tetos laidotuvių Veronika išvyksta iš Romos su gražia malda lūpose: „Įsispausk giliau, mano Karaliaus paveiksle, Tu, o ne aš, turi gyventi mano sieloje, širdyje ir veide,

⁷⁹ *Das Schweisstuch der Veronika*, p. 38.

⁸⁰ Ten pat, p. 125.

Tu, o ne aš turi kalbėti mano lūpomis, Tu visą gyvenimą, tik Tu!“⁸¹

Nepatyrusiai Veronikai buvo labai sunku rasti kelią į tikrąją *Roma aeterna*, nes pasaulietiškos Romos atstovai buvo stiprūs, mieli ir įdomūs. Tačiau Veronika buvo paklusnus Aukščiausiojo įrankis ir jai tiko šie žodžiai: „Tačiau ne mes braunamės pas Dievą, o Dievas veržiasi pas mus, tik galų gale atrodo, tarsi mes patys viską darėme“⁸².

2. Romano kompozicija

Romano veiksmas vyksta XIX amžiaus Romoje. Jį pasakoja pagrindinė veikėja Veronika kaip atsiminimus. Svarbiausiose vietose rašytoja įveda dialogus. Pabaigoje ji pateikia tetos Edelgartos išpažintį. Ši išpažinties scena yra pernelyg monotoniška ir nenatūrali. Joje pakartojamos knygos pradžioje išsakytos mintys.

Epizodus rašytoja išdėsto chronologine tvarka dažniausiai lygiagrečiai ir sujungia juos į vieną visumą.

Romano intriga plėtojama apibūdinant personažus. Gražiausi yra senelė ir Veronika. Senelės personažu rašytoja duoda klasišką pagonybės atstovės pavyzdį. Labiausiai jai pavyko senelės atsišveikinimo su Roma ir jos mirties scenos: „... čia jos ranka užgesino mažą lemputę, stovėjusią šalia jos – jos žvilgsnis nugrimzdo tarsi žvaigždė naktį: atrodė, tarsi visa jos meilė skęsta mano akyse. Blausioje prieblandoje dar pamačiau, kaip jos veidas atsigręžė į panteoną. Tik jis išgirdo jos paskutinį atodūšį ir padėjo mirties valandą. Mes radome ją visiškai apsuptą jo šešėlių, šviesią žvaigždėtą vasaros naktį, tarsi didžioji senoji šventykla būtų paslėpusi jos garbingą veidą“⁸³.

Vaizduodama religinius atskirų veikėjų nusiteikimus, rašytoja kaip poetinę priemonę dažnai vartoja laipsniavimus, pavyzdžiui: senelė neturi jokių religinių jausmų ir jokie religiniai klausimai jos nedomina. Poetas Encijus jaučia ilgesį ir mėgsta apie religiją

⁸¹ Ten pat, p. 356.

⁸² Ten pat, p. 300.

⁸³ Ten pat, p.299.

pasišnekučiuoti retkarčiais su teta. Teta Edelgarta šiuo požiūriu yra dar vienu laipsniu aukščiau.

Kuriant charakterius ir apskritai visame romano veiksmo ne-
daug kalbama apie išorinius įvykius, beveik viskas perkelta į dvasinę plotmę.

Romane „Veronikos skarelė“ nedaug veikėjų, tačiau rašytoja stengiasi juos kuo geriau atskleisti. Tai geras romano bruožas, padedantis išryškinti idėją.

Pradžioje pateikti išoriniai vaizdai atitinka dvasines veikėjų būsenas. Visa tai mums primena operos uvertiūrą, kurioje perteikiamos visos pagrindinės veiksmo idėjos.

Romano fonu rašytoja pasirinko Amžinąjį Miestą. Jis simbolizuoja Amžinąją Tiesą. Romane pateiktos dvi Romos – „pasaulietinė Roma ir Malonės Roma“⁸⁴.

Senelės Amžinasis Miestas yra menų ir istorinė Roma. Poetui Encijui Roma turi šiek tiek kitokią reikšmę: „Roma – tarsi prieš visą Žemės rutulį iškilingai išstatyta pasaulietinė monstracija. Prasideda nuostabus reginys: šviesa atliepia šviesą ir sukasi apie šviesos centrą. Kankinių kraujas žemės gelmėse užverda, šventųjų žavesys atsispindi visatoje. Maldų miriadai sukasi tarsi saulės kibirkštys aplink centrinę šviesą. Nežemiška milijonų širdžių meilė, deimantinis nesugniuždomo Tikėjimo lankas, gailestingosios ir laiminančios Bažnyčios rankos; visi šie į žemiškus dalykus išsilieję Dieviškumo atspindžiai viską apšviečia tarsi šviesa – Roma spindi kaip Paslaptingojo Rožė“⁸⁵.

Pasaulietinė Roma Veronikai po jos atsivertimo tampa Malonės Roma: „Tuomet aš kritau ant grindų ir pabučiavau jas; aš bučiavau ne akmenis, bet šventąją pasaulio širdį, aš bučiavau vietą, kurioje susijungia dangus ir žemė, Jėzaus Kristaus Romą, nenugalimą ir tikrąją amžinąją Romą!“⁸⁶

Veronikos personaže atskleistos labai aiškus biografinis elementas. Rašytoja pati jaunystėje lankėsi Romoje ir, žinoma, grįžo atgal pasikeitusi. Pagrindinė kūrinio idėja yra mūsų rašytojos sielos problema. Ji pati ir yra tiesos ieškanti Veronika.

⁸⁴ Ten pat, p. 154.

⁸⁵ Ten pat, p. 226.

⁸⁶ Ten pat, p.356.

IV. RAŠYTOJOS EPINIŲ KŪRINIŲ STILIUS

Kalbant apie jos poetines kūrybos priemones, reikia pasakyti, kad daugiausiai ji vartoja pakartojimų, retorinių klausimų, šūkinių, apostrofų, palyginimų, kontrastų ir epitetų.

Pasitaiko įvairių pasikartojimų, pavyzdžiui:

1. Kartojamas tas pats žodis: „jo veidas baltas, jo galva balta, jo drabužis baltas, po jo pečiais baltos dviejų jaunų kunigų rankovės tarsi du sparnai, o jis pats ten tarsi kabo“⁸⁷.

2. Kartojamas ne tik tas pats žodis, bet ir tos pačios šaknies žodžiai ir pakartojimas jungiamas su laipsniavimu: „O tu visa galinti Kančia! – o tu visa nugalinti Kančia! – O tu viską įveikianti Kančia!“⁸⁸

3. Kartojamas tas pats sakinys: „Tai tik sapnas – tai tik sapnas – tai tik sapnas! Mano vaikai, mano mylimi abu vaikai!“⁸⁹

Rašytoja ypač mėgsta retorinius klausimus ir šūksnius. Dažnai visa pastraipa pilna vien šių poetinių priemonių: „Argi ne gyvuoja ir šis vargingiausias kraštas? Argi nelaimingasis Frankų karalius negyvena savo baisioje kančioje?“⁹⁰; „O, kokia gera yra Jos didenybė! Kokia gera yra garbingoji Motina, kokia atlaidi yra sesuo Marija de L'Incarnation!“⁹¹

Dažnai rašytoja sujungia apostrofą su pakartojimu ir laipsniavimu: „Mano vaikai, telaimina jus Abraomas ir Izaokas, ir Jokūbas! Mano vaikai, tedžiugina jus mūsų tėvų Dievas! Mano vaikai, laikykitės Įstatymo! Mano vaikai, būkite ištikimi Izraeliui, savo tautai!“⁹²

Knygose „Vaiko karalystė“ ir „Magdeburgiškos vestuvės“ daug kontrastų ir laipsniavimų.

Rašytoja taip pat vartoja daug epitetų, kartais jų yra trys ar keturi iš eilės. Jos epitetai yra paprastieji ir sudurtiniai daiktavardžiai, būdvardžiai ir dalyviai, pavyzdžiui: *kvepiantis spindulys, ka-*

⁸⁷ *Der Papst aus dem Ghetto*, p. 357.

⁸⁸ Ten pat, p.387.

⁸⁹ Ten pat, p.386.

⁹⁰ *Die Letzte am Schafott*", p. 120.

⁹¹ Ten pat, p. 42.

⁹² *Der Papst aus dem Ghetto*, p. 282.

po juodumo naktis. Dažnai vartojami aukščiausiojo laipsnio būdvardžiai irrieveiskmiai: „Šis begalinis miestas, kalbantis galybe kalbų, kalbėjo su mumis švelniausiais, maloniausiais, labiausiai jaudinančiais žodžiais“⁹³.

Filosofiniame epe rašytoja rašo rimtesne, ramesne ir abstraktesne negu istoriniame epe kalba, pavyzdžiui: „Kartais jis skambėjo maloniai ir paslaptinai kaip didelio, palaimingo pažinimo artuma, kartais kaip tamsus, neviltimi persmelkiantis troškimas, kartais jis buvo duslus tarsi nuvargęs, tarsi skambėtų prieš savo valią; o kartais savo siautėjimu jis labai mane gąsdindavo“.

Trumpus gamtos aprašymus ji beveik visada komponuoja lygiagrečiai su žmogaus būseną.

Laiko koloritas pabrėžiamas svetimžodžiais ir senomis žodžių formomis. Epiniuose jos kūriniuose gausu lotynų ir prancūzų kalbų žodžių.

Garsų pasikartojimas (er sterbe und verderbe ohne Erbe) ir toks sakinyss „Kadangi raiteliai pamatė Glismuadą, jie ja (vok. „sie sie“, – *vert.*) džiaugsmingai pasveikino“, rodo jos stiliaus trūkumus.

IŠVADOS

Bendros pastabos apie epinę baronaitės Gertrūdos fon Le Fort kūrybą

1. Visos jos kūrybos apimtis

Perėjusi į Katalikų Bažnyčią, baronaitė Gertrūda fon Le Fort nagrinėja tik religines ir populiarias temas, kurių jos kūryboje neper daugiausiai, o svarbiausios yra šios: tiesos ieškojimas, džiaugsmas tiesą atradus, kovos su Bažnyčia, Pašvenčiamosios Malonės reikšmė, lemtis, pasiuntinybė, tėvynės pergalės ir meilė. Filosofiniuose kūriniuose rašytoja nagrinėja moters esmę.

Ji pasireiškia lyrikos, epo ir filosofijos srityse. Apsakymas, legenda, novelė ir romanas yra jos mėgstamiausi žanrai.

⁹³ *Das Schweisstuch der Veronika*, p. 103.

2. Epinių rašytojos kūrinių objektas

Epinių jos kūrinių objektas yra ne gamta, bet žmogus, kovojantis dėl tikėjimo ir savo tautiškumo. Ji visada rašo tik apie miestiečius, dažniausiai tai aukštesniojo luomo moteris. Pagal tautybę jos herojai yra arba vokiečiai, arba prancūzas, arba žydas. Svarbiausia jos kūrybos problema – tiesos ieškojimas, viena, judaizme, pagonybėje, protestantizme, kita, ir katalikybėje. Katalikiška pasaulėžiūra jos kūrinuose visada laimi. Radus tiesą, jos veikėjų gyvenimo aprašymas nutraukiamas. Lyrikoje ji apdainuoja ir atrastos tiesos džiaugsmą.

3. Epinės kūrybos pobūdis

Visuose jos kūrinuose vyrauja optimistinis ir nuoširdus tonas. Objektyvus, ramus jos kūrybos tonas kartais yra lyrinio ir jausmingo pobūdžio. Kiekvienoje knygoje esti arba mistinis veikėjas, arba keli iracionalūs atsitikimai. Nepaisant to, visa jos kūryba turi realų pagrindą. Šią realybę nurodo istoriniai asmenys, istorinis fonas, o kartais vaizdavimo stilius. Epiniuose kūrinuose pasakojama, aprašoma ir vaizduojama dialogų forma.

4. Epinių kūrinių fonas

Savo kūrinių fonu rašytoja visada pasirenka miestą. Auksinė, amžinoji Roma, Paryžius, Magdeburgas, Rėgensburgas. Jos kūrinių laiko koloritą sudaro viduramžiai, Trisdešimties metų karas, Prancūzijos revoliucija ir devynioliktasis amžius.

5. Autobiografinis elementas jos kūrinuose

Rašytojos kūrinuose gausu autobiografinių detalių. Polinkį religinėms temoms ji perėmė iš savo tėvų. Autobiografiniai apsakymai rodo, kad keisti jos pačios gyvenimo įvykiai dažnai padiktuodavo jai siužetą.

6. *Epinės kūrybos stilius ir kalba*

Rašytoja rašo vaizdžiu, poetinių priemonių turtingu ir daugiausiai konkrečiu stiliumi. Ji vartoja lengvus periodinius sakinius ir lakoniškus posakius.

BIBLIOGRAFIJA

I. Pagrindiniai šaltiniai

1. Le Fort G., *Hymnen an die Kirche*, München, 1936.
2. Le Fort G., *Hymnen an Deutschland*, München, 1938.
3. Le Fort G., *Die Ewige Frau*, München, 1936.
4. Le Fort G., *Das Schweisstuch der Veronika*, München, 1938.
5. Le Fort G., *Der Papst aus dem Ghetto*, München, 1930.
6. Le Fort G., *Die Letzte am Schafott*, München, 1933.
7. Le Fort G., *Das Reich des Kindes*, München, 1933.
8. Le Fort G., *Die Magdeburgische Hochzeit*, Leipzig, 1938.
9. Le Fort G., *Die Opferflamme*, Leipzig, 1938.
10. Le Fort G., *Vermächtnisse im Buche „Mein Elternhaus“*, Berlin, 1939.

II. Kiti šaltiniai:

1. Kampmann T., *Gertrud von Le Fort*, München, 1935.
2. Wiedemann A., *Gertrud von Le Fort und ihr religiöser Auftrag*, *Schönere Zukunft*, November, 1936.
3. Schött Gr., *Vom Wesen der Frau*, *Akademische Bonifatius-Korrespondenz*, Mai, 1935.
4. Recker W.P., *Neues von Gertrud von Le Fort*, *Schönere Zukunft*, Februar, 1939.
5. Rall Th., *Deutsches Katholisches Schrifttum gestern und heute*, *Einsiedeln/Köln*, 1936.
6. Salzer A., *Illustrierte Geschichte der deutschen Literatur*, V. B., Regensburg, 1932.

7. Przywara Er., SJ, Der Mensch des Abgrundes, *Stimmen der Zeit*, 1931.
8. Przywara Er., SJ, Deutsches Schicksal, *Stimmen der Zeit*, 1933.
Der Grosse Herder, I. B., Freiburg im Breisgau, 1933.
9. Knies R., Gertrud von Le Fort – Elisabeth Langgässer, *Literarischer Handweiser*, 1927–1928.
10. *Schönere Zukunft*, Gertrud von Le Fort über ihr dichterisches Werk, 16. VI. 1935.
11. *Schönere Zukunft*, Zum 60. Geburtstag der Dichterin Gertrud von Le Fort, 11. X. 1936.
12. *Schönere Zukunft*, Gertrud von Le Fort: Die religiöse Atmosphäre meines Elternhauses, 1. X. 1939.

Rs. 4031

Theologisch - Philosophische Fakultät
der Universität Vytautas des Grossen zu Kaunas

- Die epische Dichtung der Freiin Gertrud von la Fort -

Diplomarbeit
von
Adelė Dirsyte

Kaunas, 1940.

Vertinimo laipsniai gerai (4)
Releif - J. Sniz
1940. X. 11.

* VUB Rankraščių skyrius. F1-F957.

E i n f ü h r u n g

Allgemeine Bemerkungen über ihre Dichtung überhaupt.

A u s f ü h r u n g

1. Die autobiographische Erzählungen:

1/. Das autobiographische Element im Buche
"Die Opferflamme",

2/. Das autobiographische Element in der Ab-
handlung "Vermächtnisse".

II. Das historische Epos:

1/. Novelle "Die Letzte am Schafott":

- a) Inhaltsangabe,
- b) Grundgedanken,
- c) Architechnik,
- d) Hintergrund,
- e) Negative Seite der Novelle.

2/. Roman "Der Papst aus dem Ghetto":

- a) Inhalt des Romans,
- b) Komposition des Buches,
- c) Die wichtigsten Charaktere des Werkes.

3/. Legende "Das Reich des Kindes":

- a) Inhaltsangabe,
- b) Die wichtigsten Gedanken und Charaktere
- c) Komposition der Legende.

4/. Erzählung "Die Magdeburgische Hochzeit":

- a) Inhaltsangabe,
- b) Ideen,
- c) Komposition der Erzählung.

III. Das philosophische Epos:

1/. Die Grundgedanken des Romans "Das Schweisstuch
der Veronika".

- a) Das Heidentum in den Gestalten der

- Grossmutter und des Schriftstellers Enzio,
b) Die Gestalt und die Ideologie der Tante
Edelgart,
c) Die katholische Weltanschauung in der Ge-
stalt Jeanettens,
d) Die Gestalt der barmherzigen Gnade.

2/.Komposition des Romans.

IV. Der Stil ihrer epischen Dichtung.

Schlussfolgerungen

Allgemeine Bemerkungen über die epische Dichtung der
Freiin Gertrud von le Fort.

Bibliographie.

Allgemeine Bemerkungen über ihre Dichtung überhaupt.

Die Dichtung der Freiin Gertrud von le Fort setzt heute besonders die katholische Welt in Erstaunen, weil ihre religiösen Gedanken reich an Gefühlen und Kämpfen sind. Beim Lesen ihrer Bücher fühlt man, dass sie ihre Dichtung mit ihrem Herzensblut geschrieben hat. Wir fühlen in ihrer Dichtung ihr Sehnen nach Wahrheit und Dankbarkeit dem Allmächtigen für den gefundenen Weg.

Diese Kämpferin für die Wahrheit stammt aus einer fränkisch-hugenotischen Familie. Heute lebt sie noch als eine Dreilundsechzigjährige / 11 - X - 1876 / auf dem Schloss Konradshöhe-Baierbrunn in Bayern.

Was sie vor ihrem Eintritt in die katholische Kirche geschaffen hat, ist im allgemeinen unbekannt geblieben und heute schwer zugänglich. Aus jener Zeit können wir ihren ersten Roman "Die Frau", eine Kurzgeschichte aus der Frühzeit "Der Spokenkieker" und einige Gedichte aus dem Grossen Kriege erwähnen. Ausserdem gab sie Vorlesungen über Dogmatik ihres Lehrers Ernst Troeltsch, des protestantischen Theologen in Berlin, heraus.

Im katholischen Geiste schenkte uns Gertrud schon als Konvertitin folgende Werke:

1. Im Jahre 1924 erschien das erste katholische Buch "Hymnen an die Kirche". Das Buch wurde fünfmal von neuem gedruckt. Der Neudruck / 1929 / war um einige Stücke vermehrt. Jetzt benutzen wir die sechste Auflage / 1933 /. Von den "Hymnen an die Kirche" haben wir schon Übersetzungen ins Holländische, Französische und Englische.

2. 1928 erschien das Buch "Das Schweisstuch der Veronika". Wiedemann behauptet in seiner Abhandlung "Gertrud von le Fort und ihr religiöser Auftrag" - 1/, dass dieses Buch unsere Schriftstellerin im katholischen Deutschland und auch in literarischen Kreisen bekannt und berühmt gemacht habe. Auch dieses Buch ausser den schon erwähnten Sprachen in das Italienische, Polnische und Tschechische übertragen.

3. Das Buch "Der Papst aus dem Ghetto" wurde 1930 gedruckt und erschien bald auch englisch, französisch und ungarisch.

4. Im Jahre 1931 schenkte uns die Dichterin die Novelle "Die Letzte am Schafott", die wir heute schon im Englischen, Französischen und Holländischen haben.

5. 1933 gab sie die "Hymnen an Deutschland" heraus.

6. 1933 wurde die Legende "Das Reich des Kindes" gedruckt. Das ist nur die Einleitung zu dem in Vorbereitung begriffenen Werk "Die drei Kronen - Legende der deutschen Kaiserzeit": 1). Corona argentea - Die deutsche Krone - Legende der Sächsischen Kaiser, 2). Corona ferrata - Die Lombardenkrone - Legende der Salischen Kaiser und 3). Corona aurea - Die Römische Krone - Legende der Staufischen Kaiser.

Ausserdem ist auch noch eine Novelle mit der Gestalt der Mystikerin Mechtild von Magdeburg im Werden.

1/ "Schönere Zukunft" - Oktober 1935 bis März 1937, 1. Hälfte.

kte, Werk "Die ewige Frau".

8. Im Jahre 1938 gab sie ihre Erzählung "Die Opferflamme" heraus. Auf 54 Seiten beschreibt sie ihre persönlichen Erlebnisse.

Alle ihre Bücher - ausser "Die Opferflamme" und "Die Magdeburgische Hochzeit" - wurden vom Kösel und Pustetverlag in München herausgegeben. "Die Opferflamme" und "Die Magdeburgische Hochzeit" wurden im Inselverlag in Leipzig gedruckt.

Die Weltanschauung der Freilin Gertrud von le Fort teilt ihre Dichtung in zwei Teile: die vorkatholische, das heisst, die ersten Schritte ihrer Dichtung und die katholische. In ihrer katholischen Dichtung wurde sie auf drei Gebieten bekannt und berühmt, und zwar, auf dem lyrischen, epischen und philosophischen.

Meine Arbeit behandelt die katholische Spik.

Auf dem lyrischen Gebiete tritt unsere Schriftstellerin mit den "Hymnen an Deutschland" und "Hymnen an die Kirche" hervor.

Im 72 Seiten umfassenden Buche "Hymnen an die Kirche" stellt die Dichterin das gewaltige Ringen des Menschen / besser ihrer selbst / um Gott oder genauer, das Ringen der menschlichen Seele um die Offenbarung Gottes in seiner Kirche dar. Die Suchende beruhigt sich nur in dem Hause ihres Vaters, in dem Haus der Gnade, darin findet sie Zufriedenheit und Erhöhung:

"Mutter, ich lege mein Haupt in deine Hände..." - 1/.

"Kein Schmerz erlöse dich, keine Schmach errette

dich, kein Tod ertöte dich aus meinen Armen..." - 2/.

1. "Hymnen an die Kirche" - S. 14.

2. " " " - S. 32.

In diesen Hymnen besingt sie die Macht, die Schönheit und die Unvergänglichkeit der Kirche und weist die Niedrigkeit des Weltgeistes auf.

In den "Hymnen an die Kirche" sehen wir, wie ein Mensch aus dem Nichts in die Fülle der Gnaden gerettet wird; sie mahnt und tröstet die Suchenden und droht den Nachlässigen.

Schreibvogel urteilt über diese Hymnen: "Es gibt vielleicht kein zweites Werk, in dem das Liebesgeheimnis der Kirche in solchem Maße dichterisches Gleichnis geworden, und also etwas, was schon jenseits von Begriff und Begreifen liegt, doch magisch beschworen liegt ... alles wird mit einer solchen Gewalt der Anschauung dargestellt, dass sich Ehrfurcht religiösen Gefühls die höchste ästhetische Bezauberung verbindet." - 1/.

Die "Hymnen an die Kirche" sind psalmenartig, in langen rhythmischen Reihen, mit vielen schönen Gleichnissen geschmückt.

In den "Hymnen an Deutschland" sagt sie, dass alle Völker "die unbefoh'ne / Bahn / Ihres Schöpfers" suchen und besingt das Schicksal ihres Vaterlandes:

"Bis zu den Leuchten der Sterne
Leuchtet dir deines Engels Hand,
Und unter die Wasser
Der dunklen Tiefe taucht sie dich nieder - 2/.
"Du all' dieser Helle mächtigstes Volk wohnst
Mit dem Schicksal
Noch tief im Verhängnis!" - 3/.

1. "Schönere Zukunft" Nr. 5, November 1936 - S. 117.

2. "Hymnen an Deutschland" - S. 12.

3. " " " - S. 12.

Deutschland ist ihr unter allen Völkern das mächtigste, aber dessenungeachtet weist sein Schicksal viele dunkle Dornen des Erlösers auf.

In den Lobgesängen an Deutschland verkündet sie die messianistische Mission ihres Volkes und bereitet auch den Weg ihrer messianistischen Gedanken vor und fordert auf, ihn zu wandeln:

"Durch Liebe nur bist du ein Volk,
Durch Gnade nur heisst du "das Reich",
Und nur am Himmel des Glaubens
Verkündigst du wie der Bogen,
Der siebenfältig verweinte,
Siebenfältig verklärt
Die Pforte des Friedens." - 1/.

Schmücke dich, Deutschland, schmücke dich,
Wie der Stern sich im Finsternen schmückt,
Der den Morgen verkündet." - 2/.

Ihm patriotischen Gedanken sind mit religiösen Gefühlen durchgedrungen; ihrer Meinung nach kann die nationale Sendung Deutschlands nur eine christlich-religiöse sein;

"Christus, liebevoller König,
Dir übergeb' ich den Thron und die Tränen
der Völker -
Brich an, Friede der Erde " - 3/.

Alle hymnischen Rhythmen sind bilderreich, gotterfüllt und tiefversunken in dem Glauben an die Erneuerungswacht des eigenen Volkes.

-
1.	"Hymnen an Deutschland"	- S.46.
2.	"	" - S.47.
3.	"	" - S.51.

Kurz, ihre lyrische Dichtung sowohl inhaltlich als auch auf dem Gebiete der stilistischen Mittel ist interessant und wertvoll. Die in ihrer Lyrik auftretenden Motive sind der wichtigste Gegenstand ihrer ganzen Dichtung. Die Schriftstellerin wiederholt sie auch in ihrer epischen Dichtung.

Jetzt wenden wir unsere Aufmerksamkeit auf die philosophischen Gedanken von le Fort.

Sie behandelt auf diesem Gebiete nur eine Frage, und zwar, die Sendung der Frau.

Die Gedanken vom Wesen und der Sendung der Frau hebt sie im 157 Seiten umfassenden Buche "Die Ewige Frau" hervor. Die Schriftstellerin gliedert das Buch in drei Teile - die ewige Frau, die Frau in der Zeit und die zeitlose Frau.

Sie erörtert die Bedeutung der Frau von ihrem Symbol her. Die Immaculata schildert sie als die ewige Frau, als Vorbild des Menschen im nichtgefallenen Zustand und in ihr sieht sie das Symbol des Weiblichen: "...in ihr allein ist das metaphysische Geheimnis der Frau Gestalt und darum fassbar geworden." - 1/. Nur in dem Fiat, in der ancilla Domini verbirgt sich das Geheimnis der Frau: "...wo immer die Frau antiefst sie selbst ist, da ist sie nicht sie selbst, sondern hingegeben - " - 2/. Sie hebt hervor, dass der Schleier das Symbol der Weiblichkeit auf Erden ist.

In der Abteilung "Die Frau in der Zeit" spricht man von der Bedeutung der Frau im geschichtlich-kulturellen Leben. Sie hebt drei zeitlos-gütige Formen des Frauen-

1. "Die Ewige Frau" - S. 14.

2. " " " - S. 18.

Lebens hervor: die mater, die virgo und die sponsa. Die Schriftstellerin unterstreicht, dass jede dieser drei Formen die Erfüllung des ganzen Frauenlebens bedeutet. Sie erklärt an Beispielen die Wichtigkeit aller drei Formen, die Totalität des Frauenlebens und weist auf die Gründe, weshalb man heute nur die mater sieht, hin. Sie betont auch, dass die weibliche Genialität sich immer nur in der religiösen Sphäre befindet und diese Genialität ~~ein~~ charismatischen Charakter habe. Nur eine solche Frau ist eine wirkliche Gefährtin des Mannes und eine Trägerin der Kultur, sonst ist sie eine Vernichterin des göttlichen Gedankens.

Unter dem Titel "Die zeitlose Frau" tritt der Begriff der Mutter zutage: "...die Mutter ist das Bild der irdischen Unendlichkeit, -..." - 1/. Die Schriftstellerin erklärt, "dass noch nicht jede Frau, die ein leibliches Kind hat, auch schon Mutter ist." - 2/."Denn Mutter sein, mütterlich fühlen heisst zu den Hilflosen überhaupt stehen, sich allem Kleinen und Schwachen auf Erden liebevoll und hilfreich zuneigen..." - 3/. Damit ~~sie~~ betont sie die geistige Mütterlichkeit. Ausserdem ist die mütterliche Frau die Bewahrerin und Pflegerin der geistigen Werte: "...die Mutter, die dem Kinde die ersten Laute der Sprache lehrt und sie ihm dadurch lebenslang zur Muttersprache heiligt, die ihm die ersten Lieder seines Volkes vorsingt, ihm seine Märchen erzählt, sie stellt auch in des Kindes Leben den ersten und weiterhin entscheidenden Kulturfaktor dar, den frühesten Einfluss seines geistigen Lebens." - 4/.

-
1. "Die Ewige Frau" - S.100.
 2. " " " - S.112.
 3. " " " - S.114.
 4. " " " - S.120

Mit diesem Buche gibt uns le Fort einen tiefen Einblick in das Wesen der Frau: die ewige Frau ist Maria - das Vorbild jeder Frau, die Frau in der Zeit - die virgo und die sponsa, die die Gefährtin des Mannes in der Sphäre der Kultur ist und die zeitlose Frau ist die geistige und leibliche Mutter, die die Bewahrerin der geistigen Güter ist. Die Schriftstellerin glaubt an die Kraft der Frau. In ihrer epischen Dichtung macht sie oft zur wichtigsten Person Frauen.

Damit beenden wir unsere kurze Bemerkungen über die lyrischen und philosophischen Leistungen von le Fort und wenden uns ihrer epischen Dichtung zu.

Die autobiographischenErzählungen

In den autobiographischen Teil ihrer Dichtung gehören das kleine Büchlein "Die Opferflamme" und die dreizehnseitige Abhandlung "Vermächtnisse" in dem Buche "Mein Elternhaus". Diese Erzählungen aus ihrem Leben sind poetisch und helfen uns ihre ganze Dichtung ^{kennt-} kennen-zulernen.

1/. Das autobiographische Element im Buche "Die Opferflamme".

In dem Büchlein "Die Opferflamme" erzählt die Dichterin ihre eigenen Erlebnisse in Rom, in der Schweiz und in ihrer Heimat nach dem Tode ihres Vaters. In die Stadt Rom fuhr sie als achtzehnjähriges Mädchen mit ihrer Mutter und drei Schwestern. In Rom erlebte sie eine merkwürdige Begegnung mit einem Unbekannten, der ihrem toten Vater ähnlich war. Sie fürchtete sich vor einer Begegnung mit diesem Mann und versuchte sich, vor ihm in einer Kirche zu verstecken. Er folgte ihr auch in die Kirche und redete sie an: "Mein Kind, verzeihen Sie dieses Benehmen! Sie gleichen einer über alles geliebten Toten. Sie gleichen ihr in der erschütternden Weise." - 1/, "Angelina, ich danke dir!" - 2/. Diese Begegnung und seine Rede erschütterten sie tief.

Nach dem Tode ihrer Mutter machte sie eine Reise nach Rom. In der Schweiz besuchte sie eine kranke Bekannte.

1/. "Die Opferflamme" - S. 9.

2/. " " - S. 10.

In dem Krankenhaus, wo ihre Bekannte lag, traf sie einen Schriftsteller, den sie an seiner Geliebten erinnerte. Er bat sie ein Werk von seiner Geliebten durchzulesen. Dem unglücklichen Schriftsteller bereitete diese Begegnung viel Freude. Diese beiden Erlebnisse zeigen, dass die Idee des Opfers Gertruds Herzen nah war: "...ich war im Grunde nur berufen, zweimal die Toten zum Leben zu erwecken." - 1/.

2/. Das autobiographische Element in der Abhandlung "Vermächtnisse".

Aus dieser Abhandlung geht hervor, dass der Vater unserer Dichterin ein preussischer Offizier aus Mecklenburg war. Seines Dienstes wegen hatte die Familie keinen beständigen Wohnsitz.

Gertrud betont, dass der Vater seinen Kindern die grossen Güter der Religion und des Vaterlandes früh eingeprägt habe. Sie hörte von ihm viele Kriegserlebnisse und Geschichten von berühmten Fürsten und Generälen. Gertrud hörte von ihm auch Geschichten aus dem Zeitalter der Glaubenskriege, von Calvin, dessen Lehre auch in le Forts Geschlecht Bedeutung besass; sie erkundigte sich bei ihm über die Französische Revolution, wo drei le Forts Ludwigs XVI. Offiziere waren. Die Urkunden der Familie zeigen, dass le Forts Geschlecht Freiherren des alten Reiches waren. Überdies war ihr Vater religiös und liebte philosophische Werke.

Ihre Mutter stammte aus Würzburg. Sie war die Tochter des genialen Miterfinders der Schnellpresse. Sie selber besass die unerschöpfliche Liebe ihrer Kinder und

1. "Die Opferflamme" - S. 53.

durch ihre künstlerische Begabung entzückte sie ihre Familie. Ihre Mutter war barmherzig, religiös und liebte ~~xx~~ fromme Gedichte, die Heilige Schrift und die "Nachfolge Christi".

Gertruds Eltern lebten mit ihren Kindern mehr auf dem Lande als in der Stadt. Das Landleben aber hinterließ in ihrer Dichtung keine Spur. Der Besuch und Aufenthalt in Rom dagegen war für ihre Dichtung bedeutungsvoll. Rom diente Gertrud als Hintergrund für zwei Bücher. Die "Vermächtnisse" weisen darauf hin, dass unsere Schriftstellerin von ihren Eltern die philosophisch-religiöse und historische Neigung erbt. Ihre Hingebung auf diesem Gebiete spiegelt sich stark in ihrer Dichtung wieder.

11.

Das historische Epos.

Dieser Abschnitt umfasst die Bücher, die entweder geschichtliche Personen, historische Begebenheiten oder einen derartigen Hintergrund haben. Zu diesen Kapiteln gehören "Die Letzte am Schafott", "Der Papst aus dem Ghetto" "Das Reich des Kindes" und "Die Magdeburgische Hochzeit".

1/. Novelle "Die Letzte am Schafott":

a/. Inhaltsangabe

Die Schriftstellerin wählte sich ihr Thema aus ungewöhnlicher Umgebung. Die ganze Handlung und die Gestalten stellt sie auf dem Hintergrund der Französischen

Revolution dar. Der Hauptgedanke kreist um die Karmeliterin Blanche de la Force. Ihre von einer Panik stark erschreckte Mutter gab ihr zu früh das Leben und schied bald aus dieser Welt. Blanche stammte aus einer aristokratischen Familie. Sie erbte von ihr nichts weiter als die Furcht. Ihr Vater war Atheist. Er war aber auch in dieser Hinsicht unkonsequent. Ihre Stiefmutter Madame de Chalais bemühte sich Blanche religiös zu erziehen. Dem Verlangen ihrer Stiefmutter nach trat sie als Sechzehnjährige bei den Karmeliterinnen ein. Im Kloster kämpfte sie zusammen mit anderen Schwestern gegen ihre Angst. Als alle Karmeliterinnen sich zu dem Opfermartyrium vorbereiteten und den letzten Weiheakt während der heiligen Messe sprachen, flüchtete Blanche aus dem Kloster und stürzte sich in das Chaos der schrecklichen Masse. Ungeachtet ihrer Furcht blieb Blanche bis zur letzten Stunde ihrer Religion treu. Am Ende besiegte sie ihre Furcht und begegnete singend dem Todesengel.

b/. Grundgedanken der Novelle.

In der Novelle "Die Letzte am Schafott" hebt die Dichterin das Problem der Furcht hervor und unterstreicht damit die Worte der Heiligen Schrift: "das Schwache auf Seiten Gottes ist stärker als die Menschen" / 1.Kor.1,24./.

Mit diesem Buche zeigt uns die Verfasserin, dass der Mensch sein psychophysisches Dasein durch die Gnade Gottes und die gute Erziehung überwinden und die höchsten Leistungen erzielen kann. Damit zeigt sie die Würde und Schönheit auch des schwächsten Menschen. Ihr scheint es, dass nur die menschliche Kraft allein zu schwach ist: "Das Menschliche allein genügt nicht, auch nicht das, 'schöne Menschliche', für das wir

uns einst miteinander begeisterten - vor der Revolution."

- 1/.

Mit dieser Novelle hob die Verfasserin auch einen anderen Neben-Gedanken, und zwar, den Wert des Klosters als einer Erziehungsanstalt, hervor. Die Karmeliterinnen von Compiègne waren die ganze furchtbare Zeit hindurch in einer enthusiastischen Stimmung und bereiteten sich vor, dem Schrecklichsten zu begegnen. Ausser Blanche litt hier niemand an der Furcht: "O meine Mutter, beglückwünschen Sie mich und uns! Beglückwünschen Sie dieses Land und seinen Thron! Seine Majestät will uns zu einem Sühnewerk zulassen, dass wir uns nicht träumen liessen: man drohte mir mit dem Martyrium!" - 2/.

Die Nonnen opferten dem Allmächtigen ihren guten Willen und für das Vaterland ihre besten Herzensgaben: "Frankreich wird nicht gerettet werden durch den Eifer seiner Politiker, sondern durch die Gebete und Opfer seiner Opferseelen; heute ist die grosse Stunde des Karmel." - 3/.

Als dritten Gedanken dieses Buches können wir die Erziehungsidee hervorheben. Am Anfange des Buches unterstreicht die Schriftstellerin selbst diesen Gedanken: "Sie heben, teuerste Freundin, in Ihrem Schreiben an mich mit Recht die ausserordentliche Stärke hervor..." - 4/. Uns freut die Gestalt der Blanche, die sich immer ihre Furcht zu überwinden strebt, ihr Misserfolg und zuletzt ihr Erfolg, uns freut die enthusiastische Stimmung von Marie de L'Incarnation in den schrecklichsten Stunden, es ist schön den ernsten Geisteszustand der Priorin Madeleine Lidoine zu verfolgen. Herzlich ist auch die belehrende Episode von dem Fräulein von Sonbriuel, die für ih-

-
1.	"Die Letzte am Schafott"	- S. 133.
2.	"	- S. 54.
3.	"	- S. 59 u. 60.
4.	"	- S. 7.

rem Vater stirbt. Am meisten ergreift uns die Opferszene der Karmeliterinnen, die singend die Guillotine bestiegen.

Viertens. Die Schwäche Blanches symbolisiert die Schwäche von ganz Frankreich in der Revolutionzeit: "War dieses Mädchen in diesem Augenblick das gemarterte Frankreich selbst, das man zwang, das Blut seiner eigenen Kinder zu trinken?" - 1/. Die Masse der Revolutionäre quälte das schwache Mädchen, mordete die besten, willenskräftigen Menschen, marterte ihr armes Land. Blanche war schwach wie Frankreich schwach war.

Die im Hintergrund dargestellte Revolution belehrt uns, dass eine Reform, durch eine Revolution durchgeführt, zu viel kostet und nichts Gutes bringt.

c/. Architechtonik der Novelle.

Die ganze Novelle lässt Gertrud von le Fort dem Herrn von Villeroi für eine Emigrantin, einer guten Freundin, erzählen. Der Herr von Villeroi bestätigt, dass er die Ereignisse selbst gesehen, manches von der Novizenmeisterin Marie de L'Incarnation gehört, und einiges in den Aufzeichnungen der Priorin Madame Lidoine gelesen habe.

Die Schriftstellerin beginnt die Novelle mit der Unterhaltung des Herrn von Villeroi mit seiner Freundin. Weiter macht sie uns mit den Eltern der Heldin und mit dem unglücklichen Erbe Blanches bekannt. Hier fängt die Intrige der Novelle an. Darauf zeichnet die Dichterin das Wachsen der Revolution und in drei Episoden stellt sie die Lage Blanches im Karmeliterinnenkloster dar.

1/. "Die Letzte am Schafott" - S. 104

In der ersten Episode sehen wir Blanche in Noviziat. In dieser Zeit erzieht sie die Novizenmeisterin Marie de l'Incarnation. Diese benutzt die besten Mittel, um die Furchsamkeit ihrer Schülerin zu überwinden. Trotzdem gelingt es ihr nicht. Blanche konnte sich nicht vorstellen, wie Gott einer so guten Priorin wie Croissy einen so furchtbaren Tod zugelassen hatte. Sie dachte in ihrer Postulatzeit ähnlich wie ihr Vater, dass das Leben im Kloster viel sicherer sei als in der Welt draussen. Die Novizenmeisterin charakterisierte ihren damaligen Zustand mit folgenden Worten: "Dieses arme Kind rührt mich, denn wirklich, es hat sich in die Mauern des Karmel eingekutschelt wie ein Vögelchen im Nest!... es gibt Tausende solcher kleinen Frömmigkeiten, es gibt Hunderte solcher winzigen Flämmchen. Jeden Tag brennen ihrer unzählige vor dem Altären von Paris, und weitere unzählige werden von den Stürmen des Lebens verblasen. Solche Flämmchen setzt man nicht in den Karmel!" - 1/.

In der zweiten Episode spricht man von Blanche als einer Novize. Nach der Einkleidung war sie ausserordentlich zufrieden und fröhlich. Während eines Besuches der Regierungskommission zeichnete sich wieder bei Blanche eine grosse Angst. Der Konvent des Klosters erklärte sich es als einen Nervenschock.

Bald nachher wurde mitgeteilt, dass die Staatsregierung nicht nur den Eintritt in ein Kloster, sondern auch die Einkleidung neuer Novizen und die Ablegung der Ewigen Gelübde verboten habe. Nicht lange

1. "Die Letzte am Schafott" - S. 38.

darauf passierte Blanche ein Unglück. Ihren Händen entfiel le petit Roi und ihm sprang das Köpfchen ab. Von nun an begann die Novizenmeisterin zu denken, dass sie keinen guten Willen mehr habe und teilte es der Priorin mit. Die Barmherzigkeit der Priorin aber liess Blanche noch weiter im Kloster bleiben, bis sie selbst während des Weiheaktes dieses verliess. Das ist die dritte Episode der Novelle.

Der Höhepunkt und die Auflösung der Intrige ist die heldenhafte Haltung und der schreckliche Tod Blanches auf der Place de la Revolution.

Zwischen diesen Episoden stellt die Schriftstellerin noch andere dar, und zwar, von der Novizenmeisterin Marie de L' Incarnation, von der Priorin Lidoine, von dem heldenhaften Fräulein von Sombreul usw.

Am Ende der Novelle zeichnet sie wieder, wie am Anfange, die Unterhaltung des Herrn von Villeroi mit seiner Freundin.

Die ganze Novelle hat sie in Erzählungsform eingekleidet. An den wichtigsten Stellen benutzt sie das Zwiegespräch.

Als wichtigstes Kunstmittel benutzt die Schriftstellerin den Gegensatz. Sie schildert das Kloster von Compiègne als eine Charakterschule, wo sie die Nonnen als Individuen zeigt. Diese Friedens- Ruheinsel stellt sie in das Chaos der Revolution, wo die antilitalose und verachtungslose Masse herrscht.

Die wichtigsten Gestalten der Novelle sind ebenfalls gegensätzlich dargestellt. Blanche de la Force ist schwach, furchtsam und willenlos. Sie fürchtete sich vor dem Tode und trotzdem muss sie sterben. Marie de L' Incarnation ist stark und mutig, sie sehnt sich nach dem Martyrertode und dessenungeachtet muss sie allein im Leben zurückbleiben.

d/.Der Hintergrund der Novelle.

Als Hintergrund dieser Novelle nahm unsere Dichterin die Stadt Paris zur Zeit der Französischen Revolution. Sie gibt ein interessantes und schönes Bild des Umschwunges: "Es war niemand mehr da wie ein einziges, wildes, von seiner eigenen Todesangst erdrücktes, massenhaftes menschliches Ungeheuer: das unter der scheinbar so festen der gesitteten & Gewohnheit hervorgebrochene, ewig im Hintergrund der Dinge schlummernde Chaos." - 1/. T. Kampmann erklärt und ergänzt noch diese Definition: "Revolution ist Angst. Ist die Angst des Menschen, dem der Boden seiner Welt unter den Füßen absinkt, ist die Angst des Menschen, der sich aus seiner bisherigen Ordnung ins grosse Ungewisse gestossen fühlt." - 2/.

Als Hintergrund zeichnet sie die immer weiter unsichgreifende Revolution. Sie zeigt uns die beständig steigenden Begierden der Revolutionäre, und zwar, die Verfolgung und die Verachtung der Kirche und schliesslich das schreckliche & Chaos ~~und die Angst~~, mit alldem furchtbarem Hasse und dem ewigen Morden.

Auf dem Grunde der Revolution liegt das Chaos und die Angst. In der Seele Blanchés gibt es auch keinen festen Grund. Es fehlt Blanche an Festigkeit: "In ihrer Angst befindet sich viel chaotisches."

Dieser Hintergrund hebt den Hauptgedanken des Werkes deutlich hervor.

e/. Negative Seite der Novelle.

Die negative Seite der Novelle ist der häufige Ge-

1/ "Die Letzte am Schafott" - S. 13.

2/ Kampmann T. "Gertrud von le Fort" - S. 35 - 36.

brauch von subjektiven Bemerkungen^{geg} Philosophiren und Bemerkungen^{geg} des Herrn von Villeroi sind verdriesslich; EB: "(dieser von Ihnen so tief verachteten - ah, meine Liebe, wir haben gelernt, sie wiederum zu achten.)" - 1/. "(bedenken Sie, Liebe, diese nur an lautlose Frauensandalen gewöhnten Gänge!" - 2/., "Bemerken Sie, meine Freundin, hier die leichte Veränderung von der Haltung der blossen Bereitschaft zum offenen Wunsch? und nun, meine Liebe, verstehen Sie, glaube ich, auch Madame Lidoines Schwerfälligkeit gegenüber der Begeisterung ihrer Tochter." - 3/.

3/. Roman " Papst aus dem Ghetto ".

a/. Inhalt des Romans.

Der Hauptgedanke des Romans ist die Darstellung des Reiches Christi auf der Erde nach dem Tode Christi. Das ist die Geschichte der streitenden Kirche. Die Dichterin zeigt sie uns unbraut vom Judentum und Heidentum. Auf der Szene lässt sie nicht nur die einzelnen Personen, sondern auch die Massen auftreten, die diese Nationen und ihre Anschauungen vertreten.

Die Römer dieser Zeit verfolgten die Juden. Sie glaubten, dass diese an Erdbeben schuld waren. Darum wurden sie gesteinigt, verstossen und verachtet.

Die Schriftstellerin zeichnet uns das Leben der jüdischen Familie Chanoch ben Esra, die von dem Papst während der Prozeßion gerettet wurde. Chanoch ben Esra erzeigte dem Papst seine Dankbarkeit und dadurch fand seine Familie den Weg zur Kirche. Diese Familie beschloss, sich an der Kirche für

1/. "Die Letzte am Schafott" - S. 85.

2/. " " " - S. 45.

3/. " " " - S. 62.

die Verfolgung ihres Volkes zu rächen, sie zu zerstören und ihre Macht zu zeigen. Dazu benutzte sie alle ihre Fähigkeiten, dem opferte sie ihre Freuden und ihre Güter.

Petrus Leonis, der Enkel Chanoch ben Esra, lässt sich nur zu diesem Zwecke taufen, trennt sich von seiner geliebten Gattin, um den Racheplan auszuführen. Seine Schlaueit verstand es gut, seine Rache zu verbergen. Er gab sich für einen guten Christen und einen ehrlichen Capitan aus. Im geheimen aber bereitete er die Rache vor. Die alte Rachel erklärte beständig seinem Sohne, dem jungen Petrus Leonis, das Unglück seines Volkes. Es gelang ihr die Christen zu erwecken, die das Volk Israel verfolgt hatten: "Wenn nun die ~~Kathol~~ Reihe Brot zu verteilen an den kleinen Petrus kam, so gab er immer zuerst den armen Judenkindern." - 1/. Von Stufe zu Stufe stieg er in der kirchlichen Hierarchie, bis er schliesslich Papst wurde. Nun zeigten sich seine grossen Rachepläne. Der junge Petrus Leonis wurde der Anlass des grossen Schismas.

In Rom, an den beiden Tiberufern, lag eine kleine Judenstadt. Das war das Ghetto, aus dem dieser schismatische Papst Anaklet 11. stammte.

In diesem Ghetto schmiedete Mirjam, die Mutter des jungen Petrus Leonis, die Pläne, wie sie ihren Sohn zu den Juden zurückbringen könne. Mirjam besass eine blonde Tochter Trophäa, die nach einer Prophezeiung die Erretterin ihres Bruders und die Rächerin der Kirche sein sollte. Aber die Hoffnung Mirjams ging nicht in Erfüllung. Trophäa kam von Frangipanis Schwert um, ihr Sohn kehrte nicht zurück und sie selbst starb vor Kummer auf der Strasse. Gut stellt T. Kampmann die Hoffnungslosigkeit der jüdischen

1/. "Der Papst aus dem Ghetto" - S. 70.

Weltanschauung dar: "Die am Ende dieses Aons steht die Synagoge mit gesenktem Haupte, mit verschleierte Augen und vielfach gebrochenem Speer." - 1/. "Ach, Rabbi Elchanan, ich sehe keine Krone und keine Flügel mehr. Um mich ist nichts denn Nacht." - 2/. Trophäas Blindheit und diese Worte über die Nacht sind symbolisch für die jüdische Weltanschauung.

In dieser Zeit war der Beschützer der Kirche Christi unmündig und seine Vertreter waren römische Capitane. Besonders tritt die Familie der Capitane Frangipani hervor. Das waren die unfürstlichen, weltlichen Herrscher, die nur ihren Vorteil zu erreichen strebten. Manchmal standen sie zu Petrus Leonis / mit den Juden /, weil dieser reich und mächtig war, manchmal kämpften sie gegen ihn mit Schwertern, manchmal mit Schlangen, d. h., sie verbreiteten unter das Volk Gerüchte.

Zwischen diesen Parteien stand die Kirche Christi. Sie blieb auch im Kampfe zwischen dem blonden und schwarzen Blut vorsichtig, barmherzig und kämpfte doch für ihre Ziele. "Heiliger Vater, nun erkenne ich, dass die Kirche Christi nicht von dieser Welt ist, denn siehe, wir schiffen zwischen lauter Heiden und Juden, also dass keiner zu verstehen vermag, was wir meinen! Der Heilige Vater: „Ja, mein Bruder, um dieser beiden willen ist Christus gestorben!“ - 3/. Das sind die Worte des Papstes Paschalis II. Der Papst sprach zu dem Juden auch in der Zeit, als die kirchliche Kasse ganz leer war: "Chanoch, du hast eine dankbare Seele, und dies ist selten auf Erden. So wahr mir Gott in meinem schweren Amt gnädig beistehen möge, es wäre mir lieber gewesen, du hättest mir deine Seele gebracht als diesen Beu-

1/. Kampmann T., "Gertrud von le Fort" - S. 21.

2/. "Der Papst aus dem Ghetto" - S. 273.

3/. " " " - S. 205.

tel." - 1/.

Ungesachtet grosser Drohungen kämpften Päpste gegen Simonie und Investitur. Die ganze päpstliche Geschichte kann man mit diesen Gregors VII. Worten zusammenfassen: "Weil ich die Gerechtigkeit geliebt und das Unrecht gehasst habe, darum sterbe ich in der Verbannung. Er hätte aber auch sagen können. Darum trage ich die Dornenkrone meines Herrn." - 2/.

Das Wort des Heiligen Vaters Paschalis II. - "Gerechtigkeit ist nur in der Hölle; im Himmel ist Gnade, und auf Erden ist das Kreuz." hielt die Vertreter der Kirche auch in der traurigsten Zeit des grossen Schismas aufrecht. Sie wussten, dass das grösste Unglück der Welt die höchste Freude bringen musste. "O felix culpa" - 3/.

b/. Komposition des Buches.

Am Anfange des Romanes zeigt uns die Schriftstellerin die damalige Lage der Juden, der römischen Capitane und der Heiligen Kirche. Später beginnt sie die Handlung des Romans darzustellen. Die Exposition der Handlung ist die Beschreibung der Bekehrung und die Taufe des Juden Petrus Leoni. Nachher erzählt sie abwechselnd von der jüdischen Stadt am Tiberufer, von den Capitaneen, von den Päpsten und ihren Kämpfen für die Wahrheit. Sie zeichnet die damalige politische Lage. Die höchste Stufe der Handlung ist der Tod der Trophäa und das Vorhaben des jungen Petrus Leoni sein Ziel weiter zu verfolgen.

Das Zeit- und Ortskolorit und viele Personen des Romans sind historische Erscheinungen aus dem 12. Jahrhundert.

Die ganze Handlung geschieht in der Swigen Stadt:

1/	"Der Papst von dem Skello"	S. 78
3/	"	- S. 846
5/	"	- S. 35

"O Roma, einst warst du Haupt und zugleich Krone dieser Erde, und heute bist du ein Raub der wilden Barbaren und der gierigen Wechsler! Wir aber wollen dein Raub sein: Königin Roma, Mutter Roma, Braut Roma! Roma, die nicht sterben kann, lass uns für dich sterben, lass uns für dich leben." - 1/.

In der Schilderung der Epoche beschreibt sie die Verfolgung der Juden, die Kämpfe der Päpste gegen Investitur und Simonie und die grausamen Kreuzzüge. Sehr schön gelingt es ihr, die Szene der Beweinung Jerusalems zu beschreiben.

Als Mittel der Charakteristik und Darstellung braucht sie Vergleiche, Symbole, Gegensätze und Teilbilder, zB: "Rabbi Elchanans Nase, so haben wir gesagt, war ~~glas~~ gleich einer edlen Klinge aus Damaskus, des fremden Nase aber war gleich dem scharfen Schnabel eines Geiers. Rabbi Elchanans Antlitz war zerwühlt gleich einem Schlachtfeld, das Antlitz des Fremden aber zerwühlt gleich einer Richstätte. Rabbi Elchanans Augen waren wie zwei verlöschende Fackeln, aber des Fremden Augen waren wie lodern des Pech..." - 2/.

Die wichtigsten Stellen beschreibt sie lyrisch und betont sie manchmal durch Zwiegespräche. - 3/.

In diesem Roman gibt es viele nebensächliche Kleinigkeiten, die der Entwicklung und der Einheit der Handlung stören, zB + 4/.

Es gibt auch unpsychologische Kleinigkeiten, zB: Das häufige Weinen der beiden Frangipani: "Darauf Cen-

1/. "Der Papst aus dem Ghetto" - S. 177.

2/. " " " - S. 269.

3/. " " " - S. 315.

4/. " " " - S. 263.

zius und Leo: „Jacoba, wir können nicht lügen.“ Sie: „Als dann müsstet ihr eben Roma verraten.“ Also fingen sie beide an bitterlich zu weinen...“ - 1/.

c/. Die wichtigsten Charaktere des Werkes.

Die Dichterin führt viele Personen in den Roman ein. Der Roman aber stützt sich nicht auf die Bedeutung der einzelnen Charaktere, sondern auf die Stände und die Weltanschauungen verschiedener Gruppen. In dem Roman bemerken wir drei Stände mit ihren Anschauungen, und zwar, das Judentum, das Heidentum und den Katholizismus.

Die Ideologie des Judentums ist fast bei allen Personen gleich stark. Hoffnungslosigkeit zeigt sich sehr selten. Mirjam und Rachel haben grosses Vertrauen auf ihre Ideologie und warten auf den Messias. Mirjam ist ein sympatischer und schön ausgeführter Charakter. Sehr schöne Stellen des Romans sind die Erziehungs- und Gebets-szenen von Mirjam. Sie lehrt ihre blinde Tochter Trophäa die Psalmen Davids, Geschichten und Gesänge ihres Volkes. Mirjams Charakter stellt uns das Leiden der Mutter dar, der der Sohn verlorengegangen ist.

Die zweite Eigenschaft der Juden ist, dass sie ungeachtet aller Hindernisse, mit Hilfe ihren Geschicklichkeit zum Ziel zu kommen suchen. Als solche Charaktere sind die beiden Pier Leonis', Rachel und Mirjam. Mirjam tröstet sich: „Und dennoch bleibe ich stets bei dir, denn du hältst mich bei meiner rechten Hand. Wenn mir gleich Leib und Seele verschmachten, so bist du Gott allezeit.“ - 2/.

1/ „Der Papst aus dem Ghetto“ - S. 256.

2/ „ “ “ - S. 386.

Das charakterlose Heidentum verkörpern Johannes, Leo, Cenzius Frangipanis und die schlangenähnliche Jacoba.

Die streitende Kirche vertreten die Heiligen Väter, Kardinäle und die Wahrsagerin Frau Suso.

In diesem Romane sind die am besten gelungenen Charaktere die des alten Pier Leoni, Mitjam und Trophäa.

3. Legende "Das Reich des Kindes".

a/. Inhaltsangabe.

Der letzte Karolinger Karl der Dritte wurde vom Throne abgesetzt. Seine Stelle nahm Arnulf von Karantanien ein, der Frau Uta heiratete. Der Weissagung nach sollte Arnulf von seinem Sohne vom Throne gestossen werden. Darum fürchtete er seine Familie. Nach der Geburt seines Sohnes wurde er machtlos und starb bald. Nach König Arnulfs Tode stritten die Grossen um die Vormundschaft und liess das Reich von den Hunnen vernichten. Bald nachher starb Arnulfs Sohn. Weiter herrschte Konrad, der von Uta gesegnet wurde.

b/. Die wichtigsten Gedanken und Charaktere.

Der Charakter Karl III., welcher der Dicke genannt wurde, zeigt uns, dass man mit gutem Willen allein das Reich nicht regieren kann. Karl III. war ein guterherziger und selbstloser Mann, aber ohne Energie: "Ich bin bereit vom Throne herabzusteigen" ... der Erzkanzler: "Herr, Ihr dürft nicht vom Thron absteigen, lieber

noch sollen sie Euch herunterstossen,alsdenn fällt der Fluch dieser Stunde auf den Markgrafen und nicht auf Euch. Der Kaiser: „Aber ich will nicht,dass er auf Margrafen fällt! Der Margraf soll reine Hände behalten,denn er soll das Reich retten.“ – 1/. Karl III.verkörpert Willenlosigkeit und Schwäche.

Ganz anders Arnulf von Karantanien.Er war mutig und vertraute auf seinen Verstand.Deshalb trennte er sich Tag und Nacht nicht von seinem Schwerte: "König Arnulf war ein grosser König des Schwertes." – 2/. Der Rationalismus des Königs Arnulf hatte keinen festen Grund.Ein schrecklicher Traum und eine ihm nichts gutes verheissende Weissagung lähmte seine Kräfte.

Die sagenhafte Figur Uta stellt das Ideal der Frau dar.Die gute Eigenschaften der Frau,die in dem Buche "Die ewige Frau" gezeichnet sind,treffen wir in Uta Persönlichkeit.Uta ist fromm,willenskräftig,barmherzig,eifrig und still.Sie war die Mitarbeiterin ihres Mannes in der Regierung des Reiches.Die Gestalt Uta zeigt,dass die Königin die Mutter des Reiches sein soll;sie soll ein gutes Beispiel geben:"Frau Königin,ich habe einmal gemeint,Ihr sollet die Mutter aller unserer Könige werden." – 3/.

Dieses Buch zeigt auch die tiefe Vaterlandsliebe der Dichterin.Sie vergleicht ihres Reiches Dasein mit dem Leben Jesu Christi.Ein kurzer Auszug:"Unser Heiland Jesus Christus da er zur Menschheit geboren ward,da ward er geboren in der Erniedrigung und in der Verborgenheit

1/ "Das Reich des Kindes" – S.8.
2/. " " " – S.32.
3/. " " " – S.55.

und in der Mitternachtsstunde; und alles auf dieser Erde, das zu seinem Reiche gehört - es steige auf zur Höchsten Herrlichkeit - das wird geboren gleich ihm. Also ist auch geboren worden das Reich der Deutschen, welches genannt wird unter den Völkern das Heilige Reich. Und also wird es wieder geboren werden, wenn die Zeit erfüllt ist, welche Gott gefällt. Das walte sein ewiges Erbarmen." -1/.

c/. Komposition der Legende.

Der Gegenstand dieser Legende ist wie der des Romans "Papst aus dem Ghetto" historisch und mit ihm verwandt. Im "Papst aus dem Ghetto" geht die Handlung in der kirchlichen Sphäre vor sich, hier aber kreist alles um das Reich in der Karolingischen Zeit. Die Könige Karl der Dicke und Arnulf von Kärnten sind historische Personen. Die Königin Uta ist der typische Name der Mütter in der deutschen Heldensage.

Die Dichtungselemente bindet die Schriftstellerin chronologisch und ursächlich zusammen. Den Charakter der Legende unterschreicht sie mit sagenhaften Elementen, dazu braucht sie Ausdrücke aus der Heiligen Schrift, und ausserdem führt sie mystische Personen, wie die Wahrsagerin Glismuada und den Sänger von jenseits des Todes, ein.

4/. Erzählung "Die Magdeburgische Hochzeit".

a/. Inhaltsangabe.

Der Gegenstand dieses Romans sind die Erlebnisse des Brautpaares Willigis Ahlemann und der Jungfrau Erd-

Erdmuth Plögen. In dem Abschnitt, der den Jungfrauenabend schildert, spricht man von der Vorbereitung des Brautpaares zur Hochzeit, von den Sitten des Jungfrauenabends und stellt die Lage des protestantischen Magdeburg dar, wo Prediger Doktor Reinhart Bake den Glauben hütet. Die Magdeburger kämpfen für die Freiheit der Stadt und für den Glauben. Die protestantischen Schweden drängten sich in die Stadt. Die Bewohner der Stadt mussten entweder den Glauben oder ~~das~~ das Reich wählen. Willigis Ahlemann eilte aus der Kirche zu den kaiserlichen Papisten zur Beratung. Erdmuth wurde wegen seines Benehmes erniedrigt und sagte anstatt "die Liebe vermag alles" — "der Stolz vermag alles". Das protestantische Magdeburg entscheidet sich, für die Freiheit und für den Glauben zu kämpfen.

In dem Abschnitt über den Ehrentanz sehen wir das rebellierende Magdeburg. Willigis kehrt vom Generallissimus zurück. Die Magdeburger wollen ihn nicht mehr in die Stadt hineinlassen. Willigis sehnt sich nach seiner Braut. Vor einer Wachterin erfährt er, dass Erdmuth hochzeitlich gekleidet in dem Rathause tanzt. Willigis liebte seine Braut und drängte sich in das Rathaus. Aber er wird geschlagen und verlässt mit grossen Schmerzen die Stadt und eilt zum Generallissimus zurück.

In dem Abschnitt "Das Brautgemach" ist das Triumpfierende Magdeburg nach vielen Kämpfen in den Händen des Generallissimus. Willigis brachte Erdmuth aus dem brennenden Haus und wurde von Dake mit ihr getraut.

b/. Ideen.

In diesem Buche werden die Kämpfe des Protestantismus gegen den Katholizismus dargestellt. Die Magdeburger wa-

ren Protestanten und kämpften ^{für} Freiheit und Glauben. Die Stadt wurde von den Katholiken genommen, der wichtigste protestantische Kämpfer überlegte sich und drückte sich so aus: "Und nun verwandeln sich plötzlich alle Dinge: wo eben noch die grosse Erfüllungsstätte einer unermesslichen gemeinsamen Schuld der Christenheit für immer trennte -, da war nun das zerstörte Magdeburg als Hügel Golgotha, wo die ganze Christenheit vereinigt wurde: ,Crucifixus etiam pro nobis: sub Pontio Pilato passus et sepultus est. " - 1/.

Als zweiten Gedanken hebt die Dichterin das Liebesproblem hervor. Die wirkliche Liebe wurde auch durch die verschiedensten Hindernissen nicht ausgelöscht. Dieses Problem entwickelt sich im Verhältniss zwischen Willigis und Erdmuth.

Mit diesem Liebesproblem geht das Problem der verachteten Liebe einher. Die verachtete Liebe, besonders bei den Frauen, ist rachedurstig. Die Liebende Frau aber ist die Erquikerin und die Stärkerin ihres Mannes, zum Beispiel, Frau Bake und Jungfrau Erdmuth.

c/. Komposition der Erzählung.

Das ganze Buch umfasst sechzig Episoden. Eine Episode ist von der anderen klar getrennt.

Den Gegenstand dieses Werkes nahm unsere Dichterin aus dem dreissigjährigen Kriege. Fast die ganze Handlung geschieht in Magdeburg. Die Schriftstellerin schildert die Kämpfe für Freiheit und Glauben und den

seelischen Zustand des Brautpaares Willigis und Erdmuth.
Diese beide Erscheinungen stellt sie immer parallel und
vergleichend dar.

Zur Charakterisierung der Epoche beschreibt sie
verschiedene magdeburgische Sitten, zB: den Jungfrauenabend,
die Mitgift der Jungfrau in Magdeburg, die Magdeburgische
Uhr, die für die Geborenen und Sterbenden schlägt.

In dem Werke finden wir einige mystische Elemente,
zB: der Priester Bake hört in der Kirche eine seltsame
Stimme, vor dem Unglück der Stadt ^{erleiden} (in der Domkirche ~~erleiden~~
~~sehen~~ alle Lichter, die Steine auf dem Markt vor dem Rath-
haus schwitzen Blut und man beschreibt einen bedeutungs-
vollen Traum Erdmuths.

Kleine Naturbilder unterstreichen überall in diesem
Buch die gesamte Stimmung.

Die wichtigsten Stellen der Erzählung betont die
Dichterin mit Zwiegesprächen und Allegorien; sie erlaubt
sich lyrische Monologe und benutzt Wiederholung der Wörter.
In diesem Buche führt sie uns eine dramatische Episode vor.
Der Einbruch Willigis in das Rathaus, wo seine Braut mit an-
deren tanzt.

III.

Das philosophische Epos.

Der Philosoph ist ein Wahrheitssucher. In dem Buch
"Das Schweisstuch der Veronika" sucht die Heldin des Bu-
ches die Wahrheit.

1/. Die Grundgedanken des Romans.

Eine Hauptgedanke dieses Buches ist die Wirkung der heiligmachenden Gnade, dabei wird junge Veronika als Wahrheitssucherin gezeichnet. Auf die eine Seite stellt die Dichterin das moderne Heidentum, das die Grossmutter und der Dichter Enzio vertreten, auf die andere das oberflächliche Christentum der Tante Edelgard¹ und schliesslich den wahren Katholizismus in der Gestalt der Jeanette.

Die geschilderten Weltanschauungen vertreten die schon genannten Personen.

a/. Das Heidentum in den Gestalten der Grossmutter und des Dichters Enzio.

Die Welt der Grossmutter ist von der Dichterin mit grosser Sympathie gestaltet worden. T. Kampmann äussert sich darüber: "Der Glanz einer wundersam beschwingten Sprache ist in solcher Fülle über diese Grossmutter gebreitet, dass man sagen darf, die neuere deutsche Literatur besitze keine Gestalt, die ähnlich glorioser Weise modernes Heidentum repräsentiert." - 1/.

Die Grossmutter unterstreicht in ihrem ganzen Leben den Wert des Individualismus: "Wir besitzen das Ganze immer nur in der Vollendung des Einzelnen" oder "Im Anfang war das Königreich des grossen und edlen Menschen." - 2/.

Das ist ihre Sehnsucht, ihre Ideologie und ein guter

1/. Kampmann T., "Gertrud von le Port" - 2.

2/. "Das Schweisstuch der Veronika" - S. 73 und 23.

Weg zur grossen Persönlichkeit. Ihre anziehende Seite sind ihre guten Eigenschaften, die sie auf das Höchste entwickelt hat. Ihr Lebensziel war die Kunst und ihre eigene Persönlichkeit. In der Kunst vertiefte und tauchte sie unter, gab ihr ihre ganze Liebe und das ganze Leben. Sie lehrte das auch alle andere und besonders ihr Lieblings-kind Veronika: "Mein Kind, wohin du einmal gehst - gehe ganz." - 1/.

Ihre Bemühungen gaben ihr eine gute Bildung und einen guten Kunstgeschmack. Sie wurde darum von Gelehrten und Künstlern gesucht und geliebt: "Überhaupt wurde man sich erst auf den gemeinsamen Wanderungen durch Rom ganz darüber klar, was für eine wunderbare Frau meine Grossmutter eigentlich war. Die verknochersten Archäologen wurden an ihrer Seite lebendig und sonnten sich mit Behagen in ihrem klugen Lächeln. Die brummigsten Kustoden warteten geduldig, wenn sie die Zeit, wo die Galerie geschlossen werden sollte, ein wenig überschritt; die grossen und kleinen Wegelagerer von Bettlern aber, die den Fremden an der Spanischen Treppe auflauern - an dieser herrlichen Treppe wie aus Meerscham und Musik. - verwandelten sich, wenn meine Grossmutter mit ihnen scherzte, in zierliche Kavaliere und nahmen auf ein freundliches Wort von ihr hin mit fabelhaften Gesten davon Abstand, uns ~~in~~ ihre schrecklichen Ansichtskarten und Mosaiken aufzudrängen. Ja, ich war überzeugt, dass wir selbst auf dem berühmtesten "Trödelmarkt", wo doch alle Fremden betrogen werden, die schönsten und altertümlichsten Gegen-

1/. "Das Schweisstuch der Veronika " - S. 296.

stande halb geschenkt bekamen, nicht weil wir darum gehandelt hatten, sondern weil sich selbst die abgefeimten Händler freuten, wenn sie meiner Grossmutter etwas verkaufen konnten." - 1/.

Die Gestalt der Grossmutter ist eine starke und aristokratische Persönlichkeit. Das bezeugt auch T. Kampmann mit den Worten: "die Aristokratin bis in die Fingerspitzen, der Einzelne alles bedeutet, die starke Persönlichkeit." - 2/.

Der Lichter Enzio und Veronika beneideten einander und rangen um ihre Liebe und ihre Sympathie.

Ihre Mitleid und ihre Menschenliebe erreichten einen hohen Grad. Um das zu beweisen genügt es eine Episode von ihrer Liebe zum Vater des Dichters Enzio zu lesen. Die Grossmutter fühlte eine grosse Neigung und eine tiefe Liebe zu dem schon genannten und verheirateten Manne. Sie wusste, dass ihre Liebe das andere Leben vernichten musste und darum verneinte sie dieses Gefühl. In ihrer Ideologie war ein solches Opfer fast ein Wunder.

Dieses reiche Leben vermochte aber nicht die tiefsten Lebensfragen zu beantworten, weil sie ihre Ideologie nur auf natürlichen Grund gestellt hatte. In der letzten Stunden ihres Lebens reichte sie ihren Blick nach dem Pantheon, das Symbol der Kunst. Sie starb und bemerkte nicht, dass ein Kreuz/die Erlösung der Welt/ schon lange auf ihm gestanden hatte. Nur darum ging sie in die dunkle Ungewissheit hinaus, das ist die Schwäche ihrer Ideologie. Kurz und richtig fasste T. Kampmann ihre Lebensprinzipien zusammen:

1/. "Das Schweistuch der Veronika" - S. 20 - 21.

2/. Kampmann T., Gertrud von le Fort - S.

"Ihr Lebensgesetz ist das Gesetz der Form " - 1/. Oder E.Przywara S.J.*"In der Grossmutter die überwältigende Grösse der innergeschöpfllich geschlossenen antiken Roma aeterna, das Stephan George - Heidentum unserer Zeit," - 2/.

Die Weltanschauung der Grossmutter ist die Ideologie, die sich nur auf das Diesseits stützt.

Die Ideologie des Dichters Enzio war nur eine Nuance des Heidentums. Die Grossmutter war immer ruhevoll und kannte keine Sehnsucht. Ganz umgekehrt war es mit Enzio, obschon sie beide viel Gemeinsames hatten. Er fühlte oft sowohl Unruhe als auch Sehnsucht und ein Chaos: "Mein Gott, ja, dieses Verlassenheitsgefühl ist merkwürdig." - 3/. Er wünschte, dass es Religion gäbe, sie sollte aber aus der eigenen Zeit herausgehoben werden. Er hatte eine gewisse Abneigung gegen das Christentum. Gut definiert T. Kampmann den religiösen Zustand der Grossmutter und Enzios: "Die Grossmutter kann nicht glauben, Enzio nicht knien." - 4/. Zu ihm passte der Spitzname "König", weil er keine Demut besass.

b/. Die Gestalt und Ideologie der Tante Edelgart.

Die Tante Edelgart war die Tochter der Grossmutter. Bei einem Aufenthalt in Rom betrat sie zum erstenmal eine Kirche und empfing dort eine ausserordentliche Gnade. Durch sie empfand Edelgart auf eine unwiderlegbare Weise die unaussprechliche göttliche Liebe und Heiligkeit der Kirche Christi. Für diese grosse Gnade verlangte Gott von ihr

1/. Kampmann T., "Gertrud von le Fort" - S. 10.

2/. "Schönere Zukunft" 1936/1937.

3/. "Das Schweisstuch der Veronika" - S. 155.

4/. Kampmann T., "Gertrud von le Fort" - S. 13.

vollige Hingabe. Sie aber fürchtete dieses Opfer: "Ich habe mich Gott niemals völlig hingegeben... Nicht in bezug auf Charakter und Fähigkeiten, auch nicht in bezug auf meine Geltung unter den Menschen, sondern in bezug auf die Wirklichkeit und Unverlierbarkeit meines innersten Ich." - 1/. Dieser Zustand führte sie zur Katastrophe in ihrem Dasein. Sie verlor ihre Ruhe, verschloss sich und wurde eine sehr unangenehme Person für ihre Umgebung. Darum musste sie sich auch von ihrem Verlobten trennen. Nur wegen ihrer Versteifung musste die junge Veronika so lange ohne ^{ih} Kenntnis Gottes irren, nur darum bekam sie diesen Nervenschock, um darauf die Kirche und das Göttliche zu hassen. In diesem Zustand konnte sich ihr Herz nicht beruhigen. Also wandte sie sich an Ärzte, um sich zu beruhigen. Nur das Gebet und das schöne Beispiel der schon in die Kirche eingetretenen Veronika half ihr die göttliche Gnade zurückzugewinnen.

Ihre Frömmigkeit und ihr religiöses Leben besaß keinen festen Grund, obschon sie fastete, betete und altmodische Kleider trug, denn ihre Frömmigkeit scheute sich vor dem Opfer.

Das ist wieder eine andere Ideologie der Roma aeterna. Von dieser Roma äussert E. Przywara S.J. folgendes: "In Tante Edelgart die Roma aeterna einer eschatologischen religiösen Unbedingtheit, die aber vor den experimentum crucis des Opfers unter die sichtbar - sakramentale Kirche scheut und hierin entscheidend sich Gott versagt..." - 2/.

Dieser Charakter ist die Darstellung des Sieges der erbarmenden Gnade.

1/. "Das Schweisstuch der Veronika" - S. 340.

2/. Wiedemann, Gertrud von le Fort und ihre religiöser Auftrag, "Schönere Zukunft" 1936 - 1937, 1. Hälfte.

c/. Die katholische Weltanschauung in der Gestalt Jeanettens

Jeanette war früher Bonne Veronikas gewesen und wurde später die Helferin der Grossmutter und der Tante Edelgart im Haushalt. Ihre Heirat mit einem talentvollen, aber völlig charakterlosen Mann brachte ihr grosses Unglück. Das ganze Leben musste sie dienen und manchmal sogar für ihren Mann sorgen. Dafür tadelte sie oft die Grossmutter. Sie aber achtete weder auf den Tadel noch auf die Liederlichkeit ihres Mannes und bemühte sich immer um ihn und seine Anliegen. Jeanette war sanft und eifrig für alle. Sie hatte sogar die Mut auch ihrer Herrschaft die Wahrheit zu sagen: "War ich zu hart, Jeanette?" fragte meine Grossmutter, als sich die Tür wieder geschlossen hatte. Jeanette hob ihr verschrumpfte Gesichtchen mit klaren Augen zu der Sprecherin auf, klein und gross standen sie einander gegenüber. „Ja, sagte sie ruhig, und ihr Blick schied hinzusetzen: Da ich gefragt werde, muss ich es sagen. " -1/.

Von diesem Charakter bemerkt T. Kampmann sehr richtig: "dieser Frau ist das Übernatürliche natürlich", weil sie sowohl in der Theorie als auch in der Praxis das echte Beispiel einer demütigen und liebevollen Christin war.

d/. Gestalt der barmherzigen Gnade.

In Veronikas Gestalt verkörpert die Schriftstellerin den Hauptgedanken des Buches. Zwischen den schon genannten Weltanschauungen hatte sie das junge Mädchen gestellt, das den Roman in der Ichform erzählt. Veronika stammte aus Deutschland und lebte mit ihrer Grossmutter

1/. "Das Schweisstuch der Veronika" - S. 38.

und ihrer Tochter Edelgart. Sie liebte ihre königliche Grossmutter und machte mit ihr viele Ausflüge. Veronika hasste geradezu den Dichter Enzo, der mit der Grossmutter geistige Gespräche führen konnte und Veronikas Meinung nach deshalb ihre Sympathie gewann. Später gewann Veronika auch Enzo zu lieben. Durch diese Persönlichkeiten lernte sie bis auf's kleinigste die Gedankenwelt des Heidentums kennen.

Mit der Tante Edelgart ging es ihr ganz anders. Manchmal liebte Veronika sie, besuchte mit ihr Kirchen und Klöster, manchmal aber tadelte und ärgerte sie ihre Tante: "Tante Edelgart, sagte ich ganz unvermittelt, du wirst mich nie zu deinem Glauben bekehren, ja ich hasse, ich verabscheue deinen Glauben. Und wenn du noch so viel für mich betest, so will ich doch immer nur glauben, was Grossmama und Enzo glauben. Und daran sind nicht jene beiden schuld, sondern du ganz allein. Du bist schuld, wenn ich keine Christin werde, und niemand sonst." - 1/.

In einer Karwoche hatte sie Gelegenheit verschiedene Kirchen in Rom zu besuchen, schöne kirchlichen Zeremonien und herzerschütternde Gesänge zu hören. Das machte auf sie einen tiefen Eindruck. Nach dem Tode ihrer Grossmutter trat sie, von einem Gewitter flüchtend, in eine katholische Kirche ein. Hier geschah das Wunder - sie empfand plötzlich die göttliche Gnade. Von nun an begann sie bei dem Pater Angelo Unterricht im katholischen Glauben zu nehmen, liess sich taufen und wurde eine gute Christin. Nicht lange danach bekehrte sich auch Tante Edelgart, die nach einigen Tagen starb. Nach der Bestattung der Tante

verliess Veronika die Stadt Rom mit dem schönen Gebet:
"Träge dich tiefer ein, du Bild meines Königs, du, nicht ich,
sollst in meiner Seele leben, in meinem Herzen, in meinem
Antlitz, auf meinen Lippen, du, nicht ich, lebenslang nur du!"
- 1/.

Es war für die unerfahrene Veronika sehr schwer den
rechten Weg in die wahre Roma aeterna zu finden, weil die
Vertreter des wltlichen Roms stark, lieb und interessant
waren. Veronika aber war ein williges Werkzeug des Höch-
sten und zu ihr passten die Worte: "es steht ja eben nicht
so, dass wir uns zu Gott durchkämpfen, sondern Gott kämpft
sich zu uns durch, und zuletzt geschieht alles fast über
uns selbst hinweg." - 2/.

2/. Komposition des Romans.

Die Handlung des Romans ergibt sich im 19. Jahrhundert
in Rom. Den Roman erzählt die Hauptperson Veronika in der
Form der Erinnerung. An den wichtigsten Stellen führt die
Schriftstellerin das Zwiegespräch ein. Am Ende gibt sie das
Beichtbekenntnis der Tante Edelgart. Diese Beichtszene ist
zu monoton und unnatürlich. In dieser Szene werden die
schon am Anfang des Buches ausgeführten Gedanken wiederholt.

Die Episoden fügt die Dichterin chronologisch ^{in einer Einheit} zusam-
men und stellt sie meistens parallel dar.

Die Intrige des Romans entwickelt sie durch die Ge-
staltung der Personen. Die schönsten Gestalten dieses Buches
sind die Grossmutter und Veronika. In der Grossmutter gibt

1/. "Das Schweisstuch der Veronika" - S. 356.

2/. " " " - S. 300.

sie das klassische Vorbild des Heidentums. Ausserordentlich gelingt es ihr die Abschiedsszene mit der Stadt Rom und die Sterbensszene der Grossmutter darzustellen: "...da löschte ihre Hand auch schon die kleine Lampe, die neben ihr stand - ihr Blick versank wie ein Stern in der Nacht; es war, als ginge ihre Liebe vor meinen Augen unter. In der matten Dunkelheit erkannte ich noch, wie sich die Silhouette ihres Antlizes dem Pantheon zuwandte. Dieses allein hat ihren letzten Seufzer gehört und ihr im Sterben beigestanden. Wir fanden sie ganz umfassen von seinen Schatten, mitten in der Helligkeit der sternigen Sommernacht, so als habe der grosse, greise Tempel selbst ihr erwürdiges Haupt verhält." - 1/.

In der Darstellung der religiösen Stimmungen verschiedener Personen benutzt sie oft Steigerungen als ein poetisches Mittel, z.B. die Grossmutter kennt keine religiösen Gefühle und keine religiösen Fragen interessieren sie. Der Dichter Enzio kennt die ^LSensucht und liebt es manchmal sich über die Religion mit der Tante zu unterhalten. Die Tante Edelgart steht in dieser Hinsicht noch eine Stufe höher.

In der Gestaltung der Charaktere und überhaupt in der ganzen ^{Handlung} des Romans wird von ^{äusseren} Geschehnissen nicht viel gesprochen, fast alles ist in der Seelische verlegt.

In dem "Schweisstuch der Veronika" zeichnet die Schriftstellerin nicht viele Personen, sondern strebt danach die wenigen gut zu entwickeln. Das ist ein Vorzug des

1/."Das Schweisstuch der Veronika" - S.299.

Romans und das dient der Klarheit der Gedanken.

Die am Anfange gegebenen äusseren Bilder entsprechen den seelischen Zuständen der Personen. Das alles erinnert uns an eine Operouvertüre in der die Hauptgedanken den ganzen Handlung durchgeführt sind.

Als Hintergrund dieses Romans hat die Schriftstellerin die Ewige Stadt gewählt. Diese symbolisiert die Ewige Wahrheit. In dem Roman finden wir zwei Rom, und zwar "Das Rom der Welt und das Rom der Gnade" - 1/.

Die Ewige Stadt der Grossmutter ist das künstlerische und historische Rom. Rom ist für den Dichter Enzio ein wenig anders: "Rom ist die vor dem ganzen Erdkreis feierlich ausgesetzte Weltmonstranz. Eine wunderbare Schau beginnt: Licht antwortet Licht und schwingt um das Lichtzentrum. Das Blut der Martyrer im Erdinneren glüht auf, die Verzückerung der Heiligen spiegeln sich im All wieder. Myriaden von Gebeten kreisen wie Sonnenfunken um das Zentrale Licht. Unirdische Liebe aus Millionen von Herzen, der diamantene Bogen eines unzerbrechlichen Glaubens, die Hände der Barmherzigen, die segnend ~~er~~ erhobenen Hände der Kirche; alle diese Widerscheine eines ins Irdische ergossenen Göttlichen brechen lichthaft hervor: Rom glüht wie mystische Rose." - 2/.

Das weltliche Rom wird für Veronika nach ihrer Bekehrung zum Rom der Gnade: "Dann beugte ich zu Boden und küsste ihn: ich küsste nicht Steine, sondern ich küsste das heilige Herz der Welt, ich küsste die Stätte, an der sich Himmel und Erde berühren, das Rom Jesu Christi, das unüberwindliche und wahrhaft ewige Rom!" 3/.

1/. "Das Schweistuch der Veronika" - S. 154.

2/. " " " - S. 226.

3/. " " " - S. 356.

Sehr deutlich sieht man das biographische Element in der Gestalt der Veronika. Die Schriftstellerin selbst war als junges Mädchen in Rom gewesen und kehrte anders bestimmt zurück. Der Hauptgedanke des Werkes ist das Herzensproblem unserer Dichterin. Sie selbst ist die Wahrheitssucherin Veronika.

IV

Der Stil ihrer epischen Dichtung.

Von ihren poetischen Dichtungsmitteln können wir sagen, dass Wiederholung, rhetorische Frage, Ausruf, Apostroph, Allegorie, Vergleich, Gegensatz und schmückende Beiwort hervortreten.

Wir treffen verschiedener Arten von Wiederholungen an, zB:

1. wiederholt sie dasselbe Wort: " ...sein Antlitz weiss, sein Haar weiss, sein Gewand weiss, unter seinen Schultern die weissen Ärmel zweier junger Priester, wie zwei Flügel, darinnen er gleichsam hängend." -1/.

2. wiederholt sie nicht ^{immer} dieselben Wörter, sondern auch die Wörter derselben Wurzel und verbindet Wiederholung mit der Steigerung: "O du allmächtiges Leid! - o du allsiegreiches Leid! O du allbezwingendes Leid! -" - 2/.

3. wiederholt sie ~~nicht dieselben Wörter~~ denselben Satz: "Nichts denn Traum - nichts denn Traum - nichts denn Traum! keine Kinder, meine beiden geliebten Kinder!" -3/.

1/. "Der Papst aus den Ghetto" - S. 357.

2/. " " " - S. 387.

3/. " " " - S. 386.

Besonders liebt rhetorische Fragen und Ausrufe. Mit diesen poetischen Mitteln füllt sie oft ganze Abschnitte: "Lebt nicht auch dieses ärmste Land? Lebt nicht auch der unglückliche kleine König von Frankreich in aller seiner Qual?" -1/. "O wie gut ist Seine Majestät! Wie gut ist die Ehrwürdige Mutter, wie nachsichtig ist Schwester Marie de L'Incarnation!" -2/.

Sie verbindet oft Apostrophe mit Wiederholung und Steigerung: "Meine Kinder, es ~~frans~~ segne auch der Segen Abrahams und Isaaks und Jakobs! Meine Kinder, es erfreue auch der Gott unserer Väter! Meine Kinder, bewahret das Gesetz! Meine Kinder, haltet Treue Israel, e~~u~~rem Volk_" 3/.

In den Büchern "Das Reich des Kindes" und die Magdeburgische Hochzeit" finden wir viele Gegensätze und Steigerungen.

Sie braucht auch sehr oft schmückende Beiwörter. Manchmal stellt sie drei und vier solcher zusammen. Ihre schmückenden Beiwörter sind einfache und zusammengesetzte Haupt-, Eigenschafts- und Mittelwörter, zB: daften-der Strahl, grabschwarze Nacht. Sie braucht oft schmückende Beiwörter auch im Superlativ: "Diese unergründliche Stadt, die so viele Sprachen spricht, sie sprach zu uns ihr zartestes, ihr lieblichstes, ihr rührendstes Wort." -4/.

Im philosophischen Epos schreibt sie einen ernsteren, ruhigeren und abstrakteren Stil als im historischen, zB: "Zuweilen klang er hold und geheimnisvoll wie die ~~in~~ Nähe einer grossen, beseligenden Gewissheit, zuweilend quälend dunkel, wie hoffnungslos gefangenes Verlangen; manch-

1/. "Die Letzte am Schafott" - S.120.

2/. " " " - S.42.

3/. "Der Papst aus dem Ghetto" -S.282.

4/. "Das Schweisstuch der Veronika" - S.103.

mal war er ganz dumpf wie von Müdigkeit, ja fast als ströme er wider seinen Willen; dann wieder konnte er mich durch sein Ungestüm erschrecken." - 1/.

Kleine Naturbilder stellt sie fast immer parallel mit der Menschenstimmung.

Zeitkolorit betont sie mit Fremdwörtern und alten Wortformen. In ihrer epischen Dichtung finden wir viele lateinische und französische Wörter.

Ausdrücke: "...er sterbe und verderbe ohne Erbe", "Da nun die Reiter Glismadas ansichtig wurden, grüssten sie sie freudig" zeigen eine Schwäche ihres Stils.

Schlussfolgerungen.

Allgemeine Bemerkungen über die epische Dichtung der Freiin Gertrud der Freiin Gertrud von Le Fort.

1/.Der Umfang ihrer Dichtung überhaupt.

Die Freiin Gertrud von Le Fort behandelt nach ihrer Bekehrung zur katholischen Kirche nur religiöse und volkstümliche Themen. An dichterischen Themen ist ihre Dichtung nicht reich: Wahrheitssuchen, Freude über die gefundene Wahrheit, Kämpfe gegen die Kirche, die Bedeutung der Heiligmachen- den Gnade; das Schicksal, die Sendung, der Sieg des Vaterlandes und die Liebe. Das sind die wichtigsten Themen ihrer Werke. Ihre philosophischen Gedanken kreisen um das Wesen der Frau.

Sie tritt auf dem lyrischen, epischen und philosophischen Gebiete hervor. Erzählung, Legende, Novelle und Roman sind ihre Lieblingsgebiete.

2/.Der Gegenstand ihrer epischen Dichtung.

Der Gegenstand ihrer epischen Werke ist nicht die Natur, sondern der Mensch, der für den Glauben und das Volkstum kämpft. Ihr Dichtungsmensch ist immer ein Städter und am meisten eine Frau von höherem Stande. Dem Volkstum nach ist ihr Dichtungsmensch entweder ein Deutscher, ein Franzose, oder ein Jude. Ihr wichtigstes Dichtungsproblem ist das Wahrheitssuchen unter Judentum, Heidentum und Protestantismus. Auf der einen Seite und Katholizismus von der anderen. Die katholische Weltanschauung geht immer als Siegerin hervor.

Mit der gefundenen Wahrheit bricht sie die Lebensbeschreibung ihrer Personen ab. Auf lyrischem Gebiete stellt sie aber auch die Freude über die gefundenen Wahrheit dar.

3/. Der Charakter ihrer epischen Dichtung.

Ihre ganze Dichtung beherrscht ein optimistischer und herzlicher Ton. Der objektive, ruhige Ton ihrer Dichtung hat manchmal lyrischen, empfindungsvollen Charakter. In jeden Buche finden wir entweder eine mystische Person oder einige irrationale Begebenheiten. Dessenungeachtet stützt ihre ganze Dichtung auf einen realen Grund. Manchmal weisen historische Personen, der geschichtliche Hintergrund oder manchmal auch der Stil der Darstellung auf diese Realität. Ihre Realität. Ihre epische Dichtung erzählt, beschreibt und schildert in Dialogsform.

4/. Der Hintergrund ihrer epischen Dichtung.

Als Hintergrund ihrer Werke nimmt sie immer eine Stadt. Die goldene, ewige Stadt Rom, vom Paris, Magdeburg, Regensburg. Das Mittelalter, der Dreissigjährige Krieg, die Französische Revolution und das 19. Jahrhundert bilden das Zeitkolorit ihrer Werke.

5. Das autobiographische Element ihrer Werke.

Ihre Dichtung trägt viele autobiographische Züge.

Die Neigung zu religiösen Themen überkam sie von ihren Eltern. Die autobiographischen Erzählungen zeigen uns, dass die merkwürdigen Erlebnisse ihres eigenen Lebens oft das Sujet abgeben.

5. Stil und Sprache ihrer epischen Dichtung.

Die Dichterin schreibt einen anschaulichen, an poetischen Mitteln reichen und meistens konkreten Stil.

Sie gebraucht leichte periodische Sätze und kurze lakonische Ausdrücke.

Bibliographie.

1. Die Hauptquellen:

- 1/ Le Fort G., Hymnen an die Kirche, München 1930.
- 2/. " Hymnen an Deutschland, München 1938.
- 3/. " Die Ewige Frau, München 1936.
- 4/. " Das Schweisstuch der Veronika, München 1938.
- 5/. " Der Papst aus dem Ghetto, München 1930.
- 6/. " Die Letzte am Schafott, München 1931.
- 7/. " Das Reich des Kindes, München 1933.
- 8/. " Die Magdeburgische Hochzeit, Leipzig 1930.
- 9/. " Die Opferflamme, Leipzig 1938.
- 10/. " Vermächtnisse im Buche "Mein Elternhaus",
Berlin 1939.

II. Die Nebenquellen:

1. Kampmann T., Gertrud von Le Fort, München 1935.
2. Wiedemann A., Gertrud von Le Fort und ihr religiöser Auftrag, "Schönere Zukunft", November 1936.
3. Schött Gr., Vom Wesen der Frau, "Akademische Bonifatius Korrespondenz", Mai 1935.
4. Recker W.P., Neues von Gertrud von Le Fort, "Schönere Zukunft", Februar 1939.
5. Rall Th., Deutsches Katholisches Schrifttum gestern und heute, Einsiedeln / Köln / 1936.
6. Salzer A., Illustrierte Geschichte der deutschen Literatur, V.B., Regensburg 1932.

7. Preynara Er, S. J., Der Mensch des Abgrundes, "Stimmen der Zeit", 1931.
8. " Deutsches Schicksal, "Stimmen der Zeit", 1932.
9. Der Grosse Herder, l. B. Freiburg im Breisgau 1933.
10. Knies R. Gertrud von Le Fort - Elisabeth Langgässer, "Literarischer Handweiser", 1927 - 1928.
11. "Schönere Zukunft", Gertrud von Le Fort über ihr dichterisches Werk, 16. VI. 1935.
12. " Zum 60. Geburtstag der Dichterin Gertrud von Le Fort, 11. X. 1936.
13. " Gertrud von Le Fort: Die religiöse Atmosphäre meines Elternhauses, 1. X. 1939.

Antra dalis

NELAISVĒS METAI

ADELĖ DIRSYTĖ MGB PINKLĖSĖ

Kaip matėme pirmoje dalyje, A.Dirsytė vokiečių okupacijos metais tęsė savo pedagoginį darbą Vilniuje – dirbo įvairiose švietimo įstaigose – suaugusiųjų institute, amatų mokykloje, taip pat įsitraukė į karitatyvinę veiklą, bendradarbiaudama su S.Ladygiene ir kun. A.Lipniūnu.

Vokiečiams pasitraukus ir grįžus sovietinei valdžiai, kai atsiūrė mokyklos, A.Dirsytė buvo vokiečių kalbos mokytoja Vilniaus Salomėjos Nėries mergaičių gimnazijoje.

1944 m. rudenį į Vilnių renkantis studentams arkivyskupas M.Reinys paskiria kun. B.Baliuką Vilniaus ateitininkų dvasios vadu¹, kad nenutrūktų jų veikla. Susiburia Vilniaus miesto ateitininkų vadovybė – komitetas, kuriame Adelei Dirsytei pavedama globoti gimnazijų ateitininkus².

Šioje veikloje A.Dirsytė vengia akcentuoti organizacinį darbą, o pagrindinį dėmesį ir pastangas sutelkia į ateitininkiškų principų įgyvendinimą, savo pavyzdžiu skatina religinę praktiką. Vien to saugumiečiams galėjo pakakti ją priskirti prie sovietinės santvarkos priešų – pedagogas bažnyčioje!

Kadangi vokiečių okupacijos metais A.Dirsytė dažnai susitikdavo su vienu iš ateitininkų vadovų Juozu Brazausku, tai ir prasiūdėjęs antrajai sovietų okupacijai drauge su juo dalyvavo komiteto darbe. Tačiau J.Brazauskas neapsiribojo ateitininkų veikla – jis laikė savo pareiga padėti ir miškuose kovojantiems partizanams, remti juos vaistais, teikti informaciją. 1945 m. vasarą J.Brazauskas buvo suimtas, bet pabėgo iš NKVD rūmų ir pasislėpė pas A.Dirsytę, gyvenusią Ladygienės bute. Tai sukėlė grėsmę A.Dirsytei, tačiau pareiga Evangelijai, savo šaliai ir Lietuvos jaunimui neleido likti nuošaliai. 1946 m. kovo 6 d. naktį Adelė Dirsytė areštuojama kagėbisto, lydimo ginkluotų kareivių. „Gerą valandą saugumietis reikalavo, kad Adelė keltųsi iš lovos. Savo ruožtu ji reikalavo, kad

¹ Lietuvos ypatingasis archyvas (toliau – LYA), f. K-1, baudž. b. 23299/3, t. 1, p. 45.

² Ten pat, p. 87.

jis netrukdytų jai apsirengti, tačiau šis nieko nepaisė“, – pasakoja A.Dirsytės globotinis Stasys Ivanauskas, gyvenęs gretimame kambaryje³.

1946 m. kovo 6 d. tapo A.Dirsytei slenkstis į visai kitą pasaulį. Augusti švelnioje namų atmosferoje, gyvenusi pagarbaus dėmesio aplinkoje, ji staiga atsidūrė žiaurios fizinės prievartos apsuptyje.

Prasidėjo ilgi, varginantys tardymai...

Mes nežinome, kaip, kokiais metodais ji buvo kankinama tardymo metu, tačiau, remdamiesi tuo pačiu metu Vilniaus MGB rūsiuose moterų kameroje kalėjusiųjų patirtimi, galime teigti, jog pagrindinė nuostata ten buvo visiškas moters pažeminimas. Tardytojo smūgiai dažnai buvo skaudesni kaip pažeminimo forma, o ne suluošinimas, priešingai negu vyrams, – pasakoja Birutė Juršaitė⁴.

Vienas iš paplitusių kankinimo metodų buvo nuolatinė nemiga. Aldona Bielinytė, buvusi vienoje kameroje su Stefanija Ladygiene, pasakojo apie Ladygienei taikytą kankinimą nemiga – dieną miegoti neleidžia kamera saugantys sargybiniai, o naktimis tardoma⁵. Šis metodas tikriausiai taikytas ir A.Dirsytei, tai rodytų ta aplinkybė, kad oficialūs arešto dokumentai, pirmas tardymo protokolas rašytas tik kovo 14 d., nors ji buvo suimta kovo 6 d. Matyt, ligi tol ji buvo laikoma tardymo patalpose ir jai neleidžiama užmigti.

Buvo kankinama ir nuolatiniu alkium, psichine įtampa, 8 mėnesius trukusiais tardymais. Visomis tomis priemonėmis norėta palaužti valią. Tačiau tai padaryti kagėbistams nepavyko: Adelė Dirsytė atkakliai ginasi ir išlieka nepalūžusi. Tai pamatysime iš toliau pateikiamos sovietinio saugumo sudarytos baudžiamosios bylos.

Nagrinėjant sovietinio laikotarpio dokumentus, ypač jų represinių struktūrų dokumentus kaip informacijos šaltinį, būtina susipažinti su šių dokumentų specifinėmis savybėmis.

Pirmiausia reikia suvokti, kad sovietinė valstybė iš esmės buvo totalitarinė. Joje tiesa buvo tai, kas naudinga valdančiajai partijai, o

³ Adelės Dirsytės fondas (toliau – ADF), ap. 1, b. 7.

⁴ Ten pat.

⁵ Ten pat.

teisinga tai, kas atitinka valdančiosios grupės tikslus. Visa tai buvo maskuojama imituojant Vakarų praktikoje taikomą sistemą.

Represinėje sistemoje teisinis dokumentas dažnai buvo sudaromas vadovaujantis kokio nors inkriminuojančio fakto poreikiu ir dažnai toli gražu neatspindėjo realaus fakto. Teisinė sistema buvo skirta ne tiesos paieškai, o iškeltos užduoties įgyvendinimui – pavyzdžiui, žmogaus suėmimui ar nuteisimui pateisinti, suteikiant tam legalaus juridinio proceso pavidalą. Taigi, pateikdami tardymo protokolą kaip autentišką dokumentą neaptarę jo esmės prigimties, o vien vadovaudamiesi formaliu tekstu, dalyvautume tokia pat tiesos falsifikavimo procese, kaip ir buvo daroma sudarant šį dokumentą.

Antra vertus, reikia atsižvelgti į tai, kad dažnai tardymo protokolas buvo surašomas naudojant tiek psichologinį, tiek fizinį smurtą. Smurtas buvo esminė sovietinio teismo proceso dalis. Suimtieji buvo ištisus mėnesius alinami pusbadžiu, laikomi nepakenčiamomis buitinėmis sąlygomis, o per tardymus dažnai ir kankinami.

Tardymo protokolai buvo rašomi menko išprusimo tardytojų (su įvairiomis kalbos klaidomis). Be to, ir tardytojai mažai atsižvelgdavo į tardomojo žodžius ar pateikiamus faktus. Tardymo procesas buvo vykdomas taip, kad būtų palaužta tardomojo valia, nuslopintas dėmesys ir surašomas tardytojui patogus tekstas. Dėl to tardymo protokoluose kalinio lūpose atsiranda tokių posakių, kaip „fašistinė ateitininkų organizacija“ (1946 m. kovo 14 d. tardymo protokole), „antisovietinė ateitininkų organizacija“, o rašytieji straipsniai į Nepriklausomybės metaisėjusį Lietuvos katalikių moterų draugijos leidinį „Moteris“ vadinami propaganda, nukreipta prieš Sovietų Sąjungą (1946 m. kovo 19 d. tardymo protokolas), informacija apie padėtį pasaulyje vadinama „antisovietinio turinio lapeliais“ (1946 m. liepos 12 d. akistatos protokolas), 1942 m. Motinos dienos minėjimui rengta medžiaga – įvairių žinomų autorių sentencijos – padaroma antisovietinio pobūdžio konspektu (1946 m. liepos 10 d. nutarimas).

Ryškiai atsiskleidžia ir dokumentų falsifikavimo procedūros. A.Dirsytė buvo suimta 1946 m. kovo 6 d., tačiau nutarimas suimti

pasirašytas kovo 15 d., o orderis suimti išduotas kovo 18 d., taigi daugiau negu 12 dienų praėjus nuo suėmimo.

Tik suimtosios anketa užpildyta beveik tiksliai – kovo 8 d.

A.Dirsytė kaltinama tuo, kad 1938 m. žurnale „Moteris“ buvo išspausdintas jos „antisovietinis, šmeižikiškas“ straipsnis, kad 1942 m. gegužės mėnesį amatų mokyklos susirinkime skaitė „antisovietinę, šmeižikišką“ paskaitą. Taip suformuluojami „nusikaltimai sovietų valdžiai“, nors jie padaryti tada, kai tokios valdžios Lietuvoje nebuvo. Ateitininkų veikla ugdant sąmoningą religingą visuomenininką traktuojama kaip antivalstybinė veikla, o pagalba žmogui – politiniu nusikaltimu.

Lygiai taip pat ir teismo posėdyje fiksuojami ne A.Dirsytės žodžiai, o teismui reikalingi: „1942 m. aš skaičiau pranešimą, kuriame šmeižiau komunistus“ (bylos 414 p.), nors prie bylos prijungta medžiaga neduoda tam jokio pagrindo. Teismas nekreipia dėmesio į A.Dirsytės tardymo protokole įrašyto „prisipažinimo“ dalyvavus nelegalioje organizacijoje paneigimą teisme.

Kaip ir dauguma šioje byloje kaltinamųjų, A.Dirsytė nuteisiama pagal 58–1 a straipsnį (už tėvynės išdavimą) dešimčiai metų, t.y. kaip bylose kaltinant ginkluotu pasipriešinimu. Nuteista neteisingai net ir sovietinių įstatymų požiūriu, kurie juo labiau visiškai neįpareigoja jų laikytis okupuotos šalies piliečių.

Adelės Dirsytės baudžiamosios bylos protokolai pateikiami pagal tardymo eigos datą.

ADELĖS DIRSYTĖS TEISMO
SOVIETINIAME SAUGUME
BYLOS PROTOKOLAI*

36[1] **

„Утверждаю“

1946 г. марта 15 дня

Народный комиссар

Гозбезопасности Лит. ССР

Генерал майор

ЕФИМОВ (подпись)

Арест санкционирую:

Воен. Прокурор в/МВД Литовск.

ССР

Подполковник юстиции

ГРИМОВИЧ (подпись)

1946 г. марта 18 дня

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
(на арест)

гор. Вильнюс, 15 марта 1946 г.

Я, ст. Опер/уполномоч. 2-го отд-я 2-го отдела НКГБ ЛССР
по гор. Вильнюс майор ЕВДОКИМЕНКОВ

Рассмотрев поступившие материалы о преступной деятельности ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса, 1909 года рождения, уроженки дер. Прамыслова, Шедайской волости, Кедайнского уезда, литовки, гр-ки СССР, безпартийной, из крестьян, отец имеет 27 га земли, образование высшее. Работает учительницей 2 гимназии, проживает в г. Вильнюс, ул. Траку, дом 11, кв. 8,

НАШЕЛ:

ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса, является активной участницей антисоветской националистической молодежно-католической организации „Атейтис“.

* Byla saugoma LYA, f. K-1, baudž. b. 8945/3, t. 3.

** Skaitmuo laužtiniuose skliausteliuose žymi archyvinės bylos lapų numeraciją.

[1]

„Tvirtinu“

1946 m. kovo 15 d.

Liet. TSR Valstybės Saugumo

liaudies komisaras

generolas majoras JEFIMOVAS (parašas)

Areštą sankcionuoju:

LTSR MVD Karo prokuroras

justicijos papulkininkis

GRIMOVIČIUS (parašas)

1946 m. kovo 18 d.

NUTARIMAS

(areštui)

Vilnius, 1946 m. kovo 15 d.

Aš, Liet. TSR NKGB 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyr. operatyvinis įgaliotinis Vilniui, majoras JEVDOKIMENKOVAS,

peržiūrėjęs gautą medžiagą apie nusikalstamą veiklą: Adelės Dirsytės, Antano dukters, gimusios 1909 metais Pramislavos k., Šėtos valsčiuje, Kėdainių apskrityje, lietuvės, TSRS pilietės, nepartinės, valstiečių kilmės, tėvas turi 27 ha žemės, baigusios aukštąjį mokslą, dirba 2-osios gimnazijos mokytoja, gyvena Vilniuje, Trakų g. 11, bt. 8,

NUSTAČIAU:

Adelė DIRSYTĖ, Antano d., yra aktyvi antitarybinės nacionalistinės katalikų jaunimo organizacijos „Ateitis“ narė.

ПОСТАНОВИЛ:

ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса, проживающую по ул. Траку, дом 11, кв.8, подвергнуть аресту и обыску.

Ст. Опер/уполн. 2-го отд-я 2 отдела НКГБ
ЛССР по гор. Вильнюс – майор ЕВДОКИ-
МЕНКОВ (подпись)

Согласны: Зам. нач. 2 отд-я 2 отдела НКГБ Лит. ССР
по гор. Вильнюс
ст. лейтенант МОСКАЛЕНКО (подпись).

Зам. нач. 2 отд. НКГБ Лит. ССР по гор.
Вильнюс
майор МАКОВ (подпись)

Нач. следственного отдела НКГБ Лит. ССР
подполковник РОЗАУСКАС (подпись)

[2]

„Утверждаю“

Народный комиссар

Гозбезопасности Лит. ССР

генерал-майор ЕФИМОВ (подпись)

15 марта 1946

Арест санкционирую:

Воен. Прокурор в/МВД Ли-
товск. ССР

Подполковник юстиции
ГРИМОВИЧ (подпись)

18 марта 1946

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

(об избрании меры пересечения)

1946 марта 15

Я, ст. оперуполномоченный 2-го отделения 2-го отдела
НКГБ Лит. ССР майор ЕВДОКИМЕНКОВ,

NUTARIAU:

Adele DIRSYTĖ, Antano d., gyvenančią Trakų g. 11, bt. 8, suminti ir atlikti krata.

LTSR NKGB 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyr.
operatyvinis įgaliotinis Vilniui
majoras JEVDOKIMENKOVAS (parašas)

Sutinkame: LTSR NKGB 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio
viršininko pavad. Vilniui
vyr. leitenantas MOSKALENKO (parašas)

LTSR NKGB 2-ojo skyriaus viršininko pavad.
Vilniui
majoras MAKOVAS (parašas)

LTSR NKGB Tardymo skyriaus viršininkas
papulkininkis ROZAUSKAS (parašas)

[2]

„Tvirtinu“

Liet. TSR Valstybės Saugumo

Liaudies komisaras

generolas majoras JEFIMOVAS (parašas)

1946 m. kovo 15 d.

Areštą sankcionuoju

Liet. TSR MVD Karo prokuroras

justicijos papulkininkis

GRIMOVČIUS (parašas)

1946 m. kovo 18 d.

NUTARIMAS

(dėl kardomosios priemonės parinkimo)

1946 m. kovo 15 d.

Aš, Liet. TSR NKGB 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio vyr. operatyvinis įgaliotinis majoras JEVDOKIMENKOVAS,

Рассмотрев материалы по обвинению ДИРСИТЕ Аделе, д.Антанаса, 1909 г. рожд., уроженки д. Прамыслава, Шедайской волости, Кедайнского уезда, литовки, гр-ки СССР, безпартийной, из крестьян, отец имеет 27 га земли, образование высшее. Работает учительницей 2 гимназии, проживает в г. Вильнюс по ул. Траку, дом 11, кв.8.

НАШЕЛ:

ДИРСИТЕ Аделе подозревается в преступлениях, предусмотренных ст.58-1„а“ и 58-11 УК РСФСР и принимая во внимание, что ДИРСИТЕ находясь на свободе может скрыться от следствия и суда, руководствуясь ст. ст. 145 и 158 УПК РСФСР,

ПОСТАНОВИЛ:

Мерой пересечения способов уклонения от следствия и суда ДИРСИТЕ Аделе, д.Антанаса, избрать содержание под стражей, чем в порядке ст. 146 УПК РСФСР объявить арестованному под распиской в настоящем постановлении. В соответствии ст. ст. 160 УПК РСФСР копию постановления направить прокурору и дать начальнику тюрьмы для приобщения к личному тюремному делу.

Ст. о/упол. 2-го отделения 2-го отдела
НКГБ Лит. ССР по гор. Вильнюс
майор ЕВДОКИМЕНКОВ

„Согласны“: Зам. нач. 2 отд-я 2 отдела НКГБ Лит. ССР
по гор. Вильнюс ст.
лейтенант МОСКАЛЕНКО

Зам. нач. 2 отд. НКГБ Лит. ССР по гор.
Вильнюс майор МАКОВ

Нач. следственного отдела НКГБ Лит. ССР
подполковник РОЗАУСКАС

Постановление мне объявлено 1946 г. марта 18 дня
(подпись ДИРСИТЕ)

peržiūrėjęs medžiagą apie nusikalstamą veiklą Adelės DIRSYTĖS, Antano d., gim. 1909 m. Pramislavos k., Šėtos valsčiuje, Kėdainių apskrityje, lietuvės, TSRS pilietės, nepartinės, valstiečių kilmės, tėvas turi 27 ha žemės, baigusios aukštąjį mokslą, dirba 2-osios gimnazijos mokytoja, gyvena Vilniuje, Trakų g. 11, bt. 8,

NUSTAČIAU:

Adelė DIRSYTĖ įtariama padariusi nusikaltimus, numatytus RTFSR BK 58–1 „a“ ir 58–11 str., ir atsižvelgdamas į tai, kad DIRSYTĖ, būdama laisvėje, gali pasislėpti nuo tardymo bei teismo ir vadovaudamasis RTFSR BPK 145 ir 158 str.,

NUTARIAU:

Kardomąja priemone, kad Adelė DIRSYTĖ, Antano d., nepasišalintų nuo tardymo ir teismo, parinkti suėmimą, apie šį nutarimą pagal RTFSR BPK 146 str. pranešti suimtajai, paimant iš jos parašą. Pagal RTFSR BPK 160 str. nutarimo kopiją perduoti prokurorui ir kalėjimo viršininkui, kad būtų pridėta prie kalėjimo asmens bylos.

Liet. TSR NKGB 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio
vyr. operatyvinis įgaliotinis Vilniaus m.
majoras JEVDOKIMENKOVAS (parašas)

Sutinkame: Liet. TSR NKGB 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio
viršininko pavad. Vilniui
vyr.leitenantas MOSKALENKO (parašas)

Liet. TSR NKGB 2-ojo skyriaus viršininko pavad. Vilniui
majoras MAKOVAS (parašas)

Liet. TSR NKGB Tardymo skyriaus viršininkas
papulkininkis ROZAUSKAS (parašas)

Nutarimas man paskelbtas 1946 m. kovo 18 d.
(DIRSYTĖS parašas)

[3]

ЛССР Народный комиссариат
Государственной безопасности

ОРДЕР №198
18 марта 1946 г.

Выдан ст. оперупол. 2-го отд-ния 2-го гор. отдела НКГБ
Лит. ССР майору гос.безопасности ЕВДОКИМЕНКОВУ

На производство ареста и обыска

ДИРСИТЕ Аделе, д.Антанаса,

адрес: г. Вильнюс, ул.Траку 11, кв. 8.

Народный комиссар Гос.безопасности ЛССР
(подпись)

Начальник третьего отдела НКГБ ЛССР
(подпись)

Санкция: В/прокурор в/НКВД ЛССР
18/Ш-46
(подпись)

[3]

LTSR Valstybės Saugumo
Liaudies komisariatas

ORDERIS Nr.198
1946 m. kovo 18 d.

Išduotas Liet. TSR NKGB 2-ojo skyr. miesto 2-ojo poskyrio vyr.
operatyviniam įgaliotiniui valstybės saugumo majorui JEVDOKI-
MENKOVUI

Atlikti areštą ir kratą

Adelei DIRSYTEI, Antano d.

adresu Vilniaus m., Trakų g. 11, bt. 8.

LTSR Valst. saugumo liaudies komisaras
(parašas)

LTSR NKGB 3-iojo skyriaus viršininkas
(parašas)

Sankcionuojų: LTSR NKVD kariuomenės
Karo prokuroras
1946.03.18

(parašas)

АНКЕТА АРЕСТОВАННОГО

1. Фамилия, имя и отчество	<i>ДИРСИТЕ Аделе дочь Антанаса</i>
2. Год и место рождения	<i>1909 г. д. Промысловка, Кедайнского уезда</i>
3. Постоянное место жительства до ареста (подробный адрес)	<i>г. Вильнюс ул. Траку д. 11 кв. 8</i>
4. Професия и специальность	<i>учительница</i>
5. Последнее место работы или род занятия до ареста	<i>г. Вильнюс Учительница гимназии</i>
6. Национальность	<i>литовка</i>
7. Гражданство (при отсутствии паспорта указать, какой документ удостоверяет гражданство или записано со слов)	<i>а) СССР б) паспорт выдан</i>
8. Партийность	<i>безпартийная</i>
9. Образование общее и специальное (подчеркнуть и указать, что закончил)	<i>высшее</i>
10. Социальное и политическое прошлое	<i>из крестьян</i>
11. Судимость (состоял под судом и следствием, где, когда, за что, приговор)	<i>не судима</i>
12. Участие в отечественной войне (где, когда, в качестве кого)	<i>неучаствовала</i>
13. Бил ли на оккупированной территории противником (указать: где, когда, что делал)	<i>г. Вильнюс учительницей</i>

SUIIMTOJO ANKETA

1. Pavardė vardas ir tėvo vardas	<i>DIRSYTĖ Adelė, Antano d.</i>
2. Gimimo metai ir vieta	<i>1909 m. Pramislavos k., Šėtos valsčiuje, Kėdainių apskrityje</i>
3. Pastovi gyvenamoji vieta iki suėmimo (tikslus adresas)	<i>Vilnius Trakų 11-8</i>
4. Profesija ir specialybė	<i>mokytoja</i>
5. Paskutinė darbo vieta ar užsiėmimas iki suėmimo	<i>Vilnius, gimnazijos mokytoja</i>
6. Tautybė	<i>lietuė</i>
7. Pilietybė (nesant paso, nurodyti, koks dokumentas patvirtina pilietybė, arba kad įrašyta apklausus)	<i>a)TSRS b) pasas išduotas</i>
8. Partiškumas	<i>nepartinė</i>
9. Bendras ir specialusis išsilavinimas (pabraukti ir nurodyti ką baigęs)	<i>aukštasis</i>
10. Socialinė ir politinė praeitis	<i>kilusi iš valstiečių</i>
11. Teistumas (ar buvo tardytas ir teistas, kur, kada, už ką, nuosprendis)	<i>neteista</i>
12. Dalyvavimas tėvynės kare (kur, kada, kuo)	<i>nedalyvavo</i>
13. Ar buvo prieš okupuotoje teritorijoje(nurodyti: kur, kada, ką veikė)	<i>Vilniuje mokytoja</i>

14. СОСТАВ СЕМЬИ

Степень родства	Фамилия, имя, отчество, год и место рождения	Место жительства, работы и должность
Отец	Умер в 1934 г.	
Мать	Дирсене Агота 75 лет	дер. Побеляй Кедайнского уезда
Жена (муж)		
Дети		
Братья, сестры	Дирсе Юозас 52 лет Дирсе Стасис 36 лет Иванаускаене Котрина 45 лет Скиндуне Агнете 40 лет	д. Промысловка д.Промысловка д.Промысловка дер. Паубелис

[5]

15. СЛОВЕСНЫЙ ПОРТРЕТ

1. Рост: высокий (171–180 см), очень высокий (свыше 180 см), низкий (155–164 см), очень низкий (до 155 см), средний (165–170 см).

2. Фигура: толстая, полная, средняя, худощавая, тонкая.

Плечи: приподнятые, опущенные, горизонтальные.

4. Шея: короткая, длинная, заметен зоб, выступает кадык.

5. Цвет волос: белокурые, светлорусые, темнорусые, черные, с проседью, седые.

6. Цвет глаз: голубые, зеленоватые, светлокارية, карие, черные

9. Брови: прямые, дугообразные, извилистые, широкие, узкие, сросшиеся

10. Нос: малый, большой, толстый, тонкий. Спинка носа: вогнутая, прямая, выпуклая с горбинкой. Основание носа: приподнятое, горизонтальное, опущенное.

11. Рот: малый, большой. Углы рта: опущенны, приподняты.

12. Губы: тонкие, толстые, отвисание нижней губы, приподнятость верхней.

13. Подбородок: скошенный, прямой, выступающий, раздвоенный, с ямкой, с поперечной бороздой

14. ŠEIMOS SUDĖTIS

Giminystės laipsnis	Pavardė, vardas, tėvo vardas, gimimo metai ir vieta	Gyvenamoji ir darbo vieta, pareigos
Tėvas	<i>Miręs 1934 m.</i>	
Motina	<i>Dirsiėnė Agota 75 metų</i>	<i>Paobelio k. Kėdainių apskrityje</i>
Žmona (vyras)		
Vaikai		
Broliai, seserys	<i>Dirsiė Juozas 52 metų Dirsiė Stasys 36 metų Ivanauskienė Kotryna 45 metų Skinulienė Agnietė 40 metų</i>	<i>Pramislavos k. Pramislavos k. Pramislavos k. Paobelio k.</i>

[5]

15. ŽODINIS PORTRETAS

1. **Ūgis:** aukštas (171–180 cm), labai aukštas (per 180 cm), žemas (155–164 cm), labai žemas (40–155 cm), vidutinis (165–170 cm).

2. **Figūra:** stora, apkūni, vidutinė, liekna, liesa.

Pečiai: pakelti, nuleisti, horizontalūs.

4. **Kaklas:** trumpas, ilgas, matomas gūžys, iškilus Adomo obuolys.

5. **Plaukų spalva:** šviesūs, rusvi, tamsūs, juodi, žilstelėję, žili.

6. **Akių spalva:** mėlynos, žalsvos, rusvos, rudos, juodos

9. **Antakiai:** tiesūs, išlinkę, banguoti, platūs, siauri, suaugę.

10. **Nosis:** maža, didelė stora, plona. Nosies viršutinė dalis: tiesi, įlinkusi, kumpa. Panosė: horizontali, pakilusi, nustumusi.

11. **Burna:** maža, didelė. Burnos kampai: pakilę, nusileidę.

12. **Lūpos:** plonos, storos, apatinė lūpa atvėpusi, viršutinė pakilusi.

13. **Smakras:** nusklembtas, tiesus, atsikišęs, dvišakas, su duobute, su skersiniu grioveliu

7. Лицо: круглое, овальное, прямое, треугольное, пирамид., ромбовидное

8. Лоб: высокий, низкий, прямой скошенный, выступающий

14. Уши: малые, большие-овальные, треугольные, квадратные, круглые. Оттопыренность ушей: верхняя, нижняя, общая. Мочка уха: сросшаяся, отдельная наклонная, угловатая, овальная.

Особые приметы: (физические недостатки: увечья, наросты, бородавки, лишние пальцы, шрамы, плешивость, асимметрия лица, разноцветность глаз и другие).

Прочие особенности и привычки:

Когда арестован: 8 марта 1946 г., ордер №198

Основание ареста: Постановление на арест НКГБ Лит. ССР от 15/III-46

Кем зачислен:

Анкета заполнена: В МГБ ЛССР г. Вильнюс

Кем: Ст. следователем След. отд. МГБ ЛССР лейтенантом ГОМЫРАНОВЫМ (подпись)

Личная подпись арестованного: А.ДИРСИТЕ

[6]

ПРОТОКОЛ ЛИЧНОГО ОБЫСКА

ДИРСИТЕ Адели, д. Антанаса

Мы, сотрудники НКГБ ЛССР майор ЕВДОКИМЕНКОВ, капитан ЧИРКОВ и лейтенант КАРПУХИН, 13 марта 1946 года произвели личный обыск ДИРСИТЕ Адели. При обыске изъято:

7. **Veidas:** apvalus, ovalus, keturkampis, trikampis, piramidinis, rombo pavidalo.

8. **Kakta:** aukšta, žema, tiesi nusklembta, iškili

14. **Ausys:** mažos, didelės ovalinės, trikampės, kvadratinės, apskritos. Ausų atsikišimas: viršuje, apačioje, bendrai. Ausies spenelis: suaugęs, atskiras nuo žulnų, kampuotas, ovalus.

Ypatingi požymiai: (fiziniai trūkumai: sužalojimai, ataugos, karpos, nereikalingi pirštai, randai, nuplikimas, veido asimetrija, skirtingos spalvos akys ir kiti).

Kitos ypatybės ir įpročiai:

Kada suimtas: 1946 m. kovo 8 d., orderio Nr.198

Suėmimo pagrindas: Liet. TSR NKGB nutarimas areštui 15/III-46

Kieno įskaitoje:

Anketa užpildyta: LTSR MGB Vilniuje

Užpildė: Liet.TSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas leitenantas GOMYRANOVAS (parašas)

Suimtojo parašas:

A.DIRSYTĖ

[6]

Adelės DIRSYTĖS, Antano d.

ASMENS KRATOS PROTOKOLAS

Mes, LTSR NKGB darbuotojai majoras JEVDOKIMENKOVAS, kapitonas ČIRKOVAS ir leitenantas KARPUCHINAS, 1946 m. kovo 13 d. atlikome Adelės DIRSYTĖS asmeninę kratą. Kratos metu rasta ir paimta:

1. Временное удостоверение № 1/2574
2. Свидетельство о рождении № 055848
3. Удостоверение № 417
4. Выписка из приказа № 82
5. Проф.билет № 002070
6. Удостоверение № 1138
7. Командировочн. Удостовер. – 2 шт.
8. Копия воинской справки

Обыск произвели: ЕВДОКИМЕНКОВ (подпись)

ЧИРКОВ (подпись)

КАРПУХИН (подпись)

Подпись обыскиваемой: Ад. ДИРСИТЕ (подпись)

[7]

ПРОТОКОЛ

обыска в квартире ДИРСИТЕ Адели, д. Антанаса

Мы, сотрудники НКГБ ЛССР майор ЕВДОКИМЕНКОВ и лейтенант КАРПУХИН, 14 марта 1946 года произвели обыск в квартире ДИРСИТЕ Адели д. Антанаса, проживающей по ул. Траку, дом № 11, кв. № 8. При обыске обнаружено и изято:

1. Журнал „Мотерис“ № 1 и № 19 за 1938 г.
2. Два школьных журнала за 1941 год.
3. Статут женской католической организации.
4. Разных записей на 25 листах.
5. Личная переписка в двух пачках.

1. Laikinas pažymėjimas Nr.1/2574
2. Gimimo liudijimas Nr.055848
3. Pažymėjimas Nr.417
4. Įsakymo Nr.82 išrašas
5. Profsąjungos bilietas Nr.002070
6. Pažymėjimas Nr.1138
7. Komandiruotės pažymėjimai 2 vnt.
8. Karinės pažymos kopija

Kratą atliko: JEVDOKIMENKOVAS (parašas)

ČIRKOVAS (parašas)

KARPUCHINAS (parašas)

Kratomosios parašas

Ad. DIRSYTĖ (parašas)

[7]

Adelės DIRSYTĖS, Antano d., buto kratos

PROTOKOLAS

Mes, LTSR NKGB darbuotojai majoras JEVDOKIMENKOVAS ir leitenantas KARPUCHINAS, 1946 m. kovo 14 d. atlikome Adelės DIRSYTĖS, Antano d., gyvenančios Trakų g. 11, b. 8, buto kratą. Kratos metu rasta ir paimta:

1. 1938 m. žurnalo „Moteris“ Nr.1 ir Nr. 19.
2. Du 1941 m. klasės žurnalai.
3. Katalikių moterų organizacijos statutas.
4. 25 lapai įvairių užrašų.
5. Du paketai asmeninio susirašinėjimo.

При обыске каких либо претензий со стороны ДИРСИТЕ Адели заявлено не было.

Ад. ДИРСИТЕ (подпись)

Обыск произвели: ЕВДОКИМЕНКОВ (подпись)

КАРПУХИН (подпись)

[8]

АКТ

10 июля 1946 г.

Гор. Вильнюс

Я, шт. следователь След. отд. МГБ ЛССР лейтенант ГОМЫРАНОВ, в присутствии следователя След. отд. МГБ ЛССР мл. лейтенанта ЛАШКАРЕВА, произвели уничтожение путем сожжения ниже перечисленные документы и разной переписки, изъятой при обыске арестованной ДИРСИТЕ Аделе дочь Антанаса.

1. Журнал „Мотерис“ № 19.
2. Два школьных журнала за 1941 год.
3. Разной переписки на 15 листах.
4. Личных рукописей в двух пачках.

В чем и составлен настоящий акт.

Ст. следователь След. отд. МГБ ЛССР
лейтенант ГОМЫРАНОВ (подпись)

Следователь След.отд. МГБ ЛССР
мл. лейтенант ЛАШКАРЕВ (подпись)

Kratos metu Adelė DIRSYTĖ jokių nusiskundimų nepareiškė.

Ad. DIRSYTĖ (parašas)

Kratą atliko: JEVDOKIMENKOVAS (parašas)

KARPUCHINAS (parašas)

[8]

AKTAS

1946 m. liepos 10 d.

Vilnius

Aš, LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr.tardytojas leitenantas GOMYRANOVAS, dalyvaujant LTSR MGB Tardymo skyriaus tardytojui jaun. leitenantui LAŠKARIOVUI, sudegindamas sunaikinau šiuos toliau išvardytus dokumentus ir įvairų susirašinėjimą, paimtą iš suimtosios Adelės DIRSYTĖS, Antano d., kratos metu:

1. Žurnalą „Moteris“ Nr.19.
2. Du 1941 m. klasės žurnalus.
3. 15 lapų įvairaus susirašinėjimo.
4. Du paketus asmeninių rankraščių.

Apie tai surašytas šis aktas.

LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas
leitenantas GOMYRANOVAS (parašas)

LTSR MGB Tardymo skyriaus tardytojas
jaun. leitenantas LAŠKARIOVAS (parašas)

ОПИСЬ ИМУЩЕСТВА

г. Вильнюс, 1946 г. марта 26 д.

Мы, сотрудники НКГБ Литовской ССР ст. лейт. КОЗЛОВСКИЙ, лейт. КОНДИВ, в присутствии г-на МАЧИСА Чесловаса Иозовича, сего числа составили опись на имущество принадлежащее ДИРСИТЕ Адели, д. Антанаса, проживающей по адресу г. Вильнюс, ул. Траку, дом 11, кв 8.

1. Кровать (железная, никелирована белым цветом)	(одна)
2. Ватное одеяло б/у	(одно)
3. Подушка перовая (большая)	(одна)
4. Дамское зимнее пальто из черного плюша б/у	(одно)
5. Дамских платьев разных восемь штук б/у	(восемь)
6. Дамских кофточек б/у	(четыре)
7. Дамское платье коричневого цвета	(одно)
8. Дамских юпок б/у	(три)
9. Дамская шерстянная кофта	(одна)
10. Материал на дамское платье	(четыре метр)
11. Материал на дамскую кофточку	(два метр)
12. Материал на подкладки черного цвета	(пять метр)
13. Дамских туфель кожаных черного цвета б/у	(три пары)
14. Дамская шелковая косынка	(одна)
15. Дамских шляп б/у	(пять)

Всего пятнадцать наименований.

Опись произвел:	КОЗЛОВСКИЙ(подпись)
	КОНДИВ (подпись)
	МАЧИС (подпись)

TURTO APRAŠAS

Vilnius, 1946 m. kovo 26 d.

Mes, Lietuvos TSR NKGB darbuotojai vyr. ltn. KOZLOVSKIS, ltn. KONDIVAS dalyvaujant pil. Česlovui MAČIUI, Juozo s., šiandien surašėme Adelei DIRSYTEI, Antano d., gyvenančiai Vilniuje, Trakų g. 11, b. 8, priklausančio turto aprašą.

1. Baltos spalvos nikeliuota (geležinė) lova	(viena)
2. Vatinė antklodė, naudota	(viena)
3. Plunksnų pagalvė (didelė)	(viena)
4. Moteriškas juodo pliušo žieminis paltas, naudotas	(vienas)
5. Aštuonios įvairios moteriškos suknelės, naudotos	(aštuonios)
6. Moteriškos palaidinės, naudotos	(keturios)
7. Rudos spalvos suknelė	(viena)
8. Moteriški sijonai, naudoti	(trys)
9. Moteriška vilnonė palaidinė	(viena)
10. Medžiaga suknelei	(4 metrai)
11. Medžiaga moteriškai palaidinei	(2 metrai)
12. Medžiaga pamušalui, juodos spalvos	(5 metrai)
13. Odiniai moteriški bateliai, juodos spalvos, naudoti	(trys poros)
14. Moteriška šilkinė skarelė	(viena)
15. Moteriškos skrybėlės, naudotos	(penkios)

Iš viso penkiolika pavadinimų.

Aprašą atliko:

KOZLOVSKIS (parašas)

KONDIVAS (parašas)

MAČYS (parašas)

РАСПИСКА

Я, МАЧИС Чесловас сын Иозаса, обязуюсь сохранять опечатенную квартиру гр. ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса, проживавшей по ул. Траку, дом № 11, кв № 8.

Без органов НКГБ никому квартиру открывать не разрешу.
Печать принята в порядке.

Вильнюс,

14 марта 1946 г.

(Подпись) Ч.МАЧИС

[12-13]

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

14 марта 1946 г.

гор. Вильнюс

Я, старший следователь след. отдела НКГБ ЛССР ст. лейтенант МОЦКЕВИЧУС, допросил в качества задержанной:

ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса, 1909 года рождения, уроженка дер. Промыслава, Шедайской волости, Кедайнского уезда, из крестьян, отец имел 27 гектар земли, литовка, гр-ка СССР, безпартийная, не судившаяся, образование высшее, не замужняя, учительница гимназии имени „Саломея Нерис“, проживает по ул.Траку № 11, кв. 8.

Допрос начат в 15.30.

Допрос окончен в 18 часов.

Об ответственности за ложные показания предупреждена по ст. 95 УК РСФСР. (Подпись)

ĮSIPAREIGOJIMAS

Aš, Česlovas MAČYS, Juozo s., įsipareigoju išsaugoti pil. Adelės DIRSYTĖS, Antano d., gyvenusios Trakų g. 11, bt. 8, užantspauduotą butą.

Be NKGB organų niekam neleisiu atidaryti buto.

Antspaudas priimtas tvarkingas.

Vilnius,

1946 m. kovo 14 d.

Č.MAČYS (parašas)

TARDYMO PROTOKOLAS

1946 m. kovo 14 d.

Vilnius

Aš, LTSR NKGB tardymo skyriaus vyresnysis tardytojas vyr. leitenantas MOCKEVIČIUS, ištardžiau kaip sulaikytąją:

Adele DIRSYTĖ, Antano d., gimusią 1909 m. Prasmislavos k., Šėtos valsč., Kėdainių apskr., kilusią iš ūkininkų, tėvas turėjo 27 ha žemės, lietuvę, TSRS pilietę, nepartinę, neteistą, su aukštuoju išsilavinimu, netekėjusią, Salomėjos Nėries gimnazijos mokytoją, gyvenančią Trakų g.11, bt. 8.

Tardymas pradėtas 15.30

Tardymas baigtas 18 val.

Apie atsakomybę už melagingus parodymus pagal RTFSR BK 95 str. įspėta. (Parašas)

ВОПРОС: Владеете ли Вы русским языком, сумеете дать показания на русском языке?

ОТВЕТ: Русским языком я владею слабо, читать и писать не умею, показания желаю давать на родном литовском языке.

ВОПРОС: Следствие Вас будет допрашивать без переводчика, так как следователь владеет русским-литовским языками, не возражаете ли Вы?

ОТВЕТ: Не возражаю.

ВОПРОС: Расскажите свою автобиографию.

ОТВЕТ: До 1920–21 года проживала у родителей по месту рождения, в 1928 году окончила гимназию в городе Кедайняй и в этом же году поступила учиться в Каунасский университет на факультет теологии-философии. Университет окончила в 1940 году и поступила на работу в женскую гимназию учительницей в городе Вильнюс где работала до дня нападения фашистской Германии на Советский Союз.

В период немецкой оккупации я работала в ремесленном училище и институте для взрослых, в городе Вильнюс, преподавала немецкий язык.

С момента освобождения города Вильнюса Красной Армией до настоящего времени работаю во второй женской гимназии имени „Саломеи Нерис“ преподавателем немецкого языка.

ВОПРОС: В каких партиях или организациях Вы состояли?

ОТВЕТ: Будучи студенткой в Каунасском университете я с 1928 по 1932 год участвовала в фашистской организации „Атейтининку“.

ВОПРОС: Кем вы были в организации „Атейтининку“?

ОТВЕТ: На всем протяжении моего пребывания в организации „Атейтининку“ я являлась рядовым ее членом.

Допрос прерван.

Протокол с моих слов записан правильно, вслух прочитан и переведен с русского на литовский язык. (Подпись)

Допросил: ст. следователь След. отдела НКГБ ЛССР
старший лейтенант МОЦКЕВИЧУС (подпись)

KLAUSIMAS: Ar mokate rusų kalbą, ar galėsite duoti parodymus rusų kalba?

ATSAKYMAS: Rusų kalbą moku silpnai, nemoku skaityti ir rašyti, parodymus noriu duoti gimtąja lietuvių kalba.

KLAUSIMAS: Tardymas Jus apklaus be vertėjo, nes tardytojas moka rusų ir lietuvių kalbas. Ar Jūs neprieštarausite?

ATSAKYMAS: Neprieštarauju.

KLAUSIMAS: Papasakokite savo autobiografiją.

ATSAKYMAS: Ligi 1920–21 metų gyvenau pas tėvus savo gimtinėje, 1928 m. baigiau Kėdainių m. gimnaziją ir tais pačiais metais įstojau į Kauno universiteto teologijos-filosofijos fakultetą. Universitetą baigiau 1940 m. ir pradėjau dirbti Vilniaus mergaičių gimnazijos mokytoja, kur dirbau ligi fašistinė Vokietija užpuolė Sovietų Sąjungą.

Vokiečių okupacijos laikotarpiu aš dirbau Vilniuje amatų mokykloje ir suaugusiųjų institute, dėščiau vokiečių kalbą.

Nuo pat to momento, kai Vilnių išlaisvino Raudonoji Armija, ligi dabar dirbu vokiečių kalbos dėstytoja Salomėjos Nėries antroje mergaičių gimnazijoje.

KLAUSIMAS: Kokioms partijoms arba organizacijoms Jūs priklausėte?

ATSAKYMAS: Būdama Kauno universiteto studentė aš nuo 1928 ligi 1932 metų dalyvavau fašistinėje Ateitininkų organizacijoje.

KLAUSIMAS: Kuo Jūs buvote Ateitininkų organizacijoje?

ATSAKYMAS: Visą savo dalyvavimo Ateitininkų organizacijoje laikotarpį aš buvau eilinis jos narys.

Tardymas laikinai nutrauktas.

Protokolas pagal mano žodžius surašytas tiksliai, man garsiai perskaitytas ir išverstas iš rusų į lietuvių kalbą. (Parašas)

Tardė: LTSR NKGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas

vyresnysis leitenantas MOCKEVIČIUS (parašas)

ПРОДОЛЖЕНИЕ ПРОТОКОЛА ДОПРОСА задержанной ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса,

14 марта 1946 г.

гор. Вильнюс

Допрос начат в 22 ч. 10 мин.

Допрос окончен в 4 часа.

ВОПРОС: В связи с чем Вы вышли из организации „Атейтининку“?

ОТВЕТ: С 1932 года я уже перестала посещать лекции в университете и оторвалась от деятельности организации „Атейтининку“. После я принимала участие в так называемой организации „Мотеру драугия“ (Общество женщин).

ВОПРОС: Объясните, что это за организация „Мотеру драугия“ (Общество женщин)?

ОТВЕТ: Организация „Мотеру драугия“ (Общество женщин) было создано из числа верующих женщин, цели и задачи перед членами организации стояли воспитывать женщин в религиозном духе.

ВОПРОС: Какие обязанности вы выполняли находясь в организации „Мотеру драугия“ (Общество женщин)?

ОТВЕТ: С 1938 года до дня ликвидации этой же организации я работала секретарем-машинисткой при центральном комитете общества женщин в городе Каунас.

ВОПРОС: Кто являлся руководителем организации „Общество женщин“?

ОТВЕТ: Руководителем и организатором организации „Общество женщин“ являлся:

1. ксендз КАПОЧУС (имя отчество не знаю), до установления Советской власти в Литве работал ксендзом в костеле „Аукштайчу“, город Каунас, настоящее время где находится, не знаю.

Sulaikytosios Adelės DIRSYTĖS, Antano duktės,
TARDYMO PROTOKOLO TĘSINYS

1946 m. kovo 14 d.

Vilnius

Tardymas pradėtas 22 val. 10 min.

Tardymas baigtas 4 val.

KLAUSIMAS: Kodėl Jūs išėjote iš Ateitininkų organizacijos?

ATSAKYMAS: Nuo 1932 metų aš nebelankiau paskaitų universitete ir atitrūkau nuo veiklos Ateitininkų organizacijoje. Vėliau aš dalyvavau vadinamosios Moterų draugijos organizacijoje.

KLAUSIMAS: Paaiškinkite, kas per organizacija Moterų draugija?

ATSAKYMAS: Organizaciją Moterų draugiją sudarė tikinčios moterys, organizacijos narėms buvo keliami uždaviniai ir tikslai auklėti moteris religine dvasia.

KLAUSIMAS: Kokias pareigas Jūs ėjote būdama Moterų draugijos organizacijoje?

ATSAKYMAS: Nuo 1938 m. ligi šios organizacijos likvidavimo dirbau Moterų draugijos centrinio komiteto sekretore mašininke Kaune.

KLAUSIMAS: Kas buvo Moterų draugijos vadovas?

ATSAKYMAS: Moterų draugijos vadovas ir organizatorius buvo:

1. kunigas KAPOČIUS (vardo ir tėvavardžio nežinau), iki Sovietų valdžios Lietuvoje įvedimo dirbo kunigu Aukštaičių bažnyčioje Kaune, kur dabar yra, nežinau.

2. ГАЛДИКЕНЕ Магдалена, учительница гимназии, находящейся по ул. Вильняус, города Каунас, настоящее время где она находится, не знаю, в организации она являлась председателем.

3. КАРВЕЛЕНЕ (имя и отчество не знаю), жена бывшего министра, она являлась заместителем председателя, раньше проживала в гор. Каунас, настоящее время где находится, не знаю.

[17] ВОПРОС: Назовите всех Вам известных участников организации „Атейтининку“.

ОТВЕТ: Из членов „Атейтининку“ 1928–1932 годах знаю следующих лиц:

1. ДОВИДАЙТИС Пранас, профессор Каунасского университета, был руководителем организации „Атейтининков“ в университете, в 1941 году вывезен органами Советской власти в глубь СССР.

2. СЕРЕЙКИТЕ Аполония, бывшая студентка Каунасского университета, уроженка с Укмергского уезда, она являлась председателем корпорации „Бирутес“, в настоящее время где находится, не знаю.

3. РОГАЛЬСКИТЕ (имя и отчество не знаю), место рождения не знаю, была рядовой член организации „Атейтининков“, настоящее время где находится, не знаю.

4. БЛАУДЖУНАЙТЕ Изабеле, уроженка с Сувалкии, была рядовой член организации „Атейтининков“, настоящее время где находится, не знаю.

5. ИОНКАЙТИТЕ-ГРАТКАУСКЕНЕ Она, уроженка с Сувалкии, состояла в организации „Атейтининку“. Проживает в гор. Вильнюс.

6. Учительница ГЕДРО, работает в Содоводствой школе.

7. ЮРГЕЛАЙТЕ Петронеле, место происхождения не знаю, состояла в организации „Атейтининку“, настоящее время где находится, не знаю.

8. КАРВЕЛИТЕ (имя, отчество не знаю), уроженка с Сувалкии, состояла в организации „Атейтининку“, настоящее время где находится, не знаю.

2. Magdalena GALDIKIENĖ, gimnazijos, esančios Vilniaus g. Kaune, mokytoja, kur yra dabar, nežinau, organizacijoje ji buvo pirmininkė.

3. KARVELIENĖ (vardo ir tėvavardžio nežinau), buvusio ministro žmona, ji buvo pirmininkės pavaduotoja, anksčiau gyveno Kauno mieste, kur dabar yra, nežinau.

[17] KLAUSIMAS: Išvardykite visus Jums žinomus Ateitininkų organizacijos dalyvius.

ATSAKYMAS: 1928–1932 m. Ateitininkų narius žinau šiuos:

1. Pranas DOVYDAITIS, Kauno universiteto profesorius, buvo universiteto Ateitininkų organizacijos vadovas, 1941 m. Sovietų valdžios organų išvežtas į TSRS gilumą.

2. Apolonija SEREIKYTĖ, buvusi Kauno universiteto studentė, gimusi Ukmergės apskrityje, ji buvo „Birutės“ korporacijos pirmininkė, kur šiuo metu yra, nežinau.

3. ROGALSKYTĖ (vardo ir tėvavardžio nežinau), kur gimusi, nežinau, buvo Ateitininkų organizacijos eilinė narė, kur šiuo metu yra, nežinau.

4. Izabelė BLAUDŽIŪNAITĖ, kilusi iš Suvalkijos, buvo eilinė Ateitininkų organizacijos narė, kur šiuo metu yra, nežinau.

5. Ona JONKAITYTĖ-GRATKAUSKIENĖ, kilusi iš Suvalkijos, buvo Ateitininkų organizacijos narė. Gyvena Vilniaus mieste.

6. Mokytoja GEDRO, dirba Daržininkystės mokykloje.

7. Petronėlė JURGĖLAITĖ, nežinau, iš kur kilusi, buvo Ateitininkų organizacijos narė, nežinau, kur yra šiuo metu.

8. KARVELYTĖ (vardo ir tėvavardžio nežinau), kilusi iš Suvalkijos, buvo Ateitininkų organizacijos narė, kur šiuo metu yra, nežinau.

9. БАЛЪКУНАС (имя, отчество не знаю), место происхождения его не знаю, состоял в организации „Атейтининку“, настоящее время где находится, не знаю.

10. БРАЗДЖОНИС Бернардас, место происхождения его не знаю, состоял в организации „Атейтининку“, настоящее время где находится, не знаю.

11. БЕРУЛИС Казимерас, уроженец с Дзукии, состоял в организации „Атейтининку“ в период немецкой оккупации, умер.

Других по фамилиям в настоящее время не помню.

[18] ВОПРОС: Что вам известно о существовании антисоветской организации „Атейтининку“ в настоящее время?

ОТВЕТ: Об этом мне ничего не известно.

Протокол с моих слов записан правильно, вслух прочитан и следователем переведен с русского на литовский язык. *(Подпись)*

Допросил: Ст.следователь След.отдела НКГБ
ЛССР старший лейтенант
МОЦКЕВИЧУС *(подпись)*

[30]

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА
задержанной ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса,

18 марта 1946 г.

гор. Вильнюс

Допрос начат в 21 ч. 20 мин.

Допрос окончен в 2 часа 30 мин.

ВОПРОС: С кокого времени вы проживаете в городе Вильнюс?

ОТВЕТ: Со дня установления Советской власти в Литве я проживаю в городе Вильнюс. С 1940 года до дня нападения фашистской Германии на Советский Союз я работала преподавателем неполной средней школы, в период немецкой

9. BALKŪNAS (vardo ir tėvavardžio nežinau), iš kur kilęs, nežinau, buvo Ateitininkų organizacijos narys, kur šiuo metu yra, nežinau.

10. Bernardas BRAZDŽIONIS, nežinau, iš kur kilęs, buvo Ateitininkų organizacijoje, kur šiuo metu yra, nežinau.

11. Kazimieras BERULIS, kilęs iš Dzūkijos, buvo Ateitininkų organizacijoje vokiečių okupacijos laikotarpiu. Mirė.

Kitų pavardžių šiuo metu neprisimenu.

[18] KLAUSIMAS: Ką Jūs žinote apie antisovietinės Ateitininkų organizacijos buvimą šiuo metu?

ATSAKYMAS: Apie tai nieko nežinau.

Protokolas pagal mano žodžius surašytas tiksliai, garsiai perskaitytas ir tardytojo išverstas į lietuvių kalbą. (*Parašas*)

Tardė: LTSR NKGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas, vyresnysis leitenantas
MOCKEVIČIUS (*parašas*)

[30]

Sulaikytosios Adelės DIRSYTĖS, Antano dukters, TARDYMO PROTOKOLAS

1946 m. kovo 18 d.

Vilnius

Tardymas pradėtas 21 val. 20 min.

Tardymas baigtas 2 val. 30 min.

KLAUSIMAS: Nuo kurio laiko Jūs gyvenate Vilniaus mieste?

ATSAKYMAS: Aš gyvenu Vilniaus mieste nuo Sovietų valdžios įvedimo Lietuvoje. Nuo 1940 m. ligi tos dienos, kai Sovietų Sąjungą užpuolė fašistinė Vokietija, aš dirbau dėstytoja nepilnoje vidurinėje mokykloje, vokiečių okupacijos laikotarpiu – amatų mokyklos ir

оккупации – в ремесленном училище и в институте для взрослых – преподавателем, после изгнания немецких оккупантов с территории Литовской ССР перешла во вторую гимназию – ныне имени Саломеи Нерис, преподавателем немецкого языка, где работала до дня моего ареста.

ВОПРОС: Назовите своих знакомых в городе Вильнюс.

ОТВЕТ: Из знакомых в городе Вильнюс я имею седующих лиц:

1. РАПОПОРТИЕНЕ Алдона, директор гимназии имени Саломеи Нерис, проживает по улице Вильняус, № 17.

2. НОРЕЙКАЙТЕ Мария, инспектор гимназии имени Саломеи Нерис, проживает в Антоколе.

3. МОЦКЕВИЧИЕНЕ Емилия, учительница гимназии имени Саломеи Нерис, проживает по улице Гедимино.

4. МОЦКЕВИЧУС Юозас, учитель гимназии имени Саломеи Нерис, проживает по улице Гедимино.

5. БУДРЕВИЧУС Винцас, учитель гимназии имени Саломеи Нерис, проживает по ул. Якшто.

6. МЕЛАЙКИТЕ Стасе, учительница гимназии имени Саломеи Нерис, проживает в районе Жверинас.

7. СТАНЮЛИТЕ Казимера, учительница гимназии имени Саломеи Нерис, проживает по ул. Вивульскио.

8. СЛИЖИС (имя, отчество не знаю), учитель гимназии имени Саломеи Нерис, проживает в районе Жверинас.

9. ЯКУЧУНАС (имя, отчество не знаю), учитель гимназии имени Саломеи Нерис.

10. БИЗЮЛЯВИЧУС Стасис, учитель гимназии имени Саломеи Нерис, проживает по ул. Траку.

11. ВАЙТЕЛИТЕ (имя, отчество не знаю), учительница гимназии имени Саломеи Нерис.

12. САКАВИЧУТЕ (имя, отчество не знаю), учительница гимназии имени Саломеи Нерис.

13. МИКУЛИНА (имя, отчество не знаю), учительница гимназии имени Саломеи Нерис.

14. МАЧУКАЙТЕ Янина, учительница гимназии имени Саломеи Нерис.

15. КАВАЛЯУСКАС (имя, отчество не знаю), учитель гимназии имени Саломеи Нерис, проживает в районе Жверинас.

suaugusiųjų instituto dėstytoja, o išvijus vokiečių okupantus iš Lietuvos TSR teritorijos, perėjau į antrąją gimnaziją – dabar Salomėjos Nėries, vokiečių kalbos dėstytoja, kur dirbau ligi savo arešto.

KLAUSIMAS: Išvardykite savo pažįstamus, gyvenančius Vilniaus mieste.

ATSAKYMAS: Vilniuje aš turiu šiuos pažįstamus:

1. Aldona RAPOPORTIENĖ, Salomėjos Nėries gimnazijos direktorė, gyvena Vilniaus g. 17 nr.

2. Marija NOREIKAITĖ, Salomėjos Nėries gimnazijos inspektorė, gyvena Antakalnyje.

3. Emilija MOCKEVIČIENĖ, Salomėjos Nėries gimnazijos mokytoja, gyvena Gedimino gatvėje.

4. Juozas MOCKEVIČIUS, Salomėjos Nėries gimnazijos mokytojas, gyvena Gedimino gatvėje.

5. Vincas BUDREVIČIUS, Salomėjos Nėries gimnazijos mokytojas, gyvena Jakšto gatvėje.

6. Stasė MIELAIKYTĖ, Salomėjos Nėries gimnazijos mokytoja, gyvena Žvėryno rajone.

7. Kazimiera STANIULYTĖ, Salomėjos Nėries gimnazijos mokytoja, gyvena Vivulskio gatvėje.

8. SLIŽYS (vardo ir tėvavardžio nežinau), Salomėjos Nėries gimnazijos mokytojas, gyvena Žvėryno rajone.

9. JAKUČIŪNAS (vardo ir tėvavardžio nežinau), Salomėjos Nėries gimnazijos mokytojas.

10. Stasys BIZIULEVIČIUS, Salomėjos Nėries gimnazijos mokytojas, gyvena Trakų gatvėje.

11. VAITELYTĖ (vardo ir tėvavardžio nežinau), Salomėjos Nėries gimnazijos mokytoja.

12. SAKAVIČIŪTĖ (vardo ir tėvavardžio nežinau), Salomėjos Nėries gimnazijos mokytoja.

13. MIKULINA (vardo ir tėvavardžio nežinau), Salomėjos Nėries gimnazijos mokytoja.

14. Janina MAČIUKAITĖ, Salomėjos Nėries gimnazijos mokytoja.

15. KAVALIUSKAS (vardo ir tėvavardžio nežinau) Salomėjos Nėries gimnazijos mokytojas, gyvena Žvėryno rajone.

Всех мною выше указанных учителей знаю из совместной работы.

Кроме того, еще имею знакомых из неполной средней школы:

1. КАЙРЕЛИС Альфонсас, в период немецкой оккупации был директором, сбежал вместе с немцами.

2. КАЙРЕЛЕНЕ Броне, учительница, жена Альфонсас, сбежала вместе с мужем.

3. МАТУСЯВИЧУТЕ Изабеле, в период немецкой оккупации работала инспектором неполной средней школы, настоящее время где находится, не знаю.

4. КРОТЕРИС Людас, учитель, в период немецкой оккупации был нотариусом. настоящее время где находится, не знаю.

5. БИТЛЕРОВЕНЕ Аделе, в период оккупации работала учительницей, настоящее время где находится, не знаю.

6. ШИЛЕЙКА (имя, отчество не знаю), работал бухгалтером при неполной средней школе, настоящее время где находится, не знаю.

7. МАЖОНИС Альфонсас, настоящее время директор гимназии.

8. ШИНКУНАС Феликсас, работает в Наркомпросе.

9. ШИМКУНАЙТЕ (имя, отчество не знаю), работает в садоводстве.

10. КАЙРИС (имя, отчество не знаю), работает преподавателем в экономической школе.

11. БРАЗАУСКАС Юозас, раньше работал учителем экономической школе, слышала от других, что якобы находится на нелегальном положении.

12. БРАЗАУСКЕНЕ Анеле, жена Юозаса, раньше работала учительницей, настоящее время где находится, не знаю.

13. СТАБИНИС Юргис, учитель педагогического института, проживает по ул. Юозапавичуса.

14. ГЕНДРИНСКАС Томас, учитель народного университета, проживает по ул. Бенедиктину.

15. СТОРПИРШТИС (имя, отчество не знаю), учитель народного университета, проживает по ул. Бенедиктину.

Visus šiuos nurodytus mokytojus pažįstu kaip bendradarbius. Be to, dar turiu pažįstamų iš nepilnos vidurinės mokyklos:

1. Alfonsas KAIRELIS, vokiečių okupacijos laikotarpiu buvo direktorius, išbėgo drauge su vokiečiais.

2. Bronė KAIRELIENĖ, mokytoja, Alfonso žmona, išbėgo drauge su vyru.

3. Izabelė MATUSEVIČIŪTĖ, vokiečių okupacijos laikotarpiu dirbo nepilnos vidurinės mokyklos inspektore, kur yra šiuo metu, nežinau.

4. Liudas KROTERIS, mokytojas, vokiečių okupacijos metu buvo notaras, kur yra šiuo metu, nežinau.

5. Adelė BITLEROVIENĖ, okupacijos metu dirbo mokytoja, kur yra šiuo metu, nežinau.

6. ŠILEIKA (vardo ir tėvavardžio nežinau), dirbo nepilnos vidurinės mokyklos buhalteriu, kur yra šiuo metu, nežinau.

7. Alfonsas MAŽONIS, šiuo metu gimnazijos direktorius.

8. Feliksas ŠINKŪNAS, šiuo metu dirba Švietimo liaudies komisariate.

9. ŠIMKŪNAITĖ (vardo ir tėvavardžio nežinau), dirba sodininkystėje.

10. KAIRYS (vardo ir tėvavardžio nežinau), dirba dėstytoju ekonomikos mokykloje.

11. Juozas BRAZAUSKAS, anksčiau dirbo ekonomikos mokyklos mokytoju, iš kitų girdėjau, kad esąs nelegalioje padėtyje.

12. Anelė BRAZAUSKIENĖ, Juozo žmona, anksčiau dirbo mokytoja, kur yra šiuo metu, nežinau.

13. Jurgis STABINIS, pedagoginio instituto dėstytojas, gyvena Juozapavičiaus gatvėje.

14. Tomas GENDRINSKAS, mokytojas liaudies universitete, gyvena Benediktinų gatvėje.

15. STORPIRŠTIS (vardo ir tėvavardžio nežinau), liaudies universiteto dėstytojas, gyvena Benediktinų gatvėje.

16. ДУБИЦКЕНЕ Янина, сторож народного университета, проживает по ул. Гедрио.

17. ПАУКШТИТЕ Стефания, работает начальником какого-то отдела не знаю, проживает по ул. Гедрио.

18. ГРАТКАУСКАС Юозас, работает в госбанке, проживает по ул. Гедрио.

19. ГРАТКАУСКЕНЕ Она, работает в садоводской школе, жена Юозаса.

20. КАРВЕЛИТЕ (имя, отчество не знаю), учительница народного и госуниверситета, проживает по ул. Микалояус.

21. ИНДРЮЛИТЕ Александра, в период немецкой оккупации работала в ремесленной школе, настоящее время где находится, не знаю.

22. МИЛВИДАЙТЕ Мария, в период немецкой оккупации работала в ремесленной школе, сбежала вместе с немцами.

23. ЛАДИГЕНЕ Стефания, работала в гостеатре пожарником, проживала вместе по ул. Траку № 11, кв. 8.

24. ЖЕМАЙТАЙТЕНЕ Вилгелмина, работает в ремесленной школе.

25. СМИЛГИТЕ Александра, работала в ремесленной школе, настоящее время где находится, не знаю.

26. КЕЖЕЛИТЕ Елена, работает в швейной мастерской, проживает по ул. Укмергес.

27. ЗОШТАУТАС (имя, отчество не знаю), работает на почте.

28. РАМАШКАЙТЕ Стасе, в период немецкой оккупации работала в ремесленной школе, настоящее время где находится, не знаю.

Больше из знакомых по фамилии не знаю никого.

ВОПРОС: Что Вам известно о БРАЗАУСКАС Юозас?

ОТВЕТ: В настоящее время не помню, от кого я слышала, что БРАЗАУСКАС Юозас в прошлом состоял в организации „Атейтининку“, после изгнания немецких оккупантов с территории Литовской ССР, якобы перешел на нелегальное положение, другие говорят, что он умер. Больше о БРАЗАУСКАС Юозас мне ничего не известно.

16. Janina DUBICKIENĖ, liaudies universiteto sargė, gyvena Giedrio gatvėje.

17. Stefanija PAUKŠTYTĖ, nežinau kokio skyriaus viršininkė, gyvena Giedrio gatvėje.

18. Juozas GRATKAUSKAS, dirba valstybiniame banke, gyvena Giedrio gatvėje.

19. Ona GRATKAUSKIENĖ, dirba sodininkystės mokykloje, Juozo žmona.

20. KARVELYTĖ (vardo ir tėvavardžio nežinau), liaudies universiteto dėstytoja, gyvena Mikalojaus gatvėje.

21. Aleksandra INDRIULYTĖ, vokiečių okupacijos metu dirbo amatų mokykloje, kur yra šiuo metu, nežinau.

22. Marija MILVYDAITĖ, vokiečių okupacijos metu dirbo amatų mokykloje, kur yra šiuo metu, nežinau.

23. Stefanija LADYGIENĖ, dirbo gaisrininku valstybiniame teatre, drauge gyveno Trakų g. Nr. 11, butas 8.

24. Vilhelmina ŽEMAITAITIENĖ, dirba amatų mokykloje.

25. Aleksandra SMILGYTĖ, dirbo amatų mokykloje, kur yra šiuo metu, nežinau.

26. Elena KEŽELYTĖ, dirba siuvykloje, gyvena Ukmergės gatvėje.

27. ZOŠTAUTAS (vardo ir tėvavardžio nežinau), dirba pašte.

28. Stasė RAMAŠKAITĖ, vokiečių okupacijos metu dirbo amatų mokykloje, kur yra dabar, nežinau.

Daugiau pavardėmis pažįstamų nežinau.

KLAUSIMAS: Ką Jūs žinote apie Juozą BRAZAUSKĄ?

ATSAKYMAS: Šiuo metu neatsimenu, kas kalbėjo, kad Juozas BRAZAUSKAS praeityje buvo Ateitininkų organizacijos narys, o išvairius vokiečių okupantus iš Lietuvos TSR neva perėjo į nelegalią padėtį, kiti kalba, kad mirė. Daugiau apie Juozą BRAZAUSKĄ nieko nežinau.

ВОПРОС: А вы какое участие принимали в организации „Атейтининкай“?

ОТВЕТ: При сметоновской власти в Литве я состояла в организации „Атейтининкай“, когда была установлена Советская власть в Литве, я свою деятельность прекратила, с этого времени мне ничего неизвестно о существовании каких либо подпольных антисоветских организаций.

Протокол с моих слов записан правильно, следователем переведен с русского на литовский язык (подпись)

Допросил: Ст. следователь След.отдела НКГБ ЛССР
старший лейтенант (МОЦКЕВИЧУС)
(подпись)

[22]

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

Арестованной ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса

19 марта 1946 г.

гор. Вильнюс

Допрос начат в 21 ч.

Допрос окончен в 3 ч. 30 м.

ВОПРОС: На предыдущих допросах Вы показали, что состояли в организации „Атейтининку“. Чем Вы занимались находясь в этой организации?

ОТВЕТ: В 1928 году я поступила учиться в Каунасский университет и одновременно вступила в организацию „Атейтининку“, будучи в организации, я всегда посещала собрания и другие проводимые мероприятия.

В 1932 году я перестала посещать университет, стала заниматься самостоятельно.

KLAUSIMAS: O ką Jūs veikėte Ateitininkų organizacijoje?

ATSAKYMAS: Smetonai valdant Lietuvą aš priklausiau Ateitininkų organizacijai, kai Lietuvoje buvo įvesta sovietų valdžia, aš savo veiklą nutraukiau, nuo to meto aš nieko nežinau apie kokių nors antisovietinių pagrindinių organizacijų buvimą.

Protokolas pagal mano žodžius surašytas
tiksliai ir tardytojo išverstas iš rusų į lietuvių
kalbą. (parašas)

Tardė: LTSR NKGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas
vyresnysis leitenantas MOCKEVIČIUS
(parašas)

[22]

Suimtosios Adelės DIRSYTĖS, Antano dukters,
TARDYMO PROTOKOLAS

1946 m. kovo 19 d.

Vilnius

Tardymas pradėtas 21 val.

Tardymas baigtas 3 val. 30 min.

KLAUSIMAS: Ankstesnių tardymų metu Jūs sakėte, kad priklausėte Ateitininkų organizacijai. Ką Jūs veikėte būdama šioje organizacijoje?

ATSAKYMAS: 1928 m. aš įstojau mokytis į Kauno universitetą ir tuo pačiu metu įstojau į Ateitininkų organizaciją, būdama organizacijoje, visada lankiau susirinkimus ir kitus renginius.

1932 metais aš nustojau lankyti universitetą ir pradėjau dirbti savarankiškai.

Проживая в гор. Каунасс я вступила в так называемую организацию „Лиетувос каталикю мотеру драугия“ (Католический цоюз литовских женщин), будучи в этой организации, приходилось писать статьи в выпускаемый журнал этой организации „Мотерис“ („Женщина“), писанные мною статьи большинство было направленной пропаганда против Советского Союза, таких статей я написала несколько.

ВОПРОС: К какому периоду относится когда вы писали статьи в журнал „Мотерис“?

ОТВЕТ: Это относится начиная с 1933 по 1940 год.

ВОПРОС: В чем заключалась Ваша деятельность при Советской власти как члена организации „Атейтининку“?

ОТВЕТ: В связи с установлением Советской власти в Литве я свою деятельность прекратила, что либо о существовании организации „Атейтининку“ ничего мне неизвестно.

ВОПРОС: Вы говорите неправду, скрываете от следствия о своей принадлежности к антисоветской организации „Атейтининку“, дайте правдивые показания по этому вопросу.

ОТВЕТ: В настоящее время о существовании антисоветской организации „Атейтининку“ мне ничего неизвестно.

Протокол записан правильно, следователем переведен с русского на литовский язык.

АД. ДИРСИТЕ (подпись)

Допросил: Ст. следователь След.отдела НКГБ
ЛССР
старший лейтенант МОЦКЕВИЧУС
(подпись)

Gyvendama Kaune įstojau į vadinamąją Lietuvos katalikių moterų draugiją, būvant šioje organizacijoje teko rašyti straipsnius į tos organizacijos leidžiamą žurnalą „Moteris“, dauguma mano rašytų straipsnių buvo propaganda – nukreipti prieš Sovietų Sąjungą. Tokių straipsnių parašiau keletą.

KLAUSIMAS: Koku laikotarpiu Jūs rašėte straipsnius į žurnalą „Moteris“?

ATSAKYMAS: Tai buvo nuo 1933 m. ligi 1940 m.

KLAUSIMAS: Kokia buvo Jūsų, kaip Ateitininkų organizacijos narės, veikla esant sovietų valdžiai?

ATSAKYMAS: Įvedus sovietų valdžią Lietuvoje aš savo veiklą nutraukiau ir nieko nežinau apie Ateitininkų organizacijos buvimą.

KLAUSIMAS: Jūs kalbate netiesą, slepiate nuo tardymo savo priklausymą antisovietinei Ateitininkų organizacijai, teisingai atsakykite į šį klausimą.

ATSAKYMAS: Šiuo metu aš nieko nežinau apie antisovietinės Ateitininkų organizacijos buvimą.

Protokolas surašytas tiksliai ir tardytojo išverstas iš rusų į lietuvių kalbą.

A.DIRSYTĖ (*parašas*)

Tardė: LTSR NKGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas,
vyresnysis leitenantas MOCKEVIČIUS
(*parašas*)

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

Арестованной ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса.

20 марта 1946 г.

гор. Вильнюс

Допрос начат в 21 ч.

Допрос окончен в 2 ч. 30 мин.

ВОПРОС: У кого Вы проживали до дня Вашего ареста?

ОТВЕТ: С 1944 года я проживала по улице Траку, № 11, кв. 8, в одной квартире проживает ЛАДИГЕНЕ Стефания.

ВОПРОС: Кто такая ЛАДИГЕНЕ Стефания?

ОТВЕТ: ЛАДИГЕНЕ Стефания является женой бывшего литовской армии генерала, всвязи с установлением Советской власти в Литве ее муж был арестован органами Советской власти. Сама ЛАДИГЕНЕ Стефания работала в Гостеатре пожарником.

ВОПРОС: Кто посещал квартиру ЛАДИГЕНЕ Стефании?

ОТВЕТ: Квартиру ЛАДИГЕНЕ посещали ряд ее знакомых, в том числе иногда приходили ксендзы: СКУРСКИС, имя, отчество не знаю, работает в костеле Игното и ксендз БАЛЮКАС, имя и отчество не знаю, раньше работал в костеле Святого Ионас, с октября месяца 1945 года я его не вижу, где он находится, мне неизвестно.

ВОПРОС: Чего приходили ксендзы к ЛАДИГЕНЕ Стефании?

ОТВЕТ: По каким делам приходили ксендзы к ЛАДИГЕНЕ, этого мне неизвестно, в присутствии меня никаких разговоров между собой они не вели, в те случаи, когда ксендз СКУРСКИС заходил на квартиру ЛАДИГЕНЕ, я всегда старалась уйти в свою комнату, чтобы не вмешиваться в их разговоры.

ВОПРОС: Вместе ли приходили ксендзы к ЛАДИГЕНЕ Стефании?

ОТВЕТ: Я видела, когда они приходили к ЛАДИГЕНЕ в отдельности.

Suimtosios Adelės DIRSYTĖS, Antano d.,
TARDYMO PROTOKOLAS

1946 m. kovo 20 d.

Vilnius

Tardymas pradėtas 21 val.

Tardymas baigtas 2 val. 30 min.

KLAUSIMAS: Pas ką Jūs gyvenote ligi Jūsų suėmimo dienos?

ATSAKYMAS: Nuo 1944 metų aš gyvenau Trakų g. 11, b. 8.
Tame pačiame bute gyvena Stefanija LADYGIENĖ.

KLAUSIMAS: Kas tokia Stefanija LADYGIENĖ?

ATSAKYMAS: Stefanija LADYGIENĖ yra buvusio Lietuvos kariuomenės generolo žmona, jos vyras įvedus Sovietų valdžią Lietuvoje buvo Sovietų valdžios organų suimtas. Pati Stefanija LADYGIENĖ dirbo gaisrininke Valstybės teatre.

KLAUSIMAS: Kas lankėsi Stefanijos LADYGIENĖS bute?

ATSAKYMAS: LADYGIENĖS bute lankėsi keletas jos pažįstamų, tarp jų kai kada ateidavo kunigai: SKURSKIS, vardo ir tėvavardžio nežinau, dirba Ignoto bažnyčioje, ir kunigas BALIUKAS, vardo ir tėvavardžio nežinau, dirbo Švento Jono bažnyčioje, nuo 1945 metų spalio mėnesio jo nematau, kur jis yra, nežinau.

KLAUSIMAS: Ko ateidavo kunigai pas Stefaniją LADYGIENĖ?

ATSAKYMAS: Kokiais reikalais ateidavo kunigai pas LADYGIENĖ, aš nežinau, man esant jie tarpusavyje visai nesikalbėdavo, tais atvejais, kai kun. SKURSKIS ateidavo į LADYGIENĖS butą, aš visada stengdavausi išeiti į savo kambarį, kad netrukdyčiau jų pokalbio.

KLAUSIMAS: Ar kunigai drauge ateidavo pas Stefaniją LADYGIENĖ?

ATSAKYMAS: Man matant jie pas LADYGIENĖ ateidavo atskirai.

ВОПРОС: Как часто заходили ксендзы на квартиру ЛАДИГЕНЕ Стефании?

ОТВЕТ: Как часто заходили ксендзы на квартиру ЛАДИГЕНЕ, это мне неизвестно, я их видела только один раз.

Протокол с моих слов записан правильно, вслух прочитан и следователем переведен с русского на литовский язык.

Ад. ДИРСИТЕ *(подпись)*

Допросил: Ст. следователь След.отдела
НКГБ ЛССР
старший лейтенант МОЦКЕВИЧУС
(подпись)

[26]

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

Арестованной ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса

22 марта 1946 г.

гор. Вильнюс

Допрос начат в 21 ч. 15 мин.

Допрос окончен в 2 часа

ВОПРОС: Читали ли Вы когда либо нелегальную, антисоветскую литературу?

ОТВЕТ: Да, пришлось читать нелегальные листовки, это было до выборов в феврале месяце 1946 года.

Один раз появились антисоветские листовки у нас в гимназии, все листовки были собраны и направлены директору гимназии НОРЕЙКАЙТЕ Мария.

В настоящее время я вспомнила один случай, когда неизвестное лицо принес пакет, адресованный на ЛАДИГАЙТЕ, когда вскрыли пакет, оказалось листовка антисоветского содержания, это было с вечера 9 февраля 1946 года. Незнакомого

KLAUSIMAS: Kaip dažnai kunigai užeidavo pas Stefaniją LADYGIENĘ?

ATSAKYMAS: Kaip dažnai kunigai užeidavo pas Stefaniją LADYGIENĘ, nežinau, nes aš juos mačiau tik vieną kartą.

Protokolas pagal mano žodžius surašytas tiksliai, garsiai perskaitytas ir tardytojo išverstas iš rusų į lietuvių kalbą.

Ad. DIRSYTĖ (*parašas*)

Tardė: LTSR NKGB Tardymo skyriaus
vyr. tardytojas
vyresnysis leitenantas MOCKEVIČIUS
(*parašas*)

[26]

Suimtosios Adelės DIRSYTĖS, Antano d.,
TARDYMO PROTOKOLAS

1946 m. kovo 22 d.

Vilnius

Tardymas pradėtas 21 val. 15 min.

Tardymas baigtas 2 val.

KLAUSIMAS: Ar jūs kada nors skaitėte nelegalią, antisovietinę literatūrą?

ATSAKYMAS: Taip, teko skaityti nelegalius lapelius, tai buvo prieš 1946 m. vasario mėnesio rinkimus.

Vieną kartą antisovietiniai lapeliai pasirodė pas mus gimnazijoje, visi lapeliai buvo surinkti ir perduoti gimnazijos direktorei Marijai NOREIKAITEI.

Šiuo metu aš prisiminiau vieną atvejį, kai nežinomas asmuo atnešė LADYGAIŖEI adresuotą paketą, kurį atidarius rastas antisovietinio turinio lapelis, tai buvo 1946 m. vasario 9 d. išvakarėse. Nepažįstamojo aš nemačiau, Marytė ir Jonė LADYGAIŖĖS man

я не видала, ЛАДИГАЙТЕ Марите и Ионе сказали мне, что незнакомец рекомендовался из Каунаса, кто он такой, они мне не рассказывали. После этого листовка была передана органам Советской власти.

ВОПРОС: А Вы от кого получали нелегальную антисоветскую литературу?

ОТВЕТ: Я никогда не получала антисоветскую литературу, таких случай не было.

ВОПРОС: Следствию известно, что Вы получали нелегальную антисоветскую литературу, дайте правдивые показания по этому вопросу.

ОТВЕТ: Я говорю правду, что никогда ни от кого я не получала нелегальную литературу.

ВОПРОС: Вы изобличаетесь показаниями ЮРШАЙТЕ Бируте в том, что она приносила Вам в пакетах антисоветские листовки, так ли было?

ОТВЕТ: Я от ЮРШАЙТЕ Бируте никогда не получала никаких пакетов с антисоветскими листовками или с другими какими либо материалами.

Протокол с моих слов записан правильно, следователем переведен с русского на литовский язык, в чем и расписываюсь.

А.Дирсите (*подпись*)

Допросил: Ст. следователь След. отдела
НКГБ ЛССР
старший лейтенант МОЦКЕВИЧУС
(*подпись*)

sakė, kad nepažįstamasis prisistatė esąs iš Kauno. Kas jis toks, jos man nepasakojo. Po to šis lapelis buvo perduotas sovietinės valdžios organams.

KLAUSIMAS: O iš ko Jūs gaudavote nelegalią antisovietinę literatūrą?

ATSAKYMAS: Aš niekada negaudavau antisovietinės literatūros, tokių atvejų nebuvo.

KLAUSIMAS: Tardymui žinoma, kad Jūs gaudavote nelegalią antisovietinę literatūrą, atsakykite teisingai į klausimą.

ATSAKYMAS: Aš kalbu tiesą, kad niekada ir iš niekieno negaudavau nelegalios literatūros.

KLAUSIMAS: Jus atskleidžia Birutės JURŠAITĖS parodymai, kad ji Jums paketuose atnešdavo antisovietinius lapelius, ar taip buvo?

ATSAKYMAS: Niekada iš Birutės JURŠAITĖS negaudavau paketų su antisovietiniais lapeliais ar kitokia medžiaga.

Protokolas pagal mano žodžius surašytas tiksliai, tardytojo išverstas iš rusų į lietuvių kalbą, dėl to ir pasirašau.

A.DIRSYTĖ (*parašas*)

Tardė: LTSR NKGB Tardymo skyriaus
vyr. tardytojas
vyresnysis leitenantas MOCKEVIČIUS
(*parašas*)

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

Арестованной ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса

26 марта 1946 г.

гор. Вильнюс

Допрос начат в 21 ч.

Допрос окончен в 2 ч.

ВОПРОС: На предыдущих допросах вы показали, что от ЮРШАЙТЕ Бируте не получали антисоветской литературы, так ли было в действительности?

ОТВЕТ: Мне лично ЮРШАЙТЕ Бируте никогда не приносила антисоветской литературы.

В конце 1944 года и начале 1945 года мне приходилось быть несколько раз в Наркомпросе по служебным делам. Там работали две девушки, но фамилиям я их не знаю, я от них получала пакеты, адресованные ЛАДИГЕНЕ Стефании, КЕЖЕЛИТЕ Елене и ДЗИХОВСКЕНЕ (имя, отчество не знаю), эти пакеты я всегда вручала адресатам. Пакеты, адресованные КЕЖЕЛИТЕ, я всегда передавала ЛАДИГЕНЕ Стефании, она вручала ей.

ВОПРОС: Что это были за пакеты?

ОТВЕТ: Этого мне неизвестно, они об этом мне не рассказывали.

ВОПРОС: Охарактеризуйте девушек, от которых вы получали пакеты.

ОТВЕТ: Обе работницы Наркомпроса, одна из них была секретарем, фамилии и имя ее не знаю, 25–28 лет, место происхождения не знаю.

Ее приметы: среднего роста, фигура худощавая, блондинка, лицо овальное, нос нормальный, особых примет не имеет.

Вторая – машинистка, фамилии, имя и отчество ее не знаю, 20–21 лет, место происхождения не знаю.

Suimtosios Adelės DIRSYTĖS, Antano d.,
TARDYMO PROTOKOLAS

1946 m. kovo 26 d.

Vilnius

Tardymas pradėtas 21 val.

Tardymas baigtas 02 val..

KLAUSIMAS: Ankstesniuose tardymuose Jūs parodėte, kad negaudavote antisovietinės literatūros iš Birutės JURŠAITĖS, ar iš tikrųjų taip buvo?

ATSAKYMAS: Man asmeniškai Birutė JURŠAITĖ niekada neatnešė antisovietinės literatūros.

1944 metų pabaigoje ir 1945 metų pradžioje man keletą kartų teko lankytis Švietimo liaudies komisariato tarnybiniais reikalais. Ten dirbo dvi merginos, bet jų pavardžių nežinau, iš jų gaudavau paketus, adresuotus Stefanijai LADYGIENEI, Elenai KEŽELYTEI ir DZICHOVSKIENEI (vardo ir tėvavardžio nežinau), ir visada juos perduodavau adresatėms. KEŽELYTEI adresuotus paketus aš visada perduodavau Stefanijai LADYGIENEI, ji jai įteikdavo.

KLAUSIMAS: Kas per paketai ten buvo?

ATSAKYMAS: To aš nežinau, jos man apie tai nesakydavo.

KLAUSIMAS: Apibūdinkite merginas, iš kurių Jūs gaudavote paketus?

ATSAKYMAS: Abi jos buvo Liaudies švietimo komisariato darbuotojos, viena iš jų sekretorė, pavardės ir vardo nežinau, 25–28 metų, nežinau iš kur ji kilusi.

Jos požymiai: vidutinio ūgio, lieknos figūros, blondinė, palgo veido, normalia nosimi, ypatingų požymių neturi.

Antroji – mašininkė, pavardės, vardo ir tėvavardžio nežinau, 20–21 metų, nežinau iš kur kilusi.

Ее приметы: среднего роста, фигура средняя, волосы черные, лицо овальное, нос нормальный, особых примет не имеет.

ВОПРОС: Приходили ли когда либо к вам девушки Наркомпроса?

ОТВЕТ: В первых числах марта м-ца 1946 года машинистка с Наркомпроса была ко мне пришедши за книгой, перед уходом домой она встретила в коридоре с ЛАДИГЕНЕ Стефания, поприветствовали друг друга, что они говорили между собой, этого мне неизвестно. В это время я была у себя в комнате.

Протокол с моих слов записан правильно, вслух прочитан и следовательно переведен с русского на литовский язык.

Ад. ДИРСИТЕ *(подпись)*

Допросил: Ст. следователь След. отдела
НКГБ ЛССР
старший лейтенант МОЦКЕВИЧУС
(подпись)

[46]

„УТВЕРЖДАЮ“

Зам. нач. След. отдела МГБ Лит.ССР
подполковник АБРАМОВИЧ
(подпись)

29 марта 1946 года

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
(О предъявлении обвинения)

1946 года, марта 29 дня

гор. Вильнюс

Я, старший следователь Следотдела МГБ Литовской ССР
ст. лейтенант МОЦКЯВИЧУС, рассмотрев материалы

Jos požymiai: vidutinio ūgio, vidutinės figūros, juodais plaukais, pailgo veido, normalia nosimi, ypatingų požymių neturi.

KLAUSIMAS: Ar merginos iš Liaudies švietimo komisariato kada nors pas jus buvo atėjusios?

ATSAKYMAS: 1946 metų kovo mėnesio pirmomis dienomis Liaudies švietimo komisariato mašininkė buvo pas mane atėjusi knygos, prieš išeidama namo koridoriuje susitiko su Stefanija LADYGIENE, abi pasisveikino, bet ką jos tarpusavy kalbėjo, nežinau, tuo metu buvau savo kambaryje.

Protokolas pagal mano žodžius surašytas tiksliai, garsiai perskaitytas ir tardytojo išverstas iš rusų į lietuvių kalbą.

A.DIRSYTĖ (*parašas*)

Tardė: LTSR NKGB Tardymo skyriaus
vyr. tardytojas
vyresnysis leitenantas MOCKEVIČIUS
(*parašas*)

[46]

TVIRTINU

Liet. TSR VSM Tardymo sk. virš. pav.
papulkininkis ABRAMOVIČIUS

(*parašas*)

1946 m. kovo 29 d.

NUTARIMAS

(Dėl kaltinimo pareiškimo)

1946 m. kovo 29 d.

Vilnius

Aš, Lietuvos TSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas vyr. leitenantas MOCKEVIČIUS, peržiūrėjęs tardymo bylos Nr.7068

следственного дела № 7068 и что ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса, достаточно изобличается в том, что являлась активной участницей нелегальной организации „Атейтининкай“ и проводила антисоветскую деятельность.

На основании изложенного,

ПОСТАНОВИЛ:

Руководствуясь ст. ст. 128 и 129 УПК РСФСР, привлечь ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса, в качестве обвиняемой по ст.ст.58-1 „а“ и 58-11 УК РСФСР, о чем объявить обвиняемой под расписку в настоящем постановлении.

Копию постановления в порядке ст.146 УПК РСФСР направить прокурору.

Ст. следователь След.отдела МГБ ЛССР
ст. лейтенант МОЦКЯВИЧУС

(подпись)

„Согласен“: Нач. отделения след. отдела МГБ ЛССР
капитан СЕРЫЙ (подпись)

Настоящее постановл. мне объявлено 29 марта
1946 года.

Подпись обвиняемого – Ад. ДИРСИТЕ

medžiagą ir kad bylos duomenys pakankamai įrodo Adelės DIRSYTĖS, Antano d., kaltę, kad ji buvo nelegalios Ateitininkų organizacijos narė ir vykdė antisovietinę veiklą.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta,

NUTARIAU:

Vadovaujantis RTFSR BPK 128 ir 129 str., patraukti Adelę DIRSYTĖ, Antano d., į baudžiamąją atsakomybę kaip kaltinamąją pagal RTFSR BK 58–1 „a“ ir 58–11 str., pranešant apie šį nutarimą kaltinamajai ir paimant jos parašą.

Nutarimo kopiją pagal RTFSR BPK 146 str. perduoti prokurui.

LTSR MGB Tardymo skyr. vyr. tardytojas
vyr. leitenantas MOCKEVIČIUS
(parašas)

Pritariu: LTSR MGB Tardymo skyr. poskyrio
viršininkas kapitonas SIERYJ
(parašas)

Šis nutarimas man paskelbtas 1946 m. kovo 29 d.
Kaltinamosios parašas Ad.DIRSYTĖ

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

Обвиняемой ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса

29 марта 1946 г.

гор. Вильнюс

Допрос начат в 21 ч.

Допрос окончен в 2 ч.

Допрос производится через переводчика литовского языка лейтенанта ПАКАЛНИС, который об ответственности за неправильный перевод предупрежден по ст. 95 УК РСФСР

ПАКАЛНИС *(подпись)*

ВОПРОС: Вам предъявленно обвинение по ст. 58-1 „а“ и 58-11 УК РСФСР. Сущность предъявленного обвинения Вам понятна?

ОТВЕТ: Да, понятна.

ВОПРОС: Виновной себя в предъявленном Вам обвинении Вы признаете?

ОТВЕТ: Виновной себя в предъявленном мне обвинении я не признаю, так как я в нелегальной организации „Атейтининкай“ не состояла и не состою и антисоветской работы не проводила.

В организации „Атейтининкай“ я состояла с 1928 года по 1932 год, но в то время эта организация была легальная.

ВОПРОС: В какой период времени Вы выступали в прессе с ярой клеветой по адресу Советского Союза?

ОТВЕТ: Это относится к 1938 году. В журнале „Мотерис“ я действительно писала статью с клеветой на Советский Союз.

Протокол допроса записан с моих слов верно и мне зачитан на литовском языке
Ад. ДИРСИТЕ *(подпись)*

Допросил: Ст. следователь След.отдела МГБ ЛССР
лейтенант ГОМЫРАНОВ *(подпись)*

Переводчик лейтенант ПАКАЛНИС *(подпись)*

Kaltinamosios Adelės DIRSYTĖS, Antano d.
TARDYMO PROTOKOLAS

1946 m. kovo 29 d.

Vilnius

Tardymas pradėtas 21 val.

Tardymas baigtas 2 val.

Tardymas atliekamas lietuvių kalba per vertėją leitenantą PAKALNĮ, kuris įspėtas dėl atsakomybės už netikslų vertimą pagal RTFSR BK 95 str.

PAKALNIS (*parašas*)

KLAUSIMAS: Jums pateiktas kaltinimas pagal RTFSR BK 58–1 „a“ ir 58–11 str. Ar Jūs suprantate pateikto kaltinimo esmę?

ATSAKYMAS: Taip, suprantu.

KLAUSIMAS: Ar prisipažįstate kalta pagal pateiktą kaltinimą?

ATSAKYMAS: Neprisipažįstu kalta dėl man pateikto kaltinimo, nes nelegaliai Ateitininkų organizacijai aš nepriklausiau ir nepriklausau ir antisovietinės veiklos nevykdžiau. Ateitininkų organizacijai aš priklausiau nuo 1928 m. ligi 1932 m., tačiau tuo metu tai buvo legali organizacija.

KLAUSIMAS: Kokiu laikotarpiu Jūs skelbėte spaudoje aršius Sovietų Sąjungą šmeižiančius straipsnius?

ATSAKYMAS: Maždaug apie 1938 metus. Aš iš tiesų žurnale „Moteris“ rašiau straipsnį, šmeižiantį Sovietų Sąjungą.

Tardymo protokolas pagal mano žodžius
surašytas tiksliai, man perskaitytas lietuvių
kalba. Ad. DIRSYTĖ (*parašas*)

Tardė: LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas,
leitenantas GOMYRANOVAS (*parašas*)

Vertė: leitenantas PAKALNIS (*parašas*)

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

15 апреля 1946 г.

гор. Вильнюс

Я, старший следователь След. отдела МГБ ЛССР лейтенант ГОМЫРАНОВ, допросил обвиняемую ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса.

Допрос начат в 21 ч.

Допрос окончен в 2 часа.

Допрос производится на литовском языке через переводчика лейтенанта ПАКАЛЬНИС, который об ответственности за неправильный перевод предупрежден по ст. 95 УК РСФСР

ПАКАЛНИС (*подпись*)

ВОПРОС: На предыдущих допросах вы отрицали свое участие в работе организации „Атейтининкай“. Правильны ли Ваши показания в этом вопросе?

ОТВЕТ: На предыдущих допросах я дала правдивые показания. Участия в работе организации „Атейтининкай“ я не принимала.

ВОПРОС: Следствие в этом не верит. Вы неоднократно участвовали на совещаниях руководящего состава организации „Атейтининкай“. Почему Вы это скрываете?

ОТВЕТ: Да, я вынуждена признать, что на одном из совещаний, проводимом БРАЗАУСКАСОМ, я принимала участие. Это совещание было осенью 1944 года, в каком месяце, не помню, в квартире ксендза ВАЛЮКЕНАС по ул. Микалояус, дом № не помню.

ВОПРОС: Какие вопросы обсуждались на совещании и кто в нем принимал участие?

ОТВЕТ: На совещании принимали участие: Я – ДИРСИТЕ, БРАЗАУСКАС и его жена БРАЗАУСКЕНЕ, ГРИНСКИС, его знакомый, фамилия для меня неизвестна, и девушка, фамилию последней тоже не знаю. На совещание я была приглашена БРАЗАУСКАСОМ, после отправления религиозных обрядов в костеле Святого Яна.

TARDYMO PROTOKOLAS

1946 m. balandžio 15 d.

Vilnius

Aš, LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas leitenantas GOMYRANOVAS, atlikau kaltinamosios Adelės DIRSYTĖS, Antano dukters, tardymą.

Tardymas pradėtas 21 val.

Tardymas baigtas 2 val.

Tardymas atliekamas lietuvių kalba per vertėją leitenantą PAKALNĮ, kuris įspėtas dėl atsakomybės už netikslų vertimą pagal RTFSR BK 95 str.

PAKALNIS (*parašas*)

KLAUSIMAS: Praėjusio tardymo metu Jūs neigėte dalyvavusi Ateitininkų organizacijos veikloje. Ar Jūsų parodymai tuo klausimu teisingi?

ATSAKYMAS: Ankstesnių tardymų mano parodymai teisingi – Ateitininkų organizacijos veikloje aš nedalyvavau.

KLAUSIMAS: Tardymas tuo netiki. Jūs ne kartą dalyvavote Ateitininkų organizacijos vadovų pasitarimuose. Kodėl Jūs tai slepiate?

ATSAKYMAS: Taip, aš priversta prisipažinti, kad dalyvavau viename pasitarime, kuriam vadovavo BRAZAUSKAS. Šis pasitarimas vyko 1944 metų rudenį, neatsimenu kurį mėnesį, kunigo VALIUKĖNO bute Mikalojaus gatvėje, namo numerio neatsimenu.

KLAUSIMAS: Kokie klausimai buvo svarstomi pasitarime ir kas jame dalyvavo?

ATSAKYMAS: Pasitarime dalyvavau aš, DIRSYTĖ, BRAZAUSKAS ir jo žmona BRAZAUSKIENĖ, GRINSKIS, jo pažįstamas, kurio pavardės nežinau, ir mergina, kurios pavardės taip pat nežinau. Į pasitarimą mane pakvietė BRAZAUSKAS po pamaldų Švento Jono bažnyčioje.

[49] На совещании БРАЗАУСКАС дал информацию о методах работы органов НКГБ. Другие вопросы, на сколько я помню, не обсуждались.

ВОПРОС: Ксендз ВАЛЮКЕНАС участие принимал в совещании?

ОТВЕТ: ВАЛЮКЕНАС участия в совещании не принимал. Он в это время находился в другой комнате.

ВОПРОС: Для какой цели БРАЗАУСКАС информировал участников совещания о методах работы органов НКГБ?

ОТВЕТ: С целью лучшей ориентации на случай ареста.

ВОПРОС: К этому вопросу мы еще вернемся. Дайте показания, от кого и когда вы получали антисоветские листовки?

ОТВЕТ: В конце 1944 года или в начале 1945 года я неоднократно получала листовки в Наркомпросе от одной девушки и мужчины, фамилий которых я не знаю, для передачи ЛАДИГЕНЕ, ДЗИКОВСКЕНЕ, КЕЖЕЛИТЕ. Эти листовки были отпечатаны на машинке или ротаторе, сейчас точно не помню. Содержание передаваемых листовок я не знаю, так как я их лично не читала и, несмотря на то, что я с ЛАДИГЕНЕ проживала в одной квартире, она мне о содержании передаваемых мною листовок никогда не говорила, также не рассказывала и кто конкретно ей их направляет.

ВОПРОС: Уточните, сколько раз Вы передавали листовки для выше указанных Вами лиц и в каком количестве?

ОТВЕТ: Листовки для ЛАДИГЕНЕ, ДЗИКОВСКЕНЕ, КЕЖЕЛИТЕ я передавала не более четырех-пяти раз, по одной две листовки.

ВОПРОС: В каких должностях работали в Наркомпросе девушка и мужчина, от которых вы получали листовки?

ОТВЕТ: Девушка работала секретарем или машинисткой, точно не знаю, 20–21 года, среднего роста, лицо круглое, волосы темные, одета в синее платье, зеленоватое пальто. Примерно за неделю до моего ареста, эта девушка приходила ко мне на квартиру за книгой, но книги я для нее не подобрала.

[50] Мужчина как будто работал в спецотделе, 26–27 лет, среднего роста, лицо продолговатое, бреет, волосы светлые. Одет в синий или черный костюм. С декабря 1944 года я этого мужчину не встречала.

[49] Pasitarime BRAZAUSKAS pateikė informaciją apie NKGB organų darbo metodus. Kiek prisimenu, kiti klausimai nebuvo aptarinėjami.

KLAUSIMAS: Ar kunigas VALIUKĖNAS dalyvavo pasitarime?

ATSAKYMAS: VALIUKĖNAS pasitarime nedalyvavo, jis tuo metu buvo kitame kambaryje

KLAUSIMAS: Kokiu tikslu BRAZAUSKAS informavo pasitarimo dalyvius apie NKGB organų darbo metodus?

ATSAKYMAS: Kad būtų galima geriau orientuotis suėmimo atveju.

KLAUSIMAS: Prie šio klausimo mes dar grįšime. Duokite parodymus, iš ko ir kada Jūs esate gavusi antitarybinių lapelių?

ATSAKYMAS: 1944 metų pabaigoje ar 1945 metų pradžioje Švietimo liaudies komisariate iš merginos ir vyro, kurių pavardžių nežinau, ne vieną kartą esu gavusi lapelių, kuriuos turėjau perduoti LADYGIENEI, DZIKOVSKIENEI, KEŽELYTEI. Šie lapeliai buvo spausdinti mašinėle ar rotatoriumi, dabar tiksliai neatsimenu. Mano perduodamų lapelių turinio aš nežinau, nes pati jų neskaičiau ir nors su LADYGIENE gyvenau viename bute, ji man apie mano perduodamų lapelių turinį niekada nekalbėjo, taip pat nepasakojo, kas konkrečiai juos jai siunčia.

KLAUSIMAS: Patikslinkite, kiek kartų Jūs perdavėte lapelius Jūsų nurodytiems asmenims ir kokį skaičių?

ATSAKYMAS: Lapelius LADYGIENEI, DZIKOVSKIENEI ir KEŽELYTEI perdaviau ne daugiau kaip keturis penkis kartus, po vieną du lapelius.

KLAUSIMAS: Kokias pareigas Švietimo liaudies komisariate ėjo mergina ir vyras, iš kurių Jūs gaudavote lapelius?

ATSAKYMAS: Mergina dirbo sekretore ar mašininke, tiksliai nežinau, 20–21 metų, vidutinio ūgio, apvalaus veido, tamsiais plaukais, apsirengusi mėlyna suknele, žalsvu paltu. Maždaug savaitę prieš mano suėmimą mergina atėjo pas mane į butą knygos, bet knygos aš jai neparinkau.

[50] Atrodo, kad vyras dirbo spec.skyriuje, 26–27 metų, vidutinio ūgio, pailgo veido, skutasi, šviesiais plaukais. Apsirengęs mėlynu ar juodu kostiumu. Nuo 1944 metų gruodžio aš to vyro nesu mačiusi.

ВОПРОС: А кто такие ДЗИКОВСКЕНЕ и КЕЖЕЛИТЕ?

ОТВЕТ: ДЗИКОВСКЕНЕ, имени не знаю, в 1944–1945 учебном году работала учительницей в гимназии им. Саломеи Нерис. Осенью 1945 года выехала в Польшу. Ее приметы: 45 лет, высокого роста, лицо продолговатое, волосы русые, с проседью, глаза голубые.

КЕЖЕЛИТЕ, имени не знаю, в 1944–1945 учебном году работала директором ремесленного училища на ул. Аукштайчу. В настоящее время работает в артели „РУМ“ (швейная мастерская). Ее приметы: возраст свыше 50 лет, высокого роста, лицо круглое, волосы седые.

ВОПРОС: Продолжайте показания.

ОТВЕТ: В февраля 1946 года перед днем выборов в Верховный Совет мне дали антисоветскую листовку учащиеся гимназии имени Саломеи Нерис: ПАЛЕЦКИТЕ и ШУЛЬЦАЙТЕ, которую якобы они нашли в школе. Эту листовку я передала директору школы им. Саломеи Нерис НОРЕЙКАЙТЕ.

9 февраля 1946 года на квартиру ЛАДИГЕНЕ, где проживала и я, принесли пакет, адресованный ЛАДИГАЙТЕ, в котором была антисоветская листовка.

ВОПРОС: Кем был принесен пакет с антисоветской листовкой на квартиру к ЛАДИГЕНЕ?

ОТВЕТ: Когда был принесен пакет с антисоветской листовкой, в то время, как меня, а также и ЛАДИГЕНЕ в квартире не было, а в квартире в это время находились ее дочери и пристарелая прислуга СТАШАЙТИТЕ Ангнета. Дочь ЛАДИГЕНЕ – ЛАДИГАЙТЕ сказала нам, что пакет принес какой-то мужчина, назвавшийся из гор. Каунаса.

ВОПРОС: Куда была передана эта листовка?

ОТВЕТ: Эту листовку дочь ЛАДИГЕНЕ – ЛАДИГАЙТЕ Мария передала СНЕЧКУВЕНЕ, которая работает в радиофоне.

Протокол допроса записан с моих слов верно и мне зачитан на литовском языке ДИРСИТЕ *(подпись)*

Допросил: Ст. следователь След.отдела МГБ Лит.ССР лейтенант ГОМЫРАНОВ *(подпись)*

Переводчик: След. отдела МГБ ЛССР лейтенант ПАКАЛНИС *(подпись)*

KLAUSIMAS: O kas tokios DZIKOVSKIENĖ ir KEŽELYTĖ?

ATSAKYMAS: DZIKOVSKIENĖ, jos vardo nežinau, 1944–1945 mokslo metais dirbo mokytoja Salomėjos Nėries vardo gimnazijoje. 1945 m. rudenį išvyko į Lenkiją. Jos požymiai: 45 metų, aukšta, pailgo veido, kaštoniniais, šiek tiek žilstelėjusiais plaukais, mėlynomis akimis.

KEŽELYTĖ, jos vardo nežinau, 1944–1945 mokslo metais dirbo amatų mokyklos direktore Aukštaičių g. Šiuo metu dirba siuvelykloje RUM. Ji yra per 50 metų, aukšta, veidas apvalus, plaukai žili.

KLAUSIMAS: Tęskite parodumus.

ATSAKYMAS: 1946 metų vasario mėnesį prieš rinkimus į Aukščiausiąją Tarybą man antitarybinį lapelį davė Salomėjos Nėries vardo gimnazijos mokinės PALECKYTĖ ir ŠULCAITĖ, kurį jos esą radusios mokykloje. Tą lapelį aš perdaviau Salomėjos Nėries mokyklos direktorei NOREIKAITEI. 1946 metų vasario 9 d. į LADYGIENĖS butą, kur ir aš gyvenau, atnešė paketą, adresuotą LADYGAITEI, kuriame buvo antitarybinis lapelis.

KLAUSIMAS: Kas atnešė antitarybinį lapelį į LADYGIENĖS butą?

ATSAKYMAS: Kai atnešė paketą su antitarybiniu lapeliu, nei manęs, nei LADYGIENĖS bute nebuvo, bute tuo metu buvo jos dukterys ir sena tarnaitė STAŠAITYTĖ Agneta. LADYGIENĖS duktė – LADYGAITĖ mums pasakė, kad paketą atnešė kažkoks vyras, pasivadinęs kauniečiu.

KLAUSIMAS: Kam buvo tas lapelis perduotas?

ATSAKYMAS: Tą lapelį LADYGIENĖS duktė – Marija LADYGAITĖ perdavė SNIEČKUVIENEI, dirbančiai radiofone.

Protokolas pagal mano žodžius surašytas tiksliai ir man perskaitytas lietuvių kalba. DIRSYTĖ (*parašas*)

Tardė: LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas leitenantas GOMYRANOVAS
(*parašas*)

Vertė: LTSR MGB Tardymo skyriaus vertėjas leitenantas PAKALNIS (*parašas*)

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

10 мая 1946 г.

гор. Вильнюс

Я, ст. следователь След. отд. МГБ ЛССР лейтенант ГОМЫ-РАНОВ, допросил обвиняемую ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса.

Допрос начат в 10 ч. 30 мин.

Допрос окончен в 15 ч. 10 мин.

ВОПРОС: На предыдущих допросах Вы показали, что осенью 1944 года Вы принимали участие в нелегальном совещании, проводимом БРАЗАУСКАСОМ. Скажите, когда, где Вы еще участвовали в нелегальных совещаниях?

ОТВЕТ: Более в нелегальных совещаниях участия не принимала.

ВОПРОС: А после совещания с БРАЗАУСКАСОМ Вы встречались?

ОТВЕТ: Да, с БРАЗАУСКАСОМ после нелегального совещания, состоявшегося осенью 1944 года, я встречалась несколько раз, как на работе в университете, а так же и у себя на квартире.

На квартиру ко мне БРАЗАУСКАС заходил кушать или положить какие либо купленные продукты, поскольку его квартира была далеко от университета. В это время мы с БРАЗАУСКАСОМ много беседовали по вопросу воспитания молодежи.

ВОПРОС: Где состоялась последняя встреча и когда?

ОТВЕТ: Дать полный ответ на этот вопрос я затрудняюсь. Я припоминаю, что последний раз с БРАЗАУСКАСОМ встречалась летом 1945 года, а где не помню.

ВОПРОС: А почему прекратились Ваши встречи с БРАЗАУСКАСОМ?

TARDYMO PROTOKOLAS

1946 m. gegužės 10 d.

Vilnius

Aš, LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas leitenantas GOMYRANOVAS, atlikau kaltinamosios Adelės DIRSYTĖS, Antano dukters, tardymą.

Tardymas pradėtas 10 val. 30 min.

Tardymas baigtas 15 val. 10 min.

KLAUSIMAS: Ankstesniuose tardymuose Jūs parodėte, kad 1944 metų rudenį Jūs dalyvavote BRAZAUSKO vadovaujamame nelegaliame pasitarime. Sakykite, kada ir kur Jūs dar dalyvavote nelegaliuose pasitarimuose?

ATSAKYMAS: Daugiau nelegaliuose pasitarimuose aš nedalyvavau.

KLAUSIMAS: Ar po pasitarimo Jūs susitikinėjote su BRAZAUSKU?

ATSAKYMAS: Taip, po nelegalaus pasitarimo 1944 metų rudenį aš su BRAZAUSKU dar keletą kartų susitikau tiek darbe universitete, tiek savo bute.

Į butą pas mane BRAZAUSKAS užeidavo pavalgyti arba pasidėti kokius nors nusipirktus produktus, nes jo butas buvo toli nuo universiteto. Tuo laiku mes su BRAZAUSKU daug kalbėdavomės apie jaunimo auklėjimą.

KLAUSIMAS: Kur ir kada vyko paskutinis susitikimas?

ATSAKYMAS: Man sunku atsakyti į šį klausimą. Prisimenu, kad paskutinį kartą su BRAZAUSKU aš susitikau 1945 metų vasarą, bet neatsimenu kur.

KLAUSIMAS: Kodėl nutrūko Jūsų susitikimai su BRAZAUSKU?

ОТВЕТ: БРАЗАУСКАС стал проживать на нелегальном положении.

[57] ВОПРОС: Почему БРАЗАУСКАС перешел на нелегальное положение?

ОТВЕТ: Это мне неизвестно.

ВОПРОС: А откуда вам известно что БРАЗАУСКАС перешел на нелегальное положение?

ОТВЕТ: Это мои личные заключения, поскольку БРАЗАУСКАС не выходил на работу.

ВОПРОС: Как осуществлялась Ваша связь с БРАЗАУСКАСОМ за время пребывания его на нелегальном положении?

ОТВЕТ: В это время я с БРАЗАУСКАСОМ связи не имела.

Ад. ДИРСИТЕ *(подпись)*

Допросил: Ст. следователь След.отдела НКГБ ЛССР
лейтенант ГОМЫРАНОВ *(подпись)*

Переводил: лейтенант ПАКАЛНИС *(подпись)*

[58]

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

10 июня 1946 г.

гор. Вильнюс

Я, старший следователь След. отдела НКГБ ЛССР ст. лейтенант ГОМЫРАНОВ, допросил обвиняемую ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса.

Допрос начат в 21 час.

Допрос окончен в 2 час.

ВОПРОС: Когда и при каких обстоятельствах Вы познакомились с БАНИОНИСОМ Матасом?

ATSAKYMAS: BRAZAUSKAS perėjo į nelegalią padėtį.

KLAUSIMAS: Kodėl BRAZAUSKAS perėjo į nelegalią padėtį?

ATSAKYMAS: To aš nežinau.

KLAUSIMAS: Iš kur Jums žinoma, kad BRAZAUSKAS perėjo į nelegalią padėtį?

ATSAKYMAS: Tai mano pačios išvada, nes BRAZAUSKAS metė darbą.

KLAUSIMAS: Kaip Jūs palaikėte ryšius su BRAZAUSKU tuo metu, kai jis perėjo į nelegalią padėtį?

ATSAKYMAS: Tuo metu aš ryšių su BRAZAUSKU nepalaikiau.

Ad.DIRSYTĖ (*parašas*)

Tardė: LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr.tardytojas,
leitenantas GOMYRANOVAS (*parašas*)

Vertėjas leitenantas PAKALNIS (*parašas*)

[58]

TARDYMO PROTOKOLAS

1946 m. birželio 10 d.

Vilnius

Aš, LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas leitenantas GOMYRANOVAS, atlikau kaltinamosios Adelės DIRSYTĖS, Antano dukters, tardymą.

Tardymas pradėtas 21 val.

Tardymas baigtas 2 val.

KLAUSIMAS: Kada ir kokiomis aplinkybėmis Jūs susipažino-
te su Matu BANIONIU?

ОТВЕТ: С БАНИОНИСОМ Матасом я познакомилась в Вильнюском народном университете зимой 1945 года, в каком месяце, сейчас не помню, при следующих обстоятельствах: девушка, о которой я дала показания на предыдущих допросах, работавшая в Наркомпросе и передававшая мне в конце 1944 года и в начале 1945 года пакеты с антисоветскими листовками для передачи ЛАДИГЕНЕ, КЕЖЕЛИТЕ и ДЗИКОВСКЕНЕ, пришла ко мне на работу в гимназию им. Саломеи Нерис и сказала, что со мной хочет говорить ее знакомый человек и тут же сказала, что он хочет видеть БРАЗАУСКАСА. Этой девушке я ответила, чтобы ее знакомый человек пришел ко мне на работу сам и при встрече со мной спросил меня: „Вы из местечка Шета?“

ВОПРОС: Следовательно Вы этой девушке для БАНИОНИСА передали пароль?

ОТВЕТ: Да. Поскольку я БАНИОНИСА в лицо не знала.

ВОПРОС: Продолжайте показания.

ОТВЕТ: Через 2–3 часа в этот же день меня вызывает секретарь народного университета УБЕЙКИТЕ и говорит, что в канцелярии университета меня ожидает один человек. (Народный университет и гимназия им. Саломеи Нерис находятся в одном здании.) Когда я явилась в канцелярию университета, незнакомый для меня человек спросил меня: „Вы из местечка Шета?“ Убедившись, что это человек, о котором я имела разговор с девушкой из Наркомпроса, я ему ответила да и заявила, что адрес проживания БРАЗАУСКАСА мне сейчас не известен, но позднее я ему пообещала сообщить. Для чего нами был установлен день и час встречи около костела святого Микалояус города Вильнюс.

[59] Б обусловленное время я с БАНИОНИСОМ встретила около костела св. Микалояус и в то время к нам подошла еще одна женщина, с которой я раньше договорила, что она сведет БАНИОНИСА к БРАЗАУСКАСУ.

ВОПРОС: Кто такая эта женщина?

ОТВЕТ: Фамилии этой женщины я не знаю. 30 лет, среднего роста, фигура – средняя, волосы черные, нос малый. Одета была в черное пальто без воротника. Место работы и жительства ее я тоже не знаю.

ATSAKYMAS: Su Matu BANIONIU aš susipažinau 1945 metų žiemą Vilniaus liaudies universitete, neatsimenu kurį mėnesį, šiomis aplinkybėmis: mergina, apie kurią aš daviau parodymus ankstesniuose tardymuose, dirbusi Švietimo liaudies komisari ate ir perdavinėjusi man 1944 metų pabaigoje ir 1945 metų pradžioje paketus su antitarybiniais lapeliais perduoti LADYGIENEI, KEŽELYTEI ir DZIKOVSKIENEI, atėjo pas mane į darbą, Salomėjos Nėries gimnaziją, ir pasakė, kad su manimi nori pasikalbėti jos pažįstamas žmogus, taip pat ji pasakė, kad jis nori pamatyti BRAZAUSKĄ. Tai merginai aš atsakiau, kad jos pažįstamas žmogus ateitų pats pas mane į darbą ir susitikęs mane paklaustų: „Ar Jūs esate iš Šėtos miestelio?“

KLAUSIMAS: Taigi Jūs tai merginai perdavėte slaptažodį BANIONIUI?

ATSAKYMAS: Taip, nes aš BANIONIO pati nepažinojau.

KLAUSIMAS: Tęskite parodymus.

ATSAKYMAS: Tą pačią dieną po 2–3 valandų mane kviečiasi Liaudies universiteto sekretorė UBEIKYTĖ ir sako, kad universiteto raštinėje manęs laukia žmogus. (Liaudies universitetas ir Salomėjos Nėries gimnazija yra tame pačiame pastate.) Kai aš pasirodžiau universiteto raštinėje, nepažįstamasis mane paklausė: „Ar Jūs esate iš Šėtos miestelio?“ Įsitikinusi, kad tai žmogus, apie kurį aš kalbėjau su mergina iš Švietimo liaudies komisariato, aš atsakiau taip, ir pareiškiau, kad adresu, kur BRAZAUSKAS dabar gyvena, nežinau, tačiau pažadėjau pranešti vėliau. Mes sutarėme susitikimo ties Mikalojaus bažnyčia dieną ir valandą.

[59] Sutartu laiku aš susitikau su BANIONIU ties Mikalojaus bažnyčia ir tuo pačiu laiku prie mūsų priėjo dar viena moteris, su kuria aš buvau susitarusi, kad ji nuves BANIONĮ pas BRAZAUSKĄ.

KLAUSIMAS: Kas ta moteris?

ATSAKYMAS: Jos pavardės nežinau, 30 metų, vidutinio ūgio, vidutinės figūros, juodais plaukais, maža nosimi. Apsirengusi juodu paltu be apykaklės. Jos darbo ir gyvenamosios vietos taip pat nežinau.

ВОПРОС: В чем выражалась Ваша связь с БРАЗАУСКАСОМ за время проживания его на нелегальном положении?

ОТВЕТ: За время проживания БРАЗАУСКАСА на нелегальном положении я с ним связи никакой не имела.

ВОПРОС: В этом вопросе вы даете ложные показания. Вы БАНИОНИСУ Матасу устроили встречу с БРАЗАУСКАСОМ. Почему Вы не рассказываете о Ваших связях с БРАЗАУСКАСОМ?

ОТВЕТ: Встречу БАНИОНИСУ Матасу с БРАЗАУСКАСОМ я устроила через женщину, о которой я показала выше. Я с ней очень часто встречалась в костеле Микалояус и один раз мы с ней шли вместе из костела, где она мне сказала, что арестован в Паневежисе адвокат ЖАГРАКАЛИС а его жена ЖАГРАКАЛЕНЕ сошла с ума. В это время я ей сказала, что арестован БРАЗАУСКАС, а она мне ответила, что нет, я знаю, где он скрывается, а о подробностях я ее спрашивать не стала.

Когда ко мне обратился БАНИОНИС, то я первоначально договорилась с этой женщиной, что бы она БАНИОНИСА свела к БРАЗАУСКАСУ, на что она дала свое согласие и пришла в обусловленное место.

Протокол допроса записан с моих слов
верно и мне зачитан на литовском языке
Ад. ДИРСИТЕ *(подпись)*

Допросил: Ст. следователь След.отдела МГБ Лит.ССР
лейтенант ГОМЫРАНОВ *(подпись)*

Переводчик ПАКАЛНИС *(подпись)*

KLAUSIMAS: Kokie buvo Jūsų ryšiai su BRAZAUSKU tuo-
met, kai jis gyveno nelegaliai?

ATSAKYMAS: Tuo metu, kai BRAZAUSKAS buvo nelegalioje
padėtyje, aš jokių ryšių su juo nepalaikiau.

KLAUSIMAS: Šiuo klausimu Jūs duodate neteisingus parody-
mus. Jūs Matui BANIONIUI surengėte susitikimą su BRAZAUS-
KU. Kodėl Jūs nepasakojate apie savo ryšius su BRAZAUSKU?

ATSAKYMAS: Mato BANONIO susitikimą su BRAZAUSKU
aš surengiau per moterį, apie kurią aš kalbėjau anksčiau. Aš su ja
labai dažnai susitikdavau Mikalojaus bažnyčioje ir vieną kartą
mes su ja drauge išėjom iš bažnyčios ir ji man pasakė, kad Pane-
vėžyje suimtas advokatas ŽAGRAKALYS, o jo žmona – ŽAGRA-
KALIENĖ išėjo iš proto. Tada aš jai pasakiau, kad suimtas BRA-
ZAUSKAS, o ji man atsakė, kad ne – aš žinau, kur jis slapstosi, o
smulkiau aš jos neklausinėjau.

Kai į mane kreipėsi BANIONIS, tai aš pirmiau susitariau su
ta moterimi, kad ji BANIONĮ nuvestų pas BRAZAUSKĄ. Ji sutiko
ir atėjo į sutartą vietą.

Tardymo protokolas surašytas pagal mano
žodžius tiksliai ir man perskaitytas lietuvių
kalba.

Ad. DIRSYTĖ (*parašas*)

Tardė: LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas,
leitenantas GOMYRANOVAS (*parašas*)

Vertėjas leitenantas PAKALNIS (*parašas*)

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

12 июня 1946 г.

гор. Вильнюс

Я, ст. следователь След. отд. МГБ ЛССР лейтенант ГОМЫ-
РАНОВ, допросил обвиняемую ДИРСИТЕ Аделе, дочь Анта-
наса.

Допрос начат в 11 ч.

Допрос окончен в 16 ч. 30 мин.

ВОПРОС: На предыдущем допросе Вы показали, что за время проживания БРАЗАУСКАСА на нелетальном положении Вы с ним связи не поддерживали. Правильны-ли Ваши показания в этом вопросе?

ОТВЕТ: На предыдущем допросе по этому вопросу я дала следствию ложные показания. Связь с БРАЗАУСКАСОМ Ио-
засом я поддерживала до 1946 года через его связницу РОМЕ-
ЛИТЕ.

ВОПРОС: Кто такая РОМЕЛИТЕ?

ОТВЕТ: РОМЕЛИТЕ Евгения (имя не точно) проживала в
гор. Вильнюс, на улице Микалаяус, дом № не помню, работа-
ла в общежитии на улице Антоколь, в какой должности, не
знаю. РОМЕЛИТЕ это есть та самая женщина, о которой я да-
ла показания на допросе 10 июня 1946 года, но ее фамилия
мною была умышленно не названа.

ВОПРОС: В чем выражалась Ваша связь с БРАЗАУСКА-
СОМ?

ОТВЕТ: Летом 1945 года, в каком месяце, не помню, ко мне
по ул. Траку, дом № 11, к. 8, пришел БРАЗАУСКАС и сказал,
что он был арестован органами НКГБ, но ему удалось совер-
шить побег и теперь он вынужден скрываться.

В это время БРАЗАУСКАС попросил меня, чтобы я сходи-
ла к РОМЕЛИТЕ и взяла у нее ключ от ее квартиры. На что я

TARDYMO PROTOKOLAS

1946 m. birželio 12 d.

Vilnius

Aš, LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas leitenantas GOMYRANOVAS, atlikau kaltinamosios Adelės DIRSYTĖS, Antano dukters, tardymą.

Tardymas pradėtas 11 val.

Tardymas baigtas 16 val. 30 min.

KLAUSIMAS: Ankstesnio tardymo metu Jūs teigėte, kad, kai BRAZAUSKAS gyveno nelegaliai, Jūs su juo ryšių nepalaikėte. Ar šie Jūsų parodymai teisingi?

ATSAKYMAS: Ankstesnio tardymo metu šiuo klausimu aš daviau neteisingus parodymus. Ryšį su Juozu BRAZAUSKU aš palaikiau ligi 1946 metų per jo ryšininkę ROMELYTĘ.

KLAUSIMAS: Kas ta ROMELYTĖ?

ATSAKYMAS: Eugenija ROMELYTĖ (vardas netikslus) gyveno Vilniaus mieste Mikalojaus gatvėje, namo Nr. neatsimenu, dirbo Antakalnio gatvės bendrabutyje, nežinau kokias pareigas turėjo. ROMELYTĖ yra ta pati moteris, apie kurią daviau parodymus 1946 m. birželio 10 d. tardyme, tačiau jos pavardės sąmoningai neįvardijau.

KLAUSIMAS: Kaip pasireiškė Jūsų ryšiai su BRAZAUSKU?

ATSAKYMAS: 1945 metų vasarą, neatsimenu kokį mėnesį, pas mane į butą Trakų gatvėje, Nr.11, butas 8, atėjo BRAZAUSKAS ir pasakė, kad jis buvo NKVD organų suimtas, tačiau jam pavyko pabėgti ir dabar jis turi slapstytis.

Tada BRAZAUSKAS paprašė, kad aš nueičiau pas ROMELYTĘ ir iš jos paaimčiau jos buto raktą. Aš BRAZAUSKUI sutikau

БРАЗАУСКАСУ дала свое согласие. БРАЗАУСКАС на имя РОМЕЛИТЕ написал записку, но сама я к РОМЕЛИТЕ не пошла, а попросила снести записку на работу РОМЕЛИТЕ служащую университета УБЕЙКАЙТЕ, которая принесла мне ключ и я его передала БРАЗАУСКАСУ.

Одну ночь БРАЗАУСКАС переночевал в комнате ЛАДИГЕНЕ Стефании, с ней мы вместе проживали в одной квартире, а на другой день БРАЗАУСКАС ушел в квартиру РОМЕЛИТЕ.

[64] БРАЗАУСКАС скрывался от ареста органами советской власти в квартире РОМЕЛИТЕ, она – РОМЕЛИТЕ около 10–15 раз приходила ко мне на квартиру и по месту моей работы, с которой я всегда посылала свои продукты питания для БРАЗАУСКАСА.

Зимой 1945 года РОМЕЛИТЕ 3 или 4 раза приносила тетради от БРАЗАУСКАСА для передачи ЛАДИГЕНЕ Стефании с записями „о подготовке к свадьбе“, для какой цели, мне не известно. Тоже зимой в конце 1945 года РОМЕЛИТЕ принесла мне пакет и сказала, что-бы этот пакет я переслала жене БРАЗАУСКАСА. Этот пакет для передачи жене БРАЗАУСКАСА я передала ПИКЧЕЛЕНГЕНЕ*.

ВОПРОС: Кто такая ПИКЧЕЛЕНГЕНЕ?

ОТВЕТ: ПИКЧЕЛЕНГЕНЕ Франциска Пране, 45–50 лет, среднего роста, фигура средняя, волосы седые, проживает в городе Каунас, Укмергес улица, дом № не знаю. Во время буржуазного строя в Литве ее муж являлся заместителем бургомистра гор. Каунас. Муж ПИКЧЕЛЕНГЕНЕ ПИКЧЕЛИНГИС, имя не знаю, арестован и содержался под стражей в городе Вильнюс в Лукишской тюрьме. ПИКЧЕЛЕНГЕНЕ часто привозила своему мужу передачи и всегда останавливалась у ЛАДИГЕНЕ Стефании.

ВОПРОС: Где проживает жена БРАЗАУСКАСА?

ОТВЕТ: Когда я передавала письмо ПИКЧЕЛЕНГЕНЕ, жена БРАЗАУСКАСА в то время проживала в городе Каунас, а по какому адресу, не знаю, где она проживает в настоящее время, я не знаю, но полагаю, что в гор. Каунас.

* Turėtu būti: Пикчилингене.

tą padaryti. BRAZAUSKAS parašė raštelį ROMELYTEI, bet aš pati pas ROMELYTĘ nėjau, o paprašiau šį raštelį nunešti į darbą ROMELYTEI universiteto tarnautoją UBEIKAITE, kuri man atnešė raktą ir aš jį perdaviau BRAZAUSKUI.

Vieną naktį BRAZAUSKAS pernakvojo Stefanijos LADYGIENĖS kambaryje, su ja mes gyvenome tame pačiame bute, o kitą dieną BRAZAUSKAS išėjo į ROMELYTĖS butą.

[64] BRAZAUSKAS nuo tarybų valdžios organų suėmimo slėpėsi ROMELYTĖS bute, ji – ROMELYTĖ apie 10–15 kartų buvo atėjusi pas mane į butą ir į mano darbo vietą, su ja aš visada pasiūsdavau savo maisto produktų BRAZAUSKUI.

1945 metų žiemą ROMELYTĖ 3 ar 4 kartus atnešė iš BRAZAUSKO sąsiuvinius su užrašais „apie pasiruošimą vedyboms“ perduoti Stefanijai LADYGIENEI, koku tikslu, aš nežinau. Taip pat žiemą 1945 metų pabaigoje ROMELYTĖ atnešė man paketą ir sakė, kad jį perduočiau BRAZAUSKO žmonai. Šį paketą aš perdaviau PIKČILINGIENEI.

KLAUSIMAS: Kas ta PIKČILINGIENĖ?

ATSAKYMAS: Franciška Pranė PIKČILINGIENĖ, 45–50 metų, vidutinio ūgio, žilais plaukais, gyvena Kaune, Ukmergės gatvėje, namo Nr nežinau. Buržuazinės santvarkos metais Lietuvoje jos vyras buvo Kauno miesto burmistro pavaduotoju. PIKČILINGIENĖS vyras PIKČILINGIS, vardo nežinau, buvo suimtas ir kalinamas Vilniaus miesto Lukiškių kalėjime. PIKČILINGIENĖ dažnai atveždavo savo vyrui siuntinius ir visada apsistodavo pas Stefaniją LADYGIENĘ.

KLAUSIMAS: Kur gyvena BRAZAUSKO žmona?

ATSAKYMAS: Kai aš laišką perdaviau PIKČILINGIENEI, BRAZAUSKO žmona tuo metu gyveno Kauno mieste, bet koku adresu, aš nežinau, kur ji gyvena dabar, nežinau, bet manau, kad Kauno mieste.

ВОПРОС: Откуда Вам известно, что жена БРАЗАУСКАСА проживала в городе Каунас?

ОТВЕТ: В ноябре или декабре 1945 года ПИКЧЕЛЕНГЕНЕ приезжала из города Каунас с передачей для мужа и привезла письмо от жены БРАЗАУСКАСА – БРАЗАУСКЕНЕ для БРАЗАУСКАСА. Это письмо ПИКЧЕЛЕНГЕНЕ передала мне, которое я через РОМЕЛИТЕ переслала БРАЗАУСКАСУ.

ВОПРОС: Почему ПИКЧЕЛЕНГЕНЕ вручила письмо Вам?

ОТВЕТ: Передавая письмо от БРАЗАУСКЕНЕ, ПИКЧЕЛЕНГЕНЕ мне сказала, что БРАЗАУСКЕНЕ ее просила письмо передать мне – ДИРСИТЕ.

ВОПРОС: Следовательно, БРАЗАУСКЕНЕ знала, что Вы связь с БРАЗАУСКАСОМ после его перехода на нелегальное положение поддерживаете?

[65] ОТВЕТ: Да, жена БРАЗАУСКАСА – БРАЗАУСКЕНЕ о моей связи с ее мужем БРАЗАУСКАСОМ знала.

ВОПРОС: Откуда ей об этом известно?

ОТВЕТ: Жена БРАЗАУСКАСА – БРАЗАУСКЕНЕ была в нашей квартире летом 1945 года вместе с БРАЗАУСКАСОМ, когда он поставил меня в известность о своем переходе на нелегальное положение.

ВОПРОС: В чем выражалась Ваша связь с женой БРАЗАУСКАСА – БРАЗАУСКЕНЕ?

ОТВЕТ: С БРАЗАУСКЕНЕ, как я уже показала на предыдущих допросах, осенью 1944 года была на одном из совещаний, проводимом БРАЗАУСКАСОМ.

Когда БРАЗАУСКАС перешел на нелегальное положение, я с БРАЗАУСКЕНЕ ничего общего не имела, за исключением, что один раз получила от нее письмо для БРАЗАУСКАСА и один раз отправила ей письмо от БРАЗАУСКАСА.

ВОПРОС: Продолжайте показания о вашей связи с БРАЗАУСКАСОМ.

ОТВЕТ: Как я уже показала на предыдущем допросе о моем знакомстве с БАНИОНИСОМ Матасом, который зимой 1945 года обратился ко мне с просьбой о сопровождении его на нелегальную квартиру БРАЗАУСКАСА, на что я ему дала свое согласие. С БАНИОНИСОМ я договорилась встретиться в определенный день у костела Микалояус.

KLAUSIMAS: Iš kur jūs žinote, kad BRAZAUSKO žmona gyvena Kauno mieste?

ATSAKYMAS: 1945 metų lapkričio ar gruodžio mėnesį PIKČILINGIENĖ atvažiavo iš Kauno miesto su siuntiniu vyrui ir atvežė iš BRAZAUSKO žmonos – BRAZAUSKIENĖS laišką BRAZAUSKUI. Šį laišką PIKČILINGIENĖ perdavė man, kurį aš per ROMELYTĘ perdaviau BRAZAUSKUI.

KLAUSIMAS: Kodėl PIKČILINGIENĖ laišką perdavė Jums?

ATSAKYMAS: Perduodama laišką iš BRAZAUSKIENĖS, PIKČILINGIENĖ man pasakė, kad BRAZAUSKIENĖ prašė jį perduoti man, DIRSYTEI.

KLAUSIMAS: Taigi BRAZAUSKIENĖ žinojo, kad Jūs palaikote ryšį su BRAZAUSKU jam perėjus į nelegalią padėtį?

[65] ATSAKYMAS: Taip, BRAZAUSKO žmona žinojo apie mano ryšius su jos vyru BRAZAUSKU.

KLAUSIMAS: Iš kur ji apie tai žinojo?

ATSAKYMAS: BRAZAUSKO žmona – BRAZAUSKIENĖ buvo mūsų bute 1945 metų vasarą drauge su BRAZAUSKU, kai jis man pranešė apie savo pasitraukimą į nelegalią padėtį.

KLAUSIMAS: Kuo pasireiškė Jūsų ryšys su BRAZAUSKO žmona – BRAZAUSKIENE?

ATSAKYMAS: Kaip aš jau sakiau per ankstesnius tardymus, 1944 metų rudenį buvau viename pasitarime, kuriam vadovavo BRAZAUSKAS.

Kai BRAZAUSKAS perėjo į nelegalią padėtį, aš su BRAZAUSKIENE nieko bendro neturėjau, išskyrus tai, kad vieną kartą iš jos gavau laišką BRAZAUSKUI ir vieną kartą jai perdaviau laišką nuo BRAZAUSKO.

KLAUSIMAS: Tęskite parodymus apie savo ryšius su BRAZAUSKU.

ATSAKYMAS: Aš jau sakiau ankstesnio tardymo metu apie savo pažintį su Matu BANIONIU, kuris 1945 metų žiemą kreipėsi į mane prašydamas palydėti jį į BRAZAUSKO nelegalų butą ir aš tą prašymą sutikau įvykdyti. Su BANIONIU susitariau susitikti tam tikrą dieną prie Mikalojaus bažnyčios.

Для сопровождения БАНИОНИСА Матаса на нелегальную квартиру БРАЗАУСКАСА я договорилась с РОМЕЛИТЕ, что-бы она свела БАНИОНИСА к БРАЗАУСКАСУ и сказала ей, чтобы она пришла в обусловленный день и час между мною и БАНИОНИС к костелу Микалояус. В назначенное время я пришла к костелу Микалояус, куда прибыл БАНИОНИС, а за тем и РОМЕЛИТЕ, которой я передала БАНИОНИСА и они вдвоем пошли на нелегальную квартиру БРАЗАУСКАСА. Более по этому вопросу я показать ничего не имею.

Протокол записан с моих слов правильно и
мне зачитан на литовском языке

Ад. ДИРСИТЕ (*подпись*)

Допросил: Ст.следователь След.отдела МГБ Лит.ССР
лейтенант ГОМЫРАНОВ (*подпись*)

Переводчик След.отдела МГБ Лит.ССР
лейтенант ПАКАЛНИС (*подпись*)

[71]

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

14 июня 1946 г.

гор. Вильнюс

Я, ст. следователь След. отд. МГБ ЛССР лейтенант ГОМЫРАНОВ, допросил обвиняемую ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса.

Допрос начат в 21 час.

Допрос окончен в 1 час.30 мин.

ВОПРОС: Вам предъявляется текст изъятый у Вас антисоветской записи, начинающейся словами „В первое воскресенье самого красивого месяца...“

Когда и с какой целью делали Вы указанную запись?

Matui BANIONIUI palydėti į BRAZAUSKO nelegalų butą pakviečiau ROMELYTĘ ir pasakiau jai, kad ateitų sutartą su Matu BANIONIU dieną ir valandą prie Mikalojaus bažnyčios. Sutartu laiku aš atėjau prie Mikalojaus bažnyčios, kur atėjo BANIONIS, o po to ir ROMELYTĖ, kuriai aš perdaviau BANIONI, ir jie abu nuėjo į nelegalų BRAZAUSKO butą. Daugiau šiuo klausimu nieko negaliu pasakyti.

Protokolas surašytas pagal mano žodžius tiksliai ir man perskaitytas lietuvių kalba.

DIRSYTĖ (parašas)

Tardė: LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas, leitenantas GOMYRANOVAS (parašas)

LTSR MGB Tardymo skyriaus vertėjas leitenantas PAKALNIS (parašas)

[71]

TARDYMO PROTOKOLAS

1946 m. birželio 14 d.

Vilnius

Aš, LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas leitenantas GOMYRANOVAS, atlikau kaltinamosios Adelės DIRSYTĖS, Antano dukters, tardymą.

Tardymas pradėtas 21 val.

Tardymas baigtas 1 val. 30 min.

KLAUSIMAS: Jums pateikiamas tekstas iš pas Jus paimto anti-sovietinio rašinio, kuris prasideda žodžiais: „Paties gražiausio mėnesio pirmą sekmadienį ...“

Kada ir koku tikslu Jūs rašėte šį rašinį?

ОТВЕТ: В 1942 году я работала учительницей в ремесленном училище № 2 гор. Вильнюс.

В мае того-же года директор ремесленного училища № 2 ИНДРЮЛИТЕ Александра предложила мне сделать доклад о дне матери среди учащихся ремесленного училища № 2, одновременно предупредив меня, что доклад должен быть построен в антисоветском направлении. На эту тему мною был составлен конспект.

Изъятый листок у меня с записями антисоветского содержания мною был использован при докладе составленного мною в первое воскресенье мая месяца 1942 года в здании ремесленного училища № 2 гор. Вильнюс, на собрании учащихся этого училища. В своем докладе я возводила клевету о якобы не существующей свободе женщины-матери в Советском союзе.

ВОПРОС: Где находятся другие листы конспекта?

ОТВЕТ: Конспект доклада мною был написан в блонкноте размером 10х12, который при обыске был у меня изъят.

ВОПРОС: Кто такая ИНДРЮЛИТЕ и где она находится в настоящее время?

ОТВЕТ: ИНДРЮЛИТЕ Александра, 28–29 лет, высокого роста, фигура тонкая, волосы черные, с 1942 года до конца учебного года 1944 году работала директором ремесленного училища № 2 гор. Вильнюс, после освобождения Вильнюса от немецких оккупантов я с ИНДРЮЛИТЕ не встречалась и где она находится в настоящее время, для меня не известно.

Протокол допроса записан с моих слов верно и мне зачитан на литовском языке

Ад. ДИРСИТЕ (подпись)

Допросил: Ст.следователь След.отдела МГБ Лит.ССР

лейтенант ГОМЫРАНОВ (подпись)

Переводчик След.отдела МГБ Лит.ССР

лейтенант ПАКАЛНИС (подпись)

ATSAKYMAS: 1942 metais aš dirbau mokytoja Vilniaus amatų mokykloje Nr.2. Tų pačių metų gegužės mėnesį amatų mokyklos Nr.2 direktorė Aleksandra INDRIULYTĖ pasiūlė man perskaityti paskaitą amatų mokyklos Nr. 2 mokiniams apie Motinos dieną, drauge įspėdama, kad paskaita turi būti parašyta antitarybine dvasia. Tai temai ir parengiau konspektą.

Paimtą iš manęs lapelį su antitarybinio turinio užrašais naudočiau savo pranešime Vilniaus amatų mokyklos Nr. 2 mokiniams, susirinkusiems mokyklos pastate 1942 metų gegužės mėnesio pirmą sekmadienį. Savo pranešime aš šmeižikiškai sakiau, kad Tarybų Sąjungoje moterys, ypač motinos, nėra laisvos.

KLAUSIMAS: Kur yra kiti konspekto lapeliai?

ATSAKYMAS: Pranešimo konspektą aš surašiau 10X12 cm matmenų bloknote, kurį kratos metu iš manęs atėmė.

KLAUSIMAS: Kas ta INDRIULYTĖ ir kur ji dabar yra?

ATSAKYMAS: Aleksandra INDRIULYTĖ, 28–29 metų, aukšta, liekna, tamsiais plaukais. Nuo 1942 metų ligi 1944 mokslo metų pabaigos dirbo Vilniaus amatų mokyklos Nr. 2 direktore, po Vilniaus išvadavimo nuo vokiečių okupantų aš su INDRIULYTE nebuvau susitikusi ir nežinau, kur ji yra dabar.

Tardymo protokolas pagal mano žodžius surašytas tiksliai ir man perskaitytas lietuvių kalba.

Ad. DIRSYTĖ (*parašas*)

Tardė: LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas,

leitenantas GOMYRANOVAS (*parašas*)

LTSR MGB Tardymo skyriaus vertėjas
leitenantas PAKALNIS (*parašas*)

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

Арестованной ЮРШАЙТЕ Бируте, дочь Костаса.

22 марта 1946 г.

гор. Вильнюс

Допрос начат в 12 ч.

Допрос окончен в 14 ч.

ВОПРОС: На предыдущих допросах Вы назвали ряд своих знакомых, в том числе ДИРСИТЕ, с какого времени Вы ее знаете?

ОТВЕТ: ДИРСИТЕ я знаю с 1944 года по совместной работе, раньше ДИРСИТЕ работала в народном университете инспектором, последнее время ДИРСИТЕ работала во второй гимназии имени „Саломея Нерис“ – учительницей.

ВОПРОС: Что Вам известно о ДИРСИТЕ?

ОТВЕТ: После изгнания немецких окупантов из нашей местности, я поддерживала тесную связь с БРАЗАУСКАСом Иозасом, у меня на квартире был его радиоприемник, часто БРАЗАУСКАС приходил ко мне на квартиру, вместе слушали радио из за границы, БРАЗАУСКАС все записывал, я на машинке отпечатывала, затем рассылала своим знакомым. Несколько раз я лично носила сводки для ДИРСИТЕ в отпечатанном виде по ее месту работы в народный университет, по ул. Гедрио № 3.

ВОПРОС: Когда это было, когда Вы носили сводки для ДИРСИТЕ?

ОТВЕТ: Это было весной 1945 года.

ВОПРОС: Сколько раз Вы носили для ДИРСИТЕ сводки из за границы?

ОТВЕТ: Точно сказать не могу, так приблизительно 4–5 раз.

ВОПРОС: В каких организациях состояла ДИРСИТЕ?

Suimtosios Birutės JURŠAITĖS, Kosto dukters
TARDYMO PROTOKOLAS

1946 m. kovo 22 d.

Vilnius

Tardymas pradėtas 12 val.

Tardymas baigtas 14 val.

KLAUSIMAS: Per ankstesnius tardymus Jūs minėjote keletą savo pažįstamų, tarp jų ir DIRSYTĘ, nuo kada Jūs ją pažįstate?

ATSAKYMAS: DIRSYTĘ pažįstu nuo 1944 m. kaip bendradarbę. Anksčiau DIRSYTĖ dirbo Liaudies universiteto inspektore, o pastaruoju metu ji dirbo mokytoja antrojoje Salomėjos Nėries gimnazijoje.

KLAUSIMAS: Ką Jūs žinote apie DIRSYTĘ?

ATSAKYMAS: Išvijus vokiečių okupantus iš mūsų vietovės, aš palaikiau glaudžius ryšius su Juozu BRAZAUSKU, mano bute buvo jo radijo imtuvas, BRAZAUSKAS dažnai pas mane ateidavo, drauge klausydavom užsienio radijo, BRAZAUSKAS viską užsirašydavo, aš išspausdindavau mašinėle, o po to siuntinėjom savo pažįstamiems. Keletą kartų aš pati šias išspausdintas suvestines nunešiau DIRSYTEI į jos darbą liaudies universitete Giedrio g., Nr. 3.

KLAUSIMAS: Kada Jūs nešiojote suvestines DIRSYTEI?

ATSAKYMAS: Tai buvo 1945 metų pavasarį.

KLAUSIMAS: Kiek kartų DIRSYTEI nešėte užsienio žinių suvestines?

ATSAKYMAS: Tiksliai pasakyti negaliu, kokius 4–5 kartus.

KLAUSIMAS: Kokioms organizacijoms priklausė DIRSYTĖ?

ОТВЕТ: Этого мне неизвестно, по этому вопросу не пришлось с ней разговаривать.

Протокол с моих слов записан правильно, вслух прочитан.

Б. ЮРШАЙТЕ (подпись)

Допросил: следователь След.отдела НКГБ ЛССР
старший лейтенант МОЦКЕВИЧУС
(подпись)

[80]

ПРОТОКОЛ ОЧНОЙ СТАВКИ

10 июля 1946 г.

гор. Вильнюс

Я, ст. следователь След. отд. МГБ Лит. ССР лейтенант ГОМЫРАНОВ, произвел очную ставку между обвиняемой ЮРШАЙТЕ Бируте дочь Костаса и ДИРСИТЕ Аделе дочь Антанаса.

Начата в 21 ч.

Окончена в 24 ч.

Очная ставка производилась в присутствии переводчика литовского языка т. ЛИНЕВОЙ, которая об ответственности по ст. 95 УК РСФСР за неправильный перевод предупреждена. (Подпись ЛИНЕВОЙ).

ВОПРОС обв. ЮРШАЙТЕ: Знаете ли Вы сидящую против Вас на очной ставке женщину, и какие у Вас с ней взаимоотношения?

[81] ОТВЕТ: Сидящая перед мной на очной ставке ДИРСИТЕ Аделе, знакома я с ней с лета 1944 по совместной работе в Наркомпросе Лит.ССР. Я работала в Наркомпросе в управлении взрослых секретарем, а она – ДИРСИТЕ работала инспектором народного образования. Взаимоотношения у меня с ДИРСИТЕ нормальные, личных счетов между нами не было. (Подпись Б.ЮРШАЙТЕ).

ATSAKYMAS: To nežinau, ta tema su ja neteko kalbėti.

Protokolas pagal mano žodžius surašytas tiksliai, man garsiai perskaitytas.

B. JURŠAITĖ (*parašas*)

Tardė: LTSR NKGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas, vyresnysis leitenantas MOCKEVIČIUS (*parašas*)

[80]

AKISTATOS PROTOKOLAS

1946 m. liepos 10 d.

Vilnius

Aš, LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas leitenantas GOMYRANOVAS, atlikau kaltinamosios Birutės JURŠAITĖS, Kosto d., ir Adelės DIRSYTĖS, Antano d., akistatą.

Pradėta 21 val.

Baigta 24 val.

Akistata atlikta dalyvaujant lietuvių kalbos vertėjai drg. LINIOVAI, kuri įspėta dėl atsakomybės pagal RTFSR BK 95 str. už netikslų vertimą. (LINIOVOS parašas)

KLAUSIMAS kalt. JURŠAITEI: Ar pažįstate akistatoje prieš Jus sėdinčią moterį ir kokie Jūsų santykiai su ja?

ATSAKYMAS: Sėdinti prieš mane akistatoje – Adelė DIRSYTĖ, kurią aš pažįstu nuo 1944 m. vasaros kaip bendradarbę LTSR Liaudies švietimo komisariate. Aš dirbau LTSR Liaudies švietimo komisariato suaugusiųjų valdyboje sekretore, o ji – DIRSYTĖ dirbo liaudies švietimo inspektore. Mano ir DIRSYTĖS tarpusavio santykiai normalūs, asmeninių sąskaitų neturime (JURŠAITĖS parašas).

ВОПРОС обв. ДИРСИТЕ: А Вы знаете сидящую против Вас девушку на очной ставке?

ОТВЕТ: Да, знаю. Это ЮРШАЙТЕ Бируте, знакома с ней по работе в Наркомпросе Лит.ССР с лета 1944 года. Я, ДИРСИТЕ, в Наркомпросе работала инспектором народного образования, а она, ЮРШАЙТЕ, работала секретарем или машинисткой, точно не знаю, в управлении взрослых. (Подпись ДИРСИТЕ).

[81] ВОПРОС обв. ЮРШАЙТЕ: В какой антисоветской организации Вы состояли и с кем Вы были связаны по антисоветской работе?

ОТВЕТ: С 1942 года я являлась участницей организации „Атейтининкай“ и по антисоветской работе я была связана с БРАЗАУСКАСОМ Иозасом по день моего ареста, о чем я подробно дала показания на предыдущих допросах. (Подпись Б. ЮРШАЙТЕ).

ВОПРОС обв. ЮРШАЙТЕ: А в чем заключалась Ваша связь по антисоветской работе с ДИРСИТЕ?

ОТВЕТ: Приблизительно в мае 1945 года в моей квартире с моего разрешения БРАЗАУСКАС Иозас установил радиоприемник, на котором он принимал заграничные передачи, а затем писал бюллетени антисоветского характера. Работая в то время секретарем в управлении взрослых при Наркомпросе Литовской ССР, имела пишущую машинку, на которой по указанию БРАЗАУСКАСА размножала написанные им бюллетени антисоветского содержания.

За тем по указанию БРАЗАУСКАСА эти бюллетени я передавала ДИРСИТЕ Аделе, ШИМКУНАСУ Владасу, ЖУКАЙТИСУ и ГРАТКАУСКАСУ. (Подпись Б.ЮРШАЙТЕ).

ВОПРОС обв. ДИРСИТЕ: Вы получали от ЮРШАЙТЕ бюллетени антисоветского содержания?

[82] ОТВЕТ: Да, антисоветского содержания бюллетени я от ЮРШАЙТЕ получала в мае 1945 года 3 или 4 раза, в каждый раз по одному бюллетеню антисоветского содержания, которые я после прочтения передавала ЛАДИГЕНЕ Стефании.
(Подпись ДИРСИТЕ).

KLAUSIMAS kalt. DIRSYTEI: Ar Jūs pažįstate akistatoje prieš Jus sėdinčią merginą?

ATSAKYMAS: Taip, pažįstu. Tai – Birutė JURŠAITĖ. Aš ją pažįstu iš darbo LTSR Liaudies švietimo komisariate nuo 1944 m. vasaros. Aš, DIRSYTĖ, Liaudies švietimo komisariate dirbau liaudies švietimo inspektore, o JURŠAITĖ dirbo suaugusiųjų valdyboje sekretore ar mašininke, tiksliai nežinau. (DIRSYTĖS parašas).

[81] KLAUSIMAS kalt. JURŠAITEI: Kokiai antisovietinei organizacijai Jūs priklausėte ir su kuo buvote susijusi antisovietinėje veikloje?

ATSAKYMAS: Nuo 1942 m. aš buvau Ateitininkų organizacijos dalyvė, o antisovietinėje veikloje aš ligi pat mano arešto buvau susijusi su Juozu BRAZAUSKU, apie ką aš smulkiai daviau parodymus per ankstesnius tardymus (B. JURŠAITĖS parašas).

KLAUSIMAS kalt. JURŠAITEI: Kaip pasireiškė Jūsų ryšiai antisovietinėje veikloje su DIRSYTE?

ATSAKYMAS: Apytikriai 1945 m. gegužės mėnesį, man leidus, mano bute Juozas BRAZAUSKAS pastatė radijo imtuvą, kuriuo jis klausė užsienio laidų, po to rašė antisovietinio pobūdžio biuletenius. Kadangi aš tuo metu dirbau LTSR Liaudies švietimo komisariato suaugusiųjų valdybos sekretore ir turėjau rašomąją mašinėlę, tai BRAZAUSKO nurodymu dauginau jo parašytus antisovietinio turinio biuletenius. Po to BRAZAUSKO nurodymu tuos biuletenius perdavinėjau Adelei DIRSYTEI, Vladui ŠIMKŪNUI, ŽUKAIČIUI ir GRATKAUSKUI (B. JURŠAITĖS parašas).

KLAUSIMAS kalt. DIRSYTEI: Ar jūs gaudavote iš JURŠAITĖS antisovietinio turinio biuletenius?

[82] ATSAKYMAS: Taip, aš iš JURŠAITĖS 1945 m. gegužės mėnesį gavau 3 ar 4 kartus antisovietinio turinio biuletenius, kiekvieną kartą po vieną antisovietinio turinio biuletinį, kuriuos perskaičiusi atiduodavau Stefanijai LADYGIENEI

(DIRSYTĖS parašas).

ВОПРОС обв. ЮРШАЙТЕ И ДИРСИТЕ: Имеете ли вы вопросы друг к другу?

ОТВЕТ: Вопросы друг к другу не имеем. (Подписи Б.ЮРШАЙТЕ, А.ДИРСИТЕ).

Ответы на вопросы записаны с наших слов верно и нам зачитаны на литовском языке.

(Подписи Б.ЮРШАЙТЕ, А.ДИРСИТЕ)

Очную ставку провел: Ст. следователь следств. отдела МГБ ЛССР
лейтенант ГОМЫРАНОВ *(подпись)*

переводчик следств. отдела МГБ ЛССР
ЛИНЕВА *(подпись)*

[83]

„Утверждаю“

Зам. нач. След. отдела МГБ Лит. ССР

полковник КОЗЛОВ

10 июля 1946 г.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

(О приобщении к делу вещественных к доказательств)

10 июля 1946 г.

гор. Вильнюс

Я, ст. следователь След. отдела МГБ Лит. ССР лейтенант ГОМЫРАНОВ, рассмотрел материалы след. дела № 7076 по обвинению ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса, в преступлениях, предусмотренных ст. 58-1 „а“ и 58-11 УК РСФСР,

НАШЕЛ:

При аресте и обыске в квартире ДИРСИТЕ обнаружен журнал „Мотерис“ №1 за 1938 год, в котором помещена статья антисоветского содержания, написанная ДИРСИТЕ Аделе, кроме того, так-же при обыске изъят конспект на 13

KLAUSIMAS kaltinamosioms JURŠAITEI ir DIRSYTEI: Ar turite klausimų viena kitai?

ATSAKYMAS: Klausimų viena kitai neturime (B.JURŠAITĖS ir A.DIRSYTĖS parašai).

Atsakymai į klausimus surašyti pagal mūsų žodžius tiksliai ir mums perskaityti lietuvių kalba (B.JURŠAITĖS ir A.DIRSYTĖS parašai).

Akistatą vedė: LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas
leitenantas GOMYRANOVAS (parašas)

LTSR MGB Tardymo skyriaus vertėja
LINIOVA (parašas)

[83]

„Tvirtinu“

Liet. TSR MGB Tard. sk. virš. pavaduotojas
pulkininkas KOZLOVAS
1946 m. liepos 10 d.

NUTARIMAS

(Dėl daiktinių įrodymų prijungimo prie bylos)

1946 m. liepos 10 d.

Vilnius

Aš, Liet.TSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas leitenantas GOMYRANOVAS, peržiūrėjęs tardymo bylos Nr. 7076 medžiagą, kaltinančią Adelę DIRSYTĖ, Antano dukterį, padarius nusikaltimus, numatytus RTFSR BK str. 58–1 „a“ ir 58–11,

N U S T A Č I A U :

Suimant ir atliekant kratą DIRSYTĖS bute buvo rastas žurnalas „Moteris“ 1938 m. Nr.1, kuriame yra Adelės DIRSYTĖS parašytas antitarybinio turinio straipsnis, be to, kratos metu buvo paimtas 13 lapelių antitarybinio pobūdžio konspektas, kurį DIRSYTĖ

листах антисоветского характера, который ДИРСИТЕ использовала для доклада в „день матери“ в мае 1942 г. среди учащихся ремесленного училища № 2.

Учитывая, что данные документы изобличают ДИРСИТЕ как антисоветски настроенную личность, а поэтому руководствуясь ст. ст. 66 и 67 УПК РСФСР,

ПОСТАНОВИЛ:

Журнал „Мотерис“ № 1 за 1938 год и конспект на 13 листах антисоветского содержания приобщить к материалам след.дела № 7076 как вещественное доказательство.

Ст. следователь След. отдела МГБ ЛССР
лейтенант ГОМЫРАНОВ *(подпись)*

„Согласен“: Начальник 1 отд-я След. отдела МГБ ЛССР
капитан ВАСЕВ *(подпись)*

[229]

ПРОТОКОЛ ОЧНОЙ СТАВКИ

12 июля 1946 г.

гор. Вильнюс

Я, ст. следователь след.отд. МГБ Лит. ССР лейтенант ГОМЫРАНОВ, произвел очную ставку между обвиняемыми ГРИНСКИС Пранас сын Ионаса и ДИРСИТЕ Аделе д. Антанаса.

Начата в 21 ч.

Окончена в 1 ч.

Очная ставка производится на литовском языке при участии переводчика ЛИНЕВОЙ, которая об ответственности за ложный перевод по ст. 95 УК РСФСР предупреждена. (Подпись ЛИНЕВОЙ).

Kadangi šie dokumentai atkleidžia DIRSYTĘ kaip antitarybiškai nusiteikusį asmenį, vadovaudamasis RTFSR BPK 66 ir 67 str.,

Žurnalo „Moteris“ 1938 m. Nr.1 ir antitarybinio turinio kon-
spekto 13 lapelių prijungti prie tardymo bylos Nr. 7076 kaip daikt-
tinius įrodymus.

Sutinku: Liet. TSR MGB Tardymo skyriaus
1-ojo poskyrio viršininkas.
kapitonas VASEVAS *(parašas)*

AKISTATOS PROTOKOLAS

Vilnius

Aš, LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas leitenantas GOMYRANOVAS, atlikau kaltinamųjų Prano GRINSKIO, Jono s., ir Adelės DIRSYTĖS, Antano d., akistatą.

Baigta 1 val.

275

ВОПРОС обв. ГРИНСКИС: Знаете ли Вы сидящую против Вас на очной ставке женщину, и какие у Вас с ней взаимоотношения?

ОТВЕТ: На очной ставке сидящая против меня есть ДИРСИТЕ. Знаю ее примерно с 1944 года, но при каких обстоятельствах я с ней познакомился, не помню. Взаимоотношения у меня с ДИРСИТЕ нормальные, личных счетов между нами нет. (Подпись ГРИНСКИС).

ВОПРОС обв. ДИРСИТЕ: А Вы знаете сидящего против Вас человека на очной ставке и какие у Вас с ним взаимоотношения?

[230] ОТВЕТ: Сидящий против меня на очной ставке есть ГРИНСКИС, познакомилась я с ним в конце 1944 года на нелегальном совещании, проводимым БРАЗАУСКАСОМ в квартире ксендза ВАЛЮКЕНАС в гор. Вильнюс, по ул. Микалояус, дом № не помню. (Подпись Ад.ДИРСИТЕ).

ВОПРОС обв. ГРИНСКИС: Участником какой организации Вы являлись?

ОТВЕТ: С 1942 года я являлся участником организации „Атейтининкай“, в которой занимал положение руководителя названной мной организации в Вильнюсском университете медицинском факультете. О своей конкретной деятельности я рассказал на предыдущих допросах. (Подпись ГРИНСКИС).

ВОПРОС обв. ГРИНСКИС: Скажите, где и когда проводились нелегальные совещания руководящего состава организации „Атейтининкай“ после изгнания немецких войск из Лит. ССР Красной Армией, кто на них присутствовал и какие обсуждались вопросы?

ОТВЕТ: После освобождения Лит. ССР от немецких оккупантов Красной Армией руководящий состав организации „Атейтининкай“ проводил нелегальные совещания в 1944 году, а также и в 1945 году, на которых обсуждались вопросы о возможности работы нашей организации в новых условиях, т.е. при Советской власти.

[231] Первое такое совещание проводилось в октябре 1944 году в квартире ксендза БАЛЮКАС в гор. Вильнюс, по улице Литерату, номер дома не помню, на котором присутствовали: ксендз БАЛЮКАС, я – ГРИНСКИС и ЛАПИЕНИС,

KLAUSIMAS kalt. GRINSKIUI: Ar pažįstate akistatoje prieš Jus sėdinčią moterį ir kokie Jūsų santykiai su ja?

ATSAKYMAS: Sėdinti prieš mane akistatoje moteris – DIRSYTĖ. Pažįstu ją maždaug nuo 1944 metų, tačiau neatsimenu, kokiomis aplinkybėmis aš su ja susipažinau. Mano ir DIRSYTĖS tarpusavio santykiai normalūs, asmeninių sąskaitų neturime. (P.GRINSKIO parašas).

KLAUSIMAS kalt. DIRSYTEI: O Jūs ar pažįstate akistatoje prieš Jus sėdinčią žmogų ir kokie Jūsų tarpusavio santykiai?

[230] ATSAKYMAS: Sėdintis prieš mane akistatoje vyras – GRINSKIS, su juo susipažinau 1944 metų pabaigoje BRAZAUSKO surengtame nelegaliame susirinkime kunigo VALIUKĖNO bute Mikalojaus gatvėje, namo numerio neprisimenu (Ad.DIRSYTĖS parašas).

KLAUSIMAS kalt. GRINSKIUI: Kokios organizacijos Jūs buvote dalyvis?

ATSAKYMAS: Nuo 1942 m. aš dalyvavau Ateitininkų organizacijoje, kurioje vadovavau Vilniaus universiteto medicinos fakulteto ateitininkams. Apie konkrečią savo veiklą aš papasakojau ankstesniuose tardymuose (P.GRINSKIO parašas).

KLAUSIMAS kalt. GRINSKIUI: Pasakykite, kur ir kada rengėte nelegalius Ateitininkų organizacijos vadovų susirinkimus po to, kai iš Liet. TSR Raudonoji armija išvijo vokiečių kariuomenę. Kas juose dalyvavo ir kokie klausimai buvo svarstomi?

ATSAKYMAS: Po to, kai Raudonoji armija išvadavo Liet. TSR nuo vokiečių okupantų, Ateitininkų organizacijos vadovai rengė nelegalius pasitarimus 1944 metais, taip pat 1945 m., kur buvo svarstoma mūsų organizacijos veiklos galimybė naujomis sąlygomis, t.y. esant sovietinei valdžiai.

[231] Pirmas toks pasitarimas vyko 1944 metų spalio mėnesį kunigo BALIUKO bute Vilniuje, Literatų g., namo numerio neprisimenu, kuriame dalyvavo: kunigas BALIUKAS, aš – GRINSKIS ir LAPIENIS.

где БАЛЮКАС поставил вопрос о дальнейшей деятельности организации „Атейтининкай“, но для этого необходимо было, по его мнению, создать Верховное управление, которое возглавило бы всю работу. Конкретное решение на этом совещании нами принято не было. БАЛЮКАС предложил собраться вторично, куда он обещал пригласить еще МАРКУЛИСА. Примерно через 2 недели мы вновь собрались в квартире БАЛЮКАСА, на этом совещании был и МАРКУЛИС. На этом совещании БАЛЮКАС заявил, что он нам вполне доверяет руководство и мы решили взяться за оживление деятельности организации. В целях конспирации в работе МАРКУЛИС предложил мне поступить к нему на работу лаборантом в кафедре анатомии.

Примерно в то же время, в ноябре или декабре 1944 года, в квартире ксендза ВАЛЮКЕНАС в гор. Вильнюс, по улице Микалояус, было созвано совещание руководящего состава „Атейтининкай“ БРАЗАУСКАС Иозасом. На этом совещании присутствовали: БРАЗАУСКАС, я – ГРИНСКИС, ЛАПИЕНИС и еще двое, фамилий которых я не знаю.

[232] На совещании БРАЗАУСКАС дал информацию о международном положении, о положении в Литве, о возможностях работы организации „Атейтининкай“, но конкретное решение по этому вопросу принято не было. После того в 1945 году состоялось еще 2 совещания в лице МАРКУЛИС, ЛАПИЕНИС и меня – ГРИНСКИС, о которых я дал показания на предыдущих допросах. (Подпись П.ГРИНСКИС).

ВОПРОС обв. ДИРСИТЕ: Вы были на нелегальном совещании в квартире ксендза ВАЛЮКЕНАС?

ОТВЕТ: Да, на нелегальном совещании, проводимом БРАЗАУСКАС Иозасом, в квартире ксендза ВАЛЮКЕНАС я присутствовала.
(Подпись Ад.ДИРСИТЕ).

ВОПРОС обв. ДИРСИТЕ: Правильно показал ГРИНСКИС об этом совещании?

ОТВЕТ: Я хорошо помню, что на этом совещании, проводимом БРАЗАУСКАС, присутствовали: я – ДИРСИТЕ, сидящий перед мной ГРИНСКИС, ЛАПИЕНИС, других фамилий я не знаю.

Jame BALIUKAS iškėlė klausimą dėl tolesnės Ateitininkų organizacijos veiklos, kuriai laiduoti būtina sudaryti vyriausiąją valdybą, vadovaujančią visam darbui. Šiame pasitarime mes nepriėmėme konkretaus sprendimo. BALIUKAS pasiūlė susitikti kitą kartą ir į šį pasitarimą žadėjo pakviesti dar MARKULĮ. Maždaug po dviejų savačių mes vėl susirinkome BALIUKO bute, šiame pasitarime dalyvavo ir MARKULIS. Pasitarime BALIUKAS pareiškė, kad jis mumis visiškai pasitiki, mums patiki vadovauti Ateitininkų organizacijai ir mes nusprendėme atgaivinti šios organizacijos veiklą. Veiklos slaptumui išsaugoti MARKULIS pasiūlė man įsidarbinti pas jį anatomijos katedros laborantu.

Maždaug tuo pačiu metu, 1944 metų lapkričio ir gruodžio mėnesį, kunigo VALIUKĖNO bute Vilniuje, Mikalojaus gatvėje, Ateitininkų vadovų pasitarimą sukviėtė Juozas BRAZAUSKAS. Tame pasitarime dalyvavo: BRAZAUSKAS, aš – GRINSKIS, LAPIENIS, DIRSYTĖ ir dar dvejetas, kurių pavardžių nežinau.

[232] Pasitarime BRAZAUSKAS informavo apie tarptautinę padėtį, apie padėtį Lietuvoje, apie Ateitininkų organizacijos veiklos galimybes, tačiau nieko konkretaus tuo klausimu nebuvo nuspręsta. Po to 1945 metais įvyko dar du pasitarimai, kuriuose dalyvavo MARKULIS, LAPIENIS ir aš – GRINSKIS, apie kuriuos aš jau kalbėjau ankstesniuose tardymuose. (P.GRINSKIO parašas).

KLAUSIMAS kalt. DIRSYTEI: Ar Jūs buvote nelegaliame pasitarime kunigo VALIUKĖNO bute?

ATSAKYMAS. Taip, BRAZAUSKO sukviestame nelegaliame pasitarime kunigo Valiukėno bute aš dalyvavau. (A.DIRSYTĖS parašas).

KLAUSIMAS kalt. DIRSYTEI: Ar tiksliai parodymus apie šį pasitarimą davė GRINSKIS?

ATSAKYMAS: Aš gerai prisimenu, kad tame pasitarime, kuriam vadovavo BRAZAUSKAS, dalyvavau aš – DIRSYTĖ, prieš mane sėdintis GRINSKIS, LAPIENIS, kitų pavardžių nežinau.

Какие вопросы обсуждались на этом совещании, не помню, а только помню БРАЗАУСКАС дал информацию а методах работы органов НКВД и о режиме, существующем в тюрьме. (Подпись Ад.ДИРСИТЕ).

[233] ВОПРОС обв. ГРИНСКИС: Информировал БРАЗАУСКАС участников совещания о методах работы органов НКВД-НКГБ?

ОТВЕТ: Да, БРАЗАУСКАС в этом направлении на этом совещании присутствующих информировал, но этот вопрос не являлся основной темой совещания.

ВОПРОС обв. ГРИНСКИС и ДИРСИТЕ: Имеете ли вы вопросы друг к другу?

ОТВЕТ: Нет, вопросов мы друг к другу не имеем.

П.ГРИНСКИС, Ад.ДИРСИТЕ (подписи)

Очную ставку провел: Ст. следователь следств. отдела МГБ ЛССР
лейтенант ГОМЫРАНОВ (подпись)

Переводчик следств. отдела МГБ ЛССР
ЛИНЕВА (подпись)

[313]

ПРОТОКОЛ ОБ ОКОНЧАНИИ СЛЕДСТВИЯ

10 августа 1946 г.

Я, начальник 1 отделения Следств. отдела МГБ ЛССР капитан ВАСЕВ, в присутствии пом. воен. прокурора Приб. ВО подполковника юстиции ТУГОВА, рассмотрел следственное дело № 7076 по обвинению БРАЗАУСКАС Ю.П., [...] ДИРСИТЕ А.А. в преступлениях, предусмотренных ст. 58-1 „а“ и 58-11 УК РСФСР.

Neatsimenu, kokius klausimus nagrinėjome tame pasitarime, tik prisimenu, kad BRAZAUSKAS informavo pasitarimo dalyvius apie NKVD organų darbo metodus ir apie kalėjime esantį režimą. (Ad.DIRSYTĖS parašas).

[233] KLAUSIMAS kalt. GRINSKIUI: Ar BRAZAUSKAS informavo pasitarimo dalyvius apie NKVD – NKGB organų darbo metodus?

ATSAKYMAS: Taip, BRAZAUSKAS apie tai informavo pasitarimo dalyvius, tačiau šis klausimas nebuvo pagrindinė pasitarimo tema.

KLAUSIMAS kalt.GRINSKIUI ir DIRSYTEI: Ar turite kokių nors klausimų vienas kitam?

ATSAKYMAS: Ne, vienas kitam klausimų neturime.

Ad.DIRSYTĖ ir P.GRINSKIS (*parašai*)

Akistatą vedė: LTSR MGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas,
leitenantas GOMYRANOVAS (*parašas*)

LTSR MGB Tardymo skyriaus vertėja
LINIOVA (*parašas*)

[313]

TARDYMO PABAIGOS PROTOKOLAS

1946 m. rugpjūčio 10 d.

Aš, LTSR MGB Tardymo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininkas kapitonas VASEVAS, dalyvaujant Pabaltijo karinės apygardos karo prokuroro padėjėjui justicijos papulkininkui TUGOVUI, peržiūrėjau J.P.BRAZAUSKO, [...] A.DIRSYTĖS, kaltinamų padarius nusikaltimus, numatytus pagal RTFSR BK 58–1 „a“ ir 58–11 str., tardymo bylą Nr. 7076.

Признав предварительное следствие по делу законченным, а добытые данные достаточными для предания по суду, руководствуясь ст. 206 УПК, объявил об этом обвиняемым, предъявил для ознакомления все производство по делу и спросил – желает ли обвиняемые чем либо дополнить следствие.

Обвиняемый ДИРСИТЕ Аделе, д. Антанаса, ознакомившись с материалами следственного дела, заявила, что со всеми материалами следственного дела № 7076 в 4-томах ознакомлена полностью путем чтения с переводом на литовский язык, добавить к показаниям ничего не может, ходатайств и жалоб к следствию не имеет. Ознакомление с материалами производились в здании МГБ ЛССР.

(подпись ДИРСИТЕ)

Начальник 1 отд-я СО МГБ ЛССР
капитан ВАСЕВ *(подпись)*

Пом. Воен. Прокурора Приб. ВО
подполковник юстиции ТУГОВ *(подпись)*

Переводчик МГБ ССР
ВЕНСКАЙТИС *(подпись)*

[324]

МЕДИЦИНСКАЯ СПРАВКА

Дана сан.частью в/т МГБ ЛССР на з/к ДИРСИТЕ Аделе в том, что она прошла мед. осмотр.

На осмотре оказалась здорова, годная к физ. труду.

Фельдшер в/т МГБ ЛССР
Мл. лейтенант ШЕСТАЕВА *(подпись)*

„11“ VII 1946 г.

Nutaręs, kad parengtinis tardymas baigtas, o gautų duomenų pakanka, kad byla būtų galima pateikti teismui, pagal RTFSR BPK 206 str. pranešiau apie tai kaltinamiesiems, pateikiau susipažinti su visa bylos eiga ir paklausiau, ar kaltinamamieji nori kuo nors papildyti tardymą.

Kaltinamoji Adelė DIRSYTĖ, Antano d., susipažinusi su tardymo medžiaga, pareiškė, kad su keturių tomų tardymo byla Nr. 7076 visiškai susipažino skaitydama ją išverstą į lietuvių kalbą, papildyti neturi kuo, neturi pageidavimų ar skundų.

Su medžiaga susipažino LTSR MGB patalpose.

(A.DIRSYTĖS *parašas*)

LTSR MGB Tardymo skyriaus
1-ojo poskyrio viršininkas
kapitonas VASEVAS (*parašas*)

Pabaltijo Karo apygardos
karo prokuroro padėjėjas
justicijos pulkininkis TUGOVAS (*parašas*)

MGB Tardymo skyriaus vertėjas
VENSKAITIS (*parašas*)

[324]

SVEIKATOS PAŽYMA

LTSR MGB vidaus kalėjimo sanitarinė dalis pažymi, kad kalinei Adelei DIRSYTEI atliktas medicininis patikrinimas.

Patikrinimo metu nustatyta, kad ji yra sveika ir tinka fiziniam darbui.

LTSR MGB vidaus kalėjimo felčerė
jaun. leitenantė ŠESTAJEVA (*parašas*)
1946 m. liepos 11 d.

ПРОТОКОЛ ОБ ОКОНЧАНИИ СЛЕДСТВИЯ

1946 сентября 27 дня я, следователь Следств. отдела МГБ ЛССР лейтенант КАРДАНОВСКИЙ, рассмотрел следственное дело № 7076 по обвинению ДИРСИТЕ Аделе д. Антанаса в преступлениях, предусмотренных ст. 58-1 „а“ и 58-11 УК РСФСР.

Признав предварительное следствие по делу законченным, а добытые данные достаточными для предания суду, руководствуясь ст. 206 УПК **объявил** об этом обвиняемому, предъявил для ознакомления все производство по делу и спросил – желает ли обвиняемый чем-либо дополнить следствие.

Обвиняемый ДИРСИТЕ, ознакомившись с материалами следственного дела, заявил, что с материалами следственного дела ознакомлена полностью с переводом на литовский язык и добавить к своим показаниям ничего не имеет.

С материалами следствия ознакомился в здании тюрьмы на МВД ЛССР

Подпись обвиняемого (ДИРСИТЕ Ад.)

Следователь след.отд. МГБ ЛССР лейтенант
КАРДАНОВСКИЙ (подпись)

TARDYMO PABAIGOS PROTOKOLAS

1946 m. rugsėjo 27 d. aš, LTSR MGB Tardymo skyriaus tardytojas leitenantas KARDANOVSKIS, peržiūrėjau DIRSYTĖS Adelės, Antano d., kaltinamos padarius nusikaltimus, numatytus pagal RTFSR BK 58–1 „a“ ir 58–11 str., tardymo bylą Nr.7076.

Nutaręs, kad parengtinis tardymas baigtas, o gautų duomenų pakanka, kad bylą būtų galima pateikti teismui, pagal RTFSR BPK 206 str. **pranešiau** apie tai kaltinamajai, pateikiau susipažinti visą bylos eigą ir paklausiau, ar kaltinamoji pageidauja kuo nors papildyti tardymą.

Kaltinamoji Adelė DIRSYTĖ, Antano d., susipažinusi su tardymo medžiaga, pareiškė, kad su tardymo bylos medžiaga, išversta į lietuvių kalbą, visiškai susipažino, papildyti neturi kuo.

Su tardymo medžiaga susipažinau LTSR MVD kalėjimo Nr.1 patalpose.

Kaltinamosios parašas (A.DIRSYTĖ)

LTSR MGB Tardymo skyriaus tardytojas
leitenantas KARDANOVSKIS (*parašas*)

„Утверждаю“

Зам. министра Госбезопасности ЛССР

полковник ЛЕОНОВ (подпись)

3 октября 1946 года

ОБВИНИТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ

(По следсвенному делу № 7076)

По обвинению:

1. БРАЗАУСКАС Иозаса, сына Пятраса
2. БАНИОНИС Матаса, сына Андрияса
3. МИЛИШАУСКАС Антанаса, сына Мотеюса
4. ЯСИЛЕНИС Ионаса, сына Иозаса
5. НОВИЦКАС Зигмаса, сына Мотеюса
6. ГРИНСКИС Пранаса, сына Ионаса
7. ЛАПИЕНИС Пятраса, сына Казиса
8. ДИРСИТЕ Аделе, дочери Антанаса
9. ЧЕПЕЛЕНЕ, она же БЕКШАЙТЕ, Каролина, дочери Ионаса
10. ЛАДИГЕНЕ Стефания, дочери Томаса

в совершении преступлений, предусмотренных ст.ст. 58 п.1 „а“ и 58 п. 11 УК РСФСР.

В январе–марте 1946 года МГБ Литовской ССР арестованы как участники нелегальной антисоветской организации „Атейтининкай“: БРАЗАУСКАС, БАНИОНИС и др., всего 10 человек, и привлечены к уголовной ответственности по настоящему делу.

Расследованием по делу установлено, что организация „Атейтининкай“ возглавлялась партией „Христианских демократов“. В соответствии с политическими установками этой партии участники организации „Атейтининкай“ обрабатывались в духе национализма и враждебности к Советской власти.

„Tvirtinu“

Valstybės saugumo ministro pavaduotojas
pulkininkas LEONOVAS (parašas)

1946 m. spalio 3 d.

KALTINAMOJI IŠVADA
(Tardymo bylos Nr. 7076)

Kaltinami:

1. Juozas BRAZAUSKAS, Petro s.
2. Matas BANIONIS, Andriaus s.
3. Antanas MILIŠAUSKAS, Mato s.
4. Jonas JASILIONIS, Juozo s.
5. Zigmas NOVICKAS, Motiejaus s.
6. Pranas GRINSKIS, Jono s.
7. Petras LAPIENIS, Kazio s.
8. Adelė DIRSYTĖ, Antano d.
9. Karolina ČEPELIENĖ-BIEKŠAITĖ, Jono d.
10. Stefanija LADYGIENĖ, Tomo d.

padarę nusikaltimus, numatytus RTFSR BK 58 p. 1 „a“ ir 58 p. 11 str.

1946 m. sausio–kovo mėnesiais LTSR MGB [organų] suimti kaip nelegalios antisovietinės Ateitininkų organizacijos dalyviai BRAZAUSKAS, BANIONIS ir kiti, iš viso 10 žmonių, ir kaltinami pagal šią bylą.

Tiriant bylą nustatyta, kad Ateitininkų organizacijai vadavo Krikščionių demokratų partija. Pagal šios partijos politines nuostatas Ateitininkų organizacijos nariai buvo auklėjami nacionalizmo ir priešiško sovietinei valdžiai dvasia.

[359] Воспитанные в духе буржуазно-националистической антисоветской идеологии, участники организации „Атейтининкай“, помимо организованной антисоветской деятельности, являлись базой для вербовки в различные антисоветские националистические формирования на территории Литвы.

После освобождения территории Литовской ССР Красной Армией нелегальная организация „Атейтининкай“ распространяла националистическую антисоветскую литературу, призывавшую вести борьбу против Советской власти Литве.

(Т. 1, л.д. 51, 58, 59, 82, 85, 95, 96, 102;

т. 2, л.д. 173, 183, 273;

т. 3, л.д. 98, 179, 183, 188, 190, 234, 235).

В отношении националистической антисоветской деятельности, каждого из обвиняемых, привлеченных к ответственности по настоящему делу, установлено:

1. БРАЗАУСКАС И.П. участником организации „Атейтининкай“ является с 1925 года, с 1927 по 1932 год выполнял обязанности члена комитета и председателя ревизионной комиссии.

(Т. 1, л.д. 53).

Проживая на временно оккупированной немцами территории Литовской ССР, БРАЗАУСКАС был членом управления нелегальной Вильнюсской националистической антисоветской организации „Атейтининкай“.

В конце 1942 года создал нелегальную организацию „Атейтининкай“ при Вильнюсской экономической школе, а затем руководил этой организацией, воспитывая участников организации в антисоветском националистическом духе, направлял их на борьбу против Советской власти и на создание в Литве капиталистического строя.

Будучи членом управления Вильнюсской организации „Атейтининкай“, БРАЗАУСКАС вместе с ГРИНСКИС и другими членами этого управления давал директивные указания по нелегальной националистической антисоветской работе организации. Получал нелегальные националистические антисоветские газеты „И Лайсве“, „Неприклаусома Лиетува“, „Лайсвес Ковотояс“. Организовал и руководил чткой этих газет на сборищах участников организации.

[359] Išauklėti antisovietine buržuazine-nacionalistine dvasia, Ateitininkų organizacijos dalyviai greta organizuotos antisovietinės veiklos tapo šaltiniu, iš kurio buvo verbuojamos įvairios antisovietinės nacionalistinės grupuotės Lietuvos teritorijoje.

Kai Lietuvos TSR teritoriją išvadavo Raudonoji armija, nelegali Ateitininkų organizacija platino nacionalistinę antisovietinę literatūrą, raginusią kovoti prieš sovietinę valdžią Lietuvoje.

(T.1, b.p. 51, 58, 59, 82, 85, 95, 96, 102;
t. 2, b.p. 173, 183, 273;
t.3, b.p. 98, 179, 183, 188, 190, 234, 235).

Nustatyti tokie kiekvieno kaltinamojo nacionalistinės antisovietinės nusikalstamos veiklos faktai:

1. BRAZAUSKAS J.P. nuo 1925 metų yra Ateitininkų organizacijos dalyvis, nuo 1927 iki 1932 metų buvo komiteto narys ir revizijos komisijos pirmininkas.

(T.1, b.p. 53).

Gyvendamas laikinai vokiečių okupuotoje LTSR teritorijoje BRAZAUSKAS buvo nelegalios nacionalistinės antisovietinės Ateitininkų organizacijos Vilniaus valdybos narys.

1942 metų pabaigoje įkūrė nelegalią Ateitininkų organizaciją Vilniaus ekonomikos mokykloje, o vėliau tai organizacijai vadovavo, ugdydamas organizacijos dalyvius antisovietine nacionalistine dvasia, kreipdamas juos kovai su sovietine valdžia ir kapitalistinės santvarkos Lietuvoje kūrimui.

Būdamas Ateitininkų organizacijos Vilniaus valdybos narys BRAZAUSKAS drauge su GRINSKIU ir kitais tos valdybos nariais duodavo direktyvinius nurodymus nelegaliai nacionalistinei antisovietinei organizacijos veiklai. Gaudavo nelegalius nacionalistinius antisovietinius laikraščius „Į laisvę“, „Nepriklausoma Lietuva“, „Laisvės kovotojas“. Organizavo ir vadovavo tų laikraščių skaitymui organizacijos dalyvių sambūriuose.

(Т. 1, л.д. 49, 54, 56, 82, 85, 101;
т. 2, л.д. 176, 190, 233, 234, 248, 249, 275;
т. 3, л.д. 96, 98, 111, 115, 118, 125, 126,
187, 190, 217, 219).

[360] После освобождения территории Литовской ССР от немцев БРАЗАУСКАС установил связь с руководящим участником организации „Атейтининкай“ ксендзом БАЛЮКАС, вместе с которым в сентябре 1944 года договорились о воссоздании нелегальной антисоветской организации „Атейтининкай“. В этих же целях БРАЗАУСКАС связался с активными участниками организации „Атейтининкай“, привлеченными по настоящему делу ЛАДИГЕНЕ, ДИРСИТЕ, ГРИНСКИС, ЛАПИЕНИС и др.

(Т. 1, л.д. 102–107;
т. 3, л.д. 48–49, 219–220).

В сентябре 1944 года на нелегальном совещании в помещении Вильнюсской духовной семинарии были возложены обязанности идеологического руководителя нелегальной антисоветской организации „Атейтининкай“ на ксендза БАЛЮКАС, руководителя организации при Вильнюсском университете – МАРКУЛИС, руководство женской группы организации на ЛАДИГЕНЕ; БРАЗАУСКАС обязывался оказывать МАРКУЛИС и ЛАДИГЕНЕ помощь в активизации работы организации.

В октябре и декабре 1944 года БРАЗАУСКАС провел в квартире ЛАДИГЕНЕ и ВАЛЮКЕНАСА нелегальные совещания руководящих участников организации „Атейтининкай“: ЛАДИГЕНЕ, ДИРСИТЕ, ЛАПИЕНИСА, ГРИНСКИСА, МАРКУЛИСА, на которых обсуждались вопросы о воссоздании организации „Атейтининкай“ и проведении нелегальной антисоветской работы.

(Т. 1, л.д. 102–107;
т. 3, л.д. 48–49, 219–220). [...]

[367] 8. ДИРСИТЕ А.А. – является участницей организации „Атейтининкай“ с 1928 года. С 1932 года была членом организации „Легувос Каталику Мотеру Драутия“ (Каталический союз литовских женщин) и членом правления этой организации.

(T. 1, b.p. 49, 54, 56, 82, 85, 101;
t. 2, b.p. 176, 190, 233, 234, 248, 249, 275;
t. 3, b.p. 96, 98, 111, 115, 118, 125, 126,
187, 190, 217, 219).

[360] Išvadavus Lietuvos TSR teritoriją iš vokiečių, BRAZAUSKAS užmezgė ryšius su vadovaujančiu Ateitininkų organizacijos nariu kunigu BALIUKU, su kuriuo 1944 m. rugsėjo mėnesį susitarė atkurti nelegalią antisovietinę Ateitininkų organizaciją. Tais pačiais tikslais BRAZAUSKAS užmezgė ryšius su šioje byloje patrauktais atsakomybėn aktyviais Ateitininkų organizacijos dalyviais LADYGIENE, DIRSYTE, GRINSKIU, LAPIENIU ir kt.

(T.1, b.p. 102–107;
t.3, b.p. 48–49, 219–220).

1944 metų rugsėjo mėnesį nelegaliame pasitarime Vilniaus kunigų seminarijos patalpose nelegalios Ateitininkų organizacijos ideologinio vadovo pareigos buvo pavestos kunigui BALIUKUI, Vilniaus universiteto organizacijos vadovo – MARKULIUI, organizacijos moterų grupės vadovo pareigos – LADYGIENEI; BRAZAUSKAS įsipareigojo padėti MARKULIUI ir LADYGIENEI aktyvinti organizacijos veiklą.

1944 m. spalio ir gruodžio mėnesiais BRAZAUSKAS LADYGIENĖS ir kunigo VALIUKĖNO butuose surengė vadovaujančių Ateitininkų organizacijos dalyvių LADYGIENĖS, DIRSYTĖS, LAPIENIO, GRINSKIO, MARKULIO pasitarimus, kuriuose buvo svarstomi Ateitininkų organizacijos atkūrimo ir nelegalaus antisovietinio darbo klausimai.

(T.1, b.p. 102–107;
t. 3, b.p. 48–49, 219–220). [...]

[367] 8. A.A. DIRSYTĖ dalyvauja Ateitininkų organizacijoje nuo 1928 metų. Nuo 1932 metų buvo Lietuvos katalikų moterų draugijos narė.

До восстановления Советской власти в Литве писала статьи антисоветского клеветнического содержания, печатавшиеся в журнале „Мотерис“, издававшемся организацией „Летувос Каталику Мотеру Драугия“.

(Т. 3, л.д. 13, 16, 18, 22, 47, 83, 84).

Во время пребывания на оккупированной немцами территории Литовской ССР в мае 1942 года выступала с антисоветским клеветническим докладом на собрании учащихся 2-го ремесленного училища в гор. Вильнюсе.

(Т. 3, л.д. 71, 83, 84).

В декабре 1944 года присутствовала на нелегальном совещании, созданном по инициативе БРАЗАУСКАС в квартире ксендза ВАЛЮКЕНАС, где принимал участие в обсуждении вопроса о возобновлении антисоветской работы организации „Атейтининкай“.

(Т. 2, л.д. 164–166, 275;

т. 3, л.д. 48, 49, 230, 233).

В мае и июне 1945 года получала от БРАЗАУСКАС через ЮРШАЙТЕ антисоветские бюллетени и передавала их ЛАДИГЕНЕ.

(Т. 3, л.д. 58, 75, 76, 80, 82, 234, 236).

В конце июля 1945 года ДИРСИТЕ, зная, что БРАЗАУСКАС бежал из-под стражи, предоставляла ему квартиру для нелегального проживания, а затем до марта 1946 года оказывала ему материальную помощь и устраивала встречи с БАНИОНИС.

(Т. 1, л.д. 270;

т. 3, л.д. 58, 59, 63, 65, 292).

Iki sovietų valdžios atkūrimo Lietuvoje rašė antisovietinius šmeižikiško turinio straipsnius, spausdintus Lietuvos katalikų moterų draugijos leistame žurnale „Moteris“.

(T. 3, b.p. 13, 16, 18, 22, 47, 83, 84).

Tuo metu, kai Lietuvos TSR teritorija buvo vokiečių okupuota, 1942 metų gegužės mėnesį, Vilniaus 2-osios amatų mokyklos mokinių susirinkime skaitė antisovietinio šmeižikiško pobūdžio pranešimą.

(T.3, b.p. 71, 83, 84).

1944 metų gruodžio mėnesį DIRSYTĖ dalyvavo BRAZAUSKO iniciatyva sušauktame pasitarime kunigo VALIUKĖNO bute, kur svarstė klausimą dėl antisovietinės Ateitininkų organizacijos veiklos atnaujinimo.

(T.2, b.p. 164–166, 275;

t. 3, b.p. 48, 49, 230, 233).

1945 metų gegužės ir birželio mėnesį per JURŠAITĘ iš BRAZAUSKO gavo antisovietinio turinio biuletenius ir perdavė juos LADYGIENEI.

(T. 3, b.p. 58, 75, 76, 80, 82, 234, 236).

1945 metų liepos pabaigoje, žinodama, kad BRAZAUSKAS pabėgo iš areštinės, DIRSYTĖ suteikė jam butą gyventi nelegaliai, o vėliau, iki 1946 m. kovo mėnesio, teikė jam materialinę pagalbą ir organizavo susitikimus su BANIONIU.

(T. 3, b.p. 270;

t. 3, b.p. 58, 59, 63, 65, 292). [...]

ДОПРОШЕННЫЕ В КАЧЕСТВЕ ОБВИНЯЕМЫХ:

1. БРАЗАУСКАС И.П. [...]

8. ДИРСИТЕ А.А. – виновной себя признала (т. 3, л.д. 48–51), изобличается показаниями обвиняемого БРАЗАУСКАСА (т. 3, л.д. 235), ЮРШАЙТЕ (т. 3, л.д. 75), БАНИОНИС (т. 1, л.д. 27), ГРИНСКИС (т. 2, л.д. 83) и очными ставками с обвиняемой ЮРШАЙТЕ (т. 3, л.д. 80, 82), ГРИНСКИС (т. 3, л.д. 229, 233) и вещественными доказательствами (т. 3, л.д. 83–84). [...]

На основании изложенного обвиняются:

1. БРАЗАУСКАС Иозас с. Пятраса, 1914 г. рождения. [...]

[372] 8. ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса, 1909 года рождения, уроженка дер. Промыслава, Шедайской волости, Кедайнского уезда, Литовской ССР, безпартийная, незамужняя, из крестьян середняков. В 1940 году окончила философский факультет Каунасского университета. До ареста работала учительницей немецкого языка в гимназии в г. Вильнюс, проживала по ул. Траку, дом № 11, кв.8.

В том, что

В 1938 году в журнале „Мотерис“ опубликовала антисоветскую клеветническую статью, в мае 1942 года выступала с антисоветским клеветническим докладом на собрании учащихся ремесленного училища. В декабре 1944 года на антисоветском сборище в квартире ксендза ВАЛЮКЕНАС принимала участие в обсуждении вопросов нелегальной антисоветской работы. В мае и июне 1945 года получала от руководителя нелегальной организации БРАЗАУСКАС антисоветские бюллетени и передавала их ЛАДИГЕНЕ. С конца же июля до марта 1946 года поддерживала связь с находившимся на нелегальном положении БРАЗАУСКАС и оказывала ему материальную помощь, т.е. в совершении преступлений, предусмотренных ст.ст. 58-п 1 „а“ и 58-11 УК РСФСР. [...]

APKLAUSTI KAIP KALTINAMIEJI

1. J.P. BRAZAUSKAS [...]

8. A.A. DIRSYTĖ prisipažino kalta (t. 3, b.p. 48–51). Jos kalnę atskleidžia kaltinamojo BRAZAUSKO (t. 3, b.p. 235), JURŠAITĖS (t. 3, b.p. 75), BANIONIO (t.1, b.p. 27), GRINSKIO (t. 2, b.p. 83) ir akistatos su kaltinamąja JURŠAITE (t. 3, b.p. 80, 82), GRINSKIU (t. 3, b.p. 229, 233) parodymai ir daiktiniai įrodymai (t. 3, b.p. 83–84). [...]

Vadovaujantis pateikta medžiaga kaltinami:

1. Juozas BRAZAUSKAS, Petro sūnus, gimęs 1914 m. [...]

[372] 8. A. DIRSYTĖ, Antano d., gimusi 1909 m. Lietuvos TSR Kėdainių apskrities, Šėtos valsčiaus, Pramislavos kaime, nepartinė, netekėjusi, kilusi iš vidutinių valstiečių. 1940 metais baigė Kauno universiteto filosofijos fakultetą. Iki suėmimo dirbo vokiečių kalbos mokytoja Vilniaus gimnazijoje, gyveno Trakų g., Nr. 11, bt. 8.

Kaltinama tuo, kad

1938 m. žurnale „Moteris“ išspausdino antisovietinį šmeižikišką straipsnį, 1942 m. gegužės mėnesį amatų mokyklos mokinių susirinkime skaitė antisovietinę šmeižikišką paskaitą. Dalyvavo 1944 m. gruodžio mėnesį antisovietiniame sambūryje kunigo VALIUKĖNO bute svarstant klausimus dėl nelegalios antisovietinės veiklos. 1945 metų gegužės ir birželio mėnesiais iš nelegalios organizacijos vadovo BRAZAUSKO gaudavo antisovietinius lapelius ir juos perduodavo LADYGIENEI. Nuo liepos pabaigos ligi 1946 metų kovo palaikė ryšius su nelegalioje padėtyje esančiu BRAZAUSKU ir teikė jam materialinę pagalbą, t.y. padarė nusi-kaltimus, numatytus RTFSR BK 58, p.1 „a“ ir 58–11 str.

[374] Руководствуясь ст.ст. 207 и 208 УПК РСФСР следственное дело № 7076 по обвинению БРАЗАУСКАС и других направить Военному Прокурору войск МВД, Литовской ССР для передачи по подсудимости.

Обвинительное заключение составлено 2 октября 1946 года в гор. Вильнюс.

Нач. отделения След. отдела МГБ ЛССР
капитан ЛЕОНОВ *(подпись)*

Согласен: зам. нач. След.отдела МГБ ЛССР
подполковник АБРАМОВИЧ *(подпись)*

[376]

ПРОТОКОЛ
ПОДГОТОВИТЕЛЬНОГО ЗАСЕДАНИЯ ВОЕННОГО ТРИ-
БУНАЛА В/МВД ЛИТОВСКОЙ ССР

26 октября 1946 г.

гор. Вильнюс

В составе: председательствующего майора юстиции Г.АФОНИНА, членов – капитанов юстиции т.ЛЕБЕДЕВА и т.ФЕДОРОВА, при секретаре лейтенанте т.СОЗАНОВСКОМ,

Слушали: Дело с обвинительным заключением Нач. отд.след.отдела МГБ ЛССР капитана ЛЕОНОВА, с предложением зам.военного прокурора в/МВД ЛССР о предании суду ВТ:

БРАЗАУСКАСА Иозаса, сына Пятраса, БАНИОНИСА Матаса, сына Андрияса, МИЛИШАУСКАСА Антанаса, сына Мотеюса, ЯСИЛЕНИСА Ионаса, сына Иозаса, НОВИЦКАСА Зигмаса, сына Мотеюса, ГРИНСКИСА Пранаса, сына Ионаса, ЛАПИЕНИСА Пятраса, сына Казиса, ДИРСИТЕ Аделе, дочь Антанаса, ЧЕПЕЛЕНЕ, она же БЕКШАЙТЕ, Каролина, д. Ионаса, ЛАДИГЕНЕ Стефания, д. Томаса, по ст.ст. 58-1 „а“ и 58-11 УК РСФСР.

[374] Vadovaujantis RTFSR BPK 207 ir 208 str., kaltinamųjų BRAZAUSKO ir kitų tardymo bylą Nr. 7076 pasiūsti LTSR VRM karo prokurorui, kad būtų perduota teismui.

Kaltinamoji išvada surašyta Vilniuje 1946 m. spalio 2 d.

LTSR MGB Tardymo skyriaus poskyrio viršininkas
kapitonas LEONOVAS (*parašas*)

Sutinku: LTSR MGB Tardymo skyriaus
viršininko pavaduotojas
papulkininkis ABRAMOVIČIUS (*parašas*)

[376]

LIETUVOS TSR MVD KARIUOMENĖS
KARO TRIBUNOLO PARENGIAMOJO POSĖDŽIO
PROTOKOLAS

1946 m. spalio 26 d.

Vilnius

Posėdžio dalyviai: pirmininkaujantysis – justicijos majoras drg. G.AFONINAS, nariai: justicijos kapitonai drg. LEBEDEVAS ir drg. FIODOROVAS, sekretorius – leitenantas SOZANOVSKIS.

Nagrinėta: Byla su LTSR MGB Tardymo skyriaus poskyrio viršininko kapitono LEONOVO kaltinamąja išvada ir LTSR MVD kariuomenės karo prokuroro pavaduotojo pasiūlymas perduoti Karo Tribunalui teisti:

Juožą BRAZAUSKĄ, Petro s., Matą BANIONIų, Andriaus s., Antaną MILIŠAUSKĄ, Mato sūnų, Joną JASILIONIų, Juozo sūnų, Zigmą NOVICKĄ, Motiejaus sūnų, Praną GRINSKĮ, Jono s., LAPIENĮ Petrą, Kazio sūnų, Adelę DIRSYTĘ, Antano dukterį, Karoliną ČEPELIENĘ-BIEKŠAITĘ, Jono d., Stefaniją LADYGIENĘ, Tomo d., pagal RTFSR BK 58–1 „a“ ir 58–11 straipsnius.

Докладчик: тов. ЛЕБЕДЕВ предлагает дело принять к своему производству.

Председательствующий АФОНИН *(подпись)*

Секретарь СОЗАНОВСКИЙ *(подпись)*

[406]

ПРОТОКОЛ СУДЕБНОГО ЗАСЕДАНИЯ

„11“ ноября 1946 г. гор. Вильнюс

Военный Трибунал Войск МВД Литовской ССР

в закрытом судебном заседании в помещении Военного Трибунала, в составе:

председательствующего капитана юстиции ТИТЯЕВА,

членов: капитана НИФОНТОВА, ст. лейтенанта СНАКИНА, при секретаре ПОНАМАРЕВОЙ,

с участием сторон: адвокатов КОЛЕВЗОН и ЯКУБЕНАС, при переводчике БУРОКАС, который за правильность перевода предупрежден по ст. 95 УК РСФСР,

рассматривал дело по обвинению:

БРАЗАУСКАС Иозас, с. Пятрас, БАНИОНИС Матас, с. Андрюс, ЯСИЛЕНИС Ионас, с. Иозас, НОВИЦКАС Зигмас, с. Мотеюс, ГРИНСКИС Пранас, с. Ионас, ЛАПИЕНИС Пятрас, с. Казис, ДИРСИТЕ Аделе, д. Антанаса, ЧЕПЕЛЕНЕ Каролина, д. Ионаса, ЛАДИГЕНЕ Стефания, д. Томаса, в совершении преступлений, предусмотренных по ст.ст. 58-1 „а“ и 58-11 УК РСФСР.

Председательствующий в 11 час. 30 мин. открыв судебное заседание объявил, какое дело подлежит рассмотрению Трибунала.

Секретарь доложил, что вызваны в суд обвиняемые все десять человек доставлены под конвоем и находятся в зале на скамье подсудимых.

Свидетели по делу не вызывались. [...]

Pranešėjas drg. LEBEDEVAS siūlo bylą priimti svarstymui.

Pirmininkaujantysis AFONINAS (*parašas*)

Sekretorius SOZANOVSKIS (*parašas*)

[406]

TEISMO POSĖDŽIO PROTOKOLAS

1946 m. lapkričio 11 d.

Vilnius

Lietuvos TSR MVD Karo Tribunolas,

kurį sudaro:

pirmininkaujantysis – justicijos kapitonas TITIAJEVAS,
nariai – kapitonas NIFONTOVAS ir vyr. ltn. SNAKINAS,
sekretorė PONAMARIOVA,

uždarame teismo posėdyje, dalyvaujant advokatams KOLEV-
ZONUI, JAKUBĖNUI ir vertėjui BUROKUI, kuris įspėtas dėl atsa-
komybės už neteisingą vertimą pagal RTFSR BK 95 str.,

nagrinėjo bylą, kurioje kaltinami:

Juozas BRAZAUSKAS, Petro s., Matas BANIONIS, Andriaus
s., Jonas JASILIONIS, Juozo s., Zigmąs NOVICKAS, Motiejaus sū-
nus, Antanas MILIŠAUSKAS, Mato s., Pranas GRINSKIS, Jono s.,
Petras LAPIENIS, Kazio s., Adelė DIRSYTĖ, Antano d., Karolina
ČEPELIENĖ, Jono d., Stefanija LADYGIENĖ, Tomo d., padarius
nusikaltimus, numatytus RTFSR BK 58–1 „a“ ir 58–11 str.

11 val. 30 min. pirmininkaujantysis pradėjo teismo posėdį, pri-
statydamas bylą, kurią turi išnagrinėti Tribunolas.

Sekretorius pranešė, kad visi dešimt kaltinamųjų pristatyti į
teismo salę su sargyba ir sėdi kaltinamųjų suole.

Liudytojai nedalyvauja. [...]

[407] Председательствующий удостоверяется в самолично-
сти подсудимых

1. БРАЗАУСКАС Иозас с. Пятраса, 1914 года рождения. [...]

[407А] 7. ДИРСИТЕ Аделе дочь Антанаса, 1909 года рождения, уроженка д. Промысловка, Шетской волости, Кедайнского уезда ЛССР, литовка, образование высшее, безпартийная, незамужняя, из крестьян-кулаков, в момент ареста работала преподавателем немецкого языка в университете в г. Вильнюс.

Арестована 14/III-46г.

С обвинительным заключением ознакомлена 28/X-46г. [...]

Председательствующий в порядке ст. 272, 277, 278 УПК РСФСР разъяснил подсудимым их права в суде. Огласил состав суда и спросил, какие они имеют ходатайства и заявляют ли отвод составу суда.

На вопрос председательствующего подсудимый БРАЗАУСКАС ответил:

— Права в суде мне ясны, отвод составу суда не заявляю, но ходатайствую о вызове в зал заседания дополнительных свидетелей БАЛЮКАС Бернардас, МАРКУЛИС Иозас, ЮРШАЙТЕ, местожительство их неизвестно. [...]

На вопрос председательствующего подсудимые ГРИНСКИС, МИЛИШАУСКАС, ДИРСИТЕ и ЛАДИГЕНЕ, каждый в отдельности, ответили: права в суде нам ясны, отвод составу суда не заявляем, но ходатайствуем о допуске по нашему делу защиты адвоката КОЛЕВЗОН [...]

ВТ совещаясь на месте определил:

Ходатайства подсудимого БРАЗАУСКАСА, НОВИЦКАСА, ЛАПИЕНИСА удовлетворить, допустив по делу защиты в лице адвоката КОЛЕВЗОН, и по делу подсудимых ГРИНСКИСА, МИЛИШАУСКАСА, ЛАДИГЕНЕ и ДИРСИТЕ допустить защиту в лице адвоката ЯКУБЕНАС.

Ходатайство подсудимого БРАЗАУСКАСА отклонить в виду того, что подсудимый не указал точное местожительство свидетелей.

Адвокаты КОЛЕВЗОН и ЯКУБЕНАС ходатайств не имеют.

[407] Pirmininkaujantysis įsitikina teisiųjų tapatybe:

1. BRAZAUSKAS Juozas, s. Petro, gimęs 1914 m. LTSR Vilka-
viškio apskr. ir valsč., Stasiūnų k., lietuvis, su aukštuoju išsilavini-
mu [...]

[407A] 7. Adelė DIRSYTĖ, Antano d., gimusi 1909 m. LTSR, Kė-
dainių apskr., Šėtos valsč., Pramislavos k., lietuvė, su aukštuoju
išsilavinimu, nepartinė, netekėjusi, valstiečių – buožių kilmės, su-
ėmimo metu dirbo vokiečių kalbos dėstytoja Vilniaus universitete.

Suimta 1946.III.14.

Su kaltinamąja išvada supažindinta 1946.X.28 [...]

Pirmininkaujantysis, remdamasis RTFSR BPK 272, 277, 278
str., paaiškino teisiamsiems jų teises teisme. Paskelbė teismo su-
dėtį ir paklausė, kokių jie turi pageidavimų, ar nereikalauja pa-
keisti teisėjų ir ar aiškios jiems jų teisės teisme.

Į pirmininkaujančiojo klausimą teisiamsis BRAZAUSKAS at-
sakė:

– Teisės teisme man aiškios, nereikalauju pakeisti teisėjų, ta-
čiau prašau į posėdžio salę pakviesti papildomus liudytojus Ber-
nardą BALIUKĄ, Juozą MARKULĮ, JURŠAITĘ, kurių gyvenamoji
vieta nežinoma. [...]

Į pirmininkaujančiojo klausimą teisiameji GRINSKIS, MILI-
ŠAUSKAS, DIRSYTĖ ir LADYGIENĖ, kiekvienas paskirai, atsakė:
teisės teisme mums aiškios, pakeisti teismo sudėties nereikalauja-
me, tačiau pageidaujame leisti mūsų bylas ginti advokatui KO-
LEVZONUI. [...]

Karo Tribunolas pasitaręs vietoje nutarė:

Teisiųjų BANONIO, NOVICKO, LAPIENIO prašymą pa-
tenkinti – leisti jų bylas ginti advokatui KOLEVZONUI, o teisia-
ųjų GRINSKIO, MILIŠAUSKO, LADYGIENĖS ir DIRSYTĖS by-
las leisti ginti advokatui JAKUBĖNUI.

Teisiamojo BRAZAUSKO prašymą atmesti, nes teisiamsis ne-
nurodė liudytojų tikslaus adreso.

Advokatai KOLEVZONAS ir JAKUBĖNAS prašymų neturi.

Пред-ший огласил обвинительное заключение и определение подготовительного заседания Военного Трибунала в/МВД, разъяснил подсудимым сущность предъявленного им обвинения, спросил, признают-ли они себя виновными и желают ли дать показания в суде. [...]

Подсудимая ДИРСИТЕ:

обвинение мне понятно, виновной себя признаю частично. [...]

[414] Показание подсудимой ДИРСИТЕ

В 1928 году я вступила в организацию „Атейтининкай“, где я была до 1932 года, затем из организации ушла и больше не состояла.

Подсудимой предъявляется вещественное доказательство – газеты „Мотерис“ № 1 за 1938 года, стр. 8-9.

Подсудимая ДИРСИТЕ пояснила:

Да, статью, помещенную в газете, я опознаю и содержание подтверждаю, которую писала я лично.

В декабре 1945 г. была на антисоветском сборище, где БРАЗАУСКАС рассказывал про тюрьму, где он содержался.

БРАЗАУСКАС приходил ко мне на квартиру и последнего я снабжала продуктами питания.

ЛАДИГЕНЕ я знаю по совместной работе, которой я передавала пакеты, но содержание этих пакетов мне неизвестно.

В организации „Фронта литовских активистов“ я не состояла.

На вопрос суда подсудимая ДИРСИТЕ ответила:

В 1942 году я делала доклад, где выступала с клеветой на коммунистов.

На вопрос пред-шего подсудимый БАНИОНИС ответил:

ДИРСИТЕ в нашей контрреволюционной организации не состояла.

Pirmininkaujantysis perskaitė kaltinamąją išvadą ir VRM kariuomenės Karo Tribunolo parengiamojo posėdžio nutarimą, paaiškino teisiamesiems pateikto jiems kaltinimo esmę ir paklausė, ar prisipažįsta kalti ir ar nori duoti parodymus teisme. [...]

Teisiamoji DIRSYTĖ:

Kaltinimą supratau, kalta prisipažįstu tik iš dalies. [...]

[414] Teisiamosios DIRSYTĖS parodymai

1928 metais aš įstojau į Ateitininkų organizaciją, kur išbuvau ligi 1932 metų, vėliau iš organizacijos išstojau ir daugiau nedalyvavau.

Teisiamajai pateikiamas daiktinis įrodymas – 1938 m. laikraštis „Moteris“ Nr.1, psl. 8–9.

Teisiamoji DIRSYTĖ paaiškina:

Taip, aš atpažįstu laikraščio straipsnį ir patvirtinu, kad jo turinį aš pati parašiau.

1945 m. gruodžio mėnesį aš buvau antisovietiniame sambūryje, kur BRAZAUSKAS pasakojo apie kalėjimą, kuriame jis buvo laikomas.

BRAZAUSKAS ateidavo į mano butą ir jį aprūpindavau maisto produktais.

LADYGIENĘ aš pažįstu kaip bendradarbę, kuriai perduodavau paketus, bet jų turinio nežinau. Lietuvių aktyvistų fronto organizacijoje aš nedalyvavau.

I teismo klausimą teisiamoji DIRSYTĖ atsakė:

1942 m. aš skaičiau pranešimą, kuriame šmeižiau komunistus.

I pirmininkaujančiojo klausimą teisiamasis BANIONIS atsakė:

DIRSYTĖ mūsų kontrrevoliucinėje organizacijoje nedalyvavo.

Оглашается л.д.217 – показание, данное на предварительном следствии подсудимым БАНИОНИС.

Подсудимый БАНИОНИС пояснил:

[415] Свои показания, данные мною на предварительном следствии, подтверждаю. ДИРСИТЕ являлась членом нелегальной организации, скрывала в своей квартире БРАЗАУСКАС и устраивала встречи с членами организации.

На вопрос пред-шего подсудимая ДИРСИТЕ ответила:

Показания БАНИОНИС не подтверждаю, членом организации я не была.

Оглашается л.д. 58–59 показание подсудимой, данное на предварительном следствии.

Подсудимая ДИРСИТЕ:

Свои показания, данные мною на предварительном следствии, не подтверждаю.

Оглашается л.д. 63–65, том № III, показание подсудимой, данное на предварительном следствии.

Подсудимая ДИРСИТЕ пояснила:

Подтверждаю в том, что я знала, что БРАЗАУСКАС проживает на нелегальном положении, скрывается от органов советской власти, но в органы МВД не сообщила. а наоборот, поддерживала с ним связь и снабжала его продуктами питания. [...]

Показание подсудимой ЛАДИГЕНЕ

Членом организации „Атейтининкай“ состояла с 1917 по 1925 год, а затем работала преподавателем.

В период немецкой оккупации членом организации „Атейтининкай“ я не состояла, но была приглашена как докладчик, где делала доклады среди девушек студентков. Доклады я делала по предложению ксендза ТУЛАБА, в своих докладах я не выступала с клеветой на коммунизм.

Skelbiami bylos 217 puslapyje BANIONIO duoti parodymai parengtiniame tardyme.

Teisiamasis BANIONIS paaiškino:

[415] Patvirtinu savo parodymus, duotus parengtiniame tardyme, kad DIRSYTĖ buvo nelegalios organizacijos nariu, slėpė savo bute BRAZAUSKĄ ir organizavo susitikimus su organizacijos nariais.

I pirmininkaujančiojo klausimą teisiamoji DIRSYTĖ atsakė:

BANIONIO parodymų nepatvirtinu, organizacijos nare nebuvau.

Skelbiami bylos 58–59 puslapiuose teisiamosios duoti parodymai parengtinio tardymo metu.

Teisiamoji DIRSYTĖ:

Savo parodymų, duotų parengtinio tardymo metu, nepatvirtinu.

Skelbiami t. 3, b.l. 63–65 teisiamosios duoti parodymai parengtinio tardymo metu.

Teisiamoji DIRSYTĖ paaiškino:

Patvirtinu, kad aš žinojau, jog BRAZAUSKAS gyvena nelegalioje padėtyje, slepiasi nuo sovietinės valdžios organų, tačiau MVD tarnyboms nepranešiau, o atvirkščiai, palaikiau su juo ryšius ir aprūpindavau jį maisto produktais. [...]

Teisiamosios LADYGIENĖS parodymai:

Ateitininkų organizacijos nare buvau nuo 1917 metų ligi 1925 metų, o vėliau dirbau dėstytoja.

Vokiečių okupacijos metu Ateitininkų organizacijos nare aš nebuvau, bet buvau pakviesta skaityti paskaitų studentėms. Paskaitas skaičiau kunigo TULABOS pakviesta, savo paskaitose aš komunizmo nešmeižiau.

На совещании у ксендза БАЛЮКАС мне предложили быть заведующей женской секции, я ответила, что если будет возможность, то я окажу помощь.

Я лично от ДИРСИТЕ никаких фиктивных бюллетений не получала, но я нашла в своей комнате письмо, где мною была обнаружена сводка из газеты „Тиеса“.

На вопрос пред-щего подсудимая ДИРСИТЕ ответила:

Пакет, полученный мною от ЮРШАЙТЕ, я принесла ЛАДИГЕНЕ и оставила в ее комнате, что там было положено, я не знаю.

На вопрос пред-щего подсудимая ЛАДИГЕНЕ ответила:

В 1945 году ко мне пришла девочка и сказала мне, чтобы я пришла к БРАЗАУСКАСУ, с последним мы вели разговоры о книге, которую он писал. Никаких антисоветских разговоров у нас с ним не было, о том, что он совершил побег и проживал на нелегальном положении, мне было известно.

Лекции проводились на квартирах с целью воспитания молодежи для вступления в организацию „Атейтининкай“, на тему педагогического характера.

Эту организацию политической я не считаю.

На вопрос адвоката КОЛЕВЗОН подсудимая

ЛАДИГЕНЕ ответила:

В период немецкой власти я сохранила жизнь одной девушки еврейской национальности и помогала женам офицерского состава, преследуемых немцами.

Председательствующий спрашивает адвокатов КОЛЕВЗОНА и ЯКУБЕНАС чем они желают дополнить судебное исследование. [...]

Адвокат ЯКУБЕНАС: в дополнении ходатайствую о приобщении к делу программы и устава организации „Атейтининкай“.

Pasitarime pas kunigą BALIUKĄ man pasiūlė vadovauti moterų sekcijai. Aš atsakiau, kad esant galimybei – padėsiu.

Iš DIRSYTĖS jokių fiktyvių lapelių negavau, tačiau savo kambaryje radau laišką, kuriame aptikau suvestinę iš „Tiesos“ laikraščio.

I pirmininkaujančiojo klausimą teisiamoji DIRSYTĖ atsakė:

Iš JURŠAITĖS gautą paketą aš atnešiau LADYGIENEI ir palikau jos kambaryje, kas ten buvo įdėta, aš nežinau.

I pirmininkaujančiojo klausimą teisiamoji LADYGIENĖ atsakė:

1945 m. pas mane atėjusi mergaitė paprašė užėti pas BRAZAUSKĄ. Su juo mes kalbėjomės apie jo rašomą knygą. Jokių antisovietinių pokalbių su juo nebuvo, tai, kad jis buvo pabėgęs ir gyveno nelegaliai, aš žinojau.

Pedagoginio pobūdžio paskaitos butuose vyko siekiant paruošti jaunimą stoti į Ateitininkų organizaciją. Šios organizacijos aš nelaikau politine.

I advokato KOLEVZONO klausimą teisiamoji LADYGIENĖ atsakė:

Vokiečių okupacijos metu aš išsaugojau gyvybę vienai žydų tautybės mergaitei ir padėjau vokiečių persekiotoms karininkų žmonoms.

Pirmininkaujantysis klausia advokatus KOLEVZONĄ ir IAKUBĖNĄ, kuo jie norėtų papildyti teisinį nagrinėjimą. [...]

Advokatas IAKUBĖNAS: prašau papildomai prie bylos pridėti Ateitininkų organizacijos programą ir įstatus.

ВТ совещаясь на месте определил:

Ходатайство адвокатов КОЛЕВЗОНА удовлетворить, приобщить к делу служебную характеристику ГРИНСКИС и программу организации „Атейтининкай“.

Пред-щий спрашивает подсудимых, чем они желают дополнить судебное следствие.

Подсудимые суд.следствие ни чем не дополнили.

Судебное следствие по делу объявлено законченным.

Пред-щий предоставляет слово для защиты адвокату ЯКУБЕНАС, который сказал:

Состав преступления как предварительным, так и судебным следствием считаю доказанным [...]

Пред-щий предоставляет слово для защиты адвокату КОЛЕВЗОН, который сказал:

Состав преступления как предварительным, так и судебным следствием моих подзащитным МИЛИШАУСКАС, ГРИНСКИС, ДИРСИТЕ и ЛАДИГЕНЕ считаю доказанным, но прошу учесть, что МИЛИШАУСКАС активной деятельности не проявлял, а поэтому прошу смягчить меру наказания.

Предъявленное обвинение ГРИНСКИСУ по ст. 58-1 „а“ и 58-11 УК РСФСР прошу переквалифицировать на ст. 58-12 УК РСФСР.

Моим подзащитным ДИРСИТЕ и ЛАДИГЕНЕ предъявленное им обвинение по ст. 58-1 „а“ и 58-11 УК РСФСР переквалифицировать на ст. 58-12 УК РСФСР.

Пред-щий предоставляет подсудимым последнее слово:

Подсудимый БРАЗАУСКАС: Прошу Военный трибунал смягчить меру наказания [...]

Подсудимый ДИРСИТЕ: Прошу Военный трибунал смягчить меру наказания.

Подсудимый ЛАДИГЕНЕ: Прошу Военный трибунал оправдать меня, так как я вины перед собой не чувствую.

Подсудимый ЧЕПЕЛЕНЕ: Прошу Военный трибунал оправдать меня.

В 21.30 мин. пред-щий удаляется на совещание для вынесения приговора.

Vietoje pasitares Karo Tribunolas nutarė:

Advokato KOLEVZONO pageidavimą patenkinti – pridėti prie bylos GRINSKIO darbo charakteristiką ir Ateitininkų organizacijos programą.

Pirmininkaujantysis klausia teisiamuosius, kuo jie norėtų papildyti teisminį nagrinėjimą.

Teisiamieji niekuo nepapildė teismo nagrinėjimo.

Teisminis bylos nagrinėjimas skelbiamas baigtas.

Pirmininkaujantysis suteikia gynimui žodį advokatui JAKUBĖNUI, kuris pasakė:

Manau, kad mano ginamųjų kaltė tiek parengtinio tardymo, tiek teismo nagrinėjimo metu įrodyta... [...]

Pirmininkaujantysis suteikia gynimui žodį advokatui KOLEVZONUI, kuris pasakė:

Manau, kad mano ginamųjų MILIŠAUSKO, GRINSKIO, DIRSYTĖS ir LADYGIENĖS kaltė tiek parengtinio tardymo, tiek teismo nagrinėjimo metu įrodyta, tačiau prašau atsižvelgti, kad MILIŠAUSKAS aktyvioje veikloje nepasireiškė, todėl prašau sušvelninti bausmę.

Pateiktą GRINSKIUI kaltinimą pagal RTFSR BK 58–1 „a“ ir 58–11 str. prašau perkvalifikuoti į RTFSR BK 58–12 str.

Mano ginamosioms DIRSYTEI ir LADYGIENEI pagal RTFSR BK 58–1 „a“ ir 58–11 str. prašau perkvalifikuoti į RTFSR BK 58–12 str.

Pirmininkaujantysis suteikia teisiamesiems paskutinį žodį:

Teisiamasis BRAZAUSKAS: Prašau Karo Tribunolą sušvelninti bausmę. [...]

Teisiamoji DIRSYTĖ: Prašau Karo Tribunolą sušvelninti bausmę.

Teisiamoji LADYGIENĖ: Prašau Karo Tribunolą mane išteisinti, nes aš nesijaučiu nusikaltusi.

Teisiamoji ČEPELIENĖ: Prašau Karo Tribunolą mane išteisinti.

21 val. 30 min. pirmininkaujantysis išeina pasitarti dėl nuosprendžio priėmimo.

В 22.40 мин. пред-щий огласил приговор, разъяснил его сущность.

ВТ определил:

Меру пресечения осужденным БРАЗАУСКАС, БАНИОНИС, МИЛИШАУСКАС, ЯСИЛИОНИС, НОВИЦКАС, ГРИНСКИС, ЛАПИЕНИС, ДИРСИТЕ, ЧЕПУЛЕНЕ и ЛАДИГЕНЕ.

В 22 ч.45 мин. пред-щий объявил суд. заседание закрытым.

Председательствующий
ТИТЯЕВ (подпись)

Секретарь ПОНАМАРЕВА (подпись)

[420]

ПРИГОВОР

ИМЕНЕМ СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК

11 ноября 1946 г.

гор. Вильнюс

Военный Трибунал войск МВД Литовской ССР в закрытом судебном заседании, в составе:

председательствующего – капитана юстиции ТИТЯЕВА,
членов – капитана НИФОНТОВА, ст.лейтенанта СНАКИНА,
при секретаре ПОНАМАРЕВОЙ,
с участием сторон: адвокатов ЯКУБЕНАС и КОЛЕВЗОН,
переводчика БУРОКАС,

22 val. 40 min. pirmininkaujantysis paskelbė nuosprendį ir paaiškino jo esmę.

Karo Tribunolas paskyrė:

Kardomąją priemonę nuteistiesiems BRAZAUSKUI, BANIONIUI, MILIŠAUSKUI, JASILIONIUI, NOVICKUI, GRINSKIUI, LAPIENIUI, DIRSYTEI, ČEPELIENEI ir LADYGIENEI.

22 val. 45 min. pirmininkaujantysis paskelbė, kad teisminis posėdis baigtas.

Pirmininkaujantysis
TITIAJEVAS (*parašas*)

Sekretorė PONAMARIOVA (*parašas*)

[420]

NUOSPRENDIS

TARYBINIŲ SOCIALISTINIŲ RESPUBLIKŲ
SAJUNGOS VARDU

1946 m. lapkričio 11 d.

Vilnius

Lietuvos TSR MVD kariuomenės Karo Tribunolas, kurį sudaro pirminkaujantysis – justicijos kapitonas TITIAJEVAS, nariai – kapitonas NIFONTOVAS, vyr. leitenantas SNAKINAS, sekretorė PONAMARIOVA, uždaramė teismo posėdyje, dalyvaujant šalies advokatams KOLEVZONUI ir JAKUBĖNUI, vertėjui BUROKUI,

рассмотрев дело по обвинению:

1. БРАЗАУСКАС Иозас сына Пятро, 1914 года рождения, уроженца дер. Стасюнай, Вилкавишкской волости и уезда, Литовской ССР, литовца, с высшим образованием, безпартийного, несудимого, женатого, из крестьян-кулаков.

2. БАНИОНИС Матас сына Андрюса, 1919 года рождения, уроженца дер. Скердупис, Вейверской волости, Мариямпольского уезда, Литовской ССР, литовца, с высшим образованием, безпартийного, несудимого, холостого, из крестьян-кулаков.

3. ЯСИЛЕНИС Ионас сына Иозо, 1911 года рождения, уроженца дер. Юконяй, Пушалотской волости, Паневежского уезда, Литовской ССР, литовца, с незаконченным высшим образованием, безпартийного, несудимого, холостого, из крестьян-кулаков.

4. НОВИЦКАС Зигмас сына Мотеюса, 1915 года рождения, уроженца дер. Кулукишкес, Жежмарской волости, Тракайского уезда, Литовской ССР, литовца, со средним образованием, безпартийного, несудимого, женатого, из крестьян-середняков.

5. ГРИНСКИС Пранас сына Ионо, 1920 года рождения, уроженца дер.Порияй, Дауенской волости, Биржайского уезда, Литовской ССР, литовца, с высшим медицинским образованием, безпартийного, несудимого, холостого, из крестьян-кулаков.

6. ЛАПИЕНИС Пятрас сына Казиса, 1917 года рождения, уроженца дер. Водонис, Шимонской волости, Паневежского уезда, Литовской ССР, литовца, с высшим-медицинским образованием, безпартийного, несудимого, холостого, из крестьян-кулаков.

7. ДИРСИТЕ Аделе дочь Антано, 1909 года рождения, уроженки дер. Прамыслава, Шетской волости, Кедайнского уезда, Литовской ССР, литовки, с высшим образованием, безпартийной, несудимой, незамужней, из крестьян-кулаков.

8. ЧЕПЕЛЕНЕ-БЕКШАЙТЕ Каролина дочь Ионо, 1924 года рождения, уроженки дер. Памеркяй, Валкининкской волости, Тракайского уезда, Литовской ССР, литовки, со средним образованием, безпартийной, несудимой, замужней, из крестьян-бедняков.

nagrinėjo bylą, kurioje kaltinami:

1. Juozas BRAZAUSKAS, Petro sūnus, gimęs 1914 m. Lietuvos TSR, Vilkaviškio valsč. ir apskr., Stasiūnų k., lietuvis, su aukštuoju išsilavinimu, nepartinis, neteistas, vedęs, kilęs iš valstiečių buožių.

2. Matas BANIONIS, Andriaus sūnus, gimęs 1919 m. Lietuvos TSR, Marijampolės apskr., Veiverių valsč., Skerdupio k., lietuvis, su aukštuoju išsilavinimu, nepartinis, neteistas, nevedęs, kilęs iš valstiečių buožių.

3. Jonas JASILIONIS, Juozo sūnus, gimęs 1911 m. Lietuvos TSR, Panevėžio apskr., Pušaloto valsč., Jukonių k., lietuvis, su nebaigtu aukštuoju išsilavinimu, nepartinis, neteistas, nevedęs, kilęs iš valstiečių buožių.

4. Zigmas NOVICKAS, Motiejaus sūnus, gimęs 1915 m. Lietuvos TSR, Trakų apskr., Žiežmarių valsč., Kulukiškių k., lietuvis, su viduriniu išsilavinimu, nepartinis, neteistas, vedęs, kilęs iš vidutinių valstiečių.

5. Pranas GRINSKIS, Jono sūnus, gimęs 1920 m. Lietuvos TSR, Biržų apskr., Daujėnų valsč., Porijų k., lietuvis, su aukštuoju medicininio išsilavinimu, nepartinis, neteistas, nevedęs, kilęs iš valstiečių buožių.

6. Petras LAPIENIS, Kazio sūnus, gimęs 1917 m. Lietuvos TSR, Panevėžio apskr., Šimonių valsč., Vodonių k., lietuvis, su aukštuoju medicininio išsilavinimu, nepartinis, neteistas, nevedęs, kilęs iš valstiečių buožių.

7. Adelė DIRSYTĖ, Antano duktė, gimusi 1909 m. Lietuvos TSR, Kėdainių apskr., Šėtos valsč., Pramislavos k., lietuvė, su aukštuoju išsilavinimu, nepartinė, neteista, netekėjusi, kilusi iš valstiečių buožių.

8. Karolina ČEPELIENĖ-BIEKŠAITĖ, Jono duktė, gimusi 1924 m. Lietuvos TSR, Trakų apskr., Valkininkų valsč., Pamerkių k., lietuvė, su viduriniu išsilavinimu, nepartinė, neteista, išteklėjusi, kilusi iš nepasiturinčių valstiečių.

9. ЛАДИГЕНЕ Стефания дочь Томаса, 1901 года рождения, уроженки мест. Вабалнинкай, Биржайского уезда, Литовской ССР, литовки, со средним образованием, безпартийной, несудимой, замужней, из ремесленников.

10. МИЛИШАУСКАС Антанас сына Мотеюса, 1920 года рождения, уроженца дер. Придоткай, Вейверской волости, Мариямпольского уезда, Литовской ССР, литовца, с высшим образованием, безпартийного, несудимого, холостого, из крестьян-кулаков, служащего, –

в совершении преступления,
предусмотренном ст.ст. 58–1 „а“ и 58–11 УК РСФСР.

Материалами предварительного и судебного следствия установлено:

Проходящие по делу подсудимые БРАЗАУСКАС, БАНИОНИС, МИЛИШАУСКАС, ЯСИЛЕНИС, ГРИНСКИС, ЛАПИЕНИС, ДИРСИТЕ и ЛАДИГЕНЕ, являясь членами контрреволюционной организации, так называемой „Атейтининкай“, возглавляемой бывшей буржуазной контрреволюционной партией „христианских демократов“, которая действовала на территории Литвы, до дня их ареста проводили активную антисоветскую работу, распространяли контрреволюционные листовки, производили вербовку новых членов, тайно читали лекции и доклады антисоветского содержания, имели связь с вооруженными контрреволюционными бандами и снабжали эти банды медикаментами и канцелярскими принадлежностями.

Кроме того, БАНИОНИС, МИЛИШАУСКАС и ЯСИЛЕНИС в 1941 году, в июне месяце, в гор. Каунасе, состояли членами белолитовского контрреволюционного отряда и, будучи вооруженными, принимали участие в обстреле отходящих подразделений Красной Армии и несли караульную службу.

Подсудимые НОВИЦКАС и ЧЕПЕЛЕНЕ, как это установлено судебным следствием, хотя и не состояли в антисоветской организации, но хорошо знали о ее существовании и, больше того, знали отдельных ее участников, от которых

9. Stefanija LADYGIENĖ, Tomo duktė, gimusi 1901m. Lietuvos TSR, Biržų apskr., Vabalninko miestelyje, lietuvė, su viduriniu išsilavinimu, nepartinė, neteista, ištekėjusi, kilusi iš amatininkų.

10. Antanas MILIŠAUSKAS, Motiejaus sūnus, gimęs 1920 m. Lietuvos TSR, Marijampolės apskr., Veiverių valsč., Pridotkų k., lietuvis, su aukštuoju išsilavinimu, nepartinis, neteistas, nevedęs, kilęs iš valstiečių buožių, tarnautojas, –

visi padarę nusikaltimus, numatytus
RTFSR BK 58–1 „a“, 58–11 str.

Remiantis parengtinio tardymo ir teismo bylos nagrinėjimo medžiaga nustatyta:

Byloje teisiama BRAZAUSKAS, BANIONIS, MILIŠAUSKAS, JASILIONIS, GRINSKIS, LAPIENIS, DIRSYTĖ ir LADYGIENĖ, būdami kontrrevoliucinės Ateitininkų organizacijos, vadovaujamos buvusios kontrrevoliucinės buržuazinės Krikščionių demokratų partijos, veikusios Lietuvos teritorijoje, nariais, ligi suėmimo dienos vykdė aktyvią antisovietinę veiklą, platino kontrrevoliucinius atsišaukimus, verbavo naujus narius, slapta skaitė antisovietinio turinio paskaitas ir pranešimus, palaikė ryšius su ginkluotomis kontrrevoliucinėmis gaujomis ir aprūpindavo tas gaujas medikamentais ir raštinės reikmenimis.

Be to, BANIONIS, MILIŠAUSKAS ir JASILIONIS 1941 metų birželio mėnesį Kauno mieste buvo baltalietuviško kontrrevoliucinio junginio nariai ir ginkluoti dalyvavo apšaudant besitraukiančius Raudonosios armijos padalinius bei ėjo sargybą.

Teisiniu nagrinėjimu nustatyta, kad teisiemieji NOVICKAS ir ČEPELIENĖ, nors ir nebuvo antisovietinės organizacijos nariai, bet gerai žinojo apie jų buvimą ir netgi pažinojo atskirus jos dalyvius,

неоднократно получали контрреволюционные листовки, поэтому действия их со ст.ст. 58-1 „а“ и 58-11 УК РСФСР преквалифицировать на ст. 58-12 УК РСФСР.

ВТ войск МВД ЛССР, найдя предъявленное обвинение перечисленным подсудимым по указанным статьям УК доказанным и руководствуясь ст.ст. 319 и 320 УПК РСФСР, –

приговорил:

1. БРАЗАУСКАС Иозас сына Пятро, 2. БАНИОНИС Матас сына Андрияса, 3. МИЛИШАУСКАС Антанас сына Мотеюса, 4. ЯСИЛЕНИС Ионас сына Иозо, 5. ГРИНСКИС Пранас сына Ионо, 6. ЛАПИЕНИС Пятрас сына Казиса, 7. ДИРСИТЕ Аделе дочь Антанаса и 8. ЛАДИГЕНЕ Стефания дочь Томаса, на основании ст. 58-1 „а“ УК РСФСР на десять (10) лет лишения свободы в ИТЛ каждого, с последующим поражением прав по п.п. а, б, в, г, е ст. 31 УК РСФСР на пять (5) лет с конфискацией принадлежащего им имущества.

9. ЧЕПЕЛЕНЕ-БЕКШАЙТЕ Каролина дочь Ионо, 10. НОВИЦКАС Зигмас сына Мотеюса, на основании ст. 58-12 УК РСФСР на пять (5) лет лишения свободы в ИТЛ каждого, с последующим поражением прав по п.п. а, б, в, г, е ст. 31 УК РСФСР на три (3) года.

Срок отбытия меры наказания исчислять БРАЗАУСКАС, ЯСИЛЕНИС, НОВИЦКАС, ЛАДИГЕНЕ, ГРИНСКИС и ЛАПИЕНИС с 14 марта 1946 года, БАНИОНИС с 2 марта 1946 года, МИЛИШАУСКАС с 25 января 1946 года, ЧЕПЕЛЕНЕ с 1 марта 1946 года, ДИРСИТЕ – с 6 марта 1946 года.

Приговор может быть обжалован в кассационном порядке в Военную Коллегию Верховного Суда СССР в 72 часовой срок с момента вручения копии приговора осужденным.

Пред-щий ТИТЯЕВ (подпись)

Члены: НИФОНТОВ (подпись)

СНАКИН (подпись)

iš kurių ne vieną kartą gavo kontrrevoliucinių lapelių, todėl jų veiksmai pagal RTFSR BK 58-1 „a“, 58-11 str. perkvalifikuotini į RTFSR BK 58-12 str.

Lietuvos TSR MVD Karo Tribunolas, laikydamas, kad išvardytųjų teisiųjų atžvilgiu pateikti kaltinimai pagal nurodytus BK straipsnius yra įrodyti, ir vadovaudamasis RTFSR BK 319 ir 320 str., –

nusprendė:

1. Juozą BRAZAUSKĄ, Petro sūnų, 2. Matą BANIONI, Andriaus sūnų, 3. Antaną MILIŠAUSKĄ, Motiejaus sūnų, 4. Joną JASILIONI, Juozo sūnų, 5. Praną GRINSKĮ, Jono sūnų, 6. Petrą LAPIENĮ, Kazio sūnų, 7. Adelę DIRSYTĘ, Antano dukterį, 8. Stefanią LADYGIENĘ, Tomo dukterį, remiantis RTFSR BK 58–1 „a“ str., nuteisti kiekvieną dešimčiai (10) metų laisvės atėmimo pataisos darbų lageriuose ir po to einančiu teisių apribojimu penkeriems (5) metams pagal RTFSR BK 31 str.a, b, v, g, e punktus ir jiems priklausančio turto konfiskavimu.

9. Karoliną ČEPELIENĘ-BIEKŠAITĘ, Jono dukterį, ir Zigmą NOVICKĄ, Motiejaus sūnų, remiantis RTFSR BK 58–12 str., nu-teisti kiekvieną penkeriems (5) metams laisvės atėmimo pataisos darbų lageriuose su po to einančiu teisių apribojimu trejiems (3) metams pagal RTFSR BK 31 str.a, b, v, g, e punktus.

Bausmės trukmę BRAZAUSKUI, JASILIONIUI, NOVICKUI, LADYGIENEI, GRINSKIUI ir LAPIENIUI skaičiuoti nuo 1946 m. kovo 14 d., BANIONIUI – nuo 1946 m. kovo 2 d., MILŠAUSKUI – nuo 1946 m. sausio 25 d., ČEPELIENEI – nuo 1946 m. kovo 1 d. ir DIRSYTEI – nuo 1946 m. kovo 6 d.

Nuosprendis gali būti apskųstas TSRS Aukščiausiojo Teismo Karo Kolegijai per 72 valandas po to, kai nuteistajam bus įteikta nuosprendžio kopija.

Pirmininkaujantysis TITIAJEVAS (parašas)

Nariai: NIFONTOVAS (*parašas*)

SNAKINAS (*parašas*)

SIBIRO LAGERIUOSE

Vorkuta

Po teismo perkelta į tirštai prigrūstą kalėjimo kamerą Adelė Dirsytė su kitomis vyresnio amžiaus mokytojomis atsidūrė greta būrio sutrikusių, išsigandusių mergaičių. Kaip diegeliai į šviesą jaunimas stiebėsi prie jų, kurių meilės ir dėmesio užteko visoms¹. Kameroje visas jungė bendra malda, poezijos posmai, pokalbiai auklėjimo temomis. Labai guodė giedamos giesmės.

1947 m. birželio 5-oji – Dievo Kūno šventė. Tą dieną kalinių „procesija“, lydima sargybinių ir šunų, patraukė Vilniaus gatvėmis į skirstomąjį punktą už geležinkelio. Jau šiame punkte A. Dirsytė išsiskyrė kaip rami, tyli, susikaupusi ir nuolat mąstanti mergaičių mokytoja². Čia ji atsiskleidžia kaip subtili pedagogė ir tikėjamą palaikanti globėja.

Po pusantro mėnesio pradėta ruošti kelionei – etapui. Prasidėjo įvairios procedūros: pirtis, žeminančios kratos, naktis kieme su daiktais. Mergaitės sėdėjo prislėgtos baimės, nežinios, o iš barakų, kur gyveno vyrai, sklido daina:

*...Tam klaikiam pasauly, ant Pečioros kranto
Plėšys juodas varnas mėlynas akis...*

Etapas vyko Pečioros link. Mergaitės buvo nusiminusios – palieka Lietuvą ir nežinia, ar begriš. Viena kita vagone pravirksta.

Tada Adelė pradeda pasakoti apie lietuvių tautos didvyrius, jų drąsą, pasiaukojimą. Primena istoriją, rašytojus, poetus. Ji ima deklamuoti eilėraščius, kurių daug mokėjo, ragina mergaites kartoti posmus apie Tėvynę, ilgesį, meilę. Dundant traukiniui aidi:

*Augo sode serbenta
Sidabrinėm kekėm.
Buvo meilė taip šventa,
Niekam nepasakėm...*

¹ Z. Viščiūtės-Bujanauskienės liudijimas, p. 533.

² Ten pat.

Mergaitės rimo. Mokytoja Adelė žinojo, kaip jas nuraminti, gebėjo išblaškyti baimę³.

Po ilgos kelionės etapas pasiekia Pečiorą. Čia kriminaliniai kaliniai pasitinka šūksniais: „fašistov privezli“ ir puola plėšti. Vėl siaubas, vėl mokytoja ramina, aiškina, kad nereikia bijoti, o stengtis kad ir blogiausiam žmogui įžvelgti gėrio krislėlį, nes kiekvienas jo turi, nors blogis dažnai tai užgožia⁴.

1947 metų rudenį etapas galutinai išlaipinamas Čumos stotelėje prie Vorkutos geležinkelio. Kaliniai, pėsčiomis nuvaryti apie 30 km, įkurdinami palapinėse. Čia pradedama garsioji 501 statyba – tiesiamas užpoliarės geležinkelis per Abežę, Šiaurės Uralą į Salechardą Obės deltoje.

Lagerio gyvenimas alina visus, tačiau ypač sunku Adelei, beveik dvigubai vyresnei už daugumą greta dirbančių merginų ir moterų. Vasarą klampuoja per liūnus, lietuviški drabužiai netinkami tokiam darbui – greit peršlampa, o džiovinti nėra kur. Palapinėje stovi viena geležinė krosnelė, bet prie jos neprieisi – žmonių daugybė. Tad išgręžtas šlapias kojines ir permirkusius batus džiovina nenusiavę – savo kūno šiluma.

Dažnai, nespėjęs guolyje sušilti, turi naktį keltis, – šaukia iškrauti „vertušku“. Taip vadinami vagonai, kuriais atvežama medžiaga pylimui užpilti ar kelio statybai. Juos reikia skubiai iškrauti, kad nekliudytų eismo. Gera, jei vagonų nereikia laukti šaltyje. Paprastai sutupia greta viena kitos ir laukia. Mokytoja Adelė taip pat sušalusi, bet stengiasi mergaites kalbinti, išblaškyti, siūlo pažvelgti į įvairiomis spalvomis liepsnojančią dangų – Šiaurės pašvaistę, pataria keistis vietomis, kad ir kraštinės atšiltų⁵.

Tiesiant geležinkelį, reikia atkasti sniegą, atkirsti tiesiog gabalus įšalusios tundros, rogutėmis vežti iki pylimo, išversti ir vėl tą patį kartoti ištisas dvylika valandų. Dirba pamainomis. Adelei sunkiai paklūsta ir kastuvas, ir kapoklis (kirka)⁶. Fizinis darbas buvo ypač sunkus nepratusiai fiziškai dirbti, glėžnos sveikatos A.Dirsytei, tačiau atokvėpio valandomis ji organizuoja pokalbius,

³ A. Baranauskaitės-Čiurlienės liudijimas, p. 493.

⁴ Ten pat.

⁵ Ten pat.

⁶ L. Ališauskaitės-Paulionienės liudijimas, p. 490.

diskusijas apie amžinašias vertybes, nukreipdama mintis į tikėjimu grindžiamą viltį, Marijos globą.

Išvargusias dienas darbuose mergaitės A. Dirsytė išmokė ir įpratino praktikuoti dvasinio susikaupimo, aktyvaus religinio gyvenimo, dvasinės išpažinties valandėles. Visos po gultais susigūžusios kalba iš duonos karoliukų padarytą rožančių, kartu švenčia religines ir tautines šventes⁷. Kai merginos atskiriamos ir dalis jų atsiduria už Uralo, Salecharde, jos drauge jau nešasi ir A. Dirsytės uždegtą tikėjimą. Gegužės mėnesį, prieš eidamos į darbą, kalba Marijos litaniją. Net prižiūrėtojai priprato. Kartą ateina vesti į darbą, o mergaitės dar suklaupusios gieda litaniją. Pasižiūri ir sako:

„Meldžiatės? Baikite ir eikite į darbą“. – Visoms palengvėjo: pajunta mažą gėrio pergalę prieš blogį“, – prisimena Zina Viščiūtė.

1948 m. gegužės 23 d. Vorkutos upe plaukė lytys. Upė patvino, ir upeliukas, tekantis pro pat koloniją, nunešė tiltą.

„Atvažiavus negalėdavau geležinkeliu, kuris eina per upę, eiti, – rašė Adelė namiškiams. – Šiandien per upę drąsiai žengiu net su plytom arba malkom“⁸. Priprato prie vargų.

Nuo rugpjūčio 14 d. A. Dirsytė perkeliama į poilsio namus. Čia patenka tik labai išsekę ir nualinti kaliniai. Dirbti reikia tik pusdienį, ir ne prie geležinkelio.

„Būna ir nuostabių valandėlių, tokių svajingų, kad viską, kas slegia, užmirštam <...> Labai norėčiau spalio mėnesį čia išbūti, tai brangus Marijos mėnuo – galėtume jungtis su Tėvyne bendrojo maldoj“, – rašo laiške tiesiog iš tundros 1948 m. rugsėjo 28 d.⁹

Spalio 6 d. Adelei tenka grįžti į koloniją prie geležinkelio darbų. Nors tiek čia buvo ir to poilsio: teko bastytis iš kolonijos į koloniją, iš barako į baraką, gulėti ant grindų, suolo, stalo, gultų. Iš poilsio namų išvažiavo gavusi III a kategoriją. Vadinasi, žiemą, per didelius šalčius, nereikės dirbti. „Ši brangų Dievo Motinos mėnesį stengiuos jungtis maldomis su Tėvyne <...> Šiandien, kai laukiu Kalėdų, kai pažiūriu į savo aplinką, atrodo, kad gyvenu

⁷ A. Grinevičiūtės-Ramonienės liudijimas, p. 506.

⁸ A. Dirsytės laišakai, l. 3.

⁹ Ten pat, l. 4.

anuose tolimuose laikuose, ir Kūdikelio reikia, šaukiančiai reikia...“ – rašo A.Dirsytė¹⁰.

Mokytoja nemini savo vargų, mąsto apie tikrąsias vertybes: „O koks didelis sielų pasaulis ir koks didelis Kūrėjas, pašaukęs amžinam gyvenimui jas“¹¹.

Kolona keičia koloną, artėja Šiaurės Uralas, rudens vėjas ir šiaurės pūgos dar labiau sunkina gyvenimą, tačiau 1948 m. spalio pabaigoje rašytame laiške A.Dirsytė žiūri į ateitį: „O daug daug naujų minčių nešiojuos savo sieloj, ateičiai daug jų gimsta. Keista, atrodo, kad aš iki šiol tikrai nieko nemokėjau mylėti, taip kitoj šviesoje būtų Šv. Rašto mintys, kitaip žiūrėčiau į savą žmogų, į šeimas... Tiek daug švento mūsų krašte yra. Be šios vietos negalima to pajusti“¹².

1948 metų gruodis žvarbus. Rytai labai spalvingi, o įdienojus – šalta šalta, temperatūra siekia 40°C šalčio. Čia oras drėgnas, vėjai, tad šaltis sunkiau pakeliamas negu Sibiro –50°. Jei būna per –30°, tai trečios kategorijos kaliniai neina į darbą. Šaltis kandus, klastingas – nė nejunti, kaip pabąla veido dalys. Kojų, rankų pirštai nušąla, paskui pajuosta.

Kalėdas visi švenčia drauge. Kūčiukai iš džiovintos duonos, kisielius iš giros, nudažytas streptocidu. Eglutė, trys žvakutės... Svarbiausia – šventiška nuotaika.

Adelė sielojasi dėl vis didesnio lagerio neigiamo poveikio, dėl kriminalistų įtakos: „O kaip dažnai mus apgauna per didelis savim pasitikėjimas, – rašo ji laiške namiškiams. – Kai kam atrodė, – išlaikys, pasipriešins draugų blogai įtakai – nepasisekė... Agutė rūko, rūkymas verčia bendrauti su tomis, kurios kasdien stovi ant bedugnės nepagydomai susirgti. Agutė maino duoną į tabaką. Kartą sako – šiandien taip norėjau valgyti, kad verkiau“¹³.

Kitame laiške irgi ta pati mintis: „Vis atsiranda daugiau mūsų, kurios pradeda bendravimą, pas mus sako, kad „ženijasi“. O ta „moterystė“ kartais kelių mėnesių, kartais dar trumpesnė. Kuri pabendravo su vienu, eina iš rankų į rankas“¹⁴.

¹⁰ Ten pat, l. 5.

¹¹ Ten pat.

¹² Ten pat, l. 6.

¹³ Ten pat, l. 9.

¹⁴ Ten pat, l. 11.

1949 m. A.Dirsytė dirba Užpoliarėje, prie pat Uralo kalnų.

„Jau saulė – vėjai taip mane nudažė, taip karštai, kad jokiam kontinente tokio spalvuočio dar nėra, – rašo ji laiške. – Tapau margąja. Būna gerokai šalta rytais ir pavakariais, nešioju „japonką“ (tokia japonų kareivių kepurė su ausinėmis), taigi ir pasidariau marga“¹⁵.

A.Dirsytė nekalba apie savo sunkų darbą, fizinę negalią, nuoskaudas, kurių tekdavo patirti kiekvienam intelektualios profesijos žmogui. Ji džiaugiasi Dievo pasauliu: <...> „sniegas žvilga, net akis veria, o mes kasam, kasam sniegą ir galvoju: „Numazgok mane ir pasidarysiu baltesnis kaip sniegas“. Čia baltas sniegas, kalnai dažnai balti, balti pulkeliai putpelių, balti kiškiai, o žmonių širdys pilkos ir juodos“.

Ji džiaugiasi, kad yra šviesių asmenybių, bet mato, kad reikia žmonių su idealais, kurie nuspalvina gyvenimą, duoda jam gyvybės¹⁶.

Mokytoja gyvena ateitimi, stebi aplinkinius, analizuoja, mėgsta pasikalbėti su turiningesnėmis moterimis apie draugystę, šeimą, apie tai, kas tik šiomis sąlygomis įmanoma atvirai pasakyti, nes čia „labai susigyvenama, lyg susigiminiuojama“¹⁷.

Džiaugiasi, kad kaimo mergaitės, tos, kurios rimtai galvoja apie šeimos židinį, turi labai gražią nuojautą, kas tinka, kas netinka.

Visa tai ji kaupia tobulinti savo pedagoginei, auklėjamajai veiklai. Baigiasi dienos tundra ir vėl etapas, vėl nežinia – su kuo išskirs, su kuo suves, kur, į kokią kraštą nuves.

Taišeto lageriai

1949 m. Sovietų Sąjungoje buvo įkurti specialūs lageriai politiniams kaliniams. Politiniai kaliniai visada siekė būti atskirai nuo recidyvistų, tačiau šie specialūs lageriai buvo sukurti ne režimui palengvinti, o jam sugriežtinti, politiniams kaliniams labiau izoliuoti. Specialiajame lageryje buvo draudžiama turėti

¹⁵ Ten pat, l. 10.

¹⁶ Ten pat, l. 11.

¹⁷ Ten pat, l. 12.

rašomojo popieriaus ar kokią rašymo priemonę. Rašyti buvo pavojinga – už mažiausią nurodymų nepaisymą buvo griežtai baudžiama. Organizuojant specialiuosius lagerius, daugelis Šiaurės Urale išsklaidytų merginų buvo surinktos į vieną vietą ir jos vėl susitiko su savo auklėtoja ir globėja A.Dirsyte. Prekiniais vagonais jos atgabentos į Taišetą, kur buvo organizuotas vienas iš specialiųjų lagerių – Ozerlagas.

Ozerlagas turėjo 4 skyrius ir apie 90 punktų, vadinamų „kolo-nomis“, kur vienu metu kalėjo 40–50 tūkstančių kalinių. Jie per negyvenamą taigą tiesė geležinkelį: kirto medžius, rovė kelmus, pylė pylimą, klojo pabėgius ir bėgius, rausė tunelius per kalnus. Darbai nemechanizuoti, normos didelės.

Į Sibirą atvežė vasarą, teko dirbti ir prie geležinkelio – skaldyti akmenis, taip pat miško darbuose. Mokytoja Adelė Dirsytė kviečia mergaites prisiminti mišių ir kitas maldas ir jas užsirašyti, nes kitų maldaknygių nebus¹⁸.

Mergaitės, dirbančios miške, maldeles rašydavo ant beržo tošies juostelių. Ypač daug Mišių maldų tekstų ir kitų maldų prisiminė Aldona Steponaitytė. Ji net pasidarė iš beržo tošies juostelių maldaknygę, kurią grįžusi į Lietuvą atidavė vienuolėms¹⁹.

Sibire vasarą labai vargino debesys mašalų, kurių įgėlimai kai kurias moteris stipriai alergizuodavo – ištingdavo ne tik veidas, akys, bet ir visas kūnas labai perštedavo. A.Dirsytė buvo ypač jautri tiems įkandimams, ji buvo taip sutinusi, kad beveik nesimaitė akių. Tačiau tai neatpalaiduodavo jos nuo varginamo darbo prievolės. Kazimiera Šulskytė prisiminimuose pasakoja epizodą, kai skaldant akmenis Adelė stovi prie akmenų krūvos, o iš po skarelės nutekėjusios kraujo srovelės – taip piktai ją geldavo mašalai. Tačiau jos akyse kaip visada švelni šypsenėlė²⁰. Ji mokydavo mergaites, kad nereikia dejuoti ir „niekad nereikia manyti, kad mano skausmas yra didžiausias. Yra labiau kenčiančių. Savo skausmą reikia aukoti už kitus ir dėkoti Dievui už tai, ką gauni, kaip darė Šv. Teresė“²¹. Taigi ir čia ji buvo merginų dvasios stip-

¹⁸ Aldonos Steponaitytės-Draudvilienės liudijimas, p. 519.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ Kazimieros Šulskytės-Dambrauskienės liudijimas, p. 523

²¹ Aleksandros Baranauskaitės-Čiurlienės liudijimas, p. 493.

rintoja, sugebėjusi joms parodyti kančios ir vargo prasmę, kaip vertingą auką. Mokytoja džiaugėsi jaunimo gegužinėmis pamaldomis²².

Patekus į Sibirą, susirašinėjimas išretėjo. Laiškuose, rašytuose iš Sibiro 1949 m. spalio pabaigoje, Adelė skundžiasi negavusi nė vieno laiško²³.

Taišeto lageriuose žmonės rūšiuojami: prastesnės sveikatos paliekami vietoje, o jaunesni ir geros sveikatos siunčiami į Kolymą. Nors A.Dirsytės sveikata buvo labai prasta, bet ir ji siunčiama tolyn, į Kolymą, greičiausiai specialiu nurodymu.

Etapu į Tolimuosius Rytus

1950 m. pavasarį kaliniai vėl grūdami į prekinis vagonus ir gabenami į Tolimuosius Rytus. Etapas pravažiuoja Irkutską, Baikalo ežerą, monotoniškas Buriatijos lygumas su retomis budistų maldavietėmis, Paamūrės laukinėmis lelijomis degančius laukus, Chabarovską ir pasuka link Komsomolsko. Čia keltu vagonai perkeliama per platųjį Amūrą ir pagaliau vilkstinė pasiekia Vaniną.

Vanino įlankos pakraštyje įrengta didžiulė lagerių zona – tai kalinių skirstomasis punktas. Čia suskirstyti jie laivais gabenami į tolimesnes kalnimo vietas: Kolymą, Anadyrį, Čiukčių pusiasalį, Laptevų ir kitų Arkties vandenyno jūrų salas. Laivai kursuodavo tik vasarą, dažniau antroje jos pusėje, kai būdavo įmanoma įplaukti į tų kraštų prieplaukas ar uostus. Čia kartais susitelkdavo dešimtys tūkstančių kalinių – vyrų ir moterų. Kadangi apie 1950 m. buvo susidarę nemažai tarpusavyje mirtinai kovojusių kriminalinių kalinių grupuočių, tai visa teritorija buvo suskirstyta atskirais, stipriai atitvertais vienas nuo kito plotais, vadinamosiomis zonomis. Tokių zonų buvo ne mažiau kaip 40.

Iš Taišeto atgabentas etapas buvo įkurdinamas vienoje tokioje zonoje. Žinoma, pirmiausiai visi pagal formalumus patikrinami ir iškratomi. Zonoje stūkso keletas gerokai nušiurusių barakų. Į vieną baraką sueina merginos. Jas apstulbina sienose išpieštos begė-

²² A.Dirsytės laišakai, l. 13.

²³ Ten pat, l. 15.

diškos scenos ir užrašai. Vargu ar galima labiau paniekindi žmogų, moterį. Jos net akis bijojo pakelti. Mokytoja ir čia gebėjo jas nuraminti, paaiškino, kaip viso to nematyti, kaip ir per purvą žengiant nesusitepti²⁴. Vos spėja įsikurti, užpuola kriminalinės nusikaltėlės, – griebia, plėšia paskutinius iš namų gautus likučius. Merginos priešinas, išlaužusios gultus ginasi pagaliais, užstumia duris ir langus. Jos atsisako imti atneštą maistą, reikalauja atskirti nuo kriminalinių nusikaltėlių.

Kitą dieną politinės kalinės perkeliamos už kelių kilometrų, į buvusią japonų belaisvių stovyklą Ui. Čia joms nebegrėsė pavojus. Nors ilgo etapo metu nemažai ėmė negaluoti, bet čia atsigavo, sustiprėjo.

Stovykla gražioje vietoje, aplink spygliuočiai kedrai, greta miškas. Apsirūpino malkomis. Rasdavo bruknių lapelių, žolių ligonėms. Stovykloje didelių darbų nebuvo, turėjo laiko, tad vakare rinkdavosi į gegužines pamaldas, lauke giedodavo Mergelės Marijos litanijas. Netrukus ir kitos, daugiausiai ukrainietės, pasekė jų pavyzdžiu²⁵.

Visas baugino būsima kelionė laivu ir grėsmingas Kolymos kraštas. Adelė Dirsytė ir čia stiprino jas, ugdė sąmoningą tikėjimą, vidinę kultūrą.

Ui lageryje Adelė Dirsytė beveik visą laiką galėjo skirti apie ją susisipietusioms merginoms. Nemažai buvo ir naujų. Štai kaip apibūdina ją jauna mokytoja K.Šulskytė: „Adelė Dirsytė buvo neaukšto ūgio, stamboko kūno sudėjimo, apskrito veido. Plaukai tamsūs, gražiai banguoti, kakta žema. Plaukus šukuodavo lygiai, ištempdama ir supindama į kasą, ir gražiųjų bangelių beveik nesimatė. Jos judesiai ir kalba buvo lėti. Kalbėdavo sklandžiai, neįterpdama jokio nereikalingo žodžio“²⁶. „Panelė Dirsytė, taip mes tada ją vadinom, buvo gerokai už mus vyresnė, bet atrode jauna-tviškai – mokėdavo įsijausti į jaunų merginų būseną“²⁷. Lageryje buvo įvairaus išsilavinimo mergaičių – gimnazisčių, studentų ir mažai mokslo ragavusių kaimo merginų ar moterų. Mokytoja

²⁴ A. Baranauskaitės-Čiurlienės liudijimas, p. 493.

²⁵ K. Šulskytės-Dambrauskienės liudijimas, p. 523.

²⁶ Ten pat.

²⁷ J. Šiugždinytės-Kivinskienės liudijimas, p. 522.

Adelė stengėsi visas įtraukti į renginius nepriklausomai nuo išsilavinimo. Antai Onutė, baigusi tik pradžios mokyklą, ne visada suprasedavo, apie ką kalbama, tačiau Dirsytė visada maloniai paaiškindavo. O Miliūtė visų vengdavo, ją visada reikėdavo asmeniškai kviesti. Kitoms atrodė – nenori ir nereikia, tačiau mokytoja niekada jos nepalikdavo nuošalyje.

A.Dirsytė lavinti mergaites stengėsi metodiškai, atlikdavo psichologinius testus. Pavyzdžiui, buvo tema „Tualetas“, kiekvienai pasiūlyta ką nors pasakyti. Iš vienokių ar kitokių atsakymų mokytoja sprendavo apie charakterį²⁸.

Buvo rengiami literatūros vakarai, literatūriniai ir visuomeniniai teismai. Antai teismui „Užverbuota lietuvaitė“ visos gavo vaidmenis – kas prokuroro, kas teisėjo ar gynėjo. Mokė argumentuoti ir nevienašališkai vertinti žmonių poelgius, analizuoti motyvaciją, padarinius²⁹.

Mokytoja pasiūlo surengti literatūrinį montažą „Mylimųjų vakaras“ pagal Aisčio, Brazdžionio ir kitų poetų eilėraščius. Jos aptaria inscenizacijos muzikinius intarpus – dainų melodijas, posmus. Visos taria, ginčijasi – ir bendros kūrybos rezultatas puikus: renginys pavyksta visai neblogai, susirenka daug klausytojų. Po šio renginio visos nutaria imtis platesnės temos – „Lietuvių tautos kelias į laisvę“. Renka tinkamus eilėraščius, dainas. Be abejo, viskas derinama su mokytoja. A.Pakšytė nori įterpti Salomėjos Nėries poemos „Partizanė“ ištrauką: „Tu įdegink, žarija šventoji, priešui neapykantą giliausią...“ Žino, ką mokytoja sakys: „Keršto kelias – ne mūsų kelias, mes galime tik atleisti“. Nepritarus mokytojai, skaudama širdimi būtų atsisakiusi – jos nuomonė buvo lemiama³⁰.

Mokytoja Dirsytė ragino mergaites mokytis kalbų – ji pati mokė vokiečių kalbos, surašė daug vokiečių autorių poezijos. Vieną tokį A.Dirsytės ranka rašytą rinkinuką, dovanotą vardinių proga Ui lageryje, ir šiandien kaip relikviją saugo A.Baranauskaitė. Čia randame Gėtės, Šilerio, Heinės eilėraščių, kurie buvo deklamuojami lageryje.

²⁸ K. Šulskytės-Dambrauskienės liudijimas, p. 523.

²⁹ Ten pat.

³⁰ A. Pakšytės liudijimas, p. 511.

Vis dėlto didžiausią dėmesį A. Dirsytė skyrė kūrybingumo ugdymui.

Pirmiausia mokė užmegzti santykius su Dievu. Reikia įsijausti į kiekvieną žodį, ypač kalbant „Tėve mūsų“, melstis ir savais žodžiais. Mokytoja ragino kurti savo maldeles, užrašyti jas ant miške rastų tošies gabaliukų. Vėliau jos perrašomos³¹. Turbūt čia, nežinomos ateities akivaizdoje, Adelė Dirsytė pradeda rengti savą lagerinę maldaknygę. Mergaitės iš širdies kuria savas maldas, nors, kaip prisimena, gražiausios buvo pačios Adelės Dirsytės.

Daug diskutuota dorovės, gyvenimo prasmės temomis. Mokytoja nuolat skatina savarankišką mąstyseną, visokeriopą kūrybinę veiklą.

Kolyma

Vėlų 1950 metų rudenį atėjo eilė į Kolymą vykti ir Ui lagerio žmonėms. Sulaipinami į vieną iš amerikiečių lendlizo būdu gautą krovininį laivą „Miklucho-Maklajus“. Keli tokie 10 000 tonų krovininės talpos laivai buvo skirti vien kaliniams transportuoti – denyje įrengti kulkosvaidžiai, metaliniai trapai į gilius triumus. Triumuose jokių gultų nebuvo, žinoma, nebuvo ir sanitarijų įrengimų – tik plačios statinės ir „parašos“. Maistas ir vanduo buvo perduodamas iš denio.

Laivo kelias ėjo Totorių sąsiauriu palei Sachalino salą į pietus, o paskui – Laperūzo sąsiauriu iš Japonijos jūros į Ochotsko jūrą, tada į Nagajevo uostą šalia Magadano. Rudens jūra buvo audringa, labai supo, tad greit statinės buvo pilnos – visos kalines labai pykino. O dar greta „parašos“, kurių niekas netuštino... Baisi smarvė... Alkio niekas neįjautė. Visos labai išvargo per šią ilgiau kaip savaitę trukusią kelionę. Vienintelė paguoda – kad nors drauge buvo ir kriminalinės nusikaltėlės – plėšimų nesigirdėjo.

Kolyma ir Magadanas sutiko niūriu rūku. Aplinkinėse kalvose bolavo sniegas. Tačiau akmenimis grįstas kelias atrodė kaip juodo akmens asfaltas. Iš laivo išlipus teko dar ilgai gūžtis žvarbiame vėjyje, kol sargybiniai patikrino pagal visus formalumus, išskirstė

³¹ A. Baranauskaitės-Čiurlienės liudijimas, p. 493.

į grupes. Kaliniai buvo išrikiuoti, sargybą perėmė kareiviai su raudonais antpečiais, ir kolona, šunų lydima, nuvesta tarp uolotų pakriaušių vingiuojančiu keliu. Atsiliekančius ragino urgzdami šunys. Kelias pirmiausia ėjo nykaus miesto gatvėmis, paskui, paėjęs kelis kilometrus, pasiektas erdvių palapinių lageris, o toliau už užtvaro matėsi mediniai barakai. Tai buvo Berlago skirstomoji stovykla, vadinamoji 19 kolona.

Vėl tikrinami dokumentai, žmonės. Pagaliau leidžiama eiti į palapinių zoną. Dar nespėjus atsipūsti varoma į pirtį. Čia pirtį aptarnavo moterys.

Išdalijami žieminiai drabužiai – vatinė striukė („telogreika“, „bušlatas“), vatinės kelnės, žieminė kepurė, pirštinės. Čia pavardės pakeičiamos numeriais, kuriuos juodais dažais baltame skudurėlyje išdažo pačios. Numeriai prisiuvami kepurės priekyje, virš dešiniojo kelio ir nugaros viduryje. Numerį sudarė viena rusiškos abėcėlės raidė, pvz.: А, Б, В, Г, ir triženklis eilės numeris. Viena raidė tekdavo maždaug 1000 kalinių. Išsibaigus abėcėlei ciklas buvo kartojamas, priskiriant didžiajai raidei indeksą 1, 2, 3 ir t.t.

Etapo, atgabento 1950 m. lapkritį, kaliniams teko D₂ ir E₂ indeksai. Taigi A.Dirsytės numeris greičiausiai buvo E₂ ir skaičius, nes tokie buvo A.Baranauskaitės ir Z.Viščiūtės numeriai.

Naujai atvykusioms paprastai skiriamas karantino laikotarpis, kurio metu į darbus siunčiama ne per daug intensyviai. Ypač kad ne visos kalinės turėjo tinkamą apavą. Tiesa, palapinėse nebuvo šilta, ir A.Dirsytė kartais prišaldavo prie palapinės sienos plaukus – jie buvo ilgi ir vešlūs³².

Miegui buvo skirti dviaukščiai gultai; jų pirmasis aukštas irgi buvo aukštokai pakeltas nuo grindų ir po gultais susidarydavo ertmė, kur nebijant prižiūrėtojų („nadziratelių“) buvo galima atlikti įvairius darbus. „Keletas mūsų kartu su mokytoja palindom po narais (taip vadinosi mūsų gultai). Kad nepamatytų pikta akis, užsidegėme žvakutę ir ratu apie ją sugulėme“³³. Ten buvo aptariama ir papildoma maldelėmis jau beveik baigta maldaknygė. Tai buvo pirmoji maldaknygė pavadinta „Viešpatie, prikelt mano tautą“.

³² K. Šulskytės-Dambrauskienės liudijimas, p. 523.

³³ D. Ulozaitės-Lašinskienės liudijimas, p. 527.

Ši pirmoji maldaknygė pasirodė kaip tik karantino laikotarpis – 1950 m. pabaigoje. Manoma, kad didesnę dalį maldų sukūrė pati A.Dirsytė, ji buvo pagrindinė maldaknygės rengėja, redaktorė, net kompoziciją jai pati parinko. Iš kitų autorių žinoma Lionytė Eimontaitė, – ji parašė Rožančiaus tekstą.

Maldaknygė prasideda Rytmetinėmis maldomis, paskui eina Meilės, Vilties, Tikėjimo aktai, toliau – Vakarinės maldos, Malda į Švenčiausią Mergele Mariją, Mišių maldos: Introitus, Kyrie eleison, Evangelija, Ofertorium, Kanonas ir Konsekracija, Pabaiga. Išpažinties maldos: Sąžinės sąskaita, gailesčio sužadınimas, Malda už tautos paklydusius, Malda į Šventąją Dvasią, Kryžiaus kelio maldos, Malda išmelsti vadų, Šv. Rožančius, Švč. Marijos litanija, Švč. Jėzaus Širdies litanija, giesmės „Apsaugok Aukščiausias“, „Marija, Marija, skaisčiausia lelija“ (visai savais žodžiais).

Maldaknygė buvo dauginama perrašant ir papildant maldomis. Sunku pasakyti, kiek egzempliorių buvo perrašyta – jas atimdavo prižiūrėtojai kratų metu, bet kalinės vėl jas dauginavo. Lyginant išlikusias maldaknyges matyti, kad jos skiriasi kai kurių maldų tekstais – kūrimo procesas nenutrūko iki pat laisvės atgavimo. Maldaknygės buvo nedidelio formato (50x70 mm), paprastai įrištos gražesniu audeklu, papuoštos ornamentais.

Po karantino mergaitės, išsklaidytos po įvairius Berlogo lagerius, kartu nešėsi ir maldaknyges. Dalis kalinių drauge su A.Dirsyte atsidūrė Magadano 18 kolonos moterų lageryje. Šios kolonos kaliniai buvo varomi į statybos darbus, moterys dažniausiai turėjo kirsti amžinojo įšalo surakiną gruntą naujų pastatų pamatams. Pastatai turėjo būti tvirti, atsparūs atominiam karui – buvo renjami gilūs požemiai po pastatais. Visa tai reikėjo iškasti rankomis. Darbo diena spec. lageryje trukdavo 10 valandų, neskaitant laiko, sugaišto eiti į darbą ir grįžti, – tam reikėjo dar mažiausiai poros valandų.

Nualintoms darbo ir gyvenimo sąlygų merginoms mokytoja A.Dirsytė tampa tikra dvasinio gyvenimo vadove. Vyksta aktyvus religinis gyvenimas, švenčiamos religinės šventės. Tai ypač svarbu šiame tolimame krašte, kur neretai kaip pikta pagunda gresia nusivylimas matant blogio galią, o dažnai ir moralinio nuosmukio pavojus. Gretimoje vyrų kolonoje atsiradus kunigui, per savo

bendrąbylį, šioje kolonoje dirbantį Juozą Brazauską A.Dirsytė suorganizuoja, kad Šv.Komunija būtų perduodama ir į moterų lagerį, dalija ją mergaitėms.

V. Bagdonaitė-Čepienė prisimena gautą iš A.Dirsytės Velykų dovaną – į baltą popieriaus skiautelę įsuktą mažą Šv.Komunijos gabalėlį³⁴.

„Mes karštai meldėmės ir atlikome dvasinę išpažintį, atgailavom, vakare, susirinkusios po gultais, užsidangsčiusios nuo pašalinių akių, pasimeldusios, iš mokytojos rankų priimdavome Šv.Komuniją“³⁵, – prisiminė D.Ulozaitė.

Komunija būdavo atnešama gražiai išsiuvinėtoje skepetėlėje. Ją Zina Viščiūtė grįždama iš Kolymos parsivežė į Lietuvą, o pasakui ją padovanojo atvažiavusiai seseriai iš JAV. Atidavė jai drauge ir savo maldaknygę, kuri JAV buvo perduota toliau – Lituanistikos tyrimų ir studijų centrui³⁶.

A.Dirsytė skatino mergaites lavintis, dalytis žiniomis ir jų siekti. Laiškeliais ji guodžia kitose kolonose atsidūrusias globotines. Jos tarpininkavimu ciklą rašinių apie mergaitės etiką, laikyseną rašo gretimame lageryje kalinamas Juozas Brazauskas. Ji daug kalba su mergaitėmis apie gražiąją meilę, drauge jos mokosi: „Meilės išmokti – didžiausias dalykas, o mergaitei didesnio papuošalo nėra kaip meilė. Labai mažai supratimo turėjau apie tuos dalykus. Skačiau, žavėjausi gražiais posakiais, o reikia darbų, tik darbų! <...> Kraštas laukia ne svajonių, bet darbščių rankų, mylinčių širdžių. Be meilės nieko laimingo nepadarysi. Be didelių pastangų meilės neišmoksi“, – rašo Adelė laiške iš Magadano³⁷.

Patys prižiūrėtojai sakydavo, kad speclageriai sukurti žmonėms naikinti, prieš tai išsunkus juos sunkiu darbu.

„Jus atvežė ne dirbti, o Kolymos žemei patręšti. Mums jūsų darbas nesvarbu“, – kalbėjo 18 kolonoje susirinkusiems kaliniams lagerio viršininkas majoras Pugačiovas³⁸, atsakydamas į kalinių priekaištus, kad sudarytomis sąlygomis negalima našiai dirbti.

³⁴ V. Bagdonaitės-Čepienės liudijimas, p. 491.

³⁵ D. Ulozaitės-Lašinskienės liudijimas, p. 527.

³⁶ Z. Viščiūtės-Bujanaušienės liudijimas, p. 533.

³⁷ A. Dirsytės laišakai, l. 16.

³⁸ M. Bloznelis, Atsiminimai (*Rankraštis asm. archyve*).

Moraliai sužlugdytas žmogus greičiau sunyksta ir fiziškai, tad vienas iš administracijos tikslų buvo gniuždyti kalinius moraliai. KGB informatoriai, pastebėję A.Dirsytės veiklą, kuri kliudė sovietinės lagerių sistemos tikslams, ėmė jos pavyzdžiu bauginti kitus.

A.Dirsytė dirbo Tamaros Bajerčiuk brigadoje statybos darbuose. Grįžtant iš darbo prie sargybos būdelės būdavo kratos. Kartą po kratos A.Dirsytę nuvedė į sargybos būstinę ir į baraką ji nebegrižo. Rytą, brigadininkei paliepus, Levutė Vizbaraitė paėmė rytinę duonos normą ir Dirsytei. Tikrai, į darbą buvo atvesta ir A.Dirsytė. Ji buvo labai pavargusi, sušalusi, kojos šlapios. Atėjus į darbą visai brigadai, Levutė pakeitė jos šlapius autus savais, apsupo cemento popieriumi, kad nešlaptų, o šlapiuosius paprašė padžiovinti prie laužo. Adelė, paklausta, kodėl ji buvo pasodinta į karcerį, atsakė: „Priekabių ieško“. Ji dažnai buvo kankinama karceryje, kur negaudavo maisto, kur buvo atimami šilti drabužiai³⁹. Karceris buvo išraustas amžinojo įšalo grunte, nebuvo šildomas, todėl kelios dienos karceryje susargdindavo ir stipriausios sveikatos žmogų.

Be to, Kolymos klimatas savaime yra kenksmingas, todėl į Kolymą buvo atrenkami arba stiprios sveikatos žmonės, arba specialiai skirti sunaikinti. Alinantis darbas, menkas maistas sekino ir jaunus žmones, tad juo labiau dvigubai vyresnę mokytoją. Tačiau jos laiškuose nėra nė pėdsako nusiskundimų – ji nuolat randa grožio atšiaurioje gamtoje, džiaugiasi bendruomenės gyvenimu.

„Motinos diena pas mus gražiai praėjo. Mes ruošėmės jai. Mokėmės dainų, eilėraščių, rašėm rašinėlius. Veliuoniškė mokytoja parengė kolektyvinę deklamaciją, aš parašiau rašinėlį „Kaip pasveikinsiu Tave, mama...“ Jį pati perskaičiau. Dvi kitos mergaitės perskaitė: „Giedokim giesmę mamai ir iš pasakiškų dienų“, – rašo Adelė laiške 1951m.⁴⁰

Vis dėlto nuolatiniai persekiojimai, sunkus darbas fiziškai nusilpnina mokytoją, – ji nebetinka intensyviam darbui statybose ir drauge su kitomis išsekusiomis likimo draugėmis perkeliama į miškingomis kalvomis apsuptą koloną, vadinamą tiesiog „šeštuoju kilometru“.

³⁹ E. Vizbaraitės-Šumskienės liudijimas, p. 541.

⁴⁰ A. Dirsytės laišakai, l. 19.

Vasarą ji siunčiama šienapjūtės darbams. Čia reikia atlikti skirtą normą, siaučia uodų ir mašalų pulkai, bet gamta didinga, nors ir rūsti, laukinė. Be to, čia galima pasirinkti uogų, grybų.

A.Dirsytei ir čia labiau rūpi ateities Lietuva. Laiškuose ji kalba apie tai, kaip reikia asmenybių, jautrių sielų. Kokia laimė, kai sutinki jautrų, dvasingą žmogų⁴¹.

Rudeniop ji grąžinama prie statybos darbų. Čia nuolat persekioja rusės brigadininkės, matyt, vykdydamos administracijos nurodymus. Jos net ir poilsio metu rasdavo jai kokį darbą, kad tik negalėtų pailsėti. Dažnai pakliūva ir į karcerį. Karceryje ji meldavosi už tuos nelaiminguosius, kurie darė jai tiek daug pikto, ir jai tapdavo lengviau⁴². Vieną kartą jų brigadai pavyko valyti virtuvę. Ten buvo daug puodų su prisvilusia koše. Jos tą košę išgramdė, prisivalgė pačios ligi soties, o kas liko, sukrovė į popieriaus lapus parnešti kitoms. Grįžtančias į baraką jas sulaikė sargybinių vyresnysis. Pirmiausia ėmė krėsti A.Dirsytę. Išmetė jos nešamus svilėsius ir paliepė kareiviui varyti ją į karcerį už vagystę. Kitų nekrėtė. Nors merginos norėjo įrodyti, kad A.Dirsytė nekalta, tačiau vyresnysis ir kitoms pagrasino karceriu. Ją dažnai kvietė pas tardytoją, po to karceryje daužydavo, kankindavo. Ji niekam nesisksdavo. Tik pirtyje merginos pamatydavo naujas mėlynės ir kraujosruvas.

„Matydavau, kad ji labai kenčia, – pasakoja Levutė Vizbaraitė. – Dirsytė visada savo kančias aukodavo Dievo Motinai Marijai už Lietuvą <...> Po vieno tardymo ji ilgai spjaudė krauju, buvo sutinęs visas veidas. Tik vėliau prisipažino, kad buvo išmušti dantys“⁴³.

1952 m. rudenį ji vėl perkeliama į koloną. Formaliai ši kolona nevykdė didelių statybos darbų. Tačiau toliau nuo centro dar didesnė buvo administracijos ir sargybinių savivalė.

A.Dirsytę jau kamavo didelis kraujospūdis, todėl ji dažnai paliekama zonos darbininke. Čia būdavo paliekama ir Leonora Grigalavičiūtė. Jos abi galėdavo laisviau pabendrauti. Leonora prisimena pokalbius apie žmogaus dvasinę kultūrą, siekius, literatūrą.

⁴¹ Ten pat, l. 21.

⁴² E. Vizbaraitės-Šumskienės liudijimas, p. 541.

⁴³ Ten pat.

Tuo metu A.Dirsytę gydė gydytoja Antanina Badalova. Ji buvo neblogo – duodavo vaistų⁴⁴. Tačiau į darbus tekdavo eiti.

Sykį einant į lagerį kratos metu A.Dirsytė buvo palikta sargybos būstinėje ir ten turėjo išvalyti tualetus ir išplauti būstinę. Bet prikibo, kad ji prastai išplovusi. Ją labai sumušė – buvo mėlynės ant nugaros, praskelta lūpa, kraujosruvos veide. Dirsytė ramino kitas, ją guodžiančias: „Nekreipk dėmesio, – sakė Levutei Vizbaraitėi, – tie vargšai nežino, ką daro, geriau pasimelskime už juos“. Ji niekad nenusimindavo, visas ramindavo⁴⁵.

Apie sunkius išgyvenimus ji nieko nerašo namiškiams. Tik tarsi tarp kitko užsimena: „O kaip sunku čia išlaikyti gražų lietuvės vardą. Kur tik būsi, visur turi pajusti, kad tu ne iš čia: ar valgykloj, ar darbe, ar poilsio valandomis. Reikia tvardyti nervus, reikia begalinės išminties ir budrumo. Jei ne, – nieku esi paverčiamas“. Tame pačiame laiške toliau rašo: „Aš esu labai labai laiminga, nes Viešpats mano sielai teikia ramybės, duoda jėgų, minčių, mano aplinkoj yra simpatingų sielų, kurios mielai bendrauja su manim ir visur man padeda. Sielų visiška giedra“⁴⁶.

Kuru kalinės apsirūpindavo mišku apaugusiose kalvose – rinkdavo šliaužiantįjį kedrą („stlanyką“). Magadane žiema prasižieda anksti. Sniegas būdavo labai gilus, o takelis siauras – tiek, kiek pramintas. Sargybiniai vis stengėsi užkrauti A.Dirsytei didesnę rąstą, kad ji parpultų, versdavo ją eiti kraštinėje eilėje. Ukrainietė mokytoja Oksana Mielniuk su rąstu paslydo už voros ir ją nušovė. Mergaitės suprato tuos kėslus, tempdavo Dirsytę į vidurį, bardavosi su kareiviais. Tačiau Dirsytė jas ramindavo ir sakydavo, kad tie kareiviai – vargšai, už juos reikia melstis. Miško darbuose siūlė kurti maldeles ir jas užrašyti tošyje. Ji pati rašydavo kur galėdavo, o parėjusi perrašydavo cemento maišelių skiautelėse⁴⁷. Taip vis gausėjo maldų rinkinėlis, kuris guosdavo sunkiomis valandomis. A.Dirsytė daug skaito, tačiau ją vis labiau kankina nemiga ir galbūt atsiranda nerimas dėl savo ateities.

Ateina 1952 metų Kalėdos. „Šventas vakaras. Mes ruošiamės Kūčioms. Nuotaika pakili <...> Prie Kūčių stalo sėdėjome penkios.

⁴⁴ E. Grigalavičiūtės-Rubenės liudijimas, p. 505.

⁴⁵ E. Vizbaraitės-Šumskienės liudijimas, p. 541.

⁴⁶ A. Dirsytės laišakai, l. 22.

⁴⁷ E. Vizbaraitės-Šumskienės liudijimas, p. 541.

Buvo jauku“, – rašo ji laiške namiškiams. Drauge ji rūpinasi: „kiek daug čionykščio jaunimo dar svajoja mokytis, kas jiems padės? Aš savo artimiausias raminu, kad bus pagalba, manau, kad ir jūs ją mums suteiksite. Nejaugi jūs tik tuščiais žodžiais mūsų laukiate arba mes jums mirė?.. Kai aš žiūriu į savąsias jaunuoles, kurios glaudžiasi prie manęs, kad mokytųsi, kad daugiau sužinotų, man grau-du darosi, kad kiti ir pavalgę negyvena tuo bendru Tėvynės troški-mu šviestis, lavintis, kad sumažintų visokeriopą skurdą“⁴⁸.

Eina jau septinti nelaisvės metai. Tiek daug tikėta, viltasi, kad pasaulis suvoks teisybę, bet dienos slenka toli nuo Tėvynės. Ka-muoja ilgesys. 1953 m. sausio pabaigoje rašytas namiškiams laišk-as pradedamas žodžiais „Nesupratau savos žemės ilgesio didybės... Neišsakysi, nenupieši auksinių dienų savo žemėj. Nors niekad nesigailėsiu to, ką mačiau, ką išgyvenau, ką supratau. Šian-dien man ypač įdomus kenčiantis žmogus“⁴⁹.

A.Dirsytė neužsisklendžia savo išgyvenimuose, analizuoja, koks skausmas didžiausias pasaulyje, kviečia ir kitus analizuoti, mąstyti. Viename laiške atskleidžia savo troškimus, ketinimus: „Labai noriu mokytojauti. Dabar žymiai sustiprėjo mano suvoki-mas apie žmogų ir pasaulėžiūrą. Dabar viskas šviesiau, prasmin-giau. Dabar man kiekviena diena labai brangi. Niekad nenuobo-du, nes tai didelė Dievo dovana“⁵⁰.

Maldaknygė „Marija, gelbėki mus“

Artėja 1953 metų vasario 16-oji. Tai 35-ieji Nepriklausomybės paskelbimo metai. Laiške Pranutei į gretimą lagerį A.Dirsytė rašo apie rengimąsi didžiajai šventei: „Tris dienas prieš šventę kalbėsime po dalį Šv.Rožančiaus: 1) prašysime Tautai palaimos, 2) prašysime žuvusiems amžino poilsio, 3) dėkosime už gėrybes, suteiktas mūsų Tautai. Darysime sąžinės sąskaitą, priim-sime Dvasinę Komuniją“⁵¹.

⁴⁸ A. Dirsytės laišakai, l. 23.

⁴⁹ Ten pat, l. 25.

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Ten pat, l. 26.

Šios didžiosios šventės proga A.Dirsytė sukuria naują maldaknygę. Tai ne tik jos, bet ir viso būrelio dovana Lietuvai. Lionė G. [Leonora Grigalavičiūtė] surenka ir sutvirtina Dirsytės perrašytus lapelius, Valė Ber. [Bernatavičiūtė] piešia, Levutė Viz.[Vizbaraitė] suklijuoja. Maldaknygę siunčia Pranutei [Pranutei Čebelytei?]: „Kad galėtum geriau su mumis jausti, mąstyti ir garbinti Viešpatį“⁵².

Maldaknygę A.Dirsytė pavadina „Marija, gelbėki mus“. Maldaknygės pavadinime galima justi pagalbos šauksmą. Sunku pasakyti, kiek tai siejasi su pačios A.Dirsytės išgyvenimais.

Maldaknygės formatas panašus į anksčiau lageryje sukurtų maldaknygių, tačiau ši gerokai skiriasi savo kompozicija ir maldų teksta.

Maldaknygė pradedama Rytine malda – „Dangau, palaiminki vargo dieną“. Toliau yra maldos į Tautos kankinius, Angelą Sargą, Šventąją Dvasią, Šv.Teresėlę; skyrius baigiamas Vakarine malda – „Viešpatie, laiminki mano miegą“, Malda į Šventąją Šeimą, Malda į Mariją.

Toliau surašytos Mišių maldos „Šv. Mišių Auka“. Jos pradedamos Įžanga, Švč.Trejybės pagarbinimu, toliau – Evangelija, Aukojimas, Kanonas ir Pakylėjimas, Šv. Komunija. Mišios baigiamos Pabaiga ir malda „Marija, gelbėk mus“.

Po Mišių maldų yra Išpažinties maldos: Sąžinės sąskaita, Gailėsčio sužadinimas, Maldos prieš ir po Komunijos, Malda prašant pagalbos tėveliams.

Toliau eina apmąstymai apie Kryžiaus kelią: Įžanga, tekstai kiekvienai iš 14 stočių ir baigiamoji malda.

Maldaknygės pabaigoje surašytos įvairios maldos: Malda į Girkalnio Gailestingumo Motiną, Malda į Šv. Kazimierą, į Šv. Juozapą, Velykų malda, Malda į Gailestingumo Jėzų, Malda į Šv. Moniką, Malda į Visų Malonių Tarpininę, Sekminių malda, Devintinių malda, Šeštinių malda, Malda į Šv. Antaną, Malda į Šv. Joną Krikštytoją, Malda į Šv. Aloyzą, Malda į Kristų Karalių. Maldaknygė baigiasi Kalėdų malda⁵³. Nežinoma, kiek šių maldaknygių buvo perrašyta ir pasklido.

⁵² Maldaknygė „Marija, gelbėki mus“, Kaunas: Atmintis, p. 10. (Žr. faksimilę p. 340–401).

⁵³ Ten pat, p. 243.

Po Stalino mirties gyvenimas lageryje pagerėjo, tad ir laiškuose daugiau kalbama apie planus švęsti Velykų šventes, apie vadovėlius, kurių reiktų mergaitėms lavintis. Laiškuose nutyliami nuolatiniai lagerio administracijos persekiojimai, nors jie nenutrūko ir Stalinui mirus – sistema sukosi toliau.

Darbo monotoniją pakeisdavo švenčių laukimas. Ypač tautinių. Tada siūsdavo sveikinimus aplinkiniams. Antai gražiai spalvota akvarele pieštame storesnio balto popieriaus viršelyje pavaižduota lietuvaite su tautine trispalve. Vidinėje sulenкто lapo pusėje – ranka rašytas sveikinimas: „<...> Lai Aušra dar įvairesnėmis spalvomis prašvinta mums, o Varpas tepabudina kiekvieną iš mūsų didiems Tėvynės darbams“⁵⁴.

A.Dirsytė nuolat ilgisi prasmingesnio gyvenimo: „Kaip labai pasiilgau kultūrinio judėjimo, siekiančių, dirbančių prasmingą darbą žmonių, labai pasiilgau jaunimo, mokyklos. Dabar atrodo, kad labai daug ką turėčiau pasakyti jaunai sielai“⁵⁵.

1953 m. kovo antrojoje pusėje A.Dirsytė gavo užskaitų knygelę. Užskaitai Kolymoje buvo taikomi išdirbusiems skirtą darbo kiekį – normą. Priklausomai nuo normos viršijimo dydžio už vieną darbo dieną buvo galima gauti iki trijų dienų, t.y. vietoj vienos dienos bausmė galėdavo sutrumpėti trimis dienomis. Knygelėje nurodyta jos kalinimo pabaigos data – 1955 m. gruodžio 2 d.

Jau ne viena jos ugdyta mergaitė išeina iš lagerio. Išeina į naują, daug netikėtumų ir pavojų nešantį „laisvą“ sovietinį gyvenimą, kur A.Dirsytė jau nebegalės tiesiogiai padėti, apsaugoti nuo pavojų. Kiekvieną mokytoja išlydi gražiais palinkėjimais:

„Ypač džiaugiuosi, kad Tavo siela išliko skaisti, ieškanti, norinti <...> Aš dėkoju Dievui, kad Tave sutikau. <...> Olyte, branginu ir myliu Tave. Man mielas Tavo sielos pasaulis <...> Kiekviena žinėlė iš Tavęs mano bus labai laukiama“⁵⁶, – rašo išeinančiai iš lagerio savo auklėtinei Olei.

⁵⁴ A. Dirsytės laišakai, l. 27.

⁵⁵ Ten pat, l. 31.

⁵⁶ Ten pat, l. 32.

A.Dirsytę administracija budriai stebi. 1953 m. spalio 18 d. rašytame laiške sako: „Pradedu visiškai tikėti, kad pažeminimai, nevertinimas, panieka, visokiausi trūkumai yra labai reikalingi, jie nušveičia ir nuvalo“⁵⁷.

Retkarčiais suskamba ir rezignacijos gaida: „Mano aplinkoj labai maža minties, jausmo pastovumo. Kaip buvo gera tikėti kito žodžiu, mintimi. Gal ne mažiau susikaupus reikia šiandien įsižiūrėti į advento žvakę, kaip prieš du tūkstančius metų. Labai noriu, kad ta žvakė ir Jums daug padėtų, kad mes suprastumėm ir gyventumėm jos šviesoje“⁵⁸.

Mokytoja A.Dirsytė užmezga ryšius su 19-ojo kilometro lagerio mergaitėmis. Kai dėl pūgos jos nevaromos malkų, gauna laiškutį iš A.Dirsytės. Tai jas nudžiugina: „Gera prisimenu tą dieną, – rašo A.Pakšytė. – Pustė smarkiai, sargybiniai leido susikurti laužą. Apsėdusios jį, susigūžusios, alkanos skaitome mokytojos laiškutį. Ji rašo, kad ir jų vakar į darbą nevedė. Jos susirinkusios svarstė klausimą: kas geriau – ar laisvė, ar jos ieškojimas (siekiimas)? Svarstome ir mes prie laužo. Mūsų išvada: geriau laisvės ieškojimas <...> Gera prisimenu tą dvasinį pakilimą, kai mūsų nuomonės sutapo“⁵⁹.

Nors po Stalino mirties atrodė, kad ir Berlago kaliniams gyvenimas palengvės, tačiau KGB, atvirkščiai, ėmė dar intensyviau persekioti ir naikinti potencialius pasipriešinimo šviesulius. A.Dirsytė kaip tik ir buvo toks šviesulys.

Liga

Kartą grįžtančią iš darbo A.Dirsytę vėl nuveda į karcerį. Mergaitės bėga lankyti mokytojos. Kadangi laisvu nuo darbo metu jos megzdavo, siuvinėdavo nosinaites, tai šiomis dovanėlėmis palenkia karcerį saugančius kareivius ir jie leidžia perduoti A.Dirsytei šiltesnį drabužį ar maisto. Bet šiuo kartu po savaitės A.Dirsytė kažkur išvežė. Kai mergaitės vieną mongolą kareivį pa-

⁵⁷ Ten pat, l. 35.

⁵⁸ Ten pat, l. 36.

⁵⁹ A. Pakšytės liudijimas, p. 511.

klausė, kur jų mokytoja, šis atsakė: jūsų močiutę išvežė tikriausiai į Vladivostoką.

Ilgai jos nebuvo. Kartą tas pats mongolas priėjo darbe prie vienos Dirsytę lankiusios mergaitės ir sako: „Atvežė jūsų močiutę, ji ten pat, karceryje, bet jau sukvailėjusi“⁶⁰.

Mergaitės surinko kiek turėjo maisto ir vakare įsiprašė sargybinių leisti ją aplankyti. A.Dirsytė buvo trumpai nukirptais plaukais, susivėlusį, purviną, sudžiūvusį, pamėlusiais paakiais. Mergaitės ji pažino, šios ją aptvarkė. Ji šiek tiek užvalgė duonos ir žuvies, bet paklausta, kur buvo, ėmė blaškytis, šauktis tėvų. Kai būdavo geresnis karcerio sargybinis, mergaitės lankydavo ją. Kartais ji būdavo rami, tik liepdavo labai tyliai kalbėti, nes muš. O užklausta, kur buvo, nebetekdavo proto. Tik kartą ji pasakė, kad buvusi kažkokiuose požemiuose... „Tada ji ilgai su manimi kalbėjo ir aš pirmą sykį mačiau, kaip jos veidu rieda ašaros, – pasakojo viena mergaitė. – Sakė, ten buvo labai žiaurūs tardytojai, ypač vienas žydas, jis nulupęs jai pusę plaukų. Ir parodė galvoje šašus“⁶¹.

1954 m. rudenį A.Dirsytę nuvežė į lagerio ligoninės psichinių ligonių skyrių.

Tuo metu po Stalino mirties paskelbus amnestiją, dalis mergaičių, kurios buvo suimtos, kai neturėjo 16 metų (t.y. buvo nepilnametės), iš lagerio buvo paleistos. Jos aplankė ligoninėje esančią A.Dirsytę. Aldonai Pakštytei, kilusiai nuo Šėtos, A.Dirsytė perdavė aplanką su įvairiais jos artimiesiems skirtais suvenyrais. Deja, A.Pakštytė drauge su kitomis į Lietuvą neišvyko – buvo rasta priežasčių ją sulaikyti Magadane, tad ir aplanką namiškiams ji perdavė jau vėliau⁶². A.Dirsytę ligoninėje, prieš išeidama iš lagerio, aplankė ir Zina Viščiūtė. Jai A.Dirsytė perdavė pluoštą ant cemento maišelių popieriaus ranka surašytų maldelių⁶³. 1955 m. vasarą A.Dirsytė buvo 18-ame lageryje, ligoninės psichiniame skyriuje. Lietuvaičių ten buvo trys: pora jaunų mergaičių ir mokytoja A.Dirsytė. Ji buvo labai rami, liūdna ir tyli. Maisto atsisakydavo: „Nepavyksta įkalbėti pavalgyti, nors ir sakau, kad tai iš Šėtos. Ji

⁶⁰ E. Vizbaraitės-Šumskienės liudijimas, p. 541.

⁶¹ Ten pat.

⁶² A. Pakštytės liudijimas, p. 511.

⁶³ Pokalbis su Z.Viščiūte 2001 m. (*M.Bloznelio asm. archyvas*).

sako, kad nieko nederba, todėl neturinti teisės ir valgyti“, – prisimena A.Pakšytė⁶⁴.

Ji buvo maitinama prievarta. Visa sutinusi. Jos buvimo lageryje terminas – iki 1955 m. lapkričio mėnesio. Tais metais rudenį laivais šias lietuvaites etapu turėjo išgabenti iš Magadano ir grąžinti į Lietuvą. Visos sėkmingai atplaukė į Vaniną, o iš ten vagonais nugabentos į Chabarovską.

A.Dirsytė buvo labai nusilpusi. Kelionė laivo triume dar labiau ją nuvargino. To paties lagerio kalinė Aleksandra Gudelevičiūtė-Valiulienė pasakojo, kad A.Dirsytė jai padavusi gražias iš namų gautas šlepetes ir prašiusi, kad jomis būtų apauta mirusi⁶⁵.

Atrodo, Chabarovske A.Dirsytė buvo paguldyta centrinėje lagerio ligoninėje ir ten 1955 m. rugsėjo 26 d. mirė. Tai patvirtina ir oficialus atsakymas A.Dirsytės seseriai A.Skinulienei į užklausimą apie A.Dirsytės mirties datą⁶⁶.

⁶⁴ A. Pakšytės liudijimas, p. 511.

⁶⁵ A. Gudelevičiūtės-Valiulienės liudijimas, p. 508.

⁶⁶ Pažyma iš Chabarovsko VRM Informacijos centro 13/6/12-K-703, išd. 1997.10.03.

ADELĖS DIRSYTĖS
MALDAKNYGĖS FAKSIMILĖ

*Marija,
gelbėki mus*

Marija,
gelbėki mus

ATMINTIS
Kaunas 2001

SIBIRO KALINIŲ LIETUVAIČIŲ
MALDAKNYGĖ

Didžiojo jubiliejaus metais Šventųjų skelbimo kongregacija leido pradėti lietuvaitei, Sibiro gulagų kalinės, Adelės Dirsytės beatifikacijos bylą. Yra nemažai medžiagos apie šią taurios dvasios lietuvaitei, tačiau jei turėtume tik šią kuklią jos maldaknygę, parašytą

didelės kančios naktį, jos užtektų atkurti gražios, spinduliuojančios per kiekvieną maldos žodį dvasios paveikslą. Šiandien besimeldžiančiam iš šios knygutės gal ne visada pasiseks nusileisti į anų dienų kančios bedugnę, kurioje badą ir speigus, sunkų darbą ir panieką kentusios lietuvaitei nepalūžo, kasdien semdamosi stiprybės iš asmeninės maldos valandėlių. Ši kukli maldų knygutė gimė žmogiškąsias jėgas pranokstančio išbandymo valandomis. Kentėdamos lietuvaitei meldė „nors sapne pabūti Tėvynės žemėje su savaisiais“, o Tėvynėje likusiems, ypač ginantiems jos laisvę ir kenčiantiems už tiesą, Dievo palai-

mos. Matydamos kenčiančius žmones ir beširdžius prižiūrėtojus, merginos meldėsi: „Viešpatie, pasigailėk tų, kurie mus persekioja ir kankina“. Ši kukli maldaknygė amžiams išlieka kaip paminklas ne tik Adelei Dirsytei ir su ja kentėjusioms draugėms, bet ir krikščioniškai Lietuvai, išugdžiusiai nuostabios sielos žmonių.

Telaimina Dievas visus, kurie naudosis šia maldų knygute, ir malda tesubrandina juos auka ir meile būti panašius į anas priespaudos ir kančių dienų lietuvaites.

+ Aps. Tamkaičius

Pranute,
kad galėtumėt
geriau kartu su mumis
jausti, mąstyti ir garbinti
Viešpatį, siunčiame šią
knygutę Lionė G. padarė
ją, Valė Ber. piešė, Levutė
Viz. įklijojo, o aš rašiau.
1953. II. 16 Ad

Pranute,
kad galėtumėt
geriau kartu su mumis
jausti, mąstyti ir
garbinti Viešpatį,
siunčiame šią knygutę
Lionė G. padarė ją,
Valė Ber. piešė,
Levutė Viz. įklijojo,
o aš rašiau.

1953 II 16 Ad.

Dangau
palaiminki vargo
dieną.

Taušo sunki dar-
bo diena. Šv. Trejybė,
noriu Tave pagarbin-
ti kantrybe ir paga-
rba savo bendradar-
biaus. Duoki mums
išminties ir jėgos

ramiai iškęsti visus
nesusipratimus, pa-
nieką ir neapykan-
tą, palaiminki ma-
no mylimuosius ir
visą mano Tau-
tą, o ypač Tėvy-
nės gynėjus, naš-
laičius ir visus
kenčiančius už
Tėvą. Sujunk

Dangau, palaiminki
vargo dieną.

Išaušo sunki darbo
diena. Šv. Trejybė,
noriu Tave pagarbinti
kantrybe ir pagarba
savo bendradarbiaus.
Duoki mums
išminties ir jėgos

ramiai iškęsti
visus nesusipratimus,
panieką ir
neapykantą,
palaiminki mano
mylimuosius ir
visą mano Tautą,
o ypač Tėvynės gynėjus,
našlaičius ir visus
kenčiančius
už Tėvą.
Sujunk

mus visus vienybėn
gyvu tikėjimu, ne-
palaužiama viltimi
ir nežinančia ribų
meile. Amen

Mūsų Tautos Kan-
kiniai, išmelskite stip-
rybės, sumanumo
ir vėrybės mūsų
Tautos darbuoto-

jams, išmelskite tik-
rai šviesų amžinąjį
poilsį, galus pragul-
dintiems mišiam
Elms Amen.

Angele Sarge, Šv. Glo-
bėja, Šv. Antanai ir
visos palaiminto-
sios Dvasios, saugo-
kite, lydėkite ir iš-

mus visus vienybėn gyvu
tikėjimu, nepalaužiama
viltimi ir nežinančia ribų
meile.

Amen.

Mūsų Tautos
Kankiniai,
išmelskite stiprybės,
sumanumo ir vienybės
mūsų Tautos
darbuoto-

jams, išmelskite tikrai
šviesų amžinąjį poilsį
galvą paguldžiusiems
už savo žemę.

Amen.

Angele Sarge,
Šv. Globėja,
Šv. Antanai ir visos
palaimintosios Dvasios,
saugokite,
lydėkite ir iš-

laikykite mane
šiandieną laisvą
nuo viso pikto
Amen.

Šv. Dvasia,
nušvieski
mano ir mano Tau-
tos kelius į laimni-
gą ateitį; Šv. Dvasia,
laimink mūsų ja-
sių žimus
Amen.

laikykite mane šiandieną
laisvą nuo viso pikto.
Amen.

Šv. Dvasia,
nušvieski mano ir
mano Tautos
kelius į laimingą ateitį,
Šv. Dvasia, laimink mūsų
pasiryžimus.
Amen.

Šv. Teresėle,
misijų
globėja, suteiki man
apaštališkos dvasios
padėki man savo
gražiu elgesiu lai-
mėti Viešpačiui tie-
ty.
Amen.

Šv. Teresėle, misijų
Globėja, suteiki
mums
apaštališkos dvasios,
padėki man savo
gražiu elgesiu
laimėti Viešpačiui
sielų.
Amen.

Viešpatie,
laiminki mano miegą

Diena užsimerkė,
mano akis nuovargis
merkia, jausmai iš-
blėso, jėgos išseko...

Viešpatie, dėko-
ju už visas šios diē-
nos malones: už svei-
katę, jėgas, už sielą
ir kūną maistą, už
~~kiekvieną~~ gerą žodį,

už kiekvieną ma-
lonumą, už viltį, už
savo gimtąją kalbą, ku-
rį svečioj šaly gird-
ėjau... Dėkoju ir už
skausmą, neapykan-
tą, už visus trūku-
mus, kuriais mane
bandei. Viešpatie,
maldauju ramaus
poilsio sau ir sa-
viškiams. Amen.

Viešpatie, laiminki
mano miegą

Diena užsimerkė,
mano akis nuovargis
merkia, jausmai išblėso,
jėgos išseko...

Viešpatie,
dėkoju už visas šios
dienos malones: už
sveikatą, jėgas, už sielą ir
kūno maistą,
už kiekvieną gerą žodį,

už kiekvieną malonumą,
už viltį,
už savo gimtąją kalbą,
kurią svečioj šaly
girdėjau...

Dėkoju ir už skausmą,
neapykantą,
už visus trūkumus,
kuriais mane bandei.
Viešpatie, maldauju
ramaus poilsio sau ir
saviškiams.

Amen.

Šv. Šeima,
^{saugoko}
 ki ir globoki mū-
 sų namų skaislumą
 veržimasi į tik-
 rąją Tiesą, apsaugo-
 ki mūsų Tautos vi-
 mą nuo visokio blo-
 gio, o mums, var-
 go vaikams, leisk
 nors sapne pabū-
 voti Tėvynės žemėje

su savaisiais
 Amen.

Marija,
 Tavo gail-
 lestingumo šau-
 kinios...
 Marija, nuliū-
 dusiųjų linksminto-
 ja, paguoski krau-
 jų ir ašaromis ap-
 šlakstytos žemės
 vaikus, prauguok

Šv. Šeima,
 saugoki ir globoki
 mūsų namų skaistumą
 veržimasi į
 tikrąją Tiesą,
 apsaugoki mūsų
 Tautos rūmą
 nuo visokio blogio, o
 mums, vargo vaikams,
 leiski nors sapne pabūvoti
 Tėvynės žemėje

su savaisiais.
 Amen.

Marija,
 Tavo gaillestingumo
 šaukiuos...
 Marija,
 nuliūdusiųjų
 linksmintoja,
 paguoski krauju ir
 ašaromis apšlakstytos
 žemės vaikus, paguoski

Marija, keliu
savo nuvargusias
rankas į Tave ir
maldauju atlei-
dimo savo ir sa-
viškių ydų, klai-
dų, netobulumų
ir nuodėmių.
Amen.

Viskas Jėzui
diena ir naktis

Šv. Mišių
Auka

Ižanga.

Ir šioje valan-
doje kunigas lenkia-
si prieš Tavo altorių,
Viešpatie, nė aš pa-
saulis, taip pat ir
už mane. Viešpatie

Marija,
keliu savo
nuvargusias
rankas į Tave ir
maldauju atleidimo
savo ir
saviškių ydų,
klaidų, netobulumų ir
nuodėmių.

Amen.

Viskas Jėzui
diena ir naktis

Šv. Mišių
Auka

Ižanga.

Ir šioje valandoje
kunigas lenkiasi
prieš Tavo altorių,
Viešpatie,
už visą pasaulį,
taip pat ir už mane.
Viešpatie

Dieve, atleisk man
mano nusikaltimus ir
sustiprink mane ma-
no uždaviniais, kad
tobulai juos atlik-
čiau. Prie Tavo
olidžiausios aukos,
prie visų Šventųjų
Bažnyčios įteiktų
sudėtų nuopelnų,
priimki ir mano
kančias: nuo-

vargi, paniekinimus,
ilgesio ašaras,
alkį, šaltį, visas dvasios
negales, ~~mano~~
pastangas... ir Tė-
vynės laisvę, mūsų
limųjų ir prietelių
geresnę dalį, ir
kovotojų vėles. Viešpatie,
pasigailėk ir tų,
kurie mus per-

Dieve, atleisk man
mano nusikaltimus ir
sustiprink mane mano
uždaviniais, kad tobulai
juos atlikčiau. Prie Tavo
didžiausios aukos,
prie visų Šventųjų
Bažnyčios įteiktų
sudėtų nuopelnų, priimki
ir mano kančias: nuo-

vargi, paniekinimus,
ilgesio ašaras, alkį, šaltį,
visas dvasios negales,
mano pastangas...
už Tėvynės laisvę,
už mylimųjų ir prietelių
geresnę dalį, už kovotojų
vėles. Viešpatie,
pasigailėk ir tų,
kurie mus per-

sekioja ir kankina,
na, duoki ir jiems
parinti savo meilės
saldumą.

Šv. Trejybė, r
pasigailėk

Dangaus Tėve,
sutvėrei mus didžia-
jai laimei, mel-
dšiu su visišku nu-
sižemimu, ver-

ki mane į jį, kaip
Tau tinka: per be-
dugnes, per šalčius...
Aš visur eisiu, tik
rodyk man kelią.

Viešpatie Jėzau,
viską pasilikojai
mūsų išganymui, vi-
są gyvenimo kartu-
mą išgėrei, kad
mūsų pamokytumei

sekioja ir kankina, duoki
ir jiems pažinti
savo meilės
saldumą.

Švč. Trejybė,
pasigailėk

Dangaus Tėve, sutvėrei
mus
didžiajai laimei, meldžiu
su visišku nusižemimu,
ves-

ki mane į ją, kaip Tau
tinka: per bedugnes, per
šalčius...

Aš visur eisiu, tik rodyk
man kelią.

Viešpatie Jėzau, viską
paaukojai
mūsų išganymui,
visą gyvenimo
kartumą išgėrei,
kad mus
pamokytumei.

Išrinkai ir man kančios
kelį, il-
gesio ir visko netekimo
dėlį, sustip-
rink joje mane.

Šv. Dvasia, apš-
viešk mane pragun-
dy ir tamsos valan-
doj, kad nepaklyš-
čiau, kad klaidoje
neregvenčiau.

Šv. Evangelija

Viešpatie, duo-
ki man vis geriau ir
geriau suprasti Tavo
mokslą, duoki išmni-
tis ji visur išpažinti
ir skelbti savo
darbais, duoki ji
man taip pamilti,
kad visur ir visada Tą
gailą troškimą ir mei-

Išrinkai ir man kančios
kelį,
ilgesio ir visko netekimo
dalia, sustiprink joje
mane.

Šv. Dvasia,
apšviešk mane pagundų
ir tamsos valandoj, kad
nepaklyščiau, kad
klaidoje
neregvenčiau.

Šv. Evangelija

Viešpatie, duoki
man vis geriau ir geriau
suprasti Tavo mokslą,
duoki išminties jį visur
išpažinti ir skelbti
savo darbais, duoki jį
man taip pamilti, kad
visur ir visada Tavo
gailęstingumo ir mei-

lės didybę skelbčiau

Aukoji mas

Viešpatie, dėl
savo didžiausios meilės
mums nužengei
iš dangaus, perėjai
žemės kelią gera
darydamas, iškentei
didžiausias dvasios
ir kūno skausmus,
am... mokiniai

ir mane išrinktu-
tygi keliu Viešpa-
tai, noriu Tave sekti,
tė vėl mane, duok
man jėgų, išminties,
nuskaidrink
mano troškimus.
Viską priimsiu iš
Tavo rankų su
dėkinga širdimi.
bejėgiškumą, be-

lės didybę skelbčiau

Aukoji mas

Viešpatie, dėl savo
didžiausios meilės mums
nužengei iš dangaus,
perėjai žemės kelią gera
darydamas, iškentei
didžiausius dvasios ir
kūno skausmus, pakviete

ir mane išrinktųjų keliu.
Viešpatie,
noriu Tave sekti, tik vesk
mane,
duok man jėgų, išminties,
nuskaidrink mano
troškimus.
Viską priimsiu iš
Tavo rankų su
dėkinga širdimi:
bejėgiškumą, be-

galinį ilgėsį, pa-
miešinimus, aplei-
dimą, užmiršimą,
netekimą laisvės,
brangiausiųjų...
Viešpatie, atgale, ką
nori su manim, tik
panaikink mano
Tautos ir mano my-
limųjų.

Kanonas ir pakylėjimas

Viešpatie, išgirsti
kiekvieno kunigo šau-
kimą ir nužengi iš
dangaus ant mūsų
altorių. Duona ir
vynas Tavo noru
pamaitink Tavo
Švenč. Kūnu ir krauju,

galinį ilgėsį,
paniekimus, apleidimą,
užmiršimą, netekimą
laisvės, brangiausiųjų...
Viešpatie,
daryk, ką nori su manim,
tik pasigailėk mano
Tautos ir
mano
mylimųjų.

Kanonas ir pakylėjimas

Viešpatie, išgirsti
kiekvieno kunigo
šaukimą ir nužengi
iš dangaus ant mūsų
altorių.

Duona ir vynas Tavo
noru pasikeičia
Tavo Švenč. Kūnu ir
Krauju,

o visa dieviška
būtybė ateini, kad
guostum, ramintum
ir stiprintum mus.

Maldauju Tave, bū-
ganglojau, pakeisk
mano būtybę,
padaryk iš sava-
naudės, savim su-
sirūpinusios, pas-
kendusios karaliau-
bei ir įaučiančios

kitus, padedančios
kitiems. Padaryk,
kaol suprasčiau kity
vargus, rūpesčius, kad
jį lengvai nesmerkčiau.
Pakeisk mano ir ma-
no Tėvynės veidą.
Prikalk mus, kad
mes visi ieškotumėm
kelio į Tave, kad
dėl Tavo meilės ir

o visa dieviška būtybė
ateini, kad guostum,
ramintum ir
stiprintum mus.

Maldauju Tave,
Išganytojau, pakeisk
visą mano būtybę,
padaryk iš savanaudės,
savim susirūpinusios,
paskendusios
kasdienybėj, užjaučiančia

kitus, padedančia kitiems.
Padaryk, kad suprasčiau
kitų vargus, rūpesčius,
kad jų lengvai
nesmerkčiau. Pakeisk
mano ir mano Tėvynės
veidą. Prikalk mus, kad
mes visi ieškotumėm
kelio į Tave, kad dėl Tavo
meilės ir

garbės nebūtų
mums sunkios jo-
kios aukos.

Šv. Komunija

Kai siela verkia,
kai širdis liūdesy merdi,
kai visa
mano būtybė mu-
sarys virpa, Jėzau,
maldauju ateiki.
Ateik, o ateik, Ra-

mintojau, Gaivintojau.
kalbėki, ką
nori pasakyti per
šios žmonės, toms
sąlygomis, tuo laiko-
tarpiu. Jėzau, mal-
dauju sutrumpinti
tą bandymų laiką
mums, manims ir
mano išvargusiai
Tautai. Jėzau,

garbės nebūtų mums
sunkios jokios aukos.

Šv. Komunija

Kai siela verkia,
kai širdis liūdesy merdi,
kai
visa mano būtybė
nuovargy virpa, Jėzau,
maldauju ateiki. Ateik, o
ateiki, Ra-

mintojau, Gaivintojau,
kalbėki, ką nori pasakyti
per šiuos žmones,
tomis sąlygomis,
tuo laikotarpiu.
Jėzau, maldauju
sutrumpinti tą bandymų
laiką mums, manims ir
mano išvargusiai Tautai.
Jėzau,

pagalbos maldau-
ju mirusiems ir
mūsų geri, pagalbos
maldaunį tiems, ir
kurios nori, kad
melsčiam.

Mišių Aukos
pabaiga
Išganytojau,
per Tavo Švenč

Auką, per aukas
ir maldas mano
artimųjų, per ban-
gūnų Tėvynės skaus-
mą ir gyvybės aukas
ir visų dangaus šen-
tųjų nuopelnus stip-
rink mane šios di-
nos darbe ir ateities
uždaviniais
Amen.

pagalbos maldauju
mirusiems už mūsų geri,
pagalbos maldauju tiems,
už kuriuos nori, kad
melsčiaus.

Mišių Aukos
pabaiga

Išganytojau, per Tavo
Švenč.

Auką, per aukas ir
maldas mano
artimųjų, per brangiosios
Tėvynės skausmo ir
gyvybės aukas ir
visų dangaus
Šventųjų nuopelnus
stiprink mane šios dienos
darbe ir
ateities uždaviniais.
Amen.

Marija,
gelbėk mus

Marija, gelbėk
kraują ir asaromis,
pasiaukojimu, pa-
ryžimais ir meile
išpjuosią žemę. Ma-
rija, sužadink mūsų
krūtinėj milžinų
galį, išlaikyk skai-

ščių Tautos Dva-
sį, kurią mūsų
bočiai jau amžius
augino. Marija,
apšviesk klajančių
gelbėk mirusių kar-
žygius, leisk prisikelti
mūsų šventai
Lietuvai, kad, kaip
šviesi žvaigždė, kitų
tautų tarpe šviestų

Marija,
gelbėk mus

Marija, gelbėk kraują ir
ašaromis, pasiaukojimu,
pasiryžimais ir
meile išpjuosią žemę.
Marija, sužadink
mūsų krūtinėj
milžinų galią,
išlaikyk skai-

sčių Tautos Dvasią, kurią
mūsų bočiai
per amžius augino.
Marija, apšviesk
klystančius, gelbėk
mirusius karžygius, leisk
prisikelti
mūsų šventai
Lietuvai,
kad, kaip šviesi žvaigždė,
kitų tautų tarpe šviestų,

Spindėtų ir garbintų Tavo Sūnų
ir Tavo begalinį
gailestingumą ir
meilę. Amen.

spindėtų ir garbintų Tavo
Sūnaus ir
Tavo begalinį
gailestingumą ir
meilę.

Amen.

Išpažinties maldos

Prieš sąžinės sąs-
kaitą

Viešpatie, aš ieš-
kojau laimės visur
ir visuomet, mano
širdis niekada neran-
da poilsio ir ra-
mybės. Jėzau,

Išpažinties maldos

Prieš sąžinės sąskaitą

Viešpatie, aš ieškojau
laimės visur ir visuomet,
mano širdis niekur
neranda poilsio ir
ramybės. Jėzau,

juk tik Tavyje tik
tas džiaugsmas
ir laimė, tik paži-
velk į mane ir vi-
sos audros nurims
manoje, o aš vi-
sur tik Tavo iš-
kosiu, tik Tavo gai-
lestingumą skelb-
siu.

Šv. Dvasia,

apšvišk mano si-
elą, parodyk man
kelį į didžiąsias
daimas. Jai pasiek-
ti, aš neko nei-
gailioju, nieko išsi-
žadėsiu.

Šv. Mergele ir
visas Dangau, pa-
dėkite man mano
pasiryžimuose

juk tik Tavyje
tikras džiaugsmas ir laimė,
tik pažvelk į mane ir
visos audros nurims
manoje,
o aš visur tik Tavęs
ieškosiu,
tik Tavo
gailestingumą
skelbsiu.

Šv. Dvasia,

apšvišk mano sielą,
parodyk man kelią į
didžiąją Laimę.
Jai pasiekti,
aš nieko
nesigailėsiu,
visko išsižadėsiu.

Šv. Mergele ir
visas Dangau,
padėkite man
mano
pasiryžimuose.

Sąžinės sąskai-
ta

Dievui: Ar visur
matau Dievo valią?
Ar aišku, kad kan-
čios kelias ir man
skirtas? Ar ne-
viltis manęs ne-
žudo? ..

Artimui: Ar
neskriaudžiu

artimo, įtarinėju,
apkalbu, skundžiu
priešokui, niekinu,
savo naštas krau-
nu darbo, negerų
nuotaikų, baimi
kitų nuomonės, me-
las, neapykanta,
kerštas, kitų laisvės
varžymas, nesis-
kaitymas su žodžiais.

Sąžinės
sąskaita

Dievui:

Ar visur matau Dievo
valią?

Ar aišku, kad kančios
kelias ir man skirtas? Ar
neviltis manęs nežudo?..

Artimui:

Ar neskriaudžiu

artimo, įtarinėju, apkalbu,
skundžiu, pajuokiu,
niekinu, savo naštas
kraunu, – darbo, negerų
nuotaikų,
baimė kitų nuomonės,
melas, neapykanta,
kerštas, kitų laisvės
varžymas, nesiskaitymas
su žodžiais.

Sau: Troškimas
ligos, kenkimas svei-
katai, neskaistumo
egoizmas...

Gailesčio suža-
dinimas

Išganytojai, pa-
niekinau Tavo kan-
čią, Tavo troški-
mus, Tavo meilę,
pasmerkiau save

pasidariau giliai
nelaiminga. Visa
savo būtybė mal-
dauju Tavęs, pa-
žvelk į mane, už-
denk mano nu-
sikaltimus, prikelt
mane, kad au drįs-
čiau bėgti Tavo gar-
bingumą ir neišreiš-
kiamą meilę Amen

Sau:

Troškimas ligos,
kenkimas sveikatai,
neskaistumo egoizmas...

Gailesčio
sužadinimas

Išganytojai,
paniekinau Tavo kančią,
Tavo troškimus, Tavo
meilę, pasmerkiau save,

pasidariau giliai
nelaiminga. Visa savo
būtybė maldauju
Tavęs, pažvelk į
mane, uždenk mano
nusikaltimus, prikelt
mane, kad su džiaugsmu
bėgčiau garbinti Tavo
gailestingumą ir
neišreiškiamą meilę.
Amen.

Prieš Šv. Komuniją

Ateikite, visi Angelai,
ateikite, visi dangaus Šventieji,
Nekalčiausioji Motina, Šv. Juozapai, Šv. Teresėlė, garbinti Gailėstingumo Viešpatį,
Meilės Dievą.
Mokukite mane

tikrojo nusizeminimo ir meilės, kad aš visur ir visada gyvenčiau dėkingumu ir visu savo gyvenimu skelbčiau Viešpaties meilę ir gerumą.

Go Šv. Komunijos
Jėzau, atėjai pas mane, pasi-

Prieš Šv. Komuniją

Ateikite, visi Angelai,
ateikite, visi dangaus Šventieji, Nekalčiausioji Motina, Šv. Juozapai, Šv. Teresėlė, garbinti Gailėstingumo Viešpatį,
Meilės Dievą.

Mokykite mane

tikrojo nusizeminimo ir meilės, kad aš visur ir visada gyvenčiau dėkingumu ir visu savo gyvenimu skelbčiau Viešpaties meilę ir gerumą.

Po Šv. Komunijos

Jėzau, atėjai pas mane, pasi-

lik pas mane
per visas dienas,
gyvenk manyje,
mokyk mane, kad
išskaudžiausiai,
išsikis pas mane,
tik niekad ne-
palik manęs. Su
savo būtybe
glaudžiuos prie
Tavęs, garbinu

Tave, dėkoti Tau
už atėjimą, pa-
guodas, už visas
malones man ir mano
~~namams~~.

Meile liepsno-
janti: Širdie, pasigai-
lėk kovotojų už lai-
sę, pasigailėk žu-
vusios kovos lauku-
se, pasigailėk ken-
čiančių dėl Tė-

lik pas mane per
visas dienas,
gyvenk manyje,
mokyk mane, kad ir
skaudžiausiai,
išsikis pas mane,
tik niekad nepalik manęs.
Su visa savo būtybe
glaudžiuos
prie Tavęs,
garbinu

Tave, dėkoju Tau už
atėjimą, paguodas,
už visas
malones man ir mano
namams.

Meile liepsnojanti
Širdie, pasigailėk
kovotojų už laisvę,
pasigailėk žuvusių kovos
laukuose, pasigailėk
kenčiančių dėl Tė-

vynis, pasigailėk
visų, už kuriuos aš
privalau Tave gar-
binti ir melsti.

Dėkoju, Gai-
lestingumo Dieve,
už tas širdis, ku-
rios man tiek
daug gero padarė.
Je, kurios manęs
niekad neužmiršta,
ta, dėkoju ir už

Tuos, kurie manęs
neapkęsdami auklėja
ir išpieja
Amen.

Viešpatie, pa- galbos prašau Tėveliams

Marija, Nu-
sidėjėlių Gynėja,
Nuliūdusiųjų Pa-
guoda, Gai-
lestingumo Motina,
skausmo perpil-
dyta širdimi mal-
dauju pagalbos

vynės, pasigailėk visų, už
kuriuos aš privalau Tave
garbinti ir melsti.

Dėkoju, Gailestingumo
Dieve, už tas širdis,
kurioms man tiek daug
gero padarė, kurios
manęs niekad neužmiršta,
dėkoju ir už

tuos, kurie manęs
neapkęsdami, auklėja ir
išpieja.

Amen.

Viešpatie, pagalbos prašau Tėveliams

Marija,
Nusidėjėlių Gynėja,
Nuliūdusiųjų
Paguoda, Gailestingumo
Motina,
skausmo perpildyta
širdimi maldauju
pagalbos

savo mirušiem tē-
veliem, kuri mūs
šeimā savo darbu
ir rūpestīgumu sa-
guoja ir glāboja. Ma-
rija, išmelski jiems
reikiausią suitaik-
kymą su savo Sūnū-
mumi, kad jie iš
aukštybių mus
vėl vestų ir išvestų

iš visų gyvenimo
pikulių, bedugnių,
iš visų audrų, iš vi-
sokių pagundų.

Amen.

Mastykime V. Jėzau Kristaus Kančią

Įžanga

Skausmo kelią
išėjęs Jėzau, Kanki-
nių Karaliene, vi-
si dangaus ir žemės
Kankiniai ir Kentėtojai,
padėkite man suprasti mūsų

savo mirusiems
tėveliams,
kurie mūsų šeimą savo
darbu ir
rūpestīgumu saugojo ir
gląbojo.
Marija, išmelski jiems
veikiausią susitaikymą su
savo Sūnumi,
kad jie iš aukštybių mus
vėl vestų ir
išvestų

iš visų gyvenimo pinklių,
bedugnių, iš visų audrų,
iš visokių pagundų.

Amen.

Mastykime V. Jėzau Kristaus Kančią

Įžanga

Skausmo kelią
išėjęs Jėzau, Kankinių
Karaliene,
visi dangaus ir žemės
Kankiniai ir Kentėtojai,
padėkite man suprasti
mūsų

Išganytojo kančias
ir meilės esmę, pa-
dėkite man, mano
mylimiesiems ir visai
mūsų Tautai atrasti savo
kelią.

1. Jėzus pasmer-
kiamas mirti.

„Neteiskite, kad
nebūtumėt teisia-

mi.“

Aš teisiu, smerkiu,
pajuokiu, tyčiojuos, pyks-
tu, keikiu, kerštą nešio-
juos, išpasakoju kitų
ydas, paslaptis...

Taisykime viską
tik gerumu. Meilė –
geriausia mokytoja.
Jai nėra kliūčių
ir nėra didesnės
meilės už ją, kas

Išganytojo
kančios ir meilės esmę,
padėkite man, mano
mylimiesiems ir visai
mūsų Tautai atrasti savo
kelią.

1. Jėzus
pasmerkiamas mirti

„Neteiskite, kad
nebūtumėt teisia-

mi.“

Aš teisiu,
smerkiu, pajuokiu,
tyčiojuos, pykstu, keikiu,
kerštą nešiojuos,
išpasakoju kitų ydas,
paslaptis...

Taisykime viską
tik gerumu. Meilė
– geriausia mokytoja.
Jai nėra kliūčių.

„Nėra didesnės meilės
už tą, kas

guldo gyvybę už
savo prietelius.

Malda

Jėzau, pasigai-
lek smerkėjų, ne-
teisingų teisėjų. Ap-
saugok mus tironi-
mori ir kitių reikalus...

2. Jėzus ima
kryžius

Mane Dievas
užmiršo, maldų neiš-
klausė... Už ką kenčiau
- nepavogiau, neuži-
mušiau... Už ką var-
gai - alkis, šaltis, kau-
lų gėla, panika,
stumdymas, nepa-
togi žymai, užmirši-
mas...

„Visi, kurie eina
tę keliu, pažin-“

guldo gyvybę už savo
prietelius“.

Malda

Jėzau, pasigailėk
smerkėjų, neteisingų
teisėjų.

Apsaugok nuo
brovimosi ir kitų
reikalus...

2. Jėzus ima kryžius

Mane Dievas užmiršo,
maldų neišklausė...

Už ką kenčiau
- nepavogiau,
neužmušiau... Už
ką vargai - alkis,
šaltis, kaulų gėla,
panika, stumdymas,
nepatogi žymai,
užmiršimas...

„Visi, kurie eina
keliu, pažin-“

kite, ar yra didesnis skausmas, kaip mano."

Malda

Jėzau, ką nori pasakyti šituo vargu? Duok man gerai suprasti, ką Tavo norą visose sąlygose. „Štai aš Viešpaties tarnaitė“.

3. Jėzus pirmą kartą krenta po Kryžiumi

Papratimas – antras prigimimas. Padėkime vaikams, jaunimui: švelni patarimu, pavyzdžiu, apsauga, sklaidykime pikтам sąlygas...

Malda

kite, ar yra didesnis skausmas, kaip mano?"

Malda

Jėzau, ką nori pasakyti šituo vargu? Duok man gerai suprasti visišką Tavo norą visose sąlygose.

„Štai aš Viešpaties tarnaitė“.

3. Jėzus pirmą kartą krenta po Kryžiumi

Papratimas – antras prigimimas. Padėkime vaikams, jaunimui: švelni patarimu, pavyzdžiu, apsauga, sklaidykime pikтам sąlygas...

Malda

Jėzau, saugok
mūsų jaunimą nuo
pirmo puolimo, o
suklupusiems pa-
dėk prisikelti. Duok
man meilės ir geru-
mo spinduliavimo

4. Jėzus susitinka
su savo motina

Du žibintai –
saulė ir mėnuo –

mylimiausias Sū-
nus ir kilniausioji
Motina susitinka
išganymo kely. Dvi
širdys išgyvena visą
kančios, skausmo
kartumą, dvi širdys
yra jautriausios mū-
sų vargui, nelai-
mėms.

Malda

Jėzau, saugok mūsų
jaunimą nuo pirmo
puolimo, o suklupusiems
padėk prisikelti. Duok
man meilės ir gerumo
spinduliavimo.

4. Jėzus susitinka su
savo Motina

Du žibintai – saulė ir
mėnuo –

mylimiausias Sūnus
ir kilniausioji Motina
susitinka
išganymo kely.
Dvi širdys išgyvena
visą kančios, skausmo
kartumą,
dvi širdys yra jautriausios
mūsų vargui, nelaimėms.

Malda

Skausmingoji
 Motina, padėki mu-
 ms suprasti dabar-
 tinio vargo esmę. Pa-
 dėk mums greitai
 sugrįžti į Tavo nu-
 mylėtą vietą, iki-
 nėm atvarti ke-
 lią į laimingą
 amžinybę.

5. S. Kirenietis padė-
 da nešti kryžių.

Kai lankau sergantį,
 kai padedu liūdin-
 čiam, kai meldžiuos už
 mirusius, klystančius, kai
 padedu našlėms, naš-
 laičiams, seneliams, kai
 savo gyvenimu spindul-
 luoju... ir šiandien
 padedu Jėzui neš-
 ti kryžių.

Skausmingoji Motina,
 padėki
 mums suprasti dabartinio
 vargo esmę. Padėk mums
 greitai sugrįžti į
 Tavo numylėtą
 žemę ir kiekvienam
 atrasti kelią į
 laimingą
 amžinybę.

5. S. Kirenietis
 padeda nešti kryžių

Kai lankau sergantį,
 kai padedu liūdinčiam,
 kai meldžiuos už
 mirusius, klystančius,
 kai padedu našlėms,
 našlaičiams, seneliams,
 kai savo gyvenimu
 spinduliuoju... ir
 šiandieną padedu Jėzui
 nešti kryžių.

Malda.

*Šv. Dvasia, būdi
man muniū, Jėzo,
išmintis gera daryti,
sudvasinti save ir
kilniai pagarbinti
Išganytojo kančią.
Šv. Dvasia, leisk, ka-
dər prajusti Dievo
mintį. .*

*6. Veronika nuš-
luosto Jėzaus vei-
dą.*

*Savo širdyje tapy-
siu Jėzaus paveikslą,
kovodamas už tiesą, gerį
ir grožį.*

Malda

*Jėzau, padėki man
teisingai suprasti tiesos,
gerio*

Malda.

Šv. Dvasia,
duoki man minčių, jėgos,
išminties
gera daryti,
sudvasinti save ir kilniai
pagarbinti Išganytojo
kančią. Šv. Dvasia,
leisk kasdien
pajusti
Dievo mintį.

6. Veronika
nušluosto Jėzaus veidą.

Savo širdyje tapykime
Jėzaus paveikslą,
kovodamos už tiesą, gerį
ir grožį.

Malda

Jėzau, padėki man
teisingai suprasti tiesos,
gerio

ir grožio vertybes,
leiski man nenu-
ilstamai jų siekti;
kad savo asmenybe
tarnaučiau Dievui
ir Tėvynei

7. Jėzus antrą kar-
tą krenta po kry-
žium.

Saugokimės
neskaisčių min-

čių, jausmų; suda-
rykime sąlygas kles-
tėti skaisčioms dorybėms,
padėkime jaunimui
paviržyti savo gy-
venimu

Malda

Jėzau, numylė-
siai širdies, padėk
žalių rūtų, šėlių, tul-
pių kraštui, Marijos

ir grožio vertybes, leiski
man nenuilstamai jų
siekti, kad savo asmenybe
tarnaučiau Dievui ir
Tėvynei.

7. Jėzus antrą kartą
krenta po kryžium

Saugokimės neskaisčių
min-

čių, jausmų; sudarykime
sąlygas klestėti skaisčioms
dorybėms, padėkime
jaunimui pavyzdingu
savo gyvenimu.

Malda

Jėzau, numylėjęs
skaistybę, padėk žalių
rūtų, šėlių, tulpių kraštui,
Marijos

žemės vaikams auginti
nemarius skaistumo
idealus.

8. Jėzus ramina
verkiančią moterį

Padėti apleistiems,
kenčiantiems kūno
ir sielos sielvartus,
padėti sergantiems
reiškia užjausti ken-
čiantį. Išganytoją.

Malda

Jėzau, guodęs Je-
ruzalės moteris, pa-
guoski šiandien mūsų
sėsis, dukteris, suža-
dėtines, žmonas, moti-
nas skausmo suspaus-
tas dėl savo mylimųjų
kančių.

9. Jėzus trečią kartą
krenta po kryžium.

žemės vaikams auginti
nemarius skaistumo
idealus.

8. Jėzus ramina
verkiančią moterį

Padėti apleistiems,
kenčiantiems kūno ir
sielos sielvartus, padėti
sergantiems reiškia
užjausti kenčiantį
Išganytoją.

Malda

Jėzau, guodęs
Jeruzalės moteris,
paguoski šiandien
mūsų sėsis, dukteris,
sužadėtines, žmonas,
motinas skausmo
suspaustas dėl savo
mylimųjų kančių.

9. Jėzus trečią kartą
krenta po kryžium.

Visiška neviltis,
begalini dvasini
sausumas, kūno ti-
sikas nusilpimas,
senatvės negalė –
jėgos pakerpančio
dvasinio skrydžio
sparnus.

Malda

Visiškai nusil-
pęs Jėzau, padėki
man ir maniešiams
didžiausiose dvasi-
nos ir kūno negalėse.

10. Jėzus išvelkamas
iš rūbų.

Kūno begėdystės,
dvasios apnuoginimai,
visko netekimas – tai
mūsų išvilkinys.

Malda

Išganytojau, apsaugok
mus nuo didelio skurdo,
kuris veda

Visiška neviltis,
begalini dvasinis
sausumas, kūno
visiškas nusilpimas,
senatvės negalės – jėgos
pakerpančio dvasinio
skrydžio sparnus.

Malda

Visiškai nusilpęs
Jėzau, padėki man ir
maniešiams didžiausiose
dvasi-
nos ir kūno negalėse.

10. Jėzus išvelkamas
iš rūbų.

Kūno begėdystės,
dvasios apnuoginimai,
visko netekimas – tai
mūsų išvilkinys.

Kūno begėdystės,
dvasios apnuoginimai,
visko netekimas – tai
mūsų išvilkinys.

Malda

Išganytojau, apsaugok
mus nuo didelio skurdo,
kuris veda

nusikaltimus, ku-
ris trukdo dvasinę pažangą.

11. Jėzų prikalta
prie kryžiaus.

Išeidimais, blo-
gomis nuotaičiomis,
pykčiom, neapykanta,
kerštu, apkalbomis...
žudome kitų sielas.

Malda.

Jėzau, mokyti
mane kitų laisvės
nevaržyti, duoki iš-
tvėrmę, iškęsti visus
sielvartus, skausmus,
paniekas, užmiršimą,
o jei reikės, ir karčią
mirtį, tik nebauski
amžinuoju pasmerkimu
manęs ir mano Tautos.

nusikaltimus, kuris
trukdo dvasinę pažangą.

11. Jėzų prikalta prie
kryžiaus.

Išeidimais, blogomis
nuotaičiomis, pykčiu,
neapykanta, kerštu,
apkalbomis... žudome
kitų sielas.

Malda.

Jėzau, mokyti mane
kitų laisvės nevaržyti,
duoki ištvėrmę
iškęsti visus sielvartus,
skausmus, paniekas,
užmiršimą, o jei reikės, ir
karčią mirtį, tik nebauski
amžinuoju pasmerkimu
manęs ir mano Tautos.

12. Jėzus miršta ant kryžiaus

„Ši mūsų šiamė pasaulio neturui – kalba Kristus. Šio pasaulio dvasia: puikybė, savimeilė, garbėtroška, godumas, pavydas...“

Malda

Išganytojau, mirti šio pasaulio dvasia-

siai, o padėki pajusti džiaugsmą gyventi: nuolankiai, dosniai, pamaldžiai, skaisčiai.

13. Jėzaus nuėmimas nuo kryžiaus

Neatstumkime iš mūsų rankos.

Malda

Išganytojau, mal-

12. Jėzus miršta ant kryžiaus

„Aš nieko šiame pasaulyje neturiu“ – kalba Kristus. Šio pasaulio dvasia: puikybė, savimeilė, garbėtroška, godumas, pavydas...

Malda

Išganytojau, [padėki] mirti šio pasaulio dvasia-

siai, o padėki pajusti džiaugsmą gyventi: nuolankiai, dosniai, pamaldžiai, skaisčiai.

13. Jėzaus nuėmimas nuo kryžiaus

Neatstumkime iš mūsų rankos.

Malda

Išganytojau, mal-

dauju pagalbos at-
ti mūsiems mirusiems,
maldauju paguod-
os kenčiantiems dėl
artimųjų mirties, mal-
dauju išklausti šau-
kiančiųjų prašymus

14. Jėzų deda į kapą

Malda

Jėzau, pagel-
bėk tiems, kurie
miršta svetimuose

kraštuose be Baž-
nyčios, artimųjų, drau-
gų paguodos ir pagal-
bos.

Pabaiga

Jėzau, savo kančios
nuopelnais, Kankinių
Karalienės, visų Kanki-
nių bei Kentėtojų au-
komis, mano ir mano
tautos troškimais

dauju pagalbos
artimiesiems mirusiems,
maldauju paguodos
kenčiantiems dėl artimųjų
mirties, maldauju
išklausti šaukiančiųjų
prašymus.

14. Jėzų deda į kapą

Malda

Jėzau, pagelbėk tiems,
kurie miršta svetimuose

kraštuose be Bažnyčios,
artimųjų, draugų
paguodos ir pagalbos.

Pabaiga

Jėzau, savo kančios
nuopelnais, Kankinių
Karalienės, visų Kankinių
bei Kentėtojų aukomis,
mano ir mano tautos
troškimais

uždenki mano ir
mano Tautos šaltį.
Tėsiu duok mu-
m. vilties atstatę.
L. bij; Tave, kad
ir užtūmėm vargo,
bado ir nevilties skurde.
Jėzau, išgelbėk
prašytą žengiantį
pasaulį. Amen
Pasimelst. Šv. Tėvo rei-
kalais.

Ivairios maldos

Malda į Girkalnio
Gailestingumo Motiną
(1943. II. 8)

Paklydom, suvargom,
sušalom... Gailestin-
gumo Motina, ir vėl
nepalikai mūsų vė-
mų vargų suopau-
dimu dienoje ir vėl
nusileidai iš dangaus

uždenki mano ir
mano Tautos kaltes ir
duok mums visiems
atrasti kelią į Tave, kad
nežūtumėm vargo,
bado ir nevilties skurde.
Jėzau, išgelbėk prašytą
žengiantį pasaulį.

Amen.

Pasimelsti Šv. Tėvo
reikalais.

Ivairios maldos

Malda į Girkalnio
Gailestingumo Motiną
(1943. II. 8)

Paklydom, suvargom,
sušalom... Gailestingumo
Motina, ir vėl nepalikai
mūsų vieny vargo ir
suspaudimo dienoje ir
vėl nusileidai iš dangaus

didžioji šviesos spai.
 olojine ant mūsų
 krauju apšlakstytos
 žemės. Motina, prie
 ko gi, o prie ko gi
 pulsime, prie ko sau-
 simės tame didžiame
 me suspaudime, ap-
 leidime ir skurde?! Pa-
 žvelk, o Motina, į
 mūsų vargo ir il-
 gonio sutrintas šir-
 dis. ir mūm nuo

šalčio ir alkio pamėlusias
 lūpas. Gražinki mus į
 šalį, kurią mums pats
 dangus dovanojo, į
 kryžių ir bažnyčių žemę,
 į kraštą, kurį Tu nuo
 amžių pamėgai. Leiski mums
 vėl išvysti gausius
 malonėmis paveikslus,
 šventoves. Leiski
 vėl mums visiems

didžios šviesos spindėjime
 ant mūsų krauju
 apšlakstytos žemės.
 Motina,
 prie ko gi, o prie ko
 gi pulsime, prie ko
 šauksimės tame didžiame
 suspaudime, apleidime
 ir skurde?! Pažvelk, o
 Motina, į mūsų vargo ir
 ilgesio sutrintas širdis,
 į mūsų nuo-

šalčio ir alkio pamėlusias
 lūpas. Gražinki mus į
 šalį, kurią mums pats
 dangus dovanojo, į
 kryžių ir bažnyčių žemę,
 į kraštą, kurį Tu nuo
 amžių pamėgai. Leiski
 mums vėl išvysti gausius
 malonėmis paveikslus,
 šventoves. Leiski vėl
 mums visiems

giedoti padėkos ir
meilės himnus Sai-
lestingumo Jėzui ir
Tau, Gailestingumo
Motina, kuri pa-
žadėjai visų kalčių
atleidimą. Amen

Malda į Šv. Ka-
zimierą

Šv. Kazimie-
rai, Marijos Žemės

Globėjau, kuris him-
nais šlovinai Švenč.
Mergelę, kuris malti-
mūi būi brangios
olius klūpodamas sau
kaiši šio pagalbos,
kuris taip mylėjai
skaistybę, kad nuo-
tuo pasaulio garbės,
visų patogumų dėl
jo išžadėjai. Iš-
melski, Šv. Globėjau,

giedoti padėkos ir meilės
himnus Gailestingumo
Jėzui ir Tau,
Gailestingumo Motina,
kuri pažadėjai visų kalčių
atleidimą.
Amen.

Malda į
Šv. Kazimierą

Šv. Kazimierai, Marijos
Žemės

Globėjau, kuris
hinnais šlovinai
Švenč. Mergelę, kuris
naktimis prie bažnyčios
durų klūpodamas
šaukeisi Jos pagalbos,
kuris taip mylėjai
skaistybę, kad visokios
pasaulio garbės, visų
patogumų dėl jos
išsižadėjai. Išmelski,
Šv. Globėjau,

ir mūsų kraštui
skaistumo žiedų,
kurie savo kvapu
patrauktų mus vi-
sus Tavo keliais.

Šv. Kazimierai, mi-
kui nenorėjai išvykti
iš savo šalies, o jai
esant pavojui, iš
dangaus padėjai
mūsų kariuomenei.
Sugeltomis širdi-

mis maldaujame
padėki prisikelti
mūsų Tautai kil-
niam gyvenimui, o
mums veikiai sugrįžti
į žemę, pašventintą
Tavo kankinių kūnais,
nekaltomis ašaromis
ir begaliniais sielvartais.
Amen.

ir mūsų kraštui skaistumo
žiedų,
kurie savo kvapu
patrauktų mus visus Tavo
keliais.

Šv. Kazimierai, niekur
nenorėjai išvykti iš savo
šalies, o jai esant pavojui,
iš dangaus padėjai mūsų
kariuomenei. Sugeltomis
širdi-

mis maldaujame, padėki
prisikelti mūsų
Tautai kilniam
gyvenimui,
o mums veikiai sugrįžti
į žemę, pašventintą
kankinių kūnais,
nekaltomis ašaromis ir
begaliniu sielvartu.

Amen.

Malda į Šv. Juo-
zapą

Šv. Juozapai, Šv.
Šeimos Globėjau, pa-
dėki mūsų besikū-
nisioms šeimoms,
kad jos amžinai
neužgesintų mūsų
meilės žiburiai, kad
jūs išaugtų švyturiais,
kad jūs jokie vėjai

neužgesintų, o mus
sugrąžintų į šeimos
širdinius didžiam
kūrybiniam darbui.

Šv. Juozapai, kuris
pats išgyvenai tremtinio
dalį, išmelski mums
suvargusiems
išvermės, išminties ir
nepalūžimo vargo
dienose, kad visi su-
kumai kaip ugnis

Malda į Šv. Juozapą

Šv. Juozapai,
Šv. Šeimos Globėjau,
padėki mūsų
besikuriančioms
šeimoms, kad jose
amžinai neužgestų
uždegti meilės
žiburiai, kad jie
išaugtų švyturiais,
kad jų
jokie vėjai

neužgesintų, o mus
sugrąžintų į šeimos
širdinius didžiam
kūrybiniam darbui.

Šv. Juozapai, kuris
pats išgyvenai tremtinio
dalią, išmelski mums
suvargusiems išvermės,
išminties ir nepalūžimo
vargo dienose, kad visi
sunkumai kaip ugnis

plieną užgrūdintų.

Šv. Juozapai, esi
visų dvasios Tautos
valdytojas, suteiki
mums skaitybę, mei-
lę, tvirtumą ir vieny-
bę dvasiai.

Amen.

plieną užgrūdintų.

Šv. Juozapai, esi visų
dvasios turtų valdytojas,
suteiki mums skaistybės,
meilės, tvirtumo ir
vienybės dvasios.

Amen.

Velykų malda

Dieve, esi neišrei-
škama meilė, pats
nužengei iš dangaus
parodyti mums ke-
lio meilės karalystin.
Jėzau, amžinojau lai-
men pakviete visi-
sio vargstančius, vi-
sus geros valios, visus
trokštančius ir ieš-
kančius amžinybės.

Velykų malda

Dieve, esi
neišreiškama meilė, pats
nužengei iš dangaus
parodyti mums kelio
meilės karalystėn.

Jėzau, amžinojau
laimėn pakviete visus
vargstančius, visus geros
valios, visus trokštančius
ir ieškančius amžinybės.

Kūno ir dvasios kan-
čios, įvairiausi trūktu-
mai tikriausi pa-
lydovai dangaus lai-
mėn.

Velykų Jėzau, pa-
dėki puikėli. iš sa-
vų man, mano my-
limiesiems, mano tau-
tai, prikelki taip
pat visus klystan-
čius.

Visos dangaus dvasi-
os, padėkite mums
giedoti Jėzaus Pri-
sikėlimo garbę. Gar-
bė, šlovė ir padėka
Mirties Nugalėtojui,
Meilės Dėvėjui.
Amen

Kūno ir dvasios
kančios, įvairiausi
trūkumai tikriausi
palydovai dangaus
laimėn.

Velykų Jėzau, padėki
prisikelti iš savo ydų
man,
mano mylimiesiems,
mano Tautai, prikelki taip
pat visus klystančius.

Visos dangaus
Dvasios, padėkite
mums giedoti Jėzaus
Prisikėlimo garbę. Garbė,
šlovė ir padėka Mirties
Nugalėtojui, Meilės
Dėvėjui.

Amen.

Malda į Gailestingumo Jėzų
(Nėvėlykio sekmadieniui)

Nuovargis, nusilpimas
sukaustė mūsų
širdis. Nebeturime nei
dvanio maisto, nei
reikalingo poilsio,
nei atsigaivinimo.
Jėgų, lūkestis, va-

gija prisilėgi mus.
Gailestingumo Jėzau,
Tavo pasigailėjimo
šaukiamės, prie Tavo
atvėrto šono glaudžiamės.
Gailestingiausi
ir meile liepsnojanti
širdie, sujunkti mus
gailestingumo, meilės
ir vienybės ryšiais.
Padėki mums ve-
ikiai sugrįžti į savo

Malda į
Gailestingumo Jėzų
(Atvelykio sekmadieniui)

Nuovargis, nusilpimas
sukaustė mūsų širdis.
Nebeturime nei dvasios
maisto,
nei reikalingo poilsio, nei
atsigaivinimo.

Ilgesys,
lūkestis, ver-

gija prisilėgi mus.
Gailestingumo Jėzau,
Tavo pasigailėjimo
šaukiamės, prie Tavo
atvėrto šono glaudžiamės.
Gailestingiausi
ir meile liepsnojanti
širdie, sujunkti mus
gailestingumo, meilės ir
vienybės ryšiais. Padėki
mums veikiai sugrįžti į
savo

žemę, kad ir ge-
riaus ir geriau vyk-
dytumėm Tavo įstaty-
mus skirtus už-
davimus.
Amen.

Malda į Šv. Moni-
ką. (V. 4 d.)
Šv. Monika, ku-
ri išgyvenai savo vy-

ro ir sūnaus Augusti-
no nuodėmingus klai-
džiojimus, kuri per
daugelį metų nesvy-
ruojančia malda, au-
komis, didžios atgailos
dvasia sugrąžinai juos į
tikrąjį kelią.

Padėki mūsų šei-
moms nugalėti savo
piktžolės ypatybi-
tas, priesaikų

žemę, kad vis
geriau ir geriau
vykdytumėm Viešpaties
mums skirtus uždavimus.
Amen.

Malda į šv. Moniką
(V. 4 d.)

Šv. Monika, kuri
išgyvenai savo vy-

ro ir sūnaus Augusti-
no nuodėmingus
klaidžiojimus, kuri
per daugelį metų
nesvyruojančia malda,
aukomis, didžios atgailos
dvasia sugrąžinai juos į
tikrąjį kelią.

Padėki mūsų šeimoms
nugalėti savo piktžolės
ypatybą, priesaikų

laužymą, tikėjimo
niekinimą, nusikalti-
mus skaistybei.
Išmelski manus ištvėr-
mą, Dieve įprotikėji-
mą ir tikrąsias atgai-
los dvasias.

Šv. Augustinai,
ilgai klaidinai-
jau, išmelski mūsų
klystantiems Tie-
sos pažinimo ma-

lonę, apsaugoki mūsų
jaunimą nuo klai-
dų bei nusikaltimų,
kurie savo mokytojus
klaidinami, kurių klai-
dų elgesys juos silpnina.

Ši Motina Marija,
skausmo išgeltonis šir-
dimis šaukto šauki-
mis Tavo pagalbos,
išmelski mūsų moti-

laužymą, tikėjimo
niekinimą, nusikalti-
mus skaistybei. Išmelski
mums ištvėrės, Dievu
pasitikėjimą ir tikrosios
atgailos dvasią.

Šv. Augustinai, pats
ilgai klaidžiojęs, išmelski
mūsų klystantiems Tiesos
pažinimo ma-

lonę, apsaugoki mūsų
jaunimą nuo klaidų bei
nusikaltimų,
kurie savo mokytojų
klaidinami, kurių blogas
elgesys juos silpnina.

Šv. Motina Marija,
skausmo išgeltonis
širdimis šaukte
šaukiamės Tavo pagalbos,
išmelski mūsų moti-

noms šv. Monikos
dvasios jėgos ir pat-
varumo. Amen.

Malda į Visų Ma-
lonių Tarpininkę
[rašiusis 24 d.]

Nuvargom, ap-
mirė mūsų jausmai
sustingo širdys, ne-
besusigaudom savo
mintyse. Marija

Malonė Pilnoji, Tu
Visų Malonių Tarpi-
ninke, sugraudinta
širdimi keliame į
Tave savo maldavimo
rankas: atgai-
vink mus, sakyki mu-
ms, ko troškta iš
mūsų numylėtai šir-
dies, mes norime visai
kai paklusti Jo va-
liai.

noms šv. Monikos dvasios
jėgos ir patvarumo.

Amen.

Malda į Visų
Malonių Tarpininkę

(gegužės 24 d.)

Nuvargom, apmirė
mūsų jausmai, sustingo
širdys, nebesusigaudom
savo mintyse. Marija

Malonė Pilnoji,
Tu Visų Malonių Tarpi-
ninke, sugraudinta
širdimi keliame į Tave
savo maldavimo rankas:
atgaivink mus,
sakyki mums, ko troškta
iš mūsų numylėtos Sūnės,
mes norime visiškai pa-
klusti Jo valiai.

Maloningoji, pa-
rodyki mums nau-
jame spindėjime gy-
vo tikėjimo, nemirš-
tamos vilties ir ne-
žinančios ribų mei-
lės žvaigždes.

Padėki man
ir mano Tautai
nugalėti visas kliū-
tis, kurios užstoja ke-
lią į Tavo Sūnaus

glėbį, į Švenč. Širdies
turtų gausybę.
Amen.

Sekminių malda

Kai apaštalai
laukė pažadėto
Raminėjo, drauge
su Jėzaus Motina
daug meldėsi. Atė-
jo Sekminių valanda

Maloningoji, paro-
dyki mums naujame
spindėjime gyvo tikėjimo,
nemiršamos
vilties ir nežinančios ribų
meilės
žvaigždes.

Padėki man ir mano
Tautai nugalėti visas
kliūtis, kurios užstoja
kelį į Tavo Sūnaus

glėbį, į Švenč. Širdies
turtų gausybę.
Amen.

Sekminių malda

Kai apaštalai
laukė pažadėto Ramin-
tojo, drauge su Jėzaus
Motina
daug meldėsi.
Atėjo Sekminių valanda,

iš dangaus ant jų
nusileido ugnies pa-
vidalai, kurie ap-
švietė juos, atnešė
jiems apaštališko
uolumo, kanki-
nių drąsos, suma-
nimo, kalbų dova-
nų...

Šv. Dvasia, Guo-
dėja ir Stiprintoja,
ateiki, nusileisk ir

mums. Ir mes lau-
kiame, ir mes prašo-
me, ir mes meldžiamės.
Ateik, atnau-
jink mus, atnaujink
mūsų Tautą. Suteiki
mums mūsų reika-
lingiausių malonių,
kad mes vieningai
ir su meile kurtu-
mėm Dievo karalystę
savo Tėvyneje. Amen.

iš dangaus ant jų nusilei-
do ugnies pavidalai, kurie
apšvietė juos,
atnešė jiems apaštališko
uolumo, kankinių drąsos,
sumanumo, kalbos
dovaną...

Šv. Dvasia,

Guodėja ir Stiprintoja,
ateiki, nusileisk ir

mums. Ir mes laukiame,
ir mes prašome, ir
mes meldžiamės.
Ateik, atnaujink mus,
atnaujink mūsų Tautą.
Suteiki mums visų
reikalingiausių malonių,
kad mes vieningai ir su
meile kurtumėm Dievo
karalystę savo Tėvyneje.
Amen.

Devintinis malda

Man reikia gydytojo, man reikia ramintojo, geriausio Tėvo iš visų tėvų... Viešpatie Jėzau...

Viešpatie Jėzau, pasilikai pas mus Meilės Sakramente per visas dienas. Jėzau, šauki, kvieti, vadini pas save mūsų pavargusių, nuliūdusių, nu-

žemintų širdies...
Troškite troškite, geidite geidžiu su Tavim susijungti. Meilės Sakramente.

Jėzau, ateiki pas mane, paguoski mane, nuraminti ateiki. Aplankyk širdis svetimuose kraštuose trokštančias Tave, aplankyk mirstančius ir mirusius be Tavo.

Devintinių malda

Man reikia gydytojo, man reikia ramintojo, geriausio Tėvo iš visų tėvų... Viešpatie Jėzau, pasilikai pas mus Meilės Sakramente per visas dienas. Jėzau, šauki, kvieti, vadini pas save visus pavargusius, nuliūdusius, nu-

žemintų širdies...

Trokšte trokštu, geiste geidžiu su Tavim susijungti Meilės Sakramente.

Jėzau, ateiki pas mane, paguoski mane, nuraminti ateiki. Aplankyk širdis, svetimuose kraštuose trokštančias Tave, aplankyk mirstančius ir mirusius be Tavo.

Jėzau, aplundyk
taip pat ir perse-
kiojančius Tave.

Jėzau, Tu ma-
no šviesa tamsoje, Tu
mano šiluma šalty,
Tu mano laimė var-
gė. Duono saulė sau-
kia mane į Tave, žvaig-
ždų mirgėjimas va-
dina pas Tave, snie-
gas, balti žiedai

kalba apie Tavo
skaistumą, Viešpatie!
Amen.

Šeštinis malda

Jėzau, atvėri
mums begalinę si-
elos paslaptį: neribotą
gailestingumą,
viską nugalinčią meilę,
nusižeminimo jėgą,
kančią, skaus-

Jėzau, aplankyk taip
pat ir persekiojančius
Tave.

Jėzau, Tu mano šviesa
tamsoje,
Tu mano šiluma šalty, Tu
mano laimė varge. Dienos
saulė šaukia mane į Tave,
žvaigždžių mirgėjimas
vadina pas Tave, sniegas,
balti žiedai

kalba apie Tavo
skaistumą, Viešpatie.
Amen.

Šeštinų malda

Jėzau, atvėri
begalinę sielos paslaptį:
neribotą gailestingumą,
viską nugalinčią meilę,
nusižeminimo jėgą,
kančią, skaus-

mą parodei kaip
sielos vaistą.

Jėzau, angelų, se-
rafinų, kerubimų
dinias įžengei į dan-
gų šventųjų džiaugys-
mui, o mums per vi-
sas dienas paaukai
Šventis Sakrament.

Jėzau, visokios
laimeis kvietai,
leisk mums gy-

venimu džiaugtis,
kaip Dievo dovana,
bet apsaugok mus
perdidelio pruxi-
simo prie žemės gė-
rybių, mokyki mus
ieškoti, siekti, kovo-
ti dėl dangaus
vertybių
Amen.

mą parodei kaip
sielos vaistą.

Jėzau, angelų,
serafimų, kerubimų
lydimas įžengei į dangų
šventųjų džiaugsmui,
o mums per visas
dienes pasilikai Meilės
Sakramente.

Jėzau, visokios laimės
Kūrėjau, leiski mums gy-

venimu džiaugtis, kaip
Dievo dovana,
bet apsaugok nuo
perdidelio
prisirišimo prie
žemės gėrybių,
mokyki mus ieškoti,
siekti, kovoti dėl dangaus
vertybių.

Amen.

Malda į Šv. Antaną

Šv. Antanai, visų
klaidų, visokios
vergijos nugalėtojau
iš giliausios širdies
šaukiamei pagalbos
mūsų sunkiose dieno-
se. Praradome bra-
ngybių brangenybę
laisvę. Prašome iš-
melsti į mus, kad
mus išmokyti įs

branginti, mylėti
ir ginti. Padėki mums
nugalėti vergiją savyje
kad mūsų tarpe iš-
nyktų visos patai-
kionas, skundai, kea-
tos, neapykanta, ši-
šimani ir kitų reikalų,
kad aš nebūčiau kitų
laisvės žudikė...

Šv. Antanai pa-
dėki man ir mano

Malda į Šv. Antaną

Šv. Antanai, visų
klaidų, visokios vergijos
nugalėtojau iš giliausios
širdies šaukiamei
pagalbos mūsų sunkiose
dienose. Praradome
brangenybių brangenybę
laisvę. Prašome išmelsti ją
mums ir mus išmokyti ją

branginti, mylėti ir ginti.
Padėki mums nugalėti
vergiją savyje, kad mūsų
tarpe išnyktų visoks
pataikavimas, skundai,
kerštas, neapykanta,
kišimasis į kitų reikalus,
kad aš nebūčiau kitų
laisvės žudikė...

Šv. Antanai padėki
man ir mano

Tautai pakilti iš
klaidų bei apsilėidimo
šviesiam
rytojui
Amen.

Malda į Šv. Joną
Krikštytoją

Šv. Jonai K, kuris
šaukė taisyti. Išga.
rytojui kelis, padė-
ki man ir mano my-
-

limiesiems taisyti
Jam savo širdies
takelius, pamokyti
išmokyti savo širdis
tvarkingais dorybių
žiedais, pamokyti
mus savo gyvenimu
jį šlovinti, išpažinti
ir mylėti. Pasauki
mano Tautą gerai
suprasti Jo mokslą,
jį skelbti ir juo gyventi
Amen.

Tautai pakilti iš klaidų
bei apsilėidimo šviesiam
rytojui.

Amen.

Malda į Šv. Joną
Krikštytoją

Šv. Jonai K, kuris šaukė
taisyti Išganytojui kelią,
padėki man ir mano my-

limiesiems taisyti Jam
savo širdies takelius,
pamokyti išpuošti savo
širdis kvapiais dorybių
žiedais, pamokyti mus
savo gyvenimu Jį šlovinti,
išpažinti ir mylėti.
Pašauki ir mano Tautą
gerai suprasti Jo mokslą,
jį skelbti ir juo gyventi.

Amen.

Malda į Šv. Aloyzą

Šv. Aloyzai, kuris visą
sągyvenimą baltu žiedu
žydėjai, kuris tyru oru
alsavai, kuris didžiu
vidiniu džiaugsmu
spindėjai, kuris Saulės
šviesoje augai, žydėjai
ir vaisių nešei, padėki
mums iš aukštybių,
padėki mūsų Tau-

tos ieškotojams surasti
tą vidinį gyvenimą,
palydėki mus visus
skaisčiais idealų ke-
liais Amen.

Malda į Kristų

Karalių

Jėzau, nuo kryžiaus
sosto pasidarei Karaliu
jautrių sielų, nuo
kryžiaus sosto paro-
dei žmonijai kelis

Malda į Šv. Aloyzą

Šv. Aloyzai, kuris visą
gyvenimą baltu žiedu
žydėjai, kuris tyru oru
alsavai, kuris didžiu
vidiniu džiaugsmu
spindėjai, kuris Saulės
šviesoje augai, žydėjai
ir vaisių nešei, padėki
mums iš aukštybių,
padėki mūsų Tau-

tos ieškotojams surasti
vidinį gyvenimą,
palydėki mus visus
skaisčiais idealų keliais.
Amen.

Malda į Kristų Karalių

Jėzau, nuo kryžiaus
sosto pasidarei Karaliu
jautrių sielų, nuo kryžiaus
sosto parodei žmonijai
kelis

į Laimės šalį, kry-
žiaus soste atvėrei
mums savo širdies
turtų gausybę.

Sielų Karaliau, la-
bai dėkoju, kad ir man
leidai kryžiaus šešė-
ly augti. Išganytojai,
leisk man, mano my-
limiausieji ir mano
Tautai pažinti Taut.
Širdies šilimos ir jėgos

Amen.

į Laimės šalį, kryžiaus
sostė atvėrei mums savo
širdies turtų gausybę.

Sielų Karaliau, labai
dėkoju, kad ir man leidi
kryžiaus šešėly augti.
Išganytojai, leisk man,
mano mylimiausieji
ir mano Tautai pažinti
Švenč. Širdies šilimos ir
jėgos.

Amen.

Visi žmonės, padė-
kite mums

Angeliškieji kū-
dikiai, skaisčios mer-
gelės, kovotojai, jau-
nuoliai, išpažinėjai,
Tiesos ieškotojai, Tie-
sos mylėtojai ir skelbė-
jai, kentėtojai ir kan-
kiniai, padėkite iš-
melsti mums įvai-
riausio spalvingumo
doros žiedų, sužadinkite
kit. mums ne-

Visi Šventieji,
padėkite mums

Angeliškieji kūdikiai,
skaisčios mergelės,
kovotojai jaunuoliai,
išpažinėjai, Tiesos
ieškotojai, Tiesos
mylėtojai, ir skelbėjai,
kentėtojai ir kankiniai,
padėkite išmelsti mums
įvairiausio spalvingumo
doros žiedų, sužadinkite
mumyse ne-

mirštamų Gėrio troškimų.

Šv. dievum Globėjai
ir kankiniai, maldaujame
pagalbos savo kovose bei
siekimuose.
Amen.

Kalėdų malda

Suledėjusio mūs
lūpomis, su ašaromis
akyse, nevilties iškankintos
puolame prie Tavo
praktėlės, Šv. Kūdikiai!

Priimki mūsų prašymus,
maldas, priimki
ilgesį, pasiryžimus, pri-
imki karžygių aukas,
priimki mūsų myli-
myjį ašarą, maldas,
skausmą persunktus
rūpesčius, išlaisyk
mus visus gražiai
ateičiai. Suteiki den-
giam laimę su mūsų
šaly iš vargo ir bado mi-
rusiems. Dėl savo

mirštamų Gėrio troškimų.

Šv. Lietuvos Globėjai
ir kankiniai, maldaujame
pagalbos savo kovose bei
siekimuose.

Amen.

Kalėdų malda

Suledėjusiomis
lūpomis, su ašaromis
akyse, nevilties iškankintos
puolame prie Tavo
praktėlės, Šv. Kūdikiai!

Priimki mūsų
prašymus, maldas, pri-
imki ilgesį, pasiryžimus,
priimki karžygių aukas,
priimki mūsų mylimųjų
ašaras, maldas, skausmą
persunktus rūpesčius,
išlaisyk mus visus
gražiai ateičiai. Suteiki
dangaus laimę svečioj
šaly iš vargo ir bado mi-
rusiems. Dėl savo

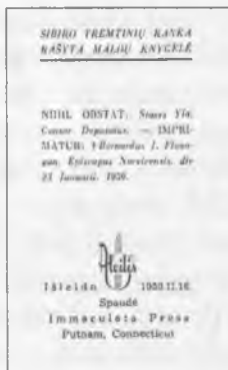
Šv. Motinos ir visų
šventųjų nuopelnų
prasigailėki mūsų
limų ir mūsų Tautos.
Sutrinta širdimi mal-
dauji sutrumpinti ban-
dymų dienas. Jei reikia
aukų, imki jas iš ma-
nės, tik duok man
kankinių drąsos ir
stiprybės

Amen.

Šv. Motinos ir visų
šventųjų nuopelnų,
pasigailėki mano
mylimųjų ir mūsų Tautos.
Sutrinta širdimi maldauju
sutrumpinti bandymų
dienas. Jei reikia aukų,
imki jas iš manės, tik
duoki man kankinių
drąsos ir stiprybės.

Amen.

Ivairūs maldaknygės leidimai

Maldaknygės pirmasis leidimas.
1929 m. Putnamas, JAV

Lietuvių kalba (antrasis leidimas).
1963 m. Putnamas, JAV

*Anglų kalba (pirmasis leidimas).
1960 m.*

Vokiečių kalba. 1960 m.

Olandų kalba. 1961 m.

Italų kalba. 1962 m.

Ispanų kalba. 1962 m.

Lenkų kalba. 1966 m.

Prancūzų kalba. 1967 m.

Kinų kalba

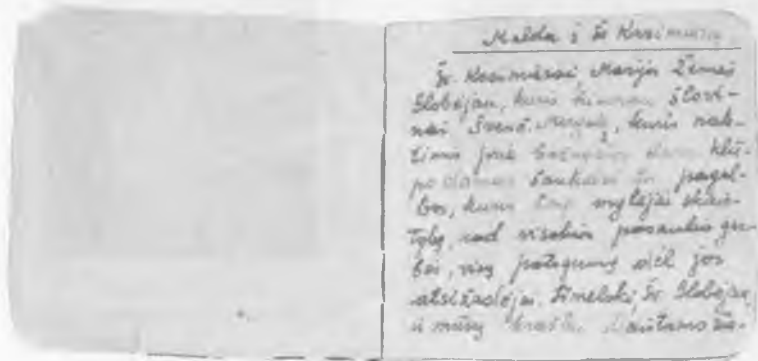

Pagrindinis 1964 m. leidinys

*Pirmasis leidimas
Nepriklausomoje Lietuvoje. 1990 m.*

ADELĖS DIRSYTĖS MALDYNŲ FAKSIMILĖ

Malda į Šv. Kazimierą*

Šv. Kazimierai, Marijos Žemės
Globėjau, kuris himnais šlovinai
Švenč. Mariją, kuris naktimis prie
bažnyčios durų klūpodamas šau-
keisi Jos pagalbos, kuris taip mylė-
jai skaistybę, kad visokios pasaulio
garbės, visų patogumų dėl jos atsi-
žadėjai. Išmelski, Šv. Globėjau, ir
mūsų kraštui skaistumo žie-

* Surinktame tekste rašyba ir skyryba taisyta

Ką, kurie savo kvapu patrauk-
 ty mus visus Tavo keliais.
 Šv. Kazimierai, niekur nenorėjai
 išvykti iš savo krašto,
 o jam esant įvairių, ir dangaus
 pavojuj, iš dangaus padėjai mūsų
 kariuomenei. Sugeltomis širdimis
 maldaujame padėki prisiekti mūsų
 Tautai kilniam gyvenimui, o mums
 veikiai sugrįžti į žemę, pa-
 šventintą kankinių krauju, ne-

kaltomis ašaromis ir begalinėmis
 sielvartais. Amen.

Malda į Šv. Juozapą

Šv. Juozapai, Šv. Šeimos Globėjau, pa-
 dėki mūsų besikuriančioms šei-
 moms, kad jėsa amžinai degtų mei-
 lės žiburėliai, kad jie išaugtų švy-
 turiais, kurių jokie vėjai neužgesin-
 tų, o mus sugrąžink į šeimos židi-
 nių didžiam kūrybiniam darbui.
 Šv. Juozapai, kuris pats

dy, kurie savo kvapu patraukty
 mus visus Tavo keliais.

Šv. Kazimierai, niekur nenorėjai
 išvykti iš savo krašto, o jam esant
 pavojuj, iš dangaus padėjai mūsų
 kariuomenei. Sugeltomis širdimis
 maldaujame padėki prisiekti mūsų
 Tautai kilniam gyvenimui, o
 mums veikiai sugrįžti į žemę, pa-
 šventintą kankinių krauju, ne-

kaltomis ašaromis ir begalinėmis
 sielvartais. Amen.

Malda į Šv. Juozapą

Šv. Juozapai, Šv. Šeimos Globėjau,
 padėki mūsų besikuriančioms šei-
 moms, kad jėsa amžinai degtų mei-
 lės žiburėliai, kad jie išaugtų švy-
 turiais, kurių jokie vėjai neužgesin-
 tų, o mus sugrąžink į šeimos židi-
 nių didžiam kūrybiniam darbui.

Šv. Juozapai, kuris pats

išgyvenai tremtinio dalią, iš-
melski mus, suvargusių, išt-
vermės, išminties ir nepalūžimo
vargo dievau, kad visi sunku-
mai omu kaip rugis plėnų
užgrūdintų.

Šv. Juozapai, visų dvasių
turtų valdytojau, suteiki mums
skaistybės, meilės, tvirtumo ir vienybės
dvasios.

Amen.

Malda išmelsti palaimintajam
jam arkivyskupui Jurgiui Matulaičiui al-
torių garbę

Visų Šventųjų Karalienė, visi dan-
gaus gyventojai, išmelskite mūsų
palaimintajam altorių garbę,
kad jo pėdomis eidami ir jo pagalbos
šelpiami, išmoktumėm siekti lai-
mingos amžinybės, būdami priešų
ir svetimųjų apsupti kaip jisai.

išgyvenai tremtinio dalią, išmelski
mums, suvargusiems, ištvermės,
išminties ir nepalūžimo vargo die-
nose, kad visi sunkumai mus kaip
ugnis plieną užgrūdintų.

Šv. Juozapai, visų dvasios turtų
valdytojau, suteiki mums skaisty-
bės, meilės, tvirtumo ir vienybės
dvasios.

Amen.

Malda išmelsti palaimintajam ar-
kivyskupui Jurgiui Matulaičiui al-
torių garbę

Visų Šventųjų Karalienė, visi dan-
gaus gyventojai, išmelskite mūsų
palaimintajam altorių garbę, kad,
jo pėdomis eidami ir jo pagalbos
šelpiami, išmoktumėm siekti lai-
mingos amžinybės, būdami priešų
ir svetimųjų apsupti kaip jisai.

Šv. Jurgi, mūsų palaimintojo
 globėjau, kuris lydėjai jį, kad
 ir sunaik, bet tikru gyvenimo
 keliu! Išprašyk jam galios glo-
 boti savo Tautą, kad ji nugalėtų
 tuos priešus žabangas, visados bū-
 tytų herojiška ir vis tobuliau vykdytų
 Aukščiausiojo jai skirtus uždavi-
 nius.

Velykų malda
 Dieve, esi neišreiškiama meilė,
 pats nužengei iš dangaus parodyti
 mums kelio meilės karalystėn. Jė-
 zau, amžinojo laimės pak-
 vietei visus vargstančius, visus geros va-
 lios, visus trokštančius ir ieškan-
 čius amžinybės. Kūno ir dvasios
 kančios, įvairiausi trūkumai – tik-
 riausi palydovai dangaus laimės.
 Velykų Jėzau, padėki pri-

Šv. Jurgi, mūsų palaimintojo Glo-
 bėjau, kuris lydėjai jį kad ir sun-
 kiu, bet tikru gyvenimo keliu! Iš-
 prašyk jam galios globoti savo
 Tautą, kad ji nugalėtų priešų ža-
 bangas, visados būtų dorybėmis
 herojiška ir vis tobuliau vykdytų
 Aukščiausiojo jai skirtus uždavi-
 nius.
 Amen.

Velykų malda
 Dieve, esi neišreiškiama meilė,
 pats nužengei iš dangaus parodyti
 mums kelio meilės karalystėn. Jė-
 zau, amžinojo laimės pakviete-
 visus vargstančius, visus geros va-
 lios, visus trokštančius ir ieškan-
 čius amžinybės. Kūno ir dvasios
 kančios, įvairiausi trūkumai – tik-
 riausi palydovai dangaus laimės.
 Velykų Jėzau, padėki pri-

sikelti iš ydų man, mano mylimie-
 siams, mano Tautai, prikelti taip
 pat visus klystančius.
 Visos dangaus Dvasios, padė-
 ki mums giedoti Jėzaus Prisikėlimo
 garbę. Garbinkime, šlovinkime ir
 dėkokime mirties Nugalėtojui,
 meilės Davėjui. Amen.
 Malda į Gailestingumo Jėzų
 (Atvelykio sekmadieniui)

Nuovargis, nusilpimas sukaus-
 tē mūsų širdis. Nebeturime nei
 dvasios maisto, nei reikalingo poil-
 sio, nei atsigavavimo. Ilgesys, lū-
 kestis, vergija prislėgė mus. Gai-
 lestingumo Jėzau, Tavo pasigailėji-
 mo šaukiuosi, prie Tavo atverto šo-
 no glaudžiamės. Gailestingiausioji
 ir meile liepsnojanti Širdie, sujun-
 ki mus gailestingumo, meilės ir
 vienybės ryšiais.
 Padėki mus veikiai su-

sikelti iš ydų man, mano mylimie-
 siams, mano Tautai, prikelti taip
 pat visus klystančius.

Visos dangaus Dvasios, padėki-
 te mums giedoti Jėzaus Prisikėlimo
 garbę. Garbinkime, šlovinkime ir
 dėkokime mirties Nugalėtojui,
 meilės Davėjui. Amen.

Malda į Gailestingumo Jėzų
 (Atvelykio sekmadieniui)

Nuovargis, nusilpimas sukaus-
 tē mūsų širdis. Nebeturime nei
 dvasios maisto, nei reikalingo poil-
 sio, nei atsigavavimo. Ilgesys, lū-
 kestis, vergija prislėgė mus. Gai-
 lestingumo Jėzau, Tavo pasigailėji-
 mo šaukiuosi, prie Tavo atverto šo-
 no glaudžiamės. Gailestingiausioji
 ir meile liepsnojanti Širdie, sujun-
 ki mus gailestingumo, meilės ir
 vienybės ryšiais.

Padėki mus veikiai su-

grįžti į savo žemę, kad vis
 geriau ir geriau vykdytumėm
 Viešpaties mūsų šventosios
 Vėnės įsakymus.
 Šv. Vaikelio pagarbinimas
 Suledėjusiomis lūpomis, su
 visomis akyse, ausimis ir
 kankintais puolame prie Tavo
 prakartėlės, Šv. Kūdiki! Priimk
 mūsų prašymus, maldas, pri-
 imk ilgesį, pasiryžimus, pri-

imki karžygių aukas, priimk
 mūsų mylimųjų ašaras, maldas,
 skausmu persunktus rūpesčius,
 išlaiki juos gražiai ateičiai. Su-
 teiki, Šv. Kūdiki, dangaus laimę
 svečioj šalyj iš vargo ir
 bado mirusiems. Dėl savo švenč.
 Motinos ir visų šventųjų nuopelnų pasigai-
 lėk mūsų prašymų, mano mylimųjų
 ir mūsų Tautos. Sutrinta širdimi
 maldauju sutrumpinti
 bandymų dienas. Jei rei-

grįžti į savo žemę, kad vis geriau ir
 geriau vykdytumėm Viešpaties
 mums skirtus uždavinius.

Amen.

Šv. Vaikelio pagarbinimas

Suledėjusiomis lūpomis, su
 ašaromis akyse, nevilties iškankin-
 tos puolame prie Tavo prakartėlės,
 Šv. Kūdiki! Priimki mūsų prašy-
 mus, maldas, priimki ilgesį, pasi-
 ryžimus, pri-

imki karžygių aukas, priimk
 mūsų mylimųjų ašaras, maldas,
 skausmu persunktus rūpesčius,
 išlaiki juos gražiai ateičiai. Su-
 teiki, Šv. Kūdiki, dangaus laimę
 svečioj šalyj iš vargo ir
 bado mirusiems. Dėl savo Švenč.
 Motinos ir visų šventųjų nuopelnų pasigai-
 lėk mano mylimųjų ir mūsų Tau-
 tos. Sutrinta širdimi maldauju su-
 trumpinti bandymų dienas. Jei rei-
 kia

aukų, imki jas iš manęs, tik duok
man kankinių drąsos ir stiprybės.
Amen.

Malda į Šv. Moniką
(Gegužės mėn. 4 d.)

Šv. Monika, kuri išgyvenai sa-
vo vyro ir sūnaus Augustino nuo-
dėmingus klaidžiojimus, kuri per
daugelį metų nesvyruojančia mal-
da, aukomis, didžios

atgailos dvasia sugrąžinai juos į
tikrąjį kelią! Padėki mūsų šeimoms
nugalėti savo piktžoles, ypač girta-
vimą, priesaikos laužymą, tikėjimo
niekinimus, nusikaltimus skaisty-
bei. Išmelski mums ištvermės, Die-
vu pasitikėjimą ir tikros atgailos
atsiteisimo dvasią.

Šv. Augustinai, pats ilgai klai-
džiojęs, išmelski mūsų klys-

tantiems Tiesos pažinimo malonę,
apsaugok mūsų jaunimą nuo klai-
dų bei nusikaltimų.

Šv. Motina Marija, skausmo
išgeltomis širdimis šaukiamės Ta-
vo pagalbos, išgirski mūsų moti-
nų, seserų, dukrų nuolankios šir-
dies maldavimus.

Amen.

Malda už mirusių mamą
Motinų Motina, savo ir sa-

vo Sūnaus nuopelnais, visų moti-
nų troškimais bei aukomis, mano
sutrintos širdies prašymais užden-
ki mano mamos ir visų mūsų mo-
tinų nusikaltimus, kad jos iš tenai
dar uoliau saugotų ir globotų mus,
beplaukiančius audringa gyveni-
mo jūra.

Amen.

Malda už mamą
Kūrėjau, apdovanojai motinos
širdį gražiausiais

pasiaukojimo, išsižadėjimo ir nežinančiais ribų meilės žiedais.

Šv. Dvasios dovanomis nuskaidrink jos pasiryžimus, duoki jai suprasti Viešpaties balsą audringiausioj valandoj.

Gražiausios Meilės Motina, Visų Malonių Tarpininke, prašau ir maldauju palaiminki mano mamos dienas, suteiki tai meilės širdžiai reikalingų išganymui malonių,

o man dėkingumo jausmų ir elgesį, visada ją džiuginantį. Amen.

Malda į Visų Malonių Tarpininę
(Gegužės mėn. 24 d.)

Nuvargom, apmirė mūsų jausmai, sustingo širdys, nebesusigaudom savo mintyse... Marija, Malonių pilnoji, Visų Malonių Tarpininke, sutrinta širdi-

mi keliame į Tave savo maldavimo rankas, atgaivink mus, sakyki mums, ko trokšta iš mūsų Tavo numylėtasis Sūnus, mes norime visiškai paklusti Jo valiai.

Maloningoji, parodyk mums naujame spindėjime gyvo tikėjimo, nemiršamos vilties ir nežinančios ribų meilės žvaigždes. Padėki man ir mano Tautai nugalėti visas kliūtis,

kurios užstoja kelią į Tavo Sūnaus glėbį, į Švenč. Širdies turtų gausybę. Amen.

Sekminių malda

Kai apaštalai laukė pažadėto Ramintojo, drauge su Išganytojo Motina daug meldėsi. Atėjo Sekminių valanda, iš dangaus ant jų nusileido ugnies pavidalai, kurie ap-

švėtė juos, atnešė jiems apaštalų
 laiškus, kankinių drąsos, suma-
 numo ir kalbų dovaną...
 Šv. Dvasia, Guodėja ir Stiprin-
 toja, ateiki, nusileiski ir mums. Ir
 mes laukiame, ir mes prašome, ir
 mes meldžiame. Ateiki atnaujinti
 mūsų ir mūsų Tautos. Suteiki
 mums visų reikalingų malonių,
 kad mes vieningai ir su meile kur-
 tumėm Dievo karalystę savo Tėvy-
 nėje.
 Amen.

Devintinių malda
 Man reikia gydytojo, mo-
 kytojo, man reikia ramintojo,
 geriausio Tėvo iš visų tėvų...
 Viešpatie Jėzau, pasiliki pa-
 mus Meilės Sakramente per visas
 dienas. Jėzau, kvieti, šauki, vadini
 pas save visus pavargusius, nuliū-
 dusius, nužemintos širdies...
 Trokšte trokštu, geiste geidžiu su
 Tavimi dažnai jungtis dieviškam
 Sakramente. Jėzau, ateiki

švietė juos, atnešė jiems apaštališ-
 ko uolumo, kankinių drąsos, suma-
 numo ir kalbų dovaną...

Šv. Dvasia, Guodėja ir Stiprin-
 toja, ateiki, nusileiski ir mums. Ir
 mes laukiame, ir mes prašome, ir
 mes meldžiame. Ateiki atnaujinti
 mūsų ir mūsų Tautos. Suteiki
 mums visų reikalingų malonių,
 kad mes vieningai ir su meile kur-
 tumėm Dievo karalystę savo Tėvy-
 nėje.

Amen.

Devintinių malda

Man reikia gydytojo, mokytojo,
 man reikia ramintojo, geriausio
 Tėvo iš visų tėvų...

Viešpatie Jėzau, pasiliki pa-
 mus Meilės Sakramente per visas
 dienas. Jėzau, kvieti, šauki, vadini
 pas save visus pavargusius, nuliū-
 dusius, nužemintos širdies...
 Trokšte trokštu, geiste geidžiu su
 Tavimi dažnai jungtis dieviškam
 Sakramente. Jėzau, ateiki

pas mane, nuraminti, ateiki.
 Aplankyk širdis, svetimuose kraš-
 tuose trokštančius Tave, aplankyk
 vargstančius, mirstančius ir nusi-
 minusius be Tave. Jėzau, pažvelki
 ir į persekiojančius Tave.
 Jėzau, Tu mano šviesa tamsoje,
 Tu mano šiluma šalty, Tu mano lai-
 mės varge. Dienos saulė šaukia ma-
 ne pas Tave, žvaigždžių mirgėji-
 mas vadina pas Tave, balti žiedai
 kal-

ba apie Tavo skaistumą, Viešpatie.
 Šeštinis malda
 Jėzau, atvėrei mums begalinius
 sielos slėpinius, neribotą gailestin-
 gumą, viską nugalinčią meilę, nu-
 sižeminimo jėgą, kančių-skausmą
 iškelei kaip sielos vaistą.
 Jėzau, angelų, serafimų, kerubi-
 nų lydimas, įžengei į dangų šven-
 tųjų džiaugsmui, o mums pasilikai
 Meilės Sakramente.
 Jėzau, visokios laimės Kūrėjau,

pas mane nuraminti, ateiki.
 Aplankyk širdis, svetimuose kraš-
 tuose trokštančius Tave, aplankyk
 vargstančius, mirstančius ir nusi-
 minusius be Tave. Jėzau, pažvelki
 ir į persekiojančius Tave.

Jėzau, Tu mano šviesa tamsoje,
 Tu mano šiluma šalty, Tu mano lai-
 mės varge. Dienos saulė šaukia ma-
 ne pas Tave, žvaigždžių mirgėji-
 mas vadina pas Tave, balti žiedai
 kal-

ba apie Tavo skaistumą, Viešpatie.
 Amen.

Šeštinis malda

Jėzau, atvėrei mums begalinius
 sielos slėpinius, neribotą gailestin-
 gumą, viską nugalinčią meilę, nu-
 sižeminimo jėgą, kančių-skausmą
 iškelei kaip sielos vaistą.

Jėzau, angelų serafimų, kerubi-
 nų lydimas, įžengei į dangų šven-
 tųjų džiaugsmui, o mums pasilikai
 Meilės Sakramente.

Jėzau, visokios laimės Kūrėjau,

leiski mums gyvenimu džiaugtis
kaip Dievo dovana, bet apsau-
gok nuo per didelio prisirišimo
prie žemės gėrybių, mokyki mus
ieškoti, siekti, kovoti dėl gro-
žio. Amen.

Malda į Šv. Antaną.

Šv. Antanai, visų klaidų, visokios
vergijos nugalėtojai, iš gilumos
širdies šaukiuos Tavo pagalbos
sunkiose dienose. Praradome bran-
genybių bran-

genybę laisvę. Prašome išmelsti
jį mums ir mus išmokyti ją bran-
ginti, mylėti ir ginti. Padėki mums
nugalėti vergiją savy, kad mūsų
tarpe išnyktų visoks pataikavimas,
skundai, kerštas, neapykanta,
kišimasis į kitų reikalus, kad aš niekad
nebūčiau kitų laisvės žudikė.

Šv. Antanai, padėki man
ir mano Tautai pakilti.

leiski mums gyvenimu džiaug-
tis kaip Dievo dovana, bet apsau-
gok nuo per didelio prisirišimo
prie žemės gėrybių, mokyki mus
ieškoti, siekti, kovoti dėl grožio.
Amen.

Malda į Šv. Antaną

Šv. Antanai, visų klaidų, visokios
vergijos nugalėtojai, iš gilumos
širdies šaukiuos Tavo pagalbos
sunkiose dienose. Praradome bran-
genybių bran-

genybę – laisvę. Prašome išmelsti
ją mums ir mus išmokyti ją bran-
ginti, mylėti ir ginti. Padėki mums
nugalėti vergiją savy, kad mūsų
tarpe išnyktų visoks pataikavimas,
skundai, kerštas, neapykanta, kiši-
masis į kitų reikalus, kad aš niekad
nebūčiau kitų laisvės žudikė.

Šv. Antanai, padėki man ir ma-
no Tautai pakilti

iš klaidų bei apsileidimų šviesiam
rytojui. Amen.

Malda į Šv. Joną Krikštytoją
Šv. Jonai Krikštytojau, kuris šau-
kei taisyti Išganytojui kelius, padė-
ki man ir mano mylimiesiems tai-
syti Jam savo širdim takelius, pa-
mokyki išpuošti savo širdis kva-
piais dorybių žiedais, pamokyki
mus savo gyvenimu Jį šlovinti, iš-
pažinti ir mylėti. Pašauki ir mano

Tautą gerai suprasti Jo mokslą, ji
skelbti, ir juo gyventi. Amen.

Malda už mirusį tėvelį

Viešpatie Jėzau, pašaukei pas
save mano globėją, maitintoją ir
saugotoją, suteiki jam tikrąjį poil-
sį. Jėzau, dėl savo Švenč. Širdies
meilės gausybės ir begalinio vargs-
tantiems gailestingumo prašau ir
melste meldžiu atleisti visus mano

tėvelio nusikaltimus bei ydas, leisk jam iš aukštybių vėl globoti mūsų šeimą gyvenimo audrose.

Šv. Juozapai, Šv. Šeimos ir mirštančiųjų Globėjau, išprašyk mano ir visiems mūsų mirusiems tėvams greitą susitaikymą su Viešpačiu Jėzumi. Amen.

Malda į Šv. Aloyzą
Šv. Aloyzai, kuris visą gyvenimą
baltu žiedu žydėjai,

kuris tyru oru alsavai, kuris didžiu vidiniu džiaugsmu spindėjai, kuris saulės šviesoje augai, žydėjai ir vaisių nešei, padėki mums iš aukštybių, padėki mūsų Tautos ieškotojams susirasti vidinį gyvenimą, palydėk mus visus skaisčiais idealų keliais. Amen.

Marija, gelbėk mus
(IX.8 d.)

Marija, gelbėki kraują ir aša-
 romis, pasiukojimu ir pasiryžimais, kan-
 čia ir meile išpuoštą žemę. Marija,
 stiprink mūsų krūtinęj milžinų
 galią, išlaikyk skaisčių Tautos dva-
 sių, kurių mūsų bočiai per am-
 žius gynė.
 Marija, nušviesk kelius klys-
 tantiams, pagelbėki mirusiems kar-
 žygiams, leiski prisikelti mūsų
 šventai Lietuvai, kad kaip
 šventai Lietuvai, kad kaip

kitų tautų tarpe šviestų, spin-
 dėtų ir garbintų Tavo sūnaus ir
 Tavo begalinį gailestingumą ir
 meilę. Amen.

Malda į Kristų Karalių
 įganytojų, nuo kryžiaus
 sosto pasidarei Karaliū jautrių sie-
 lų, nuo kryžiaus sosto
 parodei žmonijai kelią į Laimės šalį, kry-
 žiaus sosto atvėrei mums savo Širdies duris gausybei.

Marija, gelbėki kraują ir ašaromis,
 pasiaukojimu ir pasiryžimais, kan-
 čia ir meile išpuoštą žemę. Marija,
 stiprink mūsų krūtinęj milžinų
 galią, išlaikyk skaisčių Tautos dva-
 sių, kurių mūsų bočiai per amžius
 gynė.

Marija, nušviesk kelius klys-
 tantiams, pagelbėki mirusiems kar-
 žygiams, leiski prisikelti mūsų
 šventai Lietuvai, kad kaip šviesi
 žvaigždė, vargų išbandyta,

kitų tautų tarpe šviestų, spin-
 dėtų ir garbintų Tavo sūnaus ir
 Tavo begalinį gailestingumą ir
 meilę. Amen.

Malda į Kristų Karalių
 Išganytojų, nuo kryžiaus sos-
 to pasidarei Karaliū jautrių sie-
 lų, nuo kryžiaus sosto parodei
 žmonijai kelią į Laimės šalį, kry-
 žiaus sosto atvėrei mums savo Šir-
 dies turtų gausybę.

Sielų Karaliau, labai dėkoju,
kad ir man leidi kryžiaus šešėly
augti. Išganytojai, leiski man, ma-
no mylimiesiems ir mano Tautai
pajusti Švenč. Širdies šilimos ir jė-
gos. Amen.
Visi Šventieji, padėkite mums
angeliškieji kūdikiai, skaisčiosios
mergelės, kovotojai jaunuoliai, iš-
pažintojai, Tiesos ieškotojai, kentė-
tojai ir kanki-

niai, padėkite išmelsti mums įvai-
riausio spalvingumo doros žiedų,
sužadinkite mumyse nemirštamų
Gėrio troškimų
Šv. Lietuvos globėjai ir kanki-
niai, maldaujame pagalbos
savo kovose bei siekimuose.
Amen.

Viešpatie, prigydlėk
mūsų Tautos.
Gyvybės ir kraujo aukomis nu-
spalvinta mūsų žemė.

Sielų Karaliau, labai dėkoju,
kad ir man leidi kryžiaus šešėly
augti. Išganytojai, leiski man, ma-
no mylimiesiems ir mano Tautai
pajusti Švenč. Širdies šilimos ir jė-
gos. Amen.

Visi Šventieji, padėkite mums, an-
geliškieji kūdikiai, skaisčiosios
mergelės, kovotojai jaunuoliai, iš-
pažintojai, Tiesos ieškotojai, kentė-
tojai ir kanki-

niai, padėkite išmelsti mums įvai-
riausio spalvingumo doros žiedų,
sužadinkite mumyse nemirštamų
Gėrio troškimų.

Šv. Lietuvos globėjai ir kanki-
niai, maldaujame pagalbos
savo kovose bei siekimuose.

Amen.

Viešpatie, pasigailėk mūsų
Tautos.

Gyvybės ir kraujo aukomis nu-
spalvinta mūsų žemė.

Viešpatie, dėkoju Tau, kad leidai mūsų karžygiams įdėti į Tėvynės aukurą gerus sumanymus, kilnius jausmus ir įvairiaspalvių žygių daugybę. Viešpatie, palaimink Jėgą visų tų, kurie dirba Tėvynės labui, duok amžiną poilsį visiems gyvybę už savo kraštą atidavusiems. Viešpatie, maldauju gausiai atlyginti žuvusiųjų šeimoms, kad Tavo palaima visados

gyventų jų namuose.
Mūsų Tautos kankiniai, išmelkite mums nebijančių aukos mokytojų, gydytojų, dvasiškių, išmelkite apaštalų, Tiesos ieškotojų, išmelkite karių, Tėvynės gynėjų, kurie turėtų drąsos bei jėgų iškęsti visus bandymus, eidami kankinių keliais.
Jėzau, kankinių stiprybė, stiprink mus kovoje, kanki-

Viešpatie, dėkoju Tau, kad leidai mūsų karžygiams įdėti į Tėvynės aukurą gerus sumanymus, kilnius jausmus ir įvairiaspalvių žygių daugybę. Viešpatie, palaimink Jėgą visų tų, kurie dirba Tėvynės labui, duok amžiną poilsį visiems gyvybę už savo kraštą atidavusiems. Viešpatie, maldauju gausiai atlyginti žuvusiųjų šeimoms, kad Tavo palaima visados

gyventų jų namuose.

Mūsų Tautos kankiniai, išmelkite mums nebijančių aukos mokytojų, gydytojų, dvasiškių, išmelkite apaštalų, Tiesos ieškotojų, išmelkite karių, Tėvynės gynėjų, kurie turėtų drąsos bei jėgų iškęsti visus bandymus, eidami kankinių keliais.

Jėzau, kankinių stiprybė, stiprink mus kovoje, kanki-

nių Karaliau, užtarki mus.

Amen.

Dukters malda

Dangaus Tėve, apdovanojai mane šeimos laime. Su džiaugsminga širdimi dėkoju Tau už visas patirtas malones per saviškius. Maldauju išlaikyti juos kilniems Tėvynės darbams ir gražiai ateičiai.

Išganytojai, duoki man tokios meilės savo namams, kad ir gyvybės auka nebūtų baisi

dėl jų.

Šv. Dvasia, gaivinki mus visus savo meile, duoki mums vis naujų minčių, sumanymų, pasiryžimų bei aukų, atgaivinančių jų.

Gražiosios Meilės Motina, padėki neužgesti meilės ugnelei per visus amžius amžius.

Amen.

1.

Vilnius, 1947.VI.26

Aldute¹,

Šiandien Tavo Mamytė gavo tokį rūpestingą siuntinėlį. Ji mus visais skanumynais vaišino. Labai džiaugias, kad Jūs taip mylite savo Motinėlę. Tie rūpestingai siunčiami laiškučiai ir siuntinėliai tą kalba.

Aldute, gera man su Tavo Mamyte, net aš bijau pagalvoti, kad ateis laikas, ir aš kasdien jos nebegalėsiu matyti. Bet... bet užtat Tu ją galėsi turėti ir džiaugtis su ja.

Mes taip buvome pasiilgusios gamtos spalvingumo. Pirmiau taip ilgai spoksodavau pro langą į kasdien kitokius saulėleidžius ir besprogstantį svyruoklį beržą, kuris kasdien keitėsi ir pagaliau visai sužaliavo. Tada mes palikome anuos namus ir anuos pamiltus vaizdus.

Dabar mes daug matome. Vaikščiojame po kiemą, kartais nešiojame akmenukus, kartais plytas, kartais su kastuvu paknaisiojam žemę. Koks malonus žemės kvapas, kokie įvairūs žemės klodai ir puvenos! Dažnai viską užsimiršti besigerėdama žemės, oro ir žalumynų kvapais.

Tuo juoksies, Aldute, iš manęs, kai perskaitysi mano laiškiuką. Aš kartais atsitupiu prie svėrės, prie dilgėlės ir žiūriu, žiūriu, nenoriu kalbėti, man gera su Dievo žolele. O kokia greita rudoji skruzdytė ir kokia graži Dievo raudonoji karvytė! O Tau?

Man taip noris ir dar ir dar rašyti, bet aš nežinau, ar Tu norėsi skaityti. Jeigu Tau patiks, parašyk man, kai rašysi Mamytei, tada aš Tau vėl rašysiu.

Ar Tu žaidi su Vytenėliu?²

Iš Vilniaus mokytoja

* Kalba netaisyta; rašyba ir skyryba taisyta. Nenustatyti asmenys išnašose nenurodomi.

¹ Mokytojos E.Pavalkienės duktė.

² Mokytojos E.Pavalkienės sūnelis.

2.

Mūsų interesų centran pakliuvęs,
Ponas Antanai³,

Mums labai miela p. Eliutė⁴ tik išvažiavo ir tuoj visų mūsų dėmesį atkreipė į save ir į Jus. Niekas iš mūsų tiek laiškų negauna, kiek ji. Ypač mane pagavo smalsumas. Kas čia tas nuostabasis rašytojas? O šiandien tas romantiškas Judviejų bruožas žinomas jau ir mūsų miesto pareigūnams. Vakar tai jau mūsų keletą apėmė nepaprastas noras Jus pamatyti. Kažkas per langą Jus pamatė ir sušuko. Ak!.. Savininkė atsidūrė užpakaly, o mes priešaky. Taigi Jūsų Elytės kuklumas turės būti palaidotas.

Mūsų dideliame džiaugsmui tegul gyvena Jūsų šventoji šeimos harmonija!

Už drąsą atsiprašau, p. Elytė už tai nepyksta; ergo, Jūs neužsi-rūstinsit.

Buvusi p. Elytės draugė, šiandien atvažiavo dar dvi jos geriausios prietelės; taigi kokia dabar mano padėtis, koks mano dabar bus titulas – nebežinau, viską ateitis nušvies...

Vaikų draugė AD.

Kunigaikščių miestas,
1947.VII.17

3.

[Stasiui Ivanauskui]

Tundra, 1948.VI.8

Gegužės 23 d. per Vorkutą plaukė lytys. Taip patvino, kad upeliukas, kuris prie mūsų kolonijos įteka į Vorkutą, nunešė tiltą. Sukabinti špalai. Sargyba su valtimi ledams, o mes tuo karišku tiltu keliaujam. Būna pliukš, pliukš. Atvažiavus negalėdavau gele-

³ Antanas Pavalkis, mokytojos E.Pavalkienės vyras.

⁴ Mokytoja Elena Pavalkienė.

žinkeliu, kuris eina per upę, eiti. Šiandien per upę drąsiai žengiu net su plytom arba malkom. Yra mergaičių negalinčių.

Neseniai injekcijas gavom nuo šiltinės. Dvi dienas buvo ypač silpna, prasidėjo viduriavimas. Bet dabar esu vėl visai sveika. Geg. 30 d. Katrelės⁵ vardu gavau siuntinį, kuris dabar ypač reikalingas. Gerai, kad atsiuntė svogūnų, nes jau daug ką palietė cinga, nors gydo: veža į ligoninę, į poilsio namus, duoda vaistų.

Tundrų Lietuvoj viską išgyvenu: ir Verbų sekmadienio garbę – tarp daugybės – tyrus, ir iš negalimų dalykų pasidaro tikrovė...

Dirbame naktį. Žvaigždžių seniai jau nebematom, net Vakarinės. Naktis be saulės trunka gal valandą. Gražūs saulėleidžiai ir saulėtekiai, kurie taip nuostabiai nuvarsoja kalnus, o kad Jūs juos pamatytumėt!

Mes jau po pusryčių, mergaitės dar verdasi, kuri ką turi, kuri ką nori, o dešimtininkas⁶ (jis prižiūri mūsų darbą) komiškai atskinėja į visus mūsų klausimus. Sveikinimai Judviem ir Jūsų namiškiams.

Ada

Tik truputį pasikeitė adresas. Gyvenu čia pat. Dar purienai neprašydo, sidabriniai karklai sprogsta, naktimis net ledas ant pelkių būna. Karves sofchozas nuo Sekminių gano, jos kažką ėda, nors žolelė tik dabar pasirodo...

4.

[Stasiui Ivanauskui]

Tundra, 1948.IX.28

Brangiausiasis⁷,

Jau senokai gavau Tavo laišką, nors dažnokai sapne matau Tave įvairiose aplinkybėse. Man labai džiugu, kad Tonio⁸ pirmą laišką gavau; jis atostogaudamas paskyrė ir man valandžiukę, o be

⁵ Kotryna Ivanauskienė, A. Dirsytės vyriausia sesuo.

⁶ Vilniaus krašto lenkas Semeniakas.

⁷ Kreipinys į savo globotinį, sesers Kotrynos sūnų, Vilniaus universiteto studentą Stasį Ivanauską.

⁸ Antanas Ivanauskas, jauniausias sesers Kotrynos sūnus.

to, jo vardu gavau VIII.9 ir 16 d. siuntinius. Jau antrą kartą matau Tavo mamytės kelis sakinius, taip mielus, taip brangius. O tas viskas nulydi mane į meilės, didžių atminimų, didžių pasiryžimų kraštą...

Aš nuo rugp. 14 d. gyvenu Poilsio namuos. Taigi dirbu tik pusdienį, jau normos negąsdina. Kartais tinkuojam namus, baltinam, raunam samanas, maišom, nešiojam molį, žvyrą, kasam kanaliukus, rengiam barakus žiemai... Būna ir nuostabių valandėlių, tokių svajingų, kai viską, viską, kas slegia, užmirštam. Mes gavom progos uogauti, uogauti net po kelias valandas. Rinkom normas, bet ir mus vitaminai atgaivino. Daugiausia pas mus girtuoklės, yra mėlynių, bruknių, mažyčių spanguolių, kažin kokių nematytų raudonų, kaip raudoni serbentai, ir juodų egliukių. Tris kartus valgiau grybų. Čia auga lepšės, raudonikės, ūmėdės...

Dabar aš nuo buvusios darbo kolonos, kurios adrese žymėjom raide M, apie tris kilometrus. Šios kolonos tas pats adresas, tik raidė P. Buvusioj kolonoj pasiliko ponias Lad⁹. Ji prašė Tavęs paprašyti, kad visados rašytum bent ką nors apie Benę¹⁰.

Mano šeimą dabar sudaro ketvertas. Seselė Kemežytė¹¹ iš Prienų, Zitutė iš Tauragės, Tūbelienė iš Rokiškio. Mes miegame ant vieno naru, valgome pietus kartu, nes pietus valgome ne valgykloj. Pietums dažnai būna mūsų pasigaminti valgiai, gaunami iš brangiosios Tėvynės. Mes 25 d. š. mėn. gavom tris siuntinius. Ši sykį į mūsų koloniją ypač daug atvežė siuntinių. Iš viso 94. Sekmadienis buvo nepaprastai mielas. Nereikėjo dirbti: baliavojom, džiaugėmės, rašėm laiškus, dalinomės išgyvenimais, meldėmės... Seselė gavo džiovintų bulvių, maltų žirnių su riebalais, Tūbelienė ypač du įdomius apvalius sūrius... Mūsų sekcijoj daugiausia ukrainiečių, kurių kalba man primena palyginimas lietuvių rašomosios kalbos su žemaičių. Yra dvi akiplėšos, čekoslovakė ir vengrė. Yra geros širdies rusių, ak, tos vargo dukros!

Visas rugsėjas gražus, giedrios dienos, mažai lietaus. Juk tai mūsų laimė. Čia šiomet negirdėjom griaustinio, nematėm žaibo.

⁹ Stefaniya Ladygienė, visuomenės veikėja, A. Dirsytės bendrabilė.

¹⁰ Benediktas Ladyga, S. Ladygienės sūnus.

¹¹ Ses. Scholastika Kemežytė.

Mūsų kolonija sausa, zemliankos (žeminės) ir barakai apdaigstytos eglutėmis. Aš gyvenu zemliankoj. Nebloga, šilta ir netamsu. Jau kasdien pakūrenam krosnelį, ne dėl to, kad šalta, bet daugelis verdasi iš gautų, išgytų produktų valgį.

Natūralių bulvių valgėm pernai rudenį, šiaip būdavo džiovintos; dabar atvežė vėl bulvių ir kopūstų. Pradėjo mus maitinti šių metų derlium.

Kai gyvenam Poilsio namuos, atlieka ir laisvų valandėlių, kuriomis tvarkaus, truputį pabandau rankdarbių meną, paskaitau. Labai norėčiau spalį mėnesį čia išbūti, tai brangus Marijos mėnuo – galėtumėm jungtis su Tėvyne bendrojo maldoj. Šiaip būna kai kada per daug nuovargio. O be to, šis mėnuo, atrodo, turės daug kritulių. Sunkoka, kai sušlampi kaip šunytis.

Kaip dabar tavo fizinė nuotaika, ar nors kiek po vasaros sustiprėjai? Kad daug gauni keliauti, man patinka, tik neprarask savo vidaus, nepasinerk paviršutiniuosius išpūdžiuos.

Kaip laikosi p.p. Ada¹² ir Alė¹³, prof. St.¹⁴? Kaip Tavo buto gerieji prieteliai?

Mano didžiausio išsiilgimo sveikinimai Jums visiems.

Tavo Adelė

5.

[Stasiui Ivanauskui]

Tundra, 1948.X.21

Brangiausiasis,

Rugpjūčio 14 d. išvykau į Poilsio namus, o spalį 6 d. jau vėl pradėjau dirbti, vėl sugrižau į koloniją, žymimą raide M. Per tą laiką turėjom pasibastyti iš kolonijos į koloniją, iš barako į baraką, gulėti ant grindų, suolo, stalo, o šiandien vėl ant narų. Vėl mūsų bus mažytė bendruomenė keturių tarp keturios dešimtys. Leoka-

¹² Adelė Ubeikaitė, tuo metu studentė, tarnautoja Vilniuje.

¹³ Alė Naginskaitė, studentė, poetė, tarnautoja Vilniuje.

¹⁴ Prof. Jurgis Stabinis, geografas, Vilniaus liaudies universiteto direktorius (A.Dirsytė dirbo jo pavaduotoja).

dija¹⁵ iš Alytaus aps. seminaristė, p. Joana – dzūkė, mokytojo žmona, ir varpininko dukra Zosė. Šiandien mums poilsio diena. Mudvi su Leo rašome laiškus, o anodvi išėjo į virtuvę bulvių skusti. Gaus valgyti pietų. Mums pietų išvirs žemaitė, kurią mes močiute¹⁶ vadiname. Mes gavome bulvių. Bendrų pietų negausime, neužsidirbome. Čia maitinamasi pagal darbo procentus, o procentų didumas priklauso nuo labai daug ko.

Iš Poilsio namų išvažiavau su III^a kategorija. Šią kategoriją žiemą per labai didelius šalčius nuo darbo nuima. Tai mūsų džiaugsmas. Šiandien pirma diena šiemet šalčiausia. Sakė, kad jau išduos veltinius, užvakar gavome šiltas pirštines. Gerai, nes pernykštės visai nusidėvėjo. Buvau susirūpinus.

Šiandien kalnai saulėj lyg žydi, lyg bangomis alsuoja, vaizdai kinta, nuolat kinta. Kalnuose purga (pūga)¹⁷. Dabar kalnai mums ne tik gražūs, bet ir labai artimi, dabar ne tik mūsų žvilgsniai ten grožio ieško, bet širdys ten ilgesingai veržias, mes iš ten laukiame žinių, nes vasarą ten išvyko daug lietuvių, o prieš kelias dienas daug mūsų mergaičių. Mūsų čia jau nedaug liko. Išvyko mano buvusios mokinukės: Marytė Biekšaitė¹⁸ ir Jultė Šerkšnaitė¹⁹. Ponia Lad.²⁰ toj pačioj kolonijoj su manim. Jie ir jai turi užsiėmimą su akmenimis. Labai daug mūsų svajingų sielų troško iš arti pamatyti kalnus. Mano dalia kitokia. Atrodo, kad man ir mano dabartinėms prietelėms teks gal kitkas matyti.

Draugiuk²¹, čia mes jau ir vėl matome spinduliuojančias pašvaistes: vieną kartą rausvos, gelsvos, kitą kartą lyg saulės spinduliai. Pamiršau, nuo ko šie gamtos reiškiniai. Parašyk man.

Šį brangų Dievo Motinos mėnesį stengiuos jungtis maldomis su Tėvyne. Tam reikalui turėjau simpatingų moterų grupelę. Jos liko kitame barake. Dabar dar nežinau, kaip šio mėnesio tradiciją baigsiu.

¹⁵ Leokadija Ališauskaitė, Alytaus mokytojų seminarijos mokinė.

¹⁶ Kęsminienė nuo Telšių.

¹⁷ Kai kurie žodžiai rengėjo paaiškinami lenktiniuose skliausteliuose.

¹⁸ A. Dirsytės mokinė ir bendrabylė.

¹⁹ A. Dirsytės mokinė.

²⁰ Stefanija Ladygienė; žr. 9 išn.

²¹ Kreipinys į Stasį Ivanauską; žr. 7 išn.

Šiandien, kai laukiu Kalėdų, kai pažiūriu į savo aplinką, atrodo, kad gyvenu anuose tolimuose laikuose ir Kūdikėlio reikia, šaukiančiai reikia...

Šiandien mane ypač domina sielų originalumas. Pas mus tarp tokių mūsiškių yra Marytė B.²², jeigu ir toliau puoselės ta linkme savo sielą, gal išaugs į gerumo genijų. Atrodo, gerumas ją grakščią padaro, ją nušviečia, ir taip miela į ją žiūrėti. Ryški ir mok. p. E. Pavalkienė. Ji save laiko švelnia, idealiste, o mes tų savybių nerandam. Zosikė ją charakterizavo: „Niekam blogo nedaro, bet niekam ir gero“, o keletas gimnazisčių žavisi ja ir laiko moters idealu. Šioj aplinkoj ir save lengviau išlukštenti. O koks didelis sielų pasaulis ir koks didelis Kūrėjas, pašaukęs amžinam gyvenimui jas.

Kai galvoju apie Jus, atrodo, kad Jūs visi jau Anapus, o aš čia viena bastaus, laukiu valandos, kada Jus išvysiu.

Visus turiu laiko prisiminti, apie visus pagalvoti, visiems Dangaus palaimos paprašyti. Geros sėkmės prof. St.²³, p.p. Adai²⁴, Alei²⁵, Tetai²⁶, p. Česl.²⁷ ir Benei²⁸.

Draugiuk, Tavęs, Tavo žodžio taip ilgiuos.

Ada

Ir senu adresu siuntiniai mane pasiekia. Laiškai taip pat, jeigu lemta.

²² Marytė Biekšaitė; žr. 18 išn.

²³ Profesorius Jurgis Stabinis; žr. 14 išn.

²⁴ Adelė Ubeikaitė; žr. 12 išn.

²⁵ Alė Naginskaitė; žr. 13 išn.

²⁶ Senutė skalbėja Agnietė Stašaitytė, gyv. Vilniuje; jos vardu A.Dirsytė siųsdavo laiškus Stasiui Ivanauskui.

²⁷ Česlovas Mačys, geležinkelio tarnautojas, matematikos mokytojas.

²⁸ Benediktas Ladyga; žr. 10 išn.

[Stasiui Ivanauskui]

Tundra, 1948.X.31

Brangusis²⁹,

Šiandien ypatinga diena. Tokia paprastai būna tik viena metuose. Generalinis inventoriaus patikrinimas prieš šventes. Einame su visais daiktais už zonos visi iki vieno. Mums primena jomarką. Išdykavimas, juokai, šnekos, net šokama. Paskui nemalonus rausimasis daiktuose. Tą dieną į darbą tik mažai išeina. Tai visos kolonijos poilsis. Kadangi didesnę dalį dienos praleidžiame jomarke, mums ši diena nėra įdomi.

Ar pas Jus nebuvo užėjusi Saliutė Brinskaitė? Ji jau veik mėnuo, kai su mumis atsisveikino ir žadėjo Jus aplankyti. Labai norėčiau, kad ji Jus aplankytų.

Labai norėčiau, kad Tu dvasiškai artimai bendrautum su Skinuliukais³⁰ ir Toniu³¹. Noriu, kad su jais dalintumeis išgyvenimais, kad ypač jauniems nurodytum literatūrą saviauklai. Bijau, kad mūsiškiai nebūtų tik išorinio pasaulio stebėtojai, kad pas juos atsirastų ieškojimo noras, didelis įsijautimas į Žmogaus dvasinį pasaulį. O kiek maža yra ieškančių žmonių...

Šiandien daugiausia bendrauju su seminariste Leokadija³², dzūke. Ji gimus 1925 m. Neturtingų tėvų, mokslui uždarbiavus, vasaras praleidus ūkio darbuose. Derybos su mama, kad vakarai priklausot tik jai, ji – skaitė... Kaip nuostabiai ji pamilus kaimą, kiek daug nepaprastai gražaus ji žino apie kaimą, kaime ji trokšta ir visą laiką gyventi. O ir šiaip ji sugeba analizuoti sutiktų žmonių pasaulį, moka gyventi savo idealais ir juos moka mylėti; atrodo, kad ji daugiau turi negu kitos. Ji turi tvirtą viltį ir didelius troškimus. Ponią Lad.³³ ji ypač pamylėjo. Tiesa, ponია tikrai gražų var-

²⁹ Kreipinys į Stasį Ivanauską; žr. 7 išn.

³⁰ A. Dirsytės sesers Agnietės Skinulienės vaikai.

³¹ Antanas Ivanauskas; žr. 8 išn.

³² Leokadija Ališauskaitė; žr. 15 išn.

³³ Stefaniya Ladygienė, žr. 9 išn.

dą čia išlaiko, tikrai jos vidaus pasaulis vertas didelės pagarbos... Viltis, pastovumas čia taip reikalingi. Čia dažnūs mėgiamas išsireiškimas: „Nusivyliau, nusivyliau...“

Jau gavom trupinėlių iš kalnų. Ten daug stipresni vėjai, gražus mėlyno vandens upelis, labai dailūs dugno akmenėliai, darbo sąlygos sunkesnės.

Šiomet oras mūsų darbui daug palankesnis, daug mažiau kritulių. Dar ir šaltų dienų buvo mažai. Jau kelintą kartą iškrenta sniegas ir vėl nutirpsta.

O daug daug naujų auklėjimo minčių nešiojuos savo sieloj, ateičiai daug jų gimsta. Keista, atrodo, kad aš iki šiol tikrai nieko nemokėjau mylėti, taip kitoj šviesoje būtų Šv. Rašto mintys, kitaip žiūrėčiau į savą žmogų, į šeimas... Tiek daug švento mūsų krašte yra. Be šios vietos negalima to pajusti. Dabar vargina mane mintis, kaip aš atsilyginsiu tiems, kurie man sudarė sąlygas tiek daug švento išgyventi, tiek daug didelio suprasti. Šiandien taip noriu į gelmes žmogaus sielos pasinerti...

Šiomet, atrodo, darbai lengvesni. Samanas rauname, nešiojame, žvyrą išverčiame iš vagonų, pylimą gražiname, akmenimis grindžiame, tiltui vietą ruošiame...

Užvakar turėjome iškrauti du vagonus bulvių ir kopūstų. (Čia kopūstai skanesni negu kadaise obuoliai.) Grįžusios turėjome daug juoko. Buvo tamsu, slidu. Mes ėjom, griuvinėjom... Mat galvojom apie skanias keptas bulves. Mano adresas tas pats, kurį žymime raide M.

Esu sveika, jaučiuos gerai. Jau visas mėnuo, kai jokia žinia manęs neaplanko. Labai laukiu.

Viltingi gandai mus lanko, įdomūs sapnai mūsų naktis palydi.

Tavo visus geruosius namų prietelius sveikinu, maloniai prisimeniu p.p. Adą³⁴, Alę³⁵, prof. St.³⁶ Perduok sveikinimus Ados panieliukui³⁷, p. Irenai³⁸.

Ada

³⁴ Adelė Ubeikaitė; žr. 12 išn.

³⁵ Alė Naginskaitė; žr. 13 išn.

³⁶ Prof. Jurgis Stabinis; žr. 14 išn.

³⁷ Elena Riaubaitė, Dailės muziejaus darbuotoja; pas ją gyveno Adelė Ubeikaitė.

³⁸ Irena Veisaitė, A.Dirsytės mokinė, S.Ladygienės globotinė.

[Stasiui Ivanauskui]

Šiaurė, 1948.XI.7

Brangiausiasis,

Šiandien nuotaikos, vidaus šilumos diena. Nedarbo diena. Mes tų dviejų dienų seniai laukėm. Kalbėjo, kad tų dienų pagarbai parveš laiškus ir siuntinius. Taip įvyko. Dar prietemoj atnešė laiškus. Aš bijau šokti prie krūvos laiškų, atrodo, pakels paskutinį, Tavo pavardės nebus ir pasiliks ilgas laukimas, nežinomybė... Leokadija³⁹ sėdėjo ir išklausė visas lietuviškas pavardes, ir pašaukė mane. Tavo laiškas X.17. Labai naujas ir toks gausus žinių. Aš Tavim džiaugiuos, Tavo šis laiškas ypač rodo, kad Tavęs išorinis pasaulis nepavergė, kad Tavo sieloj jaunatvė ir tyras grožis, kad Tavim galima pasitikėti... Leokadija paprašė paskaityti Tavo laišką, ji labai nori matyti, kaip studentas rašo. Man smagu, jai labai patiko tvirta, pastovi rašysena ir taip pat jai atrodo, kad galima Tavim pasitikėti, dvelkia dvasingumu. Leokadija Tavo metų, labai jos ūgis ir šviesumas Tave primena. Ji paskutinio kurso seminaristė. Labai mėgstu su ja kalbėtis. Didelis ramumas iš jos dvelkia, o apie kaimą, kai ji pradeda kalbėti, ...sušlama klevai, suošia pušys, pakvimpa sodas, dūzgia staklės... ir apgaubia mus didžioji paslaptis, man nurieda ašara, ...o gera, ...aš labai mažai žinojau, daug klydau, daug nesupratau... „Grįžkit pasakos mano šviesplaukės; grįžkit kūdikiai lino akim...“ ...Aš noriu į ten, į ten pas Jus...

Brangusis, džiaugiuos, kad nesibijai. Dievas su mumis. Tegul viskas išsipildo. Iš tolo viskas baisiau. Nors vyrai fiziškai viską sunkiau išgyvena..., bet ir per pačias bedugnes, jei reiks, pareisime.

Šis mėnuo Tavo mamytės. Aš jai už jos begalinį rūpestį, už jos didelį žmoniškumą – šį mėnesį tik jai pagerbti noriu praleisti. Maldos, gražiausi prisiminimai, pasiryžimai ateičiai... jau sniego baltos dienos, medelių šakos tokios puošnios; noriu, kad Tavo mamytei siela būtų tokia skaisti, balta. Nejaugi Viešpats nepatenkins mūsų norų...

³⁹ Leokadija Ališauskaitė; žr. 15 išn.

Tik buvome pirty. Dabar geresnė savijauta. Jau pavakarys, bus koncertas, kuriame deklamuos p. Lad.⁴⁰ Tai pirmas kartas šiose sąlygose. Eisime ir mes. Nors savos kalbos čia scenoj negirdėsime. Be to, manęs jau laukia mano prietelės. Juk ir vienoj kolonoj gyvenant, mes retai matomės: išeinam prieš saulėtekį, grįžtam prietemoj. Paskui vakarienė. Nuovargis, sapnai ir vėl kartojasi. Poniai Lad. labai gerai pasisėkė, gražiai atrodė, žinai, mūsiškė publika nutilo.

Brangyti, mano gyvenime mažai reikia, p. Lad. nežinojo mano plano, kaip su rūbais tvarkysiuos. Aš išigijau treningą. Man atrodo, kad pakanka.

Oras mums nuostabiai palankus. Šiomet mažiau šalta. Šiandien, pav., atodrėkis, su velniais šlapia...

Tetai⁴¹, žinau, kad ji mus myli ir daug patarnavimų atliko, gražiausi sveikinimai. Taip pat sveikinu tuos, kurie mane prisimena. Tau ypač Viešpaties globos prašau.

Ada

Adresas vėl su raide M. Laiškas greitai ateina, nes jo kitas kelias. Jis toks kaip Tavo. Esu sveika, jaučiuos gerai, darbas: samanas rauti, nešti, sniegas valyti, pylimas tvarkyti... p. Lad. gavo X.10 Algio⁴² laišką. O koks jis turiningas! Mes čia visos gėrimės, poniai rieda ašaros.

P.S. Visai kitkas Tonio⁴³ laiške... Rašysena neišdirbta, nesijaučia sielos veržlumo, giedros... Pabudėk dėl jo. Jis daug susimąstymo reikalauja...

Kiek gali, palaikyk ryšį su namais, dalinkis išgyvenimais, būk atviras. Ką tik gero patirsi, perduok jiems. Ak, namai!.. Juos reikia nuolat kurti...

⁴⁰ Stefaniya Ladygienė; žr. 9 išn.

⁴¹ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

⁴² Algis Ladyga, S. Ladygienės sūnus.

⁴³ Antanas Ivanauskas; žr. 8 išn.

[Stasiui Ivanauskui]

Šaltoji tundra, 1948.XII.17

Brangiausiasis,

Išvakarėse savo vardadienio gavau Liucės⁴⁴ vardu išsiųstus du siuntinius: IX.20 ir X.25 d. Taip pat buvo jos du laiškučiai ir Katrelės⁴⁵ du rašteliai. Tai viskas taip mane atgaivino, taip svajingumu apsupo. Visados labai laikiu ko nors iš saviškių, jau dabar daug retesnės dovanos iš Tėvynės, žinių maža.

Dabar atėjo labai spalvingi rytai ir šaltos, šaltos dienos, siekia 40°. Kai būna nors kiek virš 30° III^a kategorija nebeina į darbą. Tai gi mūsų brigada jau ketvirta diena nebedirba. Šaltis pagerbė ir manąją dieną. Buvo gera.

Ponia Lad.⁴⁶ jau nebedirba pas prorabą (darbo viršininką). Būdavo labai užimta, mažai gaudavo miegoti. Ką dabar dirbs – nežinau, bet mes, kurios labai norime su ja dažnai pabūti, patenkinotos, nes turės daugiau laiko. Ponia turi daug dvasinės gyvybės, dabar matau, kad p. gali už didelius dalykus kentėti ir mirti, moka amžinuosius dalykus išskirti nuo laikinų. Daugeliui ir ilgai sėdėjusioms mokyklos suole praktiškai tų dalykų išskirti nesiseka. Kaip uždegančiai veikia, kai matai sielos virpėjimus: čia šypsena, čia akys ašaromis apšoka, čia išsikirščiajimas ginant vertybes... Ak, kaip reikia dvasinės gyvybės, o jai augti ir bręsti reikia vargo, paniekos, alkio... tuo jau visai tikiu. Kokie man šiandien blukūs žmonės, kurie nedega idealais, nebepakenčiu „be dvasios, be širdies“ žmonių, o jų tiek daug, tokios niekingos kalbos, tokie menki norai. Šiandien nesu atsiskyrėlė tarp žmonių, šiandien džiaugiuos sielų prieteliškumu Birutės vilkavišketės⁴⁷, ponios⁴⁸ ir alytiškės

⁴⁴ Liucija Skinulytė-Daugėlienė, A.Dirsytės sesers Agnietės vyriausia duktė.

⁴⁵ Kotryna Ivanauskienė; žr. 5 išn.

⁴⁶ Stefaniya Ladygienė; žr. 9 išn.

⁴⁷ Birutė Valaitytė, Vilkaviškio gimnazijos mokinė, nuteista 10 m. lagerio.

⁴⁸ Stefaniya Ladygienė; žr. 9 išn.

Leokadijos⁴⁹. Taip miela ir gaivina tarp jų, visados džiaugiuos jų artumu.

Brangusis, dažnai pagalvok apie savo pusseseres ir pusbrolius. Liucytė gražiai rašo, turi daug estetikos, turi skaisčią sielą, bet to dvasinio elektyro, dvasinio veržlumo nesijaučia, o tai žmogaus spalva, grožis... Padėk jiems įeiti į didingą dvasinį rūmą.

Kas pas mus suseraga cinga, gauna iš gydytojos valgyti žalias bulves.

Nešiojame jau veik mėnuo samanas, grindiniui akmenimis. Grindžiami Vorkutos upės tilto krantai trigubu grindiniu.

Mūsų kolonijos lietuvės ruošia bendras Kūčias, mūsų yra apie 40. Lenkų čia yra 4. Įvykdysim uniją, jie prašos. Bus bendras stalas, giesmės, burtai iš visų kraštų... Dievo pyragėlis yra tarp mūsų.

Tavo visas dienas palydžiu maldomis, šventėmis sveikinsiu ypač. Jau Naujaisiais metais lauk manęs. O laukiu tų dienų.

Klausčiau daug, bet žinau – atsakymo nebus. O kaip kandus šaltis. Daug apsiriša nosis, skruostus. Čia nejunti, kaip pabala veido dalys. Kiti įspėja. Rankų, kojų pirštai nušala, o paskui pajuosta. Aš tik kovo mėn. buvau nušalus vieną žanduką. Dabar ir dėmė išnyko.

Tetą Agnietę⁵⁰ dažnai atsimenu, labai dėkinga už jos gerumą, o jo labai daug. Mes abi su p. jos vardo dieną ir su visomis šventėmis sveikiname.

Adelė

Esu sveika, visų ir visko labai ilgiuos. Gyvenu čia pat. Adresą reikia rašyti vietoj п/о Чум п/о Елецкая. Laiškai ir siuntiniai ne dėl adreso pakeitimo mūsų nepasiekia. Gaunu ir senu.

Švenčių sveikinimai: prof.⁵¹, Adai⁵², Alei⁵³, p. Česlovui⁵⁴, Be-nej⁵⁵ ir tiems, kurie mane prisimena. Jei susitinki su mano auklėtinėm, joms taip pat. Apie jas galvoju.

⁴⁹ Leokadija Ališauskienė; žr. 15 išn.

⁵⁰ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

⁵¹ Prof. Jurgis Stabinis; žr. 14 išn.

⁵² Adelė Ubeikaitė; žr. 12 išn.

⁵³ Alė Naginskaitė; žr. 13 išn.

⁵⁴ Česlovas Mačys; žr. 27 išn.

⁵⁵ Benediktas Ladyga; žr. 10 išn..

[Stasiui Ivanauskui]

Šaltoji tundra, 1949.I.27

Brangiausiasis,

Šiandien virš 30° šalčio. Šaltis gražiai nuspalvina dangų, rūkai, dūmai gaubia horizontą.

Jau trečia diena, kai atvyko iš kalnų dalis mūsų mergaičių. Kiek naujo. Šiandien mūsų mielas atžalynas susigavo mane, nusi-vedė į savo sekciją ir pasakojo, pasakojo savo išgyvenimus, reiškė susižavėjimą kalnais. Taip viskas priminė mokyklos mergaites. Jau nuo lapkričio 12 d. iki dabar, kalba, iki vasario veik vidurio prie kalnų gyventojai nemato saulės, jie jos labai išsiilgsta. Jie ma-to nuostabias žaras, dangaus spalvingumą, kenčia dažną purgų (pūgų) siautėjimą, ten dažnesnės šiaurės pašvaistės, mėnulio švie-sa ir Azijoje saulė įvairiausiai spalvina kalnus. Mūsų mergaitės gy-veno Mirties slėny, per Mirties Vartus geležinkelis eina į Aziją, jau praveistas be tunelio. Tam slėny vėjai nesiliauna. Prie tos kolonos, kur mergaitės gyveno, yra ežeriukas, iš kurio viena upė teka į Eu-ropą, kita – į Aziją. Ir prie kalnų jau stovi trys kryžiai: du bėgu-siems, o vienas prorabo [darbų prižiūrėtojo] kūdikėliui.

Kūčios mūsų ir kalnų lietuvių atšvęstos būriais. Labai įspū-dingai. Pas mus iš tų gaunamų valgių toks jaukus, gražus buvo stalas, nors valgio tik po 2–3 šaukštus teko kiekvienai. Sumuštinių gavom kiekviena po keturis. Šližikai iš duonos džiovintos, kisie-lius iš giros, nudažytas streptocidu. Košė su aguonom, saldi, mė-nuliukais papuošta, tortas. Eglutė tik baltai puošta, aš iš sidabriu-ko išplėšiau žvaigždutę, trys žvakutės, stalas irgi žvakutėm ap-šviestas. Viršininkai dalyvavo, valgė su mumis šv. plotkele, trau-kė Kalėdų senelio atsiųstus magiškus lapelius, buvo juoko... Kal-nietės irgi džiaugėsi švenčių jaukumu. Mūsųšėms ukrainietėms nepavyko suruošti Kūčių, jos daug dėmesio skyrė valgiui, bet... jokio įspūdžio, nusivylimas, kalbos, nepasitenkinimas...

Dabar aš III^b kat. Daugiau laiko turėsiu savo reikalams, mažiau pavargsiu. Jau su p. Lad.⁵⁶ tos pat kategorijos ir tą patį darbą dirbame. Mano sielai artimos mergaitės Leokadija⁵⁷ ir Birutė⁵⁸ išvažiavo į nežinomus tolius. Būčiau ir aš su jomis, bet... man atsirado nauja kategorija ir pasilikau.

O kaip mus apgauna per didelis savim pasitikėjimas. Kai kam atrodė – pasitikėjo, kad išlaikys, pasipriešins draugų blogai įtakai – nepasisekė. „Manęs nebijok, aš pereisiu ir per ugnį“. Ir taip ne vienam nepavyko. Šiandien jau patys mato, liūdi, kai kas nebekreipia dėmesio į nieką.

Agutė rūko, rūkymas verčia bendrauti su tomis, kurios kasdien stovi ant bedugnės nepagydomai susirgti, Agutė maino duoną į tabaką. Kartą sako – šiandien taip norėjau valgyti, kad verkiau. Ji taip nusilpnėjo, kad nesikenčia savęs. Čia daugelis dėl tos aistros kenčia.

Brangyti, atsimink a.a. Močiutės⁵⁹ vardines. Arba bent kurią nors vasario dieną pašvęsk tai, kuri iškeliavo į gyvųjų šalį. Juk tik ten tikras gyvenimas, čia bandymų dienos.

Aš Tau įkyriai kartoju, kad galvok, kaip padėti mūsų gimnazistukam, kilnumui išugdyti tos pagalbos reikia. Surasti brangenybes, jas išlaikyti – reikia begalinio uolumo.

Tau antrą laišką rašau ši mėnesį. Man rašyk rusiškai, atvirukai dažniau pasiekia. Tetą⁶⁰, Jūsų kolchozą, Adą⁶¹, paneliukę⁶², Alę⁶³, prof.⁶⁴ ir tuos, kurie mane prisimena, sveikinu.

Adelė

Esu sveika, gyvenu toj pat vietoj, adresas pasikeitė. Vietoj п/о Чым rašyk п/о Елецкая. Kitkas taip pat. Dar nesušalau, net pirštai dar nenušalo. Paprašyk, kad Toni man parašytų apie savo studijas...

⁵⁶ Stefaniya Ladygienė; žr. 9 išn.

⁵⁷ Leokadija Ališauskaitė; žr. 15 išn.

⁵⁸ Birutė Valaitytė; žr. 47 išn.

⁵⁹ A. Dirsytės motina, Agota Dirsienė, Stasio Ivanausko močiutė.

⁶⁰ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

⁶¹ Adelė Ubeikaitė; žr. 12 išn.

⁶² Elena Riaubaitė; žr. 37 išn.

⁶³ Alė Naginskaitė; žr. 13 išn.

⁶⁴ Prof. Jurgis Stabinis; žr. 14 išn.

[Stasiui Ivanauskui]

Užpolis [Užpoliarė] 1949.III.20

Brangiausiasis,

*...Nežinojau, kad už mirtį baisesnė,
Už gyvybę brangesnė – kančia...*

Nesu nelaiminga. Be šio gyvenimo būčiau tik nesubrendęs vaikas, gyvenimą tik čia pamačiau, pajutau. Galima skaityti, ekrane matyti, kalbantį girdėti, bet niekas prieš išgyvenimą. Ponia Lad.⁶⁵ vis kadaise žadėjo iš savo gyvenimo rašyti romaną. Dabar, sako, atsisakau tos minties. Juk būtų tokia tik buržuazinė-miesčioniška apraiška, šiandien visai bluki. Čia gyvenimas kančia nuspalvintas, jis – gyvenimas.

Tik parėjom iš darbo. Mergaitės sakė, kad man yra siuntinys. Tas mano jausmus blaško. Nesiseka rašyti. Be to, skubu, nes mano eilė šiandien vakarienę parnešti, o vakarais reikia anksti gulti, nes labai anksti keliamės.

Jau gavau III.16 laišką iš Tonio⁶⁶. Taip nudžiugau. Per visą laiką antras laiškas. Tą kartą irgi trumpas, bet nuoširdus. Tas taip mane atgaivino. Jam tuojau parašiau. Tą vakarą buvo nuostabios pašvaistės. Tokių nebuvau mačius. Dangaus zenite lyg kažkokia būtybė siuntė į visas puses puikiausius pluoštus, juostas rausvų, žalsvų, gelsvų spindulių. Pašvaistės greit kinta, sustingimo vaizde nėra.

Kartą buvo labai šaltas rytas. Saulę lydėjo orajuostės gailestin-gumo spalvų (kaip paveiksliuke). O tų juostų viršuose buvo lyg dvi mažiau ryškios saulės. Žavūs vaizdai!

Sako, kad nuo mūsų dabartinės gyvenamos vietos tiesia linija kalnai tik 8 km. Pavasariais matosi vandens tekėjimas ir girdisi šniokštimas. Atrodo, kad mes jo neišgyvensime; manau, greitai laiku žymiai pasikeis adresas. Gal ir Tu nesistenk man rašyti, kol negausi kito laiško. Žinoma, aš nieko tikro nežinau.

Jau saulė – vėjai taip mane nudažė, taip karštai, kad jokiam kontinente tokio spalvuočio dar nėra. Tapau margąja. Būna gero-

⁶⁵ Stefaniya Ladygienė; žr. 9 išn.

⁶⁶ Antanas Ivanauskas; žr. 8 išn.

kai šalta rytais ir pavakariais, nešioju „japonką“ (tokia japonų karvių kepurė su ausinėmis), taigi ir pasidariau marga. Dieną, kai audrų nebūna, jau „bušlatus“ (žieminis viršutinis paltas) pasidedame ir „japonkos“ pažades (?) pakeliu, bet veltiniai dar nė karto nesudrėko, jie sudrėksta nuo kūno, nuo sniego. Vakaraus juos pa-ima į džiovyklą. Skalbinius skalbiamės pačios, kartais ima skalbti, bet jau nė karto neturėjau taip kvepiančiai išskalbtų skalbinių, kai atsiųsdavo Teta⁶⁷. Jie lauke nedžiovinami, dažnai prausiamės ir skalbiamės tik sniego vandeniu, kartais pačiu netirpintu sniegu prausiamės. Krosnis kūrenas akmens anglimis dieną ir naktį, grindys plaunamos kasdien, namie pasilieka kasdien sekcijos prižiūrėtoja, vad. „dnevalnia“, ir ligonys. Jų kasdien būna.

Tik parsinešiau siuntinį. Išžiūrinėjau. Turiu labai simpatingą Viliuko⁶⁸ fotografiją. Brigadyrė prašo jai padovanoti, viena rusų mokytoja bent dešimt kartų pabučiavo, o aš laiminga, laiminga.

Gavau 25 rb, Agnutės⁶⁹ trumputį laiškiuką.

Per Velykas, manau, kad neturėsiu Velykų valgių, bet tas šiandien man nė jokio nemalonumo neteikia. Skaniausias visų valgių pas mus – duona. Šiandien man pramogų pramoga.

P. Ados⁷⁰ a.a. Tėvelį kasdien atsimenu, taip pat susirūpinusią stud. Alės⁷¹ šeimą. Sveikinimai Ados broliui, paneliukui⁷², Tetai, p. Č.⁷³ ir Benei⁷⁴.

Adelė

Esu sveika, nenušalau. Dvi purgos (pūgos) dienas dirbome laukuose. Audra labai vargino, nušlavė kalnus.

Jau esame trys šėtiškės. Atvyko sesuo Ona Kielaitė iš Juškonių k. Ji Stašaitytės Janės bendraklasė ir josios draugė. Anot jos, viršaitis jau parvykęs, Kuibirienė, policininko žmona, kadaise gyvenus Šėtoj.

⁶⁷ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

⁶⁸ Vilius Skinulis, jauniausias sesers Agnietės sūnus.

⁶⁹ Agnietė Dirsytė-Skinulienė, jauniausia A.Dirsytės sesuo.

⁷⁰ Adelė Ubeikaitė; žr. 12 išn.

⁷¹ Alė Naginskaitė, žr. 13 išn.

⁷² Elena Riaubaitė; žr. 37 išn.

⁷³ Česlovas Mačys; žr. 27 išn.

⁷⁴ Benediktas Ladyga; žr. 10 išn.

[Stasiui Ivanauskui]

Užpolis [Užpoliarė], 1949.III.27

*Kaip mainosi Nemuno vandens
Ir ūkanas sklaido šviesa,
Taip grįšim ir mes į Tėvynę,
Nes ji mums nuo amžių sava...*

Brangiausiasis,

Sekmadienis. Poilsis. Kaip miela! Pusiau gulom ant savo narų rašau Tau. Čia mano miegamasis, salionas, čia gražiausių svajonių vieta. Dabar mūsų daug, susikimšimas, o aš viena, manęs niekas netrukdo, o kaip gera! Tai tikras poilsis. Mano narai – lovitė antrame aukšte, visai prie lango, todėl čia mielai praleidžiu laisvas valandėles: rašau, skaitau, siuvu, adau... Sekcijoj dieną ir naktį krosnis akmenis anglimi kūrenama. Taigi man net per šilta.

Vis atsiranda daugiau mūsų, kurios pradeda bendravimą, pas mus sako, kad „ženijasi“. O ta „moterystė“ kartais kelių mėnesių, kartais dar trumpesnė. Kas pabendravo su vienu, eina iš rankų į rankas. Tos kažkaip pradeda rūpintis tik savo reikaliukais: pasakytas žodis nebesvarbus, užsimiršta pažadėjimus, nuostoja nekalto, tyro jaunuoliško linksmumo, mažai kuo domisi... Yra, kurios vėl ryžosi grįžti į seną kelią, vienai gerai sekasi. Įdomi mūsų šėtiškė Kieliauskaitė Onutė (pirma rašiau Kielaitė). Ji Tave lyg atsimena. Mokėsi vienoj klasėj su Stašaičių Jane. Ji ypač jaudinas dėl tokių „moterysčių“. Vieną sulaikė. Taip smarkiai trenkė Petro atneštą pieną. Ilgai aiškinosi. Pagaliau abi džiaugsmo ašaromis apsipylė. Onutė viskuo labai domisi. Jai įdomios visos lietuvis, jų galvosena... Taip sužiūra jos akys, kai jai naujesnio pasakojimo. Ja džiaugiuos!

Dabar liuoslaikių labai mažai. Jais rašau moterims velykinius sveikinimus, susisiuvinėju, išklausu jonaiviškės Lionytės⁷⁵ pasi-

⁷⁵ Leontina Eimontaitė, Jonavos vidurinės mokyklos mokinė.

pasakojimų. Šią gimnazistukę labai vertinu, ji literatė, turi visuo-
meniškumo bruožų.

Kai būna purgos (pūgos), telegrafo vielos verkia rauda, šian-
dien irgi sniegas lekia, lekia, tik oras nėra šaltas, todėl nėra taip
siaubinga. Veido nedilgina.

Šiaip dienos dažniausiai giedros, sniegas žvilga, net akis veria,
o mes kasam, kasam sniegą ir [aš] galvoju: „...numazgok mane ir
pasidarysiu baltesnis kaip sniegas“. Čia baltas sniegas, kalnai
dažnai balti, balti pulkeliai putpelių, balti kiškiai, o žmonių širdys
pilkos ir juodos. Ne! Ne visų. Kalnai – erelių tėvynė, ereliai narve-
liuos negyvena, miršta, o kvaילו kanarėlės čirškia, ir gana... Ra-
šau dažnai, nes manau, kad greit žymiai pasikeis adresas, ilgainiui
gal negalėsiu parašyti.

Vis dėlto čia ponias Lad.⁷⁶ labai šviesi asmenybė. Viską tik su ja
galiu išspręsti, pas mus daugiau išsilavinusios už poniją nėra. O
kaip reikalingi žmonės su idealais, kurie juos nuspelvina, duoda
gyvybės... „Ne stabams, žvaigždėms, rožėms, lelijoms tegul
skamba ši mano daina...“

Jau antrą laišką išsiunčiau Toniui⁷⁷. Labai noriu jį įjungti į mū-
sų šeimos pakilimą. Noriu, kad jis būtų dvasia gyvas, susirūpinęs,
gimstančių minčių nemarintų, noriu, kad jų ieškotų... labai bijau
pigios jo draugystės, ją apgaili L. Tolstojus, čia daug kas atveria
savo kruvinas žaizdas... „o gyvenimas didelis šaukia... atveria
savo kruvinas žaizdas... o gyvenimas didelis šaukia...“

Kadangi vyriškas jaunimas dažniausiai paviršutiniškas
skendi, taigi ypač Tave, Tonį ir Algį⁷⁸ kasdien galvoje maldose tu-
riu. Juk dvasinio susimąstymo, gyvybės tiek maža dar buvo pas
Tonį.

Vilius⁷⁹ mane žavi. Sako, jis panašus į mane. Turbūt, Agnutė⁸⁰
mano dalį labai išgyveno. Daug minčių, jausmų jam gimsta, jas
puoselėju. Grįžus dėl jaunimo, ypač dėl savo, turbūt donkichiš-
ku keliu pasisuksi. Nebenoriu drungno, prisiderinimo... O tegul

⁷⁶ Stefanija Ladygienė; žr. 9 išn.

⁷⁷ Antanas Ivanauskas; žr. 8 išn.

⁷⁸ Algimantas Skinulis, sesers Agnietės sūnus, A. Dirsytės krikštasūnis.

⁷⁹ Vilius Skinulis; žr. 68 išn.

⁸⁰ Agnietė Dirsytė-Skinulienė; žr. 69 išn.

laiko pilnybė greičiau įvyksta!.. Kiekvieną dieną pažiūriu į jo fotografiją.

Pas mus kurmiukas rusvas su pilku pilveliu. Rankose ėda duoną. Alkanas. Sniego laukuose sunku susirasti maistą.

Tetą sveikinu su visu nuoširdumu, juk tiek gražių prisiminimų man paliko. Velykose malda sveikinsiu jos gerumą. Pono Č.⁸¹ laukiu bent keletos mandrių sakinių. Jūsų abiturientą irgi sveikinu.

Esu sveika, veidas taip pajuodo nuo saulės ir vėjų, net visi dėmesį atkreipia, mane jau vadina negriuku.

Perduok sveikinimus prof.⁸² velykinius ir balandžio 23 d. Taip pat stud. Adai⁸³ ir Alei⁸⁴. Jas labai nuoširdžiai atsimenu. Tau skanių, prasmingų Velykų!

Adelė

P.S. Už vasario mėnesį gavau 7 rb algos. Šiaip per du metus trečią kartą: pirmą kartą 23, antrą kartą vienas rb, o dabar 7.

12.

[Stasiui Ivanauskui]

Tundra, 1949.IV.4

...Sudie, ganyklos ir kloniai ramūs...

Sudie! – pašvaistės, kalnai, baltos laukų vištelės, kurių šiandien vienos liečiau kojytes, visiškai plunksnom apaugusias, turbūt apsaugotos nuo šalčio; balti kiškiai, elniai, saulėtekiai, spalvingi debesėliai... Sudie, nemeilūs žmonės, baltesnės ir juodos, kaip juodžiausia naktis, dienos; sudie, sielvartai ir ilgesys; sudie, ramybę nešantys žmonės; džiugesėliai; sudie, visa balta tundra su sniegtvorėm, sniego laiptais, sniego žvilgesiu, šalčio pramogomis... Sudie, sudie amžių amžiams!.. Sudie, laiškai, gyvybės gijelės: knygos, mūsų džiaugsmas...

⁸¹ Česlovas Mačys, žr. 27 išn.

⁸² Prof. Jurgis Stabinis, žr. 14 išn.

⁸³ Ada Ubeikiatė, žr. 12 išn.

⁸⁴ Alė Naginskaitė, žr. 13 išn.

*...Prabilkite, žvaigždės auksinės,
Kalbėkit, bruožai delnų,
Ar teks dar kada bepajausti
Dvelkimą Tėvynės laukų...*

Spėjom įsižiūrėti savo delnų bruožus. Paskutinė hiromantė man šnekėjo: „Puikūs bruožai, vandens, vedybos, sūnus, ilgas amžius...“ Čionykštis vyras lanko savo žmoną.

Visados puikios dovanos, dažniausiai maistu. Dabar sužinojo, kad ši rengiasi į tolius, taigi užtenka tik popirosų. Būna žmonių pasimainymas net motinystės dienomis. Kokios tobulybės! Mėgstu su visomis turiningesnėmis moterimis pasikalbėti, kaip jos ruošėsi šeimos gyvenimui, apie draugystę ir intymiausius dalykus, apie kuriuos tik šiose sąlygose kalbama, nes šiose sąlygose labai susigyvenama, lyg susigiminiuojama.

Pasidarau išvadą, kad kaimo mergaitės, tos, kurios rimtai galvoja apie šeimos židinį, turi labai gražią nuojautą, kas tinka, kas netinka. Ksaverija pasakojosi, kad jai tas vyras geriausiai patiko, kuris ničnieko apie meilę nekalbėjo, prie kurio ji jautėsi labiausiai laisva, daug galėdavo kalbėti, juoktis, vienu žodžiu, jaustis natūraliai. Marija buvo labai griežta prieš vyrų prieššiūbinius bučinius, glamonėjimus. Ji amatininko žmona, bet puikų židinį susikūrusi. Ji su tokia šiluma kalba apie savo namus. Puikūs vyro laiškai, dažni siuntiniai... Ji žemės ūkio mokyklą baigusi.

Jau ir Tavo diena nebetoli. Atrodo, kad gal tik ši proga dar Tau beliko parašyti. Esi šviesus savo veidu, plaukais, man šviesus savo siela, brangus šviesiais atminimais. Ir dėkingumu, ir džiaugsmu, ir maloniais prisiminimais, ir maldomis jau šiandien pasiskiriu Tau devynias gegužės pirmąsias dienas.

Sudarykime angeliškam Viliukui⁸⁵ geras sąlygas jo stipriai asmenybei subręsti. Kvieskime visą mūsų moksleiviją. Ne tiek patys asmeniškai darykime, kiek raginkime jauniausiuosius, duokime jiems minčių. Jų atsiras: lektūroje, pedagogikoje, pasikalbėjimuos, tik nepraleiskime progų. Tonį⁸⁶ būtinai įtrauk, būtinai sudomink.

Mūsų rytai „Падьом!“ – iš kontoros budinčios balsas. Žinoma, suskamba į geležį kirvio balsas, bet šio mes negirdime. Tuojau.

⁸⁵ Vilius Skinulis; žr. 68 išn.

⁸⁶ Antanas Ivanauskas; žr. 8 išn.

Nė minutės. Atneša iš džiovyklos veltinius. Grumtynės. 67 žmonės. Visos renkasi. Pražiopsojai. Daryk, ką nori. Tikrink visų kojas, klausyk paniekos balsų.

Šėtiškė Onute Kieliauskaitė dar tebedaro gerą įspūdį. Didelis jos viskuo domėjimasis mane ypač džiugina.

Bet labai keistas jonaviškės Elės⁸⁷ noras nežinoti baisios tiesos. Na, ir nežino. Jau antri metai mirus jos mama, visos čia apie tai kalba, jai nesako. Iš jos namų rašinėja apie mamą įvairiausias nesąmones, ji laiškuose apie motiną klausinėja. Ak, tai elgesys lyg su vaiku. Ji žada parvažiavus pirmiausia aplankyti tėvelio kapą, o kas bus, kai ji ras ten ir a.a. mamos kapą. Kaip nustos visiškai tikėti namiškiais.

Turbūt po kelių dienų matysime tolius, naujas vietas, naujus veidus, nauju oru atsikvėpsime. Šiaurės klimatas man nelengvas. Dažnokai tinsta rankos, kojos, veidas. Žinoma, ir su kitomis tas pats.

Sveikinu ir ilgesniam laikui atsisveikinu su Teta⁸⁸, p. Tėveliu Č.⁸⁹, Beniu⁹⁰, stud. Ada⁹¹ ir Ale⁹², jei mataisi, ir abiturientėm, taip pat prof⁹³.

Adelė

13.

[Stasiui Ivanauskui]

1949.V.4

„Kur šiandieną Jinai?..“

Štai mes jau Azijoje, Altajaus aukštumose, matėme lėtai te-
kantį, jau ledus išnešusį Jenisejų, matėme Pečiorą, Kotlasą,

⁸⁷ Elė Simanavičiūtė, Jonavos vidurinės mokyklos mokinė.

⁸⁸ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

⁸⁹ Česlovas Mačys; žr. 27 išn.

⁹⁰ Benediktas Ladyga; žr. 10 išn.

⁹¹ Adelė Ubeikaitė, žr. 12 išn.

⁹² Alė Naginskaitė; žr. 13 išn.

⁹³ Prof. Jurgis Stabinis; žr. 14 išn.

Kirovą, Vereščaginą, Omską, Tomską ir daug kitų miestų ir miestelių. O paskui akį veriančias lygumas. Nepajutome, kai pravažiavome Uralų kalnus, jie toj vietoj ypač menki, tik kalvelės. Namai visam tam plote daugiausia mediniai, lentomis, skiedromis dengti, šiaudais – retenybė. Prie namų medžių reta, bet daug daug įkeltų varnėnų inkilėlių. Iškelta kartis dažnai papuošta su žalia šakele, o ant jos varnėno namelis. Pernykščią žolę degina. Daug kur matėme ugninius liežuvius, laižančius Sibiro laukus ir pievas.

Ilgokai važiavome per snieguotus plotus, matėme ir eglių, pušų, berželių miškus. Prieš Jenisejų matėme nepaprasto žalumo egles, pušis. Jos šviesesnės kaip pas mus. Per Velykas matėme geltonus snaudalių žiedus, tai pirmos mums pavasario kregždės.

Malonu matyti aukštą dangų, kuris mus Šiaurėj slėgė, savus saulėleidžius ir debesėlius. Jie čia tokie mūsiški. Kalba, kad čia šalčiai siekia 36°, o karščiai iki 40°.

Čia plytų dirbtuvė. Jei paliks mus čia, gaminsime plytas, kalba, dalį iškels. Laišką, labai prašau, pabandyk parašyti. Labai noriu apie visus jus gauti žinių. Čia susitikome daugiau lietuvačių, kurios tik dabar iš Tėvynės. Susitikau taip pat su mok. Višinskienė⁹⁴, kuri buvo Jonytės auklėtoja. Jauniausių mūsiškių sekcijoj būna gegužinės pamaldos.

Kol kas nieko ypatingo nedarėme; kai atvykome, dar tik trys dienos. Duonos gauname mažiau, sriubos daugiau, maistas įvairresnis. Šiandien valgėm bulvinę košę su mėsa. Tokia puiki! Ponia Lad.⁹⁵ atvyko kartu, yra sveika, siunčia visiems sveikinimus.

Aš irgi esu sveika, labai laikiu žinių iš jūsų ir visus: Tave⁹⁶, Benį⁹⁷, p. Č.⁹⁸, Tetą⁹⁹, stud. Adą¹⁰⁰ ir Alę¹⁰¹ iš Altajaus aukštumų sveikinu.

Adelė

⁹⁴ Jonės Ladigaitės rusų kalbos mokytoja.

⁹⁵ Stefanija Ladygienė; žr. 9 išn.

⁹⁶ Stasj Ivanauską.

⁹⁷ Benediktas Ladyga; žr. 10 išn.

⁹⁸ Česlovas Mačys; žr. 27 išn.

⁹⁹ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

¹⁰⁰ Adelė Ubeikaitė; žr. 12 išn.

¹⁰¹ Alė Naginskaitė; žr. 13 išn.

[Stasiui Ivanauskui]

Сибирь, 1949.IX.30

Дорогой,

Сегодня имею возможность Тебя немножко написать. Я в Сибире ни каково писма еще не получала, но получала две посылки от Агнута и Катреле. Я незнаю, получила ли наши от меня хот одну писма?

У нас начиналас курсы русскаво языка. Я буду также ученица. Меня приняла на втарую группу. Уже была одна урока. Кроме этово я в посылке получала от Альгис Шуравинюс книжка. Я стараюсь кажды день немножко почитать. Я имею возможность также „Правда Восточной Сибири“ почитать.

Я здороваб чюствуюс хорошо.

У нас уже осень. Птицы улетаеть, IX.20 первый снег выпал.

Теперь у нас вечер. Много девочек сидить у стале и пишуть писма. Мальинкая лампа гарить. Эдесь также сидит артистка и гласно читают. Русскава книжка, меня мешааеть. Знаешь мая звание руссково языка, мне надо думать.

Здесь можна покупать себя хлеб, молока, мыло и еще некоторые вещи, только теперь нам деньги не платить.

Уже я нужна коньячть. Я шлю сердечный привет для Тютя Агнете, Чес., студ. Ада. Але и проф.

Я очень жду от Тебя писма. У нас писма часто привезуть, адрес хоть и стары писма приходить.

Воздух еще нехолодни, дни часто язные, солнечные.

Adele

Brangusis,

Šiandien turiu galimybę Tau¹⁰² truputį parašyti. Sibire dar negavau nė vieno laiško, bet gavau du siuntinius nuo Agnutės¹⁰³ ir Katrelės¹⁰⁴. Aš nežinau, ar gavo mūsų šie nors vieną mano laišką?

Pas mus prasidėjo rusų kalbos kursai. Aš taip pat būsiu mokinė. Mane priėmė į antrą grupę. Jau buvo viena pamoka. Be to, Algio¹⁰⁵ siuntinyje gavau Šuravino¹⁰⁶ knygelę. Aš stengiuosi kiekvieną dieną po truputį paskaityti. Aš turiu galimybę taip pat skaityti „Rytų Sibiro tiesą“¹⁰⁷.

Aš sveika, jaučiuosi gerai.

Pas mus jau ruduo. Išskrenda paukščiai. XI.20 iškrito pirmas sniegas.

Pas mus dabar vakaras. Daug merginų sėdi prie stalo ir rašo laiškus. Dega mažutė lempa. Čia taip pat sėdi artistė ir garsiai skaito rusišką knygą, man trukdo. Žinai, kiek moku rusų kalbą, man būtina galvoti.

Čia galima nusipirkti duonos, pieno, muilo ir dar kai kurių daiktų, tik dabar mums pinigų nemoka.

Jau turiu baigti. Siunčiu širdingus linkėjimus tetai Agnietei¹⁰⁸, Čes.¹⁰⁹, stud. Adai¹¹⁰, Alei¹¹¹ ir prof.¹¹²

Labai laikiu Tavo laiškų. Mums laiškus dažnai atveža, nors ir senas adresas, laiškai ateina.

Oras dar nešaltas, dienos dažnai giedrios, saulėtos.

Adelė

¹⁰² Stasiui Ivanauskui; žr. 7 išn.

¹⁰³ Agnietė Skinulienė; žr. 69 išn.

¹⁰⁴ Kotryna Ivanauskienė; žr. 5 išn.

¹⁰⁵ Algimantas Skinulis; žr. 78 išn.

¹⁰⁶ T. Šuravino rusų kalbos vadovėlis lietuvių mokykloms.

¹⁰⁷ Pagrindinis Irkutsko srities laikraštis.

¹⁰⁸ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

¹⁰⁹ Česlovas Mačys; žr. 27 išn.

¹¹⁰ Adelė Ubeikaitė; žr. 12 išn.

¹¹¹ Alė Naginskaitė; žr. 13 išn.

¹¹² Prof. Jurgis Stabinis; žr. 14 išn.

[Stasiui Ivanauskui]

Сибирь 1949.X.25

Дорогой,

Я уже давно от Тебя ничего не получаю, нетерпеливо буду ждать ответа. Я теперь часто писать не могу. Письма и посылки часто у нас привозит.

Как Ты живешь, какая Твоя здоровья?

Я здоровая и чувствую хорошо. Из дома в Сибире получила две посылки, но письма не одно. Теперь моя подруги Рута и Анеле. Анеле имеет брат студ. химик Станкайтис. Она ничего от своих не знает. Помоги ее. Скажи им адрес. Я живу в семье шесть девушек. Три из Ионава. Здесь очень тяжело с почтовыми марками.

Мой искренний привет: Чес., Тетя, Ада, Але и всем знакомым, которые меня помнит.

*Adelė**Vertimas*

Sibiras, 1949.X.25

Brangusis,

Aš jau seniai iš Tavęs nieko negaunu, nekantriai laukiau atsakymo. Aš dabar negaliu dažnai rašyti. Laiškus ir siuntinius mums dažnai atveža.

Kaip Tu gyveni, kokia Tavo sveikata?

Aš sveika ir jaučiuosi gerai. Sibire iš namų gavau du siuntinius, bet laiško nė vieno. Dabar mano draugės Rūta¹¹³ ir Anelė¹¹⁴. Anelė turi brolių stud. chemiką Stankaitį. Ji nieko nežino apie saviškius. Padėk jai. Pasakyk jiems adresą. Aš gyvenu kartu su šešiomis merginomis. Trys iš Jonavos¹¹⁵. Čia labai sunku su pašto ženklais.

¹¹³ Mokytoja Rūta Murkaitė.

¹¹⁴ Mokytoja Anelė Stankaitytė.

¹¹⁵ Alytė Baranauskaitė, Lionytė Eimontaitė, Elė Simanavičiūtė – buvusios Jonavos vidurinės mokyklos mokinės, lagerio kalinės.

Mano širdingi linkėjimai: Čes.¹¹⁶, Tetai¹¹⁷, Adai¹¹⁸, Alei¹¹⁹ ir visiems pažįstamiems, kurie mane prisimins.

Adelė

16.

Magadas, 1950.XI.22

Brangiausioji Liucyte¹²⁰,

Dabar labai dažnai apie Tave pagalvoju. Labai bijau, kad Tu nebūtum tuščias žiedas, kad domėtumeis tik paviršutiniais dalykais: rūbais, skanumynais, rankdarbėliais, minkštu patalu, šiltu kambariu... Kad neieškotum pigios draugystės, kad išmoktum draugauti ir draugystės dėlei nebijotum aukų. Kad išmoktum draugams savo sielos turtų duoti, bet ne iš jų imti, reikalauti.

Sužinojau Jūsų Ados adresą: Хабаровский край, гор. Магадан п/я 383/а. Rašykit jai, ji labai laukia.

Liucyte, dažnai būnu aš net labai laiminga, ypač kai galiu jaunuolėms padėti. Jos mane savo mama vadina, man padeda, patar nauja. Tiesiog retai būnu viena. Dabar p. Bronė¹²¹ man taip išskalbs rūbus kaip sesuo, manau, kad jie ir kvėpės. Jadvygutė siuva, pertaiso man šventėm sijoną. Šiomet mano paltas naujas.

Aš rašau moterims laiškus, aiškinuos su mergaitėmis įvairius klausimus, daug kalbame apie gražiąją meilę, mokomės jos. Meilės išmokti – didžiausias dalykas, o mergaitei didesnio papuošalo nėra kaip meilė. Anksčiau labai mažai supratimo turėjau apie tuos dalykus. Skačiau, žavėjau gražiais posakiais, bet beveik piršto nepajudindavau, o reikia darbų, tik darbų! Neik mano pėdomis. Aš daug kur klydau. Kraštas laukia ne svajonių, bet darbščių rankų, mylinčių širdžių. Be meilės nieko laimingo nepadarysi. Be didelių pastangų meilės neišmoksi.

¹¹⁶ Česlovas Mačys; žr. 27 išn.

¹¹⁷ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

¹¹⁸ Adelė Ubeikaitė; žr. 12 išn.

¹¹⁹ Alė Naginskaitė; žr. 13 išn.

¹²⁰ Liucija Skinulytė; žr. 44 išn.

¹²¹ Gal Bronė Kalvaitytė, kun. V.Vėlavičiaus giminaitė, kalėjusi drauge su A.Dirsyte.

Čia pat Tavo Globėjos diena. Sveikinu Tave, prašysiu palaimos Tavo dienoms. O Tu mus ar nors kada prisimeni?

Katrele, visai Tavo Diena čia pat. Rožančiaus malda Tavo namus sveikinu.

Tegul būna Dangaus palaima su Jumis visais.

[Be parašo]

17.

Zina¹²²,

Gyvenimo koncerte primadona ne Psichė, bet Kūnas. Psichės primatas parduodamas už lešienės dubenėlį...

„Taisykite Viešpačiui kelią, darykime Jo kelius tiesius...“ Su užgimstančiu Vaikeliu atgimkime ir mes. Nušvis keliai, atsiras draugai, daug bus šilumos širdy, užsidegs žiburiai, o gyvenimui dienų bus per mažai... Juk Tu tą jauti, juk žinai?!

Zina, miela Zinute, kuri taip tvirtai statai koją ant žemės, statyk didingą gyvenimo rūmą ant tvirtų pamatų, nepuošk jo pigiais žaislais, bet auksu, perlais, rūtomis, gintarais...

„Ji stengiasi“, – kalba Tavo artimiausios. Bet... dar noriu, vis daugiau noriu.

„Nesibijokite, aš jus paguosiu visuose sielvartuose“.

Ad.

Magadanas, 1950.XII.24

¹²² Zina Viščiūtė, partizanų ryšininkė, Berlago kalinė, dirbusi brigadininke, padėjusi A.Dirsytei.

[Stasiui Ivanauskui]

*Ar prieblanda ryto, ar vakaras miršta,
Ar verkia už lango juodoji naktis,
Širdis Tavo, Kristau, lai maldą išgirsta,
Kai keliame į žydą dangų akis...*

Brangusis,

Tavo Diena ateina. Padovanočiau Tau visą gražiausią: Šiaurės saulėtekį ir saulėleidžių spalvingumą, rūkų žaidimus, Uralų spindėjimą, Šiaurės pašvaisčių mirgėjimus, Sibiro taigų medžių aukštumą, eglių žalumą, kedrų sėklelių gardumą, žieduotas pievas... Padovanočiau Tau dabartinius kalnus, kalnelius, baltu žiedu žydinčius, Ochotsko jūros žalsvas bangas. O kad Tu pajustum miego saldumą po sunkaus darbo, duonos skanumą, žinių iš Tėvynės brangumą, maldos jėgą, kuri stebuklus daro... O didingos, neužmiršamos valandos, o saldžiosios jėgos! Devynias dienas prieš Tavo Šv. Globėjo dieną prašysiu Jo Tau globos.

Šiandieną Tave sapne jauną mačiau, ne! Mažą, su marškinėliais. Taip pat p. Juozą¹²³, kuris man dabar rečiau beparašo.

Kol kas man visai gerai ir su darbu, ir su maistu, visai nevargstu. Šiandien pradėjau dantis gydytis. Vieną ištraukiau, nes po išvykimo iš Tėvynės neturėjau progos. Jaučiuos neblogai. Buvusią p. Juozo mokinę Stefutę¹²⁴ mokau liet. k. Rašom rašinius, kartojam morfologiją, sintaksę, mokomės eilėraščių... Man tas labai malonu... Daug laiškų rašau savo prietelėm, išvykusiom toliau, kiekvieną progą išnaudoju lektūrai. Dabar perskaičiau rus. kalba vertimą iš ukrainiečių T. Ševčenkos „Кобзарь“. Tas vardas reiškia jų dainių, kobza – jų tautinis muzikos instrumentas. Daug žavaus sužinojau.

Dabar dienomis sniegas tirpsta, naktimis stipriai šąla. Prieš kelias dienas labai daug prisnigo, dabar ypač daug sniego.

¹²³ Juozas Brazauskas, A. Dirsytės bendrabylis, Berlago kalinys.

¹²⁴ Stefutė Miliauskaitė (?)

Jei Tau patogu, pasveikink prof.¹²⁵ Jojo dieną melsiuos už jį. Labai brangius atsiminimus išsivežiau. Niekad neužmiršiu.

Kiškelius su margučiais nusiųsk Viliukui¹²⁶, o pridedamą laišką Genutei¹²⁷, tegul ji atiduoda m. Eliutei¹²⁸.

Mergaitės laisvalaikiais labai gražiai siuvinėja, apmezginėja nosinaites, kalnieriukus, mezga, siuva; kitos skaito, nieko nedarančių nedaug, tos nelaimingos, nenori gyventi, joms viskas atsi-
bodę. Net verpia ant šeivelių be ratelio. Tą ypač moka ukrainietės.

Parašyk mano sveikinimą Stasiui¹²⁹ ir jo šeimai. Jį nuoširdžiai prisiminsiu Jo dieną. Sveikinimai visiems Taviškiams ir namiškiams.

Adresas ir gyvenamoji vieta nepasikeitė.

Ad.

1951.IV.4

19.

[Stasiui Ivanauskui]

Magadanas, 1951.V.9

Brangusis,

Vakar buvo graži diena. Į darbą važiuom sunkvežimiu. Pravažiuome per miestą. Jis dar nuo pirmosios labai išpuoštas portretais, plakatais, vėliavomis, priešamerikiniais piešiniais. Dirbome šiltnamy. Jau pomidorai dideli, net su pumpurais, runkelių gražūs lapeliai, taip pat morkyčių. Per pietų pertrauką vienas sveitintautis maloniai mus pavaišino sumuštiniais iš sviesto, cukraus. Jis neseniai buvo mūsų padėty.

Kai sugrįžom iš darbo, buvau pamaldose. Jose ypač Tave prisiminiau, nes Tavąją dieną švenčiau. Naktį sapne Tave mažą ma-

¹²⁵ Prof. Jurgis Stabinis; žr. 14 išn.

¹²⁶ Vilius Skinulis; žr. 79 išn.

¹²⁷ Genutė Skinulytė, A.Dirsytės sesers Agnietės Skinulienės duktė.

¹²⁸ Elena Litvinaitė-Baubienė, mokytoja Kėdainiuose, A.Dirsytės studijų laikų draugė.

¹²⁹ Stasys Dirsė, A. Dirsytės brolis.

čiau, Tavo vienas dantukas buvo nesveikas. Šią naktį sapnavau Mariukę¹³⁰. Mačiau jos daug juodų spalvų.

Motinos diena pas mus gražiai praėjo. Mes ruošėmės jai. Mokėmės dainų, eilėraščių, rašėm rašinėlius. Veliuoniškė mokytoja¹³¹ paruošė kolektyvinę deklamaciją, aš parašiau rašinėlį „Kaip pasveikinsiu Tave, mama...“ Jį pati perskaičiau. Dvi mergaitės perskaitė „Giedokim giesmę mamai ir iš pasakiškų dienų“. Mergaitės pasakė, kad joms mano skaitytas rašinėlis patikęs. Šiaip mūsų jaunimas be jausmo skaito, neįsigyvena, todėl rašinėliai neturi pasisekimo.

Dabar mano rankose anglų k. vadovėlis, labai noriai mokaus, vadovėlis man suprantamas. Be to, dabar turiu 390 puslapių knygą „Северный полюс“. Neseniai atvyko įdomi veliuoniškė mokytoja, su kuria man būna labai malonu, tik to laiko ne per daug. Mokytoja atvežė man iš kalnų brangaus juodo akmens, kurį jos ten rinko, kalbėjo apie aukso rinkimą. Aukštas gijelėmis tarp akmeninių uolų teka, uolas skaldo, paskui renka net gerokus gabaliukus.

Pas mus dar aplinkui baltuoja, dar daug užsiėmimo su sniegu. Jį purenam, kad greičiau tirptų. Naktimis dar gerokai pašąla, žemė sustyra. Vyturėlis labai trumpai pakyla, keletą tonų ir vėl amžina tyla erdvėje.

Dabar buvo šiuo laikotarpiu ypač gerai su maistu. Aš galiu valgyti moržieną (vėplio mėsą), kuri riebi, jos taukai nesusąla. Moržiena labai soti. Taigi šiuo laikotarpiu nieko nestokoju, tik žinių apie Jus ilgiuos, nes Magadane dar nieko iš savo krašto nesusilaukiau. Jau su manim atvykusios gauna ir laiškus. Dvasiškai irgi nesijaučiu nuvargus, labai norėčiau dirbti savo darbą. Mūsų šalis praneša daugelį, bet labai daug reikia, kad tikrai galėtumėm džiaugtis, dar daug sielos grubumo, jaunesniosios daugelis nusi-vylusios, nebemoka nesuinteresuotai svajoti, laukti viltingai.

Nuo cingos gelbimės slaniku (šliaužiantis kedras). Tai išvirtos kedrų šakelės. Kartus, tirštokas skystis.

Su rūbais kol kas irgi nevargstu. Pakanka man ir tų gėrybių.

¹³⁰ Marija Dirsytė, Antano Dirsės (A.Dirsytės tėvo) sesuo, gyveno Šėtoje ir globojo Adelę, kai ji mokėsi Šėtos progimnazijoje.

¹³¹ Mokytoja Leonida Baturaitė-Matusevičienė.

Retkarčiais paskaitau mūsų laikraštį „Советская Колыма“. Kitokių – ne.

Jau ir Tonio¹³² vardadienis artėja. Prieš jo Dieną melsiu Jo Globėją 9 dienas jam palaimos. Pasveikink jį mano vardu, paprašyk, kad man parašytų.

Pasveikink visus saviškius. Kasdien mintimis, malda visus Jus sveikinu.

Kaip Teta¹³³, p. Č.¹³⁴ jaučiasi?

Ar Benis¹³⁵, jo mama Jums parašo, o gal iš mergyčių apie juos turite žinių? Norėčiau jų adresų.

Veliuoniškė mok. galvoja tik apie savo Veliuoną, kaip ją atgavinti, sukultūrinti; ji tik savo tėviškėj norinti dirbti, jai viskas ten labai gražu...

Mano adresas tas pats.

Ad.

20.

[Stasiui Ivanauskui]

Magadanas, 1951.VI.27

Brangiausiasis,

Tave¹³⁶ sapne dažnai pamatau. Mačiau ir kalbėjau kaip su mokytoju. Lyg pamokslauti bandžiau, bet atsiminiau, kad jau Tu suaugęs... Kaip sekėsi? Kaip patinka tas darbas? Dabar jaučiu, kad tos rūšies darbininkų, gerų darbininkų labai reikia. Mano šių dienų artimiausia širdžiai prietelė istorikė – sportininkė Leonida iš Veliuonos¹³⁷. Ji pažįsta ir prof. geog.¹³⁸ Ji galvoja dirbti tik Veliuonoj, kur žuvęs Gediminas. Ji visus gabaliukus, kurie mums

¹³² Antanas Ivanauskas; žr. 8 išn.

¹³³ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

¹³⁴ Česlovas Mačys; žr. 27 išn.

¹³⁵ Benediktas Ladyga; žr. 10 išn.

¹³⁶ Stasį Ivanauską.

¹³⁷ Mokytoja Leonida Baturaitė-Matusevičienė.

¹³⁸ Prof. Jurgis Stabinis; žr. 14 išn.

patenka apie Nemunėlį, mintinai išmoksta ir dažnai kartoja. Ji galvoja visas stipriausias pajėgas susitraukti į savo Veliuoną, kad savo tėviškę sukultūrintų. Daug pasakoja, kaip galima išpuošti kiemą klombomis, kai gėlių nebūna, kai dar žemė neapsnigta. Samanos, kriaukšlėlės, akmenukai, plytos, tvorelės – medžiaga. Pas mus gėlių kieme irgi nėra iš kur gauti, bet klombomis išpuoštos mūsų aikštelės. Čia būna viršvalandžiais puošimas, tvarkymas. Šiaurės elniai, žvaigždės, šūkiai puošia mūsų klombas.

Jau būna šiltų, gražių dienų. Bet į darbą be šiltesnio rūbo gražiausią dieną neiname, oras labai keičiasi. Kalnelius puošia sprogstą berželiai, alksniai, azalijos, žydi bruknės, girtuoklės, moraškos¹³⁹, šikša – juodos uogos būna, balokšniuose purienai, yra nekvepiančių pionkelių. O gražiausios akmenų gėlės, kurios vešliausios prie akmenų, o medum kvepia, kvepia! Jos panašios į mūsų darželių ašarėles. Bet kalnus ir sniegas dar margina.

Aš jaučiuos neblogai, kol kas dar ir su darbu Magadane nepervargau ir su maistu labai bloga nebuvo. Rašykit: Хабаровский край, Магадан п/я 383/А. Dar čia atvykus iš Tėvynės ničnieko negavau. Labai laikiu žinių.

Laukdamos Šv. Petro ir Povilo šventės, meldžiamės noveną, aš joj noriai prisimenu Judu abu¹⁴⁰, kaip sutvirtinimo Globėjų noriu Jums pagalbos.

Juk liepos 11 d. Algio¹⁴¹ krikšto diena. Sakyk jam, kad aš tą dieną labai branginu ir labai noriu, kad jis jos niekad neužmirštų. Aš ir tada supratau, kad labai didingose pareigose dalyvavau, kad glaudžiau susirišau su juo. Ką dabar veiks Algis? Kaip su gimnazija?

Tarp mūsų yra įvairiausių tikėjimo žmonių. Prie manęs artumoj yra simpatinga subotininkė. Ji labai simpatyškai sugeba praktiškai tikėjimą įgyvendinti, daug galvoja, gilinasi į Šv. Raštą, švenčia šeštadieniais. Mus sugėdina, kad joms daugeliui praktiškai geriau sekasi.

¹³⁹ Tekšė, avietės pavidalo uoga, auganti ant atskiros stiebelio.

¹⁴⁰ A. Dirsytės sesers Kotrynos Ivanauskienės sūnų Sutvirtinimo sakramento globėjai – Šv. Petras ir Šv. Povilas.

¹⁴¹ Algimantas Skinulis, žr. 78 išn.

Sveikinimai Tetai¹⁴², p. Č.¹⁴³ ir tiems, kurie mane atsimena.
Mano artimosios po kelis kilometrus nuo manęs, taip pat ir
p. Juozas¹⁴⁴. Dabar mes tik susirašinėjam.

Adelė

21.

[Stasiui Ivanauskui]

Magadanas, 1951.VII.6

Brangiausiasis,

Jau po palaiminimo, po malonių maldų už visus saviškius, taip pat ir už Tave. Taip dabar gera; gera, kad vakar gavau siuntinį iš Agnietės¹⁴⁵. Taip stipriai tas atgaivino, lyg Jūs visi arti manęs atsiradot. O vakar darbavietėj buvo gera nuotaika, kalbėjau, pasakojau, galvojau tik apie Jus. Būna laikotarpiai, kai dvasia pailsta, kad jauti lyg apleidimą. Tokia nuotaika buvo mane apnikus, bet dabar ramybė atėjo.

Greit išvažiuosiu šienapjūtėn. Ten, sako, yra uogų, grybų. Tik uodai kankins. Gavau veidui apsigynėją nuo uodų „nakamarniką“. Dabar jau ruošiuos kelionėn. Grįšiu ton pat vieton po šienapjūtės maždaug už trijų mėnesių. Adresas tas pats. Siuntinys ejo lygiai du mėnesius.

Brangusis, kaip reikia asmenybių. Kiek daug žmonių, paskendusią tuščiose ambicijose, begaliniam pasitikėjime, tuštume, o reikia jaučiančių sielų. Brangyti, reikia, labai reikia. Kokia laimė, kai sutinki jaučiantį, siekiantį žmogų. Tu padėk mūsų jaunimėliui tuo atžvilgiu, kad laiko veltui negaištų, kad augtų. Čia susitikau medicinos seserį, kuri klausė prof. Geografa¹⁴⁶. Kaip ji gražius prisiminimus apie jį turi. Juk aš taip pat. Ji man net savesnė. Žinau, mok. Anelė¹⁴⁷ vieną mergaitę daugiau vertino tik dėl to, kad ji pažino jos brolių.

¹⁴² Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

¹⁴³ Česlovas Mačys; žr. 27 išn.

¹⁴⁴ Juozas Brazauskas; žr. 123 išn.

¹⁴⁵ Agnietė Skinulienė, žr. 69 išn.

¹⁴⁶ Prof. Jurgis Stabinis; žr. 14 išn.

¹⁴⁷ Mokytoja Anelė Stankaitytė.

Besiruošdama kelionėn pastebėjau, kad aš gerokai netvarkinga. Kitos mergaitės viską turi žvilgančiai švaru, nesuglamžyta, kad ir šiose sąlygose. Kaip svarbu namie, mokykloj išreikalauti tvarkos, švaros. Čia reikia tik pripratimo. Dabar susiimsiu pati, bet jeigu dar dirbsiu mokykloj – reikalausiu iš savęs ir kitų. Kai išoriškai tvarkingas, švarus, tada ir dvasioj mažiau chaoso.

Kiek daug pasipūtelių, kurie be jokio pagrindo giriasi, paradoksis kalba, o darbe – niekas. Man būna blogiausios valandos, dienos, kartais mėnesiai, kai norai išnyksta, bluku, bluku būna. Tada nėra vietos. Bet kai ateina dvasiniai šviesuliai, o tada džiaugsmo, laimės, kurie be anų valandų būtų nesuprantami. Turėjau ir vienu, ir kitų, turiu ir čia mergaičių daug pagarbos, širdies, o man reikia jos anoms, jaučiu, kad aš per daug viena kitų širdimis naudojaus, bet nedaviau kitiems. O reikia ne imti, o duoti. Ir vėl prisimenu namučius. Tavo Mamytę¹⁴⁸, Agnutę¹⁴⁹, jos Juozą¹⁵⁰, kiek daug man jie davė, kiek brangiausių siuntinių, ne dėl formos. Kokia aš laiminga pasijuntu, kad tokios mano mylimųjų širdys. Ir vėl juk tiek daug prisiimta, o kaip atiduoti?! Brangyti, padėk man dėkingumu gyventi. Juk mūsų mylimieji tie patys. Kad ir laiškas, patarimas, knyga, užuojauta, gyvenimas jų reikalais, domėjimasis, malda, numatymas troškimų... Tu laimingas, kad dar arti gyveni. Kalbėkis tais reikalais su broliu ir visais kitais.

Parašyk rugsėjo mėn. 3 d. Bronei¹⁵¹ sveikinimą ir nuo manęs. Pasakyk, kad labai pasiilgau jų visų, ypač labai noriu pamatyti jų jaunimą. Tu kadaise mokėjai gražiai glostyti Stasio¹⁵² galvą, šukuodavai, jam tas patikdavo. Neužmiršk savo kilniosios vaikystės, pagalvok dabar, kaip kelti jo šeimos sielukes, kad jos nuolat rastų augimui minčių. Brangyti, čia mums ypač reikia daug galvoti, melstis... kodėl? Žinai?!

Labai norėčiau, kad nors retkarčiais rašytum Mariukei¹⁵³. Ji labai vieniša. Gera žinau, kad ji mus labai myli. Argi Tu pamiršai,

¹⁴⁸ A. Dirsytės sesuo Kotryna; žr. 5 išn.

¹⁴⁹ Agnietė Skinulienė; žr. 69 išn.

¹⁵⁰ Juozas Skinulis, Agnietės Skinulienės, A. Dirsytės sesers, vyras, ūkininkas, metus kalėjęs Lukiškių kalėjime.

¹⁵¹ Bronė Slavinskaitė-Dirsienė, A. Dirsytės brolio Stasio žmona.

¹⁵² Stasys Dirsė; žr. 129 išn.

¹⁵³ Marija Dirsyte; žr. 130 išn.

kokius siuntinius mums siuntė į Vilnių. Pasakyk jai, kad brangiausiomis valandomis aš vienijuos maldose su Jumis visais ir jos neužmirštu. Sakyk jai, kad man čia reikėjo atvykti, nes čia daug patyriau, daug supratau, supratau, kokie didingi mano artimieji, kurie prisidėjo, kad mane mokė, o meilės, meilės kiek man parodė, kurios aš, nebūdama tarp jų, nebūčiau išmokus suprasti. Mano Tėveliai man nemirė, jie mano sieloj gyvi. Kitus norėčiau labai sutikti; raukšlėtos, sugrubę nuo darbų rankos, susimąstę veidai, kurie daug daug gavo raukšlių ir dėl mano dalios, o kokie man brangūs, o kokie man geri...

Dabar aš jaučiuos labai laiminga, man gera, man sveika, aplankyta dovanomis. O kvepia namais lašiniukai, dešros, o skanu! Negaliu viena valgyti, nes ir kitom tas kraštas brangus, mielas, kitos irgi ilgisi jo...

Kaip brangioji Teta Agnietė¹⁵⁴ gyvena, kokia jos sveikata? O kiek čia širdies gauta! Kiek mums gerumo, kiek susirūpinimo mūsų reikalais.

Jei kada nors man dar siųstų siuntinį, labai norėčiau smulkmenų: abiejų šukų, dantų šepetuko, lietuviškų dainų kokios nors knygelės. Sveikink, dėkok nuo manęs visus mūsų šiekus, savo prietelius bute, prof.¹⁵⁵ Telaimina Jus Dangus.

Ad.

22.

[Algimantui Skinuliui]

1952.VIII.7

Jūs, Manieji!

Kaip niekur kitur šiose sąlygose apsidreiskia žmogaus vidus. Anose sąlygose daug slaptų kertelių, čia viskas išryškėja, apsidreiskia. Dar nebuvo tokių savybių pastebėjus. Mūsų šiek Eugenija su modernėjo. Nebemėgsta senovės. Religiją kritikuoja, net pajuokia,

¹⁵⁴ Agnietė Stašaitytė, žr. 26 išn.

¹⁵⁵ Prof. Jurgis Stabinis; žr. 14 išn.

kreipinių „ponas“, „panelė“ ypač nekenčia. Mane daugelis vadina su p.¹⁵⁶ Ji manęs nekenčia, kadangi Bronė¹⁵⁷ dažnai kalba su manim, taigi ir jos. Kadaisė Bronė jai buvo dovanojusi kelnaites. Dabar numesdama sugrąžino. Grąžinimo paslaptį pasisakė svetimosioms. Nors dirbame vienoj brigadoj, mudviejų niekad nepakalbina, net ir eisenoj bėgo nuo mūsų. Kartą ji Bronei mano akivaizdoj kalbėjo: „Kam tu susidedi su Ada ir p. Leonida¹⁵⁸, jos užsidės skrybėles ir uodegą tau parodys...“ Mes nemėgstam tų, kurios nuoduoda esančios išmintingesnės, didesnės, garbingesnės... bet dar labiau nesuprantamas noras būti prastesniam už prasčiausius... Eugenija būtiniausiais reikalais ir mudvi rusiškai šnekiną, nors tą kalbą ypač silpnai moka, ji sakosi mėgstanti tik vargdienius.

Mūsų krautuvėlėn dažnai atveža kombinžiro, hidrožiro ir margarino. Duonos būna ne kasdieną. Duoną gauname pirktis pagal brigadas, o tarp savęs dalinamės. Šiandieną mūsų su Brone gavimo eilė. Margarinas su cukrum ir duona ypač skanu. Cukraus retai atveža ir perkame tik po 400 gr. Aš gavau iš viso už balandį 205 rb, už geg. – 90 rb, už birželį – 65 rb. Jokių rūbų nepirkinėju, viskas maistui. Jau pripratom: „turiu – valgau, neturiu – kenčiu“. Nors dar ir čia atsiranda taupytojų. Iš namų šiemet gavau 150 rb, o apie rašytus 25 rb dar nieko nesužinojau. Dabar paskelbia, kai būna gaunami pinigai.

Dabar dažnai atveža kinofilmus. Vakar buvo „Keturių širdys“, šiandien bus vengriškas „Новички на стадионе“ (Naujokai stadione). Filmui bilietas po 2,60. Filmai turi pasisėkimą. Buvo sekmadienį mūsų saviveiklos koncertas. Šokiuose dalyvavo ir mūsiškės Stasė¹⁵⁹ ir Laimutė¹⁶⁰. Laimutė labai simpatinga ir graži jaunulė, Stasė jau išsiskyrė savo elgesiu iš mūsų tarpo.

O kaip sunku čia išlaikyti gražų lietuvės vardą. Kur bebūsi, ten turėsi pajusti, kad tu ne iš čia: ar valgykloj, ar darbe, ar poilsio valandomis. Reikia nervų tvardymo, reikia begalinės išminties ir budrumo. Jei ne, – nieku paverčiamas.

¹⁵⁶ Panele.

¹⁵⁷ Bronė Kalvaitytė (?); žr. 121 išn.

¹⁵⁸ Mokytoja Leonida Baturaitė-Matusevičienė.

¹⁵⁹ Stasė Umbrasaitė (?)

¹⁶⁰ Laimutė Šipailaitė, g. 1930 m. girininko šeimoje, Kauno vidurinės mokyklos mokinė, teista 10 m. lagerio.

Susiduriame ir su sielomis ieškančiomis. Štai adventistė Marija tik dviejų skyrių, o išstudijavus Šv. Raštą. Visą ir Senąjį Testamentą, ir gerokai atsimena. Man pačiai prieš ją gėda. Aš gi Sen. Test. nesu perskaičius. Čia daug reikia žinių iš literatūros, geogr., istorijos. Mergaitės prašo nurodyti mūsų literatūrą, liečiančią gražiąją meilę. Juk jaunimui tikrai labai svarbu tie klausimai. Mokiniams reikia pasiūlyti patiems skaityti.

O kaip noriu, kad Didžiosios Laimės mintys visados gyventų su Jumis. Daug nuomonių susirinkau apie įvairiausią laimės supratimą.

Labai norėčiau, kad Draugiukas¹⁶¹ kartais parašytų švelnios sielos tetai Mariukei¹⁶². Žinau, kad ji labai vieniša ir kad labai Jūsų laiškus vertins. Pasakykit jai, kad aš jos vardadienį rugp. 5 d. gerai atsiminiau, dėkojau Viešpačiui už jos gerumą, už kilnumą. Pasakykit, kad jos labai ilgiuos...

Judu sveikinu bepradedančiu naujuosius mokslo metus. Aš bent tą pirmąją dieną labai išgyvenu, nes labai anų dienų pasiilgau.

Algi¹⁶³, Tavęs ypač prašau didelės rimties mokslo darbui, nes Tėvynė iš Tavęs labai daug laukia. O kiekviena kilni siela Tėvynei – didelis turtas.

Jau labai noriu daugiau sužinoti apie Liuciją¹⁶⁴ ir Tonį¹⁶⁵. Kur jie? Kokios jų nuotaikos?

Aš esu labai labai laiminga, nes Viešpats mano sielai teikia ramybės, duoda jėgų, minčių, mano aplinkoj yra simpatingų sielų, kurios mielai bendrauja su manim ir visur padeda man. Sielų visiškai giedra. Jūs dabar visai turite vaizdą apie mano materialią padėtį. Juk aš viską aprašau. Jau nuo gegužės mėnesio esu soti. Pirma buvo kojos sutinusios. Dabar jau beveik visai praėjo. Gydytoja teigia, kad cingos reiškinys. Cinga čia įvairiausiai reiškiasi. Vienai po nagais kraujo indai sutrūko. Pamėlynavo nagai, kaip po sumušimo. Poilsis, geras maistas – praeina. Kitos veidą keistas

¹⁶¹ Stasys Ivanauskas; žr. 7 išn.

¹⁶² Marija Dirsytė; žr. 130 išn.

¹⁶³ Algimantas Skinulis, žr. 78 išn.

¹⁶⁴ Liucija Skinulytė-Daugėlienė; žr. 44 išn.

¹⁶⁵ Antanas Ivanauskas; žr. 8 išn.

raudonumas su spuogais nupylė. Dabar maloniausia valandėlė, kai einame namo. Mat turime prisirauti po truputį šieno. Patenkam į pievą. Jau girtuoklės, moraškos prisirpo. Moraškų išvaizda kaip gervuogių, spalva primena citriną, o skonis kepto obuolio. Yra ir rūgščių mėlynų, kurių ir vardo nežinau. Truputį pasirenkam uogyčių. Bruknės dar žalios. Pernai anksčiau pribrendo. Tik jau antra diena muselės pradėjo varginti mus, nors šiemet jų daug mažiau.

Jums abiem¹⁶⁶, Tetai¹⁶⁷, svainiui Juozui¹⁶⁸, p. Č.¹⁶⁹ daug saulėtų sveikinimų. Žinojau p. Č. vardo dieną, nes pas mus yra Česė. Jam ir vardo dienos sveikinimai. Namiškiams taip pat.

[Be parašo]

23.

[Stasiui Ivanauskui]

Mano Brangiausieji!

Šventas Vakaras. Mes ruošiamės Kūčioms. Nuotaika pakili. Štai vienas, antras sveikinimas iš draugų ir draugių. Tas džiugina, bet lyg normalu. Bet, Draugiuk¹⁷⁰, Tavoji su Viliuku¹⁷¹ fotografija mane sujaudino, labai sunku buvo vadovauti pamaldom ir meno programoj. Nenorėjau nė miego. Juk kokia laimė būti su Jumis, žinoti, kad Jums sekasi, kad Viliuko tėtė¹⁷² namie! O kiek Viešpaties gailestingumo, gerumo! Kiek daug bus lengviau toms mūsų auksaširdėms globėjoms – Jūsų mamoms!..

Prie Kūčių stalo sėdėjome penkios. Buvo jauku, turėjome net skanumynų: net du obuoliai, mandarinka ir biskvitų buvo ant

¹⁶⁶ Stasiui Ivanauskui ir Algimantui Skinuliui, studentams Vilniuje.

¹⁶⁷ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

¹⁶⁸ Juozas Skinulis; žr. 150 išn.

¹⁶⁹ Česlovas Mačys; žr. 27 išn.

¹⁷⁰ Kreipinys į Stasį Ivanauską; žr. 7 išn.

¹⁷¹ Vilius Skinulis; žr. 68 išn.

¹⁷² Juozas Skinulis; žr. 150 išn.

stalo. Tie skanėstai buvo dovanos įvairiomis progomis. Jau šaukia pusryčių.

Jau pasibaigė šventės. Lyg labai pavargom, daug įspūdžių, daug naujų sielų niuansų, išgyvenimų!.. Šį mėnesį mažai poilsio dienų, naujas kolonos darbo viršininkas, žiūri tvarkos, baudžia... o mes greit vadžias paleidžiame, išmokom daug ir nereikalingo kalbėti... Tas iš Tavo laiško džiaugsmas dar tebegyvena su mani-mi. Šiandieną sekmadienis. Dirbsime nedaug. Visos eisime į kalnelius malkų 9 valandą, popietis bus laisvas. Nutarėm su savo nauja prieteliuke Levute¹⁷³ rašyti į savo namus. Ji šiandieną gaus siuntinį. Vakar gavome sveikinimą iš miesto 9 mergaičių abi. Gražus piešinys, abi norėjome, metėme burtą. Ji laimėjo, aš taip ir norėjau, nes aš daugiau gaudavau. Kai ką noriu persiųsti į namus iš tų sveikinimų.

Koks įdomus mūsų Vilius. Jo veidas man patinka. Jis prieš čionykščius vaikus – didelis. Visos taip sako.

Dėl Tonio¹⁷⁴. O kaip aš norėčiau prašyti, maldauti, kad jis kultūrintųsi, kad nepaskęstų niekinguose žaidimuose, tuštybėj. Juk Tėvynei taip reikia sumanių, energingų, darbščių vyrų. Draugiuk, kiek daug čionykščio jaunimo dar svajoja mokytis, kas jiems padės? Aš savo artimiausias raminu, kad bus pagalba, galvoju, kad ir Jūs ją mums suteiksite. Nejaugi Jūs tik tuščiais žodžiais mūs laukiate arba mes Jums mirę...

Kai aš žiūriu į savas jaunuoles, kurios glaudžiasi prie manęs, kad mokytųsi, kad [daugiau] sužinotų, man graudu darosi, kad kai kas ir pavalgęs negyvena tuo bendru Tėvynės troškimu, šviestis, lavintis, kad sumažintų visokeriopą skurdą. Mes mokomės darbe iš popierių, dideliame šalty, nuovargy užsiduodame kiekvieną dieną šį tą iš savęs išspausti. Brangyčiai, Jūs būsite mums mokytojais, to iš širdies prašau. Mums visokių žinių trūksta. O norai mūsų dideli. To labai prašau ir Liucijos¹⁷⁵, ir Genutės¹⁷⁶. Draugiuk, Tu pats joms tą primink.

¹⁷³ Eleonora Vizbaraitė, baigusi ekonomikos mokyklą.

¹⁷⁴ Antanas Ivanauskas; žr. 8 išn.

¹⁷⁵ Liucija Skinulytė; žr. 44 išn.

¹⁷⁶ Genutė Skinulytė, A.Dirsytės sesers duktė.

Iš Tavęs 70 rb gavau. Jie labai man palengvins, nes šiuo momentu mūsų brigada tik koloną aptarnauja, mums nieko nemoka. Labai dėkinga. Gavau XII.10 d. iš Katriutės siuntinį ir 10 egz. „Tiesos“, nežinau, iš ko. Viskuo džiaugiuos.

Šie metai man buvo geri, nesunkūs. Nuo gegužės mėn. ir su maistu buvo nesunku. Gavau iš Jūsų 150 rb, paskui pati uždirbdavau, o ateitis Dievo rankose. Dvasiškai irgi nejaučiau skurdo, perskaičiau keletą knygų, retkarčiais paskaitydavau laikraščius, turėjau gerą prietelę Teresę, kuri mano sielą atitinka, daug moralinės ir materialinės pagalbos iš jos turėjau. Dabar su Levute auklėjamės, lavinamės, ji Tavo bendrametė. Mane tas džiugina, kad ji nori tobulintis. Mudvi kartu miegam, dirbam ir valgom.

Kūčiose turėjome Kalėdų Senelio laišką (mes viena kitai rašėm), orakulą (surašom ant atskirų kortelių po vieną žodį ir traukinėjame, dėstome), parašiau rašinėlį „Mergaitė“. Man buvo labai miela, gera. Kūčių puota visur praėjo labai ramiai, daugiau su gera nuotaika ir turtingiau kaip kadaise. Mes turėjom 14 valgių, o reikėjo pagal tradicijas 12-kos.

Labai nesmagu, kad Teta¹⁷⁷ negaluoja. Jau artėja jos vardadienis. Aš ją labai nuoširdžiai sveikinu maldoje; ypač kad jai duotų sveikatos linkiu.

Negaliu atsidžiaugti svainio Juozo¹⁷⁸ sugrįžimu. Man sunku įsivaizduoti savo sugrįžimą. Jeigu mes čia gauname ką nors iš namų ir labai išgyvenam, net iki nuovargio, tai kas bus su pasimatyimu po ilgo?!

Naujaisiais metais išpildykime Viešpaties valią.

Adelė

1953.I.1

¹⁷⁷ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

¹⁷⁸ Juozas Skinulis; žr. 150 išn.

24.

Brangioji Teta
Mariuke!¹⁷⁹

Jums siunčiu nuoširdžiausius Velykoms sveikinius. Tegul prisikėlęs Kristus Jums paguodos ir palaimos atneš. Aš Jūsų nepamirštu. Man nėra labai sunku, bet labai ilgu. Atsimenat, Teta, kai vaikystės dienose liejau ašaras, kad negalėdavau būti namie, o dabar kartais slapta rieda ašarėlė, kad ilgu savų ir savo krašto, kad žmonės labai nesvetingi...

Kol nueinam iš ryto į kalną malkų, kaip procesijoje yra keletas moterų, kurios meldžiasi.

Aš esu visiškai sveika, jaučiuos neblogai. Čia yra didelis džiaugsmas, kai gauname žinių iš savo krašto. Kai paštas ateina, būna daug kalbų. Mes visos skaitome atsiųstus iš saviškių laiškus. Šitoj kolonijoje mūsiškių yra daugiau kaip 50. Aš su mergaitėmis gerai sugyvenu.

Visados gyvenu viltimi, kad greitai sugrįšiu.

Jūsų Adelė

1953.I.26

25.

[Stasiui Ivanauskui]

*Nesupratau savos Žemės
ilgesio didybės...*

Mano Brangyčiai!

Neišsakysi, nenupieši auksinių dienų savoį Žemėj. Nors niekad nesigailėsiu to, ką mačiau, ką išgyvenau, supratau. Šiandieną man labai įdomus kenčias žmogus. Kur galima daugiau išblyškusi veidą pamatyti, kaip tose uždarytose tvirtovėse. Vakar klausinėjau, koks skausmas didžiausias pasauly. Daug atsakymų: 1) kai

¹⁷⁹ Marija Dirsytė; žr. 130 išn.

motinai jos vaikas Tėvynei nusikalsta, 2) jeigu namai išsižadėtų, 3) jeigu gautum tikrą iš Tėvynės ištrėmimą, 4) jeigu tėvynainiai nesuprastų, 5) motinai mirštąs dideliam nusikaltime jos vaikas, 6) mylimojo žmogaus mirtis, 7) mylimojo didelis įžeidimas...

O Jūs kur matote did. skausmą?!

Aš randu savo dienų pateisinimą. Štai dabar kelionėse į kalnus malkų kalbuos su Fele¹⁸⁰ įvairiausiomis temomis. Ji nori būti mokytoja, o turi tik keturis skyrius. Laisvomis minutėmis mudvi dėstome sniege trupmenas, rašome kombinuotesnius žodžius... O man graudu, kai jos širdis be galo į mokslą veržiasi. Ji prašo Levutės¹⁸¹ leisti pas mus vakaroti ateiti, kad išgirstų, kaip aš su ja kalbu... Bet aš namie labai retai kalbu, dažniausiai skaitau arba rašau.

Su Levute dar turtingiau pabendrauju, ji baigus gimnaziją. Turtingiausia dvasia Benutė¹⁸², kurios svainiai Aleksandravičius (skulptorius), Marijošius (dirigentas). Mums ypač trūksta žinių iš savos istorijos. Čia įvairių klausimų iškyla santyky su su svetimomis.

Vakar dieną Antutė iš Bičkų sapnavo nevykusiai Tonį¹⁸³. Jis jai pasirodęs subrendęs, gražus, jos nepažinęs... Gal Jūs gavote laišką, kuriame ji prašo sužinoti apie jos saviškius ir gimines? Brolis jos gyvenęs Šėtos g. 54, o teta Kalvaitienė Peletnagiuos. Paprašykite namiškių, kad jie pasiteirautų.

Jau gavau tris kartus „Tiesą“: I–10 egz., II–7, III–13 egz. Labai ačiū! Mes skaitome dauguma. Taip pat pirmąjį šiemet laišką iš Genutės¹⁸⁴ gavau. Iš judviejų. Broliai, gruodžio mėnesį. Taip pat Tavo 70 rb. Retkarčiais atveža krautuvę, o ypač gerai papildomas per virtuvę, kuris už 10-tadienį kaštuoja 27–28 rb. Su papildomu visai maisto pakanka. Aš nuo gegužės mėn. iki šios dienos nejaučiau maisto stokos. Gerokai padiktėjau, jaučiuos gerai, turiu jėgos dar anksčiau atsikelti skaityti. Jau gerokai pramokau rusiškai skaityti. Dabar gėriuos Nekrasovo kūryba. Daugelis man pavydi mano skaitymo aistros. Su jonaviškėm susižinau. Tik šakietės Ka-

¹⁸⁰ Felė Jasiūnaitė.

¹⁸¹ Eleonora Vizbaraitė; žr. 173 išn.

¹⁸² Benjamina Steponaitytė, A. Dirsytės sesers Agnietės duktė, g. 1921 m., vidurinio išsilavinimo, teista 25 m. lagerio.

¹⁸³ Antanas Ivanauskas; žr. 8 išn.

¹⁸⁴ Genutė Skinulytė; žr. 176 išn.

zytės¹⁸⁵ nebejaučiu, kur ji. Labai norėčiau žinoti apie ponią¹⁸⁶ ir jos saviškius, taip pat apie p. Kotryną.

Jeigu namiškai siųs siuntinį, tegul rašo ilgą laišką. Man stokoja popieriaus ir vokų. Dabar aš nieko nebeuždirbu.

Labai noriu mokytojauti. Dabar žymiai sustiprėjo pažiūros į Žmogų ir pasaulėžiūrą. Dabar viskas šviesiau, prasmingiau [atrodo]. Dabar man kiekviena diena labai brangi. Niekad nenuobodu, nes tai didelė Dievo dovana. Jaučiu, kiek brangaus laiko bereikšmiškai nutekėjo, kaip mažai išlavinta mano akis, ausis, proto ir jausmų galios; jaučiu, kiek daug gaišau dėl kitų nuomonių, dėl nepasisekimų, dėl nedrąsos... Dabar daug ką taisyčiau.

Draugiuk, Tavo Globėjo diena artėja. Labai noriu, kad Tu kūrybiškas būtum, kad Tu būtum naujo ieškotojas, kad Tu tarnautum savam žmogui... Aš kasdieną su Jumis visais. Labai nenoriu iš saviškių, kad kaip daugelis bijosi blogų nuomonių, vaikosi tuščių minių pagyrų, garbės, daro veiksmus, kad tik jų vardo didybės nepajudintų... Jų kalba šabloniška, galvojimas blukus...

Tetai¹⁸⁷ ir p. Č.¹⁸⁸ daug sveikinimų iš Tolimųųjų Rytų pusnių. Pas mus dažniausiai giedrios dienos, bet šiandieną krenta sniegas, vėjas, o vakar audra buvo. Bus viskas užnešta. Bus slidinėjimo, kritimų, eisime be kelio, be takelių. Parašysiu daugiau per pietų pertrauką. Pietums pareiname namo valandai. Gausime valgyti kopūstų ir košės. Jau parėjom iš darbo visiškai. Turbūt šiandieną apšalau skruostus. Audra neša aštrius ledukus, labai iškapojo veidus, net galva svaigsta. Ramiame ore tos pačios kelionės daug lengvesnės.

Sveikinu Jus su mūsų Didžiąja Švente¹⁸⁹. Pagalvokime apie „Aušrą“ ir „Varpą“. Tegul tie „Aušros“ spinduliai išlaiko mūsų viltis, o „Varpas“ tebudina visus, visus. Tegul nebelieka tarp mūsų vergų. Juk mes dar vergai savo dvasia: mus valdo mūsų nuotaikos, pykčiai; mums gadina nuotaikas aplinka...

Vėl darbe kalbėjom apie didžiausią skausmą. Žemaitukė Marytė labai nori su ginklu kariauti, nori vyru būti... Ji labai jaunu-

¹⁸⁵ Kazimiera Šulskytė, g. 1926 m., mokytoja.

¹⁸⁶ Stefaniya Ladygienė; žr. 9 išn.

¹⁸⁷ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

¹⁸⁸ Česlovas Mačys; žr. 27 išn.

¹⁸⁹ Vasario 16, Nepriklausomybės paskelbimo diena.

lė, gimusi 1930 m. Tarp mūsų ir jaunesnių yra, bet brandesnės dvasios.

Jums visiems ir namiškiams linkiu prasmingų Velykų švenčių, noriu, kad šventės Jūsų dvasią atgaivintų. Kovo mėn. daugiausia dėmesio skirsiu svainio Juozo intencijų palaimai.

Algi¹⁹⁰, dabar noriu ir labai lauksiu laiško ir žinių iš Tavo pasaulio. Paprašykit ir Liucijos, kad parašytų. Supažindinsiu Jus su mūsų sveikinimais...

Tegul Viešpats saugo Jus.

Ad.

1953.I.27

26.

Pranute¹⁹¹,

Mes prieš mūsų Didžiąją Šventę kalbėsime po dalį Šv. Rožančiaus: 1) prašysime Tautai palaimos, 2) prašysime žuvusiems amžino poilsio, 3) dėkosime už gėrybes, suteiktas Tautai. Darysime sąžinės sąskaitą, priimsime Dvasinę Komuniją.

Julijos¹⁹² vardadienis vasario 16 d. Gal Jūs ją kada nors matysite, prašome perduoti nuo jos čionykščių pažįstamų nuoširdžiausius sveikinimus.

Aš gaunu iš namų „Tiesą“. Jau keturis kartus atvežė po 10 egz.

Laiškuose rašo, kad Lietuvoje oras vasarą buvo blogas.

Aš jau penktoji diena dirbu sofchoze, nešioju krosnininkams mišinį.

Pranute, kaip sveikata? Ar turi žinių iš namų? Iš viso, kas naujo? Kaip mūsiškės gyvena? Ar Valė Nav. jau išėjo, ką ji dirba? Vandutė¹⁹³ žada apie kovo 17 d. išeiti.

Jums nuo mūsų visų gražiausi sveikinimai.

1953.II.12

[Be parašo]

¹⁹⁰ Algimantas Skinulis; žr. 78 išn.

¹⁹¹ Manoma – Pranutė Čebelienė, g. 1907 m. Obelių vls.

¹⁹² Julija Trainavičiūtė-Januševičienė, mokytoja Gardino lietuvių gimnazijoje.

¹⁹³ Vanda Pavilionytė (?) iš Anykščių.

[Lagerio draugams]

Judviem, kuriems gyvos mūsų spalvos¹⁹⁴...

Motutės giesmės, dainos, jos aukos, maldos ir raudos pagimdė ir išugdė mums karžygius. Ryžtuolių drąsa, kultūros kūrėjų ir šventųjų darbai tegul be paliovos skatina ir kelia mūsų dvasią. Lai Aušra dar įvairesnėmis spalvomis prašvinta mums, o Varpas tepabudina kiekvieną iš mūsų didiems Tėvynės darbams.

Tos, kurios tikisi, kurios laukia.

[Be parašo]

Šeštasis km,
1953.II.16

Viliuk¹⁹⁵,

Dar šaltis stiprus, net gnaibo veidą. O šaltis nepaprastai gražiai išpairo šiltnamio langus. Šiltnamis yra labai didelis pastatas stikliniu stogu. Stogo stiklai jau saulėleidy išsipairo, o po nakties virsta tikra paroda. Aš ilgai ilgai žiūrinių tuos nuostabius paveikslus. Čia didelės akys žiūri į kažin kokius tolius; čia mokslininkas sėdi ir aiškina; čia vaikelis su žiedu žaidžia; čia pilna pieva nuostabių gėlių; ten vainikai iš dangaus nusileidžia į žemę; ten greitakojė stirnelė sustojo po nuostabiu atogrąžų medžiu; ten Dievo Motina laiko ant kelių savo nuimtą nuo kryžiaus Sūnų. Ten vėl nematytas paukštis skrenda. Niekur taip gražiai šaltis nemoka piešti, kaip šiltnamyje.

Ad.

1953.III.21

¹⁹⁴ Spalvotas pasveikinimas lagerio draugams Vasario 16 d. proga.

¹⁹⁵ Vilius Skinulis, sesers Agnietės sūnus, A.Dirsytės krikštasūnis.

[Stasiui Ivanauskui]

*Savos tautos aruodan derlių rinksiu,
kol šalnos kojas ir rankas sugels.*

B. Braz.

Šiandieną sekmadienis. Visos namie. Malonu. Rašau į atminimų albumėlį, ruošiu dovanėlę Benjaminai¹⁹⁶ iš Kauno, skulptoriaus Aleksandravičiaus žmonos sesutei. Pabaigiau skaityti „Spartaką“. Ji man labai patiko, nes pasiilgau istorinių žinių, labai primiršau. Man būtų labai miela gauti tokių vadovėlių. Yra mergaičių, norinčių mokytis. Mums čia be vadovėlių žinių stokoja. Būtų gera ir gamtos, geografijos vadovėliai. Kaip gauti, pati nežinau, nes banderolės retokai ateina. Iš Tavęs, Draugiuk, už rugsėjo ir spalio mėn. gavau „Tiesą“. Labai dėkinga. Apie Didžiojo Vado¹⁹⁷ mirtį jau skaitėme „Правдой“ ir „Советской Колымой“. Be to, transliavo per radiją, mus truputį anksčiau parvedė iš darbo. Pas mus buvo lygiai 20 val., kai Maskvoj 12 val. dienos.

Dirbu dabar šiltadaržiuose. Viename jau pražydo vyriškieji agurkų žiedai, kuriuos nuskina, nes jie nenaudingi. Jau krapai gerokai paaugę. Mes jų neragaujame. Dirbame kartu su vyrais. Tarpe jų yra keletas latvių.

Iš namų gavau 50 rb ir 150 rb. Dabar labai gerai. Galiu užsisakyti 10 dienų per virtuvę papildomus, su kuriais visai pakanka maisto. Taigi visai gerai gyvenu, su rūbais irgi neblogai, kol kas visko pakanka. Gavau užskaitų knygutę. Mano tarnyba šiose sąlygose baigsis 1955.XII.2 d. Jaučiuos sveika, visus liuoslaikius stengiuos panaudoti skaitymui. Levutė¹⁹⁸ sako, kad dar nesutikusi taip prisirišusio prie knygos žmogaus. Daugelis tą laiką praleidžia tualetui. Ir čia sukami plaukai, dažomi veidai, lūpos, o kremavimasis... visi rytai ir vakarai... Kitos vėl rankdarbiais uždariauja, kad pasigerintų maistą, kai ką nusipirktų. Dabar krautu-

¹⁹⁶ Benjaminą Steponaitytę; žr. 182 išn..

¹⁹⁷ Stalinas.

¹⁹⁸ Eleonora Vizbaraitė; žr. 173 išn.

vėlėn maistą atveža kartą per mėnesį. Šiandieną buvo paštas. Daugelis negavę laiškų visai be nuotaikos, kitos jau įpratusios ir laikosi bent išoriškai ramiai. Levutė tuoj eina gulti. Antutė pirmą laišką gavo iš Kėdainių, labai laiminga, kad susirišo. Iš viso mums iš Lietuvos nedaug ateina laiškų. Aš irgi seniai nebegaunu.

Jau rengiamės Velykoms. Mes švęsime: Teresė, Levutė, Bronytė¹⁹⁹ ir aš. Per didžiąsias dienas visos atliksime religinį susikaupimą, stengsimės geriau pažinti save. Kad prigimtis ir nenori, bet naudinga pajusti alkį, šaltį ir paskutinę vietą. Neišgyvenus – nesuprasi. Velykoms pasirašiau „Debesėlių pasaką“. Dar pagalvosiu ką nors linksmesnio, galvoju apie kupletus.

Draugiuką²⁰⁰ sveikiname mudvi su Levute vardadienį, Jus visus su Prisikėlimu, taip pat namiškius. Esu sveika, jaučiuos neblogai. Labai noriu žinoti, kuo domisi mano Krikštytis²⁰¹? Amnestija labai pradžiugino daugelį. Mes ir viltimi gyvename. Sveikinu Tetą²⁰² ir p. Č.²⁰³, o Judu bučiuoju.

Ad.

1953.III.31

30.

[Stasiui Ivanauskui]

1953.IV.1

Brangyčiai!

Štai vakaras pas mus. Dvi krosnys kūrenasi. Pakankamai šilta, palapinės vidury 4 elektros lempos, šviesos pakanka. Jau daugelis sumigo, viena lygina skalbinius, kaimynė klojasi, Levutė²⁰⁴, negavus laiško, užmigo, Anutė bėgioja ir rodinėja savo nuotrauką, pa-

¹⁹⁹ Bronė Kalvaitytė (?); žr. 121 išn.

²⁰⁰ Stasys Ivanauskas; žr. 7 išn.

²⁰¹ Algimantas Skinulis; žr. 78 išn.

²⁰² Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

²⁰³ Česlovas Mačys; žr. 27 išn.

²⁰⁴ Eleonora Vizbaraitė; žr. 173 išn.

sakoja, ką rašo. Yra skaitančių, siuvinėjančių, kitos sukinėja plaukus, kremuojasi...

Dieną mūsų patalai būna baltai užtiesti – tai būtina šioje kolonijoje. Mes turime po dvi paklodes.

Dabar skaitau Puškino „Eugenijų Oneginą“. Jau gerokai palengvėjo, taip džiaugiuos, kad net filme beveik suspėju perskaityti. Neseniai matėme „Vengrų melodijas“.

Šiandieną vežiojau sniegą iš inspektų. Čia dar sniego begalybė. Nepervargau.

Jau Magadane susidarė laisvųjų lietuvių nemažas būrys. Šiemet išeina ir jonaviškės. Iš čia į žemyną išsilaisvinusių neveža. Moterims neištekėjusioms čia labai sunku, beveik neįmanoma, išteka ir po 50 metų.

Mano adresas nepasikeitė, esu toje pat vietoje.

Dienos dažniausiai giedros, prieš dvi dienas dar snigo.

Sugauta putpelė buvo laikoma pas mus, vėliau atiduota prižiūrėtojams, šuniuką turime, taip pat katę su 4 kačiukais.

Beveik kasdieną sutinkame maždaug 6-tų metų berniuką, žaidžiantį su šunimi, jam nešiojo jis krepšį snuky, vežioja rogutes... Vaikiuko veidas labai blukus.

Kita vaikučių pora jau visai kitos priežiūros, jų veidai reikšmingesni.

Vienai mūsų šei cinga pasireiškė liežuvy ir gomury. Liežuvis susproginėjo, labai kliudo valgymui.

Jau skambina poilsiui. Einame miegoti 22 val. Keliamės 5 val. arba 5.30 min.

Suvalkijoje paprotys Verbų sek. keltis anksčiausiai ir miegančius stipriai išplakti. Tuo papročiu Lionė²⁰⁵ mūsų šei išplakė, o budintoja – visas iki vienos. Verbų sek. buvo poilsis. Manęs niekas neplakė, aš anksčiausiai atsikėliau.

Šiandieną jau balandžio pirmoji, daug ankstesniu laiku radijas perduoda kainų sumažinimą. Prasideda balandiniai pokštai. Mūsų palapinė pirmoji prikelta. Iš viso yra 5 palapinės. Dabar parašyti Jums sumažėjo galimybė.

[Be parašo]

²⁰⁵ Eleonora Grigalavičiūtė, partizanų štabo ryšininkė.

[Antanui Ivanauskui]

Mielas, mielas ir labai brangus Antanėli²⁰⁶,

Taip nežmoniškai Tu toli nuo manęs erdvės ir dvasios atžvilgiu. Juk man nebežinomos Tavo svajonės, Tavo norai, tikslai... Gal Tu ir didelių norų nebeturi? O aš taip noriu, kad Tavo jau vyriškoj krūtinėj būtų ugnies... Savo mintimis, malda noriu sušildyti Tavo Šv. Globėjo dieną. Tavęs prašau – nors tą savąją Dieną pakilk, susikaupk, pamastyk... Juk Tavasis Globėjas svajojo, dirbo, siekė ir laimėjo. Kaip labai pasiilgau kultūrinio judėjimo, siekiančių, dirbančių prasmingą darbą žmonių, labai pasiilgau jaunimo, mokyklos. Dabar, atrodo, kad labai daug turėčiau pasakyti jaunai sielai. Mano kasdienos labai pilkos, gal kietos, nors keletą minučių pabūti su knyga ir kartais pasišnekėti su turiningesniu asmeniu. Dabar skaitau studiją apie Gerceną. Kad jis buvo ieškotojas, man duoda daug dvasinės stiprybės.

Perskaitė paštą. Man ir mano artimiausiom – nėra. „Nerašo“, – pesimistiškai, liūdnai ištare prietelė. Aš vis kitaip galvoju, kad mes tik negaunam. Kai kurios ryžtasi ir pačios neberašyti, aš šio didelio malonumo negaliu išsižadėti. Nors dabar iš tiesų mažai progų rašyti.

Mano artimiausia prieteliukė klausia manęs, ką aš galvoju, kad negaunu laiškų. Blogai stengiuosi negalvoti, vis dar tebelieka laukimas. Ar Tu man rašai? Gal iš tiesų ne.

Jau ir žavioji Sekminių šventė ateina. Pas mus dar nežaliuoja, dar kalnai marguoja. Bet dvasioj mes laukiame Šv. Dvasios šventės. Su Levute melžiamės kartu už jos ir mūsų namiškius. Taigi ir už Tavo reikalus ir rūpesčius.

Šį mėnesį gavome jau vasarinius rūbus: dvi poras kojinių, skartutę ir telagreiką (toks vatinis puspaltis). Dabar mergaitės persiuvia, prisitaiko.

Tik atėjo viena motinėlė trijų vaikučių. Ji jau seniai nebegauna laiškų. Ašaros jai nesulaikomai rieda, rieda. Ji viena širdim pavir-

²⁰⁶ Antanas Ivanauskas; žr. 8 išn..

to, taip išgyvena, kad jai reikia būti su vaikeliais, jiems padėti, o ji negali. Kiek jos tirpstančiom rankom atneštų jėgos keli saviškių parašyti žodžiai.

Kol kas nešu malkas. Nesunku. Bet pinigų nebegaunu nuo pernai lapk. mėn. Šiaip jaučiuos neblogai, tik labai liūdna, kad iš Jūsų seniai nebegaunu žinių.

Visus sveikinu Sekminių švenčių proga, Viešpaties pagalba tegul lydi Jūsų žingsnius. Visų labai ilgiuos, apie visus noriu daug žinoti. Vilniečiams irgi perduokit mano gražiausius sėkmės linkėjimus.

Rytoj Eliutės²⁰⁷ vardadienis. Labai seniai jai rašiau, norėčiau parašyti, jei pavyks rytoj – parašysiu, o Jūsų prašau perduoti, o jei neparašysiu, tai perduokit mano didelį norą. Tegul ji mane supranta taip, kaip kadaise. Ji man brangi, šviesi, ji puošė savo kilnumu mano jaunatvės dienas.

Adresas nepasikeitė. Labai lauksiu žinių iš Jūsų.

Ad.

1953.V.21

32.

*Tu gražesnė už žaviausią žiedą,
Tu brangesnė už deimantą perlą...,
nes Tu būsi gyva per amžius,
nes Tu gali mylėti, gali motina būti...*

Mano Olyte²⁰⁸, šviesių pasaulių Ieškotoja!

Baigi savo vargo, bandymų dienas čia. Atėjai svajotoja, nepraktiška mokinukė, išeini pilna patirčių, kuriai brandos atestatą su malonumu įteikčiau. Ypač džiaugiuos, kad Tavo siela išliko skaisti, ieškanti, norinti. Ak, jaudinuos, kai galvoju, kad darei viską, ką žinotai geriausio. Aš dėkoju Dievui, kad Tave susitikau.

²⁰⁷ Elena Litvinaitė-Baubienė; žr. 128 išn..

²⁰⁸ Aleksandra Baranauskaitė, g. 1928 m., Jonavos ūkininko šeimoje, Jonavos vidurinės mokyklos mokinė.

Argi Tu nenuspalvinai daug mano valandų šviesiomis varsomis? Dažnai Tavo norai, troškimai primindavo man Eliutę ir anas šviesiąsias dienas. Olyte, dėkoju Tau už labai daug pagarbos, pasitikėjimą, už atvirumą, už pažadus ateičiai, ypač glostau Tavo garbanukes, rankas, glaudžiu su visa širdies šiluma prie savęs už pastangas eiti Viešpaties keliais, už pastangas suprasti mūsų Tautos dvasią ir ją praturtinti. Olyte, manyje gyva mintis, kad Viešpats nori kažką mums pasakyti per Tave. Olyte, branginu ir myliu Tave. Man mielas Tavo sielos pasaulis. Kiek jauno žavumo jame! Brangyte, argi nenumylėjo Viešpats Tavęs kančių ir sielvarto dienomis? Tikiu, kad Jis išves Tave ir per visas bedugnes. Kaip nnumylėjo Tave šventoji Mergelė! Ji Tau duoda laisvę švęsti savo šventę. Tu žengi Jos triumfo dieną pirmąjį laisvės žingsnį. Atsiminkim, kad visa mūsų Žemė yra Jos, tegul ir mūsų širdys būna Jai.

Brangyte, sveikink savo namiškius nuo manęs ir pasakyk savo Mamytukei ir savo mylimiesiems, kad aš labai patenkinta Tavim.

Kiekviena žinėlė iš Tavęs mano bus labai laukiama, Dievui dėkosiu už kiekvieną Tau teikiamą malonę.

Aš dažnai būsiu su Tavim!

Tavo Adelė

1953.VIII.8

33.

[Algimantui Skinuliui]

Alg²⁰⁹, man atrodo, kad aš kiekvieną dieną Tavo sakinį kaip dovaną sutinku, norėčiau žiūrėti į Tavo veidą, į Tavo akis, ar jose yra kilnaus ieškojimo šviesių pasaulių, ar jau nuobodumas, persisotinimas, paviršutiniškumas gyvena Tavo sieloj. Ar jau yra Tavy būsimojo mokytojo menininko žymių? Tu būsi mok. menininku, jei stengsies jau dabar ir visą gyvenimą savo asmenine kultūra. O ką reiškia besistengias, šviesuolis žmogus?! Tai jėga, tai

²⁰⁹ Algimantas Skinulis; žr. 78 išn.

nenuperkamas už jokias gėrybes turtas, tai palaima! Jos spinduliavimas aplinkumoje jaučiamas. Algi brangus, kilkime, kad keltumėm pasaulį! Kad Tėvynė kiltų!

Aš nebegaliu suprasti, ar Tu jau vienas Vilniuje gyveni? Ne kartu su Teta²¹⁰ ir Draugiuku²¹¹? Kodėl Tu rašai, kad „prieš savaitę buvo pas mane atvykusi Liucija“²¹². Labai norėčiau žinoti, koks tavo santykis su Draugiuku, Teta ir TONI²¹³? Nesuprask, kad priekaištauju, egzaminuoju, tik prašau. Kodėl Tu apie juos nė žodžio neparaiši?

Kad Tu Viliū²¹⁴ myli, jo ilgies – tai gražu! Čia dirva auginti savo pedagoginius sugebėjimus. Mano mokytojos, auklėtojos jėgos labai vystėsi bebendraudant su Draugiuku ir TONI. Apie juos studentė būdama ypač daug galvodavau. Viliukas ir mano džiaugsmas, svajonė. Norėčiau per jį atsidėkoti Tavo Tėvėlių mylimoms širdims už tiek daug paramos ir meilės man. Noriu, kad Viliukas išaugtų šviesuolis, kad jis visas galias geriausiai išvystytų. Galvokime apie tai. Tu ir dabar turi budėti, kad kai kas jame nebūtų palikta, gal jau dabar galima ir reikia jį lavinti, pasitark su Draugiuku, sesytėm, aš iš toli negaliu nieko, o noriu ir maldauju Tave.

Aš labai daug noriu žinoti ir apie Tave. Kokie Tavo profesoriai, su kuo draugauji, kokios temos Tave domina, ką laisvalaikiais darai?.. Nežinau, net ką paklausti, o norų, sumanymų, klausimų be galo daug. Jei tik gali, rašyk man, kiekvienas žodis Tavo laukiamas. Paštas iš Tėvynės visados sutinkamas su stipriai plazdančia širdimi. Man nėra – sunkūs žodžiai.

Brangyti, rugsėjo paskutinis sekmadienis yra Tėvo diena. Neužmirški pasveikinti savo rūpestingo Tėveliuko²¹⁵. Žinau jo rūpestingumą, prisimenu jo daug gražių norų, didelių pastangų. Mudu daug klausimų aptarinėjom, kai aš dar gimnazistukė buvau. Jo jautri širdis geram, jam ne vis tiek, kokie mes, ką mes išgyvenam. Neužmirštu didelio įvykio mūsų namuose, kai jis su Tavo

²¹⁰ Agnietė Stašaitytė, žr. 26 išn.

²¹¹ Stasys Ivanauskas; žr. 7 išn.

²¹² Liucija Skinulytė-Daugėlienė; žr. 44 išn.

²¹³ Antanas Ivanauskas, žr. 8 išn.

²¹⁴ Vilius Skinulis; žr. 195 išn.

²¹⁵ Juozas Skinulis, žr. 150 išn.

Mamytuke²¹⁶ pasirašė dokumentą, kai aš ištariau vieną sakinį, kad jeigu jie nepasirašys, mūsų santykis kinta. Mudu vienodai su a.a. seneliu to norėjom, nors Tavo Tėtukas geriau gyvenimą pažino, buvo praktiškesnis.

Iš namų liepos mėn. 8 d. gavau turtingą siuntinį ir nežinau, kas iš Jūsų atsiuntė 100 rb. Už viską aš labai visiems dėkinga. Siuntinys buvo išsiųstas Tavo Mamytukės vardu. Jau antras mėnuo dirbu ir aš už algą. Kiek gausiu – nežinau. Dabar pas mus yra krautuvė. Būna cukraus 1 kg – 10,30 rb, sviesto – 28,70, juodos ir baltos duonos, konservų...

Laiškų iš niekur negaunu. Siuntiny buvo Genutės²¹⁷ trumputėlis, dabar Tavasis balandžio 26 d.

O kodėl Liucija niekad neparašo? Jos jau ir nebeatsimenu, kada skaičiau, tai jau labai seniai.

Laukiu ir iš Draugiuko. Sveikink visus saviškius. Kaip Tetos sveikata? Ar p. Č.²¹⁸ su Jumis gyvena?

Už nieką neužsigauk, už braižą atsiprašau, nes rašau gulėdama, taip man išeina, labai norėčiau būti tvarkinga, bet mano sąlygos tokios. Esu sveika, adresas nepasikeitęs.

[Be parašo]

1953.VIII.25

34.

Nepažįstamoji Jadvyga!²¹⁹

Pirmąjį kartą nuoširdžiausiai sveikinu Jus Vardo dieną ir prašau labai budėti dėl savo šeimos kilnumo. Aš visai tikiu, kad šeimos siela – moteris. Brangioji, labai prašau man nors truputį parašyti. Jūsų gyvenimas man niekad nebus abejingas, nes Antaną

²¹⁶ A.Dirsytės sesuo Agnietė.

²¹⁷ Genutė Skinulytė, A.Dirsytės sesers Agnietės Skinulienės duktė.

²¹⁸ Česlovas Mačys; žr. 27 išn.

²¹⁹ Jadvyga Ivanauskienė, Antano Ivanausko, sesers Kotrynos sūnaus, žmona, mokytoja. Laiškas rašytas ant beržo tošies.

labai myliu, iš visos širdies noriu jam laimės. Jo pasirinkimą sveikinu, ir mane kiekviena smulkmena iš Judviejų gyvenimo domina. Labai lauksiu žinių iš Jūsų.

Adelė

1953.X.2

35.

[Algimantui Skinuliui]

Persiūsti į Vilnių

Sveiki, Draugiukai!

Kristaus Karaliaus šventėje mano mąstymo, maldos sveikini-
mai Jums, sveikinu Tetą²²⁰, ir visus, su kuriais Jūs gyvenate.

Algi²²¹, dėkinga už foto namiškių, norėčiau ir daugiau. Apie ją rašiau Judviem, tik tą laišką pavogė su kitomis gėrybėmis, o gal vagis buvo įdomesnis ir laišką išsiųs. Tame laiške bus įdėtas jona-
viškės Olytės²²² laiškas. Įdomu, ar gausite.

Teresėlei ypač patiko mūsų geografo rašysena, nes joje yra, be rimties, ir žaismingumo. Mes lyginome Jūsų visų rašysenas ir spėliojome apie charakterį. Algi, aš džiaugiuos Tavo rašmenų aiškumu ir švarumu, sveikinu, kad Tu gerai mokaisi, tai tikras kelias į asmeninę ir Tautos laimę. Man taip džiugu tą jausti. Aš pati su-
prantu iš Tavo laiško, kad Tau turi gerai sektis. Brangyti, jokios pastangos neina veltui, gyvenime jos bus ypač reikalingos ir neš vaisių. O kiek daug gali gero padaryti geras mokytojas! Kiek silpnų charakterių, kiek klaidžiojimų dėl to, kad mokykla neduoda pakankamai tikrų pažinčių... O ką bekalbėti, jeigu mokytojai patys nežino, kur jie veda, kur jie nori... Algi, brangyti, iš Tavęs daug daug tikiuos, patenkinta, kad mes galėsime vienoj profesijoj dirbti, galėsime vienas antrą labiau suprasti. Norėčiau, kad perskaitytum L. Tolstojaus „Крейсерова соната“ ir „Дьявол“.

²²⁰ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

²²¹ Algimantas Skinulis; žr. 78 išn.

²²² Aleksandra Baranauskaitė, žr. 208 išn.

O Tu ar buvai Koloj? Jau labai seniai nebegaunu iš Tavęs. Tu gal iš visų artimiausias, nes mūsų daugiausia bendrų išgyvenimų. Tu man šviesus, šviesus, nors Tau gal ir sunkoka buvo, bet aš taip tada supratau, taip man pasirodė, tada daugiau savimeilės turėjau... Dabar labai ilgiuos Tavęs, Tavo išpūdžių noriu, išgyvenimų... Labai lauksiu.

Ar p. Lad.²²³ adreso Judu nežinote? Lionytė²²⁴ labai prašo. Kur mergytės²²⁵?

Pradedu visiškai tikėti, kad pažeminimai, nevertinimas, panieka, visokiausi trūkumai yra labai reikalingi, jie nušveičia ir nuvalo.

Kaip Judviem patinka Antanėlio Jadvyga²²⁶, ar ji dvasinga, ar įdomi, ar ji prad. mokykloj dirba?.. Labai lauksiu.

Adele

1953.X.18

36.

[Algimantui Skinuliui]

Kaip qžuols drūts prie Nemunėlio...

Kaip Nemunėlio vaga pastovi...

Noriu Jūsų tvirtų, pastovių tame begaliniame nepastovume. Mano aplinkoj labai maža minties, jausmo pastovumo. Kaip buvo gera tada, kada tikėta, kad galima buvo tikėti kito žodžiu, mintimi. Gal ne mažiau susikaupus reikia šiandien įsižiūrėti į advento žvakę, kaip prieš du tūkstančius metų. Labai noriu, kad ta žvakė ir Jums daug padėtų, kad mes suprastumėm ir gyventumėm jos šviesoje.

Šiandieną nors sekmadienis, bet mes dirbome. Dabar jau gili žiema. Atėjo šalčiai ir giedrios dienos. Vasara praėjo su lietingomis, šaltomis dienomis. Čia nežinau, ar žiema su šalčiais, sunkiais

²²³ Stefaniya Ladygienė; žr. 9 išn.

²²⁴ Leontina Eimontaitė; žr. 75 išn.

²²⁵ Stefanijos Ladygienės dukterys.

²²⁶ Jadvyga Ivanauskienė; žr. 219 išn.

rūbais geriau, ar vasarą. Juk žiemą mažesnis darbo valandų skaičius. Dabar išeiname septyniomis, o grįžtame aštuonioliktą valandą. Dabar mūsų vakarai ilgesni, tik mane užkariavo miegas. Tik po vakarienės taip ir merkiiasi akys, o taip noriu pabendrauti su knyga. Viena mūsiškė duoda man naudotis vokiečių ir anglų vadovėliais. Jie mane labai gerai nuteikia, užsimirštu, išeinu iš tvankios aplinkos. Be to, pasiimu iš bibliotekos knygų. Dabar skaitau Puškino „Kapitono dukterį“.

Dabar turime gerą pardavėją. Krautuvėj maisto produktų pakankamai ir įvairių, tik reikia pinigų. Uždirbu nedaug, už rugsėjo mėn. gavau 48 rb, už spalį dar neišmokėjo, berods gausiu 80 rb. Tikimasi, kad greitai atveš medžiagų. Vyrai uždirbtus pinigus išleidžia tik maistui, o moterys daugiausia perkasi skaras, suknelėms, patalynei medžiagas, dirbdinasi lagaminus... Nors neleistini dažai, bet daugumos lūpos raudonos, veidai pudruoti, antakiai siauručiai, šukuosenos irgi dailios. Labai domimasi madomis. Plaukai daugumos labai menki. Iš mano buvusių liko turbūt trečdalis, bet moterys vis kalba, kad gražios kasos. Dantų taip pat daugelis mažai turi. Mano irgi daug ištrupėjo, du dėl skaudėjimo ištraukė.

Iš Judviejų jau seniai nebegaunu žinių, sapnuose vis dabar Antanėlį²²⁷ matau, taip pat prie jo dvi nepažįstamas moteris. Žinau, kad Antanėlis gyvena šeimos gyvenimu. Labai norėčiau apie naują mūsų giminės narį daugiau sužinoti, Toni pasakė tik, kad jos vardas Jadvyga ir mokytoja. Labai noriu sužinoti taip pat apie Liuciją²²⁸ ir jos Gediminą²²⁹. Paprašykit Liucijos, kad ji pati parašytų.

Šiandieną, kad ir dirbome, vakare jaučiasi šventadieniška nuotaika. Persivilko daugelis šventadienio rūbais, nebedirba rankdarbių, kai kas skaito, kai kas šnekučiuojas, skaito seniai gautus laiškus, žiūrinėja nuotraukas, svečiuojas. Šventėmis mėgsta mūsų moterys persitaisyti didelėmis miesto damomis ir improvizuodamos vaidinti. Šiandieną nudažė ir baltą katės snukutį, pasisodino ant narų nudažytą katę ir visiems rodo.

Aš esu sveika, dabar truputį lengviau dirbu negu vasarą, adresas nepasikeitė. Šiandieną sekmadienio vakaras ir mane

²²⁷ Antanas Ivanauskas; žr. 8 išn.

²²⁸ Liucija Skinulytė-Daugėlienė; žr. 44 išn.

²²⁹ Gediminas Daugėla, Liucijos vyras, filosofas.

draugytės aplanko, taigi nesusikaupus rašau, o parašyti, kai proga pasitaiko, labai noriu.

Kaip Tetos²³⁰ sveikata? Gal žinote p. Lad.²³¹ adresą? Kur mergytės²³²? Gal Irena²³³ parašo? Jonaviškės Olė, Lionė ir Elytė jau laisvos. Benio²³⁴ auklėtoja Julija²³⁵ jau išsilaisvino ir ištekęjo už inžinieriaus.

Atvažiavo pas mus Draugiuko pavarde stud. Salomėja²³⁶ iš Babtų. Ji labai norėjo su manim susipažinti.

Aš labai noriu, kad Jūs nors retkarčiais parašytumėt tetai Mariukei²³⁷.

Sveikinu Jus visus iš šaltos snieguotos Kolumos (Kolymos). Labai laukiu žinių iš Jūsų gyvenimo.

Ad.

1953.XI.15

37.

Olyte!²³⁸

Tuo klausimu dar galėsime daug kalbėtis, rašyti. Argi jau būtinai Tau po dviejų mėnesių nauju gyvenimu pradėti gyventi? Tik viena, man atrodo, kad Tu per daug greitai susitari, pasižadi. Aš esu tikra, kad Tu to žmogaus dar nepažįsti: susirašinėti, kalbėtis dar ne viskas, reikia pamatyti įvairiose aplinkybėse... Vienu žodžiu, neskubėk. Tavo laiškas nedaro įspūdžio, kad Tu lengvabūdė. Ką Tu iškalbi, išpasakoji, kiti slėptų savy ir džiaugtųsi. Juk dauguma nori tik išorės, turto, mokytumo., o Tu net bijai, ir visai teisingai. Dabar laikas. Svarstyk visus atvejus, visas apraiškas, būk drąsi ir tiems pažadams neduok daug reikšmės, geriau dabar

²³⁰ Agnietė Stašaitytė; žr. 26 išn.

²³¹ Stefanija Ladygienė; žr. 9 išn.

²³² Stefanijos Ladygienės dukters.

²³³ Irena Veisaitė; žr. 38 išn.

²³⁴ Benediktas Ladyga; žr. 10 išn.

²³⁵ Julija Trainavičiūtė-Januševičienė; žr. 192 išn.

²³⁶ Studentė statybininkė Salomėja Ivanauskaitė.

²³⁷ Marija Dirsytė; žr. 130 išn.

²³⁸ Aleksandra Baranauskaitė; žr. 208 išn.

nutraukti negu ateity, kai būsi surišta, tada nebus galima svarstyti, kad būtų buvę taip ar kitaip. Iš Tavo papasakojimo, atrodo, kad Tu nemyli, užtat Tave baugina šaltas moksliskumas. Mano nuomone, Tau išsilavinimo turėtų pakakti, juk norint būti gyvam šeimos kūrėjui reikia augti, lavintis, stebėti, tam reikia ir sąlygas sudaryti, nepasinerinti kasdienoje. Tai sumanumas. Žinoma, kaip Tu pati nori, ar kad Tu turi pasitempti, ar kad turi visa aplinka kelti, saugotis, kad nesuprastėtum, o jeigu ir vyrą kelti, kuris dėl išsiauklėjimo stokos Tavo nė pastangų nesuprastų?

Toliau. Tikrai yra nevykusių mokyklą baigusių tipų, kurie dvelkia šalčiu, kažin kokiais formalumais apsikausto... Bet su tuo turime kovoti. Brangyte, ir moterystė gali būti juokas, krykštavimai, bėgiojimas, žaidimai... Tai dviejų harmonija. Mačiau pati p. Juozo²³⁹ ir Eliutės²⁴⁰ šeimose. Man atrodo, jei yra didelis sielų giminingumas, ten daug daug laisvės, norų, sumanymų. Juk aš Tau pasakojau, kad žmonės net po šliūbo dar gyvena po keletą metų ne moterystės gyvenimu. Jus skaitau valios ir dvasios herojais. Nors dvasios didybės gali būti moterystės ir kituose reiškiniuose. Jeigu Tu labai nori sužinoti moterystės atžvilgiu ir kitų nuomonių, gali drąsiai parašyti mano Eliutei. Manau, kad ji Tau atsakys. Parašyk, kad aš prašau. Adresas: Baubienė, Kėdainiai, Laisvės g.

Išvados: 1) Tokioj savo būsenoj nieku būdu nedaryk galutinės sutarties.

2) Mokslas, geros sąlygos daro labai didelę įtaką žmonėms. Jie, jei tik rūpestingai nebudi dėl savo asmens, būna šaltesni, mažiau jautrūs, formų vertintojai... Suburžuazėja.

3) Mokyčiausiam žmogui Tu galėsi įtakos daryti ir savo dalį įnešti, bet reikia, kad būtų harmonija. Tau tą tik Tavo širdis turi pasakyti, jokie patarėjai.

4) Prašymas. Olyte, labai prašau pratintis rašyti aiškesnėmis raidėmis. Bus Tavo charakteriui nauda ir aplinkai.

Rašyk viską. Man malonu.

[Be parašo]

[Be datos]

²³⁹ Juozas Brazauskas; žr. 123 išn.

²⁴⁰ Elena Litvinaitė-Baubienė; žr. 128 išn.

Liucyte!²⁴¹

Tu man rašei apie „auksinį Paobelį“. Tikrai, jis visais atžvilgiais auksinis, Tavo visos dienos ir valandos auksinės. Kaip aš branginčiau gyvenimą, jei būčiau Tavo sąlygose šiandieną. Atrodo, viskas mane džiugintų, savųjų veidai duotų man jėgų. Nesiskundžiu ir dabar savo dalia. Viešpats to panorėjo, kad pajausčiau kenčiančio žmogaus dalį, kad pamatyčiau nelaimingą žmogų. Čia atsiveria verkianti siela, čia patirtis ir pažinimas auga...

Liucyte, ilgiuos Tavo sielos išgyvenimų, noriu žinoti, kaip Tu lavinies, ir auklėjies toliau.

Aš laisvalaikius naudoju knygų skaitymui, kalbas mokaus, kai kada rašau, mėstau, stebiu gyvenimą.

Vėl dirbu objekte, mūsų brigada už dešimtadienį gavo 83 proc. Taigi dideliu uždarbiu nekvepia. Bet dabar jau su maistu gerai, kai duonos kiek nori, pakanka ir kitko. Kitos savo uždarbį vartoja maistui, taigi bendro maisto kai kas ir nevalgo, palieka, atiduoda. Dabar ir mūsų tarpe mažiau cinga pasirodo, dažnesnis reiškiny s kraujo spaudimas (hipertonija). Neseniai šia liga mirė viena mūsų mūsė ir latvis.

Čia paštą atveža beveik kas savaitę. Kai kas ir gauna kiekvieną paštą. Šiandieną jau irgi pas mus skaito laiškus.

Brangyte, rašyk man, lankyk mane savo mintimis, atsiųsk savo jaunystės dalelę.

Taviškė

1954.I.6

²⁴¹ Liucija Skinulytė-Daugėlienė; žr. 44 išn.

*Ar ateis su pavasariu meilė,
Ar su Kristum žmogus prisikels?
Argi žmogui žmogaus dar negaila, –
Nors kaip krintančio žiedo obels?..*

Zinute!²⁴²

Reikia keltis, labai reikia. Yra sielų, kurios labai kenčia, visą laiką gyvena tik laukime, jos tikrai nežino, ko laukia, laukia laisvės, bet kad viduje vergovė. Juk pančiojam, narpliojam, dėstom, o viduje netvarka. „Laisvas ir kalėjime laisve žais“. Ateina mąstymo, malonės laikas, o kad koks nors spindulėlis ir mus pasiektų!

Aš dar labai laiminga, nes dar daug valandų sau turiu. Nemačiau, kur jos dingsta. Bet be galo laiminga, kad sieloj giedra, kad galiu paskaityti, Aldutė Bal.²⁴³ turi knygų mūsų k., duoda man, taip pat ir kitos mergaitės. Dabar niekuo nesiskundžiu.

Neseniai buvo išvykimas į 23: p. Vėderienė, Alesė, Marytė Mork.²⁴⁴, Marytė Dar. išvažiavo.

Nepyk, kad taip pasielgiau. Tavąjį prašymą a.a. Eug.²⁴⁵ mirties nusiunčiau Kazytei²⁴⁶. Ji apie mus seniai nieko nežino. Juk jai ji čia būtų, būtinai jai duočiau paskaityti. K. labai pasiilgau. O laiškas gražus.

Mano išsilaisvinimo data 1955.XI.12. Šeštame buvo iššaukę dėl besargybinių. Aš to labai nenoriu. Dabar yra sąrašas 98 asmenims be sargų. Vilčins.²⁴⁷ Aldutė jau išvyko į 32 besar.

Mano programoj dabar aplankyti kuo dažniau Fruzinutę ir p. Stank., kurios jau seniai ligoninėj.

Vis kalba, kad silpnuosius veš į 23. Man yra vilties patekti pas Kazytę, bet nuo Tavęs nutolčiau, tik gal pagerės ryšys, kai bus daugiau besargybinių.

²⁴² Zina Viščiūtė; žr. 122 išn.

²⁴³ Aldona Balčiūnaitė, studentė.

²⁴⁴ Marytė Morkūnaitė, aktorė.

²⁴⁵ Eugenija Simpsonienė, kilusi nuo Pasvalio.

²⁴⁶ Kazimiera Šulskytė, mokytoja.

²⁴⁷ Aldona Vilčinskaitė, akušerė.

Visoms daug mano sveikinimų: Jonutei²⁴⁸, Benei²⁴⁹, Stasei²⁵⁰, Pranutei²⁵¹, Danutei²⁵², Aldutei. Per Irutę perduok Janinai papeikimą, kodėl mums taip retai pademonstruoja savo iškalbingumą. Ados R. neužmiršau taip pat.

P. Olė²⁵³ vis kalba, kad Jūs su mergaitėm lengvai susižinote, noriu pasinaudoti ta proga.

Judviem su Bene linkiu gražios prietelystės ir auginti sparnus.

Taviškė

[Be m.] II.21

40.

Zinute!²⁵⁴

Jau praėjo šviesos Vaikelio užgimimas, bet šventasis Kūdikis tegul gyvena visą laiką mūsų širdy. Tamsioji jėga visais būdais nori jį išvyti iš mūsų širdžių, o ir negalima sakyti, kad jai nesisektų. Programoj – sugriauti moralę, sunaikinti šeimų patvarumą... Ar nevyksta? Kaip norėčiau su Tavim, Brangyte, daug dabar kalbėtis, kaip noriu artimųjų širdžiai turėti arti ir gyvu žodžiu dalintis patirtimis, norėčiau kai ko labai prašyti... Popierėly – ne.

Dirbu arti jūsų. Nuo sniego krūvos matau vyrų barakus. Moteris aiškina, rodo jūsų butus. Kalba, kad mūsų objektą perkels pas jus, nes mašinom važinėjam. Mums tas daug nepatogumų teikia, nes dėl mašinų nepunktualumo mes ilgokai gaištame, nors į tą niekas dėmesio kol kas nekreipia. Kalba net apie grįžimą į 6-ąjį.

Iš Benės²⁵⁵ labai laukiu – raganėlė. Ji čia labai svetimai jaučiasi, dabar jau niekur nebedirba. Aš B. ir kitas mielas, brangias mergy-

²⁴⁸ Janina Jankauskaitė, g. 1927 m., Vilkaviškyje, studentė.

²⁴⁹ Benjamina Steponaitytė, žr. 182 išn.

²⁵⁰ Stasė Žvarelytė.

²⁵¹ Pranutė Gaižutytė, g. 1926 m., Kauno mokytojų seminarijos mokinė.

²⁵² Danutė Ulozaitė, g. 1930 m., Kauno mokytojų seminarijos mokinė.

²⁵³ Aleksandra Baranauskaitė; žr. 208 išn.

²⁵⁴ Zina Viščiūtė; žr. 122 išn.

²⁵⁵ Benjamina Steponaitytė, žr. 182 išn.

tes sveikinu su N. metais. Tegul jie Jums būna palaimingi, šviesos pilni. Bijau pavardžių sąrašą rašyti, nes labai daug ką noriu sveikinti, su daug kuo noriu kalbėtis, perduok ypač Bron. K.²⁵⁶ sveikinimus nuo manęs ir Teresės, gavau iš T. du laiškus. Na, kaip Janutė gyvena?

Krautuvė dar pas mus menkoka, retai atidaroma. Jau imu čia priprasti. Tik pirtis, skalbykla mus erzina. Į laisvę iš mūsų dažnai išeina, net darosi mums kasdieniu reiškiniu.

Gyvenk šviesos ženkle, tegul Jis įeina į mūsų širdis giliau ir giliau, tegul Jis mums gimsta kasdien.

Taviškė

[Be m.] XII.28

41.

Liucija²⁵⁷,

Noriu nors Tavąjį braižą pamatyti, o ką jau bekalbėti apie Tavo galvosoną, troškimus...

Daug gilinaus į „Sielos istoriją“. Priėjau išvadą ir jaučiuos ypač laiminga, kai galiu gyventi Teresėlės nurodymu, kad nesirūpin-tum, kaip kas apie Tave pagalvos, ką pasakys, nesigraūžiu, kad kas manęs nesupranta...

Pirmiau viską labai išgyvendavau, jaudindavaus ir tas slėgdavo mane.

Pabandyk ir Tu naujų kelių ieškoti.

[Be parašo]

[Be datos]

²⁵⁶ Bronė Kalvaitytė; žr. 121 išn.

²⁵⁷ Liucija Skinulytė-Daugėlienė; žr. 44 išn.

*Ji pastovi, kaip Nemunėlio takas,
 Ji aukojasi, kaip Gražina, kaip Karžygė Mergelė,
 Ji augina motinystės dvasią, kaip kunig. Birutė –
 Ji gražesnė už gražiausią žiedą, nes ji gali mylėti,
 Nes ji bus gyva per amžius.*

Brangi, miela, išsiilgtoji Liucija!²⁵⁸

Tu man daugiau kaip kas kitas. Juk aš su Tavim drauge laukiau Tavęs aplankymo Šv. Dvasios Sut. Sakramente, aš nuoširdžiai su Tavim klūpočiau prie Šv. Motinos paveikslo. Daugelį savo minčių noriu drauge su Tavim įkūnyti, o Tu taip branginies, taip nenori atverti man savo sielos, nenori parodyti savo kasdienos, kuo Tu gyveni, su kuo bendrauji, su kuo draugauji... O aš taip labai noriu būti Tau dvasios motina, noriu Tave tokią glausti prie savęs, kokia Tu esi – su pasisėkimais ir su nesusipratimais. Šiandieną mano klajūnė dvasia labai ilgisi namų, saviškių. Liucyte brangioji, juk mudvi jungia sakramentas, o Tu varžais, renki poetiškus vaizdus, o aš noriu viso Tavo gyvenimo. Jeigu kada buvau Tau tolima, rūsti, lyg teisianti – atleisk. Buvau sūkury įspūdžių, buvo daug reikalų, daug išgyvenimų ir aš nesustojau rūpestingu jautrumu prie Tavo tada nedrąsios sielos, o Tau pasiliko blankus, šaltas mano asmuo. Gal Tau sunku, svetima išsipasakoti, o kad papasakoti Tu turi ką, aš gerai žinau, taip pat žinau, kad Tavo sielą vargina ir daug klausimų. Brangyte, laukiu, labai laukiu laiško, kuriame Tu iš širdies, atvirai pasipasakotum apie savo draugus, kurie Tave ypač domina, kodėl Tau jie patinka, kokie klausimai aptariamai jūsų... Brangyte, niekas manęs nenustebins. Noriu su Tavim nuoširdžiausiai savo patirtimi dalintis, Tau padėti, o Tavo jaunystė, svajonės, jaunystės kūryba, mintys gaivins mane, o ypač šiose sąlygose. Iš tiesų labai noriu, kad Tu būtum visada su manim, jei susidarė kokie nors nevykę įspūdžiai – užmirškime. Pradėkime iš naujo, šiandieną mano siela labai ilgisi Tavęs. Lauksiu,

²⁵⁸ Liucija Skinulytė-Daugėlienė.

lauksiu, lauksiu. Tikiu, kad Tavo turtinga jauna siela atsivers man, o aš džiaugsiuos kartu su Tavim. Šiandieną skaitau Tavo ir Genutės²⁵⁹ laiškus ir geriausia nuotaika džiaugsiuos jais.

Praėjo naktis. Sapnavau Tonį²⁶⁰ ir jo brolių. Tvarkėmės, peržiūrėjęau kadaise turėtas sukneles, galvojau, kad reikia vienos naujos. Malonios nuotaikos buvau, juk be sapno, tikrai gavau iš Judviejų, Sesytės²⁶¹, rugsėjo mėn. laiškus. Kai tik paštas būna, visados matom, girdim raudą – ar iš džiaugsmo, ar liūdesio persunktą.

Liucyte, pasisakyk viską, o aš ilgai galvosiu apie Tave, palydėsiu Tavo žingsnius prašymais ir padėka į Viešpatį, laiminsiu Tavo kūrybingas mintis. Gal Tau ir užtenka pasidalinti savo išgyvenimais su draugais, bet atsimink, kad senų namų, Tėvučių svajonių, kurie grindžia jas darbais, negriaukime. Juk mūsų troškimas saviškius jungti, padėti vienas kitam, kad visados jaustumėm, kad ir išsiskirsčius, yra mūsų namai, su jaunais, mažais ir prityrusiais kūrėjais. Nebūkime egoistiškai užsidarę. Jei dabar nejauti to, kada nors jausi. O mūsų sielas jungia amžinybė, nesiskirstykim sunkiame žemės take. Liucija, prašau Tave suprasti ir dėti į tą seną namų šventovę savo dalį. Noriu drauge išgyventi viską. Lauksiu ir tikėsiuos.

Kaip Tau su pragyvenimu? Ar Tau pakanka, ką Tu užsidirbi? Ar Tave ir dabar šelpia Tėvučiai?

Ateina Tavo vardadienis. Aš jį švęsiu galvodama apie Tave, prašydama Tau dangaus pagalbos, kad Tu būtum gera, pasistengsiu bent tą dieną ką nors gerai nuteikti. Noriu, kad Tu augtum ir augtum savo dvasia, kad darytusi Tavo pažiūros vis aiškesnės, gilesnės, kad svarbiausiais Tautos reikalais Tu gyventum. Gilinkis, Brangyte, į Tautos dvasią, suprask ją, pamilk ją iki savo būtybės gelmių: „Kas iš Tautos gyvybę semia, nemiršta Tautai niekados“. Noriu Tave gyva darbais regėti, noriu Tave kuriančią turėti. Tegul mūsų bočių dvasia būna gyva per amžius. Taip pat būk jungėja, statytoja mūsų namų gyvenimo, puoškime jį siekdamos kilnumo.

Taip pat sveikinu Tave su Šv. Vaikelio švente. Ji nešė atgimimą. Jis išliuosavo visus bent dvasiškai iš vergijos. Matau, kad daugelis

²⁵⁹ Genutė Skinulytė; žr. 217 išn.

²⁶⁰ Antanas Ivanauskas; žr. 8 išn.

²⁶¹ Liucija ir Genutė Skinulytės.

mūsiškių dar daug turi savy vergo dvasios. Gilinkimės į Jo mokslą, semkimės iš Jo šviesos, kratykimės, vykime vergiją iš savęs.

N. metai tegul būna vėl naujų pasiryžimų metai, vėl naujos kovos su savo ydomis metai, gilesnio, tobulesnio supratimo metai. Aprašyk, kaip gyvena Stasių jaunimas²⁶², berods jie Kaune? Bučiuoju Tave, laukiu, labai laukiu žinių iš Tavęs.

[Be datos]

[Be parašo]

43.

Mano Krikštyti!²⁶³

Buvo dar tamsu, žvaigždėtas dangus, visi giliai miegojo, aš pradėjau galvoti apie Tave, Tavo laišką, išsibudinau ir niekaip nebeužmiegu. Dabar dar saulės nėra, tik truputį matosi, aš labai noriu dalintis su Tavim savo mintimis, išpūdžiais. Nėra žodžių aprašyti, kaip aš ilgiuos Jūsų visų. Apie kiekvieną turiu daug gražių atsiminimų, kurie mane stiprina, palaiko šiose sąlygose. Algi miegas, Tu ruošies mokytoju būti. Mane tas džiugina, kai galvoju apie ateitį. Kadaise maniau, kad ir aš buvau neblogo mokytoja, kad pažinau žmones, kad save supratau. Tai nebuvo tiesa. Save pažįstame ir kitus daugiau suprasti galima tik dideliame varge. Čia apsi-reiškia žmogus visu savo vidumi. Mūsų dabartiniame pasaulyje tiek daug egoizmo, neapykantos pranašesniams ir apskritai pavydo, paniekos... Tai grumtynių, persekiojimo pasaulis, o reikia per tas visas jėgas prasiveržti ir būti žmogum. Todėl kančios, sielvarto siela daug jaučia, bet tas ją grūdina, o kitas pavergia, sunaikina, jos pasiduoda tom bangoms.

Algi, Tu ir šiandieną gyveni aukso, pasakiškas dienas. Žinau, kad yra daug sunkumų ir Tavo kelyje, bet kad dar yra namai, Tėveliai, kad yra panašių sielų žmonių, kurie nori tiesos, tvarkos gyve-

²⁶² Stasio Dirsės, A. Dirsytės brolio, vaikai: Irena, Birutė, Silvestras, Kęstutis, Tadas.

²⁶³ Algimantas Skinulis; žr. 78 išn.

nime, kurie kuria pastovias šeimas – tai laimė. Kai Tu parašei apie namus, kad lyg dabar gali jau be jų, „ir gyvenimas gimtame kaime liko kaip gražus atsiminimas“, man labai baisu pasidarė. Jau su brandos atestatu, sakysi, dar mane moko. Gal šaus Tavo galvon tokia mintis. Grumtynių sąlygomis mano dvasia gal nebėjautri kam nors kitam, bet Jums visados noriu pasilikti pilna gražiausių jausmų. Šiandieną, Brangyti, skaitau Tavo laišką jau daug daug kartų, visaip išnagrinėju, visokiausių klausimų kyla, daug jau džiaugsmo turiu, kad Tu rašai gražiai, braižas labai aiškus, uteniškai mokytojai net labai patiko, man Tavo k nepatinka, nes ji ne mūsų. Tavo stilius lengvas, tas ypač mane džiugina, tik yra daug tų pačių žodžių kartojimo. Labai miela, kad Tave sudomino „Faustas“. Ten minties gylė didelė. Operoj tai nejaučiama. Ypač išryškėja perskaičius, išstudijavus abi „Fausto“ dalis veikalo pagrindinė mintis, kurią Goethė brandino savy beveik per visą gyvenimą. Jis pasisako, kad žmogaus nepatenkina nei mokslas, nei menas, nei erotinė meilė, o tik darbas kitų naudai, kitų būvio pagerinimui. Aš pirmą kartą operą mačiau „Linksmosios Vindzoro moterys“. Jos nesupratau, man nepatiko, jokio įspūdžio nepaliko.

O dėl santykio su namais, labai prašau tavęs, Brangyti, labai apgalvoti, manau, kad čia Tau tik pasirašė tuščia frazė. Bus laikas, kada tų brangių namų nebūs. Tu dar negali suprasti, koks brangus Tu Tavo tėveliam, sesytei, broliukui, kiek Tu gali šviesos parnešti į namus, jei tik nori, tikrai daug gali.

[Be datos]

[Be parašo]

44.

Velykas švenčiančios Lietuvaitės,

Aš, menininkas kiškis, kiškienė ir mūsų kiškiukai skaudžiai išgyvename, kad negalime nusiųsti Jums į tą šalčių šalį Tėvynės spalvomis dažytų margučių. Susirūpinusiais veidais, sugelto mis širdimis rašome Jums šį laišką-telegramą. Siunčiame Jums ve-

lykinius pavasario šventės sveikinimus ir linkėjimus skubiausiai sugrįžti į savo numylėtąjį kraštą.

Lietuvaitės, palazdėliai šlaite lenkia Jums savo mėlynas galvutes. Vyturėliai padangėj gieda Dievui už Jus. Sniego vanduo lekia, bėga į upelius, į Nemuną, į Baltiją, į Atlantą, pas Jus, pas Jus. Varnėnas ant žieduotos klevo šakos prie inkilėlio Jums švilpauja. Balandis ant klėties stogo Jums burkuoja. Visos sprogstančios žolelės, visi žiedai, samanėlės, visi paukščiai, visas miškas su visais savo gyventojais, giesmių garsais, aromatingiausiais kvapais, žavingiausiu ošimu Jums groja. Velykų Bobutė prašo audringiausių vėtrų nors kvapais savo kepsnių Jus sveikinti.

Aš, kiškis, su savo žmona ir vaikais renku gražiausias žiedų spalvas, žieveles, uogas, pumpurėlius, kad ateinantiems metams nudažyčiau Jums margučius taip gražiai, kaip graži Lietuva.

Jau skamba Velykų varpai. Jie kviečia ir žmogų, ir kiškį, ir vilką, ir lapę, ir balandį giedoti džiaugsmingą Alleliuja mirtį nugalėjusiam Gelbėtoju.

Kiškių šeimynėlė

(per I-ojo barako lietuvačių malonę)

[Be datos]

LIUDIJIMAI APIE ADELĘ DIRSYTĘ*

Vanda Abramonytė

Vanda Abramonytė gimė 1924 m. Klaipėdoje, tarnautojo šeimoje. Mokėsi Klaipėdoje, baigė mokytojų seminariją ir dirbo mokytoja. Suimta už partizanų veiklą. 1949 m. Ypatingojo Teismo nuteista 25 metams kalėjimo ir 5 metams teisių apribojimu pagal 58–1a ir 58–11 straipsnius. 1950 m. buvo atvežta į Magadaną. Dirbo 6-ojo ir 4-ojo kilometro Berlago stovyklose. 1959 m. grįžo į Lietuvą. Gyvena Radviliškyje.

Su Adele Dirsyte teko drauge būti Magadane, persiuntimo punkte (19-ajame kilometre), o vėliau – 6-ajame. Aš pirmomis dienomis buvau 6-ajame kilometre; ten pasistatėm palapines, pasistatėm ir barakus. A.Dirsytė irgi buvo tenai. Radviliškietė Benutė Steponaitytė gyveno viename barake su A.Dirsyte. Benutė su ja labai artimai bendravo. Per Benutę ir aš susipažinau ir suartėjau su A.Dirsyte. Kalbėdavomės apie buvusias mokyklas. Aš buvau tik ketverius metus dirbusi mokykloje, o A.Dirsytė buvo daug vyresnė. Pasakodavo apie bendravimą su mokiniais, kad niekada nekel-davo balso. Mokydavo tik geruoju, o aš sakiau, kad būdavau pikta.

Ji daug pasakodavo mums apie rašytojus – vieną dieną apie vieną, kitą dieną – apie kitą, apie literatūrą, Lietuvos istoriją.

Vasarą, dienai baigiantis, kiemo kampe, kad kas nepastebėtų, būdavo gegužinės pamaldos. Visas jaunimas susirinkdavo ir A.Dirsytė vedavo gegužines pamaldas. Mes patylom pagiedodavom. Turiu pasakyti, kad prižiūrėtojos buvo neblogos, tik iš tolo pasižiūrėdavo ir nevaikydavo, nors kartais ir išvaikydavo.

Toks buvo mano bendravimas su A.Dirsyte. Prie maldaknygės aš esu prisidėjusi. 6-ajame kilometre buvo Levutė Vizbaraitė. Ji artimai bendravo su Dirsyte.

Per šienapjūtę iš 6-ojo kilometro veždavo mus kokį 30 kilometrų. Ten buvo didelis miško plotas, kur tarp krūmų būdavo ir žo-

* Liudijimų kalba šiek tiek taisyta.

lės. Po visą plotą būdavo išmėtytos nedidelės, 7–9 žmonių grupės, gyvendavom nedideliuose namukuose. Už kelių kilometrų – kita grupė. Po darbo mes aplankydavom kitas grupes, bet kurioje grupėje buvo A.Dirsytė, aš dabar neprisimenu. Mūsų grupėje jos nebuvo.

Vėliau mus perkėlė į 4-ąjį kilometrą, iš jo veždavo į siuvyklą. Kiek žinau, administracija A.Dirsytę pradėjo persekioti turbūt 1953–1954 m. Jau 1955 m. Adelė Dirsytė buvo ligonė, ją laikydavo atskirame aptvare drauge su tokia Verute.

Radviliškis,
2001 m.

Leokadija Ališauskaitė-Paulionienė

Leokadija Ališauskaitė-Paulionienė gimė 1925 m. Alytaus apskr., Miroslavo vls., Talokų k., mažžemio amatininko – staliaus šeimoje. Baigusi pradžios mokyklą mokėsi Alytaus mokytojų seminarijoje. Kaip sportininkė dalyvavo spartakiadoje Maskvoje. 1946 m. suminta iš paskutinio kurso Alytuje. 1947 m. VRM Karo tribunolo Vilniuje nuteista už pasipriešinimo veiklą 10 m. lagerio ir 5 m. teisių apribojimu pagal 58–1a ir 58–11 straipsnius. 1947 m. pateko į Vorkutos lagerius, 1949 m. – į Taišeto lagerius, o 1950 m. – į Kolymą, Ber-

lago spec. lagerius, kur dirbo Chenikandžos šachtose. 1955 m. kovo mėn. buvo paleista iš lagerio pagal užskaitus ir palikta tremčiai Kolymoje. Persikėlė į Magadaną, 1957 m. baigė vakarinę vidurinę mokyklą Magadane. 1956 m. ištekėjo už buvusio Berlago kalinio J.Paulionio. 1957 m. gavo leidimą grįžti į Lietuvą. Išaugino dvi dukteris ir sūnų. Visi baigė aukštąjį mokslą.

Buvome nuvežtos į Užpoliarę, į Komiją, tuo metu garsią 501 „stroiką“.

Dirbome naktinėj pamainoj. Šalia geležinkelio atsikasi sniegą, atsikerti gabalus sušalusios tundros, rogutėmis veži iki pylimo, išverti ir vėl atgal. Taip dvylika valandų. Juodas nakties gaubtas, rodos, skrieja prie žemės. Ir „Grigo Ratai danguje apvirtę“, čia kitame dangaus kampe nei Lietuvoje, ir Aušrinė ne ten. Šviesa čia nuo pašvaistės, kuri mirga įvairiomis spalvomis. Bet nėra kada gėrėtis, nes brigadininkė vis ragina: „Davai, davai...“

Tuo metu aš dirbau poroje su buvusia vokiečių kalbos mokytoja A.Dirsyte. Tuometinėmis mano akimis jinai atrodė gerokai pagyvenusi, o dabar manau – gal turėjo 38–40 metų. Tai buvo žmogus, kuris niekaip nemokėjo prisitaikyti prie tų sąlygų. Fizinis darbas, matyt, buvo jai naujiena – niekaip nepakludavo nei kastuvas, nei „kirka“ – kirtiklis. O su tokiu darbininku poroje nelabai kas norėjo dirbti. Buvo gaila, kad taip yra. Pradėjau aš dirbti su ja. Atrodo, abi buvome patenkintos: viena – atradusi mokytoją, kita – mokinę. „Kenst du das Land, wo die Zitronen bluen“ – ir, rodos, jauti citrinmedžių kvapą, girdi tykų Reino pliuskenimą, matai tolumoje stūksančią Lorelei, girdi vargonais grojant „Tyliąją naktį“. Rodos, ir šaltis negnaibo nosies, ir toje begalinėje naktyje buvome ne mes. Kartu su berniuku prašėme „padovanoti angeliuką“. Vis kartojome: „Auf jeden Dezember folgt wieder ein Mai...“

Deja, deja... Apie tragiško likimo žmogų Adelę Dirsytę galiu pasakyti tiek: buvo ne šio pasaulio žmogus. Ją viskas žeidė labiau nei mus, kurios buvome jaunatviškai naivios. Tokie žmonės lūžta kaip ir medžiai, kurie nelinksta.

Elektrėnai,
1997 m.

Valerija Bagdonaitė-Čepienė

Valerija Bagdonaitė-Čepienė gimė 1923 m. Biržų apskr., Nemunėlio Radviliškio vls., Kuldūnų k., 15 ha turinčio ūkininko šeimoje. Skaistgiryje (Latvija) baigė 4 vidurinės mokyklos klases (ten buvo arčiau negu į Biržus), po to dirbo ūkyje. 1946 m. įsitraukė į Kaune organizuotą pasipriešinimo organizaciją. 1947 m. buvo suimta, bet Karo tribunolui trūko medžiagos, todėl buvo teisiama Maskvos „troikos“. Nuteisė 5 metams. 1949 m. buvo atvežta į Taišeto lagerius, prie Čunos. Iš ten pateko į Vanino persiuntimo stovyklą, o iš ten 1950 m. laivu atplukdyta į Magadaną, į Berlagą. 1952 m. pasibaigus bausmės terminui dar paliekama tremtyje, patenka į Ust Omčugą. Ten 1954 m. išteka už buvusio kalinio A.Čepo. 1957 m. grįžo į Lietuvą. Užaugino du sūnus ir dukterį. Gyvena Garliavoje.

1947 m. mus areštavo Biržų NKGB. Kalėjau Biržų ir Panevėžio kalėjimuose. Keletą kartų teisė Tribunolas, bet nesurinkdavo tinkamų įkalčių. 1949 m. nuteisė Maskvos „troika“.

Tais pat metais išvežė į Krasnojarsko lagerį. Po kelių mėnesių – į Vanino buchtą, persiuntimo punktą, o iš ten – į greta esantį lagerį Uch. Ten buvo daug lietuvių: Ada Dirsytė, Alytė Baranau-skaitė, Kazytė Ješkūnaitė, Dūdaitė, Strazdaitė ir daug kitų, vardų ir pavardžių daugelio jau nebeprisimenu. Tenai išbuvome apie 5 mėnesius; liko geriausi prisiminimai. Labai pagarbiai prisimenu Adą Dirsytę, tai buvo tikrai neeilinė asmenybė.

Ji buvo už mus kiek vyresnė, tikra mūsų globėja, patarėja ir auklėtoja, tarsi vyresnė sesuo ar net motina. Nė karto nesu jos mačiusi supykusios, nepatenkintos ar ką nors bloga kalbančios apie kitus žmones, net ir apie priešus.

Mes visos ją mylėjome, drįstu sakyti, labiau už kitas, nors visos labai gražiai sugyvenome. Ji mus siųsdavo pas mergaites pasikalbėti apie tikėjimą, meilę artimui, Tėvynei ir Dievui. Liepdavo sužinoti, ar visos susirašinėja su namiškiais.

Prabėgę metai, senatviškas amžius jau mus pakeitė. Jau sunkokai gaudomos mintys, todėl gal ko įdomesnio ir nebeprisimenu.

Į Magadaną mus plukdė laivu „Miklucho-Maklajus“, tai buvo apie spalio mėnesį. Mus saugoję čekistai atėję į triumą sakė, kad laive turbūt yra kokio šventoji, nes jie neprisimeną, kad jūra būtų buvusi tokia rami, kaip šią kelionę.

Magadane visus suvarė į lagerį, iš ten skirstė į kitus lagerius. Mane paliko Magadane prie 74 butų namo statybos. Su manimi liko Kazytė Ješkūnaitė, Dūdaitė ir kitos. Ada Dirsytė taip pat liko su mumis, bet dirbo kitur. Šiandien noriu prisiminti gautą iš Dirsytės Velykų dovaną – į baltą popieriaus skiautėlę įsuktą mažą gabalėlį Šv. Komunijos. Iš kur ir kas tai parūpino, tuo metu niekas neklausinėjo. Tiems žmonėms esu be galo dėkinga dar ir šian-dien. Prieš išvežant mane į Vachankos lagerį, A. Dirsytės iniciatyva kalinės rašė maldaknygę, ją vėliau visos nusirašinėjome. Kadangi aš nesuspėjau nusirašyti, tai man Dūdaitė atidavė savo. Šiek tiek man sekėsi piešti, tai Dirsytė paprašė nupiešti kai ką ant vokelio. Nebuvau lankiusi jokios piešimo mokyklos, tai man nela-bai sekėsi, bet šį tą pabraižiau ir buvau labai nepatenkinta, dau-giau nepiešiau. Kai pamačiau jau Lietuvoje išleistą maldaknygę su savo pieštu viršeliu ir paveikslėlių su keliuku, prie kurio yra

V.Br. prierasas, pamaniau lyg ir mano pieštas, bet nesu tikra, nes buvau dar keletą piešinių nupiešus.

Apie A.Dirsytę daugiau nieko neteko sužinoti. Apie liūdną jos likimą girdėjau iš kitų.

1953 m. išleista iš lagerio į „laisvą trėmimą“ apsigyvenau Ust Omciuge.

1954 m. susituokėme su A.Čepu. 1957 m. grįžau į Lietuvą.

Garliava,
2002 m.

Aleksandra Baranauskaitė- Čiurlienė

Aleksandra Baranauskaitė-Čiurlienė gimė 1928 m. Jonavos vls., Laukagalių k., ūkininko šeimoje; buvo jauniausia iš trijų dukterų. 1938 m. mirė tėvas. Pradžios mokyklą lankė Skaruliuose, vėliau – Jonavoje. 1943 m. įstojo į Ukmergės mokytojų seminariją, bet 1944 m. grįžo į Jonavos vidurinę mokyklą. 1946 m. gruodžio 27 d. buvo suimta drauge su grupe klasės mokinių. 1947 m. VRM kariuomenės Karo tribunolas Kaune nuteisė 7 metams lagerio pagal 58–1 a ir 58–11 straipsnius už antisovietinės spaudos spausdinimą ir platinimą, paramą partizanams. Nuvežė į Vilnių, o 1947 m. liepos mėn. išvežė į Pečiorą, iš ten – į 501 statybą, 1948 m. – į Taišetą, 1950 m. – į Kolymą, Magadaną. 1953 m. iš lagerio buvo paleista ir Magadane palikta tremčiai. 1954 m. sukūrė šeimą; gimė duktė ir sūnus. 1962 m. baigė vidurinę mokyklą Magadane. 1964 m. grįžo į Lietuvą. Vaikai baigė aukštąsias mokyklas.

1947 m. vasarą mus iš Kauno atveža į Vilniaus persiuntimo punktą. Čia aš susitinku E.Pavalkienę, kuri mane supažindina su mokytoja Adele Dirsyte, su S.Ladygiene. Čia jau ne kalėjimas – jaučiamės daug laisviau. Tik gaila, kad neilgai džiaugėmės taja „laisve“ – mus pradėjo ruošti kelionei – etapui. Pirtis, žeminančios kratos ir pasisėdėjimas (jau naktį) kieme, ant senų, menkų maišelių. Mes sėdjom prislėgtos baimės, nežinios, o iš barakų, kur gyveno vyrai, sklido daina: „Tam klaikiam pasauly, ant Pečioros kranto, plėšys juodas varnas mėlynas akis“...

Beveik išsipildė dainos žodžiai – mus ir vežė Pečioros link... Mūsų buvo daug. Tame pačiame vagone buvo Adelė Dirsytė, Lionytė Eimantaitė ir daug kitų. Mes visos buvom labai nusiminusios – paliekam Lietuvą, mūsų laukia nežinia, mes nežinom, ar kada begrišim... O traukinys vis dunda, mes vis tolstam nuo gimtosios žemės, nuo gimtų namų. Kažkas sušunka: „Jau Rusija“. Pasidaro taip baisu, kad mes pravirkstam. Tada A.Dirsytė pradeda mums pasakoti apie tautos didvyrius, jų drąsą, kančias, pasiaukojimą. Skatina mus prisiminti istoriją. Pasakoja apie mūsų rašytojus, poetus, ragina čia pat važiuojant pasimokyti eilėraščių, ji daug jų mokėjo. Ir mes, monotoniškai dundant traukiniui, kartojam eiles apie Tėvynę, ilgesį, meilę...

Tikriausiai vienas mėgstamiausių Dirsytės poetų buvo Aistis, ir ji mus mokė jo eilių. Prisimenu, susėdom susigūžusios ant narų ir kartojom paskui mokytoją:

*Augo sode serbenta
sidabrinėm kekėm.
Buvo meilė taip šventa,
Niekam nepasakėm...*

Kartojom, kartojom ir.., stebuklas! Kažkur dingo baimė, o prieš akis – mūsų sodas, besileidžianti saulė, mano mėgstamiausias serbentų krūmas...

Mokytoja žinojo, kaip mus išblaškyti, kaip nuvyti baimę, kaip nušluostyti ašaras...

Ir taip jos globojamos mes pasiekiam Pečiorą. Čia mus pasitinka kriminalistai šūksniais: „fašystov privezli“... Ir vėl baimė, ir vėl mokytoja mus ramina, kad nereikia jų bijoti, kad ir blogiausiame žmoguje pirmiausia reikia ieškoti nors krislelio gėrio, nes jis glūdi kiekviename, tik blogis jį užgožęs...

Mes jau 501 statyboje – tai ledjūrio link nusitiesusi geležinkelio magistralė. Mus lydėję sargybiniai pasakė, kad šis geležinkelis nutiestas ant žmonių kaulų. Ir mes tuo tikim, nes aplink tokia mirtina tylą ir labai jau žiaurūs mūsų „globėjai“.

Dirbam prie geležinkelio, kasam griovius, „katlovanus“. Mūsų apdarai nepritaikyti tokiems darbams – greit peršlampa, o džio-

vinti nėra kur. Palapinėje stovi viena krosnelė, „buržuika“, bet prie jos neprieisi. Tad išsigręžiam kojines, nusivalom batus ir vėl aunamės – džiovinam sava šiluma...

Dar nespėjam gerai sušilti, tik užsnūstam ir jau girdim: „podjom, vertušku razgružat“. Keliamės, drebėdamos rikiuojamės ir žygiuojam prie geležinkelio. Gerai, jeigu greit atvažiuoja toji „vertuška“, iškraunam, kad ir pavargstam, bet apšylam ir žygiuojam namo. Bet dažniausiai reikia dar ilgai laukti. Šalta. Sutupiam, susiglaudžiam ir šildomės. Mokytoja, kad ir labai išvargusi, sušalus, dar sugeba mus šnekinti, pataria pasikeisti vietomis, kad kraštutinės galėtų apšilti, viduryje vis šilčiau. O paskiau nukreipia mūsų žvilgsnius į dangų, liepsnojančią įvairiomis spalvomis. Tokio dangaus Lietuvoje nematėm – tai šiaurės pašvaistė. Susiglaudžiam dar arčiau į vieną krūvelę ir grožimės tuo gamtos stebuklu, kuris lyg ir nuveja tą smelkiantį šaltį.

Vieną kartą mums bekasant tą atvežtą žvyrą, mokytojai sulūžo kastuvas, rankose liko tik kotas. Darbų vykdytojas, labai žiaurus, pamatė nukritusį kastuvą, pagriebė jį ir lėkdamas aplink ėmė šaukti: „Kas sulaužė kastuvą?!“ Žinoma, niekas neprisipažino – mokytoja ir toliau pasilenkusi kasė žvyrą kotu. Ačiū Dievui, buvo naktis, jis taip ir nesužinojo, kas sulaužė kastuvą. O jeigu būtų pamatęs?

Taip dirbdamos mes labai greit išsekom, daug kas ir susirgom. Mus išsiuntė į OP („ozdorovitelnyj punkt“). Ten mus išskirstė ir su Dirsyte susitikom tik Taišete, kur suvežė vien politinius kalinius. Reikėjo dirbti ir miške, ir prie geležinkelio. Vasarą labai vargino mašalai („moškara“). Jie visur įlisdavo, nors ir slėpdavom veidą, apraišiodavom rankas, kojas. Ypač nuo jų kentėjo mokytoja – jos veidas ištino taip, kad ir akių beveik nesimatė. Rankos, kojos irgi baisiai sutinusios. Gal tą mašalų gėlimas jai sukeldavo alergiją? Baisu buvo į ją žiūrėti, o kaip padėti, nežinojome. Nors zonoje ir buvo medicinos punktas, bet jos niekas negydė, o į darbą varė. Tačiau mokytoja mokėjo ir tai iškęsti. Dar ir mus pamokydavo, kad nereikia dejuoti, ir niekad nereikia galvoti, „kad mano skausmas yra didžiausias skausmas“, visada ir visur yra labiau kenčiančių. Savo skausmą reikia aukoti už kitus ir dėkoti Dievui už tai, ką gauni, kaip darė Šv.Teresė. Mes stebėda-

vomės jos ištverme ir, matydamos visa tai, negalėdavom nepasimokyti. Kai būdavo labai sunku, kai skaudėdavo, prisimindavom mokytojos žodžius, įsijausdavom į jų prasmę ir... prašviesėdavo dangus...

Mokytoja ir melstis mus mokydavo, įsijausti į kiekvieną maldos žodį, ypač kalbant „Tėve mūsų“. Mokė melstis ir savais žodžiais, atlikti visuotinę išpažintį. Ir mes stengdavomės atlikti visa tai taip, kaip mokė mus mokytoja...

Iš Taišeto mus atveža į Vanino buchtą. Atveda į lagerį pas kriminalistes. Suveda į barakus – sienos išbraižytos, išpaišytos, baidios. Ir mes turėsime čia gyventi? Siaubas., susigūžiam ir stovim nuleidusios galvas.

Mokytoja ir čia sugebėjo mus nuraminti, pamokyti, kaip viso to nematyti, kaip ir per purvą žengiant nesusitepti...

Nusiraminom, įsikūrėm, tik neilgam – mus užpuolė kriminalistės; jos norėjo iš mūsų atimti paskutinius skudurėlius. Nepavyko. Po to susidūrimo su kriminalistėmis mus išvedė į kitą lagerį, kur jau buvom vien politinės kalinės. Čia sunkiai dirbt nereikėjo. Reikėjo tik apsitvarkyti zonoje ir iš miško parsinešti malkų. Daugelis iš mūsų buvo labai nusilpusios, sirgo. Tad tos, kurios eidavo į mišką, be malkų, dar sugebėdavo parinkti ir bruknių lapų, karvais ir žiupsnelį uogų; jomis gydydavo silpnąsias. Tos, kurios buvom sveikesnės ir laisvesnės, rengdavom literatūrinius vakarėlius. Žinoma, mokytojos paragintos. Mokėmės viena iš kitos ir deklamavom Maironio, Brazdžionio, Aisčio ir kitokias eiles. Kai kurios net ir padainuodavo. Ir vokiškai pasimokydavom. Dirsytė buvo vokiečių kalbos mokytoja, tad mus pamokydavo Gėtės, Šilerio, Heinės eilių. Dar ir dabar turiu lageriuose padarytą ir man padovanotą knygelę, kurioje surašyti šie posmeliai. Brangus prisiminimas...

Čia mes vėl meldavomės kartu. Mokytoja mus pradėjo raginti kurti maldas. Jas užrašydavom ant tošies gabalėlių, o vėliau perrašydavom. Gražiausios maldos buvo Dirsytės ir Lionytės Eimonaitės. Gražios buvo ir kitų, nes visos jos sklido iš širdies.

Taip buvo padaryta pradžia maldaknygei, apkeliavusiai beveik visą pasaulį. Galutinai parašyta ir įrišta ji buvo Magadane, o kaip pateko į užsienį, dar ir dabar nežinom.

Magadane su mokytoja aš trumpai buvau, – daugiausia pasikeisdavom laiškeliais. Viena, rašytą ant skudurėlio, dar ir dabar turiu. Tai labai brangi relikvija, kurią gavau prieš pat išeidama į laisvę. Dar vieną laiškėlį gavau ir laisvėje. Tada jau ruošiausi naujam gyvenimui, į kurį mane lydėjo mokytojos patarimai, pamokymai, palaiminimas. Visada ir visur jaučiau jos globą – ji buvo mano gyvenimo Mokytoja.

Mergaitės pasakojo, kad mokytoja sunkiai sirgo. Jos, kol galėjo, tol lankė. Vėliau ir nuo jų atskyrė, išvežė. Sakė, kad mokytoja vežama atsisveikino su gyvenimu. Ji daug kentėjo ir savo kančias aukojo kitų labui, – apie save niekad negalvojo. Savo patarimais, globa padėdavo kitiems ir niekad nelaukdavo, kad kas atsilygintų. Ir mus mokė – padarėte gera kam nors, nelaukite, kad tuo pačiu atsilygintų jums. Ateis diena ir jums kas nors ką nors padarys gera, kai jūs to nelauksite, nesitikėsite, bet jums to labai reikės...

Visi tie žodžiai, pamokymai, patarimai gyvi ir šiandien. Ir gyvena dar ilgai, nes tai, ką patyrėm pačios, ko mokė mus mokytoja, mes perduodam savo vaikams, savo anūkams. Gal ne viskas, bet tai, kas svarbiausia, – išliks. Pagaliau liks skudurėlis, knygelė, o juose – gilios mintys. Ir svarbiausia – maldaknygelė. Ją žmonės skaito įvairiomis kalbomis, ir žodžiai, patys reikšmingiausi žodžiai apie artimą, Tėvynę, meilę, atlidumą skverbiasi į kiekvieną širdį, verčia pamąstyti apie tai, kas svarbiausia šiame pasaulyje, žmoguje. Pažiūri maldaknygelę, pavartai, paskaitai ir jauti – Mokytoja čia pat, su tavimi... Ir taip bus visada, nes jos pėdsakas giliai įspaustas mūsų žemėje, mūsų širdyse.

Kaunas,
1997 m.

Valerija Bernatavičiūtė- Kvedaravičienė

Valerija Bernatavičiūtė-Kvedaravičienė gimė 1929 m. Mažeikių apskr., Vegerių vls. ir kaime, 23 ha turinčio ūkininko šeimoje. 1941 m. įstojo į Žagarės gimnaziją, nuo 1946 m. mokėsi Mažeikių gimnazijoje. 1949 m. iš VI klasės buvo suimta už pasipriešinimo veiklą. Maskvos „troikos“ sprendimu 1949 m. buvo nuteista 25 metams lagerio pagal 58–1a ir 58–11 straipsnius. Tais pačiais metais pateko į Taišeto persiuntimo stovyklą, iš ten 1950 m. – į Vanino persiuntimo punktą ir tais pačiais metais laivu buvo perkelta į Kolymą, Magadaną, kur dirbo Berlago lageryje, 19, 18 stovyklose, vėliau – 6-ajame kilometre, kur piešė vaizdelį A.Dirsytės parašytai maldaknygei. 1956 m. byla peržiūrinčios komisijos nutarimu buvo iš lagerio paleista ir išvažiavo į Kazachstaną, Džezkazganą. Ten ištekojo už buvusio politinio kalinio Kvedaravičiaus. Gimė dukterį ir sūnus. 1961 m. KGB valdininkas Džezkazgane V.Bernatavičiūtę tardė apie JAV išleistą maldaknygę, rodė fotojuostoje maldaknygės rankraštį ir norėjo, kad ji prisipažintų dėl maldaknygėje įdėto piešinio autorystės, priekaištavo, kad ji palinkusį kryžių piešė norėdama parodyti, jog Sovietų Sąjungoje gyvenimas vis blogėja. Ji neprisipažino piešusi. Dabar, mirus vyrui, gyvena Klaipėdoje. Vaikai baigė aukštąjį mokslą.

Su Adele Dirsyte susipažinau Vanino buchtos kaimely, kai mus perkėlė į buvusią japonų belaisvių stovyklą. Čia mūsų buvo apie 2000 politinių kalinių įvairių tautybių. Mūsų, lietuvių, irgi buvo nemažas būrys. Kadangi tuo metu Vanino buchteje kalinių, vežamų į Magadaną, buvo labai daug, tai mes laivo laukėme visą vasarą. Į darbus nevarė, neturėjo kur, režimas irgi nebuvo griežtas, tai mes galėdavom susirinkti ir padainuoti, pasimelsti, pagiedoti, ir visų tų mūsų pabendravinimų širdis buvo Adelė Dirsytė. Nors jau daug vargo patyrusi ir drabužiais senais, sudėvėtais, bet nuo jos sklido kažkokia neišsenkanti šiluma ir tuo traukė prie savęs. Kai artimiau susipažinau, buvau maloniai nustebinta, kokia turtinga šios kuklios moters dvasia, kiek joje meilės Tėvynei, Dievui ir žmogui! Ir ji, nors tyliai, ramiai, stengėsi įskiepyti šį turtą ir į mūsų, jaunesnių sielas. Buvo labai jautri kito skausmui, visokiai neteisybei, bet viską išliedavo tyliai, o kitus mokėdavo paguost, patart, kaip pakilti virš tos žiaurios, alinančios kasdienybės, mal-

doje rasti nusiraminią. Niekad nemačiau jos piktos. Nepaprastai kantri, visada tvirtų įsitikinimų. O kaip švęsdavome Kūčias! Nors ir labai alkanos visada būdavome, bet Kūčių dieną visai nevalgydavome ir vakare, grįžusios iš darbo, sunėsdavome savo dienos duonos davinį, sudėdavome į krūvą, susėsdavome visos, pasimelsdavome tyliai, pabendraudavome ir eidavome miegot, kol prižiūrėtojai nepastebėdavo. Čia režimas buvo labai griežtas, nei jokių dainų, nei giesmių, nei didesnio susibūrimo negalima. Kai mūsų gyvenimas po Stalino mirties pagerėjo, nuėmė numerius, vėl turėjom savo vardus ir pavardes, valgėm sočiau duonelės, galėjom artimiesiems laiškus rašyti, neribotai iš jų gauti, deja, mūsų mieloji mokytoja jau buvo fiziškai išsekusi. Gavusi iš savųjų vieną laišką, kuriame buvo rašoma, kad (neprisimenu) ar sėters, ar brolio sūnus vedęs, liūdnai man pasiguodė, kad dabar jau pasijutusi esanti sena.

Mane išvežė į kitą lagerį, o jinai buvo gydoma stacionare ir daugiau jos nebemačiau. Nors daug metų praėjo, bet vis prisimenu ją išvargusią (ji visą laiką buvo prie sunkių darbų), bet maloniai besišypsantią su dideliu, juodais dažais baltame skudure išrašytu numeriu, užsiūtu ant juodos skarelės virš kaktos, virš kelių ant sijono ir ant nugaros, deja, neprisimenu, koks tai buvo numeris, juos mes visos turėjom, mano buvo 2-795.

1961 m. mane iškviatė Kazachstano Džezkazgano miesto sauguman (tuo metu ten gyvenau), klausinėjo mane apie tą maldaknygę, parodė fotonuotraukas, ne spausdintos, o dar Dirsytės rankraštį, kurį iškart pažinau. Taip skaudu buvo matyti tą rankraštį ir žinoti, kad jos gyvos jau nebėra, bet tardytojas mane nužlugino pasakęs, kad ši maldaknygė išspausdinta Amerikoje.

Klaipėda,
1999 m.

Aldona Bielinytė

Aldona Bielinytė gimė 1926 m. Švenčionių apskr., Adučiškio miestelyje, vargonininko šeimoje. Mokėsi Vilniaus 2-oje mergaičių gimnazijoje; ją baigė 1945 m. ir įstojo į Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą. 1946 m. buvo suimta, nuteista 8 m. lagerio ir 3 m. teisių apribojimu. 1947 m. su A. Dirsyte buvo Lukiškių kalėjime. Paskui buvo išvežta į Mordovijos lagerius, vėliau – į Krasnojarską. Ten baigė Miškų pramonės technikumą. Ištekėjo už ukrainiečio. Vėliau dirbo Leningrado srityje. Į Lietuvą grįžo 1992 m. Gyvena Vilniuje.

Skaitydama prisiminimus, išspausdintus „Katalikų pasaulyje“ ir žurnale „Caritas“ apie Adelę Dirsytę, jos kančias sovietiniuose lageriuose ir nepalaužiamą jos dvasią, pagalvojau, kad ji garbingai atliko krikščionės pedagogės pareigas, baisiausiomis sąlygomis moraliai palaikydama savo jaunesnes nelaimės seses, mokydama jas neprarasti tvirtybės ir vilties, patardama visus vargus aukoti Dievui už Tėvynę.

1944–1945 mokslo metais, kai mokiausi Vilniaus II mergaičių gimnazijos paskutinėje klasėje, pas mus atėjo nauja vokiečių kalbos mokytoja Adelė Dirsytė ir buvo paskirta mūsų klasės auklėtoja. Klasėje buvo net 48 mergaitės ir naujoji mūsų mokytoja iš pat pirmų dienų stengėsi įdėmiai į visas įsižiūrėti ir kiekvieną pažinti. Sunki tai buvo užduotis, nes laikai buvo neramūs, nepalankūs atviram bendravimui, tačiau Adelė Dirsytė atrado kelią į mūsų širdis. Buvom tikinčios, kiekvieną sekmadienį matydavome savo auklėtoją Šv. Mikalojaus bažnyčioje ir palengva užsimezgė su ja artimesni ryšiai. Auklėtoja pakvietė mus į ateitininkų susirinkimą. Mes buvome sužavėtos Stefanijos Ladygienės paskaitų, vėliau su mumis bendravo ir kiti labai įdomūs žmonės ir mes įsitraukėme į ateitininkų veiklą. Kiekviena gavome konkrečias užduotis. Aš su drauge globojome dvi šeimas. Trims senutėms sėdėms invalidėms atnešdavome iš parduotuvės pagal talonus maisto produktų, pjovėm ir kapojom malkas, sunešdavom jas į kambarį, sutvarkydavome jų skurdų būstą, prinešdavome vandens porai dienų. Kita šeima – tai našlė su penkiais berniukais nuo vienerių iki penkerių metų amžiaus. Mes rinkome aukas tai gausiai

šeimai paremti, o vieną vaiką parsivedžiau į savo namus, kad tai moteriai būtų lengviau išmaitinti likusius keturis.

Baigiantis mokslo metams mūsų auklėtoja susirūpino mūsų ateitimi ir pasikvietė į klasę psichologą, kad patartų mums, kokią pasirinkti profesiją. Visos parašėme rašinius laisva tema ir po kurio laiko pagal braižą ir tų rašinių turinį gavome rekomendacijas, kokiam darbui geriausiai tinkame.

Nežinau, ar kas pasinaudojo tais patarimais. Gyvenimas įvedė savo pataisų mūsų pasirinkimui. Visos įstojome į universitetą, pedagoginį institutą ar konservatoriją, bet daugeliui iš mūsų teko baigti kitokius mokslus.

Nemažai mūsų klasės mergaičių, iškentėjusios KGB tardymus ir nuteistos po 8 ar 10 metų, su savo auklėtoja susitikome Lukiškių kalėjime. Kameros buvo prigrūstos kalinių, kad ne iš karto pastebėsi pažįstamą veidą. Labai apsidžiaugiau pamačiusi Stefanią Ladygienę, su ja kartu sėdėjome KGB vienutėje. Glaudėmės prie šio nuostabaus, didžiai gerbiamo, tauraus žmogaus, ji buvo mums ramstis, iš jos sėmėmės stiprybės, ji atstojė mums ir mamą, ir namus. Kitame kameros gale mergaičių apsupta sėdėjo Adelė Dirsytė. Žiūrėjo ji į savo auklėtines su užuojauta ir liūdnei šypsojosi. Mačiau, kad ji daug meldėsi. Ar turėjo ji artimesnį žmogų kameroje, kur buvo apie 80 moterų, aš nežinau. Ji laikėsi tvirtai, nemačiau jos, kad verktų, manau, kad pati ji ne vieną verkiančią paguodė ir nuramino.

Žinojom, kad greit išveš, bet laikėmės ramiai, rengėm įdomius pokalbius, deklamavom eilėraščius, dainavom ir giedojom giesmes. Iš duonos turėjom pasidariusios rožančius ir bendrai meldėmės. Kameroje buvo įdomių žmonių, turėjome ir poetę, kuri kiekvienai iš mūsų gimtadienio proga sukdavo eilėraščių.

Kūčios buvo liūdnos, prisiminėm namus, verkėm ir dainavom:

*Neliūdėk, mamyte, kad prie Kūčių stalo
Šiemet mano vieta pasiliks tuščia
Ir nelauš plotkelės iš tavo rankelių
Ta, kur pernai laužė ir buvo drauge.*

Iš Lukiškių mane išvežė anksčiau, liko daug artimų žmonių, tarp jų Stefanija Ladygienė ir Adelė Dirsytė, su kuria daugiau nesusitikome. Ilgai nieko nežinojau apie auklėtoją, bet vieną S.Ladygienės mirties metinių minėjime sutikau moterų, kurios su A.Dirsyte kartu perėjo visus lagerių vargus. Išgirdau kraupių pasakojimų apie auklėtoją. Ją žiauriai kankino, bet ji laikėsi tvirtai, niekam nesiskundė ir savo kančią aukojo Švenčiausiajai Mergelei Marijai, prašydama Ją, kad gelbėtų silpnesnius. Stengdamasi mergaites paremti dvasiškai, ji ragino melstis ir užrašinėti savo sukurtais maldeles. Adelė Dirsyte jau buvo parašiusi nedidelę maldaknygę ant lapelių, o papildžius ją naujomis maldomis ir įrišus į gražiai siuvinėtus viršelius, gimė unikali rašytinė kalinių maldaknygė, apkeliausi visą pasaulį.

Nepageidautini buvo lagerių valdžiai tokie žmonės kaip mokytoja Adelė Dirsyte. Jie visokiais būdais stengėsi ją sunaikinti višaip tyčiodamiesi ir kankindami, bet dvasios jos nepalaužė, tačiau sužalojo fiziškai. Ji mirė kankinės mirtimi nenugalėta.

Adelė Dirsyte savo tauriu gyvenimu ir kančia įrodė savo meilę Dievui ir Tėvynei.

Tebūnie šviesus jos atminimas.

Vilnius,
1999 m.

Pranutė Čebelytė

Gimė 1907 m. Rokiškio apkr., Obelių vls., Antanašės k., ūkininko šeimoje. Baigusi 4 klases įsigijo mezgimo mašiną ir tuo vertėsi. Buvo apsiskaičiusi, aktyvi visuomenininkė, platino antisovietinę spaudą. 1946 m. buvo suimta ir Rokiškyje nuteista 10 m. lagerio pagal 58–1a ir 58–11 straipsnius. Į Magadaną buvo atgabenta 1950 m. drauge su A.Dirsyte; iš pradžių jos buvo drauge. Vėliau P.Čebelytė perkelta į 23-ąjį kilometrą, į ligoninę, kur dirbo aptarnaujančioje grandyje.

1955 m. iš lagerio buvo paleista ir palikta tremčiai. Dirbo 23-iajame kilometre, aptarnavo neigaliųjų namus. 1957 m. išteko už ukrainiečio.

1962 m. grįžo į Lietuvą, apsigyveno Zapyškyje; išgijo namelį. 1984 m. mirė Zapyškyje, palaidota Antanašės kapinėse Obelių vls.

Manoma, kad būtent jai A. Dirsyte dedikavo 1953 m. vasario 16 d. proga maldaknygę.

Ona Čiurlionytė-Liutkevičienė

Ona Čiurlionytė-Liutkevičienė gimė 1922 m. Alytaus apskr., Merkinės vls., Bingelių k., ūkininko (30 ha smėlio) šeimoje. Baigė Merkinės pradžios mokyklą. 1946 m. buvo suimta už ryšius su partizanais, tardyta Vilniuje. Teisė VRM kariuomenės Karo tribunolas; nuteisė 10 metų lagerio ir 5 m. teisių apribojimui. 1947 m. pateko į Komijos ASSR Vorkutos lagerius, 501 statybą. 1949 m. perkelta į Taišeto Oziorno spec. lagerį, vėliau perkelta į Andziobą miško darbams. 1955 m. buvo paleista pagal užskaitus. Tais pačiais metais išteko į persikėlė į Krasnojarsko miestą. 1959 m. grįžo į Lietuvą, kur Kaune vyro tėvai turėjo namą. 20 metų dirbo dirbtinio pluošto gamykloje.

Labai gerai prisimenu Adelės Dirsytės veidą ir jos nuoširdumą. Mes buvome ne vienoje brigadoje, bet susitikdavome kasdien eidamos į darbą ir iš darbo. Dar Kolymoj kartu „katlavanus“ kasdavom ir „vertuškas“ išversdavom. Jeigu ji pamatydavo, kad bloga nuotaika (bloga nuotaika mums buvo kasdieninė duona, smulčiau rašyti apie tai neverta, nes kiekviena ją su savimi nešiojom), ji visuomet, būdavo, prieš, švelniai pradės kalbėti apie visai kitus dalykus, kad nors kiek išblaškytų. Sakydavo, kad ji radusi kokį sargų išmestą laikraščio gabaliuką, kad sužinojusi, jog mes ilgai čia nebūsime. Mus išvaduos, tik reikia truputį kantrybės.

Nežinau, iš kur ji turėjo tiek daug vidinio gerumo, nuoširdumo. Paskui aš patekau į ligoninę ir susitikome tik po metų, kai mus atskyrė nuo kriminalinių. Buvome kartu gal 2 ar 3 mėnesius. Tada mus išskirstė. Atsimenu, ir mano nervai buvo pakrikę, kaip

sako, ėjau iš proto, bet tykiai. Atsimenu, visos renkasi, kas su kuo kartu ant gultų miegos. Buvo pas mus tokia Jadžė Šepikaitė, žemaitė, labai puiki mergina, bet taip pat labai nervinga. Ją suėmė su partizanais, sudegino jų sodybą, nušovė du partizanus. Ją pačią pasodino tarp lavonų, liepė juos apsikabinti ir fotografavo. Taip perėjo pragarą iki dugno. Tada priėjo prie manęs Dirsytė ir klausia: „Onute, su kuo tu eisi kartu?“ Aš sakau: „Turbūt su Jadze“. Man tada sako: „Onute, neik, eik su mumis“. Tik vėliau supratau, kad jai buvo gaila manęs, nes kai susirenka dvi tokios, tada jokios paguodos. Aš ir pasilikau su Dirsytės draugija. Su ja buvo Kazytė Šulskytė (mokytoja), Olė Baranauskaitė, Olytė Simanavičiūtė ir Olytė Eismontaitė (gimnazistės). Dirsytė jas mokydavo, arba, būdavo, kokią knygą pasakoja, paskui diskutuoja. Ji visada mokėdavo įtraukti į pokalbį ir mane. Kartais aš ir susikaupti nelabai galėdavau. Matyt, ji iš veido suprasdavo mano būseną, kad aš visai negirdžiu, tiesiog būnu paskendusi savo mintyse. Neseniai buvau sužinojusi, kad mirė tėvelis, o po dviejų mėnesių mirė sesutė, palikusi keturis mažus vaikučius. Manau, kad suprantama, kokia būseną galėjo būti.

Adelė Dirsytė visada mokėdavo nutraukti tą uždangą. Kai ką nors aptardavo, ji dažnai paklausdavo: „Onute, o kokia tavo nuomonė?“ Taip nejučiom ir įtraukdavo į pokalbį. Nueidavome į valgyklą, tai visada man didesnė duonos riekelė.

Taip gerosios Adutės dėka aš po truputį atgavau pusiausvyrą. Vėliau viską supratau – jai tiesiog buvo gaila manęs. Visada, visada prisimenu ją kaip šviesią žvaigždę. Vėliau mus išskyrė. Ją išvežė į vieną koloną, mane į kitą ir daugiau nebesusitikom. Tegul jai gerasis Dievulis atsilygina. Tesuteikia jai Dangaus Karalystėje rojaus kampelį!

Kaunas,
1999 m.

Eleonora Grigalavičiūtė-Rubenė gimė 1923 m. Raseinių apskr. ir vls., Aukštašlynio k., pasiturinčio ūkininko šeimoje. 1943 m. baigė prekybos mokyklą Kaune. Nuo 1945 m. tapo partizanų ryšininke. Nuo 1947 m. buvo apygardos štabo ryšininkė ir gyveno su partizanais. 1948 12 08 suimta. 1949 m. „troikos“ nuteista 10 metų lagerio ir 5 metus teisių apribojimu pagal 58–1a ir 58–11 straipsnius. Tais pačiais metais išgabenta į Taišeto lagerius, o 1950 m. – į Vanino buchtą, Uį stovyklą, iš ten – į Magadaną Kolymoje, į Berlago spec. lagerius. Magadane dirbo 18 lageryje, 6-ajame, 4-ajame kilometre, kur teko bendrauti su A.Dirsyte. Iš lagerio paleista 1955 m. (kaip atlikusi $\frac{2}{3}$ bausmės laiko). 1956 m. iškėlė už politinio kalinio Rubenės ir išvyko į Latviją, vyro tėviškę. Išaugino dukterį (sūnus studentas žuvo). Gyvena Latvijoje, Jūrmaloje.

Jau praėjo tiek daug metų, todėl bus sunku paeiliui surikiuoti tai, kas buvo tuose pokalbiuose bendraujant su Adele Dirsyte. Nuo kurio laiko ir kuriame lagerio punkte prasidėjo mūsų suartėjimas (o toliau ir labai artimas), taip ir negaliu pasakyti. Kadangi aš ir po tardymų dėl sveikatos buvau paskirta į antrą grupę, o A.Dirsytė kentė nuo didelio kraujo spaudimo, tai mes abi dažnai būdavom zonos darbininkės ir galėjom daug laiko praleisti kartu. O kai ji paprašė mane perrašyti mažutę maldaknygę, kuri buvo nevykusiai įrišta, 4 cm ilgio ir 3 cm pločio iš rūkomo popieriaus, sakydama: „tavo aiškus raštas“, tada mes dar labiau suartėjome. Kitos maldaknygėlės buvo kur kas geriau įrištos ir trupučiuoką didesnės (vienu cm). Gaila, savosios neįstengiau išsaugoti.

Adelė Dirsytė buvo tas žmogus, kuris rasdavo kiekvienai gerą, raminamą žodį, kuris padėdavo ištverti visas skriaudas ir sunkumus, nors pati dažnai vos vilkdavo kojas. Ji tiek daug mokėjo pasakoti apie žmogaus dvasinę kultūrą, etiką, literatūrą, kad mums visada būdavo per mažai laiko.

Skaudu prisiminti tą laiką, kai Adelei Dirsytei prasidėjo nemigo naktys. Ji negalėdavo užmigti ištisom savaitėm. Lagerio gydytoja Antanina Badalova ateidavo, pažiūrėdavo, kiek ir kokių vaisių duodavo, jau neatsimenu. Taip Adelės sveikata ėjo vis blogyn

nerviniu atžvilgiu, kol galiausiai ją paskyrė į atskirą baraką, atitvertą nuo bendros zonos aukšta vieline tvora. Ten buvo karceris ir nesilaikantiems lagerio režimo. Bet Adelę Dirsytę dienos metu leisdavo būti šio barako teritorijoje, ji tylėdama visą laiką eidavo palei tvorą. Kiekvieną kartą, kai būdavome zonoje, arba grįžusi iš darbo aš vis priedavau prie tvoros, bet dažnai Adelė neprataravo nė žodžio, o būdavo ir tokių momentų, kai ji nepažindavo arba sakydavo – „o ko tu čia atėjai?“

Galiausiai ją išvežė, kaip tada sakydavo, – į žemyną. O po kiek laiko iš lagerio sargo sužinojau, kad jos nėra tarp gyvųjų.

Sluoka (Latvija),
2000 m.

Albina Grinevičiūtė-Ramonienė

Albina Grinevičiūtė-Ramonienė gimė 1929 m. Trakų apskr., Rumšiškių vls., Gastilionių k.; tėvas turėjo 2 ha žemės, dirbo policininku. Rumšiškėse baigė 6 pradžios mokyklos skyrius. Nuo 15 metų pradėjo dirbti Kauno ligoninėje ir mokėsi suaugusiųjų gimnazijoje. 1948 m. lapkričio 5 d. už ryšius su partizanais suimta iš VI klasės drauge su seseria, o 1949 m. Maskvos „troikos“ sprendimu nuteista 10 metų lagerio ir 5 m. teisių ribojimu pagal 58–1a ir 58–11 straipsnius. Tais pačiais metais buvo perkelta

į Magadano Kolmos spec. lagerį – Berlagą. Dirbo 19-oje, 18-oje lagerio kolonijoje. 1955 m. iš lagerio buvo paleista ir palikta tremčiai. 1956 m. ištekojo už politinio kalinio Stasio Ramono; gavusi leidimą tais pačiais metais išvyko į Lietuvą. Išlaugino sūnų ir dukterį. Gyvena Kaune.

Man būnant Magadane, 19-ame moterų lageryje, teko bendrauti su mokytoja Adele Dirsyte. Apie metus gyvenome viename barake. A.Dirsytė buvo gerokai vyresnė už daugelį mūsų, todėl ji mums buvo kaip motina. Ji buvo tyli, dažnai susimąsčiusi ir nepaprastai dvasinga. Mums tai buvo tikra palaima, iš jos mes semdavomės dvasinės ir fizinės stiprybės. A.Dirsytė liūdiničias paguodavo, suklupusias pakeldavo, išlydėdama į etapą palaimindavo.

Vieną kartą teko švęsti Vasario 16-ąją. Susibūrėme pas mane, antrame aukšte. Kad nekiltų įtarimo, pasikvietėme Julytę (pavardės neprisimenu), šventėme jos vardo ir gimimo dieną. Čia buvo ir mūsų mokytoja, taip pat L.Zeniūtė, V.Rudienė, Vl.Girčiūtė. Pirmiausia suklaupusios ant gultų sugiedojome Lietuvos himną. Vėliau deklamavome Maironio ir Brazdžionio eiles. Svetimtautėms labai patiko mūsų sugiedotas Lietuvos himnas, tuomet joms sakėme, kad giedojome jubiliejinį „Ilgiausių metų“. Prisimenu, tai buvo pirties dienos vakaras.

Pirties diena būdavo pati sunkiausia diena mūsų gulago gyvenime, ypač žiemą arba pūgos metu. Tą dieną lipdavome į kalną du ar net tris kartus. Nešėme kelmus kurui. Žiemos metu tą kelmėlį prisirišdavome dirželiu ir „veždavome“ nuo kalno iki kelio, kur jau reikėjo žygiuoti rikiuotėje po penkias. Lipdamos į kalną dauguma iš mūsų kalbėdavome „Kryžiaus keliu“, juos mus išmokė mokytoja. Gana dažnai ir čia tekdavo bendrauti su A.Dirsyte. Po „sočių“ pietų, sunkvežimiu veždavo į miesto pirtį. Išsimaužiusioms pirtyje dar keletą valandų tekdavo pastovėti lauke. Po to lediniais plaukais, apšarmojusiais veidais jau vakare grįždavome į „namus“.

Prieš Šv.Velykas A.Dirsytė mums atlikdavo rekolekcijas. Tuomet ji lankydavosi kone pas visas lietuvaites. Taip pat ir spalio mėnesį primindavo, kad nepamirštume sukalbėti Rožančių. Rožančių turėjome beveik visos atsivežusios iš tėvynės kalėjimų, buvome pasidariusios iš duonutės. Rožančių kalbėdavome kasdien, jau po „atbojaus“, gulėdamos. Gavėnios metu ir „Kryžiaus keliu“ maldas kalbėdavome.

1953 m. A.Dirsytę išvežė į Magadano 18-ąjį vyrų lagerį. Ten buvo sukaltas lentinis barakas, jis buvo pavadintas vyrų ir moterų psichine ligonine. Gal būtų tikslesnis jos toks pavadinimas: „Nepalankių katorgininkų izoliatorius“.

Tvirtai tikiu, kad visoms, kurioms teko bendrauti su mokytoja Adele Dirsyte, šviesus jos atminimas liko visų širdyse.

Kaunas,
2001 m.

Aleksandra Gudelevičiūtė- Valiulienė

Aleksandra Gudelevičiūtė-Valiulienė gimė 1920 m. Kauno apskr., Vilkijos vls., Eglynų k., 10 ha turinčio ūkininko šeimoje. Baigė pradžios mokyklą. 19 metų ištakėjo už Valiulio. Vyras buvo paimtas į kariuomenę ir žuvo. Aleksandrą suėmė kaip partizanų ryšininkę; 1947 m. Maskvos „troika“ nuteisė 10 m. lagerio ir 5 m. teisių apribojimu pagal 58-1a 58-11 straipsnius. Liko mažametis sūnus. Iš pradžių buvo išsiųsta į Mordovijos lagerius, o 1948 m. perkelta į Vaniną, iš kur 1950 m. pateko į Magadaną. Kolymoje dirbo statybos darbus, kirto mišką 3-iojo kilometro stovykloje, Berlago spec. lageryje.

Magadane susirgo, 1955 m. buvo išsiųsta į Chabarovsko ligoninę, iš kur 1955 m. gruodžio mėn. buvo paleista pagal užskaitus. Grįžusi į Lietuvą apsigyveno pas broį Vilniuje (Buivydiškėse), kur dirbo ligi pensijos. Mirus broliui grįžo į tėviškę.

1955 m. Aleksandra Valiulienė, būdama Berlago lageryje, susižeidė, ir ją perkėlė į lagerio 18 koloną prie ligoninės. Ten tuo metu psichinių ligų skyriuje buvo laikomos lietuvaitės Verutė, Paulina ir mokytoja Adelė Dirsytė. Aleksandra ir dar kita lietuvė Ada buvo įpareigosotos tas ligones aprūpinti maistu.

Kai Aleksandra susirgo pleuritu, ji buvo išsiųsta į Chabarovską, kur geresnės klimato sąlygos. Jos bausmės laikas artėjo į pabaigą ir 1955 m. gruodžio mėnesį ji buvo paleista pagal užskaitus.

Tuo pačiu laivu, tame pačiame triume iš Magadano buvo atgabenta ir Adelė Dirsytė bei kitos ligonės. Aleksandra lankė A.Dirsytę. A.Dirsytė giminės labai rūpinosi – ji gaudavo vertingų siuntinių. Dirsytė Aleksandrai pasiūlė savo dailias šlepetes. Aleksandra nesuprato šio siūlymo. Kaimynės paaiškino, kad turbūt nori mirusi būti jomis apauta. A.Dirsytė tuo metu jau buvo silpna.

Atvykę į Vanino uostą ligoniai vagonais išgabenti į Chabarovsko lagerinę.

2000.03.25 pokalbio su A.Valiulienė įrašas (Perpasakojo M.Bloznelis).

Stasys Ivanauskas, A.Dirsytės vyriausios sesers Kotrynos sūnus, yra vienas svarbiausių liudytojų apie A.Dirsytę ligi jos suėmimo. Būdamas jos globotiniu kartu išgyveno okupacijų keitimąsi ir karo metus. Rengiant šią knygą jis surinko ir pateikė didžiąją panaudotos medžiagos dalį.

S.Ivanauskas gimė 1925 m. Kėdainių apskr., Šėtos vls., Gaidžiūnų k. Mokėsi Šėtos progimnazijoje, vėliau – Kėdainių gimnazijoje, kurią baigė 1941 m. A.Dirsytės kvietimu 1942 m. atvažiavo į Vilnių ir įstojo į universitetą. Kai universitetas buvo uždarytas, įsidarbino amatų mokyklos ūkio vedėju, baigė mašinraščio kursus suaugusiųjų institute. 1944 m. drauge su A.Dirsyte persikėlė į bendrą su S.Ladygiene butą Trakų g. A.Dirsytę suėmus, S.Ivanauskas liko šiame bute gyventi. 1950 m. baigė Pedagoginį institutą ir tapo diplomuotu geografijos mokytoju, dirbo vidurinėse mokyklose. Už „Lietuvos geografijos“ vadovėlį buvo paskirta Respublikinė premija. Parengė kontūrinių žemėlapių mokykloms rinkinius, knygą mokytojams. 1997 m. apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinu.

Ona Kakariekaitė-Imbrasienė

Mokytojos Dirsytės šviesus atminimas amžinai išliks jos mokinių atmintyje. Ji dėstė mums vokiečių kalbą 1945–1946 metais. Tai buvo puiki savo dėstomo dalyko specialistė. Mokiausi Vilniaus Salomėjos Nėries gimnazijoje pokario metu. Klasėje tuo metu mokėsi ir vyriausybės (ano meto) narių vaikai. Nepaisydamas to, ji drąsiai skiepijo mumyse nepakantumą blogiui. Pamokų laiką ji skyrė ne tik vokiečių kalbai, bet ir asmenybės ugdymui. Dirsytė mokė, kad reikia padėti kitiems, reikia mylėti ne tik artimą, bet ir priešą, ką ir įrodė pati savo gyvenimu.

Jos skatinami visada dalijomės ir kąsniu, ir drabužiais su tais, kurie jų neturėjo. Nepasirengti jos pamokai niekas nedrįso, nusirašyti taip pat niekas nedrįso. Ji buvo labai tikinti ir to neslėpė.

Mokė ir mus nepraeiti pro bažnyčią, užsukti, pasimelsti, paprašyti Dievą pagalbos. O tai padaryti Vilniuje nebuvo problemos. Gimnazija buvo Šv. Ignoto gatvėje, priešais Šv. Ignoto bažnyčią. Ten aš ją dažnai matydavau. Dažnai ji paklausdavo per pamoką: „Kieno šiandien mamytės gimimo diena? Kas nori mamai parnešti „5“ – dovaną?“ Iš pradžių net pakeldavo pažymį, o vėliau tapo tradicija atsakinėti savanorėmis. Gražios būdavo ir įdomios jos pamokos. Jau tiek metų praėjo, o jos gyvos mano atmintyje.

Panevėžys,
2000 m.

Regina Majoraitė

Regina Majoraitė gimė 1923 m. Tauragės apskrityje. Suimta 1947 m., buvo tardoma Šilutės kalėjime, nuteista 10 m. lagerio ir 5 m. teisių apribojimu. Atvežta į Berlogo spec. lagerį dirbo Dukčioje, Serdiake, Magadane. 1955 m. iš lagerio buvo paleista. 1956 m. grįžo į Lietuvą, apsigyveno Palangoje.

Man labai graudu, kad mažai ką galiu papasakoti apie Adą Dirsytę.

Tai buvo 1954–1955 metais, politinių kalinių moterų lageryje Magadane (rodos, 18 OLPE). Buvo atskiras barakas, kur buvo „gydomos“ psichiškai nesveikos moterys. Jų buvo daug, visokių tautybių, kokių tada buvo Tarybų Sąjungoje. Tarp jų buvo trys lietuvės. Viena iš jų – Ada Dirsytė. Ji buvo tyli, su niekuo nekalbėjo, nevalgė. Ją maitino per prievartą. Ji buvo labai sutinusi, per dienas sėdėdavo tyli, rami, labai liūdna.

Dar buvo smulkutė mergaitė Verutė (pavardės nežinau, lyg Jankauskaitė). Verutė, kai jai praeidavo nerviniai priepuoliai, gražiai piešdavo, rašydavo eilėraščius. Man Verutė dovanojo bloknotėlį, kur ant viršelio užrašė – „Atmink mane!“ ir nupiešė Tėvynės vaizdelį. O kitoje lapo pusėje užrašė taip – „Kas čia rašė, ne navyna, beprotnamy yra gyva...“ Tai buvo 1955 m. birželio mėn. 6 dieną. Bloknotėlį pavyko išsaugoti.

Trečioji lietuvaitė buvo Pauliutė ar Sauliutė. Tiksliai nepame-
nu. Ji, vargšėlė, visą laiką tikrai juokėsi. Jai niekas neberūpėjo.

Prie ligonių dirbo medicinos sesuo, vardu Ada (pavardės neži-
nau). Ji buvo žemaitė. Jeigu būtų galimybių Adą surasti, galėtų
daug papasakoti.

Atrodo, ji lydėjo ligones į vadinamąjį žemyną, į vyrų kalinių
zoną. Vėliau sklido gandai, kad jas ten išprievertavo. Vargšė Ada
Dirsytė išsekusi mirė.

Gaila, tiek nežinau, dažnai jas lankydavau, bet jau 1955 m. rug-
sėjo 11 d. išėjau į laisvę.

Palanga,
1998 m.

Aldona Pakštytė

Aldona Pakštytė gimė 1929 m. Kėdainių apkr., Šėtos
vls., ūkininko šeimoje. Baigusi pradžios mokyklą
mokėsi Kėdainių vidurinėje mokykloje. 1948 m. bu-
vo suimta ir 1949 m. nuteista 10 metų lagerio ir 5 m.
teisių apribojimu. Po teismo pateko į Mordovijos la-
gerius, iš ten buvo perkelta į Vaniną, paskui laivu į
Kolymą, Berlago spec. lagerį Magadane. Dirbo 18,
19 kolonose statybos darbus. 1954 m. kaip nepilna-
metė buvo paleista pagal amnestiją, tačiau į Lietuvą
grįžti neleido; grįžo po ketverių metų – 1958 m. Dar

Magadane baigė vidurinę mokyklą. Lietuvoje baigė Vilniaus universiteto
bibliotekininkystės specialybę. Mirė 1994 m.

Jau senokai girdėjau kalbant apie Amerikoje išleistą ir išverstą
į daugelį pasaulio kalbų Sibiro tremtinių maldaknygę. Išgirdusi
tai pagalvojau: „Gal tai mūsų maldaknygė?“ Ir pati sau atsakiau,
kad tai ne ta. Tai Sibiro tremtinių, o mes – Magadano kaliniai.
Mūsų maldaknygė vadinosi „Viešpatie, prikalk mano tautą“.

Vėliau mano draugė Leontina Eimontaitė-Motiejūnienė pasa-
kojo, kad dėl tos maldaknygės ją tardė Saugumo organai. Buvo
įvairiai provokuojama. Jai siūlė atsiimti honorarą už taip gausiai

užsienyje leidžiamą maldaknygę. Leontina išsigynė nieko nežinanti, jokios maldaknygės nėra rašiusi. Kiek vėliau išgirdau, kad buvo tardomos ir kitos mūsų merginos, kurių vardai paminėti knygutės dedikacijoje.

Prieš porą metų gavau parvežtą iš JAV fotografuotą maldaknygę, kurios pavadinimas ir dedikacija buvo nufotografuoti iš rankraščio. Taip gerai pažįstamas braižas.

Iškilo daugybė „kodėl“ ir „kaip“. Susirinkusios bendro likimo draugės lyginome, ginčijomės. Priėjome išvadą: tai mūsų – Magadano kalinių – maldaknygė. Tik mūsų buvo parašyta 1949–1951 metais. Tada ji buvo rišta, ir kiekviena savo ranka persirašė. Tai buvo nedidelio formato knygutės, maždaug 7x5 cm, kitos dar mažesnės, nes reikėdavo saugoti nuo nepabaigiamų kratų. Pavadinom ją „Viešpatie, prikelt mano tautą“.

Pagrindinė šių maldų autorė – mokytoja A. Dirsytė. Jai talkino ir kai kurias maldas parašė Leontina Eimontaitė-Motiejūnienė. Šiandieną jau nebebijome padaryti joms nemalonumų. Jos jau ten, kur nebesiekia Saugumo ranka.

Su mokytoja bendrauti man teko kiek mažiau. Areštuota aš vėliau. Prie Pečioros būti neteko. Po metų, praleistų Mordovijoje, išveža. Pakeliui į Magadaną – Vanino buchta. Vasara praeina japonų belaisvių stovykloje. Tai lyg sanatorija ar atostogos. Mūsų lageris laikomas persiunčiamuoju. Planinio darbo nėra. Turime tik apsitarnauti, aprūpinti malkomis virtuvę, pirtį. Lagerio administracija nebloga. Lageris nedidelis, pagrindiniai viršininkai toli.

Čia aš susitinku Taišeto etapo lietuvaites, susibūrusias apie mokytoją Dirsytę. Būrelis dar padidėja, prisijungus Mordovijos etapui. Su mokytoja susipažįstame labai džiaugsmingai – mes abi šėtiškės. Nuo gimtinės ir vėjas mielesnis.

Čia turime nemažai laisvo laiko. Vakaraus dainuojame, deklamuojame. Kartą pabandome surengti literatūrinį montažą. Tada mokytoja iškelia maldaknygės idėją. Ją įgyvendiname jau Magadane.

Mokytoja turi mums didelę įtaką. Visais klausimais tariamės su ja. Jos žodis – galutinis. Kaip pavyzdį pateiksiu tokį epizodėlį. Po pavykusio literatūrinio montaželio nutarėme surengti jau didesnę. Tema – „Lietuvių tautos laisvės kelias“. Mokomės dainų,

eilėraščių. Išmokstu labai man patikusią S.Nėries poemą „Partizanė“ ištrauką. Labai noriu ją įtraukti į mūsų montажą, kurio kiekvieną gabalėlį derinu su mokytoja. Baiminuos, kad ištraukos nepraleis griežta mokytojos „cenzūra“. Ypač šių eilučių:

*Tu įdegink, žarija šventoji,
Priešui neapykantą giliausią.
Vietoj širdies rusenk krūtinėj
Tu išdegintų sodybų ugnimi.
Kerštas – mano duona kasdieninė,
Vėtra – mano draugė nerami.
Ne gėlių, o parako vien kvapą,
Aš pamėgau priešų kraujo spalvą.
Ir kai nuovargis pakirs man kūną trapų –
Pasidėsiu akmenį po galva.*

Žinau iš anksto, ką pasakys. Keršto kelias – ne mūsų kelias. Mes galime tik atleisti. Nežinau, ar nepastebi to posmo, ar nenori koreguoti žymios poetės. Ištrauka liko. Nepritarus mokytojai, skaudama širdimi būčiau jos atsisakiusi. Ir ne tik aš. Su jos nuomone visos ypač skaitydavosi.

Neiškęsiu neaprašiusi dar vieno šviesaus prisiminimo. Žiemos metu mus veda į kalną parnešti lageriui malkų. Vieną dieną ant kalno sutinkame 6-to lagerio merginas, kaip ir mes atvestas malkauti. Sargybiniai tą dieną neblogi. Mums leidžia pasikalbėti. Tai merginos iš to lagerio, kuriame šiuo metu gyvena mokytoja. Kitą dieną – pūga. Mūsų niekur neveda. Dar kitą dieną vėl susitinkame 6-to lagerio merginas. Jos atneša man mokytojos laiškutį. Gerai prisimenu tą dieną. Pustė nesmarkiai, sargybiniai leido susikurti laužą. Apsėdusios jį, susigūžusios, alkanos skaitome mokytojos laiškutį. Ji rašo, kad ir jų vakar į darbą nevedė. Jos susirinkusios svarstė klausimą: kas geriau – ar laisvė, ar jos ieškojimas (siekimas)? Svarstome ir mes prie laužo. Mūsų išvada: geriau laisvės ieškojimas. Skaitau toliau: „Mes nusprendėm, kad geriau laisvės ieškojimas. Taigi mūsų dalia rinktinė“. Gerai prisimenu tą dvasinį pakilimą. Ši mintis šildė dar ilgai.

Kartą į mūsų baraką atėjęs slaugytojas praneša man, kad naktį į mūsų ligoninę atvežta Dirsytė ir prašo mane ateiti. Mokytoja nebeišlaikė. Sunkus darbas, begalinis ilgesys, pažeminimai ir pasityčiojimai, dar didelis kraujospūdis padaro savo. Susidrumstė psichika. Nueinu. Ji nieko nekalba. Tik verkia. Buvau gavusi iš mamos siuntinį. Kažką jai nunešu. Nepavyksta įkalbėti pavalgyti, nors ir sakau, kad tai iš Šėtos. Ji sako, kad nieko nedirba, todėl neturinti teisės ir valgyti. Nieko nepadeda mano įtikinėjimai, kad ta duona jau seniai jos uždirbta, o mes ir dabar sunkiai dirbdamos net pavalgyti sočiai negauname. Dar keletą dienų ją lankiau. Padėtis ta pati...

Mane išveža į kitą lagerį. Retkarčiais pasiekia trumpos žinutės. Viskas taip pat. Negerėja.

Miršta Stalinas. Pirmoji amnestija nepilnamečiams liečia ir mane. Mane perveža į persiuntimo punktą, kurio ligoninėje guli mokytoja. Nueinu atsisveikinti. Ji man duoda aplanką, kuriame jai brangūs daikteliai, kuklios lagerinės dovanėlės. Prašo parvežti giminaičiams, gyvenantiems prie Kėdainių.

Į Lietuvą manęs neįleidžia dar ketverius metus. Po trejų metų į Lietuvą važiuoja L.Eimontaitė-Motiejūnienė. Aplanką perduodu jai. Ji įteikia giminaičiams. Dabar jo surasti man nepasisekė. Artimieji giminaičiai mirę, o vaikams tikriausiai bijota pasakoti.

Gyvenant Magadano tremtyje pasiekė žinia: mokytoją, kaip beviltišką ligonę, išveža į žemyną. Po to – kita. Trumputė – mirė pakely. Kur jos kapas? Kas užmerkė jai akis?

1990 m. [mirė Kaune]

Elena Pavalkienė

Elena Pavalkienė gimė 1921 m. Biržų apskr., Pasvalio mieste, karininko (majoro) šeimoje. 1938 m. baigė „Aušros“ mergaičių gimnaziją Kaune ir tais pačiais metais pradėjo studijuoti Vytauto Didžiojo universitete, Humanitarinių mokslų fakultete prancūzų kalbą. Dėstytojams pasitraukus į Prancūziją, 1942 m. baigė lituanistiką. 1944 m. pradėjo dirbti IV gimnazijos mokytoja Kaune. 1947 m. sausio mėn. buvo suimta ir tais pačiais metais VRM kariuomenės Karo tribunolo nuteista 5 m. lagerio ir 3 m.

teisų apribojimu pagal 58–10 straipsnį. Po teismo pateko į Vilniaus skirstomąjį punktą ir drauge su A. Dirsyte ir S. Ladygiene pateko į tą patį etapą, 501 statybą. 1949 m. sumažinus bausmę, iš lagerio buvo paleista, tačiau Kaune negalėjo gyventi (Kaune liko vyras ir du vaikai). 1959 m. įstojo į Maskvos užsienio kalbų institutą, čia neakivaizdiniu būdu studijavo anglų kalbą; baigė 1961 m. Nuo 1962 iki 1992 m. dirbo Salomėjos Nėries gimnazijoje Kaune anglų kalbos mokytoja.

Iš užrašų ir laiškų

Šiaurė, poilsio namai, 1948.01.10

P-lė Dirsytė gavo „Malbertą“. Paskolino paskaityti. Dažnai kalbėdavom apie literatūrą, apie mokyklą, pedagoginį darbą. Ji daug pasakodavo apie Šatrijos Raganą, kurios tėviškę buvo lankiusi. Bet kiekvienas pasikalbėjimas baigdavosi mainais. Mintimis nuklysdavome į Tėvynę, į tas dienas, kai vėl ten būsimė. Nors dar tolimas grįžimo laikas, bet jis būdavo kasdienė mūsų pokalbių tema ir vienintelė svajonė.

Šiaurė, 1948.01.26

Visados džiaugiasi su manim tos, kurios mane myli, pirmiausia tai Olytė, Palmira, mokytoja p. Ada.

Šiaurė, 1948.02.01

Vakar buvo pas mane mokytoja p-lė Ada. Ji atnešė man laikraštį (XI.11), kuriame parašyta apie lietuviškos knygos 400 m. sukakties

minėjimą Kaune IV gimnazijoje (ji žinojo, kad aš ten dirbau). Straipsnelyje radau pažįstamas pavardes mokytojų ir mokinių, su kuriais pati dirbau. Daug šviesių prisiminimų iš mokyklos gyvenimo pralinko pro mano akis. Už lango siaučiant labai smarkiai pūgai, buvo ypač malonu sėdėti šiltame barake ir dalytis prisiminimais. Visą tą vakarą praleidau su p. Ada, kalbėjom apie mokyklą, pamokas.

Šiaurė, 1948.02.10, Užgavėnės

Šį rytą mane aplankė p-lė Ada. Žodis po žodžio ir mintys sustojo ties Užgavėnėmis. Prisiminimais praeities dienų pajvairinom savo pokalbį. Bet kuo pajvairinti ir kaip atšvęsti šią šventę šiandien čia, šiose apylinkėse? Ilgai galvoti netenka. Abiejų pedagoginės patirties pakanka šį tą suplanuoti. Po pietų numatytos vakarinės pamaldos. Po jų pasiūliau surengti literatūros vakarą. P-lė Ada pritaria, pradedam galvoti programą. Mergaitės stengiasi prisiminti eilėraščių. P-lė Ada išeina painformuoti ir sukviesti kitų sekcijų moterų. Pagaliau iš už sienos gaunam kvietimą atvykti į kitą baraką. Pasitinka mus p-lė Ada ir kitos lietuvaitsės. Lietuviška kalba, juokas skamba po sekciją ir atrodo, kad čia tikra Lietuva. Tik mažas langelis, išmargintas nuostabiais šalčio raštais, primena, kad esame tolimoj šiaurėj. Tačiau stalelis padengtas merėškuota staltiese. Ant jo Kristaus, Aušros Vartų, Marijos ir Angelo Sargo paveikslėliai, nušviesti priešais stovinčios žvakelės, sudaro lyg mažutį altorėlį. P-lė Ada peržegnoja ir staiga nutrūksta juokas, kalbos, visos susikaupia maldai ir paskęsta savo mintyse. Mokytojos balsas ramiai sklaidosi barako prieblandoje, maldos už Tėvynę ir artimuosius kyla aukštyn. Po pamaldų lietuviškos poezijos žodis ir lietuviškų dainų aidai dar stipriau sujungia mus su Tėvyne. „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka, ten mūsų tėvynė, graži Lietuva“ – nuoširdžiai skamba ir mūsų krūtinėse. Gyvenome niekad neužmirštamomis Maironio idėjomis, ta pačia, karštai liepsnojančia Tėvynės meile. Baigiam savo vakaronę Marijos ir Tautos giesmėmis...

Paskui per visą gavėnią kasdien kalbėdavom „Kryžiaus kelių“ maldas. Jiems vadovavo mokytoja A. Dirsytė.

Šiaurė, 1948.05.01

Kai aš labai ilgiuosi savo šeimos, mokytoja Ada ramina ir sako, kad galbūt tai labai vaisingas mudviejų su vyru išsiskyrimo metas. Ji sako, galbūt niekada nebūtų gimę manyje tokių šviesių ir kilnių minčių apie šeimą, jei gyvenimas nebūtų mudviejų išskyręs. Ji net mano, kad mudviejų meilė galbūt būtų nublankusi arba ne taip įsiliepsnojusi, jei ne tas išsiskyrimo laikotarpis. Ji teigia, kad tai kaip tik galės praturtinti mūsų ateities gyvenimą, ir gal visai neverta šio laikotarpio gailėtis.

Šiaurė, 1948.06.22

Labai liūdnai išsiskyrėm su p-le Ada. Mus perkėlė toliau, į kitą koloną, arčiau Uralo kalnų, o ji ir S.Ladygienė liko. O gal jas išvežė kitur?

Poliarinis Uralas, 1949.03.15

Iš kitos kolonos atvyko vienai dienai su reikalais Olytės draugė Leontina Eimontaitė. Ji atvežė daug brangių laiškų nuo likusių anoje kolonoje. Aš, be kitų, gavau laišką iš mokytojos A.Dirsytės. Kaip gera, kad dar yra taurių ir didelių asmenybių, kurių niekas neįstengia palaužti...

(Deja, laiškas neišliko ir neprisimenu, ką ji rašė.)

Selichardas, 1949.07.07

Apie Olę (Baranauskaitę) nieko nežinau. Taip pat nieko nežinau apie S.Ladygienę ir Adą. Likimas mus išblaškė po visą Šiaurę...

(Čia ir nutrūko mano ryšys su mokytoja A.Dirsyte. Labai gaila. Jau grįžusi į Lietuvą sužinojau, kad 1954 m. A.Dirsytė susirgo; rodos, 1955 m. ji jau turėjo išeiti į laisvę.)

Kaunas,
2000 m.

Elvyra Pliūpelytė

Elvyra Pliūpelytė gimė 1921 m. Rokiškio apskr., Svėdasų vls., Kunigiškių k., mokytojo šeimoje. 1940 m. baigė Utenos gimnaziją ir įstojo į Vilniaus universiteto Chemijos fakultetą; su pertraukomis studijavo ligi 1948 m. Pradėjo dirbti Lietuvos mokslų akademijos Chemijos institute. Nuo 1946 m. palaikė ryšius su partizanais. 1948 m. įsitraukė į partizaninę veiklą. 1950 m. buvo suimta. Tais pačiais metais Karo tribunolo nuteista 25 metams lagerio ir 5 metus teisių apribojimu pagal 58–1a ir 58–11 straipsnius. 1951 m. buvo atvežta į Magadaną, Berlogo spec. lagerį. Dirbo prie statybų. Komisijai peržiūrėjus bylą, 1956 m. buvo paleista. Tais pačiais metais grįžo į Lietuvą. 1974 m. apgynė daktaro disertaciją.

1953–1954 m. buvau Magadano 18 lageryje. Kai nebūdavo darbo statybose, vesdavo 5–6 km į taigą, kur ant aukšto kalno buvo išrautų kelmų. Turėjome juos išsikasti iš po sniego ir nešti ant pečių į lagerį kurui. Vieną dieną stipriai šalo, ant kalno pūtė aštrus vėjas. Kelmų nešti atėjo politinės kalinės ir iš 6-ojo kilometro lagerio. Tarp jų buvo ir mano pažįstama Aldona Pakštytė. Ji mums papasakojo: „Su mumis yra labai dvasinga, kilni mokytoja Adelė Dirsytė. Ji mus moko, guodžia, su didžiule meile kalba apie Lietuvą. Yra pasakiusi, kad laisvės siekimas yra dar daugiau negu laisvė“.

Iki šiol neužmiršau, kaip tie žodžiai, kad ir netiesiogiai išgirsti iš A. Dirsytės, suteikė tiek daug šviesos ir džiaugsmo, nebejautėm šalčio ir kelmai mažiau spaudė pečius.

Sekmadieniais pietų pertraukos metu melsdavomės iš A. Dirsytės parašytos maldaknygės „Marija, gelbėk mano Lietuvą“. Maldų mintys padėjo mums suprasti, kad mūsų kančios, su meile aukojamos už Tėvynę, nėra beprasmės. Ir prašėme Jėzų, kad meilė Tėvynei, artimui, atlaidumas priešui būtų ir toliau gyvenimo kelrodžiai mūsų nežinios kelyje. Sergančią Adelę atvežė į 18 lagerį. Laikė ją uždarytą vienutėje. Aplankydavome, bet ji daugiausia tylėdavo ir mūsų valgio neimdavo, o fiziškai buvo visiškai išsekusi. Vieną dieną mes jos neberadome, o kur ją išvežė, nežinome iki

šiolei. Viena aišku, kad A.Dirsytės nėra gyvos, o jos siela laimina ir toliau mus iš Dangaus.

Kaunas,
1999 m.

Aldona Steponaitytė-Draudvilienė

Aldona Steponaitytė-Draudvilienė gimė 1925 m. Tauragės apskr., Jerubiškių k., 20 ha turinčio ūkininko šeimoje. Pasirengė iš seserų vadovėlių ir lankė suaugusiųjų gimnaziją Jurbarkė; baigusi Jurbarko amatų mokyklą įstojo į Kauno medicinos seserų mokyklą, ją baigė 1946 m. ir pradėjo dirbti ligoninėje Kaune. Už paramą sužeistiesiems partizanams 1947 m. buvo suimta ir tais pačiais metais VRM kariuomenės Karo tribunolo buvo nuteista 10 m. lagerio ir 5 metams teisių ribojimu pagal 58–1a ir 58–11

straipsnius. Išsiųsta į Uchtos lagerius, o 1949 m. perkelta į Taišeto lagerius Irkutsko srityje. 1950 m. išsiųsta į Vanino persiuntimo lagerį, Ui stovyklą, iš kur tą pačių metų rudenį laivu perkelta į Magadaną, Berlogo spec. lagerį. Dirbo 74-ojo kilometro stovykloje, 4-ojo kilometro ligoninėje ir kitose stovyklose. 1955 m. buvo paleista kaip baigusi bausmę (pagal užskaitus) ir palikta tremčiai. 1956 m. susituokė su politiniu kaliniu Vladu Draudvila. 1958 m. grįžo į Lietuvą. Išlaugino sūnų ir dukterį.

Su mokytoja Adele Dirsyte teko būti kolonijoje prie Taišeto–Bratsko geležinkelio. Ji nuolat būdavo apsupta būrelio mergaičių, tad nedrįsdavau jos trukdyti. Mes dažnai meldavomės sulindusios po gultais, ypač sekmadieniais, laisvomis dienomis. Tada nuo užklydusio prižiūrėtojo mus saugodavo artimai bendravusios Adelė Dirsytė, Rūta Murkaitė ir Anelė Stankaitytė; jos paeiliui būdėdavo prie įėjimo į baraką, kol mes meldavomės.

Atrodo, kad A.Dirsytė iškėlė mintį, jog reikia apsirūpinti maldaknygėmis, kol dar įmanoma. Aš dar labai gerai prisiminiau savo maldaknygės tekstą ir miške prisirinkusi beržo tošies gabaliukų surašiau. Tos maldaknygės neužčiuopė nei vykstant etapais į Vaną, nei Magadaną. Aš ją parsivežiau į Lietuvą, o čia atidaviau vienuolėms pranciškonėms (deja, vienuolė, kuriai buvo patikėta maldaknygė, jau mirusi, ir maldaknygė dingo).

Artimiau bendravau su A.Dirsyte Ui lageryje, laukiant etapo į Kolymą. Tuo metu A.Dirsytės iniciatyva būdavo daug renginių, o man įsiminė literatūrinis montažas „Mylimųjų vakaras“. Šiam renginiui Zina ir Olė pasiūlė man padainuoti keletą dainų, taigi ir aš įsitraukiau į įvairius renginius.

Apskritai A.Dirsytė mėgo tik iškelti mintį ir sekti, kad renginys gerai vyktų, kuo daugiau iniciatyvos ji palikdavo pačioms rengėjoms.

Į Magadaną teko plaukti tuo pačiu „Miklucho-Maklajaus“ laivu, tačiau ten mus išskyrė. Tiktai jau baigiantis mano bausmės terminui, 1954 m. pabaigoje, kai dėl sunkaus reumatinio sąnarių uždegimo gydžiausi Magadane, lagerio ligoninėje, nuėjau aplankyti mokytojos A.Dirsytės psichinių ligų skyriuje.

Man atrodo, kad A.Dirsytės gyvenimo kelias buvo labai panašus į Šv. Pranciškaus maldą: „Mes norim nešti Tavo taiką, kur neviltis – leisk skleisti šviesią viltį, kur tamsuma – Tavo saulės spindulius, kur nuliūdimas – tikrą džiaugsmą Tavyje. O Viešpatie, padėk labiau norėti kitus paguosti, kaip būti paguostam, suprasti kitus, kaip būti suprastam, ir mylėti labiau, negu būti mylimam“.

Kaunas,
2001 m.

Aldona Šaukevičiūtė-Grinienė

Aldona Šaukevičiūtė-Grinienė gimė 1928 m. Kaune, karo aviacijos tarnautojo šeimoje. Lankė Širdiečių gimnaziją. Dirbdama mokytoja palaikė ryšį su partizanais, buvo suimta, nuteista 10 m. lagerio ir 5 m. teisių apribojimu pagal 58-1a ir 58-11 straipsnius. Magadane, Berlago lageriuose, bendravo su A.Dirsyte. Lageryje išryškėjo jos poetiniai gebėjimai, tačiau nusilpo regėjimas. 1954 ar 1955 m. buvo iš lagerio paleista ir 1955 m. grįžo į Lietuvą. Įsidarbino Kaune Aklujų kombinate; susituokė su akluoju. 1996 m. mirė.

Adelė Dirsytė – šį vardą su pagarba tardavo ne tik jaunos mergaitės, iš gimnazijos suolo papuolusios į tardymo kabinetą, vėliau

į lagerius, iš kur ne visos grįždavo į Tėvynę. Jų palikdavo tik nežinomi kapai amžinojo įšalo žemėje.

Staugia Kolymos pūga, verpetais sukdamą sniego sūkurius... Mus, einančias į darbą, surikiuodavo po penkias ir skaičiuodavo, skaičiuodavo tuos penketus be galo: tai trijų trūksta, tai viena per daug... ir vėl iš naujo – šaukia pavardę, o mes turime atsakyti numerį, prisiūtą ant nugaros ir skverno. Nuo šalčio kalena dantys, nejaučiam nei rankų, nei kojų, o jei kuri išdrįsdavo pusbalsiu atsistoti, reikėdavo sėst arba gult, nesvarbu – į sniegą ar į purvyną. Viską turėjom nuleisti tylomis.

„Mergaitės, – sakydavo mūsų geroji Mokytoja, – dabar jų valia, turime klausyti, o jei atodūsis veržiasi iš širdies, kalbėkit su Dievuliu... mintimis... Niekas nežinos, o Jis išgirs...“ Ir išmokė ji mus maldelių, kurias kalbėdavom eidamos į darbą, ar grįždamos į zoną, tuometinius savo „namus“. Savo širdžių padiktuotais žodžiais, iš kurių dauguma pakliuvo į lageriuose leistas maldaknyges, kurias sudarant daug prisidėdavo Dirsytė. Ji išmokė, kaip priėti dvasinės išpažinties ir dvasiškai priimti Švč. Sakramentą.

Kartą mane, parvežtą iš taigos lagerio, paklausė lietuvaitė, dirbusi moterų stacionare, gal norėčiau pamatyti Dirsytę, kurios labai bloga sveikata. Nieko nevalganti, vis kartojanti – „kas nedirba, tas nevalgo“, nedaug ką atpažįstanti, nenorom kalbanti. Buvo įdomu, ar mane ji prisimins.

Palatoje – tvarkingai paklota lovelė, o šalia, lyg pagal komandą „ramiai!“, stovi ji ramia veido išraiška, tartum pasiruošusi kiekvienam patarti, kiekvieną paguosti, nuraminti – pažįstamą ar ne-atpažintą...

1995 m. [mirė Kaune]

Janina Šiugždinytė-Kivinskienė

Janina Šiugždinytė-Kivinskienė gimė 1928 m. Marijampolės apskr., Prienų vls., ūkininko šeimoje. Mokėsi Prienų gimnazijoje. Suimta 1948 m., prieš baigiamuosius egzaminus. Nuteista 10 m. lagerio ir 5 m. teisių apribojimu pagal 58–1a ir 58–11 straipsnius.

Su A.Dirsytę susipažino Vanino persiuntimo lageryje, Ui stovykloje, kur 1950 m. buvo suvežta daug kalinių iš įvairių Sovietų Sąjungos lagerių. Tais pačiais metais laivu buvo atgabentos į Magadaną, Berlago spec. lagerį. Iš ten J.Šiugždinytė buvo išsiųsta į Chenikandžos kasyklas, paskui į stovyklas Kolymoje. 1956 m. iš lagerio buvo paleista ir palikta tremčiai; tada išvyko pas artimuosius prie Baikalo. Baigė vakarinę vidurinę mokyklą. Grįžusi į Lietuvą dirbo Švenčionių r. statybos darbus. Vilniaus universitete neakivaizdiniu būdu baigė tris lituanistikos kursus.

1950 m. vasarą iš įvairių lagerių buvo suvežta į Vanino buchtą daug politinių kalinių. Moteris įkurdino nedideliame gyvenvietės Ui lageryje. Mes, lietuvės, greitai susiradome vienos kitas, susipažinome.

Mokytoją Adelę Dirsytę pirmą kartą pamačiau jos suorganizuotame mažame literatūros renginyje. Jos draugės ten deklamavo Brazdžionio, Aisčio, Maironio eilėraščius, niūniavo patriotinių dainų melodijas. Mes buvome klausytojos ir žiūrovės. Tylėjome, o mintys lėkė į moksleivišką praeitį, laisvę, tėvų namus. Pamelė Dirsytė, – taip mes tada ją vadinom, – buvo gerokai už mus vyresnė, bet atrodė jaunatviškai – mokėdavo įsijausti į jaunų merginų būseną. Giedro, šviesaus veido, kukli, taktiška savaime kreipė į save dėmesį. Ir tapo mūsų moraliniu autoritetu, nors daugelis, kaip ir aš, nebuvo jai artimos draugės. Gyvenimas ten buvo geras – tiesiog poilsis prieš etapą į Magadaną. Taigi tokių mielų valandėlių turėjome ir daugiau, susirinkdavome erdvios zonos pakrašty, susėsdavome pievutėje.

Adelė Dirsytė buvo labai religinga, pamaldi. Organizuodavo bendras maldas, kūrė joms žodžius.

Spalio mėn. prekinis laivas išplukdė mus į Magadaną. Ten išskirstė, užrakino barakuose. Vėliau apgyvendino pagal brigadas, išsiuntinėjo į įvairius darbus ir daugiau jos nebesutikau. Juo labiau kad nuolat išveždavo į kitus lagerius (23-iają kilometrą, 23/15, Henikandžą, Taloną). 19-ame lagerio punkte būdavau retai ir neilgai.

Įsiminė paskutinis vaizdelis. Tada buvau 19-ame lageryje ir su merginomis ėjome pro KVČ [Kulturno-vospitatelnaja časť] baraką. Atkreipiau dėmesį į suvargusią seną moterį, kopiančią laiptais į pastatą. „Tai panelė Dirsytė, ji serga...“, – tyliai paaiškino viena draugė.

Liko atminty palinkusi, prislėgta, vargana būtybė... Buvusią mokytoją Adelę priminė gal tik vešlūs, dabar jau pražilę plaukai, apgobti šilta skara. Buvo žiema...

Kaunas,
2000 m.

Kazimiera Šulskytė- Dambrauskienė

Kazimiera Šulskytė-Dambrauskienė gimė Šakių apskr., Griškabūdžio vls., Katilių k., pasiturinčių ūkininkų šeimoje. Baigusi mokytojų seminariją, pradėjo dirbti mokytoja. 1946 m. buvo suimta ir nuteista 10 m. lagerio ir 5 m. teisių apribojimu pagal 58–1a ir 58–11 straipsnius.

1947 m. tuo pačiu etapu kaip ir A.Dirsytė buvo nuvežta į Komijos ASSR 501 statybą. 1949 m. buvo perkelta į Taišeto (Oziornyj) spec. lagerius; 1950 m. etapu perkelta į Vanino persiuntimo lagerį, Ui stovyklą. Tais pačiais metais laivu atplukdyta į Magadaną, iš ten – į 23/15 stovyklą kirsti miško. Iš lagerio buvo paleista 1955 m. pagal užskaitus ir palikta tremčiai. 1959 m. ištekojo už politinio kalinio Stasio Dambrausko. 1962 m. grįžo į Lietuvą, išaugino dukterį; ji baigė aukštąjį mokslą ir sukūrė šeimą su iš Kolyms grįžusio politinio kalinio sūnumi. K.Šulskytė-Dambrauskienė mirė 2000 m.

Su Adele Dirsyte susitikom Komijos ASSR lageriuose. Tai buvo 1947 m. baigiantis vasarai. Kadangi mes buvome atvykusios iš kalėjimų, ilgą laiką išbuvusios be oro, mums aklimatizuotis buvo nelengva. Darbas buvo labai sunkus, po 12 ir daugiau valandų. Gyvenome palapinėje, nebuvo net vandens nusiprausti. Grįžusios iš darbo tuojau pat eidavom ilsėtis, kad nors kiek atgautume jėgų.

Adelei Dirsytei tos sąlygos buvo dar sunkiau pakeliamos, nes ji buvo fiziškai silpnesnė, be to, ir vyresnė už mus. Sunku jai buvo įvykdyti darbo normas, bet kadangi brigadininkė buvo lietuvė, tai jos niekada neskriausdavo, duonos gaudavo kaip ir visos. Apie kokią pašalinę veiklą nebuvo laiko ir jėgų net pagalvoti. Ten išbuvome apie dvejus metus.

Toliau prasidėjo ilga kelionė į Magadaną. Tada jau gyvenome šiek tiek lengviau. Buvome persiuntimo punkte Vanino buchte, kaimelyje Ui. Ten nereikėjo dirbti, tik eidavom į mišką parsinešti malkų.

Adelė Dirsytė buvo neaukšto ūgio, stamboko kūno sudėjimo, apskrito veido. Plaukai buvo tamsūs, gražiai banguoti, kakta žema. Plaukus šukuodavo lygiai, ištempdama ir supindama į kasą, tad gražių bangelių beveik nesimatė. Jos judesiai ir kalba buvo lėti. Kalbėdavo sklandžiai, neįterpdama jokio nereikalingo žodžio.

Buvo vasara, mūsų barakai tarp aukštų Sibiro kedrų. Gamtos grožis nepaprastas. Gegužės mėnesį lauke giedodavom Švč. Mergelės Marijos litaniją. Mumis pasekė ir rusės.

Adelė Dirsytė mus mokė vokiečių kalbos. Ji dažnai organizuodavo literatūrinius „teismus“. Prisimenu, buvo „teismas“ tema: „Užverbuota lietuvaitė“. Visos gavom atitinkamus vaidmenis – kas prokurorė, kas teisėja, kaltintoja ar gynėja. Man teko gynėjos vaidmuo. Ilgai gyvenom patirtais išpūdžiais.

Kai rinkdavomės į kokį nors renginį, Dirsytė kruopščiai tikrindavo, ar visos yra. Buvo tokia Miliūtė, kurią visada reikėdavo atskirai pakviesti. Man atrodė – nenori ir nereikia, bet Dirsytė niekada jos nepalikdavo nuošaly. Neseniai buvau sutikusi Onutę; ji su ašaromis akyse pasakojo: „Aš buvau baigusi tik pradžios mokyklą, dažnai ne viską suprasdavau, apie ką buvo kalbama renginiuose, bet Dirsytė visada maloniai mane priimdavo, neatstumdavo“.

Dirsytė rengdavo psichologinius testus. Pavyzdžiui, buvo tema „Tualetas“. Kiekviena turėdavam ką nors pasakyti. Pagal tuos atsakymus sprendavo apie kiekvienos charakterį.

Tas mūsų geras gyvenimas baigėsi. Toliau – Taišeto lageriai, iš kurių apie Dirsytę labai mažai prisimenu. Matyt, buvom skirtinguose barakuose ir brigadose. Tik akyse stovi vienas vaizdas. Mes prie tiesiamo kelio (gal geležinkelio) Abakanas–Taišetą. Dirsytė

stovi prie akmenų krūvos, o iš po skarelės nutekėjusios kraujo srovėlės. Tačiau akyse lengva šypsenėlė.

Į Magadaną atplaukėm rudenį, spalio mėnesį. Gyvenom palapinėje. Atsimenu, Dirsytė vieną rytą niekaip negalėjo atplėšti plaukų, prišalusių prie palapinės. Tuo metu į darbą ėjom tik norinčios. Pagalvojau, kad Dirsytei būtų geriau truputį pajudėti, padirbėti. Bet ji liko toje šaltoje palapinėje.

Netrukus buvo ruošiamas etapas. Mus išvežė į lagerį 23/15 už 35 km nuo Magadano. Ten būdama gaudavau trumpų laiškelių iš mylimos mokytojos. Paskutinį gavau, kai buvo gavėnia, klausė, koks momentas iš Kristaus kančios man daro didžiausią įspūdį. Į laiškėlį atsakiau. Daugiau jokių ryšių su mokytoja Adele Dirsyte neturėjau. Kad buvo rašoma maldaknygė, sužinojau tik grįžusi į Lietuvą.

Kaunas,
2000 m.

Adelė Ubeikaitė

Adelė Ubeikaitė gimė 1922 m. Zarasų apskr., Dusetų vls., Padustelio k. Mokėsi kazimieriečių „Saulės“ gimnazijoje Kaune, kur kurį laiką dėstė A.Dirsytė. 1944 m. įstojo į Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakultetą. Tais pačiais metais pradėjo dirbti suaugusiems skirtame Liaudies universitete, kur direktoriaus pavaduotoja tuo metu buvo A.Dirsytė. Baigusi universitetą dirbo Švietimo ministerijoje mokytojų seminarijų inspektore, vėliau – grožinės literatūros leidykloje, Mokslų akademijos bibliotekoje. Sudarė straipsnių apie A.Dirsytę bibliografiją. Gyvena Vilniuje.

Po kelerių metų nesimatymo, 1944 m. rudenį, grįždama iš Vilniaus universiteto jau su studentės pažymėjimu, sutikau savo buvusią mokytoją Adelę Dirsytę. Labai nudžiugau, nes tuo metu Vilniuje neturėjau pažįstamų. Su tokiu pačiu nuoširdumu, kaip ir anksčiau, ji klausinėjo, ką aš numačiusi veikti po paskaitų, kokia mano materialinė padėtis. Pasigyriau, kad visas mano turtas – gauta duonos kortelė. Mokytoja nusišypsojo ir pakvietė dirbti į suaugusiųjų Liaudies universitetą, kuriame ji buvo direktoriaus

Jurgio Stabinio pavaduotoja. Parašiau prašymą, o kitą dieną jau buvau priimta dirbti sekretore ir gavau antrą duonos kortelę.

Be direktoriaus ir pavaduotojos, radau chemiją studijuojantį A.Dirsytės seserėną Stasį Ivanauską, dirbantį buhalteriu.

Mokslo metų pradžioje pirmieji direktoriaus žodžiai (gerai prisimenu) buvo tokie: „Kadangi dabar negalima vadintis nei ponais, nei poniomis, nei panelėmis, tai jaunimas vadinkite vieni kitus draugiukais. (Šis kreipinys taip prigijo, kad vėliau net tapo tikriniu daiktavardžiu.) Direktoriaus pavaduotoja Adelė Dirsytė palinkėjo sėkmės darbe, svarbiausia – išmokti visu kuo dalytis, nepalūžti moraliai, vienas kitam padėti sunkiomis to meto sąlygomis. Šie žodžiai pataikė į pačią širdį, gal todėl, kad iš širdies jie ir buvo pasakyti. (Šie žodžiai išliko atmintyje iki šiolei.) Ir dalijomės, ir vienas kitam padėjome, ir labai dažnai prirėkdavo visados paslaugaus Stasio vyriškų rankų.

Su mokytoja ne kasdien susitikdavau. Ji dėstė Salomėjos Nėries gimnazijoje, o aš lankiau paskaitas universitete. Kartais ji pakviesdavo į Liaudies universiteto klausytojų paskaitas, kur buvo kalbama moralės, tautiškumo, išorinio ir vidinio grožio klausimais. Nepamiršamos tapo ne tik mokytojos mintys, jos spindinčios akys ir giedra šypsena, bet ir išeinantys klausytojai, pasiryžę būti geresni.

Kartą mokytoja pakvietė į svečius pas Stefanią Ladygienę; ji pavaišino grybais (tai buvo didelė man puota). Įsiminė gražiai serviruotas stalas, inteligentiška aplinka, kur jaučiausi labai nedrąsiai. Ten buvo ir Ladygienės globotinė Irena Veisaitė. (Apie ją jau žinojau.)

Tais neramiais laikais netekčių buvo visur: gimtinėje, universitete, tarp pažįstamų. Neaplenkė jos ir Liaudies universiteto – vieną dieną Adelė Dirsytė nebeatėjo į darbą.

Ilgai apie ją nieko nežinojau, o kai gavau jos adresą, nusiunčiau siuntinėlių. (Nebūtini dideli turtai, kad galėtumei jais dalytis.) Taip ir nesužinojau, ar gavo Adelė Dirsytė tą siuntinėlių, ar jis buvo prižiūrėtojų pagrobtas.

Ir vėl praėjo keletas nežinios metų. Neprisimenu, kas iš mokslininkų, grįžęs iš užsienio, parodė man mažytę Sibiro lietuvačių

maldaknygę. Suspurdėjo širdis, sudrebėjo rankos — mano Mokytojos braižas! Ji gyva!

Tada neteko tos mažytės maldų knygelės pavartyti. Tik dabar, kai mūsų bibliotekų fondai jau visiems prieinami, pavarčiau, perskaičiau. *Tai kančios poezija!* Ir vėl kuklus Mokytojos prierašas, kad ji tik perrašiusi tuos tekstus, bet iš tikrųjų – tai jos kūryba, jos dvasia, jos dalijimasis, jos guodžiamieji žodžiai, jos prašymas malonių ne sau, bet Tėvynei ir jos vargstantiems žmonėms. Iš jos apledėjusių lūpų neišsprūdo pagiežos žodžių, o tik begalinis gailestis visų kenčiančiųjų ir begalinis noras sugrįžti į Tėvynę. Deja... deja...

Šiuo metu maldaknygė „Marija, gelbėk mus“ paplito visame pasaulyje. Ji išversta į rusų, anglų, vokiečių, italų, olandų, prancūzų, ispanų, portugalų, lenkų ir net kinų kalbas, išleista beveik milijoniniu tiražu.

Tokia mano atmintyje išliko Mokytoja. Mokytoja iš didžiosios raidės.

Vilnius,
1999 m.

Danutė Ulozaitė-Lašinskienė

Danutė Ulozaitė-Lašinskienė gimė 1930 m. Kaune. Mokėsi Kauno mokytojų seminarijoje. 1946 m. buvo suimta ir nuteista 10 m. lagerio ir 5 metus teisių apribojimu pagal 58–1a ir 58–11 straipsnius. 1947 m. buvo etapu nuvežta į Komijos ASSR, 501 statybą. Vėliau perkelta į Taišeto lagerius Irkutsko srityje, o 1950 m. – į Vanino persiuntimo lagerį, stovyklą Ui. Iš ten 1950 m. laivu perkelta į Magadaną, Berlago spec. lagerį. Dirbo statybose ir kitose stovyklose. 1954 m. kaip nepilnametei buvo pritaikyta

amnestija ir iš lagerio buvo paleista. 1955 m. grįžo į Lietuvą, ištėkėjo, užaugino vaikus.

1949 m. iš visų lagerių buvo surinkti politiniai kaliniai į specialios paskirties lagerius, vadinamus „Berlagu“. Tuo metu, kaip daugelį kitų, ir mane atgabeno iš tolimosios taigos į Magadaną. Čia buvo daug lietuvičių, susitikome, bučiavomės, verkėme, tar-

si vienos šeimos seserys. Atrodė, ir kalinio našta lengvesnė, ir sotės nės jautėmės, nors trumpam pamiršome tuos pažeminimus, tą kančią, šaltį, badą.

Taip bėgo metai, nusinešdami pačias gražiausias jaunystės dienas. O į Magadaną vis plaukė laivai, pilni nelaimingųjų. Vienus veža į lagerį, kitus išveža į taigą, kur laukia sunkūs darbai šachtose, miškuose.... O, Dieve, už ką?..

Viename iš „etapų“ (taip vadinosi mūsų „kelionės“ iš vieno lagerio į kitą) buvo nemažas būrys lietuvių, jas atvežė iš Taišeto ir kitų lagerių.

Tarp daugelio mergaičių išsiskyrė viena, jau vyresnė už mus. Ji buvo rami, santūri, be galo malonaus žvilgsnio; tai buvo vokiečių kalbos mokytoja Ada Dirsytė. Tarp mūsų buvo daug mokytojų ir kitų specialybių merginų, moterų, tačiau Dirsytė skyrėsi iš kitų. Kažkokia jėga traukė prie jos. Šios moters išsilavinimas, erudicija, gyvenimo patirtis spinduliavo jos akyse, žodžiuose, elgesyje. Jei būdavo sunki valanda, Tėvynės, artimųjų ilgesys užvaldydavo jausmus, ji visuomet rasdavo gerą žodį, nuramindavo, paguosdavo, įkvėpdavo viltį gyventi.

Ada Dirsytė, mūsų mokytoja (mes taip ją ir vadinome) rašė maldų knygelę, kūrė maldas, kurios atspindėjo Tėvynės ilgesį, kančios ir meilės, pasiaukojimo Dievui ir Marijai mintis. Štai viena jos sukurtų maldų citata: „Viešpatie, priimki mano kančias, nuovargį, paniekinimą, ilgesio ašaras, alkį, šaltį, visas dvasios negales, mano pastangas už Tėvynės laisvę, už Lietuvos kovotojus, už žuvusių vėles. Viešpatie, pasigailėk ir tų, kurie mus persekioja ir kankina, duok ir jiems pažinti Tavo meilės saldumą“.

Prisimenu vieną momentą, kai buvo kuriama maldaknygė. Keletas mūsų kartu su mokytoja palindom po narais (taip vadinom savo gultus). Kad mūsų nematytų pikta akis, užsidėgėme žvakutę ir ratu apie ją sugulėme. Tai buvo aptarimas ir papildymas maldelių, dauguma jų buvo surašyta ir įrašta maldaknygės formos knygelėje, kuri buvo pavadinta: „Marija, gelbėk mus“.

Kaip šiandien prisimenu mokytojos žodžius: „Danute, ar nederėtų parašyti dar mišparų maldų, gal tu ką nors prisimeni?“ Aš paėmiau pieštuką, skiautelę popieriaus ir kažką rašiau, bet prisiminti sunku.

Lagerio administracija pastebėjo, kad ši moteris – tai šviesulys mūsų juodame gyvenime, ir pradėjo ją nuolatos kviesti „pokalbio“. Na, tie „pokalbiai“ buvo visiems žinomi. Grįžta išstampytais nervais, kitą dieną – vėl tas pats. Ir taip žmogų privedė prie kraštutinumo. Mūsų mokytoja susirgo. Lankėme mes ją kiek leido galimybės. Nuėjau kartą su Pranute Gaižutyte pas ją. Ant staliuko padėtas duonos gabalėlis ir vandens. Ji paėmė tą duoną ir duoda mums sakydama: „Mergaitės, jūs dirbate, tad jums duonelė reikalinga, o aš negaliu dirbti, tad ir valgyt man nebūtina“. Mums taip buvo gaila tos šviesios asmenybės, kuri visą gyvenimą aukojo tik kitiems, o dabar ir paskutinį duonos kąsnį atiduoda. Mes ją įtikinėjom, kad reikia valgyti, tada greičiau pasveiks, bet ji įrodinėjo savaip, netgi pyktelėjo, kad mes nepadėmėm to gabalėlio duonos.

Aldoną Karmazaitę, Laimutę Anskaitytę ir mane, kaip buvusias nepilnametes, pagal 1954 04 24 įsaką paleido į laisvę ir gavome teisę grįžti į Lietuvą. Buvo beribis džiaugsmas, tačiau buvo liūdna, kad tiek gerų, nuoširdžių likimo sesių dar lieka tame pragare. Nuėjau atsisveikinti su mokytoja, bet tuo metu jos liga buvo sustiprėjusi ir ji manęs nesuprato, nepasidžiaugė drauge su mani, kad aš jau stoviu ant laisvės slenksčio. O jeigu būtų buvusi sveika, ji būtų mane palaiminusi šiai kelionei į Tėvynę.

Ados Dirsytės išėjimas iš šio pasaulio yra apgaubtas paslapčių. Kad ir kur jos palaikai būtų, ar svetimoje žemėje, ar Ochotsko jūros gelmėse – mes, ją pažinojusios, sakome: ilsėkis ramybėje, mūsų geroji Mokytoja, Tu esi gyva mūsų prisiminimuose ir maldoje.

Panevėžys,
1994 m.

Elena Valiukėnaitė-Budrikienė gimė 1922 m. Utenos apskr., Daugailių vls., ūkininko šeimoje. 1940 m. baigė Utenos gimnaziją ir mokytojų kursus. Dirbo mokytoja. 1946 m. suėmė Kurkliuose. Teisė Ukmergės Karo tribunolas. Nuteisė 10 m. lagerio ir 5 m. teisių apribojimu pagal 58-1a ir 58-11 straipsnius. Lageryje dirbo Chabarovsko srityje, geležinkelio stoties gyvenvietėje Izvestkovaja, o vėliau buvo perkelta į Vainio persiuntimo lagerį, iš ten – į Magadaną, spec. lagerį Berlagą. Magadane dirbo statybose 19 ir 18 stovyklose. 1955 m. buvo paleista pagal užskaitus; dar palikta tremčiai dirbti Olos tarybiniam ūkyje. 1956 m. grįžo į Lietuvą.

Iš Gulago laikų prisimenu vieną šviesulį – tai buvo mokytoja Adelė Dirsytė. Buvau girdėjusi, kad ji mokytoja, ir pasiteiravau, ar ji nepažįstanti mokytojos Elenos Norvikaitės, su kuria sėdėjome vienoje kameroje Ukmergės kalėjime.

„Taip, aš su ja buvau viename lageryje. Ji gera moteris, bet neturi spalvos“, – atsakė man. „Kaip tai suprasti?“ – „Ji netikinti“...

Atsimenu, kad Elena kameroje niekada nesimelsdavo. Ji pasakojo, kad nustojo Dievą tikėti, kai mirė jos 9-erių metų sūnelis, kurį ji labai mylėjo.

Su Adele Dirsyte eidavome į kalną nešioti kelmų malkoms. Išrikiuodavo apie 200 moterų po penkias ir žygiuodavome. Kai išvesdavo iš miesto, rikiuotė pakrikdavo. Kopdamos aukštyn uždusdavome, ir lept lept susėsdavome ant sniego pailsėti. Tai trukdavo apie 10 minučių. Kitos stovėdavo ir taip pridengdavo viduryje atliekančias „tualetą“. Po komandos „žengte marš“ būrelis kaip avys rioglindavome į kalną, palikdamos sniege daug geltonų „piešinių“. Dirsytė tą žiemą avėjo naujais veltiniais, kuriems dar nebuvo prisiūti padai. Be to, ją ir šaltis krėsdavo. Einant nuožulnia plokštuma abudu veltiniai išsikreipdavo į vieną pusę. Kartą man viena bakstelėjo į pašoną, ženklais parodė jos kojas ir nusijuokė...

Ant viršutinių gultų buvome užėmusios vietą mes, keturios lietuvės: seserys Mikalina ir Albina Grinevičiūtės, Monika Rudzikaitė ir aš, tai buvo mūsų „šeima“. Mikalina turėjo humoro girnelę ir iš nieko pridarydavo juoko.

Vieną gavėnios vakarą užlipo pas mane mokytoja Dirsytė. „Aš jums paskaitysiu rekolekcijas“, – pasakė ji. Tada pasakojo apie gyvenimo tikslą, prasmę. Nuteikė optimistiškai. Tarp kita ko, prisiminė ir savo tėviškę, kur atostogų suvažiuodavę giminaičiai, surengdavę nedidelį teatrą namuose, skaitydavę eilėraščius, vaidindavę, dainuodavę...

Taip ji apėjo visas lietuviškas „šeimas“, skleisdama gėrį, žadindama Tėvynės ilgesį, nukreipdama prie maldos.

Adelė Dirsytė susirašinėdavo su vienu lietuviu, jis pasirašydavo – p. Juozas. Jo laiškus mokytoja leisdavo per rankas, jie mums atstodavo laikraštį, buvo labai laukiami, nes buvo labai įdomūs. Juozas laiškuose gvildendavo įvairias temas. Prisimenu, kaip jis samprotavo apie mišrių šeimų kūrimą. Draudė tuoktis su vyrais tos tautos, su kuria lietuviai yra kariavę. Ypač nepageidautini žantai būtų vokiečiai, rusai ir lenkai. Pakentė ukrainiečius ir kitus.

Neilgai teko su Adele Dirsyte bendrauti, tai buvo 1950–1951 m. žiema devynioliktame lageryje.

Utena,
1995 m.

Irena Veisaitė

Profesorė Irena Veisaitė gimė 1928 m. Kaune. Pradžios mokyklą lankė Kauno Šolem Aleichemo gimnazijoje, kur buvo dėstoma idiš kalba. Vokiečių okupacijos metais gyveno Stefanijos Ladygienės šeimoje. 1947 m. baigė Vilniaus Salomėjos Nėries gimnaziją. Studijavo lituanistiką Vilniaus universitete, vėliau baigė germanistiką Maskvos Lomonosovo universitete. 1953–1997 m. dirbo Vilniaus pedagoginiame universitete. Atgavus nepriklausomybę, buvo viena iš Atviros Lietuvos fondo steigėjų Lietuvoje; šiam Fondui vadovavo iki 2000 m. Gyvena Vilniuje.

Taip toli ir kartu – netoli.

Kuo tau pačiai daugiau metų, tuo vis labiau ryškėja atmintyje praeities vaizdai.

Mane gyvenimas suvedė su mokytoja Adele Dirsyte nacių okupacijos metais.

Aš, pabėgusi iš Kauno geto žydų tautybės mergaitė, radau antrus namus Stefanijos Ladygienės šeimoje. Gyvenome viename bute su panele Dirsyte, taip mes ją vadindavome.

Prisimenu ją dėvint visada tą patį tamsios plytinės spalvos megztą kostiumėlį, neilga kasytė būdavo gražiai sudėta prie kaklo. Panelė Dirsytė buvo tvarkinga iš išorės ir iš vidaus, labai kukli, atidi aplinkiniams, mandagi, užjaučianti, itin rūpinosi savo sūnėnu Stasiu Ivanausku. Ji nepraleisdavo pamaldų, nei rytinių, nei vakarinių, dažnai ir mane pasikviesdavo į Sv.Mikalojaus bažnyčią. Aš tuo metu nežinojau, ar Dirsytė įtaria, kas aš tokia, bet aš jos niekad nebijojau, kažkaip intuityviai pasitikėjau. Vėliau Stasys man pasakė, kad ji žinojusi dar nacių okupacijos metais, kad esu žydaite.

1944 metų vasarą, naciams pasitraukus iš Vilniaus, galėjau vėl lankyti mokyklą. Įstojau į Salomėjos Nėries gimnaziją, kur vokiečių kalbą dėstė mokytoja Dirsytė. Kadangi aš kalbą mokėjau, ji mane kartais atleisdavo nuo savo pamokų. O kartais pasikviesdavo į vyresnes klases paskaityti kokį vokišką eilėraštį ar kitokį tekstą. Jaučiausi labai pagerbta.

Gyvenome gražiai, sutardamos. Deja, 1946 metų pavasarį buvo suimta ir Ladygienė, ir Dirsytė. Jos pateko į vieną bylą ir galiausiai liko įkalintos gulage.

Stasys iš karto pakeitė savo vardą, tapo Antanu, pusiau slapstėsi. Iš mokytojos Dirsytės keletą kartų sulaukiau linkėjimų, tik nebeprisimenu, per ką.

Deja, toliau mūsų ryšys nutrūko. Tik daug vėliau sužinojau, kad ji žuvo gulage ir kad yra išlikę jos laišakai ir nepaprastai giliai išjaustos maldos.

Man liko šviesus Adelės Dirsytės prisiminimas.

Vilnius,
2001 m.

Zinaida Viščiūtė-Bujanauskienė gimė 1924 m. Panevėžio vls., Linonių k., eigulio šeimoje; iš vaikų buvo septinta, užaugo trys broliai ir trys seserys. Baigusi pradžios mokyklą mokėsi Panevėžio mergaičių gimnazijoje. 1945 m. suėmė tėvą, po savaitės sudegino sodybą drauge su ten buvusia motina. Likę be tėvų ir namų broliai su seseria įsijungė į partizanų būrį. 1946 m. suėmė. 1947 m. VRM kariuomenės Karo tribunolas nuteisė 10 metų lagerio ir 5 m. teisių apribojimu pagal 58-1a ir 58-11 str. ir etapu iš

Vilniaus išvežė į Komijos ASSR, 501 statybą, 1949 m. – į Taišetą, 1950 m. – į Vanino persiuntimo stovyklą, o rudenį – laivu į Kolymą, Magadaną; čia, spec. lagerio Berlago stovyklose, dirbo statybos darbus. 1955 m. pagal užskaitus iš lagerio paleista, bet buvo paskirta amžina tremtis. Susumano r. ištėkėjo už politinio kalinio Juozo Bujanausko, susilaukė dukters ir sūnaus. 1966 m. grįžo į Lietuvą, labai sunkiai įsidarbino Matuizų plytinėje, Varėnos r., kur dirbo ligi pensijos. Ten ir dabar gyvena.

1982 m., pirmą kartą apsilankiusi Lietuvoje, sesuo Agota Šuopienė atsivežė maldaknygę „Marija, gelbėk mus“. Praskleidus ją, džiaugsmo ašaromis suvilgo akys. Ta pati, ir rankraštis pažįstamas – tai mūsų mielosios mokytojos. Atgijo kančios metų prisiminimai. Tik klausimas, kodėl „Marija, gelbėk mus“? Mes, buvusios kalinės, 1990 m. Kaune, rašydamos į „Caritą“, prisiminėme, kad mūsų maldaknygėlė vadinosi „Viešpatie, prikelt mano tautą“. Be to, šioje maldaknygėlėje pasigendame Rožančiaus maldų. Jos mūsų knygelėje buvo. Dauguma mūsų persirašinėdavome tas maldas į savo pačių pasidarytas, įrištas knygeles. Jos būdavo ar iš cemento maišelių popieriaus, ar iš atsitiktinai gautų lapelių. Viršelius išsiuvinėdavome tautiniais rašteliais. Knygeles, kaip ir bet kokią rašytą žodį, turėdavome stropiai slėpti, nes per kratas, kurios būdavo dažnos ir staigios, atimdavo ir dar baudavo. Kai kam pavyko išsaugoti, išsinešti už lagerio vartų. Kai pasaulis išvydo spausdintą maldaknygę, Lietuvoje prasidėjo „medžioklė“. Saugumas sukruto. Pranutes, Lionę (Leonitą) Eimontaitę klausinėjo, tardė. Gundė galimybe gauti honorarą. Atsižadėti vilionių visoms pavyko. Kai kurios, pabūgusios pakartotinės lagerio grėsmės, jas sunaikino. Aš savąją išsaugojau. Spausdintą ir Adelės

ranka rašytą, savo pačios padarytą ir persirašytą, atidaviau sėsei. Labai jos pasigedome rašydamos į „Caritą“. Sesutė, grįžusi į Čikagą, „Viešpatie, prikelt mano tautą“ ir dar vieną iš lagerio išsineštą relikviją per Robertą Vitą perdavė Lituanistikos tyrimo ir studijų centrui. Apsilankiusi Čikagoje ir, nematydama tų lagerio relikvijų, bandžiau teirautis, tačiau gavau atsakymą, kad šie eksponatai dar laukia eilės, o gražinti jų negalima. Gaila. Dabar Lietuvoje slėpti nereikėtų, o čia mažytė maldaknygėlė, pasiklydusi to Centro labirintuose, vargu beišvys dienos šviesą... Norėtusi dabar ją pavartyti, pajusti anų dienų palaimą ir gėlą.

Dar klausimas, kodėl visur pabrėžiama, kad tai tremtinių maldaknygė? Kodėl vengiama žodžio – kalinys? Galbūt kalinys – tai nusikaltėlis? Buvo tremtiniai ir kaliniai. Noriu patikslinti, kad šią maldaknygę rašė kalinės. Taigi čia sudėtos kraujuojančių skausmu širdžių – kalinių maldos.

Grįžtu į tolimą praeitį. Po teismo 1946 m. gruodžio 20 d. Vilniaus Lukiškių kalėjime patekau į kamerą, kur buvo per penkiasdešimt moterų. Vos spėjusi apsidairyti, prie manęs priėjo viena ir klausia: kiek? Išgirdusi, kad dešimt, su šypsena paguodė: „Nenusimink, būsimės kartu, čia mūsų daug“. Tai buvo aukšta, giedrų gilių akių, skambaus balso, jauna, bet jau su sidabrinėmis gijelėmis plaukuose Stefanija Ladygienė. Greta jos (pasienio gultuose) rami, tyli, vis mąstanti, stebinti – bendrabilė mokytoja Adelė Dirsytė. Kitame pasienyje taip pat mokytoja nuo Ukmergės – Marija Pociūnaitė, kuri priglaudė mane po savo užsiklojimais (aš buvau suimta gatvėje ir nieko su savimi neturėjau). Aplinkui dauguma jaunimo: vilnietės, aukštaitės, viena kita žemaitė, suvalkietė ir mergaitės iš pušynais pasipuošusios Dzūkijos. Kaip diegeliai stiebiasi į šviesą, taip mes linkome prie jų, mielųjų mokytojų, kurių meilės ir dėmesio užteko visoms. Po ilgų tardymo ir nemigo naktų čia pajutau atgaivą. Ilgi pašnekesiai su jomis teikdavo dvasinio peno. Prasimanydavome ir užsiėmimų. Jai duonos pluta pasitaisydavo labai sudegusi, ją nugramdydavome, ilgai ilgai delnais minkydavome, kol pasidarydavo vientisa, tamsi masė. Iš jos darydavome rožantėlius, rėmelius, net dėžutes. Išvesdavo mus ir padirbėti: pirties plauti, koridorių šluoti, kirpyklos tvarkyti. Tai būdavo pramoga mūsų niūriame gyvenime. Pavasariop Ladygienei,

Pociūnaitei ir man teko laimė tvarkyti kalėjimo biblioteką. Jos vedė pasitaikė gera moteriškė; ji, nors buvo jau sutvarkyta, mus dar keletą kartų nuvedė ten, kur galėjome pajusti dvasinį poilsį. Slapčiomis vieną kitą knygelę ir į kamerą atsinešdavome, kur mergaitės, išsiilgusios rašyto žodžio, galėdavo pasidžiaugti. Taip slinko po teismo kameroje dienos. Apsipratome su užraktų žvangėjimu. Naktys jau buvo mūsų, pikti tardytojai jų nebedrumstė. Beje, buvo ir „gerų“ tardytojų; mane kamantinėjęs pasakė, kad tėtis išvežtas į Pečioros lagerius, o sesuo Benedikta gavusi 10 metų.

1947-ųjų birželis – Dievo Kūno šventė. Išvedė mūsų „procesiją“ iš Lukiškių kalėjimo į Vilniaus persiuntimo punktą. Apibėrė mus šiltais spinduliais saulutė po devynių mėnesių, praleistų tvankiose kameroje, ir oro tartum buvo per daug. Ėjome Vilniaus gatvėmis, lydimos šunų, sargybinių. Pastarieji keiksnodami vydavo šalin smalsius praeivius, neleisdavo jiems sustoti ir žvilgtelėti į liūdną eiseną. Ėjome tylomis, kiekviena nešdama savo širdgėlą. Skverbėsi mintis, ar ne paskutinį kartą žengiame Vilniaus gatvėmis?

Už geležinkelio, ant kalnelio, aukšta mūro siena aptverti keli namai – tai paskutinė vieta prieš paliekant Tėvynę. Po niūraus kalėjimo čia pasijutome laisviau. Dienomis išleisdavo į kiemą, kur galėdavome pabendrauti, pasišnekėti su kitų kamerų kaliniais. Čia sutikome ir iš kitų kalėjimų suvežtų pasmerktųjų. Prie mūsų su meile prisijungė jauna mokytoja iš Kauno Elena Pavalkienė, jonaiviškės mokinės Aleksandra Baranauskaitė, Leontina Eimontaitė, Elytė Simonavičiūtė. Susibūrus į draugišką grupelę, lengvesni buvo ir įkalinimo sunkumai. Turėdavome ir „pasimatymų“. Sužinoję artimieji ateidavo į gatvelę prie mūsų buveinės. Ateidavo ir Ladygienės dukrelės, stovėdavo prigludusios prie medžio, žiūrėdavo žiūrėdavo. Ką jautė tos mergaitės, matydamos motiną, stovinčią ant kalnelio, prie grotomis apkaltais, niūriais langais pasta-to? Motina vis stengdavosi šypstotis ir tam jai vis užtekdavo jėgų. Palydėjusi liūdnu žvilgsniu nueinančias savo dukreles, susimąs-tydavo. Nubrauks ašarą ir vėl giedras veidas, vėl šypsenėlė ir žodžiai, kurie mus sušildo: „Aš dabar būsiu jums mama, aš ir čia reikalinga“. Taip iš tolo ir aš atsisveikinau su panevėžietėmis studentėmis Lile ir Vanda, kurių rūpestis ir parama lydėjo mane net ir lageryje. Pasidžiaugėme paskutine vasara Tėvynėje.

Rugpjūtį atvažiavo „pirkliai“ iš Vorkutos rajono. Mus ruošė kelionėn. Po kruopščios, orumą žeminančios kratos leido pirtyje šlakeliu vandens apsiprausti ir suklupdė kieme. Buvo jau naktis. Visos apimtos rūpesčio dėl nežinios, tylime. Slegianti tylą suskeldė ir tarsi atsisveikinimui nuaidi Ladygienės žodžiai: „...nešė vėjas dūzgesį kamanių...“ (fragmentas „Mylimųjų vakaras“ iš „Savanorių pavasario“. Gal B.Brazdžionio?). Ji deklamavo, o mes, prigludusios viena prie kitos, tyliai verkėme. Tą įsimintiną naktį išgirstą eilėraščių vėliau išmokau, perdaviau jį ne vienai, mėgstančiai poeziją. Deklamuodavome jį lageriuose, ir dabar (jei yra kas klauso) padeklamuoju ir sau dažnai kartoju, prisiminimais nuselindama į tą šurpią naktį.

„Pirkiai“ mėgsta dirbti naktimis. Naktį mus nuvedė į prekių stotį ir „pakrovė“ į prekinis vagonus. Mums pasisekė – į vagoną patekome su mokytoja Adele. Vagonų dundesys kelia nerimą, tačiau ji kiekvienai randa paguodos žodį, pakviečia bendrai maldai ir pragiedrėja liūdni veidai.

Ilgą kelionę baigėme pėsčiomis. Po keleto valandų, iškankintos nuovargio ir alkio, pasiekėme 12-tą koloniją, tuo metu tai buvo garsios savo sunkumais 501-osios statybos. Apgyvendino mus palapinėje. Sienų nebuvo, tik stogas dengė dviaukščius gultus. Vėliau davė faneros lapų, iš jų pasidarėme sienas. Nuo rudens darganų tas mažai gelbėjo, tačiau visgi buvo sienos.

Dirbome prie geležinkelio – tiesėme jį link Uralo kalnų. Visa mūsų „technika“ – kastuvai, karutis, laužtuvai, kirtiklis, kirvis, sauja naudotų vinių sukalt lentų takams, kad karučius būtų galima stumti. Na ir mūsų jaunatviška energija, kurią keitėme į gabalėlį duonos (normos nepadariui, mažindavo duonos gramus). Ruduo, dažni lietūs. Iš darbo grįžtame šlapiais drabužiais. Spiečiamės apie vienintelę palapinėje krosnį – geležinę statinę. Nuo mūsų šlapių drabužių trenkia prakaito ir tundros purvo tvaikas. Čia pasigirsta ir pikty, nekantrių žodžių. Tačiau neteko jų girdėti iš mūsų gerųjų mokytojų.

Atsuoliavusi nuo Šiaurės ledjūrio ankstyva žiema su pūgomis buvo savotiškai graži. Nepamiršamos liko šiaurės pašvaistės. Tarsi degtų dangus: liepsnoja, spinduliuoja, keičiasi spalvos. Jose mūsų vaizduotė sugebėdavo ir Trispalvę išvysti...

Vėl vagonų dundesio „lopšinė“. Vėl žiaurių sargybinių patikrinimai; kas nespėjo perbėgti iš vieno vagono galo į kitą, tam smūgis mediniu plaktuku.

Mes Taišeto lageriuose. Čia radome iš Mordovijos lagerių atvežtų mergaičių; viena iš jų – Aldona Pakšytė nuo Šėtos, jautri grožiui ir gėriui, mėgstanti poeziją, greit mums tapo sava.

Dar per arti Tėvynės, dar veža toliau į Rytus. Žinodamas, iš kur atvykę „pirkliai“, karininkas, išrikiavęs mus perdavimui, pasakė: „gaila man jūsų“. Supratome, kad ne sausinių pakuoti veža...

Užkaltais langais prekiniuose vagonuose pasiekėme Vanino buchtą prie Ramiojo vandenyno. Ištisas lagerių miestas. Nakčia mus nuvedė į baraką ir, vos spėjus prigulti, pradėjo „darbuotis“ blakės. O rytą pajutusios politines, baraką užpuolė kriminalistės. Barakas liko be langų, bet mums apsiginti pavyko. Visos atsisakėme maisto ir pareikalavome, kad mus perkeltų į politinių lagerių. Paklausė. Nuvedė į kaimelį Ui, buvusią japonų belaisvių stovyklą. Čia darbai nesunkūs ir laisvo laiko „marios“. Laukiame laivo į Magadaną. Ruošiamo literatūrines valandėles. Mokytoja Adelė pasiūlo rašyti maldas. Širdyje gal visos turėjome gražiausias, tačiau išreikšti jas maldos žodžiais geriausiai pavyko Adelei Dirsytei ir Leontinai Eimontaitėi. Jų maldos, Adelės surašytos maldaknygėje, slapčiomis paliko lagerį, slapčiomis pateko į laisvąjį pasaulį ir plačiai pasklido jau spausdintu žodžiu. Tai jos abi išsakė visų mūsų širdgėlą, Tėvynės ilgesį, meilę Aukščiausiam. Jų žodžiais išreiškta mūsų tautos kančia ir viltis. Nusilenkime atminimui tų, kurių maldomis taip nuoširdžiai galime prabilti į Dievą.

Leontina Eimontaitė-Motiejūnienė gimė 1928 m. vasario 22 d. Jonavoje. Mirė 1983 m. balandžio 19 d. Šeimoje augo septyni vaikai – penkios seserys ir du broliai. Leontiną areštavo iš mokyklos suolo, o po to ir visą šeimą ištremė į Igarką. Iš ten šeima grįžo be tėvo. Paleista iš lagerių Leontina Magadane ištekojo už Antano Motiejūno. Grįžę į Lietuvą apsigyveno Kėdainiuose. Susilaukė dukrelės Dianos ir sūnaus Sauliaus. Dirbo mokykloje. Labai skausmingai išgyveno dukrelės ligą. Pakėlusį daug sielvarto, Leontina sunkiai susirgo. Po operacijos prarado kalbą, paralyžiavo. Labai rūpestingai slaugė ją vyras, vaikai. Lankydavo seserys, broliai, draugės. Ypač artima jų nelaimei buvo tuo metu Kėdainiuose

gyvenusi Čiurlių šeima. Su A.Čiurliene draugystė nuo vaikystės tęsėsi lageriuose ir grįžus į Lietuvą. Į pasaulį atėjusi vasario speiguose, iškeliavo iš jo švintant pavasariui. Atsisveikinti suvažiavo daug buvusių kalinių. Prie karsto pasimeldėme iš jos maldaknygės. Palydėjome į Jonavos kapines, kur ir prisiglaudė mūsų Lionytė prie savo motulės. 1989 m. liepos mėn. sūnus parsivežė iš Igarkos tėvo palaikus, juos taip pat palaidojo prie motinos.

Adelė Dirsytė gimė 1907 m. Kėdainių apskrityje, Pramislavos kaime. Studijavo vokiečių kalbą Vytauto Didžiojo universitete. Ateitininkė, aktyvi visuomeninkė. Mokytojo Vilniuje. 1990 m. „Carito“ Nr. 5 Aldona Pakšytė rašo: „...Aš, tada dar vaikas, atsimenu gerus savo mamos atsiliepimus apie jos paskaitas Šėtoje, kurias Adelė Dirsytė skaitydavo ateitininkų, pavasarininkų ir moterų draugijų susirinkimuose. Iš to laikotarpio žinių daugiau neturiu. Artimesnieji giminaičiai mirę, o brolių ir seserų vaikai nedaug apie ją nežino. Persekiojama šeima vengė pasakoti vaikams apie tolimos šalies platybėse, lageryje, vargančią tetą“.

Prisiminimai plaukia tarsi rūke, vienus veidus regiu silpniau, kiti išryškėja, o prisimintinų dalykų visai nedaug, nors ne vieneri metai kartu išvargti. Prasidėjo išsiskyrimai, vienas palikdavo darbams Magadano statybose, kitas išveždavo miško kirsti. Retkarčiais atsiveria lagerio vartai ir viena kita išeina už tvoros. Tikrosios laisvės neregėt, dar skirta tremtis. Sunkių darbų nualintas moteris išvežė vadinamojo poilsio, kur darbai nenormuoti ir maistas šiek tiek geresnis. Ten pateko ir Adelė. Viename laiškelyje ji man rašė: „...dabar kasame sniegą. Darbas lengvas. Turiu daug laiko mąstyti, garbinti Dievą. Esu laiminga, begaliniai laiminga...“ 1950 metų „Kūčių pašte“ (viena kitą sveikindavome) skaitau jos žodžius: „Gyvenimo koncerte primadona – ne Psichė, o kūnas. Psichės primatas parduodamas už lėšienės dubenėlį... Su užgimstančiu Vaikeliu atgimkime ir mes. Nušvis keliai, atsiras draugai, daug bus šilumos širdy, užsidegs žiburiai, o gyvenime bus dienų per mažai... Juk tu tai jauti, juk žinai, brangute?“

Jau ir taip tamsiame danguje kaupėsi debesys. Palūžo mūsų mokytoja. Labai jautri, trapi, ji neišlaikė alinančio gyvenimo, nuolatinio pažeminimo ir bado. Visiškai išsekus organizmui, ji nebeturėjo jėgų dirbti. Buvo išvesta į izoliatorių, kur laikomos pamįšu-

sios moterys. Atrodo, per mažai buvo kančių čia, kartu su visomis. Reikėjo jai dar atskirai pakelti didesnę paniekinimą, asmenybės žlugdymą. Kai nueidavau aplankyti, kildavo siaubas. Ji turėjo nuolatos tai kentėti. Buvo ten viena moteris, kuri nukirto kirviu du savo vaikus. Ne, ji nieko blogo nedarydavo man, tik įkyriai glostydavo, girdavo ir vadindavo „mrečka“. Matydama mano nerimą ir baimę, Adelė sakydavo: „Marusia, eik, ilsėkis, palik mus...“ Mokytoja būdavo kaip visuomet rami, susimąsčiusi, tik begalinė kančia veide. 1954 m. Kūčių vakarą aplankiau ją. Nunešiau jai rašytą giminaitės laišką ir valgių nuo skurdaus mūsų stalo. Laišką perskaitė, apsidžiaugė, bet valgių atsisakė. Reikėjo tik normalių gyvenimo sąlygų, reikėjo artimųjų greta ir ji būtų buvusi sveika. Kai nueidavau, Adelė kalbėdavo, kad nori dirbti. Reikėjo jai ir darbo, tik ne tokio, ne alinančio. Į darbus jos nebevarydavo, nes buvo be jėgų. Į laisvę Adelė turėjo išeiti 1955 metais lapkričio mėnesį. Turėjo išeiti, bet kaip netinkamą darbams ją vežė tuo pačiu keliu, per Ochotsko jūrą, atgal, atseit į geresnį klimatą. Pakeliui ji mirė. Kokios buvo jos paskutinės valandos – mįslė. Liko tik keletas rašytų laiškelių ir šviesus jos atminimas, o pasaulio tikintiesiems – maldos – „Marija, gelbėk mus“.

Izoliatoriuje pasmerktuosius aptarnavo Pranutė Kurkutyte. Manėme, kad maldaknygė skirta jai. Neseniai prisiminėme, kad buvo dar viena – Pranutė Čebelytė. Ji išsaugojusi ir keletą Adelės laiškučių. Galbūt ši dovanėlė Vasario Šešioliktosios proga buvo skirta jai (knygelėje data – 1953 m. vasario 16 d.)? Pranutė Čebelytė jau mirusi, apie Kurkutyte nieko nežinome. Kokiais keliais ši maldaknygėlė pasiekė laisvąjį pasaulį, neaišku. Viena neabejotina, kad tai buvo Pranutės nuopelnas, tik kurios? Dėkingumas ir pagarba jai.

Dar pluoštelis skaudžių prisiminimų: kartą iš darbo, kur statėme namą (Magadane), ilgai ilgai nesulaukėme moterų. Parėjo nakčia liūdnos, susijaudinusios, nešdamos sunkią naštą – penkių likimo draugių lavonus. Bebaigiant kasti pamatams duobes, užgriuvo sluoksnis žemių. Buvo ten keturios ukrainietės ir viena lietuvė, aukšta, šviesiaplaukė. Atminty išliko jos sustingęs veidas ir vardas – Teofilė. Dabar susitikdamos viena kitos klausinėjame, o pavardės nežinome.

Nuklydau mintimis į praeitį ir noriu paminėti dar vieną lagerių auką – Eleną Simsonienę nuo Vabalninko. Rytą skundėsi galvos skausmu, bet nuo darbo jos neatleido. Kasdama pamatams duobę užsimojo kirtikliu ir susmuko. Mergaitės iškėlė iš duobės. Sargybinis palydėjo į lagerį ją vedančias mergaites. Laisvo gydytojo nebuvo. Medicinos seselė kalinė prašė prižiūrėtoją atvesti gydytoją kalinį iš greta esančios vyrų zonos. Nepaklausė. Pasakė: „Iki ryto ji nepastips“. Ji mirė baisiose kančiose. Gal įdomumo dėlei darė skrodimą, sakė, trūkusi aorta. Išvežant pro vartus, sargybinis jau nebekirto plaktuku į pakaušį, kaip paprastai mirusiems darydavo.

Bene jautė moteriškę artinantis paskutinę valandą; ji savo naują, baltą kirtiklio kotą išrašė, išmargino cheminiu pieštuku. Buvo gėlytės, vardas, pavardė, adresas, dukrelių vardai ir stambiomis raidėmis – LIETUVA. Pasinaudodama tuo adresu, Benutė Stepoinaitytė parašė jos dukrelėms jautrų užuojautos laišką – pranešimą apie motinos mirtį.

Ne vieną apglėbė amžinas įšalas, bevardžiai kapai sulyginti. Kitus, jau grįžusius, priglaudė gimtoji žemelė. Vai kaip nereikalingi mes buvome grįžę į Lietuvą. Ir dabar po daugelio metų prisimena drėbti žodžiai: „Patarčiau nešdintis iš Lietuvos“. Tikiu, ištersime visus išbandymus. O mes įsikibome, išlikę atsitiesėme ir Dievo padedami laikomės. Svarbiausia – sulaukėme Kovo vienuoliktosios, ištverėme Sausio tryliktąją...

„...taip norisi, kad būtų dar šviesiau. Tas žmogus toks nepasotinamas – vis norisi geriau. Juk, rodos, kad būtų kas pasakęs, jog mes visa tai matysime, išgyvensime, kad girdėsime himną ne kur savam būrely, o per visą Lietuvą skambantį, ar būtum žmogus patikėjęs? Tada galvojom, kad bent pamatytume Lietuvą, kad negirdėtume aplinkui kitų žodžių, tik lietuviškus... Tada... O dabar Lietuvoje jau Trispalvė plazda, himnas skamba pradedant ir baigiant dieną... Tik gaila, kad šalia tokių gražių, tokių savų pasigirsta ir nesavi, negražūs žodžiai, deja, iš lietuviškų burnyčių... Ir kaip gaila, kad toms galvytėms, turinčioms tas nenupraustas burnytes, nieks nerūpi. Jiems svarbu, kad aplink skambėtų rokas, tranki muzika, kad jie galėtų trypti, šaukti ir gyventi tik tos akimirkos svaiguliu. Jiems nėra nieko šventa. Man baisu. Būtų labai

gera, kad tai būtų tik mažuma. O gal taip ir yra? Duok Dieve...” – Dar pernai taip rašė man iš Kauno A.Čiurlienė, o štai po prezidento rinkimų: „... taip ir klausė savęs: Ar kalbėt, ar nutilt ir nutilt?...“ Kaip bus? O gal viltis, kad malda padės. Gal prašyti Dievo, kad vieną kartą žmogus tesėtų, ką pažada kitiems, t.y. tautai? Juk taip gražiai kalbėjo ir gal žmonės patikėjo? O gal labai norisi praeities?...”

Varėna,

1993 m.

Eleonora Vizbaraitė-Šumskienė

Eleonora Vizbaraitė-Šumskienė gimė 1925 m. Marijampolės apskr. ir vls., Liepynų k., 16 ha turinčio ūkininko šeimoje. Baigusi pradžios mokyklą įstojo į Marijampolės ekonomikos mokyklą, vėliau mokėsi Vilniaus prekybos technikume; jį baigė.

1949 m. suėmė Marijampolėje už ryšius su partizanais. 1949 m. teisė ypatingasis pasitarimas, nuteisė 10 metų lagerio. 1949 m. perkelta į Taisėtą, 1950 m. – į Vanino persiuntimo punktą, iš ten 1950 m. rudenį – laivu į Kolymą, Magadaną, Berlago spec. lagerį. Dirbo statybų darbus 19, 18 stovyklose, 6-ajame kilometre, kur daug bendravo su A.Dirsyte ir talkino rengiant maldaknygę. 1957 m. buvo iš lagerio paleista, bet buvo paskirta tremtis. 1957 m. Magadane išteko už buvusio politinio kalinio Šumsko. 1958 m. grįžo į Lietuvą, apsigyveno Druskininkuose. Užaugino sūnų ir dukterį.

Užaugino sūnų ir dukterį.

1950 m. spalio mėn. atvežė į Magadaną ir įkurdino palapinėse, šaltis buvo beveik 50 laipsnių. Mane po poros dienų paėmė į brigadą, nors visos mergaitės dar sėdėjo ant gultų, neturėjo kuo apsirengti. Man davė kareiviškus sudėvėtus veltinius, suplyšusią „tielagreiką“, vyrišką kepurę ir nuvedė į nepažįstamų ukrainiečių brigadą, kitą dieną – į darbą. Į tą brigadą buvo paskirta ir Dirsytė. Mudvi paskyrė į porą, ten mes ir susidraugavome. Ji buvo nepaprasta, jos kilniaširdiškumas pasireiškėdavo kiekviename žingsnyje. Mato, kad aš liūdžiu, tada man pradeda pasakoti apie savo gyvenimą daug įdomių istorijų. Ji laisvėje buvo ne tik vokiečių kalbos dėstytoja, bet dirbo ir visuomeninį darbą, buvo moterų katalikių organizacijos pirmininkė; dar būdama Kaune lankydavo inva-

lidus, rinkdavo pašalpas, lankydavo našlaičių vaikų namus. Kai rusai norėjo išvežti iš Lietuvos našlaičių namus į Rusijos gilumą, ji surinko daug parašų, pati nuvažiavo pas Sniečkų, kad paliktų vaikus Lietuvoje, vaikai ir buvo palikti. Rusai žinojo, kas ji, ir už tai ją kankino visokiais būdais. Vargas, alkis, sunkus darbas mus labai suartino ir mes palikom draugės. Tą visą laiką mes dirbome ukrainietės Tamaros Bajerčiuk brigadoje 18 lageryje. Dirbome prie statybos, statėm vaikų darželį. Mes su Dirsyte nešiojom tinkuotojom skiedinį. Kartą savo atsineštos duonos gabalėlius pasidėjome mums žinomoj vietoj, per pietus atėjom pasiimti, bet radom tik trupinėlius, teko pasisotinti prasmirdusia žuvies sriuba, nors ir ta alkanam buvo gera. Visa viltis, kad sugrįžusios į zoną rasim duonos gabalėlį.

Kai grįžome iš darbo, prie sargybos posto kratos metu Adą nuvedė į postą ir ji į barakus negrįžo. Rytą aš paėmiau jos duoną (nes taip liepė brigadininkė) ir nusinešiau į darbą. Prie posto atvedė eiti į darbą ir Dirsytę, ji buvo labai pavargusi, sušalusi ir tokia nuėjo į darbą. Jos kojos buvo šlapios, aš padaviau jai savo autus, įdėjau popieriaus (cemento maišelių) į veltinius, kad autai neperšlaptų, paprašiau, kad leistų padžiovinti autus prie laužo. Žinoma, ji tų paslaugų nenorėjo. Tą dieną laimingai parėjome į barakus. Aš klausiau, dėl ko ją pasodino į karcerį, ji atsakė, kad ieškojo priekabių. Į karcerį ją paskirdavo labai dažnai, ir aš jau žinodavau, kur ji, tai nubėgdavau. Jeigu būdavo geras „konvojus“, tai leisdavo perduoti maisto arba ką nors šilčiau apsirengti, bet ne visuomet man taip pasisekdavo, dažniausiai ji sėdėdavo nevalgiusi, ir tas ją labai nualino, be to, lageryje buvo labai sunku, mes greitai nusilpome ir po vienos komisijos mus nuvežė į distrofikų lagerį (jis vadinosi sveikstančiųjų lageriu) už 6 km. Ten mes tik aptarnaudavome. Žiemą varydavo į kalnus nešti rąstų apkūrenimui. Žiema buvo šalta, daug sniego. Pirmos stipresnės mergaitės pramina pėdas ir šiomis pėdomis visos einame. Kareiviai visuomet kreipdavo dėmesį į Adą. Ji buvo stambesnio sudėjimo, be to, jai tuomet buvo per 40 metų. Ją statydavo į kraštą, ant pečių uždėdavo didesnę rąstą, kad ji parpultų. Ada buvo tada labai nusilpusi, mes viską matėm ir ją vis pastatydavom į vidurį. Tą žiemą nešant rąstus prie mūsų visų nušovė ukrainietę mokytoją Oksaną Miel-

niuk, ji parpuolė su rąstu. Jie norėjo tą patį padaryti ir su Ada, bet mes tą gerai žinojom. Mes plūdom tuos kareivius, o ji mus ramino ir sakė, kad jie vargšai, už juos mes turime melstis. Eidamos kurdavome maldeles. Ada užrašydavo ant ko turėdavome, dažnai užrašydavome ant beržo tošies, o parėjusios namo perrašydavome ant cementinio maišelio popieriaus; aš visuomet slėpdavau pieštuką, nes Adą labai krėsdavo. Pieštukus nešiodavom įsikišusios į kareiviškos kepurės atlangą prie akių, nes kratos metu perbraukdavo per galvą, pakaušį, be to, mane ne taip krėsdavo kaip Adą. Vieną kartą kratos metu Dirsytę pašaukė į punktą ir ten liepė išvalyti tualetus, išplauti tą punktą. Paskui pasakė, kad nešvariai išplovė, ir labai primušė. Buvo mėlynės ant nugaros, perskelta lūpa, ant veido kruvina dėmė. Aš nusigandau, bet ji mane nuramino – nekreipk dėmesio, tie vargšai nežino, ką daro, geriau pasimelskim už juos. Ji niekada nebūdavo liūdna, visas nuraminavo, kiekvienai surasdavo paguodos žodį. Kai kirtom mišką, maldas rašydavome ant beržo tošies, ant žeručio plokštelės, o parsinešusios į zoną perrašydavome ant cementinio maišelio popieriaus. Aš lapelius susiūdavau, viršelius išsiuvinėdavau, nes visą gyvenimą labai mėgau siuvinėti. Ada rašydavo. Jos įdomus, savotiškas braižas ir dabar man akyse stovi. Daug laiškų ji rašė mano mamytei, gaila, viskas jau per vėlu ir aš neturiu nė vieno laiško. Kaip būdavo skaudu, kai parėjusios į baraką rasdavom padarytą kratą ir nerasdavom savo maldų – maldaknygių, tik sujauktus guolius. Daugiausia krėsdavo Dirsytę, tai viską slėpdavome mano patalynėje. Vieną kartą mums papuolė laimė eiti į virtuvę valyti. Buvo daug puodų, prisvilusių košės, mes puolėm tuos puodus gramdyti, prisivalgėm ligi soties, o kas liko, įsidėjom į popierius parnešti kitoms mergaitėms. Einant į baraką mus sulaikė korpusinis ir pirmiausia stvėrė krėsti Adą, tuoj išmetė jos tuos svilėsius, o kareiviui liepė ją varyti į karcerį už vagystę. Mūsų visai nekrėtė. Jankauskų Janė norėjo korpusiniui įrodyti, kad Ada nekalta, bet jis pagrasino – gal ir ji norinti į karcerį. Grįžusios iš 6-ojo kilometro vėl dirbome prie statybos. Dirsytės nekeitė ir brigadininkės rusės, nes jos visos buvo užverbuotos. Jos ir poilsio laiku surasdavo kokį nors darbą, kad ji negalėtų pailsėti. Aš mitydavau, kad ji suvargusi, norėdavau nors vakarienės atnešti, bet

ji nesutikdavo. Ji sakė, kad karceryje būna labai sunku. Sako, šalta, aš meldžiuosi už šituos nelaimingus žmones, kurie mane daužo, ir man pasidaro lengviau.

Per tuos ilgus metus daug kartų mus išskirdavo, bet ir vėl susitikdavome ir vėl kartu būdavome. Ji bendravo su Terese, aš neprisi-
menu jos pavardės, mylėjo Lionytę ir Olytę, sakė, man patinka su
jomis pasikalbėti, geros mergaitės. Ją dažnai kviesdavo tardytojas,
o po to – visuomet į karcerį. Ten ją daužydavo budelis, kiek tik jis
norėdavo, bet ji nesiskųsdavo ir man nesakydavo, kad ją taip kan-
kina. Nuėjusi į pirtį aš pamatydavau vis naujas dėmes ant jos kūno,
matydavau, kad ji labai kenčia. Dirsytė visada savo kančias auko-
davo Dievo Motinai Marijai už Lietuvą. Visoms buvo sunku – lage-
ryje šaltis, sunkus darbas, alkis dažnai nuvesdavo į neviltį, bet ji
buvo dar ir kankinama. Jos sveikata visai susilpnėjo, dažnai skau-
dėdavo galvą, krūtinę. Po vieno tardymo ji ilgai spjaudė krauju, bu-
vo sutinęs visas veidas; tik vėliau man pasakė, kad dantis išmuštas.
Vieną kartą kasėm tranšėjas statybai. Grįžtant iš darbo Dirsytę pa-
šaukė ir konvojus nuvedė į karcerį. Aš megzždavau nosinukes su
adata, pasiėmiau vieną nosinukę ir nubėgau pas Adą, ten sargyboje
stovėjo mongolas. Jis paėmė iš manęs nosinukę ir leido perduoti
maisto. Buvo ruduo, bet nelabai šalta, ir drabužių aš jai nenešiau.
Kai perdaviau maistą, ji pasakė, kad jos bušlate yra įsiūtos dvi kny-
gutės ir daug lapukų, prirašytų maldų. Liepė man viską paimti,
nes gali būti krata, be to, ji manė, kad ją laikys ilgiau karceryje. Vis-
ką pasakė, ką man paimti, ką jai atnešti. Kai grįžau į baraką, krata
jau buvo padaryta ir viskas buvo paimta, nieko neradau, tik plikus
narus. Rytą brigadininkė pasakė man, kad Dirsytės normos aš
neimčiau, nes valgykloje jos „paikės“ jau nėra. Aš paklausiau, ko-
dėl, atsakė, kad ji viską gaus karceryje. Po darbo nubėgau į karcerį,
bet manęs neprileido nė artyn. Aš jau neprisiėmu, kiek laiko ji ta-
me karceryje buvo, bet žinau, kad kas trečią parą budėjo siauromis
akimis gerasis mongolas ir jis perduodavo jai duonos ir tą, ką jai
nunešdavom. Ji labai kosėjo, aš nunešiau savo šaliką, kad būtų šil-
čiau, ji labai nenorėjo paimti, bet privertėm, tai paėmė. Kartą, kai
budėjo mongolas, aš nubėgau prie karcerio, turėjau perduoti tru-
putį duonos ir žuvies, bet mongolas man pasakė: „tvoju babuškę
užė uvezli“. Aš paklausiau, kur, sakė, „naverno Vladyvostok“.

Per visą žiemą jos nebuvo, pavasarėjant vieną kartą darbe prieina prie manęs tas pats mongolas ir man patylom sako: „privezli tvoju babušku“. Paklausiau, kur ji, jis pasakė, kad ten pat, karceryje, bet „ana užė durnaja“. Aš pasakiau Jankauskų Janei, kad parvežė Dirsytę. Po darbo, kai viskas nurimo, mudvi pasiėmėme ką turėjome valgyti ir nubėgome į karcerį. Ten stovėjo kažkoks geras konvojus ir mums leido įeiti. Kai pamatėme Dirsytę, labai nusigandome – jos plaukai buvo nukirpti, visa susisukusi, purvina, sudžiūvusi, išblyškusi, po akimis juodos dėmės. Mes nusigandusios nežinojom, ką daryti. Ji mus pažino, pasisveikinom, pasibučiavom, aš sušukavau plaukus. Ji truputį valgė duonos, žuvies. Pradėjom kalbėti, klausėm, kur ji buvo išvežta, bet tuoj jos protas aptemo, akys pasidarė klaikios, pradėjo ant sienų rodyti nebūtus dalykus, šaukti savo tėvus. Mes išsigandom ir išbėgom. Aš pas ją nueidavau, kai tik pasitaikydavo geresnis konvojus. Kartais nieko nepakalbėdavau ir turėdavau išbėgti, nes baugu darėsi, o kartais ji būdavo rami, labai tyliai kalbėdavau, ir man liepdavo tyliai kalbėti, nes muš. Vadinas, ją mušdavo. Ji karceryje išbuvo labai ilgai, ją atvežė balandžio mėnesį ir ji ten buvo tol, kol prasidėjo navigacija. Kartais nuėjusi nieko negalėdavau pakalbėti, nes baugu būdavo į ją pažiūrėti, o kartais ji rami glosto mane, kalbam, aš jos klausiu, kur ji buvo išvežta, ir tuoj ji pradeda nervintis, dingsta protas. Vieną kartą atėjau – ji rami, sakė, kad buvo kažkokiuose požemiuose, buvo labai šalta. Tada ji ilgai su manimi kalbėjo ir aš pirmą sykį mačiau, kaip rieda ašaros jos veidu; sakė, ten labai žiaurūs tardytojai, ypač vienas žydas, jis nulupęs jai pusę plaukų. Ir parodė galvoje šašus. Tada sargybinis mane išvarė, nes per ilgai užsibuvau. Kartais nueini, o ji visai nekreipia jokio dėmesio, vaikšto po tą karcerį, gieda šventas giesmes, pradeda kalbėti nesąmoningai ir aš išbėgu. Vieną kartą nuėjau pas ją, nes buvau gavusi žuvies galvą; nors labai norėjau, bet nunešiau jai. Buvo duotas jai čiužinys ir dienos (anksčiau dienos viską paimdavo, tik plikos lentos tebuvo), ji gulėjo ant purvino čiužinio, kažkoks skuduras padėtas po galva – tai jos maišelis, juodai rudas adijalas, man ir dabar prisimena ta jo smarvė. Ji buvo labai rami, paklausė, kaip aš atėjau, ar nėra jai laiškų, kaip mergaitės, ar visos sveikos. Tada ji man pasakė, kad tuoj mirs, nes apleidžia ją jėgos, negali atsikel-

ti, prašė, kad aš pasimelsčiau į Dievo Motiną laimingos jai mirties. Paskui pradėjo kalbėti, kad Lietuva jau laisva ir ji važiuoja su broliu pas tėvus, ir dar visokių nesąmonių. Pasidarė klaiku ir aš išėjau.

Po poros dienų vėl nubėgau į karcerį, žinojau, kad budi mongolas, jis man pasakė: „tvoju babušku uvezli“, aš klausiau, kur, bet jis nesakė, tikriausiai nežinojo. Nuo to laiko aš apie ją daugiau nieko nežinau. Dovanokit, praėjo daug laiko ir labai daug neprisi-menu.

Adai Dirsytei

*Karcerio niūrios ir šaltos sienos,
Už grotų staugia baisioji pūga,
Ji sėdi bejėgė, liūdna, nukankinta,
Ar pajėgs ji pakelti sunkią dalužę.
Čia nėra motinos nei tėvo,
Visur tamsi naktis ir budelių šauksmai.
Visur tik neganda – mirtis klajoja,
Paguodos nesulauksi, vargstanti keleive.
Liūdna žvelgi į karcerio tamsybes,
Ledu apšalusias grotas ir baisią neteisybę.
Kodėl gi, Dieve? Juk Tu esi toksai teisingas!
Tu leidi budeliams triumfuot ir skelbti neteisybę.
Šaukiu Tave, o Motina Marija!
Suteik jėgos ir ištvermės pakelti šitą našą.
Sušvelnink budelių baisius šauksmus,
Tegu ir jie atranda Tavo meilės šalį.
Marija, gelbėk mus ir mūs Tėvynę,
šaukiuos Tave, o Motina mana!*

Druskininkai,
1995 m.

Apdovanojimų įteikimo ceremonijoje

Vyčio kryžiaus 4-ojo laipsnio ordinu apdovanotos Adelės Dirsytės (po mirties) ordiną priėmė sūnėnas Stasys Ivanauskas

Vilnius, 1999 m. vasario 16 d.

Džojos Gundos Barysaitės nuotrauka

LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTO

DEKRETAS

Israšas

DĖL APDOVANOJIMO LIETUVOS VALSTYBĖS ORDINAIS

1999 m. vasario 1 d. Nr. 311

Vilnius

1 straipsnis.

Vasario 16-osios - Lietuvos valstybės atkūrimo dienos proga
už asmeninius nuopelnus siekiant Lietuvos Nepriklausomybės,
ginant žmogaus teises ir laisves okupuotoje Lietuvoje
Lietuvos valstybės ordinais

apdovanoju

šiuos asmenis:

partizaninio pasipriešinimo dalyvius,
Lietuvos Helsinkio grupės steigėjus ir narius,
Tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komiteto steigėjus ir narius,
Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos leidėjus ir platintojus,
pagrindinės spaudos leidėjus bei Lietuvos disidentų rėmėjus.

Vyčio Kryžiaus 4-ojo laipsnio ordinu

Adele Dirsyte

(po mirties)

2 straipsnis.

Šis dekretas įsigalioja nuo jo pasirašymo dienos.

RESPUBLIKOS PREZIDENTAS

VALDAS ADAMKUS

VYČIO KRYŽIAUS ORDINAS

Adelė Dirsytė

(in memoriam)

UŽ PASIŽYMĖJIMĄ
NARŠUMU IR ISTVERME GINANT
LIETUVOS RESPUBLIKOS
LAISVĘ IR NEPRIKLAUSOMYBĘ
APDOVANOJAMAS

VYČIO KRYŽIAUS

4-OJO LAIPSNIO ORDINU

Valdas Adamkus

VALDAS ADAMKUS
RESPUBLIKOS PREZIDENTAS

1999 MITU vasario 1 DIENA
DEKRETAUS NR. 311

BIBLIOGRAFIJA

Adelės Dirsytės straipsniai, išspausdinti „Naujojoje vaidilutėje“

1935

1. Marija ir Ieva: [Du kontrastai – nepasitenkinimas ir „amžinas moteriškumas“, horizontalumas ir vertikalumas; Dėl Marijos ir Ievos vardų etimologijos], *Naujoji vaidilutė*, 1935, Nr. 2, p. 71–72.

1936

2. Aleksandra Rachmanova ir jos romanas „Naujojo žmogaus fabrikas“: Vaikystė; Mokslo ir studijų metai; Oltakringo pienininkė; Svarbiausi charakterio bruožai; Pamėgimas užrašinėti savo išgyvenimus; Veikalo kompozicija; Išvados, *Naujoji vaidilutė*, 1936, Nr. 4, p. 161–170. Bibliogr. išnašose: 20 pavad.

1938

3. Mergaitė – namų širdis: [...kiekviena proga, kai tik būsi namuose, dailink, išmintimi šveisk ir valyk savo gimtinę trobą...], *Naujoji vaidilutė*, 1938, Nr. 3, p. 171–172.

4. Lietuvos moterų religinis judėjimas: [Dėl uždarų rekolekčių svarbos], *Naujoji vaidilutė*, 1938, Nr. 4, p. 254. Parašas: A.D.

1939

5. KOS suvažiavimas. Moterų dienos vyko per Sekmines: [Darbo prezidiume sekretoriavo ir A. Dirsytė], *Naujoji vaidilutė*, 1939, Nr. 7, p. 386. Be parašo. (Apžvalga)

1940

6. Iš „Naujosios vaidilutės“ kronikos: „Naujosios vaidilutės“ pirmojo dvidešimtmečio bendradarbiai: [tarp kitų ir A. Dirsytė], *Naujoji vaidilutė*, 1940, Nr. 5/6, p. 289. Be parašo.

7. Trumpos žinutės apie organizacinę veiklą (su parašu: A.D.), kitose tik pažymima apie A. Dirsytės dalyvavimą renginiuose. Be parašo.

*Adelės Dirsytės straipsniai,
išspausdinti 1938–1940 m. „Moteryje“*

1938

8. Motina, komunizmas ir kova su juo: Tavo galioje pasivadinti iš nežinios angelų Dievui; Kilni ir išmintinga mergaitė gali savo sužadėtinį visokioms dorybėms palenkti; Kas yra tas moteriškumas? Kas atidaro duris komunizmui? Kaip kovoti?, *Moteris*, 1938, Nr. 1, p. 8–9. (Motinoms)

9. S. Kalvarija ryžtasi: [1937 gruod. 19 į rengiamų 3 dienų kursų konferenciją nuvyko dvi LKMD Centro valdybos atstovės: Z. Rimkutė ir A. Dirsytė], *Moteris*, 1938, Nr. 1, p. 13. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

10. Blaivėk, kad mintys šviesėtų: Ūkanos blaivosi; Neregima vyro dvasia, jei tu neturi vardo...; Kasdien prageria 70 000 litų; Vytautas Didysis tegėrė tik vandenį; Paika gerti nuodus, o sveikatos linkėti, *Moteris*, 1938, Nr. 2, p. 17–18.

11. A. Panemunė: [Dėl Roko atleidų ir mėgėjų išgerti], *Moteris*, 1938, Nr. 3, p. 46. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

12. Budėkim biržietės: [1938 saus. įvyko Biržų r. katalikių moterų konferencija. Vakare suvaidinta „Juodoji Suemytė“], *Moteris*, 1938, Nr. 3, p. 46. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

13. Kražietės linksmi žygiuoja pirmyn, *Moteris*, 1938, Nr. 5, p. 78. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

14. Į didingą katalikių vienybę: [Rokiškio r. jubiliejinėje konferencijoje svečiai palinksmino daina ir šokiu], *Moteris*, 1938, Nr. 5, p. 78. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

15. Mamos ir dukros bendrame fronte: [Jaunimas pagerbė senesnius], *Moteris*, 1938, Nr. 6, p. 96. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

16. Kentėjimai artina prie Dievo, *Moteris*, 1938, Nr. 8, p. 126.

17. Šventosios Mortos pavyzdžiu: Šeimininkų globėja; Kristus vertino kiekvieną darbą; Dėl laikinų dalykų neužmirškime amžinųjų; Gyvas tikėjimas – mirusius pasiekia, *Moteris*, 1938, Nr. 8, p. 212–213.

18. Mūsų šeima didėja: [Skarulių skyriaus steigiamasis susirinkimas], *Moteris*, 1938, Nr. 9, p. 174. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

19. Motinos dienos minėjimas Lyduvėnuose, *Moteris*, 1938, Nr. 9, p. 175. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

20. Linkuvos rajonas ryžtingai žengia pirmyn: [Konferencijoje dalyvavo apie 150 svečių], *Moteris*, 1938, Nr. 11, p. 204. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

21. Kėdainių rajonas kruta, *Moteris*, 1938, Nr. 11, p. 204. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

22. Pas vaišingąsias joniškietes: Ideologiniuose kursuose dalyvavo ir A. Dirsytė], *Moteris*, 1938, Nr. 12, p. 220. Parašai: OG., A.D. (Mūsų veikimas)

23. Pas linksmašias pilviškietes, *Moteris*, 1938, Nr. 15, p. 257. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

24. Metinė šventė ir šeimininkų diena (Kučiūnuose), *Moteris*, 1938, Nr. 16, p. 274. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

25. Malonios žinios: [Biržų r. kursuose dalyvavo ir viešnia iš centro A. Dirsytė], *Moteris*, 1938, Nr. 17. (Virš. 2). Be parašo.

26. Telšių r. organizaciniai kursai: [Atvyko ir C. Valdybos atstovė A. Dirsytė], *Moteris*, 1938, Nr. 18, p. 304. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

27. Tikrasis kovos būdas su girtavimu: Laukimo ir maitinimo mėnesiais kiekvienas alkoholio lašelį – vaikui nuodai; Mokykime vaikus linksmintis be svaigalų, *Moteris*, 1938, Nr. 19, p. 313.

28. Organizaciniai kursai Kretingoje: [pirmininkavo A. Dirsytė], *Moteris*, 1938, Nr. 20, p. 386. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

29. Organizaciniai kursai Kražių rajone, *Moteris*, 1938, Nr. 21, p. 351. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

30. Organizaciniai kursai Linkuvoj, *Moteris*, 1938, Nr. 21, p. 352. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

31. Šakių rajono organizaciniai kursai, *Moteris*, 1938, Nr. 21, p. 354. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

32. Pasiilgau Tėvelio: [Vėlinių dienos atodūšiai], *Moteris*, 1938, Nr. 22, p. 362.

33. Organizaciniai kursai ir rajono konferencija [Vilkaviškyje]. Dalyvavo C. Valdybos atstovė A. Dirsytė, *Moteris*, 1938, Nr. 23, p. 268. Parašas: A.D.

34. Kalėdų dovana vaikams: [Dovanokime knygas, užsakykime vaikams laikraščius], *Moteris*, 1938, Nr. 23, p. 380 (Motinoms)

35. Organizaciniai kursai Mažeikių rajone: [A. Dirsytės paskaita „Jaunųjų moterų organizavimo reikalas“. Po pranešimo lektorė apdovanota gėlėmis], *Moteris*, 1938, Nr. 24. (Virš. 2). Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

1939

36. Kėdainių rajono organizaciniai kursai: [Kalbėjo ir A. Dirsytė], *Moteris*, 1939, Nr. 1, p. 15. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

37. [Šėtoje antrą Kalėdų dieną susirinkimui pirmininkavo A. Dirsytė], *Moteris*, 1939, Nr. 1, p. 16. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

38. Istorinis Draugijos pasireiškimas: [Lietuvių katalikių moterų draugijos darbai], *Moteris*, 1939, Nr. 2, p. 17–18; Nr. 3, p. 35.

39. Prienų rajono organizaciniai kursai: [A. Dirsytės pranešimas apie jaunųjų motinų organizavimą], *Moteris*, 1939, Nr. 3, p. 48. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

40. Rietavo rajono organizaciniai kursai [Lektorė A. Dirsytė], *Moteris*, 1939, Nr. 6, p. 95. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

41. Organizaciniai kursai Jiezno rajone: [Kursantes sveikino A. Dirsytė], *Moteris*, 1939, Nr. 7, p. 112. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

42. Ukmergės rajono vaikų auklėjimo kursai: [A. Dirsytė skaitė pranešimą apie moterų organizavimo būdus], *Moteris*, 1939, Nr. 7. (Virš. 2)

43. Šėtos skyrius organizuoja jaunas motinas: [Pašventinta skyriaus vėliava – kūmai: V. Cukuras ir A. Dirsytė], *Moteris*, 1939, Nr. 8, p. 8. (Virš. 2). Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

44. Bagotosios skyrius pagerbė skaitlingų šeimų motinas, *Moteris*, 1939, Nr. 9, p. 144. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)

45. Nepamiršome alkstančių motinų: [Kaune – Aleksote surengti pusryčiai neturtingoms motinoms], *Moteris*, 1939, Nr. 10, p. 159. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)
46. Mus aplankė Draugijos steigėjas pul. Januševičius: [Šėtoje], *Moteris*, 1939, Nr. 10, p. 159. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)
47. Šančių skyrius šventė Draugijos Globėjos šventę: [Paskaitą „Moteris ir taika“ skaitė A. Dirsytė], *Moteris*, 1939, Nr. 10, p. 160. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)
48. Notėnuose žvilgančiai suruoštos sukaktuvės: [Vėliavos pašventinimo kūmai – tarp kitų ir A. Dirsytė su P. Vaiteliu], *Moteris*, 1939, Nr. 13, p. 208. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)
49. Aldas Marcozzi: 1914–1928: Pareigos tarnyboje; „Vertai ilsisi tarp angelų“: [Apie italų berniuką, kurį jo draugai laikė šventu], *Moteris*, 1939, Nr. 16, p. 229: portr.
50. Kražių rajono šeimnininkių šventė: [A. Dirsytės pranešimas „Tobulinkime namų ūkio kultūrą“], *Moteris*, 1939, Nr. 17/18, p. 255. Parašas: A.D. (Mūsų veikimas)
51. Ką per vasarą nuveikė Šėtiškės: [Šeimnininkių dieną A. Dirsytė skaitė pranešimą „Moteris gražiosios dalies kūrėja“], *Moteris*, 1939, Nr. 19, p. 273. (Kaip gyvuoja skyriai)
52. [Kur šauki mus, Viešpatie], *Moteris*, 1939, Nr. 23, p. 314. (Eilėraštis)
53. Karmelitų skyrius po metinės šventės: [Gruodžio 2 d. surengtoje arbatėlėje dalyvavo C. valdybos atstovė A. Dirsytė], *Moteris*, 1939, Nr. 24, p. 335. Parašas: A.D. (Kaip veikia skyriai)
54. Turininga Šiaulių rajono konferencija: [Su valdybos atstove A. Dirsyte aiškinasi įvairiais organizaciniais klausimais], *Moteris*, 1939, Nr. 24, p. 336. Be parašo. (Kaip veikia skyriai)
- 1940**
55. Mūsų draugijos veikimo bruožai: I. Religinė–dorinė–ideologinė sritis; II. Socialinė–labdarybės sritis; III. Švietimasis–auklėjimas–praktiškas veikimas; IV. Tautinė sritis, *Moteris*, 1940, Nr. 1, p. 3.
56. Padėkime jaunai motinai: [Patariama priklausyti jaunųjų moterų skyriui], *Moteris*, 1940, Nr. 2, p. 12.

57. Nuotaikingi kursai Šėtoje: [Į auklėjimo kursus buvo deleguota Centro valdybos atstovė A. Dirsytė], *Moteris*, 1940, Nr. 2, p. 33. Be parašo. (Kaip gyvuoja skyriai)

58. A. Panemunės skyrius ryžtingai dirba: [A. Dirsytės pranešimas „Organizuotos sesės gražus elgesys – Draugijos garbė“], *Moteris*, 1940, Nr. 4, p. 64. Be parašo. (Kaip veikia skyriai)

59. Karmelitų skyrius pradėjo darbą: [Skyriaus veikimo planą papildė A. Dirsytė], *Moteris*, 1940, Nr. 4, p. 65. Be parašo. (Kaip veikia skyriai)

60. Naujasis Kuršėnų rajonas pradėjo darbą, *Moteris*, 1940, Nr. 5/6, p. 78. Be parašo.

61. [Antrą Velykų dieną šėtiškės meldėsi, kad jų pradėti darbai būtų sėkmingi. A. Dirsytės pranešimas „Daugiau džiaugsmo“ įdėmiai išklaustas], *Moteris*, 1940, Nr. 7/8, p. 92–93. Be parašo. (Mūsų darbai ir ateitys)

2000

62. Jūs manieji: Laiškai / Įž. žodis „Amžinai šviečianti tiesa“ – S. Tamkevičiaus, p. 7–11; Leidėjo D. Akstino žodis, p. 92–93. Kaunas: Atmintis, 2000, 96 p.: portr., iliustr., faks.

Straipsniai apie Adelę Dirsytę

1990

63. Pakštytė A. Lietuvaitės maldos – pasaulio tikintiesiems: „Marija, gelbėk mus“ pėdsakais, *Caritas*, 1990, Nr. 5, p. 15–16.

1993

64. Viščiūtė-Bujanauskienė Z. Pluoštelis praeities ir „Marija, gelbėk mus“, *Draugas*, 1993, birž. 8. Parašas.

1996

65. Kun. Trimakas K. Kas parašė Sibiro tremtinių maldaknygę, *Draugas*, 1996, kovo 23.

66. Bloznelis M. Kančią ir vargą pavertusi auka, *Katalikų pasaulis*, 1997, Nr. 10, p. 12–13: portr., faks.

1999

67. Ivanauskas S. Dirsynės vienkiemio istorija: [Su kun. T.Karklio, Kauno arkivyskupijos kurijos sekretoriaus, prierašu apie A. Dirsytės įtraukimą į Katalikų Bažnyčios kankinių sąrašą; Taip pat rašoma, kad A. Dirsytė (po mirties) už pasiryžimą narsumu ir ištverme ginant Lietuvos Respublikos laisvę ir nepriklausomybę 1999 m. Vasario 16-osios proga buvo apdovanota Vyčio Kryžiaus 4-ojo laipsnio ordinu], *Valstiečių laikraštis*, 1999, vas. 23, p. 10: iliustr. [nuotraukoje A. Dirsytė su tėvu]

68. Mikailaitė O. Adelė Dirsytė Sibiro maldaknygės autorė: Pasiruošimas nelauktai ateičiai; Šiaurės odiseja; Kalėjimas, išvežimas, lageriai: (90-mečio minėjimas Kėdainiuose (bal. 17), *Laiškai lietuviams*, Chicago, 1999, Vol. 1, Nr. 11, p. 328–301: portr., iliustr. (Šis numeris iliustruotas nuotraukomis iš Adelės Dirsytės gyvenimo).

69. Garbingi apdovanojimai – garbingiems žmonėms: [Dėl A. Dirsytės apdovanojimo], *XXI amžius*, 1999, vas. 24, p. 1.

70. Ivanauskas S. Kankinės vainikas: Vaikystė prabėgo Pramilavoje; Tėvo pavyzdys; Agota išmokė austi; Praeities negalima pamiršti: [A. Dirsytės gimimo 90-osioms metinėms], *Valstiečių laikraštis*, 1999, kovo 10, p. 1, 4.

71. Kibirkštienė-Biekšaitė M. Auklėtoja, *Dialogas*, 1999, Bal. 3, p. 15: portr.

Lietuvos aidos kalendorius: [A. Dirsytės gimimo 90-osioms metinėms], *Lietuvos aidas*, 1999, bal. 15.

72. Ivanauskas S. Sibiro lietuvių mokytoja: [A. Dirsytės gimimo 90-osios metinėms: su kun. T. Karklio prierašu], *Dienovidis*, 1999, bal. 16–22, p. 11.

73. Kibirkštienė M. Erškėtrožės ištvermė: [Atestatai Salomės Nėries vid. mokykloje buvo įteikti kartu su auklėtojos A. Dirsytės nuoširdžiausiais linkėjimais ir erškėtrože], *Dienovidis*, 1999, bal. 16–22, p. 11: portr.

74. Ivanauskas S. Sibiro maldaknygės autorė: [A. Dirsytės gimimo 90-osioms metinėms: su kun. T. Karklio prieraišu, kai Niujorke 1964–1965 m. vyko paroda – Varikano paviljone buvo išstatyta ši maldaknygė su vertimais į kitas kalbas], *Voruta*, 1999, bal. 26, p. 2: faks. (Persp. iš „Garso“, Brooklyn, 1984, Nr. 7, p. 4).

75. Ivanauskas S. Nenusileidusi prievartai: Sibiro lietuvačių maldaknygės autorės, kandidatės į palaimintąsias, Vyčio Kryžiaus ordino kavalerės Adelės Dirsytės 90-šimtmečiui, *XXI amžius*, 1999, geg. 7, p. 8: portr., iliustr. (Atmintis)

76. Žemaitytė A. Nieko neatsitiko?: [Bal. 17 Kėdainiuose Šv. Juozapo bažnyčios šventoriuje iškilo koplytstulpis Adelei Dirsytei, kurios vardą pasaulis dar išgirs], *Dienovidis*, 1999, geg. 13–17, p. 3.

77. Mikaila [Mikailaitė O.] Honoring a courageous woman: [Prieš 40 m. pirmą kartą 1959 m. buvo išleista Sibiro maldaknygė „Marija, gelbėk mus“, išversta į anglų k. ir išleista Niujorke 1960 m., po to dar išleisti 3 leidimai anglų k. – didžiausias ir puiškus leidinys „Tikėjimo ir narsos gyvasis testamentas“ – vėliau išverstas į daugelį pasaulio kalbų], *Bridges (JAV)*, 1999, Nr. 5, p. 15–17: iliustr.

78. Petraitienė I. Kylanti aukštyn Adelės Dirsytės žvaigždė: Kalba pirmųjų krikščionių dvasia ir heroizmas; Būrelio įkvėpėja; Koplytstulpis Kėdainiuose; Mokytoja ateitininkė; Augo sode serbenta; Rožinis iš duonos kamuoliukų; Juk jie nežino, ką daro: [Su kun. T. Karklio prieraišu], *Kauno diena*, 1999, geg. 26, p. 16, faks.

79. Muzikevičienė D. Palaiminki mylimuosius: [Kėdainių Juozo Paukštelio gimnazijos muziejininkai renka medžiagą apie senosios gimnazijos įžymius žmones: A. Dirsytės atminimui skirta savaitė, literatūros popietės „Tavo siela mums tvirtovė“ – literatūrinės kompozicijos, prisiminimų skaitymas, tikybos mokytojo J. Kanaporiaus teminės pamokos], *Dienovidis*, 1999, birž. 4, p. 10. Parašas: Danutė Muzikevičienė – J. Paukštelio gimnazijos mokytoja.

80. Bujanauskienė Z. Lietuvaitės sovietų pragare, *Draugas*, 1999, birž. 16.

81. Statkuvienė A. Kur jaunos merginos ir moterys gavo Adelės Dirsytės pamokas, *Tėviškės žinios*, 1999, birž. 15, p. 5: iliustr.

82. Statkuvienė A. Kur jaunos merginos ir moterys gavo Adelės Dirsytės pamokas: [Iš A. Dirsytės laiško, rašyto 1953 m. rugpj. 8 d. ant drobės gabaliuko išeinančiai į laisvę Aleksandrai Baranauskaitei], *Tėviškės žinios*, 1999, birž. 15, p. 5: iliustr.

83. Poškutė B. Atsiminimų apie Auklėtoją Adelę Dirsytę nuotrupos, *Voruta*, 1999, rugs. 25, p. 7: portr.

84. [1955 m. Sibire nukankinta mokytoja Adelė Dirsytė, *Voruta*, 1999, rugs. 25, p. 7. (Vorutos kalendorius)

85. Ivanauskas S. Nepamirštama mokytoja: [Iš Vlado Balevičiūtės-Bingelienės, Juzės Miliauskaitės-Paškauskienės, Olės Valiulienės, Aldonos Bielinytės, Emilijos Milaševičiūtės-Paulikienės prisiminimų], *XXI amžius*, 1999, spal. 6, p. 10: port. (Atmintis)

86. Bacevičius R. Po vizito pas Popiežių – išpuoliai prieš Bažnyčią: [Jonas Paulius II pageidavo, kad Lietuvos vyskupai atsiųstų sąrašą tų, kurie paaukojo gyvybę dėl tikėjimo; Minima ir A. Dirsytė], *XXI amžius*, 1999, spal. 15.

87. Pramislaviškės užrašytą žodį skaito net kinai: Siūloma paskelbti kankine; Sodyboje belikę tik tvartai; Iš popieriaus skiaučių; Po kelių mėnesių grįžo [Adelė Dirsytė] į ligoninę, *Kėdainių garsas*, 1999, spal. 9, p. [3]–4: iliustr.

88. Adelės Dirsytės atminimui. [Lapkr. 28 d. Kauno arkivyskupijos salėje surengtos konferencijos, skirtos A. Dirsytės veiklai, dienotvarkė], *XXI amžius*, 1999, lapkr. 1: portr. Be parašo.

89. Buškevičienė A. Ačiū, Viešpatie, kad kryžkelėj nesuklupau: [Lapkr. 28 d. Kaune arkivyskupijos salėje vyko konferencija, skirta Adelės Dirsytės veiklai – prašymas pradėti kanonizacijos bylą], *XXI amžius*, 1999, gruod. 3, p. 3. (Ora et labora)

90. Trimakas K. Adelės Dirsytės dvasingumas: Teologinis pagrindas; Dvasinis gyvenimas Sibire; Kančios kelias; Tautos meilė; Priešų meilė; Šių laikų dvasingumo vadovė; Tikėjimo galios liudytoja, *XXI amžius*, 1999, gruod. 3, p. 3. Parašas: kun. dr. Kęstutis Trimakas. (Ora et labora)

2000

91. Jagelavičius A. Adelės Dirsytės bylos eiga kankinių ir šventųjų skelbimo procese: [Kreipimasis į visus asmenis, kurie

pažino Adelę Dirsytę, galinčius pateikti faktų, liudijančių apie jos vertingumą būti paskelbtai kankine ar net šventąja], *XXI amžius*, 2000, kovo 31, p. 6: portr. Parašas: kun.dr. Artūras Jagelavičius. (Liudijimai)

92. Ivanauskas S. Gyveno ir dirbo, kad Tėvynėje būtų šviečiau: Prisiminimų apie Adelę Dirsytę nuotrupos: Gimtinės aplinka; Adelė mokinė; Adelė studentė; Adelė tarnautoja; mokytoja Kaune; Pramislavos vienkiemyje – Dirsynėje; Adelė mokytoja Vilniuje; Mokytojos A. Dirsytės areštas; Adelė apie šių eilučių autorių, *XXI amžius*, 2000, bal. 14, p. 9: portr. (Atmintis)

93. Maldos mirties sukakčiai: [Kalinės A. Dirsytės atminimui], *Kėdainių garsas*. [2000, bal. 15, p. 2]: portr. Be parašo.

94. Ekumeninis naujųjų kankinių minėjimas Romoje: [2000 geg. 7 prie Koliziejaus Šventasis Tėvas vadovaus ekumeninei maldai, kurioje palaimins naujuosius kankinius. A. Dirsytė sąrašė pažymėta 14 numeriu], *XXI amžius*, 2000, [geg.].

95. Muzikevičienė D. Dėl tavęs, dėl tavęs, o Tėvyne: [Kėdainiečiai kasmet prisimena Sibiro kankinę kraštiečių A. Dirsytę. Paminėtos jos gimimo 91-osios metinės. Visus sujaudino kalinės Aleksandros Čiurlionienės pasakojimas, kad ji iki šių dienų išlaikė rašytą ant skepetaitės Adelės laišką], *XXI amžius*, 2000, birž. 9, p. 16. Parašas: Danutė Muzikevičienė – Kėdainių J. Paukštelio gimnazijos mokytoja; *Kėdainių garsas*, 2000, rugs. 26.

96. Stašaitis S. Sibiro kankinės laiškai, *Rinkos aikštė* (Kėdainiai), 2000, liep. 14, p. 4. Parašas: Doc. Stanislovas Stašaitis, Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos ir didaktikos katedros vedėjas.

97. Bloznelis M. Moralinė reabilitacija pragaro prieangyje: [A. Dirsytės ranka rašyta maldaknygė „Marija, gelbėk mus“ tapo didžiausią atgarsį pasaulyje sukėlusia knyga, kurioje Meilė ir Auksa tampa nenugalima jėga], *Dienovidis*, 2000, rugs. 15–28, p. 6: portr.

98. Simokaitė U. Laiškai iš Magadano: [Apie NKVD nukuotos, lagerio darbų nualintos gulago kankinės A. Dirsytės knygą „Jūs manieji“: Laiškai, Kaunas: Atmintis, 2000, 96 p.: portr., iliustr., *Dienovidis*, 2000, rug. 15–28, p. 6: iliustr.

99. Tamkevičius S. Kankinės vainikas: [Šventųjų skelbimo kongregacija davė sutikimą pradėti kankinės Adelės Dirsytės išaukstinimo bylą], *XXI amžius*, 2000, rugs. 29, p. 1. Parašas: Arki-vyskupas Sigitas Tamkevičius.

100. Stašaitis S. Įkvėpimo šaltiniai: Iš kandidatės į šventąsias kankinės Adelės Dirsytės gyvenimo, *Voruta*, 2000, rugs. 30, p. 1, 6: portr, iliustr. Parašas: Doc. Stanislovas Stašaitis, Vilniaus pedago-ginio universiteto Istorijos ir didaktikos katedros vedėjas.

101. Trainys V. Lietuva turės dar vieną kankinę, *Laikinoji sos-tinė*, 2000, rugsėjo 25, p. 2: portr.

102. Bloznelis M. Kankinės gyvenimas [Adelė Dirsytė, 1909–1955], Kaunas: Atmintis, 2000, 6 p.: portr. [Lankstinukas]

103. Tamulevičius P. Malda prašant paskelbti palaimintąja Adelę Dirsytę. Kaunas: Atmintis, 2000, 1 l.: portr. Parašas: Mons. Pranas Tamulevičius.

2001

104. Kas yra didvyris? [Knygos „Jūs maniejį“: Laiškai. Kaunas: Atmintis, 2000, 96 p. aptarimas Kėdainiuose], *XXI amžius*, 2001, liep. 4, p. 16. Parašas: XXI amžiaus inf.

105. Ivanauskas S. Kankinės vainikas, *Valstiečių laikraštis*, 2001, kovo 10, p. 1, 4.

106. Ivanauskas S. Paminėta Sibiro kalinių maldaknygės au-torė, *XXI amžius*, 2001, rugp. 21, p. 12: iliustr.

107. Ivanauskas S. Kraštietės kankinės atminimui: [Dėl mal-daknygės pristatymo Vilniuje Šv. Kazimiero bažnyčios salėje], *Rinkos aikštė* (Kėdainiai), 2001, rugs. 28, p. 5.

108. Vasiliauskaitė A. Sibiro maldaknygės autorė: Apie mo-kytoją ir tremtinę Adelę Dirsytę. Adelė Lietuvoje: vaikystė, moks-las, darbas; Kančios ir dvasinė stiprybė sovietiniuose organuose; Kelias į Altorių garbę, *XXI amžius*, 2001, spal. 10, p. 6–7, portr, iliustr. (Žymiosios Lietuvos moterys; Kaunas: Atmintis).

109. Kazlauskas G. Šviesaus atminimo vardan: [Druskinin-kuose prisiminta ir pagerbta Sibiro gulagų kankinė Adelė Dirsytė ir jos parašyta maldaknygė „Marija, gelbėk mus“ išversta į 14 pa-saulio kalbų. Prisiminimais dalijasi A. Dirsytės likimo draugės:

Pranutė Korkutytė-Putrienė, Pranutė Gaižutytė-Vaišnorienė, Levutė Vizbaraitė-Šumskienė], *Tremtinys*, 2001, spal. 19, p. 5: iliustr. Parašas: Gintautas Kazlauskas, LPKTS Druskininkų sk. pirmininkas.

110. Gubavičiūtė E. Pristatyta Sibiro lietuvių maldaknygė [Vilniuje Šv. Kazimiero bažnyčios salėje rugs. 29 d.], *XXI amžius*, 2001, spal. 26. p. 3.

111. Tamkevičius S. Malda prašant paskelbti palaimintąją Adelę Dirsytę. Kaunas: Atmintis, 2001, 1 l. portr. Parašas: Sig. Tamkevičius, Kauno arkivyskupas metropolitas.

112. Bloznelis M. Asmenybės vaidmuo kovoje su totaliniu nužmoginimu, *Teologija ir edukologija amžių sandūroje*, konf. medžiaga; Šiaulių universiteto leidykla, Šiauliai, 2001, p. 27–33.

Maldaknygės leidimai įvairiomis kalbomis

Maldaknygė lietuvių kalba

113. Dirsytė A. Marija, gelbėk mus: Sibiro tremtinių ranka rašyta maldų knygelė / Paaiškinimas, p. 7–8. Parašas: Tėvas Leonardas, O.F.M. Putnam: Immaculata, 1959, 96 p. iliustr.; faks. [1-asis leid.

114. Tas pats: Marija, gelbėk mus. Leid. 2-as. Putnam: Ateitis, 1963, 96 p.: iliustr.; faks.

115. Tas pats: Marija, gelbėk mus: [Pogrindinis leid., 1964].

116. Tas pats: Marija, gelbėk mus. Leid. 2-as. Vilnius: „Lituanus“, 1990, 92 p.: iliustr.; faks.

117. Tas pats: Marija, gelbėk mus. Leid. 3-iasis. Vilnius: Ula, 1990, 96 p.: iliustr., faks.

118. Dirsytė A. Marija, gelbėk mus: Maldaknygės tekstas per fotografuotas iš knygos „The living testament of faith and courage. Romuva, Woodhaven, Nr. 4, 1965 / Įž. žodis „Sibiro kalinių lietuvių maldaknygė“, S.Tamkevičius, p. 5–7. Kaunas: Atmintis, 2001, 256 p.: iliustr., faks.

119. Dirsytė A. Mary Save Us: Prayers written by lithuanian prisoners in Northern Siberia / vertė Kęstutis A. Trimakas, SJ. Įž. žodis kard. R. Cushing, p. 9–13. New York: Paulist, 1960, 79 p. Anglų k.

120. Dirsytė A. Mary Save Us / vertė Kęstutis A. Trimakas, SJ. Įž. žodis kard. R. Cushing, Putnam, Connecticut: Immaculata Press, 1963, 95 p. Anglų k.

121. Dirsytė A. Mary Save Us / vertė Kęstutis A. Trimakas, SJ. Įž. žodis kard. R. Cushing, p. 5–11. Putnam: Immaculata. CT 06260. Anglų k.

122. Dirsytė A. Maria, rette uns / Įž. žodis kard. J. Trings, p. 5; P. Archangelus OFM cap., P. Alfonsas OFM cap., p. 9–10, Köln: Pallottiner, 1960, 79 p. Vok. k.

123. Dirsytė A. Maria, rette uns / Įž. žodis kard. J. Trings, p. 5. P. Archangelus OFM cap.; F. Alfonsas, OFM cap., Pallottiner, 3 weite Auflage, Drucerei Limburg an der Lahn, 1961, 79 p. Vok. k.

124. Dirsytė A. Maria, red ons / Įž. žodis. Kard. B. Afrink, p. 67. Utrecht: Lumax M.Y. 1961, 92 p.: iliustr., faks. Olandų k.

125. Dirsytė A. Maria, salvaci!: Preghiere comoposte de pri-gioniere lituane nella Siberia del Nord. / Vertė kun. V. Mincevičius. Įž. žodis kard. C. Contalonieri, p. 3–4; Nota storica, p. 5–6. Be parašo. Roma: Paoline, 1962, 63 p.: iliustr., faks. Italų k.

126. Dirsytė A. Maria, salvaci!: Libretto di preghiere como-poste da quattro fanciulle lituane de portate nei campi di concentra mento del la Siberia / Vertė kun. V. Mincevičius. Roma: seconda edizione, Paoline, 1963, 63 p.: iliustr. Faks. Italų k.

127. Dirsytė A. Maria iayudanos!/ Libro de orationes de iove-nes lituanas desterradas a Siberia: Į ispanų k. vertė kun. K. Paltanavičius, SDB, 1962. Ispanų k. Įž. žodis kard. A. Caggiano, p. 7–11, Bs. Aires, Argentina: El Tiempo, 1962, p. 64.

128. Maria Qingu'women: [Graudžios Sibiro maldos / Vertė rew. H.Siang T'ui Chien]: Taivan, Taitung:Quan Qi, 1963, liepa. Kinų kalba.

129. Dirsytė A. The living testament of faith and courage: This special edition of „Mary Save Us“ is dedicated to commemorate the sad 25 anniversary of the occupation of Lithuania / Vertė K.A. Trimakas, S.J.; R. Sealy; Įž. žodius parašė 8 kardinolai: B. Afrink, p. VI; C. Confalonieri, p. VII; R. Cushing, p. VIII–XII; A. Caggiano, p. XIII–XVII; J.C. Heenan (Archibishop), p. XVIII; T. Tien, p. XIX–XX; J. Frings, p. XXI; M. Feltin, p. XXIV. (Įvairiomis kalbomis). New York: Romuva, 1965, 62 p.: iliustr., faks. Anglų k.

130. Dirsytė A. Marie, sois notre secaurs: Prieres composees par de jeunes Lithuaniennes de portees en Siberie / Vertė A. Bačkis; Įž. žodis kard. M. Feltin, p. 7 (virš. 2). Paris: Apostolat, 1966, 69 p.: iliustr., faks. Pranc. k.

131. Dirsytė A. Maryjo, ratuj nas / Nakładem Towarzystwa Polsko-litewskiego im. Adama Mickiewicza w W. Brytanii. Įž. žodis vysk. Władysław Rubin, Londyn, 1966, p. 30.

132. The Living Testament of Faith and Courage, NY Woodhaven: Romuva, 1965, 24+58 p.

Apie maldaknygę užsienio spaudoje

133. Pasigailėk mano tautos: Tėvynės meilė Sibiro lietuvaičių maldaknygėje: [Tikriausiai dar nė vienoje maldaknygėje nebuvo taip prašoma Dievo pagalbos savo tautai ir kraštui, kaip šioje Sibiro tremtinių lietuvaičių], *Tėviškės aidai* (Melbourne), 1960, birž. 1, p. 2, 4. Parašas: G.P.

134. Jankus L. Sibiro maldaknygė vokiečių, ispanų, portugalų kalbomis – gali būti pavaizduota filme: [„Marija, gelbėk mus“ maldos ir duoda daug medžiagos ne tik maldai, mąstymui, bet ir filmui], *Darbininkas* (Brooklyn), 1960, kovo 19, p. 5.

135. Apie Sibiro lietuvaičių maldaknygę rašo australų laikr. Southern Cross, 1961, kovo 10, *Tėviškės aidai* (Melbourne), 1961, bal. 11, p. 1. Be parašo.

136. Sibiro lietuvaičių maldaknygė [bus išleista daugeliu pasaulio kalbų], *Tėviškės aidai* (Melbourne), 1961, bal. 11, p. 1: iliustr. Be parašo.

137. Sibiro lietuvių maldaknygės originalo nuotrauka: Malda į Gailestingumo Jėzų. *Tėviškės aidai* (Melbourne). – 1962, bal. 11, p. 1: iliustr.

138. Sibiro liet. maldaknygė ispaniškai: [Išleido „El. Tiempo“ leid. Įžanginį žodį parašė Buenos Airių kardinolas Antonio Caggiano. Pabrėžiama, kad ši mažutė maldaknygė slepia savyje nepaprastai dinamišką maldos jėgą...], *Tėviškės aidai* (Melbourne), 1963, kovo 12, p. 3. (Kultūrinis priedas). Be parašo.

139. Sibiro tremtinių malda: [Ranka rašytas tekstas iš Sibiro lietuvių maldaknygės „Marija, gelbėk mus“], *Laiškai lietuviams*, Chicago, 1963, Nr. 11, p. 326.

140. Nuotrauka: Seselės spaustuvėje [Putname] riša Sibiro lietuvių maldaknyges, *Bendradarbis*, Putnam, 1964, Nr. 9, p. 12.

141. Mary Save Us: Sibirian ištremtųjų lietuvių maldaknygės laida Anglijoje / Vertė K. Trimakas, SJ. Šiai britų laida kalbą pritaikė R. Sealy. Trumpą įvadą parašė Westmisterio arkivyskupas John C. Heenan. Išleido Britanijos lietuvių komitetas, *Laiškai lietuviams*, Chicago, 1965, Nr. 1. (Virš. 2). (Atsiųsta paminėti).

142. Mary Save Us (Marija, gelbėk mus): specialus didelio formato Sibiro lietuvių maldų leidinys su fotografuotu originalo tekstu ir anglų k. vertimu / Vertė K. Trimakas, SJ. ir R. Sealy. Pradžioje įvairiomis kalbomis parašytas įvadas iš ankstesnių leidinių: olandų, italų, anglų, vokiečių kardinolų. Kardinolo Cicognanio laiškas ir įžanga, p. 54. Padėka už auką BALF'ui, *Laiškai lietuviams*, Chicago, 1965, Nr. 8. (Virš. 2). (Atsiųsta paminėti)

143. Puošni Sibiro lietuvių maldaknygė [Šv. Tėvo Pauliaus VI laiškas ir 8 kardinolų įvairiom kalbom įžanginiai žodžiai], *Žvaigždė*, Chicago, 1965, Nr. 8, p. 274. Be parašo.

144. Mary Save Us, *Laiškai lietuviams*, Chicago, 1965, Nr. 9. (Virš. 2). (Lietuviškos tematikos knygos anglų k.)

145. Knygos vertos įsigyti... „Marija, gelbėk mus“ – Sibiro lietuvių maldaknygė – kaina \$ 1, *Bendradarbis* (Putnam), 1965, Nr. 10, p. 23. Be parašo.

146. Marija, gelbėk mus: [Rankraštis iš Sibiro lietuvių maldaknygės], *Laiškai lietuviams*, Chicago, 1967, Nr. 2, p. 48. Be parašo.

147. Basil Hume kardinolas apie lietuvaiteis [ir jų maldaknygę], *Šaltinis*, Nottingham, 1981, Nr. 1, p. 4.

148. [Šiuo metu „Marija, gelbėk mus“ paplito visame pasaulyje. Ji išversta į rusų, anglų, vokiečių, italų, olandų, prancūzų, ispanų, portugalų, lenkų ir net kinų kalbas, išleista beveik milijoniniu tiražu], *Šaltinis*, Nottingham, 1981, Nr. 1, p. 6. Be parašo.

149. Lietuvaitės stipriai prabilo dešimčia kalbų visam plačiam pasauliui, *Šaltinis*, Nottingham, 1981, Nr. 1, p. 6. Be parašo.

150. Italijoje išleistas Sibiro maldyno trečias leidimas [pavadinta „Maldos“. Kardinolas Montini rašė: „Lietuvaičių tremtinių maldos yra jaudinantis, labai didelės vertės dokumentas, kurį reikėtų aukso raidėmis įrašyti į tikrąją krikščioniškąją literatūrą – į tą literatūrą, kurioje galima pajusti paslaptingąjį Šv. Dvasios alsavimą], *Garsas* (Buenos Aires), 1984, rugpj. , Nr. 7, p. 5. Parašas: Kel.

151. Sibiro maldaknygei – 25 metai [maldaknygę palaimino popiežius Paulius VI; New York, 1964, 1965 m. parodoje], *Garsas*, Brooklyn, 1984, rugs. 7, p. 4. Be parašo.

152. Sibiro maldaknygei – 25 m.: Sibiro lietuvių maldaknygė „Marija, gelbėk mus“ prieš 25 m. pasiekė Vakarus [1959 m.], *Laikas* (Buenos Aires), 1984, spalio (Nr. 690), p. 4. (Iš „Europos lietuivio“).

153. Užsienio spauda apie Sibiro maldaknygę, *Garsas*, Brooklyn, 1984, Nr. 7, p. 4; *Voruta*, 199, bal. 24, p. 2.

154. Pečiulytė A. Užmaršties skraistę praskleidus, *Rinkos aikštė* (Kėdainiai), 1999, bal. 7, p. 5: iliustr.

Sudarė A. Ubeikaitė

P.S. Dėkoju ses. O. Mikailaitei, gyv. JAV, už atsiųstas 7 įvairiomis kalbomis maldaknyges (jas perdaviau Lietuvos MA bibliotekai) ir jos straipsnius Amerikos spaudoje; taip pat dėkoju S. Ivanauskui, leidusiam pasinaudoti jo turima medžiaga.

- Abramonytė V. 489
 Abramovičius 236, 237, 296, 297
 Afoninas G. 296–299
 Afrink B., kard. 563
 Aistis 494, 496, 522
 Akstinas D. 14, 555
 Alacoque M.M. 80
 Alekna A. 40
 Aleksandravičius P. 463, 467
 Ališauskaitė-Paulionienė L. 319, 426,
 428, 430, 433, 435, 490
 Anskaitytė L. 529
 Apanavičiūtė St. 49
 Astrauskas J. 97
 Augustinas, šv. 81, 90

 Bacevičius R. 558
 Bačkis A.J., kard. 563
 Badalova A. 333, 505
 Bagdonaitė-Čepienė V. 330, 491
 Bajerčiuk T. 36
 Balčikonis J. 36
 Balčiūnaitė A. 481
 Balevičiūtė V. 52
 Baliukas B. 184, 228, 229, 276–279, 290,
 291, 300, 301, 306–307
 Balkūnas 216, 217
 Banionis M. 250–255, 260–263, 286,
 287, 292–305, 310–317
 Baranauskaitė-Čiurlienė A. 14, 319,
 323, 325–328, 446, 471, 475, 478,
 482, 492, 493, 504, 517, 535, 538, 541
 Baršytė A. 42
 Baturaitė-Matusevičienė L. 451,
 452, 457
 Bernardas, šv. 72
 Bernatavičiūtė-Kvedaravičienė V.
 335, 498

 Biekšaitė M., žr. Kibirkštienė-
 Biekšaitė M.
 Bielinytė A. 56, 185, 500
 Birutė, kunigaikštienė 43
 Bitkauskas S., kun. 31
 Bitlerovienė A. 220, 221
 Biziulevičius S. 218, 219
 Blaudžiūnaitė I. 214, 215
 Bloznelis M. 5, 14, 330, 338, 559,
 560, 561
 Braškaitė U. 32
 Brazaitis-Ambrazevičius J. 36, 37
 Brazauskas J. 184, 220–223, 242–245,
 248–261, 266, 267, 270, 271, 276–
 281, 286–317, 330, 449, 454, 479
 Brazauskienė A. 220, 221, 242, 243,
 260, 261
 Brazdžionis B. 76, 88, 216, 217, 496,
 507, 522, 536
 Brinskaitė S. 428
 Budrevičius V. 218, 219
 Bujanauskas J. 533
 Bujanauskienė Z., žr. Viščiūtė-
 Bujanauskienė Z.
 Burokas 298, 299, 310, 311
 Buškevičienė A. 558

 Caggiano A., kard. 562, 563, 564
 Carlyle 59
 Cezaris G.J. 39
 Cicognani, kard. 564
 Contalonieri C., kard. 563, 563
 Cukuras V. 50, 553
 Cushing R., kard. 563

 Čebelienė P. 465
 Čebelytė P. (Pranutė) 14, 334, 335,
 502, 539
 Čepas A. 491, 493

- Čepelienė-Biekšaitė K. 286, 287, 296–299, 310–317
- Česnys B. 34, 43
- Čibiras, kun. 54
- Čirkovas 200–203
- Čiurliai 538
- Čiurlienė A., žr. Baranauskaitė A.
- Čiurlionienė A. 559
- Čiurlionytė-Liutkevičienė O. 503
- Čižauskaitė B. 42
- Dainiūtė-Tamašauskienė S. 14
- Daugėla G. 477
- Daukša K. 53
- Dambrauskas St. 523
- Dirsė Adomas 23
- Dirsė Antanas 16, 17, 20–23, 25, 30, 31, 451
- Dirsė Jonas 18, 21, 26–28, 30, 44, 45, 51
- Dirsė Juozas 20, 21, 25, 26, 30, 44, 198, 199
- Dirsė Silvestras Kęstutis 20, 29
- Dirsė Stasys 13, 20, 21, 23–26, 29, 30, 198, 199, 450, 455, 486
- Dirsė Tadas 30
- Dirsienė-Ragaišytė Agota 16, 17, 20–25, 28, 30, 31, 45, 198, 199, 435
- Dirsienė-Slavinskaitė Bronė 20, 29, 30
- Dirsytė-Ivanauskienė Kotryna 13, 21, 22, 23, 26, 28–31, 44, 45, 52, 198, 199
- Dirsytė-Liubkevičienė Irena Birutė 17, 20, 29, 30
- Dirsytė-Skinulienė Agnietė 13, 21, 23, 28–31, 33, 198, 199, 437, 439
- Dirsytė Marija (Mariukė) 31, 45, 47, 451, 455, 458, 462, 478
- Đlugošas J. 78
- Dovydaitis P. 38, 43, 214, 215
- Dragūnaitė A. 42
- Draudvila V. 519
- Dubickienė J. 222, 223
- Dūdaitė 492
- Dzikovskienė (Dzichovskienė) 234, 235, 244–247, 252, 253
- Eretas (Ehret) J. 35
- Eimontaitė-Motiejūnienė L. 329, 438, 446, 476, 494, 496, 511, 512, 514, 517, 533, 535, 537
- Eismontaitė O. 504
- Feltin M., kard. 563
- Fiedleris 90
- Fiodorovas 296, 297
- Foersteris Fr.W. 59, 79, 89
- Fordas Dž. 78
- le Fort G. 101, 102, 104, 106, 107, 111, 121, 129, 131
- Frings J., kard. 563
- Gaižutytė-Vaišnorienė P. 482, 529, 561
- Galdikienė M. 43, 72, 214, 215
- Garolienė M. 72
- Gedro 214, 215
- Gendrinskas T. 220, 221
- Gėtė V.A. 496
- Gylis A. 39
- Gintautas St. 21
- Girčiūtė Vl. 57
- Gogolis N. 60
- Gomyranovas 200, 201, 204, 205, 240–243, 246–251, 254–257, 262–265, 268, 269, 272–275, 280, 281
- Gratkaukas J. 222, 223, 270, 271
- Grauslys A., kun. 43, 72
- Grigalavičiūtė-Rubenė E. 332, 333, 335, 469, 505
- Grigalius VII, pop. 116
- Grigonis M. 88
- Grimovičius S. 188, 189, 190, 191
- Grinevičiūtė M. 530
- Grinevičiūtė-Ramonienė A. 320, 506, 530
- Grinius J. 37
- Grinskas P. 242, 243, 274–277, 280, 281, 286–291, 294–301, 308–317
- Gudelevičiūtė-Valiulienė A. 339, 508
- Gustaitytė-Šalčiuvienė A. 72
- Heinė 496
- Heenan J.C., arkivysk. 563, 564
- Hildegarda, šv. 80

- Ieva 58
Indriulytė A. 222, 223, 264, 265
Ivanauskaitė S. 478
Ivanauskas Aleksas 26
Ivanauskas Antanas 19, 24, 28, 30, 44,
45, 423, 428, 431, 436, 439, 441, 452,
458, 460, 463, 470, 473, 474, 477, 485
Ivanauskas Stasys 13, 14, 19, 21, 22, 25,
27–29, 44, 51–55, 185, 422, 423, 425–
428, 430, 432, 434–436, 438, 440,
443–445, 449, 450, 452, 458, 459,
467, 468, 473, 509, 526, 532, 556,
557, 558, 559, 560, 565
Ivanauskienė J. 474, 476
Ivanauskienė K. 423, 432, 445, 453
Jagelavičius A. 2, 558
Jakštas A. 100
Jakubėnas 298, 299, 300, 301, 306–311
Jakučiūnas 218, 219
Jankauskaitė J. 482, 543, 545
Jankauskaitė V. 510
Jankus L. 563
Jasilionis J. 286, 287, 296–299, 310–317
Jasiūnaitė F. 463
Jauniškis S. 32
Jefimovas D. 188–191
Ješkūnaitė K. 492
Jevdokimenkovas 188–195, 200–205
Jėzus 71, 81, 83, 98
Jonas, apašt. 81
Jonkaitytė-Gratkauskienė O. 214, 215,
222, 223
Jonkaitytė K. 42
Jonas Paulius II, pop. 7, 10
Jurgėlaitė P. 214, 215
Juršaitė B. 184, 185, 232–235, 266–273,
292–295, 300, 301, 306, 307
Juškevičius L. 14
Kairelienė B. 220, 221
Kairelis A. 220, 221
Kairys 220, 221
Kakariekaitė-Imbrasienė O. 509
Kallio P. 78
Kalvaitienė 463
Kalvaitytė Br. 43, 447, 457, 468, 483
Kalvinas J. 109
Kampmanas (Kampmann) T. 113, 115,
122, 123, 125, 131
Kapočius F. 32, 213
Karazytė A. 32
Kardanovskis 284, 285
Karklys T., kun. 556, 557
Karmazaitė A. 529
Karvelienė 214, 215
Karvelis 43
Karvelytė 214, 215, 222, 223
Karpuchinas 200–205
Kavaliauskas 218, 219
Kazanavičienė A. 88
Kazlauskas G. 560, 561
Keliuotis J. 43
Kemežytė S., ses. 424
Kęšminienė 426
Keželytė E. 222, 223, 234, 235, 244–247,
252, 253
Kibirkštienė-Biekšaitė M. 55, 57, 426,
427, 556
Kielaitė O., žr. Kieliauskaitė O.
Kieliauskaitė O. 437, 438, 442
Kisielitė M. 53
Kneippas, kun. 85
Knies R. 132
Kolevzonas 298–301, 306–311
Kondivas 206, 207
Korkutytė-Putrienė P. 561
Kozlovos 272, 273
Kozlovskis 206, 207
Krasauskaitė 42
Kroteris L. 220, 221
Kripienė E. 72
Kristus 71, 80–83, 87, 114
Krupavičius M., kun. 79
Kuibirienė 437
Kurkutytė P. 539
Kvedaravičius 498
Ladyga A. 431
Ladyga B. 424, 427, 433, 437, 442, 443,
452, 478

- Ladygaitė (Ladigaitė) J. 231, 232, 246, 247, 443
- Ladygaitė M. 231, 232, 246, 247
- Ladygienė S. 49, 53, 54, 184, 185, 222, 223, 228–231, 234–237, 244, 245, 252, 253, 258, 259, 270, 271, 286, 287, 290–317, 424, 426, 428, 429, 431, 432, 435, 436, 439, 443, 464, 476, 478, 493, 500, 501, 509, 515, 517, 526, 531, 532, 534, 535, 536
- Lapienis P. 276–279, 286, 287, 290, 291, 296–301, 310–317
- Laškariovas 204, 205
- Lažinskas P., kun. 77
- Lebedevas 296–299
- Leonas XIII, pop. 77
- Leonovas 286, 287, 296, 297
- Lermontovas M. 60
- Liniova 268, 269, 272–275, 280, 281
- Lipčiūtė D. 76
- Lipniūnas A. 8, 11, 52, 184
- Litvinaitė-Baubienė E. 14, 450, 471, 479
- Liubkevičius J. 17
- Liudvikas XVI, kar. 109
- Livijus T. 39
- Lozorius 81, 83
- Lukas, apašt. 81
- Lukošiūtė 42
- Mačys Č. 57, 206–209, 427, 433, 437, 440, 442, 443, 445, 447, 452, 454, 459, 464, 468, 474
- Mačiukaitė J. 218, 219
- Maironis 37, 496, 507, 516, 522
- Majoraitė R. 510
- Makovas 190, 191–193
- Malinauskaitė D. 13
- Malinauskas (Malėnas) I. 39
- Malinauskienė V. 13
- Marcozzi A. 5, 95
- Marijošius V. 463
- Marija (Mortos sesuo) 81–83
- Markulis 278, 279, 290, 291, 300, 301
- Masiūnas J. 32
- Mašiotienė 43
- Matusevičiūtė I. 220, 221
- Mažonis A. 220, 221
- Mickevičius A. 70
- Mielaikytė S. 218, 219
- Mielniuk O. 333, 542
- Miežlaidis J. 32
- Mikailaitė (Mikaila) O., ses. 556, 557, 565
- Mikalauskaitė 42
- Mykolaitis-Putinas V. 36
- Mikulina 218, 219
- Miliauskaitė J. 52
- Miliauskaitė S. 449
- Milišauskas A. 286, 287, 296–301, 308, 309, 314–317
- Miliūtė 326, 524
- Milvydaitė M. 222, 223
- Mincevičius V., kun. 562
- Mockevičienė E. 218, 219
- Mockevičius J. 218, 219
- Mockevičius, tard. 208–211, 216, 217, 224–227, 230–233, 236–239, 268, 269
- Monika, šv. 43, 335, 385
- Montini, kard. 565
- Morkūnaitė M. 481
- Morta, šv. 5, 81–83
- Moskalenko 190–193
- Motiejūnas A. 537
- Motiejūnienė L., žr. Eimontaitė L.
- Murkaitė R. 446, 519
- Muzikevičienė D. 31, 557, 559
- Naginskaitė A. 425, 427, 429, 433, 435, 437, 440, 442, 443, 445, 447
- Nainienė J. 76
- Nietzsche F. 80
- Nifontovas 298, 299, 310, 311, 316, 317
- Noreikaitė M. 218, 219, 230, 231, 246, 247
- Norušytė O. 43
- Norvikaitė E. 530
- Novickas Z. 286, 287, 298–301, 310–317
- Pakalnis 240–243, 246, 247, 250, 251, 254, 255, 262–265

- Pakštytė A. 14, 326, 337–339, 511, 518,
 537, 538, 555
 Paleckytė 246, 247
 Paltanavičius K., kun. 562
 Paltarokas K., vysk. 49
 Papečkys K. 88
 Paskalis II, pop. 115, 116
 Paukštelis J. 32
 Paukštytė S. 222, 223
 Paulionis J. 490
 Pailius VI, pop. 564, 565
 Paužolytė E. 72
 Pavalkienė E. 421, 422, 427, 493,
 515, 535
 Pavalkis A. 422
 Pavilionytė V. 465
 Pečkauskaitė M. 74, 100
 Penkauskas P. 40
 Petraitienė I. 557
 Pikčilingienė F.P. 258–261
 Pikčilingis 258, 259
 Platonas 39
 Pliūpelytė E. 518
 Pociūnaitė M. 534, 535
 Ponomariova 298, 299, 310, 311
 Poškutė B. 55, 558
 Pranciškus Salezietis, šv. 77
 Pšyvara (Przywara) E., SJ 123, 124, 132
 Pugačiovas 330
 Puškinas A. 60

 Rachmanova A. 5, 59–65, 67–69
 Račkauskas M. 39
 Račiūnas A., kun. 49
 Ragauskas V. 32
 Rall Th. 131
 Ramaškaitė S. 222, 223
 Ramonas St. 506
 Rapoportienė A. 218, 219
 Recker W.P. 131
 Reinyš M., vysk. 38, 49, 184
 Remeikis V. 31
 Rėmeris A. 43
 Remkauskas R. 13
 Riaubaitė E. 429, 435, 437
 Rimaitė J. 42

 Rimkutė Z. 47, 551
 Rogalskytė 214, 215
 Romelytė E. 256–263
 Rozauskas E. 190–193
 Rubin W., vysk. 563
 Rudienė V. 507
 Rudzikaitė M. 530

 Sakavičiūtė 218, 219
 Saladžiūtė B. 43
 Salys A. 36
 Salomėja Nėris 71
 Salzer A. 131
 Schött Gr. 131
 Sealy R. 564
 Seliava G. 32
 Semeniakas 423
 Sereikytė A. 42, 43, 214, 215
 Sieryj 238, 239
 Simanavičiūtė E. 442, 446, 504, 535
 Simokaitė U. 559
 Simpsonienė E. 481, 540
 Skinulienė A. 339, 428, 445, 454, 455
 Skinulis A. 439, 445, 453, 456, 459, 465,
 468, 472, 475, 476, 486
 Skinulis B.A. 28, 29, 31, 33
 Skinulis D. 31
 Skinulis J. 28–30, 33, 455, 459, 460, 473
 Skinulis V. 28, 31, 437, 439, 441, 450,
 459, 466, 473
 Skinulytė G. 28, 29, 450, 460, 463,
 474, 485
 Skinulytė-Daugėlienė L. 28, 29, 432,
 447, 458, 460, 473, 477, 480, 483
 Skirka, kun. 49
 Skripaitis 46
 Skurskis, kun. 228, 229
 Slavinskaitė-Diršienė B. 455
 Sližys 218, 219
 Smetona A. 224, 225
 Smilgytė A. 222, 223
 Snakinas 298, 299, 310, 311, 316, 317
 Sniečkuvienė 246, 247
 Skratas 39
 Sozanovskis 296–299

- Stabinis J. 55, 220, 221, 425, 427, 429,
 433, 435, 440, 442, 445, 450, 452,
 454, 456, 526
 Stalinas 336, 337, 338, 467, 499, 514
 Staniulytė K. 218, 219
 Stankaitis 446
 Stankaitytė A. 446, 454, 519
 Stašaitis S. 13, 32, 35, 559, 560
 Stašaitytė A. 32, 246, 247, 427, 431,
 433, 435, 437, 442, 443, 445, 447,
 452, 454, 456, 459, 461, 464, 468,
 473, 475, 478
 Stašaitytė J. 437, 438
 Statkuvienė A. 557, 558
 Staugaitis J., vysk. 49
 Steponaitytė-Draudvilienė A. 323, 519
 Steponaitytė B. 463, 467, 482, 489, 540
 Storpirstis 220, 221
 Strazdaite 492
 Studerus G. 35
 Sušinskas A., kun. 74, 89
 Svensonas J. 88
 Sventeckienė J. 32

 Šalčiuvienė 43
 Šalkauskis S. 38, 58
 Šaukevičiūtė-Grininė A. 520
 Šekspyras V. 77
 Šepikaitė J. 504
 Šestajeva 282, 283
 Šileika 220, 221
 Šileris 496
 Šimkūnaitė 220, 221
 Šimkūnas V. 270, 271
 Šinkūnas F. 220, 221
 Šipailaitė L. 457
 Šiugždinytė-Kivinskienė J. 325, 522
 Šniūrevičienė D.T. 101
 Šreifogelis (Schreibvogel) 105
 Šulcaitė 246, 247
 Šulskytė-Dambrauskienė K. 323, 325,
 328, 464, 481, 504, 523
 Šumskas 541
 Šumskienė-Vizbaraitė E., žr.
 Vizbaraitė E.
 Šuopienė A. 533

 Šuravinas T. 445
 Švč. M.Marija 58, 59, 73, 95, 98, 107

 Tamkevičius S., arkivysk. 5, 9, 12, 555,
 560, 561
 Tamulevičius P. 560
 Tien T., kard. 563
 Tijūnaitis S. 88
 Tylenis A. 32
 Tilvytis J. 32
 Tilvytė J. 32
 Titiajevas 298–311, 316, 317
 Tolstojus L. 60, 439, 475
 Tomas Kempietis 80, 81
 Tothas T. 89
 Totoraitis J. 40
 Trainavičiūtė-Januševičienė J. 465, 478
 Trainys V. 560
 Treiderytė E. 72
 Trimakas K., kun. 555, 558, 562,
 563, 564
 Troeltochas E. 103
 Tūbelienė 424
 Tugovas 280–283
 Tulaba L. 304, 305
 Turgenevas I. 60

 Ubeikaitė (Ubeikytė) A. 14, 55, 56, 252,
 253, 258, 259, 425, 427, 429, 433,
 435, 437, 440, 442, 443, 445, 447,
 525, 565
 Ulozaitė-Lašinskienė D. 328, 330,
 482, 527
 Umbrasaitė St. 457

 Vaitelis P. 554
 Vaitelytė 218, 219
 Vaitkevičius K. 32
 Valaitytė B. 432, 435
 Valatka J. 77
 Valevičienė A. 13
 Valiukėnaitė-Budrikienė E. 530
 Valiukėnas, kun. 242–245, 276–279,
 290–295
 Valiulis 508
 Valuckaitė M. 42

Vasevas 274, 275, 280–283
Vasiliauskaitė A. 560
Vėderienė 481
Veisaitė I. 54, 429, 478, 526, 531
Venskaitis 282, 283
Vydemanas (Wiedemann) A. 103,
124, 131
Vydūnas 100
Viesulas 43
Vilčinskaitė A. 481
Viščiūtė-Bujanuskienė Z. 14, 318,
320, 328, 330, 338, 448, 481, 482,
533, 555, 557
Višinskienė 443
Vitas R. 534
Vytautas Didysis, kunig. 551

Vytė Nemunėlis, žr. Brazdžionis B.
Vizbaraitė-Šumskienė E. 331–333, 335,
338, 460, 463, 467, 468, 489, 541, 561

Zajauskaitė P. 32
Zeniūtė L. 507
Zostautas 222, 223

Žagrakalienė 254, 255
Žagrakalys 254, 255
Žemaitaitienė V. 222, 223
Žemaitytė A. 557
Žukaitė J. 72
Žukaitis 270, 271
Žvarelytė St. 482

Adelė Dirsytė:
gyvenimas ir darbai

Knygą sudarė ir parengė dr. Mindaugas Bloznelis

Nuotraukos iš Adelės Dirsytės giminių asmeninių archyvų

Redaktorės Jadvyga Kardelytė
 Liuda Sidarienė

Maketavo Giedrius Lelkaitis

Viršelyje panaudotas dailininkės Gražinos Didelytės
piešinio fragmentas

2003-02-19. 37 sp. l. Tiražas 400 egz. Užsakymas 3-078.
„Katalikų akademijos“ leidykla, A. Jakšto g. 9, 2000 Vilnius.
Spaustuvė „MORKŪNAS ir Ko“, Draugystės g. 17, 3031 Kaunas.